

**SERVICIUL DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE AL REPUBLICII MOLDOVA
INSTITUTUL NAȚIONAL DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE
„BOGDAN, ÎNTEMEIETORUL MOLDOVEI”**

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ NAȚIONALĂ

***SECURITATEA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA:
PROVOCĂRI ȘI TENDINȚE***

CHIȘINĂU, 2022

COORDONATORI EDIȚIE: Vitalie SÎLI, rector INIS, dr., conf. universitar
Diana HÎRBU, dr., conf. universitar

Această ediție conține materialele conferinței naționale științifico-practice „*Securitatea națională a Republicii Moldova: provocări și tendințe*”, organizată de Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei” din cadrul Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova la 14 mai 2022.

Parteneri ai manifestării științifice: Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Academia Militară a Forțelor Armate ”Alexandru cel Bun”, Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport.

Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei” nu subscrie și nu poartă răspundere pentru ideile, opiniile și concluziile prezentate de autori în această publicație. Materialele sunt publicate în redacția autorilor.

Culegerea este recomandată spre publicare de Consiliul INIS SIS RM (proces-verbal nr. 3 din 16.06.2022) și Consiliul FRIȘPA, USM (proces-verbal nr. 9 din 29.06.2022).

Consiliul științific:

SÎLI Vitalie, președintele Conferinței, rector INIS SIS RM, dr., conf. univ.
ALBU Natalia, dr., conf. univ., AMFA
CAUIA Alexandru, prorector ULIM, dr., conf. univ.
CEBOTARI Svetlana, dr. hab., prof. univ., USM
NASTAS Andrei, decan USEFS, dr., conf. univ.
SACA Victor, dr. hab., prof. univ., USM
SOFRONESCU Igor, prorector AMFA, dr., conf. univ.
SOLCAN Alexandru, decan FRIȘPA, USM, dr., conf. univ.

Comitetul organizatoric:

HÎRBU Diana, dr., conf. univ., INIS SIS RM / USM
BENCHECI Marcel, dr., cercetător științific superior ICJPS
BORȘ Vladimir, dr., conf. univ., USM
BUSUNCIAN Tatiana, dr., conf. univ., USM
CERNENCU Mihai, dr., conf. univ., ULIM
COLAȚCHI Angela, dr., conf. univ., USM
CROITORU Pavel, decan AMFA
DRĂNICERU Mihai, prodecan USEFS
FORTUNA Andrei, dr., INIS SIS RM / USM
GROSU Ruslana, dr., conf. univ., AMFA
MĂRGINEANU Lilia, decan ULIM, dr., conf. univ.
PANȚA Rodica, dr., conf. univ., ULIM
PROCA Maria, dr., INIS SIS RM / USM
SVETLICINÎ Rodica, dr., conf. univ., USM
ȚÎCU Viorica, decan ULIM
ȚURCANU Gheorghe, prorector AMFA

COMUNICĂRI PLENARE:

Natalia ALBU, Gheorghe ȚURCANU

FORȚELE SISTEMULUI NAȚIONAL DE APĂRARE: CADRUL DE INTERACȚIUNE ȘI MECANISME DE COLABORARE

Sergiu CUȘNIR, Darius Liviu POPESCU

NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII STATULUI

Mihai CERNENCU, Iuliana VÎRLAN

ROLUL DIPLOMAȚIEI DIGITALE ÎN SISTEMUL DE SECURITATE INTERNAȚIONALĂ

Svetlana CEBOTARI, Eugeniu IOVU

SECURITATEA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI RUSO-UCRAINEAN

Mihai DRĂNICERU, Mihaela BADAREU

RISCURILE ȘI AMENINȚĂRILE DE ORDIN EXTERNT ÎN ADRESA SECURITĂȚII REPUBLICII MOLDOVA

Vitalie SÎLI, Vasili BEDA

MODALITĂȚI DE COOPERARE A ORGANELOR CENTRALE ALE STATULUI CU RESPONSABILITĂȚI ASUPRA ASIGURĂRII SECURITĂȚII NAȚIONALE

Diana HÎRBU, Diana BUZEV, Marcel BENCHECI

SECURITATEA FRONTALIERĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL MEDIULUI ACTUAL DE SECURITATE

Sesiune de comunicări științifice

SECURITATEA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA: ABORDARE MULTILATERALĂ

Vitalie SÎLI, Igor SOROCEANU

PROTECȚIA INFRASTRUCTURII CRITICE ÎN CONTEXTUL ASIGURĂRII SECURITĂȚII NAȚIONALE

Elena MĂRGINEANU, Alexandru BOSTAN

SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN IMPLEMENTAREA POLITICILOR DE MEDIU PRIN PRISMA DREPTULUI ADMINISTRATIV GLOBAL

Maria PROCA, Victor BOTNARIUC

INFRAȚIUNI CONTRA PERSOANEI - PROVOCARE ÎN ADRESA SECURITĂȚII UMANE

Natalia PUTINA, Ghennadii BURDUJAN

INFRASTRUCTURILE CRITICE NAȚIONALE - ELEMENTE INDISPENSABILE ALE SECURITĂȚII NAȚIONALE

Diana HÎRBU, Andrei MOISEEV, Andrian MUNTEANU

REFORMAREA CONSILIULUI SUPREM DE SECURITATE: ÎNTRE NECESITATE ȘI PREROGATIVE

Victor SACA, Sergiu BUZU

ROLUL PROCESULUI DE NEGOCIERE ÎN RAPORTUL SECURITATE REGIONALĂ – SECURITATE NAȚIONALĂ: CAZUL REPUBLICII MOLDOVA

Vladimir BORȘ, Sabina BUTUCEC

IMPACTUL CONFLICTULUI TRANSNISTREAN ASUPRA ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Sesiune de comunicări științifice

DIMENSIUNILE SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA: POLITICĂ, ECONOMICĂ, SOCIALĂ, UMANĂ, ECOLOGICĂ

Tatiana BUSUNCIAN, Ion MOLDOVAN

IMPORTANȚA ASIGURĂRII SECURITĂȚII CIBERNETICE ÎN CADRUL DOMENIULUI POLITIC: PROBLEME, RISCURI ȘI NOI OPORTUNITĂȚI

Mihail SORBALA, Ion LISNIC

SECURITATEA CIBERNETICĂ – PREMISE ȘI RISCURI ÎN CONTEXTUL DIGITALIZĂRII SERVICIILOR ÎN SECTORUL PUBLIC

Serghei SPRINCEAN, Tudor PAȘCAN

SECURITATEA MILITARĂ A REPUBLICII MOLDOVA
ÎN CONTEXTUL AMPLIFICĂRII RISCURILOR ȘI AMENINȚĂRIILOR DE SECURITATE
ÎN REGIUNEA SUD-EST EUROPEANĂ

Andrei FORTUNA, Doina ROMANESCU

VALORIFICAREA ENERGIEI REGENERABILE CA PREMISĂ A CONSOLIDĂRII SECURITĂȚII ENERGETICE A REPUBLICII MOLDOVA

Mihail SORBALA, Victor ERHAN

MECANISME DE GARANTARE A SECURITĂȚII ÎN SECTORUL ECONOMIC

Maria PROCA, Cristian MUNTEANU

SECURITATEA UMANĂ ÎN CONTEXTUL CONCEPTULUI DEZVOLTĂRII DURABILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Natalia PUTINA, Cristina TERENTII

SECURITATEA ECOLOGICĂ - O CONDIȚIE OBLIGATORIE PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ

Victoria BEVZIUC, Sergiu BÎLBA

DILEMA IDENTITĂȚII CULTURALE ÎN ERA GLOBALIZĂRII: FACTORI DE RISC ASUPRA SECURITĂȚII CULTURALE

Mariana IAȚCO, Maria CEBAN

STRATEGII ELECTORALE DE ASIGURARE A ECHILIBRULUI DE GEN ÎN POLITICĂ

Sesiune de comunicări științifice

SECURITATEA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

Ruslana GROSU, Eduard CARAUȘ

EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIE DE ANALIZĂ A AMENINȚĂRILOR ȘI RISCURILOR CU CARACTER NON-MILITAR. CAZUL ELVEȚIEI

Mihai CERNENCU, Alexandru TOPOLENCO

CONCEPTUL DE „SOFT POWER” ÎN DISCURSUL STRATEGIC NATO

Rodica PANȚA, Filip COJOCARU

COPERAREA NATO PRIN SISTEME DE PARTENERIAT: CAZUL REPUBLICA MOLDOVA-NATO

Victoria BEVZIUC, Marcel DELEU

RĂZBOIUL HIBRID – AMENINȚARE A SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

Viorica ȚÎCU, Tatiana BORDINIUC

COVID-19: IMPLICAȚII PENTRU MEDIUL INTERNAȚIONAL DE SECURITATE

Andrei FORTUNA, Vlad DIMITRIU

CRIPTOMONEDA CA AMENINȚARE LA ADRESA SECURITĂȚII REGIONALE ȘI NAȚIONALE

Mihai CERNENCU, Șabnam-Cristina PAKNEHAD

CRIZA REFUGIAȚILOR DIN UCRAINA: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII

Sesiune de comunicări științifice

PARAMETRII SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru ARMEANIC, Andrei NASTAS

ELUDAREA LEGISLAȚIEI FISCALE CU EFECTE INTERNAȚIONALE.

Angela COLAȚCHI, Loredana PETREA, Nicolae MIHAILOV

SECURITATEA REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA

Tatiana BUSUNCIAN, Tatiana NAZARCIUC

SECURITATEA MILITARĂ CA DEMENSIUNE A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Angela COLAȚCHI, Ecaterina DONOAGA, Cătălin LÎȘÎ

SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN CONTEXTUL CRIZEI REFUGIAȚILOR

Victor SACA, Vlad NEPOLIUC

SOLUȚIONAREA CONFLICTULUI TRANSNISTREAN DIN PERSPECTIVA RELAȚIILOR REPUBLICII MOLDOVA CU STATELE VECINE

Victor JUC, Irina BOȚA, Renata COZONAC

INSTRUMENTE DE SECURITATE APLICABILE SOLUȚIONĂRII CONFLICTULUI TRANSNISTREAN: EVOLUȚIE ȘI TRANSFORMARE

Marcel BENCHECI, Dumitru BORODA, Eduard CERNEȚCHI, Alexander KURTSKHALIA
CONFLICTELE ÎNGHEȚATE DIN SPAȚIUL POST-SOVIETIC:
REPERCURSIUNI ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE A STATELOR IMPLICATE

TALMACI Francisco, doctorand

APLICAȚIILE INFORMATICE ȘI ROLUL ACESTORA ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII
NAȚIONALE, ORDINII PUBLICE ȘI INVESTIGĂRII INFRAȚIUNILOR

**FORȚELE SISTEMULUI NAȚIONAL DE APĂRARE:
CADRUL DE INTERACȚIUNE ȘI MECANISME DE COLABORARE**

Natalia ALBU

Republica Moldova, Chișinău
Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”
doctor, conferențiar universitar
e-mail: albu_nataly@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-1137-4732

Gheorghe ȚURCANU

Republica Moldova, Chișinău
Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”
colonel, doctorand
e-mail: turcanu.gheorghe@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1112-5154

Each state has its own specific ways of using the available forces within the national defense and security system, depending on the nature of the adopted strategies. In order to materialize the proposed general strategic goal, it must go through a series of activities and actions, which end with the achievement of a force deployment. For this purpose, it is necessary to move the whole country from a state of peace to a state of siege, war or mobilization, through a set of measures and actions carried out gradually, according to a pre-established algorithm or imposed by the concrete situation.

The collaboration of the forces participating in the national defensive effort becomes a basic principle of the functioning of the national defense system. In this regard, we can consider that the term "national security and defense system" means the multiple links between all the forces, their establishment in a coherent assembly that would act with maximum efficiency in accordance with the principles of the defense strategy.

Keywords: security, defense, defense forces, security and defense system, modern military system.

De la proclamarea independenței, Republica Moldova a trecut printr-un proces amplu de consolidare a capacităților instituționale ale sistemului național de securitate și apărare, proces care continuă și în prezent. Mai mult, mediul de securitate de la destrămarea lagărului socialist până în prezent este complex și fragil. Ca urmare, sistemul de apărare al Republicii Moldova, dincolo de faptul că se află într-un proces de transformare continuă, ținând cont de nevoia de a se adapta la evoluția mediului de securitate, trebuie să asigure necesitățile de securitate și apărare ale statului în funcție de resursele disponibile. Evident, problema resurselor necesare sistemului național de apărare este complexă, cu toate acestea, funcționalitatea sistemului de apărare nu trebuie să fie perturbată, mai ales din perspectiva proactivă și a managementului situațiilor de criză. Structural, sistemul național de apărare, alături de componentele sale precum *resursele* și *infrastructura teritorială*, cuprinde *conducerea și forțele* [6].

Într-un atare context, ne propunem să analizăm aspecte cu referire la forțele destinate apărării naționale – subiect de actualitate, care a fost supus transformărilor în raport cu necesitățile de securitate și apărare ale țării și evoluțiile mediului de securitate. Referindu-ne, în acest cadru, la expresia *Si vis pacem, para bellum* (lat.) (în română: *Dacă vrei pace, pregătește-*

te pentru război), folosită de Publius Flavius Vegetius Renatus, fiecare națiune este preocupată să-și pregătească țara pentru apărarea teritoriilor sale, iar nepregătirea sa încă în timp de pace, sub toate aspectele, poate avea consecințe grave, ajungând până la punerea în pericol a existenței statului național.

Astfel, autorul Barry Buzan, descriind dilema securității și dilema apărării, menționează că existența forțelor armate este justificată în principal prin necesitatea lor pentru securitatea națională și de aceea este oportun, din punct de vedere politic, să presupunem că forța militară este corelată în mod pozitiv cu securitatea națională [1, p.276]. Potrivit unui grup de experți români, a pregăti o țară în vederea apărării nu înseamnă a avea numai o armată bine organizată, pregătită și asigurată din punct de vedere material, care să-și îndeplinească cu succes misiunile, ci a orienta și coordona cu pricepere toate forțele materiale și spirituale ale națiunii pentru a face față solicitărilor războiului și a obține victoria. Aceasta presupune o temeinică organizare militară a națiunii, care cuprinde: organizarea și mobilizarea forțelor armate; pregătirea și organizarea populației pentru apărare; pregătirea economiei naționale pentru apărare; pregătirea teritoriului pentru apărare [9, pp.149-150].

În același timp, putem evidenția anumiți factori ce determină organizarea forțelor armate, relevanți și pentru Republica Moldova:

- Caracterul orânduirii sociale a statului, politica pe care o promovează, posibilitățile lui economice și tehnico-științifice;
- Situația politică internațională, evoluția raportului de forțe pe plan mondial și regional;
- Potențialul demografic al țării;
- Tendințele istorice ale poporului, factura sa psihică, experiența de luptă a armatei;
- Evoluția științei și tehnicii militare la etapa dată;
- Poziția geografică, caracterul reliefului țării și al teatrului probabil de acțiuni militare;
- Doctrinile militare ale inamicului probabil.

În literatura de specialitate găsim și alte descrieri cu referire la elementele fundamentale, care structurează și direcționează determinant eforturile de apărare a țării prin mijloace proprii, din perspectiva strategiei războiului popular de apărare. Astfel, autorul Constantin Onișor stabilește caracteristicile războiului popular de apărare, evidențiind următoarele: ducerea acțiunilor principale de către armată și formațiunile înarmate ale populației; generarea unui front de confruntare armată nemijlocită, dar și o luptă generală a întregului popor; acțiunea coordonată a tuturor forțelor și mijloacelor participante [10, pp.308-313].

Un alt autor, Petri Aurel, contribuie cu mai multe idei privind noile sisteme de apărare și soluționarea problemelor apărării, pe baza războiului popular, promovând astfel un nou tip de sistem militar. Autorul menționează că noul sistem are rol social-politic complex și diversificat, menit să asigure, în timp de pace, pregătirea populației, economiei și teritoriului pentru apărare, iar în timp de război, de a duce cu toate forțele și disponibilitățile acțiuni de luptă pentru apărarea independenței, suveranității naționale și integrității teritoriale a țării. Îndeplinirea acestui rol este determinat de mai mulți factori, iar unul mai important este gradul de conștientizare a datoriei de a apăra patria de către întreaga populație aptă de efort militar [11, pp.178-182].

Mai mult, Petri Aurel aduce exemple ale sistemelor precum cele din Elveția și Suedia, descriind rolul sistemelor de apărare în condițiile în care statele mici și mijlocii nu ar putea să suporte cheltuielile militare enorme, bazându-se doar pe armata permanentă formată din militari de profesie. În același timp, autorul menționează, că spre deosebire de cele clasice, noile sisteme ale apărării naționale asigură pregătirea populației și participarea ei la luptă, cu arma în mână, într-o proporție mult mai mare și în modalități mult mai eficace.

În acest sens devine relevantă abordarea noilor sisteme de apărare din perspectiva statelor mici, căci acestea dispun în timp de pace de o cantitate limitată de forțe armate, însă la necesitate se pot trece la acțiuni prompte și bine coordonate cu alte forțe din componența sistemului național de securitate și apărare pentru desfășurarea strategică a forțelor în scopul anihilării efectelor

inițiale ale unei invazii și amplificării în scurt timp a capacității de apărare a statului. Prin aceste acțiuni se poate evita surprinderea de către inamic sau diminua cât mai mult efectele acesteia, asigurându-se astfel, potrivit scopului strategic al războiului de apărare a țării, respingerea agresiunii, asigurarea suveranității și independenței naționale, menținerea unității statale și integrității teritoriale.

Referindu-ne la forțele militare regulate, acestea participă implicit la măsurile și activitățile de desfășurare strategică a forțelor, încă din timp de pace, pentru întocmirea planurilor și pregătirea în vederea aplicării lor, cât și pe timpul declanșării activităților prevăzute în conținutul acestora.

Astfel, reieșind din mediul actual de securitate, în special referindu-ne la războiul din Ucraina, nu putem neglija că puterea militară constituie esența problemei securității naționale, iar statele au nevoie de putere militară atât pentru propria lor apărare, cât și pentru scopuri de securitate mai largi, de management al sistemului. Prin urmare, puterea militară a statului este o combinație a forțelor și a mijloacelor alocate pentru o anumită perioadă, destinate apărării militare a intereselor sale și realizării obiectivelor politice interne și externe ale statului.

Dintr-o perspectivă practică, organizarea și dotarea sistemelor militare trebuie să marcheze dubla lor funcționalitate: descurajarea producerii războiului și desfășurarea luptei armate în situația unei crize politico-militare deosebit de complexe.

Dacă să ne referim la sistemele militare moderne, atunci pentru cercetarea respectivă opinia lui Constantin Rizea este relevantă. Acesta consideră că în constituirea sistemelor militare moderne, este necesar de luat în considerare anumiți factori, precum:

- caracteristicile teatrelor de acțiuni militare;
- apartenența statului la alianțe militare, economice sau politice;
- nivelul de dezvoltare a armamentului și a tehnicii de luptă;
- particularitățile naționale, istorice, poziția geopolitică și geostrategică a statului/statelor;
- nivelul teoriei și practicii militare;
- organizarea și modul de acțiune a potențialilor adversari ai statului [12, p.420].

În continuare merită atenție experiența altor state care este relevantă pentru Republica Moldova. De exemplu, autorul român Onișor Constantin propune o variantă a sistemului militar modern valabil și pentru Republica Moldova. Acesta trebuie să cuprindă subsisteme din diferite domenii, cum ar fi:

- forțele armate permanente – structuri capabile să pregătească și să ducă acțiuni militare după un plan strategic elaborat din timp;
- forțele armate nepermanente – organizate după principii militare, din rândurile populației civile care îmbină activitatea civilă cu cea militară sau participă în timp de război;
- formațiuni de ordine interioară – poliție, unități de securitate, gărzii militare naționale etc.;
- formațiuni de pregătire militară – destinate pentru educația militară și pregătirea tineretului până la încadrare în armată, precum și pregătirea rezerviștilor;
- instituțiile economico-industriale cu destinație militară: cuprind întreprinderi ale industriei de apărare, institutele și laboratoarele de studii, cercetări și experimentări militare;
- resursele umane și materiale constituite și gestionate din timp de pace destinate pentru completarea și mobilizarea forțelor armate [10, pp.305-316].

Unele țări pot include în componența sistemului de apărare și alte organizații militarizate ale statului, care, totuși, sunt diferite de organizațiile militare private. Conform Institutului Internațional de Studii Strategice de la Londra, conceptul „alte organizații militarizate ale statului” (uneori denumite și organizații paramilitare) include jandarmeria, serviciile de vamă și grănicerii, dacă aceste forțe au pregătire militară, sunt înzestrate ca o forță armată și acționează sub comandă militară în caz de război. Alte exemple istorice pot fi: gărzile patriotice și formațiunile de luptă patriotice (România), gărzile roșii (Rusia), forțele de apărare a teritoriului (Iugoslavia), Garda Națională a Statelor Unite.

În același timp, țările pot deține și alte organizații, cum ar fi cele paramilitare, care sunt strâns legate de armată și care, în unele cazuri, le furnizează tehnică militară, acces la bazele militare, instruire și asistență. Aceste organizații îndeplinesc o gamă largă de funcții, printre cele mai frecvente aflându-se: paza frontierei, inclusiv urmărirea traficului ilegal de oameni sau de bunuri; controlul revoltelor; menținerea legii și ordinii publice în situații de urgență, paza șefului statului și a instalațiilor vitale, precum reactoarele nucleare.

Cert este faptul că în unele situații, din punct de vedere ale acțiunilor militare, asemenea organizații au acționat greșit în activitățile de poliție civilă și au fost răspunzătoare de încălcări grave ale drepturilor omului. Pentru că folosirea organizațiilor paramilitare poate estompa diferența dintre forțele de poliție civilă și forțele armate, este important ca rolul și poziția lor să fie bine definite. Este preferabil ca ele să fie excluse de la operațiile de securitate internă, iar Parlamentul trebuie să adopte cadrul legislativ corespunzător în acest scop și să controleze activitatea Guvernului în acest domeniu. Președintele sau prim-ministrul trebuie să permită controlul parlamentar al organizațiilor paramilitare, nu doar pentru faptul că orice forță finanțată de la bugetul de stat trebuie să fie controlată prin lege de Parlament, ci și din cauza provocărilor și pericolelor potențiale ale folosirii lor pe scară largă în mod necontrolat [2, p.60].

Mai multe țări de pe glob, în afară de armatele regulate, pe timp de război, au în componența dispozitivelor de luptă și formațiuni teritoriale. Un exemplu în acest sens ar fi Austria, Belgia, Germania, Italia, Lituania, Letonia, Țările de Jos, Norvegia, Polonia, Finlanda, Franța, Suedia etc. Cetățenii acestor țări sunt mândri de apartenența lor la aceste trupe, iar implicarea lor în activitățile de pregătire de luptă sunt percepute ca un drept onorabil și de datorie față de patrie. Anume pe seama formațiunilor de apărare teritorială stau sarcinile de desfășurare a mobilizării și formării rezervelor de trupe militare, protecția elementelor strategice, protecția infrastructurii militare și civile, precum și ducerii efective a luptei de apărare teritorială.

Formațiunile de apărare teritorială un rol aparte îl dețin atât până la începutul acțiunilor de luptă, cât și în timpul acestora. Prin executarea misiunilor încredințate, aceste formațiuni contribuie la eliberarea armatei de îndeplinirea unor sarcini mai puțin obișnuite pentru aceasta, care, cu certitudine, vor trebui rezolvate pe timpul agresiilor armate.

Astfel de exemple sunt actuale în cadrul forțelor armate din Ucraina, unde vedem alături de trupele regulate și alte formațiuni implicate la: pregătirea fortificațiilor de apărare, paza și apărarea comunicațiilor și a obiectivelor strategice, controlul și asigurarea circulației, executarea unor misiuni de luptă la respingerea actelor de agresiune armată ș.a.

În acest cadru, este important să remarcăm abordarea unor experți români ce țin de implicarea formațiunilor militare și civile în acțiunile militare strategice specifice întregului popor. Astfel, Iulian Topliceanu descrie acțiunea de hărțuire, având uneori chiar o pondere însemnată în ansamblul acțiunilor militare. Expertul menționează că, la nivel strategic, hărțuirea reprezintă ansamblul tuturor acțiunilor de luptă specifice războiului întregului popor, executate de toate componentele sistemului național de apărare, într-o concepție unitară (pe baza unui plan unic), pentru ca într-o perioadă de timp determinată, să se asigure o puternică uzură a trupelor invadatoare, să i se producă inamicului pierderi mari și irecuperabile [14, pp.126-127]. Un astfel de procedeu a fost aplicat de către forțele Ucrainei încă de la începutul invaziei agresorului, iar pregătirea minuțioasă și buna coordonare a forțelor au cauzat pierderi importante adversarului.

Astfel, considerăm că deși un sistem de apărare include multiple și diverse elemente componente, care diferă prin organizarea lor, prin posibilitățile și procedeele de acțiune, toate acestea se pregătesc și acționează într-o concepție unitară, pe baza unei doctrine unice de apărare a țării pentru îndeplinirea aceluiași obiectiv strategic. Potrivit acestui principiu, instruirea și întrebuițarea forțelor care intră în compunerea sistemului de securitate și apărare se realizează după un singur plan și sub o conducere unitară.

Un element care merită menționat este coordonarea tuturor eforturilor domeniilor de desfășurare ale războiului pentru îndeplinirea scopurilor și obiectivelor propuse, fiind vorba despre integrarea în plan acțional a unor forțe de natură, organizare și înzestrare diferite, a numeroase mijloace acționale de factură și destinație variată, în situații politico-militare și

strategii cu diverși factori aleatori. De remarcă opinia lui Constantin Onișor care consideră că pregătirea confruntărilor în cadrul războiului se face într-o anumită măsură din timp de pace, având la bază întocmirea, studiul aprofundat și analiza dinamică a unor scenarii posibile pentru fiecare domeniu de confruntare, inclusiv în cel militar. Acesta consideră că din punct de vedere a forțelor și mijloacelor participante la război, cooperarea se realizează:

- Între cele aparținând fiecărui domeniu de confruntare;
- Între domeniile de confruntare la nivelul războiului și al acțiunilor strategice comune;
- Între organele de conducere ale fiecărui sistem și între sistemele de conducere ale războiului și luptei armate;
- Între forțele și mijloacele aparținând unor domenii diferite de confruntare;
- Între elementele dispozitivelor strategice;
- Între elementele, forțele și mijloacele statelor participante în comun la război;
- Între forțele și mijloacele de natură diferită, existente pe teritoriul național și cele din spațiu unde s-a instituit administrația militară a adversarului;
- Între elementele sistemului național de apărare;
- Între forțele și mijloacele participante în comun la acțiunile strategice principale [10, pp.467-473].

Dacă să evidențiem perspectiva teoretică și practică a problemelor de colaborare și cooperare între elementele unui sistem de apărare, atunci putem evidenția opinia autorului Corneliu Soare. Acesta punctează problemele pe care le ridică integrarea formațiunilor populare de apărare în dispozitivele de luptă ale trupelor. Exemplificând, gărzile patriotice și alte formațiuni de apărare existente în fâșiile de acțiune ale unităților și marilor unități militare se subordonează comandanților acestora. Prezența lor în dispozitivele de luptă ale trupelor exercită o influență importantă asupra raportului de forțe, sporește posibilitățile de concepere și execuție a unor acțiuni de luptă variate, ingenioase, de aplicare a principiilor și procedeele caracteristice războiului popular. Valorificarea acestor posibilități depinde însă în cea mai mare măsură de capacitatea organizatorică a cadrelor de comandă, de modul în care vor ști să folosească toate forțele de care dispun [13, p.191].

Analizând dinamica acțiunilor militare din perioada postbelică, constatăm că în situația unui război clasic, colaborarea avea drept obiect acțiunile de luptă desfășurate de către mai multe categorii de forțe ale armatei. Însă observăm că, de fapt, conținutul ei se amplifică mult în cadrul conflictelor militare mai recente, deoarece principiul cooperării și colaborării se referă acum nu doar la armată, ci la toate forțele luptătoare din componența dispozitivului strategic. Colaborarea vizează situații și acțiuni foarte variate, printre care cooperarea dintre unitățile militare și formațiunile de apărare teritorială integrate în dispozitivele de luptă ale trupelor; cooperarea dintre armată și formațiunile de apărare ce acționează independent; cooperarea dintre armată și alte formațiuni de rezistență ale consiliilor teritoriale de apărare; coordonarea îndeplinirii misiunilor în timp și spațiu, precum și pregătirii cetățenilor, economiei și a teritoriului pentru apărare.

La rândul său, Republica Moldova a creat și tinde în permanență să dezvolte un sistem complex de forțe, mijloace și activități menite să asigure, în timp de pace, pregătirea populației, a teritoriului și a economiei naționale pentru apărare, iar în timp de război, mobilizarea și folosirea eficientă a tuturor resurselor țării, în vederea obținerii victoriei în caz de agresiune armată. Organizarea sistemului apărării naționale are ca bază juridică Constituția țării și Legea cu privire la apărarea națională, care prevede structura sistemului național de apărare, bazele organizării și asigurării apărării țării, atribuțiile și responsabilitățile autorităților publice în domeniul apărării, conducerea, organizarea, destinația forțelor sistemului național de apărare și planificarea apărării naționale [6].

Sistemul securității naționale a Republicii Moldova reprezintă un mecanism de interacțiune dintre componentele pe care le include, bazat pe interesele naționale și pe valorile societății moldovenești, menit să asigure realizarea obiectivelor strategice ale țării, determinate

de liniile directorii ale politicii de securitate națională. Republica Moldova începe de la înțelegerea că are nevoie de un sistem de securitate națională bazat pe un cadru instituțional definit cu claritate prin acte normative relevante și pe un personal de înaltă calificare, ce va funcționa în conformitate cu legislația în vigoare. Acest cadru instituțional îl constituie sectorul securității naționale al Republicii Moldova [8].

Din acest sector fac parte instituțiile de stat cu mandat de forță destinate implementării sarcinilor de protecție a cetățenilor și a statului (nivel operațional) și instituțiile civile de stat care exercită funcțiile de guvernare, de planificare, de control și de supraveghere în sistemul securității naționale (nivel administrativ) [3].

Totodată, de la proclamarea independenței, Republica Moldova a trecut printr-un proces amplu de consolidare a capacităților instituționale ale sistemului național de apărare, proces care continuă și în prezent. În dezvoltarea sistemului de apărare, se impune o abordare interinstituțională, ce presupune corelarea a cel puțin două aspecte: 1) este necesar ca instituțiile statului să aibă mai multe responsabilități ce țin de domeniul apărării în sectoarele specifice de activitate; 2) pentru îndeplinirea acestor responsabilități, implicit a obiectivelor politicii de apărare, este necesară o coordonare unitară și integrată a acestor instituții [4].

Experiențele războiului de lungă durată arată că forțele armate regulate devin slabe și ineficiente atunci când sunt puse să acopere tot spațiul de luptă. Pentru o armată inferioară din punct de vedere numeric, dispersarea forțelor ar constitui o gravă eroare, deoarece ar obliga-o la o apărare pasivă, fără șanse de succes.

Pornind de la viziunea strategică în domeniul apărării, strategia militară actuală a Republicii Moldova a stabilit cadrul conceptual de întrebuințare a forțelor armate fiind orientată spre asigurarea securității militare a statului și îndeplinirea misiunilor pentru care acestea se pregătesc, referindu-se la următoarele: scopul și obiectivele apecifice, misiunile strategice ale forțelor armate, caracteristicile principale ale structurii forțelor armate, organizarea forțelor armate și resursele necesare, pregătirea forțelor militare și conducerea acestora, precum și căile de pregătire a infrastructurii militare, cantitatea și natura înzestrării tehnice a forțelor participante la situația de criză sau de război [5].

O trăsătură caracteristică a sistemului apărării naționale este diversificarea sa, existența unor elemente constitutive și forme de organizare variate, care permit pregătirea militară și participarea întregului popor la lupta armată împotriva agresorului.

În funcționalitatea sistemului național importante rămân a fi componentele sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova, precum și atribuțiile generale ale acestora la starea de război:

1) *Autoritățile publice supreme în domeniul asigurării securității statului.*

Parlamentul Republicii Moldova declară mobilizarea în stat la propunerea Consiliului Suprem de Apărare.

Președintele Republicii Moldova este comandantul suprem al forțelor armate, declară stărea de război și mobilizarea în stat cu aprobarea prealabilă a Parlamentului.

Guvernul efectuează trecerea economiei naționale la regimul de activitate pentru timp de război, coordonează activitatea autorităților administrației publice centrale în scopul realizării măsurilor ce țin de asigurarea regimului stării de război, efectuează controlul asupra folosirii mijloacelor financiare, precum și a rezervelor materiale de stat și de mobilizare, asigură completarea Forțelor Armate și a formațiunilor de apărare teritorială cu rezerviști, efectuarea rechizițiilor de bunuri, precum și chemarea cetățenilor pentru prestări de servicii în interes public, controlează îndeplinirea de către autoritățile administrației publice centrale și locale, de către agenții economici și instituțiile publice a obligațiilor ce le revin în conformitate cu Planul de mobilizare a economiei naționale.

Consiliul Suprem de Apărare organizează și controlează activitatea de respingere a agresiunii și de restabilire a suveranității, independenței, unității și integrității teritoriale a țării.

2) *Organele securității și apărării statului:*

Forțele Armate desfășoară acțiunile de luptă planificate pentru respingerea agresiunii armate.

Statul Major General al Forțelor Armate asigură conducerea Forțelor Armate în scopul respingerii agresiunii armate.

Ministerul Apărării întreprinde măsuri de asigurare multilaterală a Forțelor Armate în vederea îndeplinirii de către acestea a misiunilor de luptă pentru respingerea agresiunii și apărarea țării, asigură interacțiunea cu autoritățile administrației publice, agenții economici și instituțiile cu atribuții în domeniul apărării naționale.

Ministerul Afacerilor Interne și Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova asigură regimul stării de război și îndeplinirea de către formațiunile din subordine a misiunilor ce le revin conform destinației.

3) *Alte autorități publice:*

Consiliile teritoriale de apărare organizează și controlează activitatea de asigurare a necesităților Forțelor Armate și a acțiunilor de luptă ale acestora.

Formațiunile de apărare teritorială asigură regimul stării de război și îndeplinesc alte sarcini prevăzute în Regulamentul privind apărarea teritorială a Republicii Moldova.

Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale asigură aducerea la îndeplinire a măsurilor de protecție a populației și bunurilor, desfășoară lucrările de salvare și alte lucrări de neamânat [7].

Concluzii. Republica Moldova în mod firesc trebuie să fie pregătită pentru o agresiune militară, iar pregătirea din timp a tuturor forțelor și mijloacelor trebuie să constituie un deziderat major. În context, ar fi cazul elaborării unei noi concepții unitare în probleme fundamentale ale organizării, înzestrării, pregătirii și întrebuintării forțelor luptătoare ale sistemului național de apărare specifice războiului popular.

Apărarea țării în actualele condiții interne și externe se poate realiza numai prin efortul conjugat al întregii societăți, corespunzător tipului de agresiune sau amenințare. Pregătirea populației pentru apărare trebuie să ocupe un rol important în cadrul unui sistem modern de organizare militară, deoarece războiul presupune nu doar acțiunile armatei, ci implicarea întregii națiuni. Pregătirea vizează populația țării, economia națională, autoritățile publice, organele securității și de apărare ale statului, iar înfăptuirea tuturor măsurilor care să permită trecerea economiei naționale și a forțelor armate de la starea de pace la starea de război să se stabilească prin planuri de mobilizare elaborate din timp de pace.

Un aspect relevant este și pregătirea economiei naționale pentru apărare. Situația actuală din Ucraina confirmă faptul că războiul este un mare consumator de mijloace materiale, iar acest fapt impune dezvoltarea corespunzătoare în Republica Moldova a ramurilor economiei naționale care sunt vitale pentru apărarea țării.

Colaborarea forțelor în sistemul apărării naționale ridică numeroase probleme noi care se cer a fi pe larg abordate și aprofundate în pregătirea cadrelor de comandă. Un rol important în studierea și rezolvarea problemelor de colaborare și cooperare îl au exercițiile și antrenamentele executate cu participarea tuturor elementelor componente ale sistemului național de apărare și securitate. Este necesar ca aceste acțiuni să fie temeinic pregătite, înlăturându-se orice tendință de formalism, fiecare formațiune să aibă o participare reală, potrivit rolului și misiunilor ce-i revin pe câmpul de luptă, iar activitățile desfășurate să se soldeze cu învățăminte utile pentru toți participanții.

Totodată, pregătirea sistematică a formațiunilor teritoriale va servi drept sprijin pentru dezvoltarea ulterioară a potențialului militar al statului, va consolida valoarea și importanța forțelor armate care trebuie să joace un rol cheie în asigurarea securității țării.

Nu în ultimul rând, se impune cu necesitate cultivarea sentimentului de apărare al țării pentru toți cetățenii, printr-un ansamblu de activități de educație civică și nu doar, organizate în mod cooperant de armată, școală și alte instituții ale statului ce dețin competențe în domeniul vizat. La realizarea acestor sarcini trebuie să se implice activ și responsabil atât sursele media civile, de stat și private, cât și cele militare.

BIBLIOGRAFIE

1. BUZAN, B. *Popoarele, statele și teama*. Chișinău: Editura Cartier, Ediția a 2-a, 2000.
2. Ghid practic pentru parlamentari. Controlul parlamentar al sectorului de securitate: principii și mecanisme practice, Nr. 5, 2003, Geneva/București, 2003.
3. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153/2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175/2011, art. 499.
4. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 134/2018 pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018–2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 285-294/2018, art. 441.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 961/2018 cu privire la aprobarea Strategiei militare și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia pentru anii 2018-2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 410-415/2018, art. 1110.
6. Legea Nr. 345/2003 cu privire la apărarea națională. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 200-2203/2003.19.09.2003, art. 775.
7. Legea Nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 132-137/2004, art. 696.
8. Legea Nr.112/2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 97-98/2008, art. 357.
9. LOGOFĂTU, Gh., ZAMFIRESCU, C. ș.a. *Elemente de strategie militară*. Editura militară., 1975.
10. ONISOR, C. *Teoria strategiei militare*. București: Editura AISM, 1999.
11. PETRI, A. *Orientări doctrinare cu privire la războiul popular*. București: Editura militară, 1987.
12. RIZEA, C. *Considerații teoretice privind sistemul național de apărare*, Buletinul Academiei de Înalte Studii Militare. București, 2002.
13. SOARE, C. *Dialectica luptei armate*. București: Editura Militară, 1981.
14. TOPLICEANU, I. *Studii de strategie militară*. București: Editura militară, 1987.

CZU: 327(478):341.1

DOI: 10.5281/zenodo.6827049

NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII STATULUI

Sergiu CUȘNIR

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport

lector universitar

e-mail: scusnir@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2516-2439

Darius Liviu POPESCU

Republica Moldova, Chișinău/ România
Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport
masterand

e-mail: dariuspopescu11@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7560-3987

After declaring its independence in 1991, Republic of Moldova faced several challenges to its national security, the most serious of which were the conflict with the separatist region of Transnistria and the deployment of Russia's armed forces on Moldovan territory. Under these conditions, Moldova has chosen permanent neutrality as its security strategy, ignoring the fact that the country does not meet the requirements for a neutral country. The neutrality strategy, adopted hastily, did not help to minimize the threats to the national security of the Republic of Moldova. Moreover, neutrality has been an obstacle for the state to choose a more appropriate and balanced security strategy. This article targets the peculiarities of the neutrality of the Republic of Moldova and the key issues of the state security strategy.

Key-word: *neutrality, Republic of Moldova, security, particularities, strategy, threats.*

Din punct de vedere geografic Republica Moldova este situată la intersecția zonelor de interes dintre Federația Rusă ca o putere și România, apropiată din punct de vedere istoric și Uniunea Europeană din perspectiva integrării europene.

Cu toate acestea, până acum problema securității Moldovei a fost „uitată” în agendele interne și externe, ignorând faptul că atât situația de securitate a Moldovei, cât și soluționarea acesteia ar putea contribui la soluționarea altor probleme regionale. În primul rând, Moldova caută deja de trei decenii soluționarea unui conflict înghețat cu Transnistria separatistă. Conflictul transnistrean nu a fost doar principala amenințare la adresa securității naționale a Republicii Moldova, ci și principala provocare la adresa dezvoltării durabile a țării. În al doilea rând, au trecut mai mult de două decenii de la summitul de la Istanbul al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (O.S.C.E.) din 1999, în timpul căruia Federația Rusă și-a asumat obligația de a-și retrage forțele militare din Georgia și Republica Moldova în câțiva ani. Federația Rusă nu și-a îndeplinit angajamentele cu privire la Republica Moldova. În acest context, situația de securitate a Republicii Moldova a fost și rămâne complicată mai ales de prezența nedeterminată a forțelor militare ale țării străine pe teritoriul său. Este de menționat că Republica Moldova, Georgia, Ucraina caută să scape din zona de dominație a Rusiei, iar căutarea aderării la Uniunea Europeană este obiectivul strategic al țării (în cazul Georgiei a fost apartenența la NATO).

După declararea independenței, Republica Moldova spera că principiul neutralității permanente, fixat în Constituție și în principalele documente strategice, va calma atât Federația Rusă, cât și Transnistria și va contribui la minimizarea amenințărilor la adresa securității naționale a statului. Astfel, speranțele legate de neutralitate nu s-au realizat – astăzi Republica Moldova se confruntă cu aceleași amenințări la adresa securității sale naționale ca acum aproape trei decenii. Mai mult, strategia de neutralitate amenință să devină un obstacol serios pentru ca statul să-și realizeze obiectivele strategice. Practica internațională arată că statele mici aleg de obicei neutralitatea pentru a echilibra între două mari puteri care se confruntă. În plus, interesele economice ale statului mic stau foarte des în spatele strategiei de neutralitate – statul mic urmărește să obțină beneficii economice din cooperarea cu ambele puteri, de aceea este interesat să elimine problemele de politică de securitate de pe agenda cooperării bilaterale. În acest context, merită menționat că strategia de neutralitate a Republicii Moldova de la bun început nu a fost strategia „echilibrării”, ci mai degrabă strategia „inacțiunii”.

Erupția criticilor față de strategia de securitate a Republicii Moldova în discursul academic al statului a putut fi observată în 2005, când aderarea la Uniunea Europeană a devenit

obiectivul strategic al țării. Numeroase publicații în acest domeniu - IDIS Viitorul, Asociația pentru Politică Externă, Centrul Pro Marshall din Republica Moldova, Centrul de informare și documentare privind NATO din Moldova. Cu toate acestea, eforturile de reconsiderare a opțiunilor de strategie de securitate în practică au fost încă vagi. În primul rând, tendința către o altă extremă – strategia de securitate a alianței și apartenența la NATO – a putut fi observată în comunitatea academică a Republicii Moldova. În acest sens, studiul experților IDIS Viitorul „În NATO avem încredere? Explicarea de ce Republica Moldova ar trebui să se alăture NATO” ar trebui menționat. Mai mult, în publicațiile experților în securitate ai Republicii Moldova, atenția este concentrată pe problematica partenerilor țării pe arena internațională, dar nu pe problema mai largă a strategiei de securitate.

Scopul cercetării prezentate în acest articol este de a răspunde la întrebarea de ce Republica Moldova a ales neutralitatea permanentă și care sunt perspectivele acestei strategii de securitate.

În prima parte a articolului sunt expuse particularitățile neutralității Republicii Moldova cu strategia de securitate a țării. În a doua parte, pe baza analizei documentelor strategice ale Republicii Moldova, sunt prezentați factorii neutralității Moldovei și sunt discutate particularitățile de neutralitatea paradoxală. Privind din perspectiva a trei abordări ale relațiilor internaționale – realism, pluralism și constructivism, sunt analizate originile strategiei cererii de neutralitate, apariția insuficienței acesteia în practică și perspectivele agendei de securitate a Republicii Moldova.

Una dintre cele mai actuale și mai discutate probleme ale politicii de securitate a Republicii Moldova – neutralitatea permanentă declarată.

Potrivit prevederilor art. 11 din Constituția Republicii Moldova: „(1) Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă. (2) Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său” [4, art. 11].

Potrivit definiției date de Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX) conceptul de ”neutralitate” semnifică: „Situatie, atitudine a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre două sau mai multe state, care nu participă la pacte sau alianțe militare și întreține relații pașnice cu fiecare stat beligerant în parte” [9].

Există în materia dreptului internațional neutralitatea de război și neutralitatea permanentă. Denumirea de neutralitate permanentă pe de altă parte nu înseamnă că acest statut este imuabil în raport cu un stat și nu poate fi modificat prin adoptarea unui alt act normativ sau modificarea celui existent.

În cazul Republicii Moldova, Constituția consfințește neutralitatea permanentă, de aici putem trage concluzia că schimbarea statutului de neutralitate este posibilă doar prin modificarea Constituției sau adoptarea unei noi Constituții. În orice caz, art. 142 alin. (1) din Constituție prevede că „Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscrși în listele electorale” [4, art. 142].

Încercarea elucidării conceptului neutralității a fost efectuată prin Legea Nr. 112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova.

În acest sens, Concepția a introdus două criterii sau condiții, respectarea cărora ar fi determinată de statutul de neutralitate permanentă: „(1) Republica Moldova nu este parte la blocuri militare și (2) nu admite dislocarea de trupe militare sau de armamente ale altor state și ale blocurilor militare pe teritoriul său”. Concepția nu a oferit o definiție formală a conceptului de neutralitate permanentă al Republicii Moldova, iar respectarea acestui statut de către statele terțe este văzută ca fiind dependentă de „eforturile depuse pentru asigurarea respectării neutralității permanente de către subiectele de drept internațional”. În același timp, Concepția a determinat statutul de neutralitate permanentă ca principiu de bază al securității naționale stipulând că „toate acțiunile desfășurate de întregul sistem de securitate națională al Republicii Moldova, îndreptate spre asigurarea securității naționale, se bazează pe acest principiu” [5, p. 1.1.].

Revenind la reglementările constituționale, unii autori consideră că strategia de securitate a Republicii Moldova de la bun început nu a fost alegerea independentă, ci mai degrabă consecința „neutralizării” țării [11, p. 14]. La 27 august 1991 Republica Moldova și-a declarat independența și la acea etapă existau două scenarii, unul – reunificarea cu România, doi – legături strânse cu vecinul.

Eforturile Federației Ruse au fost canalizate spre a „ghida” Republica Moldova cel puțin pe calea neutralității. Unul dintre mijloacele folosite de Federația Rusă era conflictul transnistrean, izbucnit în toamna anului 1990 și nu a fost încă rezolvat. Rusia a intervenit în conflict prin desfășurarea forțelor sale militare în Transnistria, care *“de jure”* face parte din Republica Moldova.

Așadar, în 1994, la adoptarea Constituției, documentul care a declarat oficial statutul de neutralitate, Republica Moldova avea o regiune separatistă cu forțele militare ale țării străine, dislocate în ea. Refuzul neutralității la acel moment ar fi putut determina atât utilizarea forțelor armate ale Federației Ruse, cât și separarea definitivă a Transnistriei de Republica Moldova, în opinia unor autori. Reacționând la această situație, Republica Moldova a depășit neutralitatea declarativă. Astfel, la începutul anilor 1990, guvernul Republicii Moldova a avut mai multe motive să declare neutralitatea (declară, nu alege, pentru că Moldova nu a fost niciodată o țară neutră prin definiție). În primul rând, o neutralitate declarată a făcut posibil ca Republica Moldova, în ciuda presiunii crescânde, să rămână în afara structurilor militare și de securitate dominate de Rusia, precum Organizația Tratatului de Securitate Colectivă [6, p. 47]. Organizația Tratatului de Securitate Colectivă prin concepul său este o alianță militară interguvernamentală care a fost semnată la 15 mai 1992. Pe de altă parte Republica Moldova a devenit membră a C.S.I. (Comunitatea Statelor Independente) în 1991, străduindu-se în principal să mențină legături economice și sociale reciproc avantajoase cu alte state post-sovietice. Cu toate acestea, Republica Moldova a evitat cooperarea în domeniul politicii externe și al securității în contextul C.S.I.

În 1993 Republica Moldova împreună cu Georgia și Azerbaidjan, au semnat articolele de acord C.S.I., cu excepția cooperării în dimensiune militaro-politică [15, p. 9]. Astfel, presiunea Rusiei pentru ca Moldova să adere la C.S.T.O. (Collective Security Treaty Organization / Organizația Tratatului de Securitate Colectivă) a fost resimțită până în prezent [13, p. 87]. În al doilea rând, o Constituție a Republicii Moldova a fost adoptată deja după conflictul armat nereușit pentru Chișinău cu Transnistria separatistă, care a avut loc în vara anului 1992. Prevederea constituțională a neutralității a fost una dintre condiții, care a facilitat coabitarea Chișinăului atât cu Transnistria separatistă, cât și cu Transnistria separatistă cu Federația Rusă, care și-a desfășurat forțele militare în regiunea separatistă a Republicii Moldova. Mai mult, guvernul Republicii Moldova a sperat că principiul neutralității permanente, fixat în legea țării principale, va determina Federația Rusă la o demilitarizare mai rapidă a Transnistriei. Urmând această logică, dacă Federația Rusă este dispusă să vadă Moldova ca țară neutră, ar trebui să respecte principiile de bază ale neutralității, fundamentale ale cărora este negăzduirea forțelor armate străine pe teritoriu neutru.

În această ordine de idei, principiul îndeplinirii cu bună credință a obligațiilor internaționale (*pacta sunt servanda*) este un principiu cadru în relațiile internaționale, fiind unul dintre cele mai vechi. Pe de altă parte, din punct de vedere al dreptului internațional, urmează a fi respectate doar tratatele internaționale încheiate în mod licit, astfel respectând prin clauzele lor, dreptul internațional [1]. Acest principiu a fost consfințit în preambulul Cartei ONU, dar și în art. 2 al acesteia.

În al treilea rând, unii experți susțin că neutralitatea permite țării pentru a economisi pe cheltuiala sectorului apărării, a nu dezvolta forțe armate puternice [7, p. 68]. Această abordare este susținută de percepția că o armată puternică nu este suficientă pentru ca statul să-și mențină securitatea națională în sistemul internațional contemporan [8, p. 166].

Astfel, resursele, economisite pe cheltuielile sectorului de securitate „hard”, ar putea fi redistribuite către alte sectoare importante, sporind securitatea „soft” și evitând în același timp așa-numita „dilemă de securitate”.

Cu toate acestea, statele care aleg neutralitatea ca strategie de securitate caută mai multă flexibilitate și un spațiu de manevră mai larg în alte sfere, strategia de neutralitate este foarte rigidă în ceea ce privește politica de securitate a țării. În domeniul politicii de securitate, neutralitatea limitează aria acțiunilor statului la granițele sale naționale. Cu alte cuvinte, neutralitatea minimizează posibilitățile unui stat mic de a căuta „surse externe de securitate”.

Deci, în cazul Republicii Moldova o decizie precipitată asupra neutralității suscită mai multe probleme decât soluții. În primul rând, neutralitatea ar trebui nu doar declarată de către statul respectiv în mod unilateral, ci și recunoscută de comunitatea internațională. Alte state (sau alte subiecte ale relațiilor internaționale) ar trebui să perceapă acel stat ca neutru. De asemenea, merită menționat că în arena internațională neutralitatea în forma sa pură este o strategie de securitate foarte rară. Fie state neutre din punct de vedere istoric (de exemplu, Elveția), fie statele care echilibrează marile puteri cu ajutorul resurselor economice (de exemplu, Azerbaidjan) sunt de obicei percepute ca neutre. În același timp, Republica Moldova nu a fost niciodată percepută ca neutră [12, p. 243] de către "actorii" comunității internaționale. Mai mult, Federația Rusă încalcă neutralitatea Republicii Moldova prin desfășurarea forțelor sale militare în jurisdicția țării. Din acest motiv, neutralitatea Republicii Moldova declarată unilateral funcționează în cel mai bun caz doar ca linii directoare pentru politica de securitate a țării, dar nu și ca o adevărată strategie de securitate, care urmărește garantarea securității statului.

Principalul instrument juridic ce reglementează statutul de neutralitate este Convenția a V-a de la Haga din 1907 „privitoare la drepturile și datoriile puterilor și persoanelor neutre în caz de război pe uscat”, care constituie dreptul clasic în materie.

În epoca contemporană interzicerea războiului de agresiune, precum și principiul securității colective care stă la baza constituirii ONU, (Carta ONU 1945 San Francisco) [1] care impun pe de o parte obligația statelor de a participa la reprimarea agresiunii, iar pe de altă parte obligația statelor de a-și acorda ajutor reciproc, inclusiv cu folosirea forței armate, atunci când unul dintre statele membre ale ONU sau ale unui sistem regional de securitate sunt victime ale unei agresiuni, au determinat ca problema neutralității în timp de război să fie abordată într-un cadru mai complex, principiile de bază ale neutralității – imparțialitatea și abținerea – intrând într-o anumită măsură în contradicție cu noile principii.

Cum pentru unele state, în special pentru cele mici, neutralitatea prezintă un interes deosebit, soluția s-a găsit în neutralitatea diferențială. În cadrul acestui concept păstrându-se drepturile și obligațiile statului neutru față de statele angajate în conflict, acesta are dreptul și obligația de a da ajutor victimei agresiunii sau statelor membre ale ONU ce iau parte la acțiunea armată hotărâtă de Consiliul de Securitate pentru sancționarea agresorului constatat ca atare, prin mijloace care nu implică participarea la ostilități, cum ar fi permiterea trecerii prin teritoriul său a trupelor statelor care iau parte la sancțiunea militară aplicată agresorului, dreptul de a furniza materiale necesare beligerantului care duce un război de apărare etc.

Asumarea obligațiilor de către statul neutru nu exclude, însă, dreptul statului permanent neutru ca, în conformitate cu art. 51 din Carta ONU privind dreptul la autoapărare, să întrețină forțe armate, să ia orice alte măsuri necesare pentru protejarea teritoriului național împotriva unei agresiuni căreia i-ar putea fi victimă, să ceară ajutor și să fie ajutat în cazul în care ar fi atacat de un alt stat.

Făcând o paralelă cu neutralitatea perpetuă a Elveției, aceasta face obiectul unei declarații a puterilor europene 20 martie 1815 la Congresul de la Viena, apoi de recunoaștere prin Tratatul de la Paris, 20 noiembrie 1815. Neutralitatea Elveției față de Germania nazistă în timpul celui de-al doilea război mondial implică, în ciuda neutralității juridice, o responsabilitate morală: aceea de a fi ales să nu lupte împotriva Germaniei naziste. Cu toate acestea, politica Elveției față de refugiați în timpul celui de-al doilea război mondial, împreună cu neîncrederea și ostilitatea față de evrei, a dus la refuzul azilului.

La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, neutralitatea Elveției a fost astfel criticată din mai multe puncte, cum ar fi responsabilitatea față de refugiații evrei și pentru că a profitat de diverse tranzacții financiare cu Germania nazistă.

Exemplul Maltei, care și-a declarat unilateral neutralitatea permanentă, iar statele europene au luat act de această declarație prin Actul final al Reuniunii de la Madrid din 1983 a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, este considerat unul elocvent al recunoașterii statutului țării printr-un act internațional [2, p. 8].

În al doilea rând, securitatea statului, situat în zona de mare tensiune geopolitică, ar trebui garantată de sursa „externă” de securitate – statul sau grupul de state, oferind garanții de securitate pentru un stat mic [16, p. 170]. Neutralitatea statului mic ar trebui, de asemenea, susținută „din exterior”, prin mecanisme formale sau informale. Dar neutralitatea Moldovei nu reușește să aibă garanții „externe”, nici formale, nici informale [14, p. 247]. În plus, statutul de neutralitate restrânge cooperarea externă a Republicii Moldova în domeniul securității.

În al treilea rând, strategia de neutralitate a Republicii Moldova nu își îndeplinește funcția principală – de a garanta securitatea țării. În mod negativ, neutralitatea se adaugă la „conservarea” situației de insecuritate. După ce Federația Rusă și-a desfășurat forțele militare în Transnistria separatistă, contrar reglementărilor care obligă trupele să aibă o atitudine neutră față de părți, ele acționează ca un fundal în susținerea regimului de la Tiraspol.

După cum sa menționat deja, Republica Moldova se confruntă cu cea mai mare amenințare la adresa securității sale naționale la nivel local. Datorită acestei neutralități, care este menită să ajute statul să evite situația în tensiune geopolitică ridicată, în cazul Republicii Moldova nu este o strategie de securitate optimă.

În al patrulea rând, neutralitatea declarată a Republicii Moldova încetinește procesul de reformare și dezvoltare a forțelor armate ale țării. Principiul neutralității permanente, fixat totuși în Constituție, nu este explicat în documentele strategice. Fundamentul vag al strategiei de securitate a țării indică faptul că politicienii Republicii Moldova, atunci când au adoptat principiul neutralității, au avut o viziune obscură despre cum ar trebui să funcționeze neutralitatea în cazul Moldovei. Din acest motiv, situația din cadrul forțelor armate ale țării, moștenite din perioada sovietică, a fost înghețată, iar reformele necesare au fost amânate [6, p. 55-56].

Deși statutul de neutralitate nu este un impediment juridic justificativ al reformelor instituțiilor militare, acest lucru contribuie la întârzierea reformelor. Aceste circumstanțe duc la slăbirea țării atât în dimensiunea externă (ca partener de încredere pe arena internațională), cât și în dimensiunea securității interne. Mai mult, funcția strategiei de securitate a țării nu este doar de a garanta menținerea statului, ci și de a facilita realizarea intereselor naționale [8, p. 57, 59]. Pe de o parte, slaba articulare a intereselor naționale ale Republicii Moldova – unul dintre motivele pentru care țara nu a reușit să aleagă o strategie de securitate mai eficientă și a fost nevoită să rămână la neutralitatea declarativă. Pe de altă parte, strategia de neutralitate a blocat revizuirea priorităților naționale ale țării. Așadar, Republica Moldova a apărut în „cercul închis” – statul nu reușește să-și revizuiască interesele naționale pentru că este obligat să rămână la neutralitatea declarată. Deci, este evident că neutralitatea declarativă nu numai că nu a îmbunătățit situația de securitate a țării, ci poate duce și la deteriorarea acesteia. Neutralitatea Republicii Moldova suferă simultan de două deficiențe majore – este atât aleasă inadecvat, cât și implementată inadecvat. În cazul alegerii inadecvate, paradoxul este că statul sacrifică mai mult în domeniul politicii de securitate decât primește „în schimb”. Această situație ar putea fi numită „o pierdere pură”, care are un impact negativ nu numai pentru sfera securității, ci și pentru alte sfere (de exemplu, politica externă). Mai mult, această situație nesănătoasă poate duce la scăderea puterii structurale a statului. Implementarea necorespunzătoare a strategiei de neutralitate a Republicii Moldova include mai mulți factori: externi, care nu depind direct de Republica Moldova (conflict transnistrean înghețat, prezența militară a Federației Ruse în Republica Moldova) și interni (guvernul Moldovei percepe neutralitatea nu ca echilibrant, ci ca inacțiune). Dacă guvernul Republicii Moldova și-ar schimba atitudinea față de neutralitate – asta înseamnă a

percepe că și neutralitatea ar putea fi implementată activ, ar exista posibilitatea ca factorii externi să se reducă în timp. Crearea condițiilor de bază pentru ca neutralitatea Moldovei să funcționeze ar putea minimiza amenințările la adresa securității țării (scop negativ al strategiei de securitate). Cu toate acestea, implementarea adecvată a strategiei de neutralitate nu rezolvă problema alegerii inadecvate. Chiar dacă neutralitatea Moldovei ar funcționa bine, în cele din urmă ar fi „un scop pentru sine”. Acest lucru ar restrânge dezvoltarea puterii structurale a țării (scopul pozitiv al strategiei de securitate).

Unul dintre mecanismele potențiale în condițiile actuale este cooperarea structurată permanentă. Tratatul de la Lisabona prevede că un grup de state membre își poate consolida cooperarea în domeniul apărării prin stabilirea unei cooperări structurate permanente (PESCO). La 22 iunie 2017, liderii Uniunii Europene au convenit să lanseze o cooperare structurată permanentă pentru a consolida securitatea și apărarea Europei. Toate statele membre ale Uniunii Europene participă la PESCO, cu excepția a două țări (Danemarca și Malta).

Statele membre participante au convenit asupra unei liste inițiale de 17 proiecte care urmează a fi întreprinse în cadrul PESCO. De atunci, lista a fost extinsă la 60 de proiecte, acoperind domenii precum, formarea, dezvoltarea capabilităților, disponibilitatea operațională în domeniul apărării [3].

Strategia de neutralitate de securitate a Moldovei, aleasă prin Constituție nu a reușit să ajute statul să depășească principalele provocări de securitate. Doar declararea neutralității nu este nici utilă și nici eficientă. Ineficiența strategiei de securitate a Republicii Moldova prin declararea sa drept stat neutru este determinată de mai mulți factori. În primul rând, strategia de neutralitate de securitate a Republicii Moldova nu a reușit să se dovedească din cauza percepției greșite.

Doar prin declararea neutralității și stabilirea acesteia în Constituția Republicii Moldova nu s-a asigurat în nici un fel politica de securitate a statului.

Lipsa de recunoaștere a statutului de țară neutră a Republicii Moldova pe plan internațional împiedică dezvoltarea cooperării în acest domeniu și conduce la percepția internă greșită de securitate. Pe de altă parte, în situația actuală, principiul securității colective și colaborarea cu alte state este crucială și dependentă de conceptul de neutralitate, ca un obstacol în calea dezvoltării statului.

În al doilea rând, funcția principală, prevăzută pentru neutralitate, a fost de a facilita soluționarea conflictului cu Transnistria separatistă. Și în această privință axarea Republicii Moldova pe statutul de neutralitate înseamnă lipsa de garanții de securitate externă, furnizând doar soluția de a „îngheța” soluționarea conflictului transnistrean. Deși încă la momentul declarării independenței, Republica Moldova se confruntase deja cu problema separatismului, prin Declarația de independență din 27 august 1991 nu se face referire la neutralitate. Punctul de cotitură în strategia de securitate a Republicii Moldova este observat după semnarea acordului de încetare a focului între Republica Moldova, Rusia și Transnistria, care a deschis calea prezenței nedeterminate a forțelor militare ruse pe teritoriul Republicii Moldova. În fond, strategia de neutralitate a Republicii Moldova nu numai că nu a reușit să contribuie la soluționarea problemelor de securitate, ci chiar poate pune în pericol realizarea fără probleme a intereselor naționale ale țării pe termen mediu-lung.

Acțiunile de apropiere de Uniunea Europeană și ralierea la noile realități ar putea contribui la asigurarea securității Republicii Moldova de rînd cu reformarea capacităților țării și schimbarea percepției asupra statutului de neutralitate.

BIBLIOGRAFIE

1. Carta Națiunilor Unite nr. 1945 din 26.06.1945. În vigoare pentru Republica Moldova din 2 martie 1992. În: Tratatate Internationale Nr. 26 din 30.12.2001.
2. Actul final al Conferinței de Securitate și Cooperare în Europa, Madrid 1983. <https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/40871.pdf> (accesat la 21.04.2022).

3. Decizia Consiliului (CFSP) 2017/2315 din 11.12.2017. În: Jurnalul oficial al Uniunii Europene din 14.12.2017. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D2315&from=EN> (accesat la 13.04.2022).
4. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial, nr. 78 din 29.03.2016.
5. Legea privind aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova, nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial, nr. 97-98, art. 357 din 03.06.2008.
6. BUSUNCEAN T. *Controlul democratic asupra reformei sectorului de securitate în Republica Moldova*. În: Studii Internaționale: Viziuni din Moldova. Publicație periodică științifico-metodică, nr. 3(4), 2007.
7. CEBOTARI S., SACA V. *Republica Moldova între statutul de neutralitate și aderarea la NATO*. În: Studii internaționale: viziuni din Moldova. Publicație periodică științifico-metodică, nr. 3(4), 2007.
8. GORINCIOI, R. *Developing National Security Concept and Strategy: Assessing Existing Needs and Risks*. În: European and NATO Neighbouring Policies. New Dimensions for Regional Cooperation. Training Seminar. Republic of Moldova, Chisinau, November 28–29, 2007.
9. Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX), ediția a II-a. București: Editura Univers Enciclopedic, 1998.
10. MARANDICI, I. *Moldova's Neutrality: What is at Stake? În Quo Vadis, Moldova?*, Lviv: Multi-M, 2007.
11. MÎNZĂRARI, D. *Proiectul Concepției securității naționale – test decisiv pentru elita politică moldovenească*. Discussion Paper No 1, IDIS Viitorul, August, 2007.
12. MOCANU, Gh. *100 cele mai presante probleme ale Republicii Moldova*. În: IDIS Viitorul, Chișinău, 2009.
13. MOLODILO, D. *Republic of Moldova within the European Security System: Partners, Challenges, Perspectives*. În: European and NATO Neighbouring Policies. New Dimensions for Regional Cooperation. Training Seminar. Republic of Moldova, Chisinau, November 28–29, 2007.
14. MUNTEANU, I. *Moldova pe calea democrației și stabilității din spațiul post-sovietic în lumea valorilor democratice*. IDIS Viitorul, 2005.
15. TĂBĂRTĂ, I., BERBECA, V. *Proiectul CSI: Anatomia unui eșec*. Politici publice nr. 7, IDIS Viitorul, 2009.
16. SPIEGEL, S. *Dominance and Diversity*. The International Hierarchy. Boston, 1972, p. 133, 136. În: AMSTRUP, N., *The Perennial Problems of Small States: a Study of Research Efforts, Cooperation and Conflict*. În: Nordic Journal of International Studies. Vol IX, No. 3, 1976, p. 170.

CZU: 327:004

DOI: 10.5281/zenodo.6827082

ROLUL DIPLOMAȚIEI DIGITALE ÎN SISTEMUL DE SECURITATE INTERNAȚIONALĂ

Mihai CERNENCU

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

doctor în istorie, conferențiar universitar

e-mail: mcernencu@yahoo.com

Iuliana VIRLAN

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
doctorandă în științe politice
e-mail: iuliana.virlan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0822-4055

Technological innovations have led to changes in the content and ways of manifesting diplomacy. Therefore, a new form of public diplomacy emerged and developed - digital diplomacy. This is considered an essential tool in the realization of the national interest and the foreign policy of the country. There is currently no single definition of digital diplomacy. Meanwhile, the main objective of the research is to classify its benefits and risks regarding the international security system.

Keywords: digital diplomacy, social media, internet, security, benefits, risks.

Diplomația este considerată a fi un instrument în realizarea politicii externe a unui stat. Crearea unei imagini pozitive pe arena internațională este una dintre cele mai importante sarcini ale diplomaților în cadrul relațiilor internaționale. O imagine favorabilă constituie un factor important în realizarea, apărarea interesului național. Diplomația digitală joacă un rol important în promovarea imaginii țării și interesele acesteia. Totodată, solicită dezvoltarea unei diplomații active și mobile, capabile să facă față provocărilor socioeconomice pe care le traversează mapamondul.

Cert este faptul că pe fondul dezvoltării fără precedent a tehnologiilor informaționale, structurile și procesele diplomației tradiționale s-au schimbat. Drept rezultat o nouă formă a diplomației publice a apărut și s-a constituit diplomația digitală.

Deși, diplomația digitală constituie un subiect important, s-a adeverit a fi un concept greu de definit, deoarece include un ansamblu de schimbări tehnologice, sociale, economice și politice. În acest context, mai multe organizații au încercat să ofere o definiție concretă a termenului, dar aceasta continuă să fie folosit într-un mod vag. În prezent nu există o noțiune unică a diplomației digitale. Lipsa de precizie în definiție a determinat diferiți cercetători să utilizeze termeni ca diplomația digitală (digital diplomacy), diplomația pe internet (Internet diplomacy), diplomația de rețea (net diplomacy), diplomația Twitter (Twitter diplomacy), diplomația publică (public diplomacy Web 2.0). În consecință, diferiți experți adaptează adesea termeni diferiți pentru aceeași definiție.

E. Guillon autorul sintagmei “diplomație publică” contemporană definește “influența atitudinii publice în formarea și executarea politicilor externe. Aceasta cuprinde dimensiuni ale relațiilor internaționale, dincolo de diplomația tradițională... [Inclusiv] formarea de către guverne a opiniei publice din alte țări; interacțiunea dintre grupuri de interese private din diferite țări; informarea populației privind afacerile internaționale și influența acestora asupra politicii interne; comunicarea între cei a căror funcție este comunicarea, precum diplomații și jurnaliștii străini; (și) procesul comunicării interculturale” [2].

Twiplomacy este o tendință emergentă a diplomației de astăzi, astfel diplomații din diferite colțuri ale lumii au stabilit o rețea virtuală prin crearea de conținuturi pe această platformă de socializare. Pentru mulți reprezentanți ai serviciului diplomatic, astăzi, Twitter a devenit un canal foarte puternic pentru diplomația digitală.

„W.T. Assanvo definește e-diplomația ca fiind o diplomație care derivă din asocierea TIC și a altor instrumente electronice pentru desfășurarea activităților diplomatice. Elementul substanțial al acestei definiții constă în faptul că tehnologiile digitale se prezintă ca un instrument funcțional pentru interesele statului în relațiile diplomatice. Aceasta este o problemă emergentă, cu profiluri de aplicații în principal, care nu urmează o dezvoltare uniformă la nivel

internațional, deoarece abordarea națiunilor individuale este diferită în ceea ce privește noile tehnologii. Zona de cercetare este complet nouă și puțin studiată. De fapt, există puține studii privind implementarea și diseminarea diplomației digitale și impactul acesteia asupra politicilor internaționale. Subiectul cu referire la diplomația digitală este unul predominant în literatura de specialitate americană” [7, p. 196].

„Diplomație digitală” este în strânsă corelație cu două noțiuni și anume: e-guvernare și democrație electronică. Cu certitudine tehnologiile informaționale și ale comunicațiilor au pătruns în toate domeniile de activitate și au devenit un instrument indispensabil pentru furnizarea de servicii publice într-un mod simplu și transparent. Posibilitatea utilizării tehnologiilor moderne, ce avansează de la o zi la alta, determină ca instituțiile publice să devină mai competitive și mai eficiente. E-guvernarea întruchipează integrarea, utilizarea tehnologiilor moderne (internetul, computerul mobil, social media) în diverse domenii ale activităților publice, întreprinse în principal pentru a încuraja și simplifica interacțiunea cu cetățenii [10].

Diplomatul Mircea Malița, afirmă că „principalele forme ale noii diplomației sunt multilateralitatea și diplomația la nivel înalt. Am mai putea menționa și diplomația tehnică” [9, p. 320] sugerând importanța tehnologiilor moderne în relațiile internaționale, în special, al organizațiilor interguvernamentale și al diplomației digitale. Cristina Bodoni menționează faptul că „diplomația digitală este mai mult decât diplomație publică 2.0; ea este o diplomație a secolului XXI, al cărei obiectiv central și permanent este protejarea intereselor și securității naționale în relațiile externe ale statelor, în toate spațiile naturale și virtual cunoscute de către om” [1, p.156].

N. Tsvetkova, prezintă diplomația digitală „ca un mecanism de influență a audienței străine prin următoarele metode: postarea emisiunilor de radio și televiziune pe internet, distribuirea literaturii disponibile despre țară în format digital, monitorizarea discuțiilor în spațiul blogului, crearea de pagini personalizate ale membrului guvernului și alți oficiali din rețele sociale, precum și distribuția informațiilor prin intermediul telefoanelor mobile” [14, p. 552].

Termenul „diplomația digitală” a fost folosit în discursuri științifice înainte de apariția rețelelor sociale. Fapt confirmat și de W. Dizart în 2001, menționând că prin diplomația digitală se activează politică externă a guvernului în spațiul american [4, p. 215].

Guvernul SUA definește diplomația digitală ca fiind utilizarea rețelelor sociale în practica diplomatică pentru a asigura interacțiunea diplomaților americani cu publicul larg din internet [5, p. 127].

Scandalul WikiLeaks din 2010, în care WikiLeaks a publicat aproximativ 250.000 de rapoarte diplomatice trimise între misiunile Statelor Unite ale Americii și Washington. Cazul WikiLeaks i-a determinat pe diplomați să înțeleagă că secretele nu pot exista în era digitală, informațiile vor să fie diseminate, transparente, publice și că era digitală ar necesita noi metode de lucru, proceduri și instrumente.

Conform cercetătorului Adrian Victor Vevera, referințele la diplomația digitală sunt bidimensionale. În primul rând, diplomația digitală este considerată a reprezenta urmărirea intereselor naționale de către diplomație cu ajutorul tehnologiilor moderne. În accepțiunea populară, diplomația digitală se reduce la social media. Dar abordarea care reduce funcțiile diplomației la social media este eronată, deoarece rolul diplomaților nu poate fi redus la realizarea unor postări pe LinkedIn, Twitter, Facebook și Instagram.

În al doilea rând, diplomația cibernetică presupune mobilizarea resurselor diplomatice pentru a realiza interesele naționale în spațiul cibernetic. În consecință, pe agenda diplomației digitale se regăsesc subiecte ca criminalitatea informatică, siguranța pe internet, securitatea cibernetică, etc. Deși și diplomații au puncte de vedere diferite privind utilizarea tehnologiilor moderne, astfel, întâlnim diplomați tehnofili, dar și diplomați tehnofobi. Ca și alte ramuri ale diplomației, diplomația cibernetică necesită cooperare împotriva amenințărilor globale, realizarea de parteneriate strategice, implicare multilaterală și schimb de informații. De exemplu, în anul 2015, SUA și China au semnat un acord de securitate cibernetică ce prevedea spionajul cibernetic dintre cele două state, în special pentru mediul economic și comercial, furtul

proprietății intelectuale și al secretelor comerciale [6]. Acesta fiind unul dintre primele tratate ale cărui subiect principal este securitatea cibernetică.

În literatura de specialitate, diplomația digitală este considerată a fi caracterizată prin:

- *încorporarea modificărilor produse de tehnologie în diferite domenii unde se implică diplomația (geopolitică, economie, suveranitate, cooperare);*
- *îmbogățirea agendei tradiționale a diplomației cu subiecte precum guvernarea internetului, securitate cibernetică, criminalitate informatică și multe altele;*
- *inclusiunea de noi instrumente TIC (social media, big data și multe altele) în practica diplomației* [3, p. 40].

Odată cu impunerea diplomației digitale pe arena internațională, a apărut necesitatea dezvoltării proceselor de digitalizare. În consecință, diplomația trebuie să pregătească planuri de comunicare, în care mesajele să fie difuzate pe canalele digitale, iar publicul țintă trebuie identificat în această zonă. Inclusiv și activitățile diplomatice, colectarea informațiilor, gestionarea cunoașterii, negocierea, prestarea serviciilor consulare au fost nevoite să se adapteze conform necesităților.

Trebuie de menționat că diplomația digitală prevede anumite beneficii, dar și riscuri. Transmiterea rapidă a informațiilor despre diferite evenimente ce se petrec în țară, dar și peste hotare poate fi un avantaj pentru interesul național în multe cazuri. Tehnologiile digitale sunt extrem de utile pentru colectarea și prelucrarea informațiilor privind activitățile diplomatice precum și pentru o comunicare rapidă și eficientă în situații de urgență. Acestea, permit guvernelor să se gândească la consecințele evenimentelor pentru diferite țări ale lumii și cum le afectează propriul stat. De exemplu, în situații de criză, ambasaderele pot crea grupuri pe platforme ca Whatsapp, Telegram ... Astfel, ambasadorul, ofițerul consular, secretarul de presă, personalul care colectează informații, pot oferi detalii despre evoluția situației și pot răspunde la întrebările parvenite din partea cetățenilor. Grupul poate funcționa ca o celulă de gestionare a crizelor și permite în timp real colectarea datelor, luarea deciziilor și diseminarea informațiilor. Pe când cetățenii statelor cu regimuri autoritare, care se confruntă cu anumite limite și restricții privind cenzura, dar și capacitatea de a comunica la nivel intern, datorită tehnologiilor digitale pot fi informați despre evenimentele din lume, pot să-și exprime liber părerea și nemulțumirile cu referire la anumite probleme, concomitent minimizând totalitarismul.

Mediatizarea este aproape instantanee nu doar grație mass-mediei, dar și telefoanelor inteligente, rețelelor sociale. După cum demonstrează mișcările de protest ale primăverii arabe din 2010, ce confirmă faptul că pentru regimurile autoritare controlul fluxului de informații este dificil. Comunicarea regulată și schimbul frecvent de informații au ca rezultat relații durabile între actorii internaționali și ajută la coordonare interesele lor comune [11]. Rețelele sociale, ca și alte forme de tehnologie, fac societățile mult mai democratice, dar le oferă și noi instrumente de control al puterii.

Astfel, diplomația digitală a influențat semnificativ procesele de globalizare, dezvoltând o tendință spre democratizarea proceselor diplomatice și participarea societății civile. Drept rezultat, digitalizarea și răspândirea noilor tehnologii au modificat regulile de acces la informație.

Platformele de socializare le oferă diplomaților și liderilor politici un statut mediativ, ce simplifică foarte mult comunicarea cu reprezentanții altor comunități culturale. Strategiile de comunicare variate, implementate la nivel lingvistic, ajută la depășirea granițelor interculturale. Comunicarea se realizează într-un mediu online neutru, fără a sublinia statutul înalt al destinatarului. Astfel, discursul diplomației digitale este un mijloc lingvistic de realizare a obiectivelor fundamentale ale politicii externe ale țării, creând o imagine favorabilă a țării, popularizând cultura și limbile popoarelor sale [5, p.128].

Diplomația digitală este o nouă platformă de interacțiune între lideri politici, miniștri de externe, oficialii ambasadelor, societatea civilă și organizațiile neguvernamentale, deoarece le oferă posibilitatea de a avea o interacțiune directă cu populația, beneficiu de care au fost lipsiți

predecesorii lor; oportunitatea de a obține un feedback din partea oamenilor, care anterior nu aveau acces în sălile de conferințe, consolidarea capacităților și schimbul de idei.

Stabilirea unei comunicări eficiente între elita politică, diplomatică și cetățeni va determina realizări de politici mai bune, axate pe necesitățile cetățenilor, o mai mare încredere în instituțiile statului, planuri de acțiuni determinate cu termeni bine stabiliți, creșterea integrității publice, utilizarea mai eficientă a resurselor, îmbunătățirea serviciilor, transparență, eficientizarea timpului, simplificarea unor proceduri, diminuare corupției, informarea cetățenilor, inovare, asigurarea accesului la informații publice, antrenarea cetățenilor în procesul decizional, sporirea credibilității statului pe arena internațională, dezvoltarea de noi parteneriate, etc.

Un instrument al „puterii soft” este considerată și diplomația digitală, pentru că facilitează procesul de răspândire a interesului statului în afara frontierelor acestuia. Capacitatea de acoperire a rețelei globale, este mereu în creștere. O tendință confirmată și prin cifre: în lume, într-un minut se dă „LIKE” la aproximativ 3 milioane de fotografii pe Instagram, 400 de ore de videoclipuri noi sunt postate pe YouTube, iar aproape în SUA sunt utilizate 19 milioane de megabiți de date wireless per minut [14].

Diplomația digitală nu solicită cheltuieli imense, ba din contra reduce din costuri, poate aduce dividende celor care investesc în aceasta, dar și în tehnologiile moderne. De exemplu, postările pe platformele sociale pot determina identificarea unor probleme, reacția populației cu referire la acestea, poziția responsabililor, diseminarea, consultarea, propunerea unor soluții alternative și rezolvarea acesteia.

Informarea corectă a publicului pe canale digitale poate anihila manipularea maselor, cu efecte dezastruoase asupra securității naționale a oricărui stat. Dar diplomația digitală nu se reduce la atât. O dimensiune foarte importantă o constituie promovarea valorilor. Națiunile puternice ale lumii evoluează din acest punct de vedere, iar rolul diplomației în acest domeniu nu este deloc neglijabil. Influențarea opiniei publice se poate realiza prin mesaje serioase, argumentate, cu o încărcătură de informație importantă, dar și prin mesaje amuzante, care, deși mai simple, reușesc să fie acceptate și reținute în mai mare măsură.

Internetul este perceput ca un canal de răspândire a extremismului, terorismul și impunerea ideologiilor străine. Rețelele sociale pot fi utilizate de oricine, inclusiv de guverne sau diverse organizații extremiste, unde distribuie normele, valorile și obiectivele lor, oricare ar fi acestea.

Criticii diplomației digitale consideră că libertatea pe internet și rețelele sociale că sunt asemeni „Calului Troian”, deoarece internetul multiplică numărul de voci și interesele implicate în redactare politicilor internaționale, complicând procesul de luare a deciziilor internaționale și reducând controlul exclusiv al țării în acest proces. Diferiți actori ai statului și ai regimului, cu interese, scopuri și valori diferite, alcătuiesc diferite scenarii privind securitatea. Un stat trebuie să fie protejat de amenințări externe venite din partea altor state sau alți actori internaționali, precum și grupări teroriste. De asemenea, trebuie să fie garantată securitatea în fața amenințărilor parvenite de la nivel intern.

În perioada august 2015 - decembrie 2017, rețeaua de socializare Twitter a închis 1,2 milioane de conturi cu scopul de a preveni promovarea terorismului. Cu toate acestea, Twitter, Facebook și Youtube continuă să fie învinuite de anumite din partea unor instituții, care critică despre faptul că nu sunt întreprinse suficiente măsuri în lupta lor împotriva propagandei teroriste. La finele anului 2019, 53,6 % din populația globului pământesc aveau acces la internet, adică, aproximativ 4,1 miliarde de oameni, inclusiv din țările din curs de dezvoltare, iar în anul 2021 au fost 4,9 miliarde de utilizatori. Se mai estimează că 37% din populația globală niciodată nu au utilizat internetul. Cifrele au fost citate de Uniunea Internațională pentru Telecomunicații [8].

O altă provocare a diplomației digitale este cultura anonimatului pentru că oricine poate pretinde că este altcineva și poate cauza pagube anumitor persoane. Cultura anonimatului poate duce la crize complicate ca urmare a publicării unor afirmații false, informații secrete. Acest tip de dezinformare pe scară largă pe internet poate împiedica capacitatea liderilor de a gestiona

crizele. Rețelele de socializare sunt criticate, așa că ei trebuie să gestioneze profilurile, paginile în așa mod încât să fie clar dacă o postare provine dintr-o sursă de încredere.

Dezvoltarea accelerată a internetului a dat naștere anumitor îngrijorări legate de dezvăluirea anumitor date personale. Aceasta a determinat crearea unui risc la adresa vieții private a persoanei respective sau chiar la adresa siguranței fizice proprii.

Lumea digitală este amenințată de atacurile cibernetice. Hackingul este un risc, care există de la apariția internetului. Pe bună dreptate, el este considerat a fi principalul risc al diplomației digitale, deoarece mulți șefi de state, guverne și diplomați din întreaga lume au fost victimele acesteia, ceea ce le-a pus în pericol cariera deseori. Rivalii, inclusiv actori statali și nestatali, încearcă să atace sistemele guvernamentale pentru a extrage informații care le-ar servi în anumite scopuri. În era TIC nu există succes în controlul informațiilor, dar sunt reușite în utilizare acestor informații în diverse forme eficiente. Atunci când informațiile private devin publice, ele pot avea un impact rapid și profund asupra conducerea afacerilor mondiale deoarece reputația statelor și a conducătorilor lor pot fi afectate [12].

Securitatea cibernetică a ajuns în vârful diplomației internaționale și agendele politice ale ONU, NATO, ITU, OCDE, OSCE, Commonwealth, G7 și G20. Multe țări au adoptat strategii naționale de securitate cibernetică și legislație relevantă. Cu toate acestea, riscurile sunt din ce în ce mai sofisticate, iar grupurile implicate să exploateze vulnerabilitățile cibernetice au fost extinse prin hackeri secreți de tip black-hat în grupuri criminale și teroriste bine organizate, serviciile de securitate guvernamentale și forțele de apărare.

Concluzionând, pe fondul dezvoltării fără precedent a tehnologiilor din domeniul comunicațiilor și informației, o nouă formă a diplomației publice a apărut și s-a dezvoltat - diplomația digitală, noțiune care nu are o definiție unică. Diplomația digitală este o diplomatie integratoare pentru toate spațiile și toate instrumentele. Aceasta contribuie la creșterea atractivității țării, realizarea interesului național și realizarea politicii externe. Însă, ca orice altă tehnologie, tehnologiile specifice domeniului comunicațiilor și informației pot fi utilizate dual, responsabilitatea revenind de fiecare dată factorului uman.

BIBLIOGRAFIE

1. BODONI, C. *Rolul diplomației digitale în sistemul de securitate internațional după declararea pandemiei cu SARS- CoV-2*, În: Gândirea militară românească, București: Editura Centrul tehnic-editorial al armatei, 2021, p. 156.
2. CULL, N. Public Diplomacy before Guillon: The Evolution of a Phrase, US Center of Public Diplomacy. - <http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/gullion.pdf> (accesat la 12.03.2022).
3. CULL, N. *Public diplomacy: Taxonomies and histories*. În: The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 616(1), 2008, p. 31-54.
4. DIZARD, W. *Digital Diplomacy: U.S. Foreign Policy in the Information Age*. Praeger, 2001, p. 215.
5. EJOV A., EJOVA, C. *Diplomația digitală și diplomația Web 2.0 în formarea imaginii atractive a statului pe arena internațională: aspecte teoretico-conceptuale*. În: Știința politică și administrativă: provocări globale, soluții locale, 13 noiembrie 2001, p. 125-131.
6. LOUIE, C. *U.S.- China Cybersecurity Cooperation*. <https://jsis.washington.edu/news/u-s-china-cybersecurity-cooperation/>
7. LUNGU, T., CEBOTARI, S. Diplomația digitală. unele considerațiuni. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), N3 (153), ISSN 1814-3199, p. 196.
8. LUPESCU, A. Câți oameni nu au folosit niciodată internetul, de fapt. Cifrele astea sunt cu adevărat șocante. <https://playtech.ro/stiri/cati-oameni-nu-au-folosit-niciodata-internetul-de-fapt-cifrele-astea-sunt-cu-adevarat-socante-434178>
9. MALITA, M. Diplomația. Școli și Instituții, București, Edit. Politică, 1975, p. 320.

10. MANOR, I. Are We There Yet: Have MFAs Realized the Potential of Digital Diplomacy? https://www.researchgate.net/publication/314129299_Are_We_There_Yet_Have_MFAs_Realized_the_Potential_of_Digital_Diplomacy.
11. MEMON, N., ALHAJJ, R. From Sociology to Computing in Social Networks: Theory, Foundations and Applications. New York: Springer Science & Business Media.
12. WESTCOTT, N. Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations. UK: Oxford Internet Institute.
13. АЛЕЩКИНА, Н. «Цифровая дипломатия» новые инструменты «мягкой силы». <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-diplomatiya-novye-instrumenty-myagkoy-sily>
14. ЦВЕТКОВА, Н. Публичная дипломатия как инструмент идеологической и политический инструмент США в мире, 1914-2014 гг.: Диссертация. Санкт-Петербург, 2015, 552с.

CZU: 620.91(478):327.5
DOI: 10.5281/zenodo.6827257

SECURITATEA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI RUSO-UCRAINEAN

Svetlana CEBOTARI

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
doctor habilitat, conferențiar universitar
e-mail: svetlana.cebotari@mail.ru
ORCID ID: 0000-0001-9073-104X

Eugeniu IOVU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterand
e-mail: iovu.eugen@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7108-5537

The energy crisis, the war in Ukraine and the rise of gas prices have conditioned the initiation of political, economic and social disputes over the supply of energy resources to the Republic of Moldova. In the situation occurred, the Government of the Republic of Moldova has declared a state of emergency. Thus, initiating stringent measures for the supply of alternative natural gas resources from sources other than the Russian Federation. This would also reduce Gazprom's dependence on electricity in relation to the Cuciurgan Thermal Power Plant (a branch of the Russian Federation), which is largely supplied with natural gas by Gazprom.

Keywords: energy crisis, Ukraine, natural gas resources, state of emergency.

Criza energetică generată cu puțin timp înaintea războiului din Ucraina și creșterea prețurilor la gaze naturale, a devenit subiect al disputelor liderilor occidentali, dar a devenit

subiect de discuție și pentru reprezentanții comunității academice atât de peste hotare, cât și din țară. De asemenea, criza energetică a condiționat apariția disputelor politice, economice și sociale cu referire la aprovizionarea Republicii Moldova cu resurse energetice. În contextul crizei energetice, dar și a creșterii prețurilor la carburanți, producătorii interni sunt expuși la pierderi semnificative, fiind forțați să-și reducă producția [3] care are un impact direct asupra economiei țării.

Războiul din Ucraina, inclusiv criza energetică are un impact direct asupra securității energetice a Republicii Moldova, scoțând în evidență o multitudine de vulnerabilități și incapacități ale statului prezente în sectorul energetic. În contextul situației create, Guvernul Republicii Moldova a impus introducerea stării de urgență în sectorul energetic pe o perioadă de 30 de zile [2] și inițierea unor măsuri stringente de aprovizionare cu resurse alternative de gaze naturale din alte surse decât cele din Federația Rusă, furnizate de gigantul „Gazprom”.

Totodată, această inițiativă va permite țării să diminueze dependența față de Gazprom, reprezentată la nivel național prin subsidiara Moldovagaz, scoțând în evidență furnizorul de stat Energocom unde trebuie în mod urgent de alocat resurse financiare necesare pentru a negocia pe piața internațională, pentru achiziționarea volumelor de gaze necesare de a suplini stocurile naționale.

În acest context, ținând cont că energia electrică în Republica Moldova este obținută de la Centrala Termoelectrică de la Cuciurgan și este alimentată, în special cu gaze naturale, furnizate de Gazprom, obiectivul primordial al țării a devenit diminuarea dependenței energetice față de Gazprom, inițiind gazificarea țării din surse alternative.

Identificarea noilor furnizori de gaze naturale și de energie electrică

Pornind de la raționamentele conform cărora interesul Federației Ruse este cel de a-și menține superioritatea în raport cu Republica Moldova, pentru a-și consolida influența asupra țării și a guvernării pro-europene, resursele energetice rusești devin o strategie utilizată de Rusia în scopul realizării acestor interese. Astfel, criza energetică a gazelor naturale devine o componentă a planului Rusiei privind realizarea intereselor sale geopolitice [1].

Totodată, Federația Rusă și-a prezentat deschis interesul său manipulativ de a reduce prețul la gaze naturale, cerând oficialilor din Republica Moldova să-și amâne implementarea măsurilor de liberalizare a pieței convenite cu Uniunea Europeană. Această poziție este prezentată în scopul de a pune presiuni asupra țării în contextul crizei energetice, generate în Europa [4].

Cert este faptul că liberalizarea istorică a pieței de gaz din Republica Moldova ar putea afecta negativ dominanța Gazprom-ului la nivel național. Aceasta a fost posibilă prin prima livrare de gaz din afara Federației Ruse, procurând gaz din Polonia și Olanda [10]. Această manevră tactică a fost peste așteptările concernului rus, în special în condițiile în care Uniunea Europeană și-a exprimat disponibilitatea de a sprijini soluționarea crizei energetice cu care se confruntă Republica Moldova [9]. În acest context, observăm conturarea acțiunilor Federației Ruse de a menține dependența față de concernul Gazprom, cât și posibilitatea țării de a primi asistență de la resurse alternative de gaze din occident, în schimbul celor rusești.

Luând în considerare că sectorul energetic al Republicii Moldova a fost ignorat timp de 30 de ani, o sursă alternativă pentru țară ar fi restartarea și implementarea proiectului de livrarea a gazelor naturale prin gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău. În pofida faptului că această conductă ar acoperi o parte din necesitățile de aprovizionare și care nu va influența prețul la gaze, totuși, reprezintă o alternativă, și va minimaliza dependența de gazul Federației Ruse. Aceeași situație o evidențiem și în cazul energiei electrice, menținând dependența față de Federației Rusă prin intermediul energiei exportate din regiunea secesionistă (alimentată cu gazul rusesc), iar interconectarea cu furnizori internaționali ar permite minimalizarea acestei dependențe, ocolind regiunea controlată de Federația Rusă.

În acest sens, Republica Moldova și România va elabora un Plan comun de acțiune în caz de criză energetică, prestabilind un șir de măsuri de aprovizionare cu energie electrică și gaze naturale: asigurând reciproc cu combustibili alternativi în vederea producerii de energie termică

a sistemelor de încălzire centralizată și de energie electrică și termică în cogenerare [9], astfel armonizând legislația națională la cea europeană în plan energetic. Suplimentar, Comisia Europeană, în contextul războiului declanșat de Federația Rusă în Ucraina, este pregătită să ofere sprijin Ucrainei, Republicii Moldova și Georgiei pentru a asigura o energie fiabilă și durabilă, asigurând sincronizarea de urgență a rețelelor electrice ale Ucrainei și Republicii Moldova cu rețeaua continentală europeană [7]. Astfel, Republica Moldova a fost conectată la rețeaua energetică europeană ENTSO-E (martie 2022) [8], protejându-se din perspectiva securității energetice și minimalizând influența dependentă față de regiunea secesionistă a țării. Începutul interconectării electrice dintre România și R. Moldova, va fi posibil după construcția, echiparea și punerea în funcțiune a unei stații Back-to-Back de 500Mw la Vulcănești și a unei linii de 330kV spre Chișinău care va permite importul unei cantități mai mari de electricitate din România. De asemenea, partea a 2-a a proiectului de interconectare electrică Moldova-România presupune dezvoltarea liniilor de 400 kV Iași-Ungheni-Strășeni și liniei de 400 kV Bălți-Suceava [6].

Deși interconectarea la sistemul energetic european este crucială pentru dezvoltarea sectorului energetic din țară, piața gazelor naturale este, în prezent, prioritară. Astfel, extinderea gazoductului Iași-Ungheni-Chișinău este posibilă prin implementarea în paralel cu interconectarea efectuată la piața de energie electrică din România [5]. În acest context, Republica Moldova va putea să-și diversifice atât sursele de livrare a rețelelor gazelor naturale, cât și cele de energie electrică. În acest fel, Republica Moldova are șansele să-și diminueze dependența electrică față de regiunea secesionistă și cea a gazelor naturale a Gazprom-ului.

În contextul războiului din Ucraina și a crizei energetice, asistența internațională acordată Republicii Moldova, întru depășirea situației create a fost crucială în raport cu opțiunile de dependență înaintate de Federația Rusă. Integrarea efectuată în spațiul energetic european va contribui la diminuarea dependenței față de regimul secesionist, dar și față de Federația Rusă. Astfel, menținerea relațiilor cu partenerii europeni în acordarea sprijinului de asigurare a securității din domeniu va urgenda efectuarea reformelor indispensabile din sectorul energetic și verificarea acestora de Comunitatea Energetică a Uniunii Europene.

Totodată, crearea unei concurențe de piață fiabilă pentru Republica Moldova va contribui la diversificarea rețelelor energetice și va permite prezența unor noi operatori pe piața energetică națională.

BIBLIOGRAFIE

1. BARBAROȘIE, L., *Ion Sturza: Federația Rusă încearcă să-și rezolve problemele în regiune prin această criză a gazelor*. <https://moldova.europalibera.org/a/ion-sturza-federația-rusă-probleme-regiune-criza-gazelor/31521273.html> (accesat la 08.03.2022).
2. BARBAROȘIE, L., *Stare de urgență în sectorul energetic*. <https://moldova.europalibera.org/a/stare-de-urgență-în-sectorul-energetic/31524838.html> (accesat la 11.03.2022).
3. *Criza energetică din Europa își face simțite efectele asupra giganților industriali*. <https://www.agerpres.ro/economic-extern/2021/12/22/criza-energetica-din-europa-isi-face-simtite-efectele-asupra-gigantilor-industriali--836368> (accesat la 17.03.2022).
4. *Gazprom offered Moldova new gas deal in exchange for weaker EU ties*. <https://www.ft.com/content/138a0815-98bd-42b8-b895-49e89b980a99> (accesat la 08.03.2022).
5. *Interconectarea energetică cu UE: Rețeta pentru diminuarea dependenței față de regiunea transnistreană și Rusia*. <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/comentarii/item/1255-interconetarea-energetica-ue-denis-cenusa&category=5> (accesat la 21.03.2022).
6. *Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene*. <https://mfa.gov.md/ro/content/energie> (accesat la 19.03.2022).

7. *REPowerEU: acțiune comună la nivel european pentru o energie mai accesibilă din punctul de vedere al prețurilor, mai sigură și mai durabilă.* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_22_1511 (accesat la 10.03.2022).
8. *Republica Moldova și Ucraina – conectate cu succes la rețeaua europeană de energie electrică!* <https://realitatea.md/republica-moldova-si-ucraina-conectate-cu-succes-la-reteaua-europeana-de-energie-electrica/> (accesat la 11.03.2022).
9. *Ursula von der Leyen o asigură pe Maia Sandu că Republica Moldova nu va rămâne fără gaze.* <https://www.digi24.ro/stiri/externe/ursula-von-der-leyen-o-asigura-pe-maia-sandu-ca-republica-moldova-nu-va-ramane-fara-gaze-1714285> (accesat la 10.03.2022).
10. *Vom primi gaz și de la olandezi. Compania Vitol a câștigat tenderul lansat de Energocom.* <https://agora.md/stiri/94724/vom-primi-gaz-si-de-la-olandezi-compania-vitol-a-castigat-tenderul-lansat-de-energocom> (accesat la 11.03.2022).

CZU: 351.86(478):327

DOI: 10.5281/zenodo.6827322

RISCURILE ȘI AMENINȚĂRILE DE ORDIN EXTERN ÎN ADRESA SECURITĂȚII REPUBLICII MOLDOVA

Mihai DRĂNICERU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport
lector universitar, doctorand
e-mail: draniceru.mihai@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8747-6025

Mihaela BADAREU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport
masterandă
e-mail: mihaelabadareu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6437-5712

The risks and threats to national security today have become increasingly widespread and also a major challenge for the Republic of Moldova. This article describes some risks and threats to the security of the Republic of Moldova and for these reasons, the need to ensure the stability of national security, which must ensure a sense of confidence and peace, by ensuring the absence of any danger, both for the individual and for the community we belong to.

Keywords: risk, threat, national security, terrorism, conflicts.

Republica Moldova este un stat creat în urma destrămării Uniunii Sovietice – regim totalitar care desemna republicile surori doar în plan administrativ. Majoritatea populației a pledat pentru crearea unui stat independent și suveran, cu regim democratic și de drept. Astfel, drept valori supreme sunt considerate interesele individului, societății și ale statului. Din punctul de vedere al securității naționale, politica statului a fost orientată la armonizarea echilibrării acestor interese. Mai mult, această abordare democratică la începutul anilor '90 era nouă după regimul totalitar, care apăra unilateral doar interesul imperial. Astfel, are loc schimbul de valori pe diferite dimensiuni și, corespunzător, necesitatea de a le proteja [9].

Securitatea reprezintă faptul de a fi adăpost de orice pericol, sentimental de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol, stare de siguranță, de lipsă de primejdie [7].

Prin Securitate națională se înțelege starea generalizată de liniște și încredere că existența unei națiuni este în afară de orice pericol. După anul 1990 securitatea tinde spre acumularea de aspect noi, importante pentru însăși existența statală a țării. Schimbările în curs de desfășurare pe plan internațional și transformările care au avut loc pe plan intern, importante pentru însăși existența statului, având o importanță deosebită.

Conform legii nr. 618 cu privire la securitatea statului, prin securitatea statului se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialului economic, tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și subversive a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte [2 art.1].

Statul nu apare din voința unei persoane sau a unui grup de oameni, autoritatea acestora a fost recunoscută de membrii comunității doar atunci, când ei au reușit să-i convingă că schimbarea modului de viață le va ameliora tuturor condițiile de existență. Omul a acceptat autoritatea semenilor prin delegarea propriilor libertăți unor structuri social-politice în schimbul garanțiilor drepturilor naturale. La rândul său pentru a-și demonstra eficiența și simultan a-și lărgi influența asupra tuturor membrilor comunității, instituțiile social-politice au selectat în calitate de priorități ale propriei activități: asigurarea identității, suveranității, independenței și integrității teritoriale. Prioritățile menționate ar putea fi examinate și în calitate de condiții de funcționare eficientă a instituțiilor statului național. În așa fel, indiferent de epoca istorică în care își desfășoară activitatea, statul în scopul realizării propriilor interese stabilește jaloane politice pentru ghidarea unei concepții a securității. Concepția securității corelează obiectivele politicii interne și externe ale statului cu funcțiile și împuternicirile instituțiilor – elemente ale sistemului politic.

Pentru a putea formula mai clar riscurile și amenințările la adresa securității naționale a Republicii Moldova, a fost nevoie de o abordare teoretico-metodologică a conceptelor de securitate și securitate națională. În cadrul cercetării, suportul teoretico – metodologic a servit analiza bazei conceptuale și juridice a securității naționale din Republica Moldova, cât și proiectele puse în dezbatere, cum ar fi „Concepție a securității naționale a Republicii Moldova”. De asemenea, au fost utilizate un șir de publicații tematice pe problemele de securitate ale Republicii Moldova.

Concepția securității naționale cuprinde/reflectă poziția geografică, poziția politică a statului-națiune, interesele acestuia, informații despre aliați și parteneri în politicile regionale și globale, cunoștințe despre amenințările reale și potențiale vis-a-vi de interesele cetățenilor, a grupurilor sociale, ale statului.

Alexei Rusnac în lucrarea: ”Aspecte ale teoriei securității” subliniază: “Concepția securității naționale reprezintă un sistem de opinii acceptate de societate asupra valorilor statului, intereselor lui, a amenințărilor la adresa valorilor și intereselor în fața pericolelor reale și potențiale” [6 p.50]. Ca orice program, orientat în viitor către realizarea unui plan de acțiuni, strategia de securitate națională operează cu concepte, care stabilesc “cum”, “unde” și “când” vor fi realizate obiectivele, prioritățile declarate. Pentru a fi convingătoare strategia securității naționale cuprinde elementele și resursele puterii, modelele și metodele prin care vor fi realizate obiectivele politicii interne și externe ale statului.

Riscurile și amenințările au fost permanent prezente în relațiile dintre oameni. Mai mult ca atât, pe parcurs, acestea și-au perfecționat formele și metodele specifice și s-au aflat la baza cauzelor nenumăratelor stări conflictuale care au umbrat evoluția societății omenești. Toate aceste vulnerabilități sunt clasificate în dependență de probabilitatea și timpul producerii, precum și nemijlocit de impactul acestora asupra securității, fiind aranjate în următoarea ordine, de la inferior la superior: risc; amenințare [4, p. 5, 8]. Toate luate împreună, în perioada ultimelor două decenii și jumătate, s-au transformat în serioase provocări la adresa securității statului.

Riscul reprezintă posibilitatea de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă, a se expune unui pericol posibil [7].

Conform art. 4 din legea nr. 618 cu privire la securitatea statului, prin amenințări la adresa securității statului se înțelege ansamblul de acțiuni, condiții și factori ce comportă pericol pentru stat, societate și personalitate [2 art.4].

Amenințările, conform anumitor autori, [5 p.59] pot fi definite și în raport cu riscurile, reprezentând factori de risc ce evoluează către concret, către existența reală, iar într-un anumit context sau mediu favorabil capătă și direcție și intenție. Strategia de securitate națională a României definește factorii de risc drept „acele elemente, situații sau condiții, interne sau externe, care pot afecta, prin natura lor, securitatea țării, generând efecte contrare sau de atingere a intereselor noastre fundamentale [3].

Republica Moldova, la fel ca și orice alt stat contemporan, depinde foarte mult de procesele ce au loc în afara hotarelor ei, procese ce influențează situația internă din țară, starea ordinii de drept și, în general, nivelul securității ei.

Riscurile și amenințările de ordin extern la adresa securității naționale ar fi următoarele:

Instabilitatea regională și conflictul de pe teritoriul suveran al Ucrainei limitează capacitatea Republicii Moldova de a-și promova interesele strategice:

1. Integrarea europeană;
2. Procesul de identificare a unei soluții politice, comprehensive și viabile privind conflictul transnistrean, în condițiile respectării suveranității și integrității sale teritoriale;
3. Asigurarea securității energetice și a intereselor comercial-economice ale statului.

Există un potențial de extindere a zonei de instabilitate din Ucraina spre hotarele Republicii Moldova. Anumite elemente și grupuri sociale cu orientări extremiste, din țară și din afară, pot fi încurajate de instabilitatea din Ucraina să inițieze acțiuni caracteristice războiului pe teritoriul Republicii Moldova. Asemenea acțiuni pot reprezenta o amenințare la adresa infrastructurii critice, a ordinii și securității publice, dar și a bunăstării populației. Astfel de acțiuni pot împiedica Republica Moldova să-și promoveze obiectivele strategice, în felul acesta fiind limitată posibilitatea de a rezolva pe cale pașnică conflictul armat din regiunea transnistreană și, totodată, de a restabili integritatea teritorială și de a menține suveranitatea.

Pentru Republica Moldova, situația este extrem de periculoasă și complicată, pentru că toate acțiunile din ultima perioadă arată că Rusia caută un pretext pentru a intra în Transnistria, iar acest lucru ar putea genera și o reacție a Ucrainei, care s-ar simți amenințată pe acest flanc.

Potențialul militar din regiunea transnistreană a Republicii Moldova. În regiunea de Est a Republicii Moldova este prezent un potențial militar semnificativ de forțe armate separatiste, susținute multilateral din exterior. Totodată, în regiunea de est sunt prezente formațiuni militare ale Federației Ruse, staționate pe teritoriul Republicii Moldova contrar Constituției țării. Forțele separatiste și cele străine, staționate ilegal în regiunea de est, au o capacitate operațională considerabilă (fiind apte să constituie oricând o forță de intervenție), ceea ce ar permite regimului de la Tiraspol și Federației Ruse să-și promoveze obiectivele strategice. Sinergia celor două componente poate face acest factor și mai critic. Această capacitate militară reprezintă o amenințare majoră la adresa suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

Utilizarea instrumentelor de propagandă informațională. Ca element al războiului informațional, propaganda străină, manifestată prin tehnici de manipulare mediatică cu potențial distructiv, este capabilă să influențeze negativ opinia publică autohtonă, să afecteze vectorii strategici ai politicii externe și să prejudicieze imaginea instituțiilor guvernamentale ale Republicii Moldova, în special a instituțiilor din sistemul de apărare. Propaganda străină constituie una dintre cele mai grave amenințări la adresa valorilor și intereselor naționale, diminuând încrederea societății în instituțiile sistemului național de apărare și capacitatea lor de a proteja teritoriul țării și populația acesteia. Propaganda, în special cea manifestată prin diverse surse de informare (mass-media, rețele de socializare etc.), favorizează apariția radicalismului și acțiunilor extremist-teroriste. Instabilitatea sau disfuncționalitatea sistemelor informaționale pot să reprezinte amenințări accentuate la adresa securității naționale. Dezvoltarea progresivă a sistemelor electronice de informații din Republica Moldova și gradul înalt de interconexiune cu

sistemele informaționale internaționale, facilitează activitatea factorului criminogen în sfera informațională și sporește vulnerabilitățile sistemelor respective, inclusiv în sferele de importanță primordială pentru securitatea națională [3].

Persistența elementelor de propagandă și intruziune în spațiul informațional al Republicii Moldova, în coroborare cu pârgھیile de influență în câmpul socialpolitic sau dependența unilaterală de o sigură sursă de aprovizionare cu agenți energetici pot vulnerabiliza statul în situații de escaladare a tensiunilor în plan regional. În mod particular, controlul surselor de informare în masă de către entități străine, inclusiv intruziunea în spațiul informațional, atrage riscul:

1) Distorsionării opiniei publice vizavi de procesele politice și de securitate în plan internațional și regional;

2) Generării atitudinilor ostile ordinii constituționale, legalității, funcționării instituțiilor statului, politicii de stat în domeniile economic, social, cultural și al relațiilor interetnice;

3) Promovării intereselor străine Republicii Moldova și stabilității regionale.

Dependența energetică a Republicii Moldova față de numărul limitat de țări furnizori externi (în special în domeniile gazelor naturale și a energiei electrice) creează premise pentru riscuri majore la adresa securității naționale, printre principale fiind:

1) impunerea unor condiții netransparente Republicii Moldova la formarea tarifului și în procesul de livrare a resurselor energetice;

2) sistarea livrărilor, în contextul conflictelor regionale cu implicarea țărilor producătoare și de tranzit de energie;

Principalele probleme cu care se confruntă sectorul energetic al Republicii Moldova (puncte slabe):

- lipsa de resurse energetice proprii (gaze naturale, cărbune, petrol);
- necesitatea importului masiv nu numai a resurselor energetice fosile, dar și a energiei electrice;

- devierea structurii balanței de combustibil de la componenta estimată ca optimală (spre utilizarea preponderentă a gazelor naturale importate);

- amplasarea neadecvată și neuniformă a puterii de generare a energiei electrice în teritoriul Republicii Moldova;

- insuficiența considerabilă de putere a capacităților de generare a energiei electrice amplasate pe malul drept al râului Nistru, unde producerea energiei electrice constituie doar 30 % din consumul total;

- uzura ridicată a echipamentului la nivel de 60-70 % din centralele electrice, a rețelelor electrice de tensiune înaltă și a rețelelor de distribuție;

- politica tarifară imperfectă;

- volumul insuficient al investițiilor în sectorul energetic, eficacitatea scăzută a funcționării sistemelor de alimentare cu energie termică în localitățile republicii;

- necorespunderea nivelului de dezvoltare a sistemului de alimentare cu gaze naturale a consumatorilor din sectorul rural necesităților curente;

- necorespunderea formelor de gestionare a complexului energetic situației existente și ca urmare funcționarea neracordată și cu eficiență scăzută a întreprinderilor și organizațiilor cu diverse forme de proprietate și în consecință funcționarea neracordată în cadrul sectorului real al economiei;

Republica Moldova nu dispune de propriile surse energetice. Anual mai mult de 70 la sută din sursele energetice sunt importate din exterior, ceea ce determină dependența statului față de politicile furnizorilor străini. Poziția geografică favorizează utilizarea de către organizațiile criminale transfrontaliere a teritoriului Republicii Moldova în calitate de rută de trafic de persoane, droguri, arme și bunuri, precum și de migrație ilegală spre statele Uniunii Europene. Persistă amenințări și riscuri la adresa securității generate de criminalitatea în domeniul economico-financiar: traficul de produse contrafăcute, canalele transfrontaliere de trafic a mărfurilor, activitățile de spălare a banilor, finanțarea terorismului și pandemiile.

Traficul ilicit de armament, materiale și tehnologii pertinente tehnologiilor nucleare reprezintă un grad sporit de risc în plan regional, cauzat de conflictele de durată, precum și de conflictul actual din regiunea de sud-est a Ucrainei. Accesibilitatea obținerii de către entități statale și nonstatale a armelor de distrugere în masă sau a materialelor cu dublă destinație, proliferarea armelor mici și a armamentelor ușoare relativ ieftine, ușor de transportat și simple în aplicare reprezintă un risc la adresa păcii securității și stabilității internaționale, inclusiv a Republicii Moldova.

Terorismul internațional. Activizarea organizațiilor teroriste, prin realizarea unor atentate de rezonanță în regiune, denotă tendințe îngrijorătoare a acestui fenomen în spațiul european, fapt ce reprezintă o provocare majoră la adresa securității regionale. Instabilitatea și conflictele militare din Orientul Apropiat sporesc riscul terorist pe continentul european. Contextul regional de securitate, dar și conflictul nesoluționat din regiunea transnistreană, plasează Republica Moldova într-un cadru de risc cu ascendență în aspect extremist terorist.

Migrația ilegală. Situația social-politică din statele Orientului Apropiat generează indice de reanimare a filierelor de migrație ilegală, țările de destinație a acestora fiind statele vest-europene, existând riscul utilizării teritoriului Republicii Moldova în calitate de țară de tranzit. Un factor destabilizator la acest comportament este lipsa controlului frontierei de stat pe sectorul raioanelor de est ale Republicii Moldova, fapt care stimulează traversarea ilegală a frontierei de stat de către grupuri de emigranți ilegali și persoane care prezintă eventuale pericole la adresa securității naționale. Republica Moldova este și, după toate probabilitățile, va rămâne o platformă de tranzit pentru fluxurile migraționiste în drumul lor spre țările dezvoltate din Europa de Vest și, în ultimă instanță, chiar o destinație finală pentru imigranți. Acest fapt amplifică probabilitatea de infiltrare pe teritoriul național a elementelor ostile și/sau teroriste.

Prin urmare, trebuie de conștientizat faptul că Republica Moldova are nevoie de un sistem de securitate națională bazat pe un cadru instituțional definit cu claritate prin acte normative relevante și pe un personal de înaltă calificare, ce va funcționa în conformitate cu legislația în vigoare. Acest cadru instituțional îl constituie sectorul securității naționale al Republicii Moldova. Din sectorul securității naționale al Republicii Moldova fac parte instituțiile de stat cu mandat de forță destinate implementării sarcinilor de protecție a cetățenilor și statului (nivel operațional) și instituțiile civile de stat care exercită funcțiile de guvernare, planificare, control și supraveghere în sistemul de securitate națională (nivel administrativ). Sectorul securității naționale este responsabil de realizarea obiectivului securității naționale. Datorită caracterului multidimensional al securității, funcționarea sectorului securității naționale este influențată de factorii ce determină mediul de securitate și de activitatea organelor din domeniile de importanță vitală pentru stat. Reformarea sectorului securității naționale al Republicii Moldova constituie un proces complex, cu efect, inclusiv, asupra instituțiilor de stat și non-statale din afara limitelor noțiunii sectorului securității naționale al Republicii Moldova. Acest proces include componentele: politic, militar și de apărare, de politică externă, de informații și de contrainformații, ordine constituțională, justiție, economic, financiar, energetic, industrial, de comunicații și infrastructură, de protecție socială și ecologic, care sunt interdependente.

Procesul de reformare a sectorului securității naționale pornește de la premisa că Republica Moldova are nevoie de suficientă stabilitate și securitate pentru asigurarea dezvoltării statului, și, în același timp, de o dezvoltare economică permanentă pentru a asigura o stare durabilă de securitate și stabilitate. Reformarea sectorului securității naționale al Republicii Moldova se realizează cu participarea societății civile, massmediei, organizațiilor de apărare a drepturilor omului și organismelor internaționale relevante.

Adoptarea strategii de securitate națională pragmatică și eficientă permite conturarea eforturilor instrumentelor statului în politica externă, în domeniul economic, în cel militar și informațional.

Strategia securității naționale a Republicii Moldova pornește de la interesele naționale, răspunde la amenințările și la riscurile cu impact asupra securității naționale, stabilește obiectivele sistemului de securitate națională, identifică mijloacele și căile de asigurare a

securității naționale. Strategia este totodată un act politico-juridic pe termen mediu ce permite adaptarea la evoluțiile interne și externe a politicii în domeniul securității naționale, identificarea segmentelor specifice ale sistemului de securitate națională care necesită reformare, elaborarea unui plan realist de implementare a reformelor.

Bazându-se pe Concepția securității naționale, întregul ansamblu de acțiuni orientate spre asigurarea securității țării pornește de la înțelegerea faptului că, în prezent, securitatea națională a unui stat european nu mai poate fi privită ca un fenomen izolat. Instabilitățile și pericolele din Europa, inclusiv de la periferiile ei, afectează starea de securitate a tuturor statelor europene, impunând o cooperare internațională intensă, eforturi comune.

Strategia va servi drept bază în elaborarea Strategiei militare naționale, Strategiei de informare și de comunicare cu publicul în domeniul apărării și al securității naționale, precum și a unor alte strategii sectoriale în domeniul securității naționale.

În concluzie, constatăm că scopul de bază al asigurării securității naționale este crearea și menținerea unei situații economice, politice, internaționale și militar-strategice care ar garanta condiții favorabile pentru dezvoltarea persoanei, societății și statului.

Capacitatea Republicii Moldova de a înfrunța amenințările impune îmbunătățirea competențelor și a cunoștințelor, necesitatea de a investi în cercetare și a sprijini inovațiile în domeniul securității, fortificarea rezistenței infrastructurilor critice, monitorizarea continuă a amenințărilor și a riscurilor, promovarea standardelor, creșterea gradului de conștientizare a publicului pe probleme de securitate, dezvoltarea cadrului public-privat, cooperarea regională și internațională.

BIBLIOGRAFIE

1. Hotărârea nr. 153, din 15.07.2011, cu privire la aprobarea Strategii securității naționale a Republicii Moldova. Publicat : 14-10-2011 În: Monitorul Oficial Nr. 170-175 art. 499
2. Legea nr. 618 din 31.10.1995 privind securitatea statului. În: Monitorul Oficial Nr. 10-11 art. 117, modificată *LP73 din 05.07.19, MO223-229/12.07.19 art.279; în vigoare 12.07.19*
3. Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova, Proiect. <https://ibn.idsi.md> (accesat la 20.03.2022).
4. Președinția României, Strategia de securitate națională a României. București: Ed. Monitorul Oficial, 2001.
5. ALEXANDRESCU, G. Amenințări la adresa securității. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2004.
6. DOLGHIN, N. Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”
7. RUSNAC, A. Aspecte ale teoriei securității. Chișinău, 2005, p- 216.
8. <https://www.dex.md/definitie/risc>, vizitat la data de 08.05.2022 ora 18:30
9. JOSANU, Yu. Riscuri și amenințări în adresa securității naționale a Republicii Moldova. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/43-48_Riscuri%20si%20amenintari.pdf (accesat la 22.03.2022).

CZU: 351.86(478)

DOI: 10.5281/zenodo.6827390

MODALITĂȚI DE COOPERARE A ORGANELOR CENTRALE ALE STATULUI CU RESPONSABILITĂȚI ASUPRA ASIGURĂRII SECURITĂȚII NAȚIONALE

Vitalie SÎLI

Republica Moldova, Chișinău

Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
doctor în drept, conferențiar universitar
e-mail: silivitalie@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1351-3417

Vasili BEDA

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
Departamentul Științe Politice și Administrative
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterand
e-mail: bedavasili@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7873-371X

The study is an attempt to analyze the methods of cooperation of state bodies, empowered in ensuring the national security of the Republic of Moldova.

The security paradigm is changing. The diversification of nature, scope, spectrum of conflicts, actors involved, as well as globalization, migration, geopolitical changes, developments in nature and balance of power, access of technological individuals to social resource management have generated new vulnerabilities and challenges in the category of threats to state security.

The power and diversity of hybrid threats and wars will continue to grow, posing a security challenge for governments. National governments fight for economic influence and control over critical economic infrastructures, monopolization of mass communication infrastructure, cyber-attacks, manipulation of public opinion through media sources, modeling of thinking through social media, etc.

The Republic of Moldova is the only country in the region without a revised National Security Strategy, which endangers the security of the state and the population in the face of the emergence of both symmetric and asymmetric risks and threats. In this context, the central bodies of the state need much more intensive cooperation in the field of ensuring national security.

Keywords: *national security, institutional cooperation, central state bodies, risks and threats to state security.*

Asigurarea securității naționale reprezintă o activitate complexă a statului, realizată cu implicarea unui cerc larg de subiecți. Atingerea scopurilor caracteristice organelor securității statului, în afară de exercitarea directă a obligațiilor expres indicate în legile corespunzătoare, implică coordonarea activităților și conlucrarea în sensul sporirii eficienței și racordării acțiunilor întreprinse pentru majorarea randamentului și îndeplinirii la nivelul cel mai înalt al calității a atribuțiilor.

Realizarea cu succes a atribuțiilor organelor securității naționale, într-un șir de cazuri, poate avea loc în cazul delimitării obligațiilor, dar și al conjugării eforturilor în sensul atingerii obiectivelor.

Frecvent, reieșind din pericolul amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților la adresa securității naționale este necesară adoptarea unor acțiuni concrete îndreptate spre combaterea eficientă a acestora, fiind posibilă numai în conlucrare cu alte organe ale securității naționale.

În dependență de formele cooperării aceasta poate fi bilaterală sau multilaterală.

Cooperarea bilaterală constă în conlucrarea a două dintre organele securității naționale, în sensul atingerii obiectivelor de asigurare a securității, în bază de acord de colaborare.

Cooperarea multilaterală reprezintă conlucrarea dintre toate organele securității naționale, realizată în virtutea prevederilor legislației în vigoare sau al acordurilor de colaborare, având ca obiectiv asigurarea securității naționale și îndeplinirea atribuțiilor de bază.

În conformitate cu prevederile *Legii Republicii Moldova nr. Nr.619-XIII din 31.10.1995 privind organele securității statului*, sistemul organelor centrale ale statului cu responsabilități asupra asigurării securității naționale este compus din:

- Serviciul de Informații și Securitate;
- Serviciul de Protecție și Pază de Stat;
- Poliția de Frontieră din subordinea Ministerului Afacerilor Interne;
- Serviciul Vamal.

Organele menționate își desfășoară activitatea în conformitate cu legile respective, care menționează că în acest sistem se încadrează inclusiv instituțiile de învățământ și alte instituții și organizații nemilitarizate ale organelor securității statului [1, art.13, al.1].

Potrivit articolului 14 din aceeași Lege, **Serviciul de Informații și Securitate** al Republicii Moldova este organul de stat specializat în domeniul asigurării securității statului.

Organul respectiv emite ordine, dispoziții, instrucțiuni, dă indicații privind asigurarea securității statului a căror executare este obligatorie pentru sistemul organelor securității statului.

Serviciul de Protecție și Pază de Stat, la rândul său, conform articolului 15, este un organ de stat cu atribuții speciale în domeniul securității statului, specializat în asigurarea protecției demnitarilor Republicii Moldova, a demnitarilor străini pe timpul șederii lor în Republica Moldova, precum și în asigurarea pazei sediilor de lucru și a reședințelor acestora.

Inspectoratul General al Poliției de Frontieră din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, fiind un organ specializat al puterii executive, exercită paza frontierei de stat pe uscat și pe apele de frontieră, reprezentând interesele Republicii Moldova la frontiera de stat.

Același act normativ în **articolul 16/1** constată că **Serviciul Vamal**, fiind un organ specializat al puterii executive, contribuie, în limitele competenței sale, la asigurarea securității economice a statului, la combaterea terorismului internațional, a contrabandei, a traficului ilicit de droguri, armament și muniții.

Pentru a asigura securitatea Republicii Moldova și a îndeplini obligațiile asumate prin acorduri internaționale, organele securității statului ale Republicii Moldova stabilesc relații profesionale cu organele securității și serviciile speciale ale altor țări.

Domenii și modalități de cooperare a organelor responsabile de asigurarea securității naționale

Conform prevederilor legale **organele securității statului** conlucrează cu ministerele, alte autorități administrative centrale, unitățile economice, organele executive ale administrației publice locale care, în limitele competenței lor, realizează măsuri privind asigurarea securității statului, precum și exercită conducerea nemijlocită a formațiunilor speciale și militare și poartă răspundere pentru pregătirea de luptă, specială și de mobilizare a acestora și pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin [2, art.14].

Articolul 4 al Legii privind organele securității statului în **alineatul 2** prevede că aceste organe *colaborează cu alte organe de stat, asociații obștești și cetățeni în conformitate cu legislația în vigoare.*

Articolul 8 al aceluiași act normativ prevede realizarea procesului de cooperare pe unele segmente aparte, cum ar fi:

- luarea de măsuri, în comun cu alte autorități ale administrației publice, pentru asigurarea pazei de stat a persoanelor oficiale supreme din republică și a oamenilor de stat și fruntașilor vieții publice din alte state aflați în Republica Moldova;
- luarea de măsuri, în comun cu Ministerul Afacerilor Interne, pentru asigurarea securității misiunilor diplomatice ale statelor străine în Republica Moldova;
- în comun cu alte organe de stat, să elaboreze și să întreprindă măsuri de asigurare a securității transporturilor speciale și a liniilor speciale de telecomunicații;

- să-și dea concursul, în comun cu alte organe de stat, la asigurarea respectării regimului de intrare și ieșire din Republica Moldova, de aflare pe teritoriul ei a străinilor.
- Totodată, în contextul cooperării interinstituționale, **articolul 9** al Legii vizate stipulează că organele securității statului au dreptul:
- să antreneze, cu acordul Ministerului Afacerilor Interne, forțele și mijloacele acestuia la acțiuni de asigurare a securității statului;
 - să utilizeze liber, în scopuri de serviciu, mijloacele de telecomunicații aparținând unităților ori cetățenilor, cu excepția mijloacelor de telecomunicații ale instituțiilor străine și persoanelor cu imunitate diplomatică.

Analizând legislația privind fiecare organ de securitate a statului în parte, constatăm următoarele.

Serviciul de Informații și Securitate, activând în baza Legii Republicii Moldova Nr. 753 din 23.12.1999, dispune de un spectru larg de drepturi și atribuții pe segmentul cooperării cu alte organe naționale de securitate, organe ale autorităților centrale de stat și partenerii de nivel internațional.

Astfel, potrivit **articolului 9** al Legii [3], SIS are obligația:

- să participe, în limita competenței sale și în colaborare cu Poliția de Frontieră din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, la asigurarea controlului frontierei de stat a Republicii Moldova;
- să acorde, prin forțe și mijloace disponibile, inclusiv tehnice, sprijin organelor afacerilor interne și altor organe de drept la combaterea criminalității;
- să participe, în conformitate cu legislația, la soluționarea problemelor ce țin de acordarea și retragerea cetățeniei Republicii Moldova, intrarea/ieșirea în/din țară a cetățenilor republicii, și a străinilor, precum și de respectarea regimului de ședere a străinilor în țară (în cazul respectiv se cooperează cu Biroul Migrație și Azil al MAI);
- la declararea stării de asediu sau de război, în limita competenței sale, să coordoneze cu Statul Major General al Forțelor Armate măsurile de menținere a regimului stării de asediu sau de război și să participe la asigurarea operațiilor de apărare a țării;
- să asigure curieratul diplomatic și să exercite controlul asupra circuitului informațiilor atribuite la secret de stat și al informațiilor de serviciu între Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova din străinătate;
- să asigure predarea operativă, conform legii, a corespondenței parlamentare, prezidențiale, guvernamentale, diplomatice, a trimiterilor ce constituie secret de stat sau secret comercial ale autorităților administrației publice, de asemenea a corespondenței șefilor de state și șefilor de guverne ale statelor participante la Acordul interguvernamental cu privire la Serviciul de Curieri Speciali al Comunității Statelor Independente.

Totodată, **articolul 10**, care prevede drepturile Serviciului, denotă că în limitele atribuțiilor sale SIS are dreptul:

- să antreneze, de comun acord cu Ministerul Afacerilor Interne, forțele și mijloacele acestuia la acțiuni de asigurare a securității de stat;
- să stabilească relații cu serviciile speciale și organele de drept străine; să încheie, în modul stabilit și în limitele competenței sale, acorduri internaționale;
- să dispună de reprezentanți oficiali ai Serviciului în țări străine, de comun acord cu serviciile speciale sau cu organele de drept ale acestor țări, în scopul combaterii mai eficiente a infracțiunilor cu caracter internațional;
- să creeze grupuri de lucru în componența ofițerilor de informații și securitate și specialiștilor invitați de la alte autorități publice pentru desfășurarea cercetărilor pe probleme importante ce țin de asigurarea securității de stat;
- să efectueze pregătirea și reciclarea personalului Serviciului, inclusiv în străinătate, să pregătească, în bază de compensare sau gratuit, cadre pentru serviciile speciale străine.

Pe lângă acestea, articolul 12 prevede conlucrarea Serviciului cu instituții din țară și din străinătate.

Potrivit acestuia, Serviciul își desfășoară activitatea în conlucrare cu autoritățile publice din Republica Moldova, cu întreprinderi, instituții și organizații, indiferent de tipul de proprietate.

Modul și condițiile conlucrării Serviciului cu alte autorități ale administrației publice se stabilesc în baza acordurilor între ele sau în baza unor acte normative comune.

În scopul atingerii obiectivelor trasate, Serviciul poate utiliza disponibilitățile altor organe din sistemul organelor de securitate ale Republicii Moldova în condițiile prevăzute de legislație.

Legea notează că autoritățile publice, precum și întreprinderile, instituțiile și organizațiile, indiferent de tipul de proprietate, sunt obligate să acorde sprijin Serviciului în vederea îndeplinirii atribuțiilor ce îi revin, inclusiv să ofere, potrivit listei aprobate de Guvern, funcții pentru încadrarea ofițerilor de informații și securitate, angajați în rezolvarea sarcinilor de asigurare a securității de stat.

În aceeași ordine de idei, organele de drept și de urmărire penală sunt obligate să comunice Serviciului orice date și informații, rezultate din activitatea lor de serviciu, ce țin de asigurarea securității de stat.

Totodată, cetățenii, întreprinderile, instituțiile și organizațiile, indiferent de tipul de proprietate, prestatoare de servicii poștale, de telecomunicații de toate tipurile, inclusiv de servicii în sistemul de legătură cifrată, confidențială, prin satelit, prin rețelele informaționale globale, regionale și departamentale, sunt obligate să creeze condițiile necesare pentru efectuarea de către Serviciu a măsurilor operative de investigații.

Ultimul alineat al articolului examinat denotă că conlucrarea Serviciului cu serviciile și organizațiile speciale străine, cu organele de drept și alte organizații din străinătate are loc în baza acordurilor internaționale.

În contextul colaborării interinstituționale SIS-ul încheie și acorduri bilaterale cu alte instituții ale statului. Așadar, putem menționa acord de cooperare semnat de SIS și Agenția Servicii Publice la 29 aprilie 2021.

Această măsură a vizat necesitatea stabilirii unor relații de colaborare în vederea sporirii eficienței acțiunilor bilaterale, corelate obiectivelor de interes reciproc la realizarea schimbului de informații, fără imixtiuni în activitate.

Părțile au susținut importanța acestei acțiuni dictate de contextul menținerii unui climat favorabil de securitate pe palierul aplicării legislației în vigoare privind politica de implementare a statului în domeniul accesului la serviciile publice [7].

Serviciul de Protecție și Pază de Stat își desfășoară activitatea în baza Legii Republicii Moldova Nr. 134 din 13.06.2008.

Studiind prevederile legale constatăm că unul din principiile de bază al activității Serviciului este cel al interacțiunii și cooperării [5, art.4, lit. d].

Articolul 5 al Legii menționate prevede *cooperarea la nivel național și internațional*.

În așa mod, pentru îndeplinirea obligațiilor ce îi revin, Serviciul colaborează cu Ministerul Afacerilor Interne, cu Serviciul de Informații și Securitate, cu Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, cu alte autorități ale administrației publice centrale și locale, cu societăți și instituții având orice formă juridică de organizare, cu persoane fizice, precum și cu instituții similare din alte țări, inclusiv organizații internaționale de profil.

Instituțiile specificate acordă Serviciului, în limitele competențelor legale, sprijin necesar îndeplinirii obligațiilor prevăzute de lege.

În contextul cooperării, potrivit **articolului 11**, Serviciul are unele obligații, și anume:

- să participe, în limitele competenței, la combaterea terorismului;
- să întreprindă, în colaborare cu Serviciul de Informații și Securitate, acțiuni pentru prevenirea scurgerii de informații care nu sunt destinate publicității;
- să execute, independent sau în cooperare cu alte organe specializate, acțiuni de căutare, identificare și neutralizare a obiectelor suspecte care ar periclita persoanele beneficiare de protecție de stat, sediile de lucru sau reședințele aflate în pază;

- la declararea stării de urgență, de asediu sau de război, să coordoneze, în limitele competenței, cu Statul Major General al Forțelor Armate acțiunile de menținere a regimului stării de urgență, de asediu sau de război.

Drepturile Serviciului, specificate în **articolul 12**, includ următoarele:

- să solicite și să primească, în modul stabilit de legislația în vigoare, de la autoritățile publice, agențiile și companiile de la întreprinderile de stat și de la întreprinderile private, precum și de la alte persoane juridice, informații necesare pentru îndeplinirea obligațiilor Serviciului;
- să rețină și să predea organelor competente persoanele care comit sau care au comis fapte ilegale în locurile de aflare permanentă sau temporară a persoanelor beneficiare de protecție de stat ori care au intenția de a pătrunde sau care au pătruns ilegal în zonele cu acces interzis;
- să pătrundă pe teritoriile și în incintele întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor pentru prevenirea și combaterea acțiunilor ilegale ce pun în pericol securitatea persoanelor beneficiare de protecție de stat, precum și pentru urmărirea persoanelor suspecte de comiterea acestor acțiuni, aducând neîntârziat la cunoștință organelor competente toate cazurile de pătrundere în aceste teritorii și incinte contrar voinței proprietarului;
- să efectueze schimb de informații și de tehnică specială și să coopereze cu alte instituții cu atribuții în domeniu din Republica Moldova și din alte țări pentru îndeplinirea atribuțiilor prevăzute la art.11 lit. a);
- să antreneze, în limitele competenței, cu acordul Serviciului de Informații și Securitate, al Ministerului Afacerilor Interne, forțele și mijloacele acestora, necesare stabilirii și realizării măsurilor de securitate.

Serviciul Vamal activează în conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova, ale Legii Republicii Moldova Nr. 302 din 21.12.2007 cu privire la Serviciul Vamal, Codului vamal al Republicii Moldova și ale altor acte normative ce reglementează activitatea vamală, precum și cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Potrivit Legii menționate, una din funcțiile de bază, care revin Serviciului Vamal pentru asigurarea securității economice a statului este contribuirea:

- la prevenirea și combaterea spălării banilor,
- la combaterea terorismului internațional,
- la combaterea traficului ilicit de droguri, armament și muniții, în limita competențelor sale [4, art.7, lit. g].

Activitatea **Inspectoratului General al Poliției de Frontieră al MAI** este reglementată de Legea Republicii Moldova nr. 283 din 28.12.2011 cu privire la Poliția de Frontieră.

Astfel, **articolul 3** al Legii, printre alte principii prevede inclusiv și *cooperarea* [6].

Totodată, printre atribuțiile Poliției de Frontieră expuse în **articolul 6**, sunt prevăzute următoarele:

- efectuează, în colaborare cu alte autorități ale administrației publice, în modul stabilit de legislație, controlul frontierei și autorizează trecerea frontierei de stat a Republicii Moldova de către persoane și mijloace de transport;
- participă, în modul stabilit, la asigurarea ordinii de drept internaționale la frontieră, la încheierea tratatelor în probleme de frontieră, precum și la activitatea reprezentativă de frontieră. Potrivit **alineatului 3** al aceluiași articol, în domeniul promovării politicii privind combaterea migrației ilegale, managementul integrat al frontierei de stat și gestionarea sistemelor informaționale de evidență a datelor, Poliția de Frontieră:
- cooperează cu autoritățile administrației publice centrale și locale, cu alte instituții, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare a lor;
- asigură aplicarea prevederilor convențiilor, tratatelor, acordurilor și protocoalelor în domeniul de competență semnate între Republica Moldova și alte state, comunități de state, organizații internaționale sau regionale;

- asigură cooperarea, în domeniile specifice de activitate, cu organele similare ale statelor vecine, ale altor state sau comunități de state conform acordurilor la care Republica Moldova este parte;
- coordonează, în comun cu Serviciul Vamal, activitatea autorităților publice în domeniul managementului integrat al frontierei de stat;

Alineatul 7 prevede că în scopul dezvoltării instituționale și a managementului integrat al frontierei, Poliția de Frontieră inițiază, promovează, implementează și gestionează proiecte și programe, inclusiv pentru obținerea asistenței externe din partea organizațiilor internaționale și a altor țări.

În exercitarea atribuțiilor care îi revin, Poliția de Frontieră are dreptul să expedieze, în modul stabilit, autorităților publice, persoanelor fizice și juridice propuneri de înlăturare a cauzelor și a condițiilor care favorizează săvârșirea contravențiilor ce țin de competența sa [6, art.7, al.1, lit. s].

La fel, domeniul colaborării IGPF cu alte instituții este reglementat de **articolul 9** al Legii, care prevede următoarele:

(1) Pentru asigurarea executării eficiente a atribuțiilor, Poliția de Frontieră colaborează cu organele centrale de specialitate ale administrației publice, cu autoritățile administrației publice locale, cu organele de drept și cu alte instituții, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare a lor, în modul stabilit de legislație.

(2) Poliția de Frontieră acordă, în zona de frontieră, asistența necesară organelor împuternicite cu activitate de control în domeniul protecției sănătății publice, mediului înconjurător, precum și în domeniul de asigurare a securității ecologice.

(3) Poliția de Frontieră colaborează cu organele cu atribuții în domeniul de combatere a migrației ilegale, de supraveghere și control al trecerii frontierei de stat, de schimb de informații ale statelor străine, precum și cu organizațiile internaționale, în baza tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

(4) Poliția de Frontieră cooperează, în limitele competenței, cu misiunile diplomatice și oficiile consulare, cu autoritățile respective ale altor state, delegă reprezentanți oficiali sau polițiști de frontieră de legătură la acestea în modul stabilit de legislație.

(5) Poliția de Frontieră încheie acorduri de colaborare cu autoritățile și instituțiile cu atribuții în domeniul managementului integrat al frontierei de stat.

(6) Poliția de Frontieră poate participa la misiuni și operațiuni speciale în conformitate cu tratatele internaționale încheiate de Republica Moldova. Participarea Poliției de Frontieră la misiunile și operațiunile internaționale se aprobă de Guvern.

(7) Pe lângă Poliția de Frontieră pot fi create centre de coordonare la nivel național, regional și local, care să asigure organizarea în comun a operațiunilor de frontieră, schimbul de informații, alte activități necesare pentru executarea atribuțiilor.

În afara de prevederile stipulate în Legea vizată mai sus, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră încheie acorduri bilaterale cu alte instituții de stat, după necesitate. Ca exemplu putem aduce acordul de colaborare semnat de IGPF cu SIS la 17.11.2021. Acordul respectiv prevede formarea profesională inițială și continuă în domeniul securității naționale și reprezintă un instrument eficient de cooperare, prin stabilirea unor mecanisme sigure și viabile de interacțiune, reieșind din interesul reciproc de dezvoltare a capacităților instituționale în domeniul securității naționale și, în particular, al securității statului [8].

Din cele expuse deducem că securitatea națională poate fi asigurată nu doar prin eforturi interne, strategii și forțe proprii, dar și prin cooperarea și crearea noilor relații cu partenerii, în concordanță cu strategia de securitate internațională, care oferă bazele operaționale în colaborarea sistematică la nivel bilateral, și cu organizațiile de securitate pe probleme comune la nivel multilateral.

Noi provocări ale luptei împotriva criminalității transfrontaliere impun perfecționarea pregătirii profesionale, modernizarea și îmbunătățirea activității și a capacităților tehnice.

Cooperarea peste frontierele naționale se poate realiza prin următoarele forme:

- a) interregională;
- b) transfrontalieră;
- c) transnațională.

Cooperarea transfrontalieră reprezintă *cooperarea nemijlocit învecinată a autorităților regionale și locale de-a lungul unei frontiere în toate domeniile vieții, cu participarea tuturor actorilor*. Filosofia cooperării transfrontaliere este simplă și constă în promovarea unei cooperări mutuale clasice între două sau mai multe regiuni de frontieră învecinate. Cooperarea transfrontalieră cuprinde toate domeniile vieții cotidiene, necesită consecutivitate, permanență, dezvoltare de programe comune, priorități și acțiuni [11, p. 286].

Cooperarea juridică internațională desfășurată de instituțiile de aplicare a legii se bazează pe acorduri internaționale, bilaterale sau multilaterale, încheiate cu alte state, precum și pe ratificarea unor convenții internaționale, care reglementează o serie de instituții juridice cu aplicabilitate în prevenirea și combaterea infracțiunilor comise cu violență.

Schimbul de date și informații operative se realizează între autoritățile competente (din țară și din străinătate) în baza cererii de asistență, fiind folosite următoarele modalități de cooperare polițienească internațională:

1) asistența juridică internațională în materie penală;

2) schimbul internațional operativ de date și informații cu caracter polițienesc, reglementat prin Statutul OIPC-INTERPOL, EUROPOL și Acordul SECI [9, pp. 226-227].

Create în fiecare stat-membru al OIPC-INTERPOL, Birourile Centrale Naționale sunt formate din funcționari naționali care acționează întotdeauna în cadrul juridic oferit de legislația țării lor. Rolul acestora este de a surmonta obstacolele pe care le întâmpină cooperarea internațională datorită diferenței de structuri între polițiile naționale, barierele lingvistice și diferențelor de sisteme juridice ale țărilor-membre. În general, rolul unui Birou Central Național constă în:

- centralizarea informațiilor criminale și a documentației, în raport direct cu cooperarea polițienească internațională, obținute din țară și transmiterea lor celorlalte BCN-uri și Secretariatului General;
- declanșarea, pe teritoriul național, a operațiunilor și actelor de poliție solicitate de celelalte state-membre prin intermediul Birourilor Centrale Naționale;
- primirea cererilor de informații, de verificări etc., transmise de alte BCN și transmiterea răspunsurilor către BCN-urile interesate [10, p. 269].

În actualul mediu de securitate, caracterizat prin amenințări serioase, dar și perspective generoase, se impune o gândire globală și acțiuni locale, materializate la nivel regional prin trei obiective strategice: abordarea amenințărilor, conlucrarea cu vecinii și cooperarea internațională bazată pe multilateralism eficient.

Astăzi conlucrarea se axează pe contracararea terorismului internațional, neadmiterea proliferării armelor convenționale, mijloacelor de distrugere în masă, drogurilor, pe curmarea manifestărilor criminalității organizate transnaționale.

Deși cadrul juridic național este destul de amplu, specialiștii recunosc că politica de securitate și apărare a Republicii Moldova este afectată de mai multe deficiențe de ordin conceptual, legal și instituțional care, pe de o parte, nu permit funcționarea eficientă a sistemului de securitate și apărare națională, iar pe de altă parte, nu asigură o cooperare exhaustiv de eficientă între organele centrale în procesul exercitării atribuțiilor funcționale.

În aceste condiții, constatăm că există o necesitate stringentă de consolidare a eforturilor ce vizează perfecționarea continuă a cadrului juridic al asigurării securității statului, pentru aceasta fiind necesare studii ample și complexe cu caracter științific.

Politica de securitate este un proces politic complex care trebuie plasat într-un context național și regional specific.

În aceste condiții, în vederea consolidării cadrului legal pentru sporirea rezistenței împotriva provocărilor pe care le prezintă riscurile de securitate națională, considerăm oportun:

- identificarea continua a standardelor legale internaționale și naționale ale altor state cu referire la cooperare eficientă între organele centrale ale statului pe domeniul vizat;
- dezvoltarea și revizuirea instrumentelor legale în așa fel încât să răspundă mai eficient cerințelor de asigurare colectivă a securității naționale;
- dezvoltarea unui set de instrumente juridice prin intermediul legislației penale naționale în funcție de tipul de risc de securitate;
- intensificarea cooperării internaționale în vederea stabilirii cadrului legal, aplicabil identificării surselor generatoare de riscuri;
- reducerea vulnerabilității infrastructurii critice în fața atacurilor fizice și electronice;
- dezvoltarea normelor și metodologiilor pentru protejarea locurilor aglomerate și a altor ținte vulnerabile la atacuri teroriste;
- colaborarea internațională în domeniul securității transporturilor, a neproliferării materialelor chimice, biologice, radioactive și nucleare, a armamentului ușor.

În ceea ce privește direcțiile de interacțiune în cadrul conlucrării întru asigurarea securității regionale, în cazul nostru europene, acestea ar putea fi:

- corelarea mai bună a capacităților civile și militare pentru a răspunde la noile amenințări, inclusiv și prin urmărirea mai activă a obiectivelor strategice;
- coordonarea coerentă a instrumentelor și capacităților existente;
- transformarea forțelor militare în unele mai flexibile, mai mobile, pregătite să răspundă amenințărilor de ultimă oră;
- cooperarea mai activă și eficientă cu partenerii, efectuarea de operațiuni comune de prevenire și contracarare a amenințărilor la adresa securității naționale. Problemele cu care se confruntă astăzi lumea necesită o cooperare internațională. Obiectivele pot fi atinse doar prin cooperare multilaterală în cadrul organizațiilor internaționale și prin parteneriat cu actorii cheie.

BIBLIOGRAFIE

1. SIS și ASP au semnat un acord interinstituțional de cooperare. <https://sis.md/ro/content/sis-%C5%9Fi-asp-au-semnat-un-acord-interinstitu%C5%A3ional-de-cooperare> (accesat la 18.04.2021).
2. SIS și IGPF își extind cooperarea în domeniul securității naționale. <https://noi.md/md/societate/sis-si-igpf-isi-extind-cooperarea-in-domeniul-securitatii-nationale?prev=1> (accesat la 20.04.2022).
3. FLORESCU, B. *Cooperarea polițienească internațională din perspectiva bazelor de date criminalistice*. În: Materialele Simpozionului „Investigarea criminalistică a infracțiunilor din domeniul crimei organizate. București, 2010. ISBN 978-973-0-08274-6.
4. GÂRLEA, R., DOGOTARI, I., CLEFOS, A. *Interpol: Istorie și actualitate*. Chișinău, 2003. 136 p. ISBN 9975-930-97-2.
5. ROȘCOVAN M. *Ghid de cooperare transfrontalieră*. ISBN978-9975-109-11-6. Chișinău: Epigraf, 2010.
6. Legea Republicii Moldova nr. Nr.619-XIII din 31.10.1995 privind organele securității statului.
7. Legea Republicii Moldova nr. Nr.618-XIII din 31.10.1995 securității statului.
8. Legea Republicii Moldova Nr. 753 din 23.12.1999 privind Serviciul de Informații și Securitate.
9. Legea Republicii Moldova nr. 302 din 21.12.2007 cu privire la Serviciul Vamal.
10. Legea Republicii Moldova Nr. 134 din 13.06.2008 privind Serviciul de Protecție și Pază de Stat.
11. Legea Republicii Moldova nr. 283 din 28.12.2011 cu privire la Poliția de Frontieră.

SECURITATEA FRONTALIERĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL MEDIULUI ACTUAL DE SECURITATE

Diana HÎRBU

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

doctor, conferențiar universitar

e-mail: benchecidiana@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7867-1731

Diana BUZEV

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

masterandă

e-mail: buzevdiana@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7108-5537

Marcel BENCHECI

Republica Moldova, Chișinău

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

doctor în științe politice, cercetător științific superior

e-mail: marcelbencheci@mail.ru

ORCID-ID: 0000-0002-6619-5299

Republic of Moldova's immediate rapprochement with the European Union has made it inevitable to reconfigure the relevant security policies, in accordance with those of the EU. A separate approach is also the case of securing the state border. The issue of ensuring border security and the effective regulation of increasingly intensive cross-border flows is facing several countries. At the same time, the processes of global and regional integration are gaining momentum.

This study aims to investigate the level of security of the Republic of Moldova in the context of Integrated State Border Management as the main tool that facilitates border control, information exchange and cooperation at national and international level.

Keywords: *integrated management, cooperation, border control, security environment, risk, criminality, strategy, culture of security.*

Actualmente, securitatea Republicii Moldova este afectată de prezența unei multitudini de riscuri și vulnerabilități care pot degenera în serioase amenințări în cazul în care acestea vor fi tolerate sau tergiversate. Mediul de securitate este un sistem, iar pentru o evaluare a acestuia dintr-o perspectivă sistemică trebuie de identificat, în primul rând, factorii care modelează mediul de securitate, apoi de prezentat o viziune pentru înțelegerea interacțiunilor dintre acești factori. Deși, calitatea mediului de securitate al unui stat este considerată bună atunci când se confruntă cu o probabilitate redusă de război, totuși există patru factori majori care modelează mediul de securitate al unui stat: barierele geografice, interacțiunea stat-stat (sau dintre actori, în general), structura internațională și tehnologia militară. În acest cadru, am mai adăuga un factori important – războiul hibrid bazat pe tehnologie [13, p.4].

În contextul Strategiei Europene de Securitate „o Europă sigură într-o lume mai bună”, securitatea reprezintă o condiție prealabilă pentru dezvoltare. Conflictele nu numai că distrug infrastructura, inclusiv infrastructura socială, acestea încurajează, de asemenea, criminalitatea, deteriorează investițiile și conduc la imposibilitatea derulării unei activități economice normale. Un număr de țări și regiuni sunt prinse într-un ciclu de conflicte, insecuritate și sărăcie. Agresiunea pe scară largă îndreptată împotriva statelor membre este improbabilă în prezent. În schimb, Europa se confruntă cu amenințări mai diverse, mai puțin vizibile și mai puțin previzibile, precum: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, eșecul statal, criminalitatea organizată. Punând laolaltă aceste elemente diferite – terorismul angajat în direcția violenței maxime, disponibilitatea armelor de distrugere în masă, criminalitatea organizată, slăbirea sistemului statal și privatizarea forței – am putea fi confrunțați, într-adevăr, cu o amenințare radicală [4, p.43].

Factorii respectivi, deși au un caracter general, sunt propuși din perspectiva relațiilor de putere. Totuși, statul este o entitate geografică și sistemul său de securitate și apărare va fi mai presus de toate orientat spre modelarea unui scut împotriva forțelor externe, în special atunci când statul declară un statut de neutralitate

Teritoriul statului poate fi amenințat de acaparare/cucerire/ocupare sau prin dăunare/distrugeri, plus amenințările pot surveni atât din interiorul, cât și din afara statului [5, p.62]. Specific Republicii Moldova este că nu putem neglija factorul geopolitic, căci însăși realizarea reformelor în sistemul de securitate și reglementarea conflictului de pe malul stâng al Nistrului depind de relațiile geopolitice ale marilor puteri, la baza cărora se află interesele geostrategice în regiune. În același timp, în orice ecosistem, un organism nu este doar un consumator, ci și un modelator al propriului său mediu. Actualmente, relația dintre state și procesele din cadrul mediului lor de securitate sunt interdependente, dezvoltarea internă într-un stat nu numai că modifică propriul mediu al statului, dar are implicații și asupra altor state, în special vecinii săi (de exemplu, implicațiile situației din Ucraina asupra securității Republicii Moldova) [1, p.17].

Pentru o mai bună comprehensiune a „sistemului de securitate a frontierei” și „mediul de securitate”, apare necesitatea de a scoate în evidență unele abordări cu referire la „securitatea frontierei”, argumentarea fiind axată pe încercarea de a evidenția principalele caracteristici de manifestare ale acestora.

Prin definiția sa, frontiera de stat a Republicii Moldova reprezintă linia naturală sau convențională, care marchează limitele externe ale teritoriului asupra căruia Republica Moldova își exercită suveranitatea exclusivă pe uscat, pe sectoarele acvatice, subterane, aeriene și care trece, în linie dreaptă, de la un semn de frontieră la altul ori, acolo unde frontiera de stat nu este marcată în teren cu semne de frontieră, de la un punct de coordonate la altul. Pe fluvii și pe celelalte ape curgătoare frontiera de stat este cea stabilită prin tratatele încheiate de Republica Moldova cu statele vecine, respectându-se principiul dreptului internațional, conform căruia frontiera de stat trece pe mijlocul șenalului navigabil principal, iar pe apele curgătoare nenavigabile, pe la mijlocul pânzei de apă [7]. Securitatea frontierei este o stare a frontierei, protejate de oricare pericol sau care nu este expusă vreunui pericol. Referitor la această stare a frontierei, se face referință în Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova, unde unul dintre principiile controlului frontierei îl reprezintă inviolabilitatea frontierei. Acest principiu necesită a fi examinat împreună cu alt principiu, nu mai puțin important, integritatea teritorială a statului, deoarece frontiera de stat stabilește limitele teritoriului statului, iar integritatea teritorială este inherent legată cu asigurarea inviolabilității frontierei.

Frontiera de stat a Republicii Moldova are o lungime totală de 1906 km, dintre care 684 km cu România (frontieră externă a UE) și 1222 km cu Ucraina. Segmentul central de 453,4 km al frontierei moldo-ucrainene se află sub controlul neconstituțional al autorităților autoproclamatei „republici moldovenești nistrene”. La nivel național, controlul frontierei de stat se realizează de către Poliția de Frontieră prin structurile sale centrale operaționale și tactice (5 direcții regionale; 41 sectoare de poliție; 81 puncte de trecere a frontierei. Securitatea frontalieră

este prioritate națională, ceea ce determină preocuparea sporită a autorităților Republicii Moldova față de circumstanțele create prin destabilizarea situației din regiune. Subsecvent, lipsa unui control integral asupra granițelor generează riscul de intensificare, pe acest fond, a migrației ilegale, a apariției valurilor de refugiați, amplificarea criminalității organizate transfrontaliere, precum și a altor activități infracționale. Acestea reprezintă amenințări severe la adresa securității frontaliere a Republicii Moldova, inclusiv pentru stat și societate, precum și la nivel internațional [3, p.13].

În cadrul Conferinței științifice naționale „Rolul securității naționale în asigurarea interesului național” V. Saca afirmă că securizarea frontierei de răsărit a țării constituie una din problemele prezente atât în discursurile științifice, cât și pe masa de lucru a instituțiilor responsabile de asigurarea securității Republicii Moldova. În contextul în care asocierea la UE impune anumite criterii, Republica Moldova urmează să se conformeze acestora. Astfel, conform prevederilor Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, adoptată la data de 15.07.2011, printre direcțiile de activitate a statului în domeniul securității naționale o semnificație aparte revine asigurării intereselor naționale vitale ale țării. Aceste interese, evidențiate în mod special în Strategie, țin de asigurarea și apărarea suveranității, independenței, integrității teritoriale, a frontierelor inalienabile ale statului, a siguranței cetățenilor, respectarea și protejarea drepturilor și libertăților omului, consolidarea democrației [11, p.377].

La 7 iulie 2015, prin Hotărârea Guvernului nr. 429, a fost aprobat Regulamentul cu privire la Sistemul de coordonare a securității frontaliere, ceea ce reprezintă o transpunere parțială a Regulamentului (UE) nr.1052/2013 din 22 octombrie 2013 al Parlamentului European și al Consiliului de instituire a Sistemului european de supraveghere a frontierelor (EUROSUR). Regulamentul cu privire la Sistemul de coordonare a securității frontaliere stabilește structura și mecanismele de coordonare a securității frontaliere, precum și cadrul aferent acestuia de cooperare interinstituțională, națională și internațională. Ca parte componentă a Sistemului de coordonare a securității frontaliere fac parte și autoritățile naționale din sistemul de management integrat al frontierei de stat care cooperează cu Poliția de Frontieră conform actelor normative naționale și acordurilor interinstituționale în vigoare, autoritățile statelor vecine, organizațiile și misiunile internaționale care cooperează cu Poliția de Frontieră în baza acordurilor interstatale sau internaționale [6].

Pe de o parte, statele și organizațiile de securitate adoptă strategii și planuri de acțiuni dintr-o perspectivă sectorială, de exemplu, în cadrul unui management în situație de criză sau de control al frontierei. Pe de altă parte, pericolele de până la pandemie nu au dispărut, dar din contra, s-au transformat ori s-au agravat, cum ar fi, de exemplu, situația din Ucraina sau actualitatea amenințărilor hibride în mediul regional de securitate, fapt ce determină statele să-și revadă conceptual strategiile de securitate din perspectiva rezilienței sau dezvoltării unei culturi de securitate la nivel național [1, p.5].

Actualmente, se evidențiază Sistemul integrat pentru securitatea frontierei, care este un sistem complex destinat combaterii infracționalității transfrontaliere, caracterizat de multitudinea elementelor componente interconectate prin numeroase canale informaționale (atât interne, cât și externe). Acest sistem este, de regulă, capabil să efectueze interacțiuni și conexiuni inverse, să mențină echilibrul și să realizeze autoreglarea. Modelul Managementul integrat al frontierei de stat (MIFS) a UE este unul dintre principalele elemente ale strategiei de securitate a UE și este considerat instrument important în realizarea securității de frontieră a Republicii Moldova. În cadrul conferinței internaționale „Managementul Integrat al Frontierei” care a avut loc la Chișinău la 15-16 noiembrie 2010, Aare Evisalu, consilier al Managementului Integrat de Frontieră, EUBAM, a menționat următoarea definiție: MIFS – este un sistem de măsuri de management efectiv și rentabil al frontierei, efectuat pe calea coordonării și colaborării naționale și internaționale între toate instituțiile, responsabile de asigurarea securității frontierelor și sprijinul comerțului cu scopul creării granițelor deschise și sigure [2, p.74]. În contextul Legii cu privire la frontiera de stat, sistemul de control al frontierei reprezintă totalitatea activităților de coordonare și efectuare a supravegherii frontierei, pe întreg teritoriul Republicii Moldova, și a

controlului trecerii frontierei, a activităților de schimb de informații, de cooperare în domeniul combaterii criminalității organizate transfrontaliere, de analiză și constatare a amenințărilor și riscurilor. Sistemul de control al frontierei asigură securitatea frontalieră, menținerea ordinii la frontiera de stat, în zona de frontieră și la punctele de trecere pentru a efectua controlul persoanelor, mijloacelor de transport, al mărfurilor și al altor bunuri, precum și pentru a asigura inviolabilitatea frontierei de stat și a infrastructurii acesteia. *Securitate frontalieră* reprezintă nivelul de protecție a intereselor individului, societății și statului în zona de frontieră a Republicii Moldova. Totodată, este o stare a frontierei, protejate de oricare pericol sau care nu este expusă pericolelor.

Managementul integrat al frontierei de stat este unul dintre instrumentele cheie în menținerea și protejarea stării de securitate națională, fiind îndreptat împotriva migrației ilegale și a infracțiunilor conexe, altor infracțiuni transfrontaliere. Un element esențial în consolidarea eforturilor la gestionarea frontierei a fost elaborarea Strategiei Naționale privind Managementul Integrat al Frontierei de Stat, fiind documentul principal de politici ce reflectă prioritățile și viziunea statului în domeniul managementului integrat al frontierei pentru asigurarea securității frontaliere, implicit pentru prevenirea și combaterea migrației ilegale și criminalității transfrontaliere.

Pentru prima dată, Guvernul Republicii Moldova aprobă, la 27 decembrie 2010, Hotărârea nr. 1212 cu privire la Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2011-2013. Strategia a fost elaborată de către Consiliul Național pentru Managementul Integrat al Frontierei de Stat (CNMIFS), creat prin Hotărârea Guvernului nr. 855 din 21 septembrie 2010. Obiectivul de bază al CNMIFS este activitatea de promovare a politicii statului în domeniul managementului integrat al frontierei de stat pe termen mediu, identificând segmentele specifice care necesită reformare. Drept fundament al acestor obiective servesc prevederile și cerințele principalelor documente de politici internaționale, naționale și regionale, care au drept scop reformarea managementului de frontieră. Totodată, la elaborarea Strategiei s-a ținut cont de legislația UE, recomandările Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), Misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră din Republica Moldova și Ucraina (EUBAM), Centrului pentru Control Democratic al Forțelor Armate (DCAF) și a altor organizații internaționale. Beneficiile statului în urma implementării strategiei fiind axate pe: dezvoltarea comerțului și a investițiilor, facilitarea și urgentarea tranzitului transfrontalier, un control mai bun al migrației ilegale (din / prin Moldova) orientat spre UE, promovarea turismului, reducerea pierderilor fiscale și vamale generate de contrabandă, asigurarea unui mediu de securitate mai stabil și sigur în regiune. Totodată, implementarea Strategiei naționale de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2011-2013 este condiționată de negocierea Acordului de Asociere cu UE și a dialogului cu privire la liberalizarea regimului de vize cu UE. Punerea în aplicare a Strategiei transmite partenerilor Republicii Moldova mesajul că statul nostru este pregătit să contribuie la securitatea în regiune, astfel încât să devină un partener de încredere al UE în domeniul controlului la frontieră și gestionare a fluxurilor migraționale [12, p.27]. Republica Moldova a aprobat un șir de acte legislative și normative menite să asigure MIFS, să armonizeze legislația la standardele UE punând accent pe domeniul securizării frontierei, asigurarea unui model de organizare și funcționare a Poliției de Frontieră, în scopul adaptării organizatorice a instituției la standardele UE, prin extinderea competenței pe întreg teritoriul țării, atribuirea competențelor de urmărire penală, de examinare a contravențiilor, precum și competențe de efectuare a expertizei documentelor de călătorie. La 04 noiembrie 2011, Parlamentul aprobă o nouă lege organică - Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova, nr. 215, care în esență transpune Regulamentul (EC) nr. 562/2006 al Parlamentului European și al Consiliului Uniunii Europene din 15 martie 2006 de instituire a unui Cod comunitar privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul Frontierelor Schengen) și creează cadrul necesar de aplicare a Directivei 2004/82/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind obligația operatorilor de transport de a comunica datele privind pasagerii. În scopul securizării frontierelor, Poliția de Frontieră a implementat un șir de proiecte de asistență

externă prin intermediul instituțiilor Uniunii Europene, care are menirea de a furniza informații referitoare la evaluarea riscurilor, ca parte a efortului de a consolida controalele și supravegherea la frontiera externă a UE. Astfel, prin intermediul acestor instituții, Poliția de Frontieră în perioada anilor 2001-2013 a primit o investiție din partea UE în mărime de 22 milioane de euro și a constat dint-un sistem dintre cele mai performante de comunicații și monitorizare la frontieră.

Paradigma „frontiera controlată-frontieră sigură” impune autoritățile naționale implementarea unei noi Strategii de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018-2023, care va contribui substanțial la sporirea securității regionale și a celei internaționale. Rezultatele scontate la realizarea măsurilor și acțiunilor planificate va spori multidimensional nivelul securității frontaliere, inclusiv pe segmentul central (transnistrean) al frontierei moldo-ucrainene. Astfel, în perioada anilor 2018-2020 s-a achiziționat echipament și tehnică necesară pentru asigurarea activității de control al trecerii frontierei de stat în cadrul punctelor de trecere a frontierei de stat, situate pe segmentul central (transnistrean) al frontierei moldo-ucrainene. Totodată, în cadrul proiectului „Consolidarea managementului integrat al frontierei de-a lungul frontierei între Republica Moldova și Ucraina”, au fost achiziționate mai multe loturi de echipament special destinat controlului trecerii frontierei în punctele de trecere a frontierei de stat „Giurgiulești-Reni” și „Cuciurgan-Pervomaisc”.

Un alt element important în vederea diminuării criminalității transfrontaliere și consolidării mediului de securitate regional a fost lansarea la finele anului 2005 a Misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM). În calitate de organ consultativ, tehnic, fără împuterniciri executive, finanțată în întregime de UE, misiunea EUBAM tinde să aducă o contribuție durabilă la dezvoltarea procedurilor de gestionare a frontierei care să corespundă standardelor UE și să servească necesităților legitime ale cetățenilor moldoveni și ucraineni, călătorilor și comerțului, fapt care, la rândul său, sporește securitatea regională și susține dezvoltarea economică.

EUBAM se angajează în implementarea mecanismelor de control comun în cadrul punctelor de trecere a frontierei, patrulare comună a frontierei și schimb de informații în regim on-line, precum și operațiuni transfrontaliere cu participarea structurilor competente ale Republicii Moldova și Ucrainei, FRONTEX, EUROPOL, OSCE, INTERPOL, SELEC, OLAF. Un aport esențial al EUBAM în procesul de preluare a controlului frontierelor pe segmentul central, îl constituie aplicarea mecanismelor de consolidare a cooperării cu autoritățile de frontieră ale Ucrainei. Startul în soluționarea acestei probleme, îl reprezintă *semnarea la 6 octombrie 2017 la Chișinău, a Acordului privind controlul în comun al persoanelor, mijloacelor de transport, mărfurilor și obiectelor în punctele comune ale frontierei de stat moldo-ucrainene, unde în premieră se menționează prezența autorităților de frontieră a Republicii Moldova în punctul de trecere a frontierei „Pervomaisc-Cuciurgan”* care este amplasat pe segmentul central al frontierei de stat.

Activitățile de consolidare a cooperării interinstituționale și internaționale în domeniul prevenirii și combaterii migrației ilegale și a criminalității transfrontaliere au atins un nou nivel. Organizarea, în comun cu EUBAM, FRONTEX, Oficiul European de Luptă Antifraudă și cu sprijinul Centrului de Aplicare a Legii în Europa de Sud-Est a operațiunilor în vederea prevenirii și combaterii criminalității transfrontaliere, făcând uz de cele mai actuale și eficiente tehnici și metode, tehnicii în dotare și a celei donate, în conformitate cu bunele practici europene. Consolidarea cooperării internaționale a constituit o acțiune de mare importanță pentru întărirea capacității instituționale a autorităților cu atribuții la frontieră și asimilarea celor mai bune practici europene în acest domeniu.

Tabel 1. Rezultatele înregistrate în combaterea criminalității transfrontaliere

Indicator	Anul					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Fluxul de persoane (milioane)	17,05	19,2	19,4	20,4	20,7	6,13

Încălcarea legislației de frontieră (cazuri)	4341	4 569	8218	2268	6064	15539
Fraudă documentară (cazuri)	442	456	326	462	218	382
Migrația ilegală (persoane)	115	98	152	180	229	201
Contrabandă cu diferite bunuri (cazuri)	418	371	337	128	150	131

Sursă: Raport de activitate al Inspectoratului General al Poliției de Frontieră [9]. Raportul de activitate al Ministerului Afacerilor Interne [10].

Identificarea unei soluții de succes, în contextul mediului de securitate actual, a devenit crucială. Consolidarea sistemului de securitate națională rămâne o prioritate strategică pe agenda reformelor din domeniul securității, inclusiv componenta securității frontaliere care urmează a fi ajustată la reglementările Schengen și a responsabilităților asumate de Republica Moldova în cadrul Acordului de Asociere cu UE, privind prevenirea și combaterea migrației ilegale și a criminalității transfrontaliere prin teritoriul Republicii Moldova spre statele UE. Problemele asigurării securității frontaliere și paralel o reglare eficientă a fluxurilor transfrontaliere tot mai intensive, stau în fața multor state. Astfel, una dintre prerogativele naționale ține de preluarea controlului integral asupra frontierei de stat și asigurarea legalității intrării, șederii și aflării străinilor pe teritoriul Republicii Moldova. La etapa actuală, combaterea riscurilor și amenințărilor transfrontaliere vizează domeniul unor activități comune promovate de către autoritățile cu atribuții în domeniu, împreună cu suportul instituțiilor Uniunii Europene acreditate în acest sens.

Cooperarea internațională face parte din politica de securitate a Republicii Moldova, având drept scop influența asupra mediului internațional de securitate de o manieră care să corespundă intereselor naționale ale țării. Activitățile de politică externă, desfășurate în contextul implementării politicii de securitate națională, sunt orientate spre stabilirea și consolidarea unei rețele de relații internaționale și unei formule cooperative care să diminueze riscul de implicare în conflicte, fapt ce ar amenința interesele naționale, iar în cazul unui astfel de conflict, ar permite soluționarea lui prin eforturile comune cu partenerii externi [8].

În concluzie constatăm că aderarea la Uniunea Europeană este o orientare strategică pentru Republica Moldova, care presupune adoptarea valorilor și standardelor europene în întreaga gamă a domeniilor de activitate. Libera circulație a persoanelor și a mărfurilor necesită introducerea unor măsuri privind implementarea standardelor UE în domeniul controlului frontierei de stat. În acest sens, pentru asigurarea securității de frontieră, aplicarea consecventă, la nivel național, a Managementului Integrat al Frontierei de Stat are o importanță strategică. Baza securizării frontierelor Republicii Moldova trebuie să fie în continuare axată pe principiul cooperării transfrontaliere, care poate fi îndeplinită atunci când autoritățile naționale cu atribuții în managementul integrat al frontierei, cooperează între ele, asigură schimbul constant de informații cu privire la problemele identificate și împărtășesc aceeași viziune cu privire la strategia de securizare a frontierei în spiritul întăririi securității regionale și internaționale.

BIBLIOGRAFIE

1. ALBU, N., MIJA, V., MĂRZAC, E., SANDU, S. *Politica de securitate națională a Republicii Moldova: premise pentru o nouă strategie*. Discussion paper. p.17.
2. Albu, N., Culicovschi, C. Conceptul de frontieră în analiza securității naționale: perspectiva europeană a securității de frontieră. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, nr.4 (30), 2013. p.74.

3. BUZEV, A., CEBOTARI, S. Migrația ilegală pe segmentul central (transnistrean) al frontierei de stat a Republicii Moldova. Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean, Vol. IV, No. 1, 2020, p 11-22.
4. Consiliul Uniunii Europene. Strategia europeană de securitate – o Europă sigură într-o lume mai bună. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene. 2009, p. 43.
5. GÜNTER, B. H. Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks. În: Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security. Volume 5 of the series Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace. Springer Berlin Heidelberg, 2011, p. 62.
6. Hotărârea Guvernului nr. 429 din 07.07.2015 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la Sistemul de coordonare a securității frontaliere, publicat în Monitorul Oficial din 17.07.2015 Nr. 185-189 art. 485, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=78406&lang=ro
7. Legea privind frontiera de stat a Republicii Moldova, Nr. 215 din 04.11.2011. În: Monitorul Oficial, Nr. 76-80, art. Nr. 243 din 20.04.2012. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121977&lang=ro
8. Legea nr.112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 97-98 din 03.06.2008. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=24400&lang=ro
9. Raport de activitate al Inspectoratului General al Poliției de Frontieră. <https://www.border.gov.md/ro/documente-de-planificare-si-minitorizare>
10. Raportul de activitate al Ministerului Afacerilor Interne. <https://mai.gov.md/ro/rapoarte>
11. SACA, V. Rolul securității naționale în asigurarea interesului național. Conferința științifico-practică națională „Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică” Chișinău, 8 septembrie 2020. p. 377.
12. Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2011-2013. Hotărârea Guvernului nr. 1212 din 27.12.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 16-17 din 21.01.2011, p. 27. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=11758&lang=ro#
13. TANG, Sh. A Systemic Theory of the Security Environment. In: Journal of Strategic Studies, 27 (1), 2004, p. 4.

Sesiune de comunicări științifice

Securitatea națională a Republicii Moldova: abordare multilaterală

CZU: 351.86(478)
DOI: 10.5281/zenodo.6832128

PROTECȚIA INFRASTRUCTURII CRITICE ÎN CONTEXTUL ASIGURĂRII SECURITĂȚII NAȚIONALE

Vitalie SÎLI

Republica Moldova, Chișinău
Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
doctor în drept, conferențiar universitar
e-mail: silivitalie@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1351-3417

Igor SOROCEANU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterand
e-mail: soroceanuuuigor@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8719-0454

The national security of the states, including the Republic of Moldova, is a system of measures that need to be implemented by state institutions in order to ensure peace, security and prosperity of society. Of all the elements of national security, critical infrastructure also has a special role. These are complex processes, elements or systems whose protection is essential for a state. The protection of critical infrastructure derives from the need, or rather from the obligation of the state, to ensure a decent living for humanity, the security of society and the security of the community in general.

Keywords: legal framework, critical infrastructure, national security, human security, vital function of society.

Asigurarea securității naționale reprezintă unul din obiectivele prioritare ale statului. Diversitatea domeniilor de importanță majoră pentru stat implică necesitatea unei abordări complexe a conceptelor aferente, dar și a mecanismelor de protejare a lor. Atenție deosebită trebuie acordată și studiului aspectelor teoretice ale securității, acestea constituind acordarea suportului necesar pentru fundamentarea elementelor esențiale și elaborarea teoriilor orientate spre argumentarea și dezvoltarea științifică a instituțiilor securității. În opinia lui Arnold Oscar Wolfers „securitatea, în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar în sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate” [12, p.5].

Ulterior, conceptul securității a devenit subiectul unor discuții și cercetări complexe, evoluând treptat și înglobând așa forme ca securitatea națională, securitatea regională, securitatea internațională, etc.

Securitatea națională, ca parte componentă a securității regionale și/sau internaționale cuprinde o totalitate de acțiuni și procese care urmează a fi întreprinse de către stat, prin

intermediul factorilor de decizie, în vederea asigurării ordinii constituționale, precum și menținerea unui climat pozitiv în cadrul statului, asigurând independența și integritatea teritorială a acestuia. Totodată, conceptul de „securitate națională” poate fi caracterizat prin faptul că, unul din obiectivele acestuia este de a identifica posibilitatea de a crea un mediu corespunzător pentru dezvoltarea statului, inclusiv prin promovarea unei politici echilibrate pe arena internațională.

În ultimul deceniu, studiile și discuțiile conexe domeniului de securitate națională ca deziderat al politicii statului, s-au orientat spre protecția infrastructurilor critice – ca element al securității naționale. Ori, după cum fiecare generație a omenirii are propriile obstacole, impedimente și provocări – societatea contemporană s-a axat pe mecanismul de asigurare a protecției infrastructurilor critice în vederea neadmiterii producerii unor consecințe negative atât pentru un stat, cât și pentru o comunitate de popoare ca urmare a producerii unor „catastrofe” cu implicarea domeniului infrastructurilor vizate, deoarece vulnerabilitățile care ar putea să apară în cadrul infrastructurilor critice pot fi calificate ca fapte socialmente periculoase cu orientare directă împotriva contemporaneității, adică ar reprezenta un pericol major la adresa omenirii.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării prezentului studiu au fost utilizate unele metode de cercetare științifică, prin care a devenit posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului propus, în special menționăm următoarele: a analizei, sintezei, deducției, precum și cea comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitoriu în primul rând, cadrul juridic la nivel european, legislația României în domeniul dat, precum și prevederile autohtone în acest sens. Totodată, au fost examinate mai multe surse bibliografice, în cadrul cărora sunt expuse anumite idei și opinii ale experților – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Conținutul de bază. Noțiunea de „infrastructură critică” este destul de nouă pentru statul nostru, iar legislația națională nu conține o definiție exactă a acestui concept.

În asemenea condiții, pentru studierea și analiză detaliată a „infrastructurii critice”, ca necesitate obligatorie de protecție în vederea prevenirii unor consecințe negative, care ar putea afecta societatea contemporană, se recomandă examinarea actelor internaționale care reglementează acest subiect și practica altor state, în vederea identificării, desemnării și protecției infrastructurilor critice.

Așadar, conform prevederilor art.2 al Directivei 2008/114/CE a Consiliului Europei, prin *infrastructură critică* se subînțelege „un element, un sistem sau o componentă a acestuia, aflat pe teritoriul statelor membre, care este esențial pentru menținerea funcțiilor vitale ale societății, a sănătății, siguranței, securității, bunăstării sociale sau economice a persoanelor, și a căror perturbare sau distrugere ar avea un impact semnificativ asupra unui stat membru ca urmare a incapacității de a menține respectivele funcții” [1, art.2].

Totodată, acest cadru de reglementare la nivel european, oferă și interpretarea sensului noțiunii de protecție a infrastructurilor critice.

Prin urmare, din conținutul Directivei menționate, rezultă că conceptul de protecție „înseamnă orice activitate care are drept scop asigurarea funcționalității, a continuității și a integrității infrastructurilor critice pentru a descuraja, diminua și neutraliza o amenințare, un risc sau un punct vulnerabil” [1, art.2].

În baza celor menționate, deducem că, mecanismul de protecție a unei infrastructuri critice derivă în primul rând din existența acesteia, urmat de un plan bine structurat de protecție, care trebuie să conțină factorii de risc și vulnerabilitate, care ar putea apărea în adresa infrastructuri critice. Totodată, acțiunea de protecție a acesteia, ar include și elementele de cunoaștere a amenințărilor care ar putea apărea și produce efecte negative împotriva vieții, securității și siguranței omenirii.

Infrastructurile critice, ca și celelalte elemente componente ale sistemului bunei orânduiri constituționale, reprezintă un factor major asupra securității naționale în cazul neglijării acestora. Din acest motiv, este necesar a întreprinde eforturi majore și continue în vederea asigurării

protecției și integrității acestor tipuri de infrastructuri. În context, propunem exemplificarea unui sistem de pericole și amenințări la adresa securității naționale, inclusiv și rolul infrastructurilor critice:

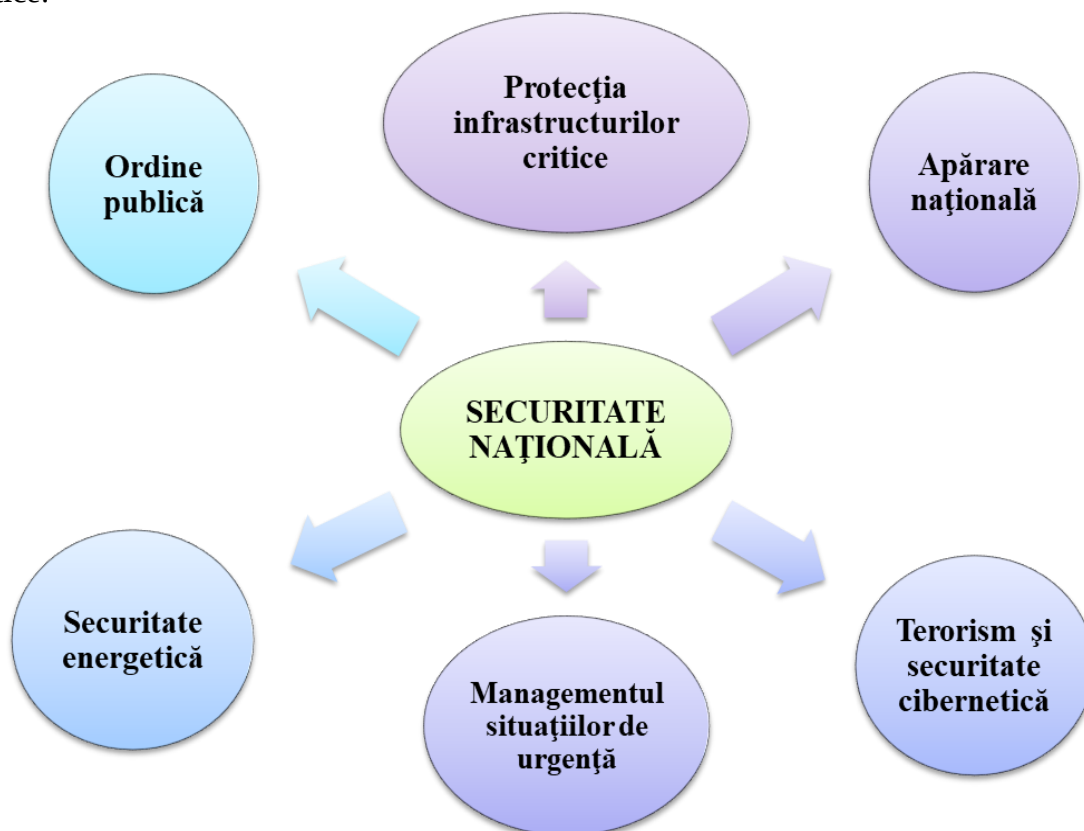

Figura nr.1: Locul infrastructurii critice în sistemul de amenințări la adresa securității naționale.
Sursa: elaborată de autori.

Examinând importanța, rolul și necesitatea protejării elementelor care fac parte din infrastructura critică, menționăm importanța conjugării eforturilor, al delimitării atribuțiilor, dar și al planificării minuțioase a acțiunilor ce urmează a fi întreprinse.

În această ordine de idei, specificăm că în cadrul Uniunii Europene există un program complex de protecție a infrastructurilor critice.

Mai mult ca atât, V. Țurcanu și Iu. Rusu, susțin că „conform Cărții verzi privind programul european de protecție a infrastructurii critice (EPCIP) [2], infrastructura critică este constituită atât din componente fizice, precum construcții hidrotehnice, cât și din componente virtuale, precum spațiul cibernetic. Astfel, obiectele de infrastructură critică pot fi de natură diferită, începând cu servicii publice (în Marea Britanie) și organizații (în Germania), finalizând cu instalații materiale (în Franța) și instituții financiar-bancare (în SUA). Criteriul central de desemnare a unui obiectiv, drept infrastructură critică, este determinat în raport cu riscurile potențiale, inclusiv pentru întreaga societate, ce pot fi cauzate de perturbarea sau distrugerea acestor obiective. Prin urmare, infrastructura critică prezintă un interes major pentru securitatea națională, protejarea căreia ar trebui să constituie o prioritate acceptată la nivel politic” [13].

La 3 noiembrie 2010 de către Guvernul României¹ a fost adoptată Ordonanța de urgență privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice, unde în preambulul actului normativ specificat este menționat expres că, „asigurarea unui nivel corespunzător de protecție a infrastructurilor critice este esențială pentru dezvoltarea economică, menținerea funcțiilor vitale ale societății și siguranța cetățenilor” [3], ceea ce denotă încă odată că într-un stat democrat este

¹ Principalul organ executiv al României, care asigură implementarea politicii interne și externe a țării și realizează managementul general al administrației publice.

necesară existența unui cadru juridic prin care este reglementată protecția nemijlocită a infrastructurilor critice.

Potrivit cadrului normativ menționat, pentru ca o infrastructură critică să beneficieze de protecție în scopul asigurării securității naționale, acesta urmează să parcurgă mai multe etape de selectare, precum ar fi identificarea și desemnarea acesteia.

Astfel, procedura de identificare a unui potențial sector căruia i-ar putea fi atribuită calitatea de infrastructură critică, este realizată de către autoritățile publice responsabile în acest domeniu. Ulterior, se inițiază procedura de desemnare a infrastructurii critice, care este aprobată printr-o hotărâre a organului executiv.

Urmare a acesteia, în conformitate cu Ordonanța de urgență menționată mai sus, „în termen de 9 luni de la desemnarea unei infrastructuri drept infrastructură critică, entitățile responsabile cu investiții într-un element/sistem ori componentă a acestuia, elaborează planul de securitate al operatorilor de infrastructură critică și îl prezintă spre avizare autorităților publice responsabile” [3, art.11].

Planul de securitate al operatorilor de protecție a unui element/sistem, trebuie să fie unul detaliat care să cuprindă descrierea exhaustivă a obiectivului desemnat în calitate de infrastructură critică, existența unor presupuse riscuri, amenințări și vulnerabilități, precum și acțiunile care urmează a fi întreprinse în vederea asigurării integrității și bunei funcționări a infrastructurii critice.

Totodată, Ordonanța de urgență precitată, propune elementele de bază care trebuie să le conțină un plan de securitate al operatorilor. În linii generale, acesta trebuie să cuprindă următoarele aspecte [4, anexa nr.3]:

- a) identificarea elementelor importante;
- b) efectuarea unei analize de risc bazate pe scenarii de amenințări majore, pe punctele vulnerabile ale fiecărui element și pe impactul potențial;
- c) identificarea, selectarea și stabilirea priorităților în ceea ce privește contramăsurile și procedurile, făcându-se distincție între măsurile permanente de securitate, care identifică investițiile de securitate indispensabile și mijloacele care sunt relevante pentru utilizarea în orice situație. În acest capitol vor fi incluse informații referitoare la măsuri de ordin general, cum sunt:
 - măsurile tehnice, inclusiv instalarea de mijloace de detectare, de control al accesului, de protecție și de prevenire;
 - măsuri organizatorice, inclusiv proceduri pentru gestionarea alertelor și a crizelor;
 - măsuri de control și verificare, comunicare, sensibilizare și formare;
 - măsuri de securitate graduale, care pot fi activate în funcție de diferitele niveluri ale riscurilor și amenințărilor;
 - măsuri în domeniul securității sistemelor de informații, etc.

În contextul celor expuse, este necesar a menționa că, în România coordonarea la nivel național, a activităților privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice se realizează de către primul-ministru prin consilierul desemnat [5, art.1]. Totodată, mai este de menționat și faptul că în România, există o instituție specializată de gestiune a infrastructurii critice – Centrul Național de Coordonare a Protecției Infrastructurilor Critice (CNCPIC), din subordinea Ministerului Afacerilor Interne (MAI).

Astfel, în statul vecin „MAI prin CNCPIC, asigură planificarea strategică, coordonarea, monitorizarea permanentă și controlul asupra stadiului implementării activităților reglementate de cadrul legal, punctul național de contact în relația cu alte state-membre ale Uniunii Europene, Comisia Europeană, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și alte organizații și organisme internaționale, precum și managementul rețelei de alertă privind infrastructurile critice – *Critical Infrastructure Warning Information Network* (CIWIN) la nivel național” [6, art.1 pct.4].

Elementele și sistemele care formează componenta sistemului infrastructurilor critice sunt prezente și în Republica Moldova.

La etapa actuală, am putea menționa că, segmentul de protecție a infrastructurilor critice în vederea asigurării securității naționale a statului nostru, este parțial asigurat din punct de vedere al reglementărilor juridice. La acest capitol, enunțăm faptul că *Regulamentul privind protecția antiteroristă a infrastructurii critice* (aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.701 din 11.07.2018), reglementează doar procedura de identificare, desemnare și protecție antiteroristă a infrastructurii critice.

Analizând prevederile cadrului legal menționat, observăm că, pe teritoriul Republicii Moldova este asigurată protecția următoarelor sectoare a infrastructurilor critice pe palierul antiterorist: energetice; tehnologiei informației și comunicației; alimentare cu apă; alimentația; sănătate; financiar; securitate națională; administrație; transporturi; industria chimică, biologică, nucleară și locurile de aglomerare în masă a populației.

Totodată, în opinia lui V. Țurcanu și Iu. Rusu, „obiectivele de importanță majoră sunt resursele naturale, printre care cele 3.500 obiective acvatiche artificiale, inclusiv barajele hidrocentralelor Stâncă-Costești și Dubăsari. Obiectivele de vulnerabilitate ridicată sunt cele din sectorul tehnologiei informației și comunicației, iar infrastructura critică TIC beneficiază de o protecție limitată. Totuși, obiectivele expuse celor mai importante riscuri se situează în unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului. În regiunea transnistreană a RM, pe de o parte, obiectivele infrastructurii critice dispun de cea mai mare vulnerabilitate, iar pe de altă parte, controlul procedurilor de protecție nu este asigurat de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova. În prezent, protecția infrastructurii critice în Republica Moldova este asigurată de mai multe instituții publice, în funcție de natura amenințărilor potențiale. Inspectoratul General pentru Situații de Urgență al MAI (IGSU) este responsabil de gestiunea situațiilor excepționale cu caracter tehnogen, natural și biologic-social. De asemenea, în perspectivă sectorială, Centrului Antiterorist (CAT) îi revine responsabilitatea de gestiune a situațiilor de terorism, iar Serviciul Tehnologie Informației și Securitate Cibernetică (STISC) este responsabil de gestiunea situațiilor de criminalitate informatică. La nivel național, obiectivele infrastructurii critice sunt protejate prin aplicarea atât a legilor în vigoare, cât și a protocoalelor de acțiune, planurilor de pază, mecanismelor de gestionare și altor documente operaționale. La nivel internațional, protecția acestor obiective este asigurată prin aplicarea a cel puțin 18 acorduri internaționale multilaterale și bilaterale încheiate de Republica Moldova” [13].

Urmare a celor menționate, poate fi formulată concluzia că, cadrul normativ actual al statului nostru reglementează doar tangențial aspectele ce țin de protecția infrastructurilor critice, adică protecția antiteroristă. Pe când, la nivel de țară ar fi recomandabil să existe o reglementare legislativă mai amplă, prin care ar fi asigurată protecția infrastructurilor critice în conținutul asigurării securității naționale.

Dar, prima etapă în acest sens a fost deja realizată, deoarece la 21 aprilie 2020 cu nr.163, a fost înregistrat în Secretariatul Parlamentului Republicii Moldova un proiect de lege privind protejarea obiectivelor de infrastructură esențială pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice.

În sensul proiectului de lege menționat mai sus, infrastructura esențială este definită ca „un element, un sistem sau o componentă a acestuia, aflat pe teritoriul național, care este esențială pentru menținerea funcțiilor esențiale ale statului și societății, a sănătății, siguranței, transportului, securității, bunăstării sociale ori economice a persoanelor și a cărei stare poate avea un impact semnificativ la nivel național ca urmare a incapacității de a menține aceste funcții” [11, art.2]. Astfel, putem conchide cu certitudine că, proiectul de lege vizat, este un mecanism juridic primordial și de primă-necesitate în vederea protecției infrastructurilor critice în Republica Moldova, însă efectul său juridic urmează să intre în drepturi odată cu parcurgerea tuturor etapelor și regulilor de elaborare și intrare în vigoare a unui act normativ.

Mai nou, având în vedere situația geopolitică din spațiul geografic din vecinătatea Republicii Moldova, prin Hotărârea nr.121 din 24.02.2022, Guvernul înaintează Parlamentului propunerea privind declararea stării de urgență pe o perioadă de 60 de zile pe întreg teritoriul Republicii Moldova, începând cu 24 februarie 2022 [7, pct.2]. Iar prin Hotărârea nr.41 din

aceiași zi, Parlamentul declară stare de urgență conform propunerii prenotate a Guvernului, unde Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova a fost investită cu dreptul de a pune în aplicare diverse măsuri legate de securitatea regională și pericolul la adresa securității naționale, printre care fiind și *efectuarea acțiunilor necesare pentru protecția infrastructurii critice, precum și pentru asigurarea securității cibernetice* [9, art.2 pct.18]. Totodată este de menționat că, pe 20 aprilie curent, Guvernul înainteză Parlamentului propunerea privind prelungirea stării de urgență pe întreg teritoriul RM pentru o perioadă de 60 de zile, declarată prin Hotărârea Parlamentului precitată, începând cu 25 aprilie 2022 [8, pct.2]. Astfel că, pe 21 aprilie curent, Parlamentul RM adoptă Hotărârea nr.105 privind prelungirea stării de urgență [10, art.2 pct.18], unde conform pct.18 din art.2, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova este investită cu aceleași drepturi de aplicare a măsurilor de protecție a infrastructurilor critice reiterate mai sus. Acest fapt denotă că infrastructurile critice vor beneficia de protecție în vederea asigurării securității naționale doar pe o anumită perioadă, pe când protecția lor trebuie să fie continuă. Din acest motiv, revenim la proiectul de lege privind protejarea obiectivelor de infrastructură esențială pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice – care este unul actual și de primă-importanță pentru Republica Moldova.

În contextul celor menționate, concluzionăm că domeniul infrastructurilor critice este unul nou pentru Republica Moldova, fiind necesară acordarea unei atenții sporite atât din partea politicului, cât și din partea instituțiilor cu atribuții specifice în domeniul dat (MAI, CA, STISC, etc.).

Totodată, în vederea cunoașterii depline a terminologiei infrastructurii critice, susținem necesitatea definirii acesteia. În viziunea expusă recent în legislația română conceptul menționat reprezintă un „ansamblu unitar de procese și activități organizate și desfășurate în scopul asigurării funcționalității, continuității serviciilor și integrității infrastructurii critice pentru a descuraja, diminua și neutraliza o amenințare, un risc sau un punct vulnerabil prin identificarea, implementarea și menținerea măsurilor de securitate, organizatorice, tehnice, procedurale și de altă natură rezultate în urma derulării proceselor de management al riscului. Protecția infrastructurilor critice cuprinde, într-o enumerare neexhaustivă, activitățile desfășurate pentru identificarea și desemnarea acesteia, procesele de management de risc, asigurarea protecției informațiilor sensibile specifice domeniului, realizarea planurilor de securitate ale operatorilor de infrastructură critică, stabilirea ofițerilor de legătură pentru securitatea infrastructurii critice, pregătirea personalului, modul de realizare a comunicării și avertizării timpurii, precum și exerciții, rapoarte, testări ale viabilității planurilor de securitate ale operatorilor, reevaluări și actualizări ale documentelor elaborate” [6, art.1 pct.2].

Dar pentru ca domeniul infrastructurii critice să beneficieze de o ascensiune în activitate, ar fi bine de instituit o instituție specializată de gestiune a infrastructurii critice în subordinea Guvernului. Ulterior, instituția urmează să asigure elaborarea cadrului normativ național în colaborare cu toate ministerele și alte subdiviziuni/autorități administrative de resort.

Concluzii. Următorul pas în consolidarea protecției infrastructurilor critice ar fi crearea la Academia „Ștefan cel Mare” a MAI sau la Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” a specializării/sub-specializării „*Protecția infrastructurilor critice*”, în cadrul căreia vor fi instruite persoanele pentru funcțiile de ofițer de legătură pentru securitatea infrastructurii critice. La această procedură de instruire a personalului fiind invitați în calitate de formatori și reprezentanți ai instituțiilor de resort ca parte componentă a domeniului infrastructurilor critice, precum ar fi: în domeniul asigurării ordinii publice de la Centrul de Instrucție subordonat IGC al MAI; în domeniul poliției de frontieră de la Centrul de Excelență în Securitatea Frontierei din cadrul IGPF al MAI; în domeniul situațiilor excepționale de la Centrul republican de instruire subordonat IGSU al MAI; în domeniul asigurării securității naționale, realizării activității informative și contrainformative de la Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”; în domeniul prevenirii și combaterii criminalității informatice de la Universitatea Tehnică a Moldovei, etc., precum și practicieni experimentați în fiecare domeniu supus protecției infrastructurilor critice în contextul asigurării securității naționale.

BIBLIOGRAFIE

1. Directiva 2008/114/CE a Consiliului Europei din 8 decembrie 2008 privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, nr.L345, 23.12.2008.
2. Carta verde privind programul european de protecție a infrastructurii critice (EPCIP), Brussels, din 17 noiembrie 2005. file:///C:/Users/Desktop/Downloads/com2005_0576en01.pdf.en.pdf (accesat la 17.03.2022).
3. Ordonanța de urgență a Guvernului României nr.98 din 3 noiembrie 2010 privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice. În: Monitorul Oficial al României nr.757 din 12 noiembrie 2010.
4. Procedura privind planul de securitate pentru operator, aprobată prin Ordonanța de urgență a Guvernului României nr.98 din 3 noiembrie 2010 privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice. În: Monitorul Oficial al României nr.757 din 12 noiembrie 2010.
5. Legea nr.18 din 11 martie 2011 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.98/2010 privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice. În: Monitorul Oficial al României nr.183 din 16 martie 2011, în vigoare din 19 martie 2011.
6. Legea nr.225 din 1 august 2018 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.98/2010 privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice. În: Monitorul Oficial al României nr.677 din 3 august 2018, în vigoare din 2 septembrie 2018.
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.121 din 24.02.2022 privind propunerea declarării stării de urgență. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.52¹/126¹ din 24.02.2022.
8. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.273 din 20.04.2022 privind propunerea de prelungire a stării de urgență. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.118/308 din 20.04.2022.
9. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.41 din 24.02.2022 privind declararea stării de urgență. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.52²/63¹ din 24.02.2022.
10. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.105 din 21.04.2022 privind prelungirea stării de urgență. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.119/216¹ din 22.04.2022.
11. Proiectul de lege privind protejarea obiectivelor de infrastructură esențială pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice, nr.163 din 21.04.2020. file:///C:/Users/Desktop/Downloads/163.2020.ro.pdf (accesat la 18.03.2022).
12. OZUNU, M. Securitate internațională și diplomatie publică. <http://europa2020.spiruharet.ro/wp-content/uploads/2015/04/Curs-SIDP.pdf> (accesat la 16.03.2022).
13. ȚURCANU, V., RUSU, I. Protecția infrastructurii critice: o nouă prioritate a Republicii Moldova, 02.07.2021. <https://ipre.md/2021/07/02/protectia-infrastructurii-critice-o-noua-prioritate-a-republicii-moldova-comentariu-de-valeriu-turcanu-si-iulian-rusu-ipn-md/>. (accesat la 17.03.2022).

CZU: 342.95:351.86(478)
DOI: 10.5281/zenodo.6832143

SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN IMPLEMENTAREA POLITICILOR DE MEDIU PRIN PRISMA DREPTULUI ADMINISTRATIV GLOBAL

Elena MĂRGINEANU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
doctor în drept
e-mail: emargineanu@ulim.md
ORCID ID: 0000-0002-6157-8506

Alexandru BOSTAN

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
doctorand
e-mail: sandulacki@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4174-3199

The research on the subject of environmental protection has been of increasing interest in recent decades, and this is due to the awareness of the importance of natural resources in human life and the need for inclusion in the regulatory framework of ecology as a component of social life without clear limitations in the domestic regime. Internationally, the analysis of the classification of the activity intended for the protection of the environment in the normative framework, is a subject approached in a complex way by the profile researchers since the last century. Solving environmental security problems in a single state can only be successful at the local level, because the negative impact on the environment cannot be limited by the clear framework of state borders. Any human impact on nature is far-reaching, beyond the borders of a particular nation or state. Continuing the premise that the main feature that determines the importance of environmental security is the transboundary nature of environmental threats, environmental security is recognized by the international community as part of a single system of international security. Delegating decision-making powers to international administrative bodies, private or quasi-private international entities with minimal state involvement can create negative repercussions on the issue of national security, and environmental policies exhibit a dangerous volatility in this regard.

Keywords: environment, security, global administrative law, policy, sustainable development.

Problemele de securitate a mediului se clasifică pe mai multe nivele, precum cel național și internațional, iar succesul de rezolvare a acestora poate avea succes doar la nivel local chiar dacă impactul asupra mediului nu poate fi limitat de cadru clar al frontierelor de stat. Principala caracteristică ce determină importanța securității de mediu este natura transfrontalieră a amenințărilor asupra mediului, iar aceasta recunoaște *securitatea mediului* ca parte a unui sistem unic de securitate internațională [4, p. 6]. Una dintre interpretările în literatura de specialitate este portretizarea uniunilor internaționale ca instrumente ale suveranității statului și mai puțin ca provocări pentru aceasta. În ciuda varietăților între organizații, există suficientă unitate pentru elementele dreptului internațional administrativ care este distinctă față de centrarea pe publicul larg (drept internațional public) pentru că nu sunt reglementate doar relațiile dintre state, dar „se evidențiază norme pozitive pentru acțiunile globale”, astfel drept administrativ internațional cuprinde corpul de legi și reglementări create de comisii internaționale care reglementează relațiile și activitățile agențiilor naționale și internaționale în domenii deja acoperite de umbrela organizațiilor internaționale. Aici competența în domenii tehnice este centrală, iar dreptul administrativ global apare ca o filieră tehnică fără textură macro-politică [10, p. 16].

Forumul Economic Mondial (WEF) a expus în Raportul Riscurilor Globale 2019, ediția 14, problema dezvoltărilor tehnologiei biologice a fost indicat ca risc de pandemie pentru viitorul imediat [19, p. 47]. Pe baza analizelor respective, WEF a organizat împreună cu Centrul pentru Securitate Umană a Universității John Hopkins, și cu susținerea investitorilor privați, exercițiul

Event 201 de simulare a unei pandemii (Geneva, Octombrie 2019) ca moment pregător pentru liderii politici [20, p.1]. La doar 2 luni, în mod remarcabil și oficial neașteptat (pentru societatea civilă și reprezentății clasei de mijloc), a fost declanșat fenomenul definit ca „pandemie” de organizațiile internaționale specializate din domeniul sănătății. Recunoscând perspicacitatea Forumului Economic Mondial de a anticipa procesele declarate naturale, noile riscuri de prim ordin cu care umanitatea se poate confrunta în acest deceniu, conform Forumului Economic Mondial, sunt *cataclisme naturale* care pot duce la pierderi de biodiversitate precum criza apei potabile, criza alimentară și deteriorarea ecosistemului prin extreme climatice etc. [21, p. 6]. Ori, viziunea prospectivă demonstrată a WEF-ului ne poate convinge de necesitatea intensificării măsurilor de protecție a ecosistemului, și implicit - a securității naționale, deși discuțiile deviază în categoria *securității internaționale*. De fapt, satisfacerea intereselor naționale a fost prezentată ca o liabilitate în cadrul Conferinței Părților *COP25* din 2019 la Madrid organizată de Națiunile Unite, iar Raportul Riscurilor Globale 2020 face apel la această interpretare catalogând *creșterea politicilor naționale* ca fiind un *risc care previne acțiunile semnificative* de salvare a planetei [21, p. 12]. Nu suntem de acord cu această interpretare, dar recunoaștem intensificarea interesului față de stabilitatea ecosistemelor naturale.

În analiza dilemei *supranaționalismului și a interguvernamentalismului* în cadrul Uniunii Europe [16, p. 37], fost remarcată delicatețea delimitării între prezentarea Uniunii Europene ca formațiune și solicitările acesteia către statele membre: deși inițial constituirea reprezenta o agregare a tratatelor internaționale ce ar fi permis încadrarea acesteia în ramura clasică a dreptului internațional public, însă investirea instituțiilor UE cu puterea de a adopta norme juridice cu caracter obligatoriu, plasează această formațiune în categoria controlului jisdicțional, și deviază imaginea constituirii inițiale într-o *construcție atipică supranațională* [16, p. 52]. Această analiză este importantă întrucât recomandările internaționale și directivele europene nu evită domeniul managementului și conservării resurselor naturale per elemente distincte ale dreptului mediului.

Nu încurajăm delegarea competențelor decizionale către organe administrative internaționale, entități private sau cvasi-private internaționale cu implicare minima a statului. Dacă administrarea problemelor de mediu este efectuată în mod direct de către organizații sau rețele interguvernamentale sau de către o administrație hibridă sau privată, întrebările cu privire la responsabilitatea și legitimitatea procesului de elaborare și aplicare a legii sunt cel puțin controversate [3, p. 475]. Conceptul legitimității se referă la justificarea autorității și are cumulativ dimensiune socială și normativă. Cu cât este mai pozitivă reacția unui popor sau majorității asupra dreptului de a impune ordine, reguli și restricții a unei instituții, cu atât este mai mare legitimitatea sa prin prisma aprobării sociale. Instituții precum regimul schimbărilor climatice, sau cea a Organizației Mondiale a Comerțului, afectează atât comportamentul individual al actorilor implicați direct sau tangetial într-un proces, cât și comportamentul unui stat în ajustarea direcțiilor sale strategice din perspectiva impactului economic al domeniilor reglementate (spre exemplu, chiar și politicile de dezvoltare culturală vor fi scanate prin perpspectiva impactului acestora asupra dinamicii economice în urma acceptării condițiilor OMC). În unele cazuri, poate fi dedus că acceptul majorității sau consimțământul general poate crea fundamentul pentru a legitima o instituție care emite decizii nepopulare, un asemenea mecanism este acceptat de comunitate chiar dacă rezultatele decizionale nu au mereu susținere populară, iar astfel de exemple sunt ușor observate pe parcursul istoriei, cele proeminente fiind acordurile UE și tratatele Națiunilor Unite [3, p. 490]. Astfel „consimțământul” cunoaște o transformare în interpretarea sa normativă. A se face distincție dintre *consimțământul specific* și *consimțământul general* unde consimțământul general implică mai multe aspecte cu privire la transferul de putere și autonomie, întrucât prin consimțământul general se presupune și un risc mai mare deoarece statul nu cunoaște care sunt contrângerile specifice sau măsurile restrictive cărora va fi angajat a se supune [8, p. 1839]. Prin urmare, consimțământul general a devenit un concept care deține mai multe înțelesuri în politica modernă decât cele pe care le avea la începutul utilizării sale ca argumentare a dezvoltărilor instituționale, spre exemplu

consimțământului general reprezintă consimțământul continuu ce validează autoritățile guvernamentale prin procesul declarativ democratic cum ar fi alegerile electorale. Deși, această abordare analitică poate cunoaște și o reacție contradictorie, bine argumentată, prin care se atenționează asupra distincției dintre ramura legislativă și cea executivă, prin urmare la interdependența și independența instituțiilor din aceste 2 categorii, se atrage atenție și la întrebarea interferenței de atribuții, și implicit, se evidențiază inconsistențe în argumentarea premisei că o măsură de ordin legislativ (alegerile) este relevantă (sau validă ca argument) în ilustrarea consimțământului pentru activitatea instituțiilor executive [8, p. 1794]. Autoritatea este considerată legitimă deoarece conține și proceduri care, de asemenea, sunt considerate a fi corecte de către publicul larg (majoritar). Totodată, autoritatea poate fi legitimată, concomitent cu natura sa electivă, prin generarea de rezultate care ating, depășesc sau înregistrează progres în satisfacerea obiectivelor stabilite.

Așa-numita consițuționalizare a reglementărilor de mediu, prin crearea regimului de tratate, o importantă caracteristică a dreptului internațional al mediului, permite un răspuns mai flexibil la problemele complexe de mediu [8, p. 1798]. Inovații juridice în tehnicile de elaborare a legilor indică o deplasare de la conceptele tradiționale ale dreptului internațional bazate pe acord și suveranitatea statelor. Instituțiile internaționale și actorii non-guvernamentali au un rol mult mai important decât anterior, în procesul de luare a deciziilor cu privire la problemele de mediu. Spre exemplu, evaluarea cunoștințelor științifice și tehnologice transformă procesul de implementare într-un obiect de negociere [18, p. 685]. Suplimentar, delegarea puterii de decizie organelor administrative internaționale pot de asemenea scoate din echilibru reprezentarea intereselor statelor - care de fapt, a și constituit baza dreptului internațional. Ocazional, standardele sunt elaborate de actori privați sau entități semi-private cu o implicare minimală a statului, exemplu relevant pentru ilustrarea spectrului de actori este implicarea companiilor din industria telecomunicațiilor și energetică în stabilirea parametrilor de radiație, fapt care la o conceptualizare a situației, denotă un conflict de interese mult prea evident. Aceste transformări sunt declarate a fi rezultatul evoluției dreptului internațional al mediului în intenția de a eficientiza jurisprudența, însă pe parcursul relocării problemelor (de mediu) de la *administrația distributivă* la *administrația directă* a organizațiilor și rețelelor internaționale sau către un hibrid de administrare pseudo-privată, întrebările cu privire la responsabilitatea și legitimitatea procesului de elaborare a directivelor devin tot mai stringente [17, p. 73].

Astfel, observăm 3 fenomene paralele, dar contradictorii, prin urmare, surprinzătoare:

1. *Declinul rolului unui stat specific în legitimizarea guvernantei internaționale* [18, p. 693].
2. *Tentația de uniformizare a normativelor naționale la standardele și cerințele internaționale* [18, p. 703]. Ceea ce rezultă în promovarea activității entităților naționale non-guvernamentale pentru stimularea executării tendinței (2) întru satisfacerea condițiilor stabilite de entitățile internaționale extra-guvernamentale.
3. *Promovarea continuă a implicării participanților societății civile în activitățile autorităților publice* [17, p. 73]. În același timp, dacă standardele de mediu sunt stabilite preponderent prin consimțământul statelor către un regim internațional decât prin metode legislative domestice, atunci aceste entități internaționale trebuie să fie subiecte al acelorași rigori de asumare a responsabilității ca și în situația regimului național [1, p. 43]. În caz contrar, există mai multe pericole:
 1. *Statul nu reprezintă poporul său prin deciziile privind legitimizarea entităților internaționale.*
 2. *Entitățile internaționale nu poartă răspundere pentru inechitatea de beneficii* (dintre interesele entităților internaționale și cele a subiecților de drept dintr-un stat membru).
 3. *Ajustările normative impuse acestor state sunt implementate fără analiza sistemică a relevanței și imperativității acestora*, și deci implicit – are potențial de a reduce eficiența funcționării corespunzătoare a regimului domestic, ceea ce reprezintă deja o problemă pentru securitatea națională.

În lucrarea *International Environmental Law: Contemporary Issues and the Emergence of a New World Order*, publicată în 1993 sub umbrela Centrului de Drept afiliat Universității Georgetown, Statele Unite ale Americii, sunt explicate o serie de elemente strategice necesare pentru realizarea coeziunii programelor naționale de protecție a mediului într-o nouă ordine internațională, iar una dintre pozițiile strategice întru înfăptuirea acestor obiective revine organizațiilor non-guvernamentale [18, p. 693]. Autorul explică atenția oferită către actorii *non-părți* în contextul stimulentei oficiale ale acordurilor multilaterale, întrucât acordurile multilaterale în mod tradițional nu includeau beneficii explicite pentru alăturarea la accord în pofida presiunii informale. În ultimele câteva decenii, statele au început a oferi susținere suplimentară condițiilor de aderare, în forma asistenței tehnice sau alte măsuri incluse în categoria măsurilor cu valență pozitivă. Protocolul de la Montreal și Convenția pentru Diversitatea Biologică, oferă asistență tehnică, participă la transferul de tehnologie și asigură dezvoltarea capacităților naționale pentru implementarea acordurilor [5, p. 10]. O metodă mai puțin populară, dar totuși existentă, este utilizarea măsurilor cu valență negativă în forma restricțiilor impuse (în comerț sau alte ramuri) țărilor non-membre. Autorul critică posibilitatea unei țări de a se bucura de beneficiile unui aer mai curat fără ca aceasta să suporte costuri pentru realizarea obiectivului declarat, astfel el argumentează în favoarea introducerii restricțiilor comerciale statelor care nu aderă la acord cu scopul controlului fenomenului de poluare [18, p. 692]. Un moment mai puțin înțeles, este eleganța exprimării în prezentarea argumentului, unde a fost omisă interpretarea opusă a situației respective, și anume – *acținea de a adera la un accord și acținea de a implementa măsuri care coincid cu obiectivele acordului* sunt două categorii separate.

1. Un stat poate refuza să întreprindă pași spre aderare din intenția nedeclarată de a nu respecta prevederile acordului.
2. Un stat care aderă la un acord este obligat să urmeze măsurile prevăzute de protecție a mediului, și prin urmare, va întreprinde pași în această direcție.
3. Un stat poate întreprinde măsuri pentru protecția mediului și separat de indicațiile din exteriorul perimetrului său național, iar întrucât obiectivele acestuia deja coincid cu obiectivele internaționale declarate, acțiunea de a-și asuma condiționalități suplimentare prin aderare fiind considerate inutile (lipsa necesității de birocratizare suplimentară a unor măsuri funcționale).

Reglementarea utilizării instrumentelor de modificare a mediului. În 1976, prin Rezoluția 31/72 a Adunării Generale a Națiunilor Unite, a fost prezentată Convenția privind interzicerea utilizării militare sau a oricărei alte utilizări ostile a tehnicilor de modificare a mediului, semnată ulterior la Geneva în 1977. Conform acestei Convenții, art. 1 al.1: „*fiecare stat semnatar al convenției își asumă obligația de a nu participa în utilizarea în scopuri militare sau în oricare alte scopuri ostile, a tehnicii și instrumentelor de modificare a mediului înconjurător cu efecte mari, de lungă durată sau grave, ca mijloace care pot provoca distrugerii, daune sau prejudicii altui stat parte*”, prin „*tehnici de modificare a mediului*” se prevede expres orice tehnică ce poate prin manipulare intenționată să afecteze procesele naturale ale pământului, fie biosfera, atmosfera sau alt spațiu al ecosistemului natural [6, p. 7]. Totodată această convenție nu interzice per se utilizarea unor astfel de mijloace, iar permisiunea este interpretată prin art. 3 al.1 „*prevederile prezentei convenții nu vor împiedica utilizarea tehnicilor de modificare a vremii în scopuri pașnice*” [6, p. 7]. Exemplul acestei convenții este important întrucât cu cel puțin 4 decenii în urmă a fost subliniat pericolul utilizării unor noi mijloace de ducere a războiului, recunoscând că progresul științific și tehnologic poate deschide posibilități în ceea ce privește modificarea mediului.

În 1995, președintele Parlamentului European a anunțat că a direcționat propunerea de rezoluție privind utilizarea potențială a resurselor pentru strategiile de mediu (B4-0551/95) către Comisia pentru afaceri externe, securitate și politică de apărare în calitate de comisie competentă și Comisia pentru mediu, sănătate publică și protecția consumatorilor pentru aviz. Raportul a fost prezentat în 1999, și acesta recunoștea expres pericolul armelor chimice, armelor denumite „*non-*

letală”, a tehnologiei HAARP și asupra altor elemente de interes sporit asupra securității internaționale din perspectiva ecosistemelor naturale și locuitorii săi [15, p. 1].

Există acte normative cu privire la modificarea vremii care au peste 50 de ani, cum ar fi „National Weather Modification Policy Act” din Statele Unite ale Americii, înregistrat la al 94-lea Congres ca Legea Publică 94-290 din 13 octombrie 1976 [12, p. 1]. În Canada, Legea privind informațiile despre modificarea vremii a fost adoptată în 1985 [13, p. 1], iar în Australia Legea controlului asupra formării precipitațiilor a fost adoptată în 1967 și modificată în 1998 [14, p. 2]. Iar într-un răspuns oficial al Departamentului de Energie și Schimbări Climatice al Regatului Unit din 2013, este menționat că guvernul a finanțat experimente cu privire la însămânțarea norilor din perioada anilor 1950. Registrul public de patente de asemenea conține suficiente înregistrări a tehnologiilor și metodelor de control asupra mediului, Patenta WO2003061370A1 din 2001 (*metodă și aparat de control a condițiilor atmosferice*) fiind doar un exemplu modest în acest sens [11, p.1].

Tabel 1. Exemple de patente din categoria „Dispozitive sau metode de influențare a condițiilor meteo”

r.	Codul patentei	Denumirea patentei
.	US4686605 A	Metodă și aparat p/u modificarea unei regiuni din atmosfera terestră, ionosferă și magnetosferă
.	US4999637 A	Crearea norilor de ionizare artificială deasupra pământului
.	US1036806 1B2	Metodă și aparat pentru proiecția imaginii holografice
.	WO201616 2697A1	O metodă și un aparat pentru concentrarea energiei electromagnetice
.	US462795A	Metoda de producere a precipitațiilor de toamnă
.	US2550324 A	Proces de control al vremii
.	CN2014677 70U	Sistem controlabil de producere a precipitațiilor
.	US4653690 A	Metoda de producere a norilor cumulus
.	EP2273868 B1	Metodă și aparat pentru modificarea locală a atmosferei
0.	RU2017399 C1	Metoda de formare și inducere a precipitațiilor
1.	RU2518223 C2	Metoda de schimbare a condițiilor atmosferice pe un anumit teritoriu
2.	US8372962 B2	Norul de semințe încărcate ca metodă pentru creșterea coliziunilor de particule și pentru eliminarea agenților biologici aerieni și a altor contaminanți
3.	US7655193 B1	Aparat pentru extragerea și sechestrarea dioxidului de carbon
4.	US2010007 2297A1	Metodă de control al uraganelor
5.	US1072187 8B2	Unitate Tornado
6.	US1665267 A	Proces de producere a ceții artificiale (1925)

7.	KR1018207 28B1	Metodă și sistem pentru determinarea condițiilor și altitudinilor de însămânțare a norilor pentru reglarea precipitațiilor de iarnă
8.	US6870498 B1	Generarea radiației electromagnetice
9.	US4999637 A	Crearea norilor artificiali de ionizare deasupra pământului
0.	US1088805 1B2	Sisteme inteligente pentru programe de modificare a vremii

Analiza legitimității instrumentelor de modificare a mediului cu impact asupra ecosistemelor naturale, necesită o analiză separată, iar dreptul internațional public se confruntă nu doar cu dificultatea de încadrare normativă a metodelor de influență, ci și de o poziționare etică potrivită acestora. Comunitatea internațională și rapoartele privind combaterea schimbărilor climatice nu abordează suficient subiectul impactului tehnologiilor de modificare a vremii și a mediului.

În Strategia privind diversitatea biologică a Republicii Moldova pentru anii 2015-2020, Hotărârea de Guvern nr. 274 din 18.05.2020, se face referință la Legea privind securitatea biologică nr. 755 din 21.12.2001, în corespundere cu Protocolul de la Cartagena, prin care se recunoaște că „*organismele modificate genetic (OMG) pot afecta diversitatea biologică a ecosistemelor naturale și prezintă un potențial pericol pentru stabilitatea ecosistemelor*” [9, p. 2]. Prin aceasta, statul Republica Moldova recunoaște pericolul instrumentelor de modificare genetică asupra echilibrului ecosistemelor de toate tipurile (naturale, agrare, urbane sau/și inclusiv umane). În mai 2022 Parlamentul Republicii Moldova a votat proiectul de lege care ar permite răspândirea intenționată în mediu a organismelor modificate genetic cu scopul declarativ de a spori reglementarea și controlul acestora, dar cu finalitatea de a facilita răspândirea agenților artificiali în mediul ridicând probabilitatea legalizării practicilor nefavorabile menținerii securității naționale.

Securitatea apei este o altă îngrijorare majoră în majoritatea regiunilor lumii, incluzând subiecte din ambele categorii de pericol: calitatea și cantitatea apei. A înțelege valoarea apei și a zonelor umede oferă un fundament pentru protecția și îmbunătățirea acestor resurse, și prin urmare contribuie spre a pregăti un serviciu echilibrat de distribuție a apei, îmbunătățind deciziile de administrare a apeductului și a resurselor de apă. Ciclul apei este dependent de echilibrul ecosistemelor zonelor umede, întrucât un dezechilibru în zona umedă afectează detrimental și ciclul carbonului și cel al nutrienților din apă [7, p. 21].

Concluzii. O interpretare a riscurilor în examinarea relației *cooperare internațională în domeniul mediului – securitate națională*, este conștientizarea diferențelor în dezvoltarea acestor variabile. Cadrul juridic al securității naționale are un caracter ierarhic unde originea măsurilor este vârful aparatului administrativ cu acțiuni orientate vertical în jos, iar cadrul juridic al protecției mediului își are originea în răspunsul la devastările ecologice ce solicită măsuri cu orientare de jos în sus. Aici conceptul de securitate poate fi abordat prin două scenarii de evoluție a necesităților sociale: scenariul unei intervenții coordonate pentru a răspunde ordonat la o situație excepțională cu caracter natural, sau scenariul unei necesități de apărare pentru a răspunde la o amenințare cu intervenția armelor climatice. Ambele scenarii pot fi analizate în cercetările ulterioare din domeniul dreptului internațional al mediului.

BIBLIOGRAFIE

1. AGREEMENT, Association Agreement between the Republic of Moldova, of the one part, and the European Union and the European Atomic Energy Community, of the other part: 260/4 of 30 August 2014. In: Official Journal of the European Union, 2014.

2. AGREEMENT, Paris. Paris agreement. In: *Report of the Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change (21st Session, 2015: Paris)*. Retrived December, 2017.
3. BODANSKY, D., BRUNEE, J., HEY, J. International environmental law. În: *The Oxford Handbook of International Environmental Law* [online]. Oxford Printing Press, Chapter 2, 2007, p.38.
4. CEBAN, C. International Environmental Security. *Journal of Danubian Studies and Research*, 8(1), 2020. P.256.
5. CHANDRA, A., IDRISOVA, A. Convention on Biological Diversity: a review of national challenges and opportunities for implementation. *Biodiversity and Conservation*, 20(14) 3295-3316, 2011. P.22.
6. CONVENTION on the prohibition of military or any other hostile use of environmental modification techniques, signed at New York at 10th December 1976. In: Treaty Series, vol. 1108, p. 68, 1978.
7. ECKSTEIN, D., KÜNZEL, V., SCHÄFEL, L., WINGES, M. *Global climate risk index 2020*. Bonn, Germanwatch, 2019. P.22.
8. GOLDSMITH, J., LEVINSON, D. *Law for States: International Law, Constitutional Law, Public Law*. Harvard Law Review, vol. 122(7), 2008. P.79.
9. HOTĂRÂRE de Guvern cu privire la aprobarea Strategiei privind diversitatea biologică a Republicii Moldova pentru anii 2015-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia: nr. 274 din 18.05.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 131-138, art. 321.
10. KINGSBURY, B., DONALDSON, M. Global administrative law. În: Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2011. P.18.
11. PATENT nr. WO2003061370A1. Method and apparatus for controlling atmospheric conditions, WIPO(PCT) filled on 25th December 2001. Priority to IL14728701A.
12. REGULATION. National Weather Modification Policy Act, Public Law no. 94-490 from 13th October 1976. In: 94th Congress Stat. 2359, 1976.
13. REGULATION. Weather Modification Information Act, R.S.C. W-5, Canada, 1985.
14. REGULATION. Rain-making Control Act no. 7637 from 1967. Victoria subdivision, Australia, 1967.
15. REPORT on the environment, security and foreign policy from Committee on Foreign Affairs, Security and Defense Policy, PE 227.710 (A4-0005/99) from 14th January 1999.
16. SUCEVEANU, N., POZNEACOVA, V., MOSCALU, C. *Supranationalism vs. Interguvernamentalism în cadrul Uniunii Europene-abordare politico-juridică*. Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, (1), p.35-54, 2021. P.20.
17. TARLOCK, A. D. *The role of non-governmental organizations in the development of international environmental law*. Chicago-Kent College of Law Review, vol. 68(1), 1992. P.17.
18. WEISS, E. BROWN International Environmental Law: Contemporary Issues and the Emergence of a New World Order. *Geo. LJ*, 81: 675, 1992. P.693.
19. WORLD ECONOMIC FORUM: The Global Risk Report 2019, 14th Edition, p.108. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2019.pdf (accesat 22.04.2022).
20. WORLD ECONOMIC FORUM: Live simulation exercise to prepare public and private leaders for pandemic response, 15th October, 2019. <https://www.weforum.org/press/2019/10/live-simulation-exercise-to-prepare-public-and-private-leaders-for-pandemic-response/> (accesat 20.04.2022).
21. WORLD ECONOMIC FORUM: The Global Risk Report 2020, 15th Edition. p. 97. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf (accesat 22.04.2022).

INFRAȚIUNI CONTRA PERSOANEI - PROVOCARE ÎN ADRESA SECURITĂȚII UMANE

Maria PROCA

Chișinău, Republica Moldova
Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
doctor în științe politice
e-mail: aprodan@mail.ru
ORCID ID: 0000-0002-5104-7058

Victor BOTNARIUC

Chișinău, Republica Moldova
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
masterand
e-mail: vviking52@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1486-2002

Today, in the literature, distinct attention is paid to human security as a component of national and international security. Human security is seriously threatened by crime, because crime has a strong negative and destabilizing impact on all spheres of a person's life. In this article the authors set out to analyze the impact of crimes against the person on human security. Also were analyzed qualitative changes in crimes against the person.

Key words: human security, human security threats, external threats, internal threats, crimes against the person, crime prevention.

Republica Moldova se află într-o perioadă de nesiguranță generală în ceea ce privește securitatea țării. Evoluțiile sociale, economice, politice și militare care au loc pe plan național, regional și global au o influență profundă asupra nivelului de securitate și bunăstare al țării, dar și al cetățenilor.

În cazul securității tradiționale, rolul esențial îl are statul, pe când în cazul securității umane, rolul central îl are individul și comunitatea din care acesta face parte [6, p. 400]. În acest context, securitatea umană devine un subiect deosebit de important. Fiecare stat acordă o atenție deosebită securității persoanei. Organele statale și societate civilă se străduiesc să creeze condițiile pentru o existentă pașnică și sigură a individului.

În Republica Moldova, problematica asigurării securității umane reprezintă un subiect extrem de complex, din perspectiva întregii game de probleme cu care se confruntă societatea, începând cu starea precară a economiei naționale care determină starea de sărăcie în societate, corupția clasei politice și terminând cu conflictul transnistrean, care perpetuează subdezvoltarea și încălcarea flagrantă a drepturilor omului în țara noastră [5, p. 478].

În stadiul actual de dezvoltare Republica Moldova declară protejarea existenței individului, protecția inviolabilității acestuia. Concepția securității naționale a Republicii Moldova prevede ca obiectiv al securității naționale dezvoltarea și valorificarea cât mai plenară a potențialului uman, principală resursă a țării, apărarea cât mai eficientă a intereselor și drepturilor cetățenilor săi în țară și peste hotare [3]. Acest lucru subliniază importanța și prioritatea asigurării securității umane.

În ciuda acestui fapt, securitate umană este în continuare amenințată. Nu se poate vorbi de o securitate completă și cuprinzătoare a unei persoane, pentru că este imposibil să se asigure o stare de securitate absolută în conformitate cu realitățile din timpul nostru.

Cercetătorul științific S. Sprincean susține: „asigurarea deplină și plenară a securității individului uman în societățile democratice, la toate etapele și nivelurile procesului securitar, este strâns legată de eficacitatea efortului de adaptare a standardelor securitare și de formare a abordărilor tipizate ca reacție la pericolele și riscurile, dar și la cele mai reale și eminente amenințări securitare inerente. Ca urmare, prevederile constituționale universale ale libertății individuale și siguranței personale sunt promovate într-un mod special, și se impun ca adevărate imperative și norme fundamentale în asigurarea bunăstării generale multidimensionale a unei persoane umane ce-și conștientizează pe deplin nu doar drepturile și libertățile, dar și responsabilitățile și obligațiile în fața societății” [7, p 370].

Astfel, complexitatea și caracterul mult fațetat al problemei examinate lasă multe întrebări nerezolvate, atât la nivel aplicativ, cât și teoretic.

Complexitatea acesteia se poate caracteriza prin faptul că, securitatea umană este o categorie care reflectă un fenomen social complex caracterizat printr-o relație organică între o persoană aflată în pericol și mediul social și societate [9, p. 76]. Având în vedere analiza securității umane ca fenomen social este necesar de a elucida care sunt amenințările în adresa acesteia, ce fenomene și procese pun în pericol securitate, libertate, dezvoltarea individului și asigurarea drepturilor acestuia.

Evident, astfel de amenințări pot fi atât externe, cât și interne. Se poate afirma în mod categoric că ambele sunt extrem de variabile, dinamice, volatile și necesită răspunsuri preventive sau reacții adecvate și în timp util din partea instituțiilor statale, inclusiv a societății.

Trebuie remarcat faptul că, amenințările externe de natură politică, economică, militară și ecologică, în pofida diversității lor și a naturii lor adesea ascunse, sunt totuși destul de ușor de identificat atât de către autoritățile statale, cât și de societate. Aceste amenințări în sine, factorii determinanți ai acestora și consecințele negative probabile sunt, în majoritatea cazurilor, destul de evidente și pot fi diagnosticate cu succes în cele mai timpurii etape, prevenite sau neutralizate în timp util.

Amenințările interne sub forma anumitor procese, deși nu prezintă un pericol mai mic pentru societate, de multe ori nu sunt identificate la timp, nu sunt luate în considerare ca factori patogeni, distructivi pentru o societate democratică și sănătoasă din punct de vedere social. Ele sunt ignorate în mod nejustificat sau considerate în mod eronat drept consecințe negative minore ale unor evenimente și fenomene sociale, politice, economice etc.. Acest lucru, la rândul său, le permite să se dezvolte calitativ și cantitativ, să se transforme și să mute, să pătrundă în domenii ale vieții care nu au fost afectate anterior, să aibă un impact destabilizator și distructiv asupra individului, societății și statului.

Un astfel de fenomen periculos din punct de vedere social, care reprezintă în prezent o amenințare serioasă la adresa securității naționale este, în opinia noastră, criminalitatea în diversitatea și dinamica sa.

Criminalitate este un fenomen social, acesta are origine în viața societății și a statului [1, p. 39]. Acesta este rezultatul unei combinații de diverși factori obiectivi, subiectivi, organizați și spontani. Într-o perioadă în care crizele economice și sociale sunt completate de o slăbire dramatică a rolului statului în gestionarea proceselor sociopolitice, manifestările și consecințele criminalității devin deosebit de amenințătoare.

Concepția securității naționale a Republicii Moldova [3] prevede: Securitatea națională nu este numai securitatea statului, ci și securitatea societății și a cetățenilor Republicii Moldova, atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și peste hotarele ei. Securitatea societății, și persoanei este o componentă esențială a securității naționale și unul dintre obiectivele principale ale dezvoltării socii-politice și socii-economice a comunităților de oameni și a statelor civilizate ale lumii.

Astfel, infracțiunile contra persoanei constituie un grup de infracțiuni cu un grad de pericol social deosebit de ridicat. Săvârșirea oricăror infracțiuni contra persoanei, aducând atingerea celor mai importante valori sociale, care reprezintă atribute, însușiri ale persoanei, pune

în pericol sau vatămă relațiile sociale care s-au format și se desfășoară pe baza acestor valori sociale.

Pe baza analizei datelor statistice privind starea infracționalității în Republica Moldova [2] în ultimii ani, se poate afirma că aceste infracțiuni se caracterizează printr-o proporție constant ridicată, nu au o tendință pronunțată de scădere, provoacă cea mai mare revoltă publică și reprezintă cel mai mare pericol pentru societate. Având în vedere inexactitatea statisticilor, cel mai înalt nivel de latentă au crimele privind viața sexuală, omoruri și un șir de alte infracțiuni grave, considerăm că numărul real al acestor infracțiuni este de câteva ori mai mare decât datele oficiale. Această opinie este susținută de majoritatea covârșitoare atât a cercetătorilor științifici din domeniul criminologiei, cât și a practicienilor – colaboratorii ale organelor de drept.

Trebuie menționat că cele menționate se referă în mare parte la delictelor contra persoanei prevăzute de Capitolul II – Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei, Capitolul III – Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei, Capitolul IV – Infracțiuni privind viața sexuală. În opinia noastră, acest lucru corespunde principiului linar de organizare a organelor teritoriale de afaceri interne, conform căruia doar infracțiunile violente sunt incluse în infracțiunile împotriva persoanei. O astfel de diviziune s-a dovedit a fi pragmatică și eficientă, are un pronunțat caracter aplicativ și permite ofițerilor de urmărire penală, procurorilor să se specializeze în detectarea infracțiunilor similare, cunoscând caracteristicile inerente ale acestora, utilizând modelele și corelațiile identificate, algoritmi standard de acțiune etc., ținând cont în același timp de diferitele particularități ale teritoriului deservit.

În același timp, împărtășim pe deplin punctul de vedere al specialiștilor în criminologie [8] care nu limitează infracțiunile împotriva persoanei la infracțiuni violente sau privind viața sexuală, ci consideră că atacurile criminale asupra vieții și sănătății persoanelor sunt o componentă a unui sistem mai larg - sistemul infracțiunilor împotriva persoanei. Infracțiunile împotriva persoanei sunt încălcări ale celor mai fundamentale drepturi și libertăți ale omului.

Cele menționate demonstrează că studiile nu trebuie să se limiteze doar la infracțiunile de violență, ci și infracțiunile care aduc atingere drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, ceea ce pare destul de logic și justificat, întrucât persoana se definește nu doar prin trăsăturile biologice ale individului, ci și prin trăsături semnificative din punct de vedere social, condiționate de sistemul de relații sociale. Adică, statul trebuie să prioritizeze securitatea individului nu numai ca ființă umană - o ființă biologică - ci și ca cetățean - un membru al societății și al statului, cu drepturi naturale și dobândite inerente, așa cum se proclamă într-o serie de acte juridice internaționale și normative, cum ar fi Carta Internațională a Drepturilor Omului, Constituția Republicii Moldova, etc.

Considerăm că sistemul infracțiunilor contra persoanei trebuie să fie constituit din următoarele infracțiuni:

- a) infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei;
- b) infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei;
- c) infracțiuni privind viața sexuală;
- d) infracțiunilor contra drepturilor politice, de muncă și altor drepturi constituționale ale cetățenilor;
- e) infracțiuni contra familiei și minorilor.

Astfel conchidem, Infracțiuni contra persoanei reprezintă fapte social periculoase, interzise de lege care aduc atingere siguranței vieții, sănătății, libertății, onoarei și demnității, inviolabilității sexuale, drepturilor și libertăților constituționale ale omului și cetățeanului, intereselor familiei și ale minorilor.

Cu toate acestea, considerăm că, în contextul acestei lucrări, pentru a oferi o înțelegere teoretică mai completă a problemei analizate, lista infracțiunilor care aduc atingere securității individului, trebuie să fie extinsă. În opinia noastră, o serie de infracțiuni prevăzute la capitolul VIII din Codul penal, referitoare la circulația drogurilor și substanțelor psihotrope, atragerea la consumul acestora și implicarea în prostituție, au, de asemenea, o dimensiune personală distinctă. Fără îndoială, aceste infracțiuni încalcă sănătatea publică și moralitatea publică, dar

mai ales amenință sănătatea fizică și psihică și viața indivizilor și au un efect distructiv asupra componentelor morale, culturale și intelectuale ale personalității, conducând la degradarea și izolarea socială acesteia. Persoane ce săvârșesc asemenea fapte acționează intenționat, conștientizează pericolul și consecințe pentru viața și sănătatea victimei, influențează creșterea numărului victimelor, de obicei din motive egoiste personale, de asemenea activitățile lor ilegale provoacă comiterea altor infracțiuni violente și infracțiuni contra persoanei.

O analiză a modificărilor calitative ale infracțiunilor contra persoanei indică o creștere a gradului de pericol public al acestor infracțiuni [4].

Gravitatea consecințelor acestor infracțiuni este din ce în ce mai mare. Proporția infracțiunilor săvârșite cu premeditare, este în creștere pe fondul caracterului situațional și domestic a infracțiunilor săvârșite contra persoanei. La începutul anilor 2000, fiecare a patra crimă din Republica Moldova a fost săvârșită cu premeditare, în timp ce în anii 2010-2020 fiecare a doua crimă a fost săvârșită cu premeditare. Printre autorii infracțiunilor contra persoanei, proporția recidiviștilor este în creștere. În comportamentul lor ilicit, semnele de profesionalism criminal devin din ce în ce mai evidente. S-a înregistrat o creștere a proporției de delincvenți juvenili, ce săvârșesc infracțiuni contra persoanei.

Există o creștere al numărului de infracțiuni grave împotriva persoanei în așa-numitul mediu marginal (instabil din punct de vedere social). Vorbim de clase sociale, precum șomeri, vagabonzi, alcoolici, dependenți de droguri, etc..

Infracțiunile contra persoanei sunt comise pe bază de răzbunare, violentă în familie, conflicte domestice sau pentru a ascunde sau facilita comiterea unei alte infracțiuni. Proporția de atacuri criminale deosebit de brutale asupra persoanei, adesea cu elemente de cinism, batjocură și sadism, este în creștere.

Există o creștere notabilă a proporției de infracțiuni grave împotriva vieții și a sănătății a persoanei cu un scop de cupiditate. Acestea sunt crime legate de privatizarea locuințelor, de posesia de autovehicule și de alte scopuri. În plus, în ultimii ani în Republica Moldova, au apărut tendințe de creștere a numărului de cazuri de violuri și trafic de ființe umane, trafic de copii, exploatare prin muncă. Infracțiunile în cauză sunt caracterizate de un grad ridicat de pericol public. Gravitatea consecințelor acestor acte criminale este extrem de mare.

Având în vedere instabilitatea politică, economică și socială din Republica Moldova, tensiunile etnice crescând și alți factori care au un impact negativ asupra situației criminalității, infracțiunile contra persoanei reprezintă o amenințare foarte gravă nu numai pentru securitatea unui individ, a unei familii sau a unei comunități, ci și pentru bunăstarea politică, economică, demografică și spirituală a societății și a statului.

Rezumând toate cele menționate, putem trage următoarea concluzie întemeiată. Totalitatea crimelor împotriva persoanei în esența lor, cu o varietate de determinanți și condiții, legături directe și indirecte, numeroase consecințe directe și indirecte reprezintă o amenințare serioasă la adresa securității atât umane, cât și securității naționale a Republicii Moldova la etapa actuală, și anume: atentează la viața, sănătatea, siguranța, libertatea sexuală și inviolabilitatea individului, la drepturile și libertățile constituționale ale omului și cetățeanului, subminează fundamentele morale ale familiei și societății, devalorizează relațiile și valorile instaurate social, provoacă săvârșirea altor infracțiuni de violentă, economice, corupție, contribuie la tensiuni sociale și la nemulțumirea a cetățenilor.

Factorii care generează creșterea semnificativă a nivelului de infracțiuni contra persoanei au o explicație diferită și diferențiată de la o societate la alta, sursele acestora având relevanță în domeniul politicului, economicului, socialului, etc..

Prevenirea infracțiunilor contra persoanei desemnează un proces social permanent, care presupune aplicarea unui ansamblu de măsuri cu caracter social, cultural, economic, politic, identificarea, neutralizarea și înlăturarea cauzelor fenomenului infracțional de această natură.

Combaterea acestor infracțiuni nu mai este sarcina unei singure structuri sociale – organelor de combatere a criminalității - ci a tuturor instituțiilor publice și necesită adoptarea

rapidă a unui set de măsuri preventive și de răspuns adecvate de natură juridică, economică, politică, socială și de altă natură.

Lipsa unei atenției corespunzătoare acestei probleme reprezintă un obstacol ce împiedică prevenirea eficientă, cercetarea fenomenului, elaborarea și coordonarea unei politici eficiente de combatere.

Se recomandă o analiză profundă și cercetare fundamentală teoretică a problemei date în contextul securității umane, includerea infracțiunilor contra persoanei în lista amenințărilor prevăzute de Concepția securității naționale a Republicii Moldova. De asemenea, este necesară elaborarea unei baze normative care ar asigura controlul comportamental al categoriilor de persoane, care se includ în această zonă de risc, și a activității profilactice a acestora, aceasta constituind o măsură destul de eficientă în lupta cu infracțiunile contra persoanei.

Sperăm că lucrarea prezentă va contribui la continuarea analizei și cercetărilor asupra subiectului dat atât de către doctrinari autohtoni, cât și de practicieni.

BIBLIOGRAFIE

1. BUJOR, V. *Esența fenomenului crimă (criminalitate)*. Lecția nr. 2. În: *Legea și viața*, 1994, nr. 10. Chișinău, 1994, pp. 39-41.
2. Date statistice cu privire la infracțiuni împotriva persoanelor după tipul infracțiunii pe medii, 2014-2020. Banca de date statistice ale Republicii Moldova. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_12%20JUS_JUS010/JUS010700.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9 (accesat la 27.04.2022).
3. Lege pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova: nr. 112 din 22 mai 2008. În: *Monitorul Oficial*, 2008, nr. 97-98, art. 357.
4. Rapoarte și evaluări privind activitatea Politiei, pentru anii 2018-2021. <https://politia.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-si-evaluari> (accesat la 19.04.2022).
5. SPRINCEAN, S. *Politica securității umane în Republica Moldova în contextul provocărilor și oportunităților mediului regional de securitate*. În: *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea a parcursului european*. Partea 1, 22 ianuarie 2018. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018, pp. 477-497. ISBN 978-9975-3298-2-8.
6. SPRINCEAN, S., COZONAC, R., MITROFANOV, G. *Aprofundarea problemelor de securitate umană în condițiile globalizării*. În: *Știință, educație, cultură*, Vol.1, 11 februarie 2022. Comrat, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Comrat, 2022, pp. 400-405. ISBN 978-9975-83-176-5; 978-9975-83-177-2.
7. SPRINCEAN, S., SOHOTCHI, T.-S. *Abordări securitare ale problematicii siguranței persoanei*. În: *Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective*. Ediția 5, 29-30 iunie 2021. Bălți, Republic of Moldova: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2021, pp. 368-373. ISBN 978-9975-62-432-9.
8. ИВАНОВА, В. В. *Преступное насилие*. Москва: ЮИ МВД РФ, Книжный мир, 2002. 83 p.
9. КОСТАКИ, Г. *Концепция безопасности человека в системе национальной безопасности Республики Молдова*. În: *Supremația Dreptului*. 2016, nr. 2, pp. 75-81. ISSN 2345-1971.

INFRASTRUCTURILE CRITICE NAȚIONALE - ELEMENT INDISPENSABIL AL SECURITĂȚII NAȚIONALE

Natalia PUTINA

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
doctor, conferențiar universitar
e-mail: nataliaputina@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-3607-4103

Ghennadii BURDUJAN

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterand
e-mail: burdujanganhenadi@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2092-6735

The economic and social evolutions at national level, the potential of risks and threats, as well as the consequences, create premises for identifying and implementing measures meant to ensure the protection of the vital objectives of the state which is an essential element of national security. One of the primary tasks would be to adjust the regulatory framework, based on the real risks and threats to critical infrastructure. In the process of elaboration and implementation of the legislative and applicative measures, the involvement of the critical infrastructure operators as well as of the managers of the vital objectives is welcome. As a result of this collaboration, on the subject of legislative issues, a habit of inter-institutional collaboration would be formed with the operators of the objectives on the level of critical infrastructure protection. Another important aspect is the establishment of effective mechanisms for communication and consultation with civil society. Knowing the vulnerabilities of the vital goals system could omit some dangers and create premises for the formation of a safe climate in society.

Keywords: national security, civil society, critical infrastructure protection, society.

Noțiunea de infrastructură critică nu beneficiază de o definiție precisă și unică. Prin urmare, poate varia în funcție de țară. În linii generale, infrastructura critică reprezintă domeniul cel mai sensibil și vulnerabil al oricărui sistem și proces stând la baza funcționalității și stabilității acestora. Astfel, infrastructura critică înseamnă un element, sistem sau componentă a acestuia, aflat pe teritoriul statelor membre, care este esențial pentru menținerea funcțiilor societale vitale, a sănătății, a siguranței, a securității și a bunăstării sociale sau economice a persoanelor și a cărui perturbare sau distrugere ar avea un impact semnificativ într-un stat membru ca urmare a incapacității de a menține respectivele funcții [1, art. 2 (a)]. Obiectivele infrastructurii critice reprezintă arterele vitale ale societății. Termenii asociați cel mai frecvent cu această noțiune acoperă:

- producția, transportul și distribuția de energie electrică;
- producția, transportul și distribuția gazelor;
- producția de petrol și produse petroliere, transport și distribuție;

- telecomunicații; Alimentarea cu apă (apă potabilă, apă uzată, apă de suprafață);
- agricultură, producție și distribuție de alimente;
- încălzire (de exemplu, gaze naturale, păcură, încălzire urbană);
- sănătate publică (spitale, ambulanțe);
 - sisteme de transport (alimentare cu combustibil, rețea feroviară, aeroporturi, porturi, navigație interioară);
- servicii de securitate (poliție, armată).

Obiectiv al infrastructurii critice reprezintă sistemul de importanță vitală din domeniul administrației publice, tehnologiei informației și comunicațiilor electronice și poștale, de infrastructură, energetică, din sfera social-economică, sănătății, cultural-educativă, industrială, ecologică, din sistemul informațional al țării în ansamblu, din infrastructura complexului militar și de apărare al organelor de forță, de perturbarea sau distrugerea căruia poate provoca un impact negativ pentru siguranța, securitatea, bunăstarea socială și economică a statului, pierderi de servicii esențiale, pericol pentru viața, sănătatea oamenilor și efecte negative asupra mediului [2, 4].

Din motiv că contribuie la producerea și distribuția de bunuri sau servicii esențiale exercitării autorității de stat, funcționării economiei, menținerii potențialului de apărare sau securității națiunii, anumite activități sunt considerate „de importanță vitală”. Aceste activități sunt, prin natura lor, dificil de înlocuit sau modificat. Punctele de importanță vitală sunt așezămintele, lucrările sau instalațiile care asigură serviciile și bunurile esențiale vieții națiunii.

Identificarea obiectivelor de infrastructură critică se efectuează de operatori respectând următoarea consecutivitate :

- 1) Etapa 1 - evaluarea preliminară prin stabilirea întrunirii condițiilor prevăzute în definiția de infrastructură critică, în colaborare cu sectoarele de activitate vizate;
- 2) Etapa 2 - aplicarea criteriilor subsectoriale și pragurilor critice aferente subsectorului infrastructurii critice din gestiune [2, 11].

Pragurile critice aferente subsectorului infrastructurii critice sunt stabilite de către operator de comun cu instituția responsabilă, având la bază următoarele criterii:

- 1) numărul de victime, evaluat în funcție de eventuale decese sau vătămări în cazul perturbării sau al distrugerii obiectivului de infrastructură critică;
- 2) impact economic, evaluat în funcție de importanța pierderilor economice și de servicii esențiale, producerea unor efecte negative asupra mediului, în cazul perturbării sau al distrugerii obiectivului de infrastructură critică;
- 3) efecte asupra populației evaluate în funcție de impactul asupra perturbării vieții cotidiene, inclusiv pierderea de servicii esențiale în cazul perturbării sau al distrugerii obiectivului de infrastructură critică.

În urma procesului de identificare a potențialelor obiective, operatorul înaintează autorității responsabile un demers cu propunerea de desemnare a acestora în calitate de obiective ale infrastructurii critice.

Luând în considerație că sunt numite obiective de importanță vitală serviciile sistemele și instituțiile care contribuie la producerea și distribuția de bunuri sau servicii esențiale exercitării autorității de stat, funcționării economiei, menținerii potențialului de apărare sau securității națiunii, precum și analizând **Lista sectoarelor, subsectoarelor infrastructurii critice și autorităților publice responsabile**, putem evidenția ca obiective de importanță vitală vizează primordial următoarele sectoare:

- 1) Energetic;
- 2) Alimentare cu apă;
- 3) Alimentația;
- 4) Industria chimică, biologică, nucleară;
- 5) Sănătate;
- 6) Transporturi.

Tabel 1. Lista sectoarelor, subsectoarelor infrastructurii critice și autorităților publice responsabile.

r. crt.	Se ctorul	Subsectorul	Autorități publice responsabile
	2	3	4
	Energ etic	a) Activitățile de depozitare a petrolului și gazelor, inclusiv a conductelor; b) Transportul de energie electrică, gaze și petrol; c) Activitățile de distribuție a electricității, a energiei termice, gazului, petrolului	Ministerul Economiei și Infrastructurii; Persoane juridice, indiferent de forma de proprietate responsabile;
	Alime ntare cu apă	a) Furnizare de apă potabilă; b) Controlul calității apei; c) Îndiguirea și controlul calității apei	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului; Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Autoritățile administrației publice locale
	Alime nția	Asigurarea securității și siguranței alimentelor	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului; Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor
	Sănăt ate	a) Asistența medicală; b) Medicamente, vaccinuri, produse farmaceutice; c) Biolaboratoare și bioagenți; d) Sânge și preparate sanguine	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Persoane juridice, indiferent de forma de proprietate responsabile; Agenția Medicamentului și Dispozitivelor Medicale
	Indust ria chimică, biologică, nucleară	Producția, procesarea, depozitarea și utilizarea substanțelor explozibile, chimice, biologice și materialelor nucleare și radioactive	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului; Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Ministerul Economiei și Infrastructurii; Persoane juridice, indiferent de forma de proprietate responsabile
	Trans porturi	a) Transportul auto; b) Transportul feroviar; c) Transportul aerian; d) Transportul naval.	Ministerul Economiei și Infrastructurii; Persoane juridice, indiferent de forma de proprietate responsabile.

1) Sectorul energetic.

Energia este factorul dominant ce determină bunăstarea țării și a omului, ce influențează asupra nivelului de dezvoltare a tuturor segmentelor de activitate ale societății. Energia este forța motrică în avansarea țării și a dezvoltării ei economice pe termen lung. În atingerea unei dezvoltări economice continue și durabile este necesar ca sursele de energie să fie adecvate și sigure, la preț rezonabil și să asigure economiei și țării competitivitate. Sectorul energetic este o ramură de bază a economiei naționale, care, în mare măsură, determină succesul realizării programelor de dezvoltare a economiei naționale, precum și stabilitatea în societate, având drept sarcină asigurarea cu energie a tuturor consumatorilor din țară.

O economie modernă depinde extrem de mult de performanța și securitatea sectorului energetic, care stă la baza tuturor proceselor industriale, agricole și comerciale [3]. Sectorul energetic joacă un rol important în dezvoltarea durabilă și în restructurarea economiei naționale. Importanța acestui sector crește odată cu nivelul de dezvoltare a țării, manifestându-se prin creșterea consumului de energie per capital odată cu creșterea veniturilor populației.

Eficiența utilizării resurselor energetice, pe lângă aspectul economic, joacă și un rol deosebit pentru mediul înconjurător. În fața schimbărilor climaterice și degradării accelerate a mediului, un rol tot mai mare îl joacă efortul comunității internaționale în utilizare resurselor regenerabile de energie, care au impact minor în comparație cu sursele fosile de energie.

Serviciile energetice sunt necesare pentru a asigura creșterea și dezvoltarea economică a țării atât la nivel național, cât și local. În acest scop, sistemul energetic trebuie să fie unul eficient și rezistent la riscurile climatice, prin implementarea măsurilor de adaptare a întregului sector la schimbările climatice. Vulnerabilitatea întregului lanț de furnizare a energiei față de variabilitatea climatică curentă și fenomenele extreme poate afecta resursele energetice precum și furnizarea ei.

2) Alimentare cu apă.

Realitatea ultimilor decenii atestă că omenirea a ajuns la „marginea timpului”, când civilizația s-a apropiat deja de etapa de însușire deplină a Pământului. Realizăm că resursele naturale nu mai pot fi considerate inepuizabile, iar problema utilizării raționale a lor, inclusiv a apei, trebuie să ocupe locul primordial în toate proiectele și programele de stat naționale și internaționale.

Apa ca resursă naturală, limitată în volum și calitate, este extrem de importantă pentru economia și sfera socială la nivel național, regional și internațional. Este, în același timp, o resursă regenerabilă, fiind supusă unui proces de reîmprospătare, ca urmare a unui circuit natural. De aceea, resurselor acvatice trebuie să li se creeze condiții pentru asigurarea acestui circuit natural. Un rol esențial, în acest context, îi revine managementului adecvat al resurselor acvatice [4, 1].

Domeniul, ce ține de protecția resurselor de apă și asigurarea calității lor, este în strânsă corelație cu cel al sănătății și reducerii maladiilor asociate de apă. În ultimul timp resursele acvatice sunt supuse mai multor modificări, ca rezultat al afectării lor de schimbările climaterice la nivel global. Politica țării în sectorul protecției și gestionării resurselor acvatice este orientată spre cea europeană, care abordează problema planificării gestionării apelor după principiile de bazin hidrografic.

Securitatea alimentării cu apă stă la baza abilității Moldovei de a readuce dinamism în economia sa, de a materializa rezultate de sănătate și bunăstare pentru populația țării și pentru a realiza obiectivele de mediu.

Securitatea alimentării cu apă este definită ca fiind capacitatea unei țări de a furniza servicii pentru populația sa, de a folosi în mod sustenabil resursele de apă și de a atenua riscuri legate de alimentare cu apă precum seceta și inundațiile. Evaluarea rezultatelor sociale, economice și de mediu ale modului în care este gestionată și folosită apa arată o lipsă de securitate a alimentării cu apă [5, 1].

Securitatea alimentării cu apă pentru populație:

- decalajele semnificative în ceea ce privește accesul la servicii de apă și canalizare, în special în zonele rurale, subminează progresul Moldovei în ceea ce privește obiectivele de

dezvoltare durabilă (ODD). Aproape un milion de moldoveni se bazează pe fântâni care sunt adesea poluate, iar apa uzată netratată este o problemă majoră de sănătate publică.

Securitatea alimentării cu apă pentru economie:

- apa este un element central al economiei Moldovei, însă productivitatea în ceea ce privește apa este mult mai mică decât în cazul țărilor învecinate, iar stimulentele pentru eficiența în utilizarea apei sunt reduse. Performanța redusă a furnizorilor de servicii de irigații și gradul limitat de adoptare a sistemelor de irigații pentru culturile de valoare mai mare împiedică dezvoltarea. Agricultură rămâne în continuare alimentată de ploaie și vulnerabilă la șocuri.

Securitatea alimentării cu apă în ceea ce privește mediul înconjurător:

- mediul înconjurător în Moldova este degradat și suferă în urma unei moșteniri de neglijență.

Refacerea ecosistemelor este vitală pentru îmbunătățirea calității habitatelor și a apei, dar și pentru realizarea rezilienței la inundații și secetă, printr-o dezvoltare verde.

3) Alimentația.

Contextul în care se studiază strategiile privind securitatea alimentară, trebuie să pornească de la recunoașterea faptului că sistemul socio-economic uman este subsistem al ecosferei și se bazează pe resursele și procesele de autoreglare ale acesteia. Ecosistemele naturale, seminaturale și antropizate precum și sistemul socio-economic cuprind elemente care furnizează materie, energie și informație, care pot fi transformate prin procese fizice, biologice și sociale pentru a crea un flux al resurselor de la un mediu la altul. Astăzi există o abordare ecologică care este direcționată pe diferitele legături pe multitudine, inclusiv legătura dintre oameni și mediul lor, și factorii numeroși care au impact asupra sănătății și nutriției. Interacțiunea dintre diferite medii este privită și ca o relație dintre micromediul (indivizi care posedă cunoștințe, capacități și atitudini, gospodării cu resurse) și macromediul (comunități, guverne, evenimente internaționale, industria alimentară, economia, politici, programe de asistență alimentară) [6, 1].

Securitatea în sens general se poate defini astfel ca: stare a unui produs, proces sau serviciu în care riscul de a pune în pericol sau de a provoca pagube mediului sau proprietății este limitat la un nivel acceptabil. Se poate observa că această accepțiune generică de „securitate” pune accent pe absența pericolelor; prin extensie sintagma „securitatea alimentară” semnifică lipsa oricărui element ce ar putea pune în pericol alimentația și nutriția.

Securitatea alimentară este parte a securității fiecărui stat din lume și respectiv a securității globale. Asigurarea securității alimentare, adică asigurarea aprovizionării populației cu produse agroalimentare de bază și de calitate rezultate din gestionarea rațională a resurselor interne prin politici specifice, intră în obligațiile fiecărui stat. Acest fapt înseamnă să dispară atât foametea evidentă (subalimentație) cât și foametea ascunsă (malnutriție).

4) Sănătate:

Grija față de sănătatea populației reprezintă un obiectiv de o importanță primordială în politica oricărui stat, deoarece sănătatea constituie valoarea cea mai de preț și componenta indispensabilă a dezvoltării și prosperării sociale [7, 1].

Ameliorarea și fortificarea parametrilor de sănătate a populației pot fi realizate doar prin intermediul intervențiilor multidisciplinare și intersectoriale, necesară fiind implicarea tuturor sectoarelor sociale, ale căror politici și programe au impact asupra sănătății publice [7, 5].

Asigurarea securității sociale, economice, ecologice, alimentare și promovarea unui mod sănătos de viață au conturat o nouă viziune privind ocrotirea, fortificarea sănătății și reducerea discrepanțelor în termeni de sănătate dintre diferitele categorii de populație. Aceasta presupune crearea celor mai bune condiții preliminare pentru sănătate prin diminuarea factorilor de risc și realizarea acțiunilor de prevenire a bolilor pentru individ și comunitate [7, 6].

Majoritatea factorilor ce influențează sănătatea populației se află în afara sistemului sanitar și a competenței personalului medical. Factorii economici și sociali au o influență majoră asupra sănătății individului și reprezintă cota predominantă în structura determinantelor sănătății. Există o legătură directă între acești factori și sănătatea populației, relația fiind în special

pregnantă în zonele rurale, unde există diferențe clare în dezvoltarea economică. În vederea conștientizării impactului factorilor economici și sociali asupra sănătății, este necesară elucidarea și acceptarea acestor aspecte în dezbaterile publice la diferite niveluri.

Creșterea economică stabilă în toate ramurile economiei naționale este o precondiție obligatorie a realizării politicii sociale benefice ameliorării sănătății și dezvoltării sistemului de sănătate și protecție socială. În același timp, o sănătate mai bună a populației va permite o dezvoltare durabilă a economiei naționale. În acest context vor fi intensificate măsurile orientate spre dezvoltarea economică și eradicarea sărăciei, ceea ce va conduce la prevenirea stresului economic și social al întregii populații. Astfel, statul va asigura compensarea lipsei de resurse naturale interne prin facilitarea accesului investițiilor străine, deschiderea și diversificarea comerțului extern, dezvoltarea și eficientizarea mecanismelor economiei de piață, ceea ce va stimula dezvoltarea liberei inițiative și a proprietății private, inclusiv în domeniul sănătății.

Republica Moldova se angajează să fortifice sistemul de sănătate în vederea realizării depline a dreptului cetățeanului la sănătate, bazat pe principii de echitate și angajamente solidare de finanțare din partea statului și a individului.

5) Industria chimică, biologică, nucleară:

Riscurile chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN) dau o nouă dimensiune eventualelor atacuri teroriste, accidente, catastrofe naturale și/sau pandemii din cauza aspectului lor transnațional și provocării unui mare număr de victime. O reacție adecvată la un astfel de pericol nu include doar programe de intervenție ex post, ci trebuie prevăzută mult mai devreme, în cadrul etapelor de manipulare a acestor materiale, depozitare adecvată, acces limitat și control, etc. În același timp, intervențiile posterioare unui incident necesită o vastă cooperare între diferitele autorități dintr-un stat membru (protecție civilă, militară, poliție, etc.), precum și între autoritățile naționale din diferitele state membre și organisme UE. Prin urmare, este necesară o abordare coordonată pentru toate tipurile de catastrofe.

Proliferarea continuă și diseminarea necontrolată a tehnologiilor și materialelor nucleare sau radioactive, existența pe teritoriul diverselor state a mijloacelor de distrugere în masă chimice, biologice, radiologice sau nucleare (CBRN), posibilitatea realizării unor Dispozitive de Dispersie Radiologică („dirty bomb”), existența unor obiective industriale cu risc nuclear, biologic și/sau chimic pe teritoriul național, sau pe cel al altor state, posibilitatea desfășurării unor activități teroriste care să includă mijloace CBRN, creșterea riscului producerii unor evenimente CBRN ca urmare a manifestării unor dezastre naturale, constituie o serie de factori de amenințare directă la adresa populației, teritoriului și a factorilor de mediu, cu efecte socio-economice majore pe termen mediu și lung [9, 6].

Accidentele sau atacurile CBRN reprezintă amenințări serioase la adresa securității naționale și pot perturba infrastructurile vitale și funcționarea normală a societății

6) Transporturi:

Transporturile reprezintă acel sector al economiei naționale care asigură deplasarea în spațiu a mărfurilor și a persoanelor. Ele sunt acel element fără de care nici o societate nu poate să se dezvolte și să se îmbogățească, deoarece infrastructura este elementul care facilitează comerțul. Ele stau la baza relațiilor economice internaționale, favorizând atât diviziunea muncii, cât și alte activități de natură socială - cum este de exemplu turismul internațional - care în final se regăsesc în final în gradul de civilizație pe care l-a atins un popor.

Transportul reprezintă acea activitate organizată și depusă în scopul învingerii distanțelor. Prin aceasta activitate se asigură și realizează deplasarea în spațiu a bunurilor și oamenilor, în vederea satisfacerii nevoilor materiale și spirituale ale societății omenești. Transportul nu reprezintă un *scop* în sine, ci este un *mijloc* de realizare a unor scopuri practice, deplasarea unor bunuri sau a oamenilor depinzând exclusiv de scopul urmărit, de efectele economico-sociale ce urmează să se obțină [10].

La fel, transportul este strâns legat de societatea umană, a apărut odată cu aceasta și s-a dezvoltat din punct de vedere calitativ, cantitativ și structural concomitent cu dezvoltarea

producției, științei și tehnicii, facilitând la rândul său, într-un mod direct dezvoltarea producției și a schimbului, antrenând și condiționând creșterea economică.

Astfel, se poate concluziona că transporturile reprezintă acea ramură a economiei naționale care dă vitalitate societății, sunt acele artere și mijloace care mențin în viață orașele - centre industriale și de civilizație. În același timp, infrastructura concretizată în șosele, căi ferate, porturi, aeroporturi, căi de navigație interioară, reprezintă organele de mișcare ale oricărui stat, existența lor asigurându-i vitalitate, putere și progres.

Evoluțiile economico-sociale în plan național, potențialul riscurilor și amenințărilor, precum și consecințele survenite, crează premise de identificare și implementare a unor măsuri menite să asigure protecția obiectivelor vitale ale statului care constituie un element esențial al securității naționale. Una dintre sarcinile primordiale ar fi ajustarea cadrului normativ, reieșind din riscurile și amenințările reale la adresa infrastructurii critice. În procesul elaborării și implementării măsurilor de ordin legislativ, cât și aplicativ este binevenită implicarea operatorilor infrastructurii critice cât și a conducătorilor obiectivelor vitale. Urmare a acestei colaborări, pe marginea subiectelor legislative, s-ar forma o deprindere de colaborare interinstituțională și cu operatorii obiectivelor de pe palierul protecției infrastructurii critice. Un alt aspect important este constituirea mecanismelor eficiente de comunicare și consultare cu societatea civilă. Cunoașterea punctelor vulnerabile ale sistemului obiectivelor vitale ar putea omite unele pericole și ar crea premise pentru formarea unui climat sigur în societate.

BIBLIOGRAFIE

1. DIRECTIVA 2008/114/CE A CONSILIULUI din 8 decembrie 2008 privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora.
2. Regulamentul cu privire la protecția antiteroristă a infrastructurii critice, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 701/2018 din 11.07.2018.
3. MORCOTÎLO I., *Sectorul energetic în contextul Acordului de Asociere cu UE: oportunități de modernizare (notă analitică)*, <https://expert-grup.org/en/biblioteca/item/1071-na-protectiaconsumatorului&category=7> (accesat la 26.03.2022).
4. Revista INNONEWS, iulie 2009.
5. The World Bank, IBRD, IDA, *Moldova: Securitatea alimentării cu apă și perspective pentru viitor*.
6. OPREAN, L., OANCEA, S., BĂNĂDUC, D. *Securitatea și siguranța alimentară*, https://www.researchgate.net/publication/317290553_Securitatea_si_siguranta_alimentara (accesat la 20.03.2022).
7. HOTĂRÂRE Nr. 886 din 06-08-2007 cu privire la aprobarea Politicii Naționale de Sănătate. Publicat : 17-08-2007 în Monitorul Oficial Nr. 127-130 art. 931.
8. HOTĂRÂRE Nr. HG833/2008 din 07.07.2008 cu privire la aprobarea Planului de măsuri pentru modernizarea și eficientizarea protecției fizice a obiectivelor de importanță vitală și a celor ce prezintă pericol sporit contra unor eventuale atacuri teroriste pe anii 2008-2010 Publicat : 11.07.2008 în MONITORUL OFICIAL Nr. 122-124 art. 838.
9. COMAN, C. *Manualul protecției CBRN al personalului de intervenție din structurile inspectoratului general pentru situații de urgență*. București, 2012.
10. ALEXA, C. *Transporturi si expeditii internationale*. București: Ed. All, 1995.

REFORMAREA CONSILIULUI SUPREM DE SECURITATE: ÎNTRE NECESITATE ȘI PREROGATIVE

Diana HÎRBU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
doctor în drept, conferențiar universitar
e-mail: benchecidiana@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7867-1731

Andrei MOISEEV

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterand
e-mail: moiseev-andrei@rambler.ru
ORCID ID: 0000-0001-9428-4048

Andrian MUNTEANU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
doctorand
e-mail: andrianmunteanu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9428-4048

Currently, the national security institutions of the Republic of Moldova are undergoing internal democratic organizational restructuring, determined by transformations of the political system itself and in line with the recommendations of the European Union. This affects the entire national security system. On the other hand, foreign geopolitical interests, migration and globalization have a negative impact on national security, making it difficult for security institutions to ensure the security of the state and the security of citizens.

Keywords: *national security institutions, political system, the Supreme Security Council, national security.*

În prezent organele de securitate națională din țara noastră suportă restructurări democratice organizaționale interne, determinate de transformări ale însuși sistemului politic și conforme cu recomandările Uniunii Europene. Acest fapt afectează întreg sistemul național de securitate. Pe de altă parte, interesele geopolitice externe, migrația și globalizarea au un impact negativ asupra securității naționale, îngreunând sarcina primordială a instituțiilor de securitate, cea de a garanta securitatea statului și siguranța cetățenilor.

Fiind un stat asociat la Uniunea Europeană, un rol important pentru Republica Moldova îl are eficiența managementului strategic al politicilor de modernizare a sistemului național de securitate în funcție de criteriile de aderare la UE. Acest aspect prevede modernizarea instituțională și capacitatea de asigurare a securității naționale, prin reactualizări normative și practice ale instituțiilor sistemului național de securitate. Cert este că percepția securității

naționale este dependentă de cea a securității internaționale pe direcții de tangență cu Republica Moldova. Astfel pentru Republica Moldova sunt caracteristice conexiunile de securitate de la stat la stat, dintre țara noastră și statele membre ale organizațiilor internaționale de securitate, dintre Republica Moldova și organizațiile internaționale de securitate ca actor de securitate non-statal. Formele istorice de multilateralism de securitate sunt limitate la interacțiunile orizontale și verticale dintre aceștia, deși interacțiunile orizontale domină, iar instituțiile rămân supuse cooperării interstatale, aceste categorii de interacțiuni constituindu-se reciproc și concomitent.

Componentele sistemului național de securitate sunt coordonate unitar de către Consiliul Suprem de Securitate (CSS), supuse controlului parlamentar prin comisile de specialitate, finanțate de la bugetul de stat și acționează integrat pentru realizarea securității naționale. *Consiliul Suprem de Securitate este un organ consultativ, abilitat să analizeze și să efectueze coordonarea generală a activității instituțiilor sistemului național de securitate, a acțiunilor altor instituții exercitate pe diverse dimensiuni ale acesteia și să adopte recomandări pentru luarea deciziilor ce țin de securitatea națională.* De asemenea, CSS prezintă recomandări Președintelui Republicii Moldova în probleme de politică internă și externă a statului.

Membrii CSS nu au împuterniciri suplimentare de factori de decizie și nu au dreptul de a emite dispoziții care să depășească limitele competențelor conferite de funcția pe care o dețin. Din membrii Consiliului fac parte: secretarul CSS, consilier al Președintelui Republicii Moldova în domeniul securității și apărării, Președintele Parlamentului, Primul-ministru, Președintele comisiei securitate națională, apărare și ordine publică, Președintele Comisiei pentru politică externă și integrare europeană a Parlamentului, Ministrul Afacerilor externe și integrării europene, Directorul SIS, Procurorul General, Ministrul afacerilor interne, Directorul CNA, Ministrul apărării, Ministrul Justiției, Guvernatorul Băncii Naționale.

Necesitatea reformării Consiliului Suprem de Securitate a fost menționată în repetate rânduri în documentele de politici adoptate de Parlamentul și Guvernul Republicii Moldova. Sectorul de securitate și, în special, Consiliul Suprem de Securitate ca organ suprem specializat în acest domeniu, are nevoie stringentă de remodelarea rolului și structurii acestuia, atribuțiilor și capacităților funcționale [1, p. 3]. La 14 septembrie 2012 Președintele Republicii Moldova, Nicolae Timofti, a emis un decret privind constituirea Comisiei pentru reformarea Consiliului Suprem de Securitate [2]. Comisia dată a elaborat Concepția de reformare a Consiliului Suprem de Securitate și un proiect de Lege cu privire la Consiliul Suprem de Securitate, care a fost prezentat Președintelui Republicii Moldova și membrilor Consiliului [3]. Proiectul de lege cu privire la Consiliul Suprem de Securitate nu a fost examinat de către Consiliul Suprem de Securitate și nu a fost prezentat Parlamentului ca inițiativă legislativă a șefului statului. Concomitent cu elaborarea proiectului de lege cu privire la Consiliul Suprem de Securitate, Comisia pentru reformarea Consiliului a elaborat și Concepția de reformare a Consiliului Suprem de Securitate. Această Concepție a fost prezentată la ședința Consiliului Suprem de Securitate, care a examinat în ședința din 26 noiembrie 2012 modul în care este implementată Strategia securității naționale a Republicii Moldova [1, p. 8]. Membrii CSS au aprobat Concepția de reformare a Consiliului Suprem de Securitate, care prevede, între altele, sporirea eficienței în combaterea amenințărilor la adresa securității naționale și sporirea nivelului de transparență a sectorului de securitate și apărare. Conținutul Concepției nu este secret și ne-a devenit cunoscut în urma interviurilor în cadrul Serviciului Consiliului Suprem de Securitate. Totuși, textul acesteia nu a fost făcut public pentru o discuție largă. Concepția conține cinci capitole: Aspecte generale; Descrierea situației și definirea problemei; Instrumentele și căile de reformare a CSS; Evaluarea impactului reformei CSS și lista actelor legislative și normative de relevanță care urmează a fi elaborate, abrogate sau modificate în contextul implementării concepției.

Potrivit Concepției, pentru a realiza reforma CSS este necesară reorganizarea cardinală a întregului sistem de coordonare și de elaborare a politicilor în domeniile de securitate și de apărare, pornind de la realizarea celor mai stringente obiective, precum:

a) Elaborarea, promovarea, adoptarea și implementarea unei Legi cu privire la Consiliul Suprem de Securitate, ținând cont de prevederile Strategiei Securității Naționale.

- b) Modificarea cadrului legal referitor la activitatea organelor securității statului și organelor conexe ca urmare a determinării noilor competențe ale CSS, prin abrogarea actelor sau prevederilor învechite, ineficiente în situația actuală, generatoare de duble interpretări.
- c) Elaborarea unui Regulament privind organizarea și funcționarea Serviciului Consiliului Suprem de Securitate în sensul sporirii eficienței și competențelor acestuia.
- d) Identificarea posibilității de asigurare financiară a reformei, inclusiv prin prisma lărgirii statelor de personal și modernizării eficiente a mijloacelor tehnice utilizate în activitatea profesională.
- e) Asigurarea caracterului transparent al activității de reformare a CSS.

Din analiza textului concepției constatăm că la momentul actual nu se urmărește o modificare substanțială al locului și rolului Consiliului Suprem de Securitate în sistemul organelor supreme a securității statului. Totodată, concepția nu stabilește clar acțiunile planificate, termenii și executorii acestor acțiuni. Respectiv, Concepția rămâne a fi un text declarativ de intenții, fără o finalitate clară. În practică nu a fost realizată nici o acțiune pentru implementarea acesteia.

Astfel observăm că Consiliul Suprem de Securitate se consultă, la necesitate, cu celelalte autorități publice supreme din domeniul asigurării securității naționale (Parlamentul Republicii Moldova, Guvernul Republicii Moldova, Președintele Republicii Moldova), toate împreună având ca sarcină stabilirea unui control democratic asupra organelor de securitate. În acest scop sarcina acestor instituții este să creeze un cadru legal, bine definit pentru buna funcționare a organelor de securitate.

În aspect comparativ, *analogul Consiliului Suprem de Securitate în România este Consiliul Suprem de Apărare a Țării*. Președintele Consiliului Suprem de Apărare a Țării este președintele României, iar vicepreședintele acestei instituții este Primul-ministrul. Membrii Consiliului Suprem de Apărare a Țării sunt: ministrul apărării naționale, ministrul de interne, ministrul afacerilor externe, ministrul justiției, ministrul industriei și resurselor, ministrul finanțelor publice, directorul Serviciului Român de Informații, directorul Serviciului de Informații Externe, directorul Serviciului de Protecție și Pază; șeful Statului Major General; consilierul prezidențial pentru securitate națională. Secretarul Consiliului Suprem de Apărare a Țării este numit de Președintele României și are rang de consilier de stat în cadrul Administrației Prezidențiale. Consiliul Suprem de Apărare a Țării se convoacă de președintele acestuia, trimestrial sau ori de câte ori este necesar, însă, poate fi convocat și la inițiativa a cel puțin o treime din numărul membrilor săi. Ședințele Consiliului Suprem de Apărare a Țării au caracter secret. La lucrările Consiliului Suprem de Apărare a Țării pot participa ca invitați, cu aprobarea președintelui, reprezentanți ai Parlamentului, administrației publice centrale și locale, ai organizațiilor neguvernamentale, ai altor instituții publice cu atribuții în domeniul apărării și siguranței naționale, precum și ai societății civile, persoane a căror prezență este necesară în raport cu problemele aflate pe agenda de lucru. Hotărârile Consiliului Suprem de Apărare a Țării se semnează de președintele acestuia și se comunică autorităților administrației publice și instituțiilor publice la care se referă, integral sau în extras, cu excepția celor pentru care se hotărăște altfel. Hotărârile care au caracter de secret de stat se comunică cu respectarea prevederilor legale privind protecția informațiilor clasificate [4]. Astfel observăm că atât Consiliul Suprem de Securitate al Republicii Moldova, cât și Consiliul Suprem de Apărare a Țării din România sunt organe consultative cu impact coagulant al sistemului național de securitate. Totuși, autoritatea acestor instituții diferă. Este diferită și intensitatea de reorganizare și perfecționare al mecanismului democratic de decizie al acestora. Această diferență este determinată de procesul de consolidare a democrației în aceste state.

Un rol important în aprecierea valorică și autorității Consiliului Suprem de Securitate, în particular și al organelor naționale de Securitate în general îl are educația de securitate promovată în rândul cetățenilor. Nu se poate vorbi despre modernizarea și transformarea domeniului privind securitatea națională la standardele europene, fără a menționa necesitatea unei pregătiri a întregii populații în domeniul securității prin intermediul culturii de securitate.

Declararea vectorului politicii externe de integrare în Uniunea Europeană a Republicii Moldova orientează asimilarea și adaptarea sistemului național de securitate la politicile de securitate comunitară. Cert este că pentru spațiul comunitar linia de separare dintre securitatea internă și cea externă este din ce în ce mai depășită. Consolidarea sistemului național de securitate în conformitate cu cerințele Uniunii Europene de dezvoltare și modernizare este un imperativ strategic de importanță națională, care necesită acțiuni de ajustare instituțională și legislativă.

Republica Moldova participă la mai multe misiuni ale Uniunii Europene în domeniul securității naționale, ceea ce constituie un important aspect în dezvoltarea relațiilor politice bilaterale și un factor ce contribuie indirect la creșterea nivelului de asigurare a securității statului nostru pe continentul european. Fiind un stat asociat la Uniunea Europeană, un rol important pentru Republica Moldova îl are eficiența managementului strategic al politicilor de modernizare a sistemului național de securitate în funcție de criteriile de aderare la UE. Acest aspect prevede modernizarea instituțională și capacitatea de asigurare a securității naționale, prin reactualizări normative și practice ale instituțiilor sistemului național de securitate. Cert este că percepția securității naționale este dependentă de cea a securității internaționale pe direcții de tangență cu Republica Moldova. Astfel pentru Republica Moldova sunt caracteristice conexiunile de securitate de la stat la stat, dintre țara noastră și statele membre ale organizațiilor internaționale de securitate, dintre Republica Moldova și organizațiile internaționale de securitate ca actor de securitate non-statal.

BIBLIOGRAFIE

1. ENICOV, V. *Monitorizarea implementării Programului de activitate al Guvernului „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011-2014”*. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2014, p. 3
2. Decret nr. 297 din 14.09.2012 privind constituirea Comisiei pentru reformarea Comisiei pentru reformarea Consiliului Suprem de Securitate. În: Monitorul Oficial Nr. 198-204 art. 671 din 21.09.2012
3. *Consiliul Suprem de Securitate a examinat modul de implementare a Strategiei securității naționale*. Comunicat de presă, noiembrie 2012. <http://www.presedinte.md/rom/css-comunicate-de-presa/consiliul-suprem-de-securitate-a-examinat-modul-de-implementare-a-strategiei-securitatii-naționale-a-republicii-moldova>
4. BAHRIN, D. *Consiliul Suprem de Apărare a Țării și controlul parlamentar asupra acestuia*. București: Ed Institutul Român Pentru Drepturile Omului, 2009, ISBN 978-973-9316-75-0.

CZU: 327:351.86(478)
DOI: 10.5281/zenodo.6832842

ROLUL PROCESULUI DE NEGOCIERE ÎN RAPORTUL SECURITATE REGIONALĂ – SECURITATE NAȚIONALĂ: CAZUL REPUBLICII MOLDOVA

Victor SACA

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

doctor habilitat, profesor universitar

e-mail: Vtsaca@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7765-3208

Sergiu BUZU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterand
e-mail: buzusergiu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4161-1823

After 77 years, Europe is in the middle of a new war, using exactly the same model of destruction: terrorizing civilians, indiscriminate bombing, using the media to undo the truth through lies, violating international treaties, incapacity of the League of Nations (today UN), to stop the illegal and unprovoked invasion of one nation against another, terror by starvation, rape and war crimes.

The war in Ukraine generated changes with very long-term effects, in a world rearrangement that was difficult to anticipate, before the outbreak of the conflict, politically and economically, it has accelerated the changes and made the difficult decisions that would have been taken in years, to be adopted within weeks. Their effects will redraw the political and geopolitical landscape for many decades to come. Today, in the context of the war in Ukraine and the latest news, including from the US Secret Service, which believes that Putin's war in Ukraine is likely to become "more unpredictable and intense" in the coming months and may extend from the Donbas to Transnistria, no political force, especially the country's leadership, can afford to treat it as an ordinary issue. Political and especially economic isolation, through the introduction of unprecedented sanctions, the isolation of global financial markets, the boycott of all Russian goods, especially gas and oil, may become a key mechanism for Russia to stop the war and return to the table of negotiations.

The antagonism of the belligerent camps is about to reach its peak, and the hatred infiltrated between the peoples is already at the level of DNA. Constructive negotiations are becoming more and more difficult to achieve. We pay the price for recklessness and short memory, but who does not have the memory of history, risks repeating it...

Keywords: negotiations, regional security, national security, regional conflict, frozen conflict, Republic of Moldova, Transnistria, Russia, Ukraine, soft power

În Evanghelia după Ioan, Capitolul 1, regăsim un verset cu un simbolism aparte: "La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul", cuvântul - cel care construiește poduri între oameni, fiind echivalat cu Creatorul. "Avem două urechi și doar o singură gură, pentru a putea asculta de două ori mai multe, decât putem vorbi" (Epictet). Învățăm a vorbi de la o vârstă fragedă, dar din păcate, însușim arta comunicării toată viața și tot restanțieri rămânem. E realitatea dură în care trăim: vorbim mult, dar comunicăm din ce în ce mai puțin, acest lucru fiind valabil, atât la nivel de comunicare inter-personală, cât și interstatală. Astăzi, omenirea a ajuns în pragul celui de-al treilea război mondial sau un scenariu și mai apocaliptic, care nu poate fi total exclus - începutul sfârșitului umanității, în urma pericolului lansării armelor nucleare.

Somnul r(n)ățiunii naște monștri! Toate liniile roșii, demult au fost depășite, fără a interveni, iar dreptul internațional, nenumăratele tratate și pacte de neagresiune, au fost călcate în picioare. Plătim prețul nechibzuinței și a memoriei scurte, dar cine nu are memoria istoriei, riscă să o repete...Istoria are umor fin și o tendință ciudată de a se repeta, doar că acum, foștii rivali din cel de-al Doilea Război Mondial - Germania, Italia, sunt în tabăra aliată, cu lecțiile învățate, pe când Federația Rusă, codașă la toate lecțiile de istorie, a devenit acum simbolul nazismului.

Războaiele sunt consecințele diplomațiilor eșuate. Ne-am trezit într-o nouă realitate istorică, pare un vis urât, dar de fapt este realitatea clădită cu migală, în care complici au fost întreaga comunitate internațională. Aceasta se datorează în mare parte miopiei lumii civilizate, care a tolerat și a acceptat dialogul cu dictatorii, indiferent cum se numeau ei: Hitler sau Putin. Atacarea Ucrainei de către forțele Rusiei, a generat o nouă realitate geopolitică cu consecințe majore la nivelul apărării, economiei și al relațiilor internaționale, în timp ce mulți analiști vorbesc despre începutul unui nou Război Rece.

După crearea Uniunii Sovietice în 1922, Iosif Stalin a jucat un rol important în deciziile care vor duce mai târziu la tensiuni și războaie în regiune. Stalin a influențat decisiv guvernarea provinciilor îndepărtate și zecilor de grupuri etnice supraveghind crearea hărților și limitelor administrativ-teritoriale. În acest scop reușind să traseze în mod arbitrar frontierele, care divizau în mod intenționat comunitățile, cu scopul de a diminua puterea politică a grupurilor etnice unificate. Poziția revizionistă și nostalgică față de hotarele fostei Uniuni Sovietice este manifestată și de urmașul său, în persoana lui Vladimir Putin. Acesta în discursul despre starea națiunii din 2005 a declarat că prăbușirea Uniunii Sovietice a fost "cea mai mare tragedie geopolitică a secolului al XX-lea". Iar în martie 2018 după anexarea Crimei în 2014, venea cu o nouă declarație prin care menționa că „Crimeea nu va fi întoarsă niciodată Ucrainei” reiterând încă odată, interesul Rusiei în limitele vechilor hotare a Uniunii Sovietice. Putin a decis declanșarea războiului cu Ucraina în condițiile când majoritatea rușilor sunt pătrunși de „sindromul Weimar” - al nostalgiei după imperiul pierdut și după grandoarea imperială sovietică a secolului XX. Investițiile ideologice ale Kremlinului din timpul mandatelor lui Putin, au capitalizat masiv frustrările filistinului rus, provocate de umilința prăbușirii URSS, îndeosebi au cultivat o nouă generație de tineri ruși, predispuși ascensiunii conservatorismului neo-sovietic, dar și fobiei antioccidentale. După cum spunea Immanuel Kant: „Un popor fără cultură, este un popor ușor de manipulat”. Termenii ca război informațional, dezinformare, distorsionare, trolling, fake news, nu sunt doar simple cuvinte, care nu ne vizează în mod direct, ci sunt parte componentă, a unei campanii sofisticate și bine pusă la punct, având obiectivul final al “spălării creierului” și a inoculării sistemice a informațiilor, la nivel de subconștient, prin diverse metode de manipulare în masă. Suntem parte a unei epoci, în care războaiele informaționale, câștigă teren în fața războaielor, în plan fizic, pe frontul clasic de luptă, iar anexarea unor teritorii sau chiar distrugerea unei națiuni, poate fi înfaptuită, grație unei ofensive propagandistice și a unui joc abil, de manipulare a psihologiei maselor. Pe acest fundal, societatea rusă, lipsită de tradiții democratice durabile, a acceptat instituționalizarea structurală a statului rus, în care factorul principal în formarea percepției despre sine și despre locul statului în lume vine de la autoritatea supremă cu puteri cvasi monarhice a președintelui și administrației sale. "O minciună, oricât de gogonată, repetată continuu, sfârșește prin a fi crezută" Joseph Goebbels, șeful propagandei naziste

În 2003 Federalizarea Republicii Moldova (celebrul Memorandum Kozak) a fost consecvent promovată de Rusia cu sprijinul tacit al Occidentului. Șeful Misiunii OSCE în Republica Moldova la acea vreme (William Hill) a fost unul dintre artizanii “consensului” de pe poziții rusești, care de fapt ar fi transformat Republica Moldova într-un veritabil protectorat rusec, controlat de la Tiraspol. În 2008 când Rusia a atacat Georgia, Occidentul a închis ochii, de facto acceptând “comoda” versiune rusească, potrivit căreia Saakashvili a provocat Rusia. Liderii câtorva state europene au ținut câte un discurs lacrimogen în Piața Rustaveli din Tbilisi, și-au exprimat celebrele “îngrijorări” și cu asta basta. În 2014 când la Kiev a izbucnit Революція гідності, o buna parte din liderii europeni făceau presiuni asupra forțelor democratice să renunțe la luptă și să accepte planul rusec de conciliere (care de fapt ar fi permis supraviețuirea regimului Ianukovici). În același an, când Rusia a anexat peninsula ucraineană Crimeea, Occidentul din nou a închis ochii, în ciuda faptului că în baza memorandumului de la Budapesta, erau garanții a integrității teritoriale a Ucrainei. Cam aceeași a fost și reacția când Putin, de facto, a anexat regiunile ucrainene Lugansk și Donbas. Occidentul și-a exprimat celebrul “deep concern”, au fost impuse o serie de sancțiuni formale și atât. Trebuie să ținem cont de faptul că, o

buna parte din liderii occidentali au acceptat tacit ca Rusia ar avea "anumite drepturi istorice" asupra Crimeei.

"Pacea mondială nu poate fi asigurată, fără a face eforturi creatoare proporționale cu pericolele care o amenință. Contribuția pe care o poate aduce civilizației o Europă organizată și activă, este indispensabilă pentru menținerea unor relații pașnice", cu aceste cuvinte își începea discursul Robert Schuman, ministrul francez al afacerilor externe, la 9 mai 1950. "Declarația Shuman" prevedea crearea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO), care a fost prima, dintr-o serie de instituții europene supranaționale, care au stat la baza Uniunii Europene de astăzi. Cooperarea avea să fie concepută astfel încât să creeze interese comune la nivelul țărilor europene, ceea ce ar conduce la integrarea politică treptată, o condiție pentru pacificarea relațiilor dintre state. Lecțiile istoriei pe care noi tot ne încăpățânăm să le învățăm ne-au demonstrat nu o singură dată, că doar prin consolidarea eforturilor, consens și compromis, putem ajunge la un numitor comun, în asigurarea păcii.

Avem în aceste zile mai multe știri extrem de importante, însă două ies la suprafață: situația în raportul Republica Moldova-Transnistria și ajutorul american de 33 de miliarde. Lend-Leasul s-a dovedit a fi un aport esențial în victoria din cel de-al Doilea Război Mondial, în contextul în care evoluau lucrurile și a înclinat balanța decisiv. La 9 mai 2022, președintele Biden, a semnat al doilea act Lend-Lease, prin care acorda Ucrainei un ajutor substanțial, pentru a rezista agresiunii Rusiei. Ele sunt, fără să vrem, interconectate. De ce? Pentru că înarmarea și susținerea Ucrainei este unica șansă reală de apărare a Moldovei. Alternativa - care iarăși prinde teren în războiul informațional, ar fi ca Ucraina să fie lăsată să se apere singură, doar cu susținere verbală din partea Vestului O astfel de atitudine, care se traduce prin "nu mai înarmați Ucraina, dacă vreți pace", va duce la felierea Ucrainei, pierderea suveranității Moldovei și căderea ei în mâinile unui guvern marionetă rusesc.

Totuși, de ce negociem și în continuare punem preț pe arta compromisului și consensului? Există, cu mici excepții, o eficacitate a negocierii care face această metodă, potrivită diverselor situații conflictuale. Negocierea constituie o activitate socială a cărei istorie se confundă cu istoria societății omenеști. Ea reprezintă una din cele mai importante forme de comunicare în relațiile interumane și este utilizată atât în viața politică, cât și în cea social-economică. Negocierea constituie arta compromisului și funcția centrală a diplomației. Conceptul de negociere are două semnificații complementare. una fiind dominantă. El indică fie o activitate socială, ce constă în schimbarea de obiecte, astfel încât să rezolve un litigiu, sau în schimbarea de bunuri ori de servicii în cadrul unei relații comerciale, fie o activitate socială care rezidă în stabilirea colectivă a unor reguli [1, p. 7]. Tratarea negocierii pornește de la două practici sociale majore: practicile de conflict și practicile de reglare socială. Dacă tradițional prima activitate – conflictul, disensiunea, dezacordul, constituie, în general, punctul de plecare al oricărei reflecții despre negociere există și o a doua activitate, ca un mecanism eficient de luare a deciziilor și de stabilire a regulilor de joc, regula ca instrument de prevenire și de reducere a conflictelor. Negocierea apare astfel ca un mod de a trăi în comun, specific oamenilor, ca o cale a structurării relațiilor sociale pe un anumit sistem de valori [2, p. 11].

De ce să fie preferate mai degrabă contractul decât violența, mai degrabă convenția decât impunerea? Fiindcă există un preț al recurgerii la forță, raporturile de forță sunt fluctuante, iar un adversar supus legii dure de aservire în urma unei victorii, va căuta inevitabil dacă nu este scos definitiv din luptă – să răzbune umilința, la care a fost supus și să-și restabilească puterea (istoria ne demonstrează cu prisosință acest lucru, cele 2 Războaie Mondiale, din secolul XX, sunt un exemplu elocvent, în acest sens). Negocierea are loc, fiindcă raportul de forțe se va echilibra. Fiindcă protagoniștii unei situații conflictuale au de trăit împreună și ei trebuie să-și aranjeze raporturile în timp. Fiindcă negocierea este o normă socială. Tocmeala constituie o modalitate curentă a acțiunii sociale în situații diverse, comerciale sau necomerciale. Fiindcă negocierea, spre deosebire de decizia autoritară și unilaterală, de evitare sau de conflict armat, poate livra părților un avantaj reciproc. Urmărirea interesului individual duce de cele mai multe ori, la rezultate suboptimе. Cuvântul latinesc "negotium", în română "negoț", este format din "neg" -

“nu” și “otium” - “odihnă” [3, p.274]. Negocierea este considerată în Petit Larousse drept “arta, acțiunea de a duce la bun sfârșit marile afaceri, afacerile publice; tratativele între mai multe guverne în vederea unui acord bilateral sau multilateral”. Termenul “artă” este folosit aici în mod figurativ, cu sensul lui vechi de “meșteșug”, “îndemânare”, în strădania de a ilustra cât mai bine, marea însemnătate a negocierii din punct de vedere al subtilității ei diplomatice. Negocierea implică o temeinică pregătire profesională, cultură, abilitate, iscusință, rafinament, elasticitate în gândire, spirit de cooperare și înțelegere, putere de armonizare a intereselor participanților, pe scurt, multă pregătire și diplomație.

Condițiile de bază ale negocierii pot fi rezumate astfel:

Interdependența părților - în cazul în care nu există un interes comun al părților pentru soluționarea unei dispute sau diferend, nu se poate imagina o negociere, pentru că părțile nu au la bază elemente de interdependență care să le motiveze pentru începerea unor negocieri;

Divergența de poziții este și ea o condiție pentru negocieri.; în cazul în care părțile au poziții identice, negocierea nu are obiect;

Conlucrarea părților este un element indispensabil în negocieri, care înseamnă un schimb de valori care să prezinte interes pentru ambele părți; aceasta face ca principiul fundamental al negocierii să fie ”do ut des” - dau dacă dai sau ”facio ut facies” - fac dacă faci [4, p. 140];

Acordul reciproc avantajos, fără de care negocierile nu pot fi finalizate; chiar dacă se realizează un acord, dacă el nu este conceput de toate părțile ca fiind reciproc avantajos nu va avea șanse de a fi realizat în practică.

Unul din elementele fundamentale ale negocierii, fără de care este imposibil de a ajunge la un acord atunci când se pornește de la poziții diferite, este comunicarea. În lumea reală, cu toții emitem semnale și receptăm asemenea semnale din partea altora, chiar dacă acestea nu ne erau destinate [5, p. 7]. Oamenii comunică în permanență atunci când au nevoie unii de alții, fiind de fapt, un element caracteristic și permanent al relațiilor interumane, comunicarea neînsemnând neapărat numai comunicare verbală sau comunicare scrisă. De multe ori tăcerea sau o anumită reacție/limbaj non verbal, poate și ea să reprezinte un mod de comunicare subtil. Astfel, negocierea este un proces de comunicare între două sau mai multe părți, cu scopul de a ajunge la o decizie comună. Comunicarea este un proces extrem de complex, realizându-se prin intermediul mai multor feluri de limbaje, ea putând fi perturbată de diferiți factori, depinzând de contextul în care are loc, fiind specifică fiecărui individ și putându-se desfășura la diferite niveluri. Desigur, ideal ar fi ca într-o discuție, să cunoaștem întotdeauna tipul uman al interlocutorului nostru, pentru a ne situa de la bun început pe una dintre multiplele trepte ale comunicării. Pentru aceasta însă, ni se cere să devenim și niște buni psihologi, capabili să observe oamenii din jurul lor, pentru a alege forma de comunicare cea mai potrivită, în vederea unei bune relații de colaborare. Fiecare persoană reprezintă o individualitate și fiecareia trebuie să i te adresezi în mod diferit. Bineînțeles, aici intervin foarte multe nuanțe unde se pot include gesturile, mimica, tonul, dar depinde de persoana, locul și scopul comunicării.

Pentru a realiza o mai bună comunicare la masa tratativelor, trebuie reținute următoarele reguli: Procesul de comunicare este bidirecțional. În majoritatea cazurilor, este mai important felul în care se spune ceva și nu ceea ce se spune efectiv. Trebuie conștientizată importanța gesticulației, a cuvintelor, a mișcărilor corpului, a expresiei faciale, deoarece în funcție de modul de comportament afișat va fi acceptat sau nu mesajul comunicat. Potrivit unor cercetări în acest domeniu, peste 65% din comunicările dintre indivizi sunt comunicări fără cuvinte, deci non-verbale [6, p. 22]. Negociatorul trebuie să știe exact ce dorește să spună și să fie atent la modul în care partenerul de negociere interpretează și reacționează atunci când este confruntat cu obiectivele expuse de el. Negociatorii trebuie să privească spre persoana căreia i se adresează. Ei nu trebuie să-și manifeste ticuri nervoase sau alte acțiuni care pot distra atenția ascultătorilor de la subiectul pe care îl expun. Modul în care este organizat mesajul afectează puternic impactul său asupra interlocutorilor.

Sunt două reguli fundamentale în comunicare: regula celor 5 W și regula celor 4 F.

Regula celor 5 W: întotdeauna negociatorul trebuie să fie preocupat de - who, what, when, where, why. Deci, indiferent de materialele pe care le elaborează, prima preocupare este who – cine?, a doua, what – ce dorești să comunici, a treia, when – care e momentul când vrei să faci această comunicare, a patra, where – locul la care se referă comunicarea respectivă și, cinci, cea mai importantă – de ce, why. Deci, indiferent de materialul pe care îl elaborează părțile, că e sub formă de comunicat de presă, că e sub formă de dosar, regula celor 5 W este o regulă fundamentală.

Și o altă regulă - a celor 4 F - pentru comunicare și pentru succesul acțiunilor de relații publice este ca negociatorii să fie întotdeauna de patru ori F: friendly - prietenos, frank, adică sincer, fair, adică corect și factual, la obiect.

Deci dacă negociatorii se conduc după aceste două reguli, cei 5 W și cei 4 F, sunt șanse ca negocierile, să fie pline de succes.

Mai sunt două mijloace de comunicare, respectiv, zvonul, zvonistica. Este una din modalitățile cele mai bune de comunicare pentru că zvonul nu trebuie să fie adevărat. Dacă toate celelalte modalități de comunicare te obligă cât de cât să pornești de la o realitate, la zvon nu ai asemenea probleme.

Întrucât principala funcție a diplomației este negocierea, calitățile unui bun negociator se confundă în mare măsură cu calitățile unui bun diplomat, la care se adaugă câteva calități specifice naturii negocierilor. Încă din secolul XV celebrul diplomat Machiavelli și-a notat observațiile și gândurile sale asupra acestei îndeletniciri. La o distanță de mai bine de un secol, un alt autor Italian, Ottaviano Maggi publică un adevărat manual de diplomație, în care sunt expuse pe larg calitățile unui bun negociator pentru acea perioadă. Mai aproape în timpul nostru, Francois de Callieres stabilește una din regulile de bază ale negocierilor, anume necesitatea ca fiecare parte să facă eforturi de a înțelege cât mai bine pozițiile și argumentele celeilalte părți. În manualul lui Harold Nicholson acesta stabilește câteva calități. El vorbește de corectitudine și sinceritate, să fii exact și moral. Calmul răbdarea și perseverența sunt necesare negociatorului. Un bun negociator trebuie să aibă simțul oportunității sau a momentului [7, p 186]. Una din primele calități este aceea de a fi capabil să porți un dialog fructuos, să-ți expui argumentat pozițiile și să ai și capacitatea de a asculta pozițiile celeilalte părți, pentru că altfel se ajunge la "un dialog al surzilor". O a doua calitate a negociatorului este aceea de a avea simțul momentului și al timpului. Orice încercare de a forța sau de a grăbi încheierea negocierilor sau de a pierde un moment favorabil, constituie elemente extrem de importante în succesul negocierilor. Trebuie înțeles faptul că, negocierile pentru a putea finalizate, negociatorii trebuie să manifeste un spirit de cooperare fără de care nu se poate ajunge la o soluție comună, pornind de la poziții divergente. În fine, negociatorul trebuie să aibă curajul de a defini soluții în termeni expliți și articulați.

Comunicarea în negocieri urmărește realizarea obiectivelor negocierii. Pentru aceasta sunt necesare mai multe calități: empatia - reprezintă capacitatea negociatorului de a se pune în poziția celui cu care negociază, practic de a privi lucrurile și din perspectiva celuilalt; naturalețea - este o altă calitate foarte importantă în comunicarea verbală însemnând să nu fie stresat sau rigid, atât în relațiile cu persoane cunoscute cât și cu cele pe care le vede pentru prima oară; claritatea gândirii - face ca mesajul negociatorului să fie mai ușor de înțeles pentru parteneri. Această calitate nu este foarte ușor de realizat, mai ales atunci când obiectul negocierilor este foarte complex, există riscul unor expuneri foarte stufoase, dar și a simplificării excesive, care ambele pot ridica probleme în negocieri. Claritatea limbajului, este consecința în comunicarea dintre negociatori a clarității în gândire. Ea implică, în același timp, folosirea unui vocabular bogat dar și a capacității de folosire a limbii în care se poartă negocierile.

În cadrul negocierilor este nevoie să examinăm și formele viciate ale tratativelor. Cea mai gravă este uzul iminent al forței care indică o stare anormală. Cazul limită este ultimatumul care reduce negocierea la simpla acceptare a soluției. Există și alte forme degenerate ale negocierii, prin presiuni. Un tip special de negocieri militare este reprezentat de negocierile militare, destinate stabilirii unor reguli referitoare la purtarea războiului, așa numitul drept umanitar al

conflictelor armate [8], care cunoaște o evoluție deosebită după înființarea, în 1863, a Comitetului Internațional al Crucii Roșii. Negocierile militare ruso-ucrainene sunt cu atât mai complicat de realizat, cu cât orice cedare din partea părții ucrainene, va fi perceput de către poporul ucrainean, ca un act de trădare, după vărsările de sânge și actele de genocid comise de statul agresor și doi la mână - impredictibilitatea Kremlinului și poziția lor unilaterală, de care s-au convins, întreaga comunitate internațională nu o singură dată.

Deși negocierile sunt foarte diferite, după domenii, după participanți sau alte criterii, din punct de vedere al conceptului în sine ele pot fi etapizate în ansamblu, indiferent de specificitatea lor. Hiltrop și Udall propun ca în organizarea și conducerea negocierilor să se distingă următoarele faze: pregătirea; elaborarea unei strategii; începerea negocierii; clarificarea pozițiilor; negocierea; încheierea acordului.

Prin strategie, negociatorul stabilește în ce direcție fundamentală își va mobiliza resursele în vederea obținerii celor mai bune rezultate. În fapt, rezultatul negocierii este un derivat al obiectivului de bază a strategiei. Pruitt și Carnevale [9] au propus în 1993 patru tipuri de strategii distributive care sunt preluate și de alți autori. Strategia cedării care constă în a-ți fixa obiective foarte înalte din care poți face concesii cu convingerea că vei obține avantaje mai mari. În cazuri frecvente, această strategie poate conduce la ruperea negocierilor. Abordarea cea mai bună este cea a fermității moderate, în care fiecare parte face concesii reciproce.

Un alt tip de strategie este aplicabil atunci când cea mai bună ofertă a unei părți nu reușește să satisfacă așteptările minime ale celeilalte părți. Este o strategie în care negociatorii dispun de o largă plajă de libertate dar în final se poate ajunge la un câștigător și un perdant;

Strategia non-acțiunii care poate fi mai degrabă o tactică decât o strategie. Ea este utilizată mai ales pentru a câștiga timp și a căuta noi argumente în procesul de negociere;

Strategia cererii care utilizează diferite modalități de negociere, cum ar fi: amenințarea cu punerea pe masă a unor elemente ascunse de către partenerul de negocieri; punerea sub presiune a partenerului de negociere; poziția fermă care poate utiliza și invocarea unor acorduri sau legislația internă a partenerilor; folosirea argumentării persuasive.

Strategiile nu pot fi considerate ca "rețete" pentru că în cadrul negocierilor elementele active sunt cele cu caracter tactic. Într-o lucrare a lui P. Goguelin [10, p. 128], acesta distinge mai multe elemente tactice care configurează strategiile: tactici care urmăresc să pună sub presiune partenerul de negociere; tactici care urmăresc destabilizarea și exploatarea slăbiciunilor: tactici care vizează destrămarea coeziunii echipelor partenere; tactici de inducere în eroare și de manipulare. În acest context există numeroase modalități de strategii de negociere, deși există confuzii între strategii, tactici, și tehnici de negociere. În practică, obiectivul esențial îl reprezintă ajungerea la un acord, acceptat de participanții la negocieri.

Audebert-Lasrochas [11, p. 209-240] consideră că tehnicile de negociere trebuie clasificate după modul în care se realizează schimbul de obiecte dintr-o negociere. Între tehnicile majore, tehnica punct cu punct sau a salamului ori a fragmentării, este specifică popoarelor latine – o tehnică simplă, care prin decuparea diferitelor obiecte, urmărește a se ajunge la o înțelegere de ansamblu. O a doua tehnică este numită a Pachetului și diferă de cea precedentă prin faptul că se lucrează pentru ansamblul negocierilor inclusiv prin folosirea generală a întregului obiect de negociere. A treia tehnică se numește a lărgirii, care se referă la introducerea unor obiective care pot compensa temele de negociere și conduce la un acord sau la cererea unor soluții excesive care conduce la blocaj. A patra tehnică majoră se referă la falsul pivot, fiind utilizată pentru a susține obiective secundare care vor fi utilizate în compromisul final al negocierii.

Definirea tacticilor este relativ dificilă, însă în realitate ele reprezintă modalități de presiune asupra partenerilor de negociere. Din acest punct de vedere există mai multe categorii: tactici de presiune axate pe mișcarea negocierii prin amenințări, faptul împlinit, angajamentul unilateral irevocabil, supralicitare sistematică, ultimatumul, tactica totul sau nimic sau presiunea fizică; tactici care folosesc utilizarea timpului prin suspendări repetitive, prelungiri a reuniunilor pentru a produce uzura adversarului, abuzul de putere, ultimatul; tactici referitoare la presiuni prin comunicare, dezinformare, refuzul informării sau ascultării, minciuni.

În cazul negocierilor cooperative, tacticile se referă la stabilirea regulilor jocului, oferirea de promisiuni, asigurarea credibilității. Tactica întrebărilor, utilizată în cadrul tuturor negocierilor, nu constă în a avea dreptate, ci cum a ști ce și cum să spui (întrebări tactice, de capcană, stimulatoare, tactice, directoare, încuietore retorice, insinuante sau de tatonare) [12].

Tactici conflictuale. Tacticile conflictuale sunt utilizate pentru a exercita presiuni asupra pozițiilor partenerului, cu scopul de a-l determina să revadă pozițiile sale. Dintre acestea menționăm:

Amenințarea - este folosită pentru a descuraja partenerul. Se poate utiliza la nivel personal, sau chiar în plenul negocierilor, în mod voalat sau expres. Nu reușește întotdeauna și sunt șanse mari să blocheze negocierile;

Totul sau nimic - este o tactică agresivă care pune partenerul într-o situație care limitează posibilitățile de mișcare, dar care are efecte asupra negocierilor;

Angajamentul unilateral irevocabil - constă în asumarea în mod expres de către negociator a unor limite pe care se auto-obligă să nu le depășească. Este o tactică cu riscuri pentru că partenerul o poate ignora sau se ajunge la blocarea negocierilor;

Bluff-ul - poate fi utilizat prin amenințări sau promisiuni. Este o modalitate delicată și riscantă, pentru că partenerul poate să ignore bluff-ul și să-l pună pe autor într-o situație fără ieșire;

Faptul împlinit - este apropiat de tactica angajamentului unilateral. El urmărește însă ca mai multe teme discutate, fără să fie tranșante, să fie aduse pe masă în cazul încheierii acordului, pentru a evita blocarea negocierilor;

Tactica "polițist bun - polițist rău" - este destul de utilizată întrucât permite propuneri peste cele deja convenite. De obicei unul din experții delegației este cel care vine cu propuneri iar șeful le poate utiliza sau "rotunji" ideile exprimate;

Limita mandatului - este o tehnică ce intervine, folosind autoritatea superioară delegației. În anumite cazuri, folosirea limitei mandatului permite solicitarea unor instrucțiuni suplimentare sau pur și simplu pentru a ajunge la o pauză în negocieri.

Principalele tehnici distributive, manipulative:

Tehnicile manipulării timpului - trecerea timpului poate fi folosită pentru a-l obișnui pe partener cu propunerile făcute, negocierile desfășurându-se în mai multe etape. Tragerea de timp, uzează de răbdarea partenerului, îmbrăcând forme variate, pauzele sunt utilizate pentru a formula o nouă strategie, a evalua progresele realizate, a obține informații sau instrucțiuni;

Tehnica "bel ami" - presupune formularea propriilor pretenții cu multă precizie, partenerul fiind rugat să nu răspundă, ci să mai reflecteze;

Scurtarea perioadei de negociere prin fixarea sau existența unui moment limită; cunoscută sub denumirea "tactica prințului Maximilian" sau a "surprizei" - constă în plasarea "adversarului" într-o poziție de constrângere temporală și acțională, făcându-l să creadă că trebuie să profite repede de o ocazie, fie că trebuie să evite un pericol.

Tehnicile falselor concesi:

Tehnica concesiei limită - se creează o falsă impresie asupra punctului de rezistență al unuia din negociatori;

Tehnica celor 4 trepte: treapta a patra - soluție inacceptabilă pentru sine și prezentată în mod caricatural numai de formă; treapta a treia - este o soluție nu prea avantajoasă pentru sine, dar cu siguranță acceptabilă pentru partener, care va fi adoptată doar în caz de repliere; treapta a doua - soluție acceptabilă pentru sine și probabil, pentru partener. inclusiv; treapta întâia - soluție ideală pentru sine, dar dificil de admis pentru partener;

Tehnica "prafului în ochi" - un negociator poate în cele mai multe cazuri obține un avantaj de la partener, manifestând o falsă dorință, riscul major, în acest caz, este ca negociatorul să pătrundă intenția celuilalt de a-l manipula.

Tehnicile emoționale:

Tehnica "învăluirii" - vorbind sentimentelor, un negociator versat adoarme spiritul critic al partenerului, el inspiră încredere, iar oferta acestuia este întotdeauna "exclusivă";

Tehnica “enervării” partenerului - reprezintă contrariul tehnicii învăluirii; partenerul profită uneori de o ambianță tensionată, cu scopul de a cuceri avantaje pe care într-o ambianță caldă nu le-ar obține;

Tehnica culpabilizării - un partener poate să învinovățească pe celălalt pentru o greșeală oricât de neînsemnată, dramatizând la maximum “daunele” pe care le-a provocat, pentru a-l sensibiliza să facă concesii.

Tehnicile duale:

Tehnica scoaterii Asului din mânecă - când toate clauzele păreau a fi discutate și aprobate, apare “asul” uneia dintre părți, care schimbă unele clauze ce nu-i convin, ca și când ambele echipe de negociatori ar fi obligate să accepte și să se încline în fața autorității sale;

Tehnica “Da,dar...” - se concretizează prin acordul partenerului cu propunerile care i se fac, fiecare acord fiind însă însoțit de o cerere complet nouă;

Tehnica implicării altor parteneri în negocieri - este practică în negocierile internaționale de anvergură; când partenerii de negocieri, nu vor să facă concesii, dar nu sunt nici în poziția de a le respinge, se decide aducerea la masa negocierilor și a terților părți, cu un grad de autoritate sporit.

Tehnicile extremiste:

Tehnica ultimativă - implică destule riscuri, întrucât unul din parteneri acționează împotriva așteptărilor și chiar a intereselor celeilalte părți, fără să știe care va fi reacția celeilalte; Tehnica faptului împlinit - această situație este destul de dificilă, eliminând, ca și ultimatumul, orice alternativă;

Tehnica amenințării și tehnica zădărnirii acesteia - este o metoda veche de agresiune a partenerului, profitând de o eventuală lipsă de siguranță a acestuia, care poate fi amenințat, de pildă, că va fi pedepsit dacă superiorii lui vor afla că nu vrea să coopereze. La amenințare se adaugă aici umilirea.

Alte tehnici extremiste se referă la coalițiile ostile cu concurenții partenerului, la încercarea de a diviza echipa partenerului, la violarea aspectelor confidențiale și în extremis - la coerciția fizică, ceea ce, de obicei, pune capăt negocierii.

Majoritatea tehnicilor abordate, cunosc îmbunătățiri sensibile de la o perioadă la alta, chiar și în relațiile de negocieri cu același partener. Într-adevăr, în aceasta lume foarte mobilă a secolului nostru, flexibilitatea se impune ca o virtute în numeroase activități, inclusiv sau îndeosebi în ceea ce privește negocierea.

Rusia de astăzi, continuă să rămână nostalgică după vechile teritorii ale Uniunii Sovietice, fapt menționat și de Putin în repetate rânduri. Destrămarea Uniunii Sovietice, este privită de multă lume nostalgică (inclusiv de către conducerea de vârf a Kremlinului) ca o tragedie. În același context, multe din țările est-europene au devenit democrații de orientare occidentală și Rusia este silită, a interveni în mod repetat în treburile fostelor sale republici, folosindu-se de puterea sa economică și moneda de schimb - gazul rusesc, pentru a presa guvernul de la Chișinău, Kiev, Tbilisi să nu adere la UE sau NATO și exploatează situația volatilă din zonele de conflicte înghețate. Când relațiile cu Rusia se răcesc, exporturile de vinuri, legume, fructe se opresc, iar prețul gazului crește, asigurându-și un spațiu de manevră coercitivă asupra guvernelor din zona est europeană. Războiul din Ucraina, însă a deschis o nouă pagină a relațiilor dintre UE și Ucraina, Moldova, Georgia prin depunerea cererilor de aderare la Uniunea Europeană: 28 februarie - Ucraina, 3 martie – Georgia și Moldova. Aderarea Ucrainei, Georgiei și Moldovei la UE va fi un proces de durată: din perspectiva Comisiei Europene, nu este posibilă o aderare imediată și nu există o procedură simplificată, în contextual războiului din Ucraina, privind aderarea în regim prioritar, dar în același timp deschide noi aspecte ce țin de conflitele înghețate și securității regionale.

Războiul din Ucraina, a generat schimbări cu efecte pe termen foarte lung, într-o rearanjare mondială greu de anticipat, înainte de izbucnirea conflictului, în plan politic și economic, a accelerat schimbările și a făcut ca deciziile dificile, care s-ar fi luat în ani, să fie adoptate în termen de săptămâni. Efectele acestora, vor redesena peisajul politic și geopolitic,

pentru multe decenii de acum înainte. Lucrurile păreau puse la punct, într-o situație făcută să dureze, Uniunea Europeană, până la începerea războiului, nu și-a pus problema decuplării de importurile de energie din Rusia, ba din contra, conducta Nord Stream 2, ar fi adus economiei germane, încă 55 de miliarde de m³/anual, dublând volumul de gaz importat. Ultimele informații apărute, confirmă intenția guvernului german, de a construi 4 terminale de gaz lichefiat, pentru a înlocui cel puțin 70% din importurile de gaze rusești și marchează o inversare semnificativă a politicii energetice, nu doar a Germaniei, dar și a întregii Europe. În acest sens, identificarea și diversificarea surselor energetice alternative, reprezintă o prioritate și pentru Republica Moldova, pentru a evita pe cât de mult posibil, instrumentul politic de sabotaj, constrângere și intimidare, “arma” cu care s-a operat decenii la rând – gazul rusesc. Din momentul în care va ajunge gaz natural lichefiat, în Bulgaria sau România, din SUA (la preț anunțat mai mic decât cel plătit Gazprom-ului), se deschid posibilități și pentru Republica Moldova, de a folosi țeava Iași-Ungheni-Chișinău, ceea ce ar urma să sporească securitatea energetică a țării. În altă ordine de idei, statutul de neutralitate consfințit în Constituția Republicii Moldova, în actualele condiții, nu este funcțional și nu oferă, absolut nici o garanție în plus, în vederea protejării hotarelor țării, de o invazie a Rusiei. Prevederile privind neutralitatea, arată că, un stat neutru este obligat să-și asigure această neutralitate, inclusiv să nu permită în caz de război, unuia din beligeranți, să intre pe teritoriul său, dar din câte bine știm, Federația Rusă menține ilegal pe teritoriul Republicii Moldova, atât trupe, cât și armament.

BIBLIOGRAFIE:

1. THUDEROZ, Ch. Negocierile - Eseu de sociologie despre liantul social, Ed Știința, 2002, p. 7.
2. ZĂPĂRȚAN, L.-P. Negocierile în viața social-politică. București: Editura Eikon, 2007, p. 11.
3. MALIȚA, M. Diplomația. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 274.
4. VASILE, DRAGOȘ Tehnici de negociere și comunicare. București: Editura Expert, 2000, p. 140.
5. ANDRE DE PERETI, JEAN ANDRE LEGRAND, JEAN BONIFACE Tehnici de comunicare. Iași: Editura Polirom, 2001, p. 7.
6. GH. M. PISTOL Negocieri și uzanțe de protocol - Editura Fundației România de mâine, București, 1999, p. 22.
7. MALIȚA, M. Teoria și practica negocierilor, p. 186.
8. CLOȘCĂ, I., SUCEAVĂ, I. Dreptul internațional umanitar. București: Editura Șansa, 1992.
9. PRUITT, D., CARNEVALE, P. Negotiation in Social Conflit. Buckingham: Ed. Open Univ. Press, 1993.
10. GOGUELIN, P. La negociation: frein et moteur des changements, E.S.F, Paris 1993, p. 128.
11. AUDEBERT-LASROCHAS, P. La negociation, applications professionnelles. Paris: Ed. de l'Organisation, 2000, p. 209-240.
12. DÂNCU, V.-S. Comunicarea în managementul instituțional. Cluj Napoca: Gewat Productions, 2000.

CZU: 327.56:341.1

DOI: 10.5281/zenodo.6832887

IMPACTUL CONFLICTULUI TRANSNISTREAN ASUPRA ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Vladimir BORȘ

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
doctor, conferențiar universitar
e-mail: vbors@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0001-8389-430X

Sabina BUTUCEC

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterandă
e-mail: sabina.butucec@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7108-5537

The purpose of this research is the theoretical-conceptual and empirical analysis of the problem of freezing the conflict in the post-Soviet space, based on the conflict in Transnistria. Proposed objectives: studying the historiography of frozen conflict research, synthesizing the main conceptual aspects of frozen conflicts, researching the forms and methods of their management, analyzing the evolution of frozen conflict in the Republic of Moldova, etc.

This topic is current and has been the subject of several political studies. For these reasons, an attempt was made to achieve a complex, two-dimensional synthesis in premise-impact correlations. At the same time, the research was conditioned by the tangents of two socio-human sciences: sociology and political science. The novelty of the study consists in the fact that a complex synthesis was made on the influence of the accession process on the entire political and social system. The conclusions formulated in the research result allow to evaluate, at fair value, the scientific novelty of the paper.

Keywords: territorial conflict, frozen conflict, negotiations, conflict resolution, cooperation, international organizations, peacekeeping strategies, methods of conflict resolution, mediation.

Privit în ansamblu fenomenul separatismului a fost determinat de procesul destrămării URSS. Dezintegrarea URSS și apariția pe teritoriul ei a unor state independente a generat pentru Rusia o situație geopolitică și geostrategică absolut nouă. Astfel, Rusia s-a pomenit „împinsă în adâncul Eurasiei”, fapt perceput ca ceva inadmisibil pentru țara care timp de secole a jucat un rol de importanță majoră în politica internațională, dar și cea europeană.

Frontierele Rusiei se restrâng în prezent la ceea ce au fost la începutul sec. XIX în Caucaz, la jumătatea aceluiași secol, în Asia Centrală, și cam ceea ce a fost prin 1600 spre Vest, imediat după domnia lui Ivan cel Groaznic. Totodată, Federația Rusă aspiră la redobândirea statutului de altădată, cel de supraputere. Influența rusă crește în prezent în trei direcții - spre Asia Centrală, spre Caucaz și spre Vest, respectiv spre Țările Baltice și Europa de Est.

Conform opiniei cercetătorului E. Pain, prioritar pentru strategia Rusiei până în anul 2020 va fi reconstruirea statului rus și reimpunerea puterii ruse pe arena internațională [1, p.14]. Pentru a-și atinge scopul, Rusia utilizează în relațiile sale cu fostele republici unionale diverse presiuni cu caracter politic, economic și militar. Din această perspectivă, Republica Moldova, Georgia, Ucraina, Armenia sunt cheia spre regiunile cele mai sensibile pentru aspirațiile de securitate ale Rusiei. Astfel, Federația Rusă exercită presiune peste granițele sale din motive geostrategice, geopolitice și geoeconomice [2, p.23].

Pe de altă parte, interesul manifestat de SUA, NATO și UE pentru Republica Moldova, Georgia, Ucraina și alte state post-sovietice rezidă în faptul că acestea servesc drept instrument de constrângere și de stopare a intereselor și influenței Rusiei. Intenția Uniunii Europene de a

integra în sfera sa de influență Republica Moldova este determinată, în primul rând, de formarea unei zone economice și politice stabile, care ar asigura stabilitatea la frontierele estice ale UE. Aderarea la structurile europene și euroatlantice a Georgiei și Ucrainei ar semnifica diminuarea influenței Federației Ruse în zonă și, respectiv, extinderea influenței UE și NATO (lucru deja neadmis de Federația Rusă) în spațiul est-european și sud-caucazian.

Destrămarea URSS a fost însoțită de o serie de conflicte armate locale motivate etnic și ideologic. Aceste consecințe provin din fapte istorice și din dezintegrarea treptată politică, socială și economică [3, p.55]. Printre numeroasele conflicte din acea vreme, cele din Cecenia, Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia, Nagorno-Karabakh (încheiat la 10 noiembrie 2020, cu un alt armistițiu cu asistența Rusiei. Armistițiul consta în cedarea teritorilor ce nu aparțineau fostei Regiuni Autonome Nagorno-Karabakh dar și teritoriile cucerite din această regiune) și Tadjikistan au atins cele mai mari dimensiuni și au avut cea mai profundă incidență asupra modificărilor aduse situației inițiale [4, p.133].

Fiecare dintre conflictele în cauză își are propriile caracteristici unice care îl fac diferit de celelalte, și există diferențe destul de semnificative între situațiile prezente în zonele de conflict individual. În pofida acestor diferențe, există o asemănare izbitoare între originile și dezvoltarea conflictelor (pornind de la faza „fierbinte” până la normalizarea și stabilizarea procesului) pozițiile pe care le ocupă în politica regională, precum și consecințele acestora pe termen scurt și lung asupra zonelor afectate și împrejurimilor lor. În legătură cu aceasta, în doctrina de specialitate [5, p.102] a fost expusă opinia că Federația Rusă a luat parte la crearea acestor conflicte și le-a folosit ca și instrumente în lupta pentru influență și control în afara granițelor sale.

Cauzele și natura conflictului transnistrean

Studierea conflictului transnistrean în contextul abordării problemei soluționării conflictelor internaționale contemporane se impune a fi necesară din mai multe considerente. În primul rând, acesta reprezintă un exemplu relevant de conflict intern care datorită intervenției terței părți a devenit un conflict internaționalizat, intervenția fiind pe cât de pronunțată (în desfășurarea luptelor armate și în procesul de negocieri), pe atât de tolerată și chiar neglijată de comunitatea internațională [6, p.52]. În al doilea rând, sub pretextul medierii procesului de negocieri, terța parte contribuie substanțial la perpetuarea stării conflictuale (fiind generatorul principal al acesteia). În al treilea rând, conflictul transnistrean reliefează cum dreptul internațional contemporan este eludat de statele puternice în favoarea realizării propriilor interese (înregistrându-se încălcarea gravă a principiilor internaționale precum: neintervenția în afacerile interne ale statelor, egalitatea suverană a statelor, principiul neagresiunii, principiile de desfășurare a negocierilor etc.) [7, p.89]. Aceste și alte momente accentuează relevanța conflictului transnistrean pentru elucidarea problemelor politico-juridice ale procesului de soluționare a conflictelor internaționale contemporane.

Din punct de vedere istoric, conflictul transnistrean își are geneza în fenomenul de separare. Astfel, la 02 septembrie 1990, în orașul Tiraspol a avut loc așa-zisul congres II extraordinar al deputaților sovietelor de diferite niveluri din localitățile nistrene, în cadrul căruia a fost proclamată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană. Congresul a ales Sovietul Suprem provizoriu al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Nistrene în frunte cu președintele Igor Smirnov și a decis ca o porțiune de teritoriu de pe malul stâng al râului Nistru, împreună cu orașul Bender, de pe malul drept și cu alte câteva sate, să facă parte din componența Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Nistrene în componența Uniunii Sovietice.

Congresul anticonstituțional din Tiraspol a avut loc în pofida faptului că organizatorii lui au fost preîntâmpinați de nenumărate ori din partea Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova că poartă răspundere juridică și politică personală pentru eventualele consecințe negative în cazul adoptării unor hotărâri anticonstituționale [8, p.241].

Cu titlu de urgență, tot în aceeași zi de 02 septembrie 1990, Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova, condus de președintele Mircea Snegur, a adoptat Hotărârea R.S.S.M. nr.247 „Cu

privire la congresul II extraordinar al deputaților Sovietelor de diferite niveluri din unele localități nistrene” [9].

În baza articolului 97 din Constituția (Legea Fundamentală) R.S.S. Moldova, Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldova a declarat așa-zisul congres II al deputaților Sovietelor de diferite niveluri din unele localități nistrene, ce a avut loc la 02 septembrie 1990 în orașul Tiraspol, drept un organ anticonstituțional. De asemenea, Sovietul Suprem al R.S.S.M. a declarat nule toate hotărârile cu privire la proclamarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Nistrene și cu privire la formarea organului ei suprem, adoptate la așa-zisul congres II al deputaților Sovietelor de diferite niveluri din unele localități nistrene. Drept temei, s-a indicat că hotărârile menționate vin în contradicție cu articolele 1 - 4, 57, 70, 71, 92, 97, 125, 127 din Constituția (Legea Fundamentală) a R.S.S. Moldova și nu pot avea efecte juridice.

Prin aceiași Hotărâre nr.247 din 02.09.1990, Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova, i-a avertizat pe toți pe conducătorii și deputații Sovietelor locale de deputați din raioanele Camenca, Dubăsari, Grigoriopol, Râbnița și Slobozia, precum și din orașele Bender, Dubăsari, Ribnița, Tiraspol – participanți la Congresul de la Tiraspol, că dacă organele nelegitime nou formate vor încerca să-și exercite funcțiile, R.S.S. Moldova va fi nevoită să aplice pedepse penale, să declare stare excepțională și să introducă o formă specială de administrare a teritoriilor numite.

În scopul de a pune capăt conflictului, Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova a solicitat Guvernului U.R.S.S. să ia măsuri pentru a retrage de pe teritoriul R.S.S. Moldova regimentul Ministerului Afacerilor Interne al U.R.S.S. în termen de 24 de ore. Totodată, Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova a obligat Ministerul Afacerilor Interne al R.S.S. Moldova, Comitetul pentru Securitatea Statului al R.S.S. Moldova și Procuratura R.S.S. Moldova să asigure pe teritoriul raioanelor și orașelor în cauză executarea întocmai a legislației R.S.S. Moldova.

Fără a lua în considerație Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova nr.247 din 02.09.1990, la 25 august 1991 „republica transnistreană” își proclamă independența completă, redenumindu-se în Republica Moldovenească Nistreană [10].

La 27 august 1991, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația de independență a Republicii Moldova [11], care cuprindea și Transnistria. La acea dată, Republica Moldova nu avea armată proprie, Forțele Armate ale Republicii Moldova fiind create prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.193 din 3 septembrie 1991. Parlamentul Republicii Moldova a cerut guvernului URSS „demararea negocierilor cu Guvernul Republicii Moldova pentru a pune capăt ocupației ilegale a teritoriului Republicii Moldova și retragerea trupelor militare sovietice de pe teritoriul Republicii Moldova”.

În pofida naturii militare a ocupației reglementate de normele internaționale, ocupația teritoriului transnistrean (privită ca regim de administrare) nu are un caracter militar, altfel spus, este una „civilă”, trupele ruse dislocate servind doar ca o garanție a securității regiunii. În ceea ce privește mijloacele prin care a fost instituit regimul în cauză, atunci acestea cu siguranță sunt militare, deoarece, indiferent cum vom percepe evenimentele din anul 1992 (ca producere nemijlocită a ocupației, fie de menținere a ocupației instituite cu mult timp înainte), ele au implicat recurgerea la forță și desfășurarea operațiunilor militare [12, p.24]. Prin urmare, cazul Transnistriei constituie un exemplu atipic de ocupație, generată nu atât de încălcarea principiului internațional de neagresiune (care, de regulă, constituie sursa regimurilor de ocupație), ci de încălcarea principiului neamestecului în treburile interne ale altui stat [13, p.424].

Mecanisme și instrumente de soluționare a conflictului transnistrean

Relațiile internaționale contemporane se caracterizează prin dificultatea soluționării unor conflicte de diferite tipuri: teritoriale, religioase, interetnice etc. În prezent ele reprezintă una din problemele majore cu care se confruntă umanitatea, iar reglementarea lor uneori nu este posibilă nici cu ajutorul organizațiilor internaționale ca UE sau ONU [14, p.175]. Unul dintre aceste conflicte este și conflictul transnistrean. El reprezintă, probabil fără exagerare, cea mai grea problemă moștenită de la epoca sovietică de către Republica Moldova.

Tensiunile în relațiile dintre Moldova și Transnistria au început să apară la sfârșitul anilor 80 ai secolului XX-lea, în condițiile destrămării URSS și rezolvării problemelor legate de autodeterminarea politică și obținerea independenței [15]. Transnistria are mai puțin de 30 km lățime și o suprafață totală de 4.163 kilometri pătrați, având o populație de aproximativ 555,000 de locuitori, în timp ce restul Moldovei are 3 559 500 de locuitori [16]. Cu toate acestea, în Transnistria se află principala infrastructură industrială a Moldovei, stații electrice și, nu mai puțin important, un depozit semnificativ de armament din era sovietică.

Reglementarea conflictului transnistrean impune atingerea unui compromis în vederea soluționării finale la masa de negocieri. Cu toate acestea, durata negocierilor dovedește că părțile implicate nu reușesc să rezolve problema din cauza unor conjuncturi și sperăm că, între timp, acestea se vor schimba, înclinând balanța în favoarea uneia dintre ele. Motivul principal pentru care diferendul rămâne nesoluționat rezidă în faptul că părțile percep în mod diferit semnificația reglementării definitive a conflictului [17, p.7].

Elaborarea și implementarea politicilor de reintegrare a țării care vor conduce la soluționarea definitivă a conflictului transnistrean țin de interesul primordial al Republicii Moldova. Având în vedere această motivație serioasă, autoritățile trebuie să manifeste o voință politică fermă și să-și asume un angajament plenar și o responsabilitate sporită pentru atingerea obiectivelor urmărite. Politicile de reintegrare trebuie să fie promovate de către autoritățile moldovenești într-o manieră transparentă, inclusiv prin menținerea unui dialog coerent și deschis cu formațiunile social-politice și exponenții societății civile de pe ambele maluri ale Nistrului.

Republica Moldova a aderat la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa la 30 ianuarie 1992, iar la 26 februarie a aceluiași an a semnat Actul Final de la Helsinki. Din momentul aderării Republica Moldova s-a bucurat de o susținere permanentă din partea OSCE, care este principalul actor internațional colectiv, implicat plenar în procesul de reglementare a conflictului transnistrean [18, p.7].

Deci, reglementarea acestui conflictului este cea mai importantă și ambițioasă sarcină pentru Misiunea OSCE în Moldova. Alături de Rusia și Ucraina, Misiunea OSCE este mediator în procesul de negocieri, al căror scop este identificarea unei soluții definitive, complexe și durabile a conflictului. Misiunea facilitează întâlnirile directe între cele două părți și conlucrează cu acestea, cu mediatorii și cu observatorii în procesul multilateral de reglementare. Scopul negocierilor este găsirea unei soluții politice durabile a conflictului. În raportul său Nr. 13 din noiembrie 1993, Misiunea, pentru prima dată, și-a expus principiile de bază cu privire la un statut special pentru Transnistria. De atunci, împreună cu ceilalți mediatorii, a înaintat diferite propuneri pentru o reglementare definitivă și a intermediat acorduri cu privire la măsurile de consolidare a încrederii și cele privind principiile de bază ale relațiilor dintre ambele părți [19].

În anul 2005, în procesul de reglementare a diferendului transnistrean a început să se manifeste mai activ și Uniunea Europeană. Extinderea UE și instalarea frontierelor sale de Est pe Prut, care s-a produs la 1 ianuarie 2007, a contribuit esențial la sporirea interesului Bruxelles-ului față de Republica Moldova și, respectiv, față de conflictul transnistrean, fiindcă acesta reprezintă drept un focar periculos de tensiune pentru întregul continent. O dovadă elocventă în acest sens a servit semnarea în februarie 2005 a Planului de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană și numirea în martie 2005 a reprezentantului special al UE pentru Republica Moldova. Planul de acțiuni Republica Moldova – UE conținea un compartiment special privind conflictul transnistrean [20, p.15].

UE a fost antrenată în rezolvarea problemelor din regiune și prin instituirea Misiunii EUBAM la 30 noiembrie 2005. Puțin mai devreme, începând cu septembrie 2005, a fost extins formatul de negocieri în formula „5+2”. Formatul 5+2 include reprezentanți ai părților, mediatorilor și observatorilor în procesul de negociere - Moldova, Transnistria, OSCE, Federația Rusă, Ucraina, Uniunea Europeană și Statele Unite. Scopul negocierilor în formatul 5+2 este de a elabora parametrii unei soluționări cuprinzătoare, bazată pe suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova în hotarele ei recunoscute pe plan internațional, cu un statut special pentru Transnistria în componența Republicii Moldova.

Începând cu Declarația Ministerială a OSCE din decembrie 2016, procesul de negocieri la toate nivelurile funcționează pe baza unei abordări orientate spre rezultat. La începutul anului 2017, părțile au identificat un „pachet din opt puncte” prioritare, cu acorduri încheiate pe șase dintre acestea în noiembrie 2017 și în aprilie 2018.

Efectele de impact al conflictului transnistrean în perspectiva integrării europene a Republicii Moldova

Dacă am face o raportare la situația Republicii Moldova, în contextul integrării și anume impactul ce îl va produce aceasta, este necesar de menționat că, actualul câmp de manevră independentă în politica externă a Chișinăului oricum deja este extrem de limitat. Prin urmare, din acest punct de vedere costurile și riscurile asumate de Moldova sunt minimale. Un alt aspect negativ al integrării va fi reflectat de diminuarea suveranității și de afectarea domeniilor de competențe tradiționale pe care și le asumă statele, iar aceasta are bineînțeles și implicații asupra pozițiilor la care aderă statul în politicile sale externe. Dar, ca și în cazul independenței politicii, caracterul suveran al statului moldovenesc deja este extrem de confuz. În primul rând, nu sunt defel clare frontierele teritoriului asupra căruia se propagă suveranitatea statului moldovenesc. În al doilea rând, capacitățile de coerciție ale statului sunt serios afectate de criminalitate și corupție chiar și pe teritoriul pe care formal îl controlează. În sfârșit, însăși legitimitatea statului moldovenesc este pusă la îndoială de o parte din cetățenii săi. Creșterea numărului de solicitanți pentru acordarea unor cetățenii duble este o strategie de supraviețuire individuală care atestă existența unui pericol real colaps intern al statului pe nume Republica Moldova.

Integrarea europeană nu va avea un efect negativ asupra actualului nivel de suveranitate a Republicii Moldova, ci din contra, va fi un proces stimulator pentru consolidarea suveranității până la un interval al cărui limită superioară va fi determinată de obiectivele pe termen lung de construcție europeană. Pentru ca UE să rămână funcțională, ponderea împuternicirilor care revin Bruxelles-ului de către noile state membre crește cu fiecare extindere, în ipoteza extinderii până la 50 de membri, UE nu va fi viabilă cu actuala repartizare a competențelor. Auto-eliminarea Republicii Moldova din procesul european, nu va avea drept efect păstrarea suveranității sale. Mai mult ca atât, chiar dacă Republica Moldova nu va fi acceptată în calitate de candidat la aderarea la UE, ca și în cazul statelor-membre ale Asociației Europene de Liber Schimb, vecinătatea cu UE, inevitabil va implica o armonizare a legislației naționale cu cea europeană și aplicarea standardelor europene asupra producției locale, acestea determinând erodarea suveranității.

Un alt impact care ar viza câștigurile și mizele pentru Republica Moldova în contextul integrării europene, trebuie să fie ghidată de aceleași obiective de politică externă pe care le-au urmărit și actualii candidați. Desigur că există factori specifici care își vor lăsa amprenta atât asupra strategiei concrete prin care se va urmări integrarea europeană, cât și asupra efectelor de politică.

O voce externă mai bine auzită și o autoritate mai înaltă în relațiile internaționale, este una din mizele esențiale urmărite de candidatele din Europa Centrală și Est. Aderarea la UE va oferi Republicii Moldova, posibilitatea de a participa la procesele din economia, politica și cultura europeană și mondială. Istoria dezvoltării UE, arată că și statele mici au jucat un rol important în luarea unor decizii strategice. Integrarea Republicii Moldova în UE, va fi o expresie firească a identității de valori și principii, a vocației sale de țară democratică, profund ancorată prin tradiții, cultură și civilizație, în spațiul unic european.

Actualele tendințe pro-europene, care se manifestă în societățile norvegiană și elvețiană, sunt determinate în mare măsură anume de frica ca, fiind lăsați în afara UE, aceste țări vor avea foarte puține lucruri de oferit și de spus în politica internațională.

Un alt obiectiv al candidaților este obținerea unor noi posibilități pentru promovarea intereselor naționale pe plan european. În ultimele decenii, ca urmare a aprofundării cooperării între statele comunității europene, de la una sectorială la una mai largă, mai comprehensivă, tot mai multe împuterniciri ale statelor-membre din diferite domenii politice au fost transferate instituțiilor europene și sunt administrate în comun de către statele-membre. Dar anume aceasta

și oferă țărilor din UE, posibilitatea de a influența „construcția” politicilor europene și de a promova astfel interesele lor naționale. Statele care au aderat și care urmează să adere la UE, sunt conștiente de faptul că renunță la o parte din suveranitatea lor națională în schimbul obținerii unor câștiguri politice noi.

Un factor specific în integrarea europeană pentru Republica Moldova, este posibilitatea de evadare din arealul geopolitic al „vecinătății apropiate” Federației Ruse. În cazul țărilor din Europa Centrală și de Est un factor complementar a fost cel de a echilibra influența unilaterală pe care Statele Unite ale Americii, ar putea avea asupra lor în cazul neaderării. Această evadare geopolitică va însemna pentru Republica Moldova, posibilitatea de promovare a unor politici externe noi din punct de vedere conceptual, fără a simți în permanență un stres provocat de frica de a nu antagoniza cumva Federația Rusă, prin acțiuni care eventual ar putea să-i afecteze interesele.

În cadrul UE, Republica Moldova va putea participa plenar, la colaborarea interguvernamentală, în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună, ceea ce va solicita din partea Republicii Moldova, o calitate superioară a „materialului” diplomatic, o prezență și o prestație mai bună pe planul relațiilor dintre națiunile europene.

Un alt impact benefic este securitate națională mai înaltă. Indiscutabil, alături de integrarea în NATO, integrarea în UE, este urmărită și din cauza că prezența într-o structură regională de talia UE, adaugă țărilor-membre o certitudine mai înaltă în planurile lor de asigurare a securității și intereselor naționale. În perspectivă, UE își va dezvolta propriile forțe de apărare și reacție rapidă. Integrarea în familia europeană este și pentru Republica Moldova o garanție mai mare a faptului că nici „coșmarurile sale istorice” nu se vor mai repeta, că nu vor mai fi alte pacte Ribentrop-Molotov, foamete organizate sau deportări.

Astfel, în urma celor expuse, putem să estimăm beneficiile impactului integrării europene a Republicii Moldova, astfel încât viitorul acestei țări să fie unul mai bun, mai liniștit, mai transparent politic și economic, iar gândul zilei de mâine să nu fie o ambiguitate.

Impactul Acordului de Asociere asupra impulsivității acțiunilor de integrare europeană

Acordul de Asociere, în continuare AA, al Uniunii Europene, reprezintă un tratat dintre UE, pe de o parte, și o țară nemembră a UE, pe de altă parte. AA se încheie cu scopul de a crea un cadru larg de cooperare între părți. De obicei, domeniile incluse în AA se referă la relațiile politice, comerciale, sociale, culturale și de securitate. Încheierea acordurilor de asociere de către UE, are la bază articolul 217 al Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene, în continuare TFUE, care prevede în mod expres: „Uniunea poate încheia cu una sau mai multe țări sau organizații internaționale acorduri ce stabilesc o asociere, implicând drepturi și obligații reciproce, acțiuni comune și proceduri speciale”. [21, p.45]

În acest context, pe 12 ianuarie 2010, Republica Moldova și UE s-au angajat în negocierea unui document ambițios și anume AA. Paralel, autoritățile europene au negociat și, la finele anului 2010, au definitivat cu Guvernul Republicii Moldova, Planul de Acțiuni în domeniul liberalizării regimului de vize, care conținea patru blocuri importante: securitatea documentelor; imigrația ilegală; ordinea publică și securitatea; relațiile externe și drepturile fundamentale. Până la semnarea noului document juridic, privind relațiile UE cu Republica Moldova, au rămas valabile prioritățile și angajamentele de reformă necesare, pentru a corespunde criteriilor politice de implementare a standardelor și principiilor comunitare: drepturile omului; standardele democratice; o justiție independentă și eficientă; probitatea guvernării, capacități administrative și combaterea corupției. O parte a viitorului acord de asociere, se referea la stabilirea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, în continuare ZLSAC, care urma să intre în vigoare conform formulării diplomatice europene „atunci când vor fi întrunite condițiile relevante”. Însă pînă la întrunirea acestor condiții, părțile trebuiau să se angajeze în negocierile ZLSAC, acestea urmând să înceapă „numai după ce Republica Moldova va fi pregătită”, așa cum se menționa într-o altă declarație a instituțiilor europene. Pentru a pregăti Republica Moldova pentru începerea negocierilor asupra ZLSAC, UE

a remis executivului moldovean un set de recomandări, care au fost transpuse în Hotărârea Guvernului nr. 1125 din 14 decembrie 2010, cu privire la aprobarea Planului de Acțiuni al Republicii Moldova, privind implementarea Recomandărilor UE, pentru instituirea ZLSAC între Republica Moldova și UE. La 27 iunie 2014 Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană. A doua zi, pe 28 iunie Guvernul a aprobat proiectul de lege pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova și UE iar în data de 2 iulie 2014 Parlamentul a ratificat acordul cu majoritatea voturilor. Opoziția parlamentară nu a participat la votare acuzând guvernarea de trădare a intereselor țării. Pe 18 decembrie 2015 Jurnalul Oficial al UE publică decizia Consiliului de Asociere UE-Republica Moldova privind aplicarea titlului V din Acordul de Asociere Republica Moldova -UE (Comerț și aspecte legate de comerț) pe întreg teritoriul Republicii Moldova (inclusiv în regiunea transnistreană). Luând în considerare faptul că preferințele comerciale autonome (PCA) oferite Republicii Moldova au expirat la 31 decembrie 2015, de la 1 ianuarie 2016 agenții economici de pe ambele maluri ale Nistrului au exportat mărfurile în UE în baza aceluiași regim de comerț liber.

La 1 iulie 2016 a intrat pe deplin în vigoare **acordul de asociere UE-Republica Moldova cu zona sa de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare**. Acordul a fost aplicat, în mod provizoriu, de la 1 septembrie 2014.

Planul de Acțiuni RM-UE a fost înlocuit în 2014 de Agenda de Asociere, agreată în baza Acordului de Asociere RM – UE. În august 2017 a fost aprobată o nouă Agendă de Asociere pentru perioada anilor 2017-2019, conținând priorități pe termen scurt și mediul de cooperare RM-UE.

Rezoluția Parlamentului European referitoare la situația actuală a cooperării dintre UE și Republica Moldova (2022/2651(RSP))

Parlamentul European,

- având în vedere Acordul de asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte , care include o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare și care a intrat pe deplin în vigoare la 1 iulie 2016,
- având în vedere cererea Republicii Moldova (denumită în continuare „Moldova”) de a adera la Uniunea Europeană, prezentată la 3 martie 2022,
- având în vedere scrisoarea prim-ministrului Republicii Moldova adresată Președintelui Parlamentului European, primită la 16 martie 2022, prin care se solicită o creștere a asistenței macrofinanciare acordate Moldovei,
- având în vedere articolul 132 alineatul (2) din Regulamentul său de procedură,
- întrucât Moldova depinde de gazul rusesc și de cantități mari de energie electrică furnizate prin regiunea separatistă Transnistria; întrucât actualul contract de furnizare a energiei electrice încheiat de Republica Moldova este cu Moldgres, o societate cu sediul în Transnistria și deținută de gigantul rus Inter RAO;
- întrucât gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău, care conectează de facto Republica Moldova la sistemul energetic european prin România, s-a dovedit a fi destul de ineficient, deoarece gazele care sosesc prin România sunt în continuare mai scumpe decât cele furnizate de Gazprom;
- își exprimă solidaritatea cu poporul moldovean, având în vedere înrăutățirea situației în materie de securitate din Europa de Est; salută faptul că autoritățile moldovene, dar și cetățenii moldoveni au oferit solidaritate și sprijin celor 400 000 de refugiați ucraineni care caută adăpost în Moldova sau care tranzitează această țară; subliniază că acești refugiați au nevoie de adăpost, hrană, asistență medicală și condiții igienico-sanitare;
- reafirmă că sprijină suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova;
- respinge declarația din 3 martie 2022 a autorităților din regiunea ocupată Transnistria și își exprimă îngrijorarea cu privire la această declarație, prin care autoritățile transnistrene au anunțat încetarea procesului de soluționare a conflictului și au lansat un nou apel pentru recunoașterea așa-numitei „independențe” a Transnistriei;
- reamintește că sprijină o soluționare globală și pașnică a conflictului din Transnistria prin

procesul de negociere în formatul 5+2, bazându-se pe suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova, în cadrul frontierelor sale recunoscute la nivel internațional, cu un statut special pentru regiunea Transnistria, în interiorul unui stat moldovean viabil; subliniază că indiferent de soluția aleasă pentru a rezolva problema transnistreană, ea trebuie să respecte dreptul suveran al Republicii Moldova de a-și alege propria sa orientare în materie de apărare și politică externă;

Opoziția comunistă califică semnarea de către Republica Moldova a Acordului de Asociere la UE drept un act de cedare a suveranității din partea Chișinăului. Deputații comuniști spun că prevederile acestui acord vor distruge ramurile strategice ale economiei naționale și democrația țării. Iar pentru a evita aceste consecințe, PCRM-ul condus de la Vladimir Voronin propune revizuirea Acordului de Asociere. Aceste critici, pronosticuri creează și un curent de opinie în societate.

Totodată, indiferent de apartenența la UE sau de perpetuarea actualei stări de „independență” politică, Republica Moldova va continua să piardă din suveranitatea sa. Numai aderarea la UE, îi va permite Republicii Moldova, prin beneficiile socio-economice și politice obținute, să compenseze la maximum costurile inevitabile pe care le presupune integrarea. Aderarea mai târzie, presupune probabil un singur avantaj, și anume ca, între timp, UE va reuși să efectueze o sistematizare și o delimitare mai clară a competențelor între instituțiile europene și statele naționale.

Tiraspolul și Moscova opun rezistență pentru a oferi Uniunii Europene statut de mediator în procesul de reglementare a diferendului transnistrean. Pentru cine ridică semne de întrebare asocierea Moldovei la UE fără regiunea separatistă transnistreană, care prin gura autorităților de la Tiraspol spun că locul regiunii ar fi în altă Uniune, în cea Vamală?

Expertul Iulian Groza afirma că „Republica Moldova, asociindu-se cu Uniunea Europeană, prin semnarea acestui acord, se asociază cu întreg teritoriul său, inclusiv regiunea transnistreană. Acest subiect este deosebit de important, în special când vorbim despre integrarea economică. Fiindcă atunci când am lansat negocierile cu Uniunea Europeană pe Zona de Comerț Liber Aprofundat și Cuprinzător, noi am invitat experți de la Tiraspol ca să fie parte a acestui proces în calitate de observatori și să poată nu numai să se informeze, dar, poate, chiar și să contribuie cu anumite propuneri. Deci, am încercat să fie o abordare cuprinzătoare, inclusivă, dacă pot să-i spun așa.

Doi, acum când semnăm Acordul de Asociere, în conținutul acestuia este o prevedere care stabilește o anumită excepție, care vizează Zona de Comerț Liber Aprofundat și Cuprinzător. Și anume, noi deja am convenit cu Uniunea Europeană că regimul asimetric de comerț cu Uniunea Europeană se va extinde până la sfârșitul anului 2015. Aceasta înseamnă că odată ce Republica Moldova va începe să aplice provizoriu Acordul de Asociere începând cu toamna acestui an, practic încă un an de zile producătorii din regiunea transnistreană vor beneficia de regim asimetric, timp în care urmează, noi, împreună cu colegii de la Tiraspol, cu suportul Uniunii Europene, dar și partenerilor în procesul de negocieri să identificăm aceste condiții minime necesare pentru a extinde Zona de Comerț Liber Aprofundat și Cuprinzător în regiunea transnistreană.

Republica Moldova a ajuns în prezent, într-un punct în care, acum câțiva ani nu se gândea că poate ajunge vreodată. Instabilitate, incertitudine, crize politice și economice interminabile, lipsă de perspectivă și multă corupție, sunt doar câteva elemente care caracterizează starea de lucruri din Moldova la ora actuală. Dezamăgirile, frustrările și neîmplinirile ne-au însoțit pe tot parcursul acestor ani, iar vectorul european de dezvoltare pe care Moldova și l-a asumat plenar în 2009 s-a ținut pe linia de plutire cu mare dificultate.

Aspirațiile noastre europene au fost puse la grea încercare și au rezistat doar datorită eforturilor unor actori separați, cum ar fi de exemplu societatea civilă, care în pofida incertitudinilor și situațiilor ambigue, a promovat valorile și standardele europene, menținând vie flacăra integrării europene. Acest lucru însă nu este suficient pentru a continua cu fermitate

parcursul nostru european. Este nevoie de un efort comun al întregii societăți, care din păcate în acest an nu a fost observat.

Totuși, speranțele unui viitor european au fost alimentate de mai multe acțiuni care au avut loc la nivel european, cum ar fi de exemplu ratificarea AA, dintre Republica Moldova și UE, de toate statele membre, document care fundamentează relația dintre Republica Moldova și UE, revizuirea Politicii Europene de Vecinătate sau implicarea tot mai activă a regiunii transnistrene în implementarea Acordului de Liber Schimb. Totodată, merită a fi apreciat și faptul că agenții noștri economici, au testat tot mai intens piața europeană, încercând să-și facă loc pe una dintre cele mai mari piețe de desfacere din lume.

Cererea oficială de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană a fost semnată de președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, la data de 3 martie.

Chestionarul Comisiei Europene cu privire la cererea de aderare a Republicii Moldova la UE a fost transmis vicepremierului Nicu Popescu, ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene, la 11 aprilie curent de către comisarul pentru vecinătate și extindere, Olivér Várhelyi. La 22 aprilie 2022, Republica Moldova a trimis primul chestionar de aderare la UE. Iar la data de 12 mai 2022, Republica Moldova a trimis partea a doua a chestionarului de aderare la UE.

Riscul de antagonizare a Federației Ruse, este unul dintre impedimentele externe cele mai serioase în calea integrării europene a Republicii Moldova. După cum consideră unii autori ca M. Grawitz „*experiența istorică imperială de construcție națională și actualele aspirații de restabilirea a statutului de mare putere, face ca Rusia să fie și să rămână și pe viitor, tentată de a interfera în afacerile din noile state independente și, astfel, să limiteze independența și suveranitatea lor*” [22, p.56]. Prin urmare, dorința Republicii Moldova de integrare europeană poate fi extrem de dificil de reconciliat, cu concepțiile Rusiei asupra viitoarelor aranjamente geopolitice și geoeconomice din Europa. Din declarațiile de politică externă ale oficialilor ruși, se poate trage concluzia că Moscova, vede viitorul continent European, articulat în jurul a doi piloni: UE la Vest și Federația Rusă la Est. Aceasta va face ca Rusia, probabil, să se opună cu vehemență și să submineze demersurilor pro-europene întreprinse de Chișinău.

În urma celor expuse, tindem să precizăm riscurile și beneficiile integrării europene, care tind a influența opinia publică, în aparență fiind ca o tentație, ce sperie mulți oameni, prin noțiunea de suveranitate pierdută. Dacă ar fi, să analizăm situația statului Republica Moldova la moment, ideea de suveranitate este demult abandonată în mințile fiecăruia, deoarece viața de zi cu zi, și realitatea dură a acesteia, nu permit omului de rând un trai calitativ, simțul patriotismului și a dragostei de țară. Astfel, acest subiect polemitizat, care are menirea doar de a influența negativ opinia publică, ar trebui neglijat, dat fiind faptul, că apartenența la o uniune, nu presupune pierderea integrității statale și a posibilității de a ieși din parteneriat, chiar dimpotrivă, se respectă dreptul la alegere a fiecărui membru, care în cazul unei dorințe, de a fi un stat separate, o poate face printr-un referendum național.

În condițiile Republicii Moldova, cetățenii ar trebui să dispună de un grad de cultură politică mai avansat, în sensul de a lua o decizie bună și o idee politică cuvenită. Acest lucru devine însă foarte greu de realizat, din cauza manipulărilor mass-media, care duc o politică de dezinformare sau informare eronată, astfel încât obțin efectele scontate de liderii politici, ce nu se vor în UE și nu-și regăsesc doctrina în acest sens.

Într-un final, putem spune că problematica integrării în UE, vizează orice stat, dat fiind faptul de diversitate în opinii și opțiuni politice. Ca orice pas grandios, acesta are nevoie de dificultăți, care odată ce vor fi depășite, Republica Moldova ar putea respira cu un nou suflu, mai civilizat și mai sigur de ziua de mâine.

Reieșind din cele prezentate, ajungem la *concluzia că: impactul conflictului înghețat din regiunea transnistreană asupra procesului de aderare a Republicii Moldova la UE* trebuie privit ca un proces particular, în care specificul conflictului contează foarte mult, așa precum acesta depinde de istoria statului, de cultura politică a cetățenilor, de influența din exterior asupra soluționării acestuia. La fel, soluționarea conflictului, trebuie privit ca un proces continuu, soluționarea căruia necesită efort pentru consolidare sau depășire.

Totodată, conflictul teritorial presupune situația de agravare maximă a contradicțiilor în sfera relațiilor naționale și/sau internaționale, exprimate în comportamentul subiecților sub formă de confruntări și ciocniri active (armate sau nearmate).

În pofida faptului că statele au o contribuție esențială la procesul de creare și aplicare a reglementărilor privind soluționarea conflictelor teritoriale, cadrul normativ în materia supusă cercetării este învechit, fiind elaborat în mare parte până la mijlocul secolului XX și necesită o adaptare la contextul noilor realități, marcate prin prezența activă a tot mai multor entități statale nerecunoscute de comunitatea internațională.

Momentul-cheie în dinamica conflictelor teritoriale este actul de agresiune, care nu doar marchează acutizarea substanțială a conflictelor, ci comportă și un pronunțat caracter juridic, presupunând prin esență o gravă încălcare a normelor și principiilor internaționale. Actul de agresiune este în măsură să declanșeze o reacție în forță a comunității internaționale, fapt ce are impact negativ asupra procesului de soluționare a conflictelor teritoriale. Prin urmare, conflictul teritorial necesită a fi soluționat cu precădere prin mijloace politico-diplomatice și cu evitarea pe cât este posibil a intervențiilor militare.

Intervenția părților terțe în soluționarea conflictelor din Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud este o acțiune pe cât de necesar, pe atât de complicată, deoarece, în funcție de interesele urmărite, terța parte poate să contribuie atât la soluționarea conflictului, cât și la agravarea acestuia. Cea mai gravă problemă rezidă în rolul distorsionat pe care partea terță îl poate avea la procesul de negocieri, deoarece ea poate urmări realizarea propriilor interese, încălcând grav normele dreptului internațional.

Privite în ansamblu, conflictul teritorial din Republica Moldova demonstrează elocvent că procesul de gestionare a conflictelor internaționale doar aparent se desfășoară potrivit cadrului juridic unanim stabilit și recunoscut de comunitatea internațională. *De facto*, acest proces este dominat de statele mai puternice, care urmăresc satisfacerea propriilor interese. Acest fapt denotă și ineficiența structurilor internaționale de a aplica echidistant cadrul legal internațional față de marile puteri ale lumii, nefiind în stare să le influențeze și cu atât mai mult să le sancționeze.

BIBLIOGRAFIE

1. PAIN, E. The Russian-Georgian armed conflict: An acute case of poisoning with imperial illusions. În: Russian Politics and Law, 2009, no.5, p.14. ISSN: 1061-1940.
2. MAGYAR, B. Stubborn Structures: Reconceptualizing Postcommunist Regimes. Budapest: Central European University Press, 2019, p.23. ISBN: 9633862140.
3. MĂLKSOO, L. Russian Approaches to International Law. Oxford: University Press, 2017, p.55. ISBN: 0198808046.
4. БОЛЬШАКОВ А.Г. Внутренние вооруженные конфликты в странах Северо-Восточной Евразии в начале XXI в.: трансформация и перспективы завершения. În: Вестник Санкт-Петербургского университета, 2019, Том 35, Выпуск 1, p.133. ISSN: 2074-1243.
5. HOCH, T., KOPECEK, V. De Facto States in Eurasia, 1st Edition. London: Routledge, 2018, p.102. ISBN: 9780367190.
6. GALINSKII, I. N., MACHUGA, V. V. The Moldovan-Transnistrian conflict: features of development in the early XXI century. În: Bulletin of the Moscow Region State University (Russian Federation), 2018, no.2, p.52. ISSN: 2224-0209.
7. GANIN Yu. G. Trade and economic relations of Moldova and Transnistria in the face of competing integrations. În: The World of Change: International Scientific and Public Journal (Russian Federation), 2016, no.2, p.89. ISSN: 2015-0307.
8. BEJAN A. M. The status of the peacekeeping operations in the transnistrian conflict. În: Contemporary Readings in Law and Social Justice (USA), 2017, no.9, p.241. ISSN: 1948-9137.

9. Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.Moldova nr.247 din 02.09.1990 „Cu privire la congresul II extraordinar al deputaților Sovietelor de diferite niveluri din unele localități nistrene”. În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S.Moldova, 1990, nr.9.
10. Декларация о независимости Приднестровской Молдавской Республики, принято на десятой сессии первого созыва Верховного Совета Приднестровской Молдавской Республики 25 августа 1991 года, <http://mfa-pmr.org/ru/DТр>
11. Legea privind Declarația de independență a Republicii Moldova, nr.691 din 27.08.1991 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1991, nr.11-12.
12. MAGYAR B. Stubborn Structures: Reconceptualizing Postcommunist Regimes. Budapest: Central European University Press, 2019, p.24. ISBN: 978-963-386-214-8.
13. O’LOUGHLIN J., KOLOSSOV V., TOAL G. Inside the Post-Soviet De Facto States: A Comparison of Attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria În: Eurasian Geography and Economics, 2014, no.5 (55), p.424. ISSN: 1538-7216.
14. SOLOMON C. ș.a. Conflictul transnistrean și procesul de negociere în formatul 5+2. În Moldoscopie (probleme de analiză politică) Chișinău, 2008, nr. 3 (XLII) p. 175.
15. ШОРНИКОВ П. Днестровская война в историографии Республики Молдова. 2008. http://srch.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no18_ses/02shornikov.pdf .
16. Приднестровская Молдавская Республика. Тiraspol, 2012. <http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=40> .
17. BOȚAN, I. Reglementarea transnistreană: o soluție europeană. Chișinău: Arc, 2009. p. 7.
18. Conflictul Transnistrean după 20 de ani : Raport al unui grup de experți internaționali. Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2011. p. 7.
19. Soluționarea conflictului și procesul de negocieri <http://www.osce.org/ro/moldova/66435>.
20. Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova : Ghid. Chișinău: Gunivas, 2006. p. 15.
21. BOTAN, I. Prevederile Acordului de Asociere. Chișinău: Arc, 2009. 95 p., p. 45.
22. GRAWITZ, M. Manual de Știință Politică. Paris: ed. PUF, 2003. 134 p., p. 56.

Sesiune de comunicări științifice
Dimensiunile securității naționale a Republicii Moldova: politică, economică, socială, umană, ecologică

CZU: 32:004.056

DOI: 10.5281/zenodo.6832915

**IMPORTANȚA ASIGURĂRII SECURITĂȚII CIBERNETICE ÎN CADRUL
DOMENIULUI POLITIC. PROBLEME, RISCURI ȘI NOI OPORTUNITĂȚI**

Tatiana BUSUNCIAN

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

doctor în politologie, conferențiar universitar

e-mail: busuncian@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0242-8863

Ion MOLDOVAN

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

masterand

e-mail: ion.moldovan@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-7364-8738

In the 21st century, the age of new scientific technologies when humanity has reached a high level of computing technology development and interconnectivity, in addition to many multidimensional uses, we have come across a multitude of problems that were not preeminent until recently. Indeed, the requirement to maintain security in the cybernetic dimension has become equally vital for individuals, companies and organizations, both at the national and global levels. This paper aims, considering the aspect of ensuring high level of cybersecurity, to provide a multidimensional and equidistant analysis and identify central issues in the field: the problem of critical infrastructure, electronic voting, darknet and transnational hacking groups.

Keywords: cybersecurity, politics, problems, risks, critical infrastructure, electronic voting, darknet, cybercrime, hackers, international hacker networks, cyberwarfare

Aflându-ne în secolul XXI, în epoca noilor tehnologii științifice, în care umanitatea a ajuns la un nivel înalt de dezvoltare a tehnicii de calcul și a nivelului de inter conectivitate, pe lângă numeroase foloase aduse multidimensional, am ajuns să ne ciocnim cu o multitudine de probleme care până nu demult nu erau primare, astfel necesitatea menținerii securității în dimensiunea cibernetică a devenit una vitală atât pentru indivizi aparte, cât și a companiilor și organizațiilor, ajungând chiar și la nivel de țară și global. Astfel, pentru a ne putea asigura un nivel ridicat de securitate cibernetică, în lucrarea prezentă, ne propunem să depistăm și să analizăm multidimensional și echidistant principalele probleme din domeniul dat. Cu toate că la momentul actual există numeroase probleme de ordin cibernetic, în articolul prezent v-om numi și prezenta detaliat cele mai importante dintre acestea, care pot crea dificultăți și riscuri suplimentare sistemelor de securitate cibernetică naționale.

Printre cele mai importante probleme ale securității cibernetice mondiale în prezent putem considera: *problema infrastructurii critice; problema votului electronic; problema darknet-ului; problema grupărilor transnaționale de hackeri.*

Însăși prin termenul de „*infrastructură critică*” se creează opinia despre un sistem de infrastructură care are o importanță foarte majoră pentru stat și societate la general. În fiecare țară la momentul actual există sisteme naționale, dar și corporative-private legate de controlul și mentenanța sistemelor de infrastructură critică. Conform directivei 2008/114 /CE al Consiliului Uniunii Europene, infrastructura critică este definită ca „un element, un sistem sau o componentă a acestuia, aflat pe teritoriul statelor membre, care este esențial pentru menținerea funcțiilor societale vitale, a sănătății, siguranței, securității, bunăstării sociale sau economice a persoanelor, și a căror perturbare sau distrugere ar avea un impact semnificativ într-un stat membru ca urmare a incapacității de a menține respectivele funcții” [1].

Conform cercetătorilor români de la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Grigore Alexandrescu și Gheorghe Văduvă, infrastructurile fac parte din structura de rezistență a unui sistem, sunt relaționale și funcționale și constituie în întregul suportul necesar pentru ca sistemul să se identifice, să se individualizeze, să intre în relații cu alte sisteme, să se stabilizeze și, evident, să funcționeze. Infrastructurile se pot împărți, în funcție de locul, rolul și importanța lor pentru stabilitatea și funcționalitatea sistemelor, precum și pentru siguranța și securitatea sistemelor și procese în trei mari categorii: *infrastructuri obișnuite; infrastructuri speciale; infrastructuri critice* [2, p. 6].

Infrastructurile obișnuite reprezintă o structură, un cadru, care asigură construcția și funcționarea sistemului. Aceste infrastructuri nu prezintă calități deosebite, în afara celor care le justifică existența și prezența în cadrul sistemelor și proceselor. O țară, spre exemplu, va avea totdeauna drumuri, căi ferate, localități, școli, biblioteci etc. Pe parcurs, unele dintre acestea pot deveni speciale sau chiar critice, în funcție de noul rol pe care îl pot avea, de dinamica importanței și de alte criterii. Spre exemplu, localitățile care au aerodromuri, puternice centre de comunicații, centrale nucleare, noduri de cale ferată etc. pot face parte din infrastructuri speciale și, în anumite condiții, chiar din infrastructurile critice [2, p. 6].

Infrastructurile speciale au un rol deosebit în funcționarea sistemelor și proceselor, asigurându-le acestora o eficiență sporită, calitate, confort, performanță. De regulă, infrastructurile speciale sunt infrastructuri de performanță. Unele dintre acestea, mai ales cele care pot avea, prin extensie sau prin transformare (modernizare), un rol important în stabilitatea și securitatea sistemelor, pot intra și în categoria infrastructurilor critice [2, p. 6].

Infrastructurile critice sunt, de regulă, acele infrastructuri de care depind stabilitatea, siguranța și securitatea sistemelor și proceselor. Ele pot face parte din categoria infrastructurilor speciale. Nu este însă obligatoriu ca toate infrastructurile care sunt sau pot deveni, la un moment dat, critice să facă parte din această categorie de infrastructuri. Este foarte posibil ca, în funcție de situație, chiar și unele dintre infrastructurile obișnuite – cum ar fi, spre exemplu, drumurile de țară sau canalele magistrale din sistemele de irigații etc. – să devină infrastructuri critice. De aceea, în definirea infrastructurilor critice, pot să intervină și alte elemente, ceea ce conduce la concluzia că există un criteriu de flexibilitate și un altul de imprevizibil în identificarea și evaluarea unor astfel de structuri [2, p. 7].

Infrastructurile critice sunt acele infrastructuri cu rol important în asigurarea securității în funcționarea sistemelor și în derularea proceselor economice, sociale, politice, informaționale și militare. Infrastructurile sunt considerate critice datorită:

- condiției de unicat în cadrul infrastructurilor unui sistem sau proces;
- importanței vitale pe care o au, ca suport material sau virtual (de rețea), în funcționarea sistemelor și în derularea proceselor economice, sociale, politice, informaționale, militare etc.;
- rolului important, de neînlocuit, pe care îl îndeplinesc în stabilitatea, fiabilitatea, siguranța, funcționalitatea și, mai ales, în securitatea sistemelor;
- vulnerabilității sporite la amenințările directe, precum și la cele care vizează sistemele din care fac parte;

- sensibilității deosebite la variația condițiilor și, mai ales, la schimbări bruște ale situației [2, p. 7].

Protecția infrastructurii critice se referă la măsuri pentru asigurarea securității sistemelor, rețelelor și activelor interdependente care stau la baza serviciilor vitale pentru funcționarea societății. Exemple de infrastructură fizică vitală includ drumuri, poduri, aeroporturi, comunicații și centrale electrice. Toate celelalte tipuri de infrastructură sunt imposibile fără infrastructura informațională, adică fără computere și rețele, reprezentate în principal de sisteme de monitorizare, control și achiziții de date (SCADA), a căror interconectare le permite să facă schimb de informații și să efectueze analize asupra tuturor funcțiilor critice. Aceste tipuri de infrastructură includ serviciile bancare, generarea și distribuția energiei electrice, serviciile medicale, serviciile guvernamentale de urgență și transportul [3].

Deoarece în majoritatea țărilor infrastructura informațională critică este în mare măsură deținută de sectorul privat, care o operează, este necesară nevoia de un set dinamic de soluții care să reflecte faptul că reglementarea nu ține pasul cu dezvoltarea atât a celor mai noi amenințări, cât și a tehnologiilor necesare pentru întreținere lor. Fluiditatea inherentă rapidă și constantă a internetului, împreună cu acoperirea sa globală, necesită soluții flexibile care se adaptează rapid la circumstanțe noi și în schimbare [3].

În acest fel putem clasifica infrastructura critică pe domenii de activitate:

- Energie (producția și extragerea de petrol și gaze naturale, producția, distribuția și stocarea combustibilului, inclusiv în rețelele de conducte, producția de energie electrică, transportul de energie electrică, gaze și petrol, distribuția);
- Sisteme de comunicații și informații (Sisteme informaționale și protecția rețelelor, Elemente tehnologice și de control ale sistemelor, Internetul, Elemente tehnologice ale rețelelor de comunicații electronice staționare, Elemente tehnologice ale rețelelor mobile de comunicații electronice, Elemente tehnologice ale rețelelor de radiodifuziune, televiziune și de navigație, Elemente tehnologice de comunicare prin satelit, radiodifuziune);
- Gestionarea apei (Protecția surselor de apă potabilă, controlul calității apei, tratarea apei și controlul cantității de producție);
- Alimente (producția de alimente, siguranța și protecția alimentelor);
- Asistență medicală (servicii medicale și spitalicești, medicamente, seruri, vaccinuri și medicamente, laboratoare biologice și agenți biologici);
- Piața financiară (Servicii de plată și structuri de plată, administrația financiară de stat);
- Asigurare socială, drept și securitate (asigurare socială, drept și securitate, administrație, justiție și locuri de detenție);
- Administrație publică (administrație publică, forțele armate, autonomia locală, servicii poștale și de livrare);
- Transport (Transport rutier, Transport feroviar, Transport aerian, Transport fluvial, Transport maritim și costier);
- Industria chimică și nucleară (Producția, depozitarea și prelucrarea substanțelor chimice și a materialelor nucleare, Produse ale substanțelor chimice periculoase)
- Spațiu cosmic și știință [4, p. 28-30].

Pentru a înțelege impactul neglijenței protecției securității cibernetice în domeniul infrastructurii critice propunem spre analiză un caz care a avut loc recent. În februarie 2021, în orașul Oldsmar, statul Florida, SUA, oamenii legii și autoritățile locale au comunicat că un hacker necunoscut a obținut acces la sistemele de tratare și curățire a apei a orașului și a modificat compoziția chimică a apei. Făptașul a utilizat aplicația populară de acces și control de la distanță, care permite întreținerea computerelor și a altor dispozitive „TeamViewer”, cu ajutorul acesteia el a accesat de două ori calculatorul principal al Stației de tratare a apei, după care a modificat indicatorii componenței chimice a apei tratate pentru un oraș de aproape 15.000 de locuitori. Ca urmare a acestor manipulări, atacatorul a crescut cu succes nivelul de hidroxid de sodiu (NaOH) la niveluri periculoase, apoi s-a deconectat [5].

„Hidroxidul de sodiu, cunoscut și sub numele de sodă caustică, este ingredientul principal în produsele de curățare a țevelor. De asemenea, este utilizat pentru a controla aciditatea apei și a elimina metalele din apa potabilă din stațiile de tratare a apei. Hackerul a schimbat conținutul de hidroxid de sodiu al apei de la aproximativ 100 părți per milion la 11.100 părți per milion. Evident, aceasta este o creștere semnificativă și potențial periculoasă” a declarat șeful Bob Gualtieri în conferința de presă susținută [5]. Din fericire, apa periculoasă nu a fost furnizată localnicilor, deoarece atacul a fost observat la timp și, de îndată ce hackerul s-a deconectat, operatorul stației a readus imediat toate valorile substanțelor chimice la normal. Primarul orașului Oldsmar, Eric Seidel, a subliniat că sistemul de tratare a apei din oraș este configurat cu redundanță și oricum ar suna o alarmă dacă nivelurile chimice ar atinge niveluri periculoase fără ca oamenii să observe [5]. Cu toate acestea, există oricum un risc ca așa tipuri de infrastructuri critice să fie sparte, iar cifra victimelor la așa atacuri ar putea fi respectiv foarte mare.

O altă problemă modernă cu care se ciocnește domeniul securității cibernetice la etapa actuală este problema votului electronic. Ideile privind implementarea unor sisteme electorale electronice (inclusiv în Republica Moldova) nu sunt noi, și speculațiile privind faptul că acestea nu sunt implementate din motive netemeinice, de exemplu că în așa mod fiecare cetățean ar putea avea acces mai rapid la procesul electoral, respectiv există posibilitatea ca acel masiv care nu participă la procesul electoral din motive diferite ar putea destabiliza procentajul clasei politice aflate la guvernare. Aceste declarații de fapt sunt complet eronate, există mai multe motive absolut temeinice datorită cărora la etapa actuală foarte puține state ale lumii nu implementează sistemele electronice de vot. Trebuie de menționat și faptul că procesul electoral presupune două părți indispensabile – anonimitatea (că decizia votată de tine este cunoscută doar pentru tine) și încrederea (că votul tău va fi considerat ca valid și corect, deci respectiv glasul tău va fi auzit), votul electronic nu poate garanta cu o probabilitate de 100% niciuna dintre acestea.

Printre cele mai observabile motive pentru care votul electronic nu trebuie utilizat putem considera:

1. Lipsa de resurse financiare pentru elaborarea și întreținere a sistemelor electronice electorale;
2. Lipsa de personal calificat pentru elaborarea și întreținere a sistemelor electronice electorale;
3. Lipsa de garantare a secretului electoral;
 1. Problemele de ordin software și hardware;
 2. Atacuri cibernetice (din intern și extern) asupra sistemelor;
 3. Erorile de ordin tehnic și uman;
 4. „Calibrarea internă” a rezultatelor;
 5. Problema criptografiei nesigure;
 6. Cumpărarea de voturi (ceea ce este imposibil de monitorizat în cadrul procesului electoral electronic).

Fiecare dintre factorii menționați mai sus pot crea o situație de incertitudine și neîncredere în sistemul electoral din partea societății civile, iar alegerile ar putea fi considerate, la necesitate, drept falsificate.

La etapa actuală există numeroase sisteme de votare electronică, acestea pot fi clasificate pe mai multe tipuri:

1. Sistemul electoral electronic pe hârtie (procesul electoral decurge în mod tradițional, doar că foaia cu ștampila/imprimarea candidatului ales este introdus într-un aparat care scanează locul unde a fost înscris candidatul ales, după care punctează candidatul în sistemul electronic ca votat);
2. Sistemul electoral electronic local (prin care un aparat de tip terminal care nu are conexiunea la Internet acceptă votarea în regim electronic, la finalul procesului electoral baza cu votanți stocată pe unitatea de stocare a datelor din terminal este deschisă iar rezultatele sunt

trimise organului electoral central, există și variante cu printarea rezultatelor fiecărui buletin de vot pe suport de hârtie);

3. Sistemul electoral electronic local care utilizează rețeaua Internet (se aseamănă cu sistemul electoral precedent, doar că datele privind votul efectuat sunt trimise imediat organului electoral central utilizând rețeaua Internet, la fel rezultatele pot fi printate pe suport de hârtie adăugător);

4. Sistemul electoral electronic prin Internet (procesul electoral are loc prin logarea pe un site specializat cu datele unui buletin electoral electronic, după care este ales candidatul votat, informația este trimisă imediat către serverele organului electoral central);

5. Sistemul electoral electronic interactiv (procesul electoral decurge prin utilizarea unei telecomenzi speciale care are conexiune cu stația centrală de recepție a votului, acest sistem este utilizat în grupuri restrânse, de exemplu în companii, universități, școli, instituții de stat unde există un număr mare de persoane cu drept de vot, de exemplu Parlament).

Până la momentul actual fiecare dintre aceste sisteme a demonstrat ineficiența și nesiguranța în rezultatele finale ale sistemelor electorale electronice, câteva exemple de probleme putem menționa mai jos.

1. Grigoriy Bakunov, expert în domeniul TIC care a analizat sistemul de vot utilizat în alegerile locale din regiunea Moscova (Federația Rusă) în 2019 și în referendumul privind modificarea Constituției Federației Ruse, a declarat că rezultatele votului produs prin intermediul sistemul electoral electronic pot fi modificat și deanonimizat cu ușurință de către cei care îl controlează [6].

2. Un alt expert în criptografie, Pierrick Gaudry, directorul Centrului Național de Cercetări Științifice (fr. Centre National de la Recherche Scientifique, CNRS), într-un raport pentru Universitatea Cornell (eng. Cornell University) a declarat că același sistem menționat mai sus poate fi spart în aproximativ 20 de minute [7].

3. În anul 2007 un grup de hackeri care au fost autorizați pentru a testa preventiv sistemul electoral electronic din statul California, SUA, au spart cu succes sistemul electoral electronic planificat să fie utilizat în procesul electoral [8].

4. Într-un audit post-electoral al Comisiei de Asistență Electorală din SUA (eng. US Election Assistance Commission) privind alegerile prezidențiale din SUA din 2016, în statul Maryland (unde este utilizat Sistemul electoral electronică pe hârtie) au fost depistate mai multe buletine de vot care după scanarea fișei electorale, în urma unor erori a aparatului de scanat au invalidat buletinele de vot, care în original erau valide [9].

Cu toate acestea, trebuie menționat faptul că criptografia cuantică ar putea garanta un nivel mai înalt de securitate procesului electoral, în așa mod, în protecția datelor utilizate în alegerile din statul Geneva, Confederația Elvețiană din anul 2007 criptografia cuantică a fost utilizată pentru prima dată pentru securizarea rezultatelor alegerilor [10]. Dar este necesar de subliniat faptul că așa tehnologii sunt extrem de costisitoare, iar necesitatea mentenanței acestora este extrem de importantă.

O altă problemă a securității cibernetice a statelor lumii la etapa actuală putem considera problema rețelei Darknet, denumit informal drept „Rețeaua ascunsă” sau „Rețeaua întunecată”, aceasta reprezintă o rețea conectată la Internetul clasic, dar datorită tehnologiei TOR (acronimul The Onion Router) care prevede că pentru a se conecta la rețeaua dată, este utilizată tehnica de rutare (marșrutizare) de tipul cepei (din engleză onion) care prevede că traficul de informații dintre clientul TOR (Punctul A) și serverul destinație (Punctul B) este criptat, după care trece prin trei servere intermediare independente selectate aleatoriu din rețeaua TOR după care serverul de ieșire (al treilea) se conectează la serverul destinatar, această tehnică nu poate fi controlată de către organele guvernamentale (cu excepția utilizării atacului de tip man-in-the-middle) [11]. respectiv informațiile publicate pe site-urile care se află în domeniul special ONION nu pot fi șterse atât de ușor cum de exemplu cele aflate în Internetul simplu, iar detectarea și deanonimizarea utilizatorilor acestor platforme este cu mult mai grea. TOR-ul a fost dezvoltat de către trei ingineri din Laboratorul Naval de Cercetări al Statelor Unite - Paul

Syverson, Michael G. Reed și David Goldschlag în anii 1990, după care finanțarea acestuia a trecut către Fundația EFF, iar dezvoltatorul acestui sistem este organizația non-profit Tor Project [12].

Cu toate că TOR-ul inițial fiind dezvoltat cu scopuri militare (exact ca și Internetul), după ce a trecut în utilizare publică acesta s-a axat în primul rând pe anonimitatea informațiilor transmise, fiind pe larg utilizat de către jurnaliști independenți până în prezent pentru a publica, transmite și primi informații sub caracter anonim, pentru ca regimurile nedemocratice sau persoane cointeresate să afle cine este expeditorul lor. TOR permite persoanelor care îl utilizează să navigheze pe web în mod anonim, acoperind identitatea reală a utilizatorului. Acesta poate proteja utilizatorul de la orice analiză a traficului și spionaj în rețea (cu condiția respectării unor reguli ale igienei anonime în rețea). Din acest motiv, de la apariția sa, Darknet-ul a început a fi utilizat masiv în scopuri ilegale pentru vânzări de droguri, arme, pornografie infantilă, bani și acte false, angajare de asasini și hackeri dar și alte activități ilegale [13].

La fel trebuie menționat și faptul că darknet-ul a mai fost utilizat pe post de rețea de comunicare în cadrul mișcărilor de proteste din Africa de Nord și în Orientul mijlociu din anii 2010-2012 denumit drept „Primăvara arabă” [14]. În acest fel darknet-ul poate fi considerat pe drept ca un pericol al securității cibernetice moderne, iar controlul acestuia, cu toate că este greu, este necesar pentru protecția securității naționale ale statelor lumii.

Poate fi considerat interesant faptul că în ultimii ani rețeaua Darknet a început a fi utilizată activ și de serviciile secrete străine cu scopul de a primi informații prin intermediul acesteia, astfel din anul 2019 Agenția Centrală de Informații din SUA – CIA (eng. Central Intelligence Agency) și-a creat propria pagină WEB în rețeaua TOR asemănătoare paginii oficiale din Internetul obișnuit, astfel ca fiecare să poate accesa și transmite informații Agenției, dar și să acceseze știrile și informațiile cum aceștia pot aplica pentru un post de muncă în cadrul acesteia. [25] La fel și Serviciul de Informații Externe a Federației Ruse și-a creat o pagină în rețeaua TOR, unde oricine ar putea transmite careva informații privind amenințări la adresa securității Federației Ruse [26, 27].

O altă problemă a securității cibernetice moderne sunt grupările transnaționale de hackeri. Cu toate că detalii multe nu pot fi accesate datorită activității lor foarte atente, aceștia pot fi clasificați pe mai multe categorii, dar cea mai importantă clasificare, în cazul dat ar fi în raport cu țintele lor de atac.

În raport de ținte acestea le putem clasifica în:

- grupări guvernamentale, respectiv sunt controlate de către instituțiile statelor în care sunt bazați sau activează în folosul acestora, țintele lor principale sunt sistemele informaționale în special infrastructurile critice ale statelor neprietenoase sau dușmane, dar și pentru a culege informații pentru serviciile de informații externe (inclusiv cele militare) ale statului angajator.
- grupări neguvernamentale, care nu par a avea relații cu statele gazdă, marea parte din ele sunt compuse din hackeri de tip black hat (în marea parte a cazurilor din diferite țări) care s-au organizat pentru a ataca sisteme informatice ale companiilor, dar și în unele cazuri ale instituțiilor statelor pentru a estorca dividende financiare, inclusiv prin amenințări că vor publica informațiile sensibile colectate.
- grupări aparținente la organizații teroriste (inclusiv la proto-state precum ISIS, Al Qaeda, IRA), acestea au fost deosebit de active în perioada activității ISIS, combină trăsăturile celor două grupări de mai sus, dar cu toate acestea deține câteva diferențe majore – activează împotriva valorilor culturale umane, promovează terorismul internațional dar și dețin un caracter distructiv.

Una dintre cele mai discutate grupări de hackeri transnațional în spațiul media este gruparea „Anonymous”. Această grupare este distinctă de alte grupări de hackeri datorită în primul rând țintelor acestora, iar scopul lor fiind de a „restabili adevărul”, fiind considerați drept „pălării gri” (din eng. grey hat hackers), ceea ce înseamnă că cu toate că încalcă legile (atacând sisteme informaționale guvernamentale și corporatiste) acestea sunt făcute cu scopuri nobile. Conform informațiilor din spațiul public, Anonymous este un grup transnațional hacktivist cu

membri în Olanda, SUA, Marea Britanie, Australia, Spania și Turcia. Aceștia au devenit renumiți pentru atacurile lor motivate politic, obiectivele grupului din trecut au inclus ISIS-ul, Biserica Scientologică, Bursa de Valori din New York și Departamentul Apărării al SUA, și recent după invazia Federației Ruse în Ucraina, a sistemelor informaționale de stat a Federației Ruse, dar și a mai multor resurse de mass-media afiliate acestora. În Operațiunea „Payback” a grupării din 2012, aceștia au atacat companiile din domeniul financiar-bancar MasterCard, Visa și PayPal care la acel moment refuzau să proceseze donațiile și plățile pentru renumita organizație WikiLeaks [15].

În rândul grupărilor guvernamentale de hackeri printre cei mai activi pot fi considerate grupările afiliate Federației Ruse, Republicii Populare Chineze, Republicii Islamice Iran dar și Republica Populară Democrată Coreeană.

Printre cele mai remarcabile grupări afiliate Federației Ruse pot fi remarcate:

1. Gruparea „Cozy Bear” (în traducere din engleză ca „Ursul Confortabil”), cunoscută și ca „The Dukes” identificată în studiile de securitate cibernetică ca APT29 sau Amenințarea Persistentă Avansată nr.29 (din eng. Advanced Persistent Threat no.29) aceasta a fost legată de mai multe atacuri cibernetice împotriva agențiilor guvernamentale, a organizațiilor politice și a companiilor din Asia, America de Nord și Europa, inclusiv Germania, Norvegia, Coreea de Sud, Uzbekistan și SUA. Cozy Bear a lansat un atac de tip spear-phishing împotriva unui sistem de e-mail neclasificat al Departamentului Apărării al SUA în august 2015. Grupul, de asemenea este vizat în atacurile împotriva Comitetul Național Democrat în anii 2015-2016, a Ministerului Apărării și cel al Afacerilor Externe al Norvegiei în ianuarie 2017 dar și asupra mai multor ministere ale guvernului olandez în anii 2016-2017. La fel gruparea aceasta este învinuită la compromiterea sistemelor informatice ale companiilor Microsoft, Solarwinds și VMware, care erau utilizate de majoritatea instituțiilor și departamentelor strategice din Statele Unite. Compania de securitate cibernetică CrowdStrike a presupus că Cozy Bear pare să aibă legături cu Serviciul de Informații Externe al Federației Ruse (SVR), sau cu Serviciul Federal de Securitate al Federației Ruse (FSB) [15].

2. Gruparea „Fancy Bear” (din eng. Ursul Elegant) cunoscută și ca „Pawn Storm” identificată în studiile de securitate cibernetică ca APT28 sau Amenințarea Persistentă Avansată nr.28 (din eng. Advanced Persistent Threat no.28) aceasta este considerat de către firmele de securitate cibernetică și organizații guvernamentale că pare să fie sponsorizată de Direcția principală de informații (GRU) din Federația Rusă. Guvernul SUA a identificat Fancy Bear cu două unități GRU cunoscute sub numele de Unitatea 26165 și Unitatea 74455. Grupul a vizat agenții guvernamentale, instituții financiare, grupuri de reflecție, organizații politice și organizații internaționale situate în mai multe țări europene și nord-americane, inclusiv Canada, Franța, Germania, Țările de Jos, Suedia, Ucraina și SUA. Grupul, care este activ cel puțin din 2004, a folosit exploatarea de tip Zero Day, atacuri de tip phishing și programe malware împotriva țintelor sale. Grupul a fost de asemenea acuzat că a intervenit în alegerile din Franța, Germania și SUA în 2016 și 2017 [15].

3. Gruparea „Energetic Bear” (din eng. Ursul Energetic) cunoscută și ca „DragonFly”, „Koala”, dar și „Iron Liberty”. Obiectivele principale ale grupului Energetic Bear includ de la producători de gaze până la firme care transportă gaze lichide și petrol până la consumatorii finali. Grupul a folosit viruși de tip trojan și e-mailuri de phishing pentru a avea acces la sistemele de rețea electrică, facilități de producție și alte ținte [16].

Printre cele mai remarcabile grupări afiliate Republicii Populare Chineze pot fi remarcate:

1. Gruparea „Comment Crew” (din eng. „Echipajul comentator”) cunoscută și ca „Comment Panda” sau denumirea militară – Unitatea nr. 61398. Aceasta este identificată în studiile de securitate cibernetică ca APT1 sau Amenințarea Persistentă Avansată nr.1 (din eng. Advanced Persistent Threat no.1). Gruparea este învinuită pentru atacuri și infiltrări în numeroase companii și organizații, printre cei mai mari victime sunt compania Coca-Cola și Lockheed Martin, cel mai important contractant de armament și tehnică militară al Forțelor Armate ale SUA [17].

2. Gruparea „Deep Panda” (din eng. „Panda adâncă”) cunoscută și ca „Shell_Crew”. Aceasta este identificată în studiile de securitate cibernetică ca APT19 sau Amenințarea Persistentă Avansată nr.1 (din eng. Advanced Persistent Threat no.19). Printre primele apariții activ cel puțin din 2011. Se crede că grupul este responsabil pentru atacul cibernetic din 2015 asupra Oficiului de Management al Personalului din Statele Unite în anul 2015 [18].

Cea mai remarcabilă grupare afiliată Republicii Populare Democrate Coreene este gruparea „Lazarus Group”. În dependență de sursă aceasta este catalogată ca asemănătoare cu activitatea grupărilor APT37 și APT38, unele surse le consideră ca fiind una și aceeași grupare. [19] Aceasta este învinuită că au furat circa 1.2 miliarde de dolari SUA din mai multe bănci din Africa, Bangladesh, Malta, Mexico și Vietnam datorită spargerii sistemelor informatice ale acestor bănci, dar și a transiterii mai multor mesaje fraudulente prin intermediul sistemului internațional SWIFT [20], spargerea serverelor companiei cinematice Sony Pictures Entertainment ca răspuns la darea în cinema a filmului de tip comedie politică „The Interview” prin care se critica regimul dictatorial din Coreea de Nord [20]. Pe lângă acestea, gruparea mai este învinuită pentru crearea și răspândirea virusului de tip ransomware „WannaCry” în mai 2017 [20], cifrele oficiale arată că circa 300.000 de calculatoare au fost infectate cu acest virus [21] iar printre cele mai mari victime ale acestuia au intrat numeroase companii și organizații guvernamentale precum gigantul american producător de avioane și aparate de zbor Boeing [22], gigantul taiwanez producător de microcipuri și procesoare TSMC [23], dar și cea mai mare companie de transport feroviar din Europa și Germania – Deutsche Bahn [24].

În concluzie, putem constata că la etapa actuală când tehnologiile informaționale au împânzit viața de zi cu zi atât a oamenilor cât și a proceselor multidimensionale care au loc în lume, domeniul securității cibernetice necesită a fi luat în calcul în procesul decizional al actorilor politici. Evident că fiecare stat are nevoie de politici riguroase și programe de securitate și este nevoit să intensifice investițiile în protejarea securității cibernetice a sistemelor informaționale ale acestuia. Dependența de informații este tot mai mare, chiar periculoasă. Ignorarea amenințărilor a devenit imposibilă, informațiile au devenit un beneficiu absolut și vital. Confruntarea în spațiul cibernetic duce la pagube economice și fizice considerabile. Respectiv, este necesar de analizat și luat în calcul atât perspectivele, cât și riscurile pe care le poate aduce implementarea și utilizarea sistemelor informaționale.

BIBLIOGRAFIE

1. EUR-Lex. Directiva 2008/114/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008 privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32008L0114>
2. ALEXANDRESCU, GR., VĂDUVA, GH. *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*. București: Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, 2006. p.6-8. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/infrastructuri_critice.pdf
3. McAfee. *Protecting Critical Infrastructure*. <https://www.mcafee.com/enterprise/en-us/about/public-policy/critical-infrastructure.html>
4. СМЕТАНА, М. *Защита критической инфраструктуры. Подходы государств Европейского Союза к определению элементов критической инфраструктуры*. 2014/15. 28-30 с. URL: https://fbiweb.vsb.cz/moldavia/files/_KI_Smetana.pdf
5. CBS News. *Feds tracking down hacker who tried to poison Florida town's water supply*. URL: <https://www.cbsnews.com/news/florida-water-hack-oldsmaar-treatment-plant/>
6. ХАБР Григорий Бакунов об электронном голосовании. <https://habr.com/ru/post/509692/>
7. РБК. *Эксперт нашел уязвимость в онлайн-системе голосования на выборах в Москве*. https://www.rbc.ru/technology_and_media/15/08/2019/5d55640b9a7947b11c444371

8. SFGATE. *News. Politics. State Vote Machines Lose Test To Hackers.*
<https://www.sfgate.com/politics/article/STATE-VOTE-MACHINES-LOSE-TEST-TO-HACKERS-2550858.php>
9. US. *Election Assistance Commision. Post Election Audits in Maryland.*
https://www.eac.gov/sites/default/files/event_document/files/day1-2017-02-13-09_15-03-natasha-Post-Election-Audits-final.pdf
10. IDQ. IDQ Celebrates 10-Year Anniversary of the World's First Real-Life Quantum Cryptography Installation. URL: <https://www.idquantique.com/idq-celebrates-10-year-anniversary-of-the-worlds-first-real-life-quantum-cryptography-installation/>
11. InfoSec Institute. Hacking Tor and Online Anonymity. Infosec Resources.
<https://resources.infosecinstitute.com/topic/hacking-tor-online-anonymity/>
12. Fossbytes. Tor Explained: What is Tor? How Does It Work? Is It Illegal?
<https://fossbytes.com/everything-tor-tor-tor-works/>
13. The Irish Times. Darknet is 'like eBay' for drugs, hit men and child porn.
<https://www.irishtimes.com/business/technology/darknet-is-like-ebay-for-drugs-hit-men-and-child-porn-1.2143958>
14. Bussiness Insider. Tech. The dark web turns 20 this month. From black market hotspots to facilitating the Arab Spring, here's how it changed the world.
<https://www.businessinsider.com/dark-web-changed-the-world-black-markets-arab-spring-2020-3>
15. University of Central Arkansas. Political Science. Global Hacking Groups.
<https://uca.edu/politicalscience/cyber-security-and-international-relations-csir-project/global-hacking-groups/>
16. Wired. Security. Your Guide to Russia's Infrastructure Hacking Teams.
<https://www.wired.com/story/russian-hacking-teams-infrastructure/>
17. The New York Times. Chinese Army Unit Is Seen as Tied to Hacking Against U.S.
<https://www.nytimes.com/2013/02/19/technology/chinas-army-is-seen-as-tied-to-hacking-against-us.html>
18. Reuters. Hunt for Deep Panda intensifies in trenches of U.S.-China cyberwar.
<https://www.reuters.com/article/us-cybersecurity-usa-deep-panda-idUSKBN0P102320150621>
19. Mitre Attack. Groups. Lazarus Group. URL: <https://attack.mitre.org/groups/G0032/>
20. Computer Weekly. North Korean Lazarus Group hackers indicted in US.
<https://www.computerweekly.com/news/252496494/North-Korean-Lazarus-Group-hackers-indicted-in-US>
21. Tribune. Shadow Brokers threaten to release Windows 10 hacking tools.
<https://tribune.com.pk/story/1423609/shadow-brokers-threaten-release-windows-10-hacking-tools>
22. Forbes. Boeing Is The Latest WannaCry Ransomware Victim.
<https://www.forbes.com/sites/leemathews/2018/03/30/boeing-is-the-latest-wannacry-ransomware-victim/>
23. Bank Info Security. WannaCry Outbreak Hits Chipmaker, Could Cost \$170 Million. URL: <https://www.bankinfosecurity.com/chipmaker-tsmc-wannacry-attack-could-cost-us170-million-a-11285>
24. Frankfurter Allgemeine Zeitung. Weltweite Cyberattacke trifft Computer der Deutschen Bahn. URL: <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/unternehmen/hacker-angriff-weltweite-cyberattacke-trifft-computer-der-deutschen-bahn-15013583.html>
25. Central Intelligence Agency. CIA's Latest Layer: An Onion Site.
<https://www.cia.gov/stories/story/cias-latest-layer-an-onion-site/>
26. Настоящее Время. "Следуйте простым инструкциям". Служба внешней разведки России открыла приемную в даркнете. URL: <https://www.currenttime.tv/a/razvedka-darknet/31211594.html>

SECURITATEA CIBERNETICĂ – PREMISE ȘI RISCURI ÎN CONTEXTUL DIGITALIZĂRII SERVICIILOR ÎN SECTORUL PUBLIC

Mihail SORBALA

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
doctor în drept, lector universitar
e-mail: msorbala@ulim.md
ORCID ID: 0000-0002-4055-6914

Ion LISNIC

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
masterand
e-mail: ionlisnic01@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1726-7209

The existence of cyberspace and its use worldwide is a fact of everyday life for almost everyone and almost everywhere. At the same time, its existence has created a new set of imposing technical, social and political challenges. Political communities in the developed world have become increasingly concerned about the threats to national security posed by the hostile elements of cyberspace. While there may be a general understanding of these threats, the field of cybersecurity remains a new realm, which has yet to be fully studied.

Keywords: cyber security, information security, digitalization, spyware, phishing.

Procesul de digitalizare a instituțiilor guvernamentale a Republicii Moldova a început în anul 2006, atunci când a fost aprobat Conceptul de e-guvernare. Mai târziu a fost adoptat programul strategic pentru modernizarea tehnologică a guvernului pentru anii 2011-2016, care a clădit temelia pentru viitoarea transformare electronică a instituțiilor guvernamentale a Republicii Moldova, un element crucial al acestui proces fiind transformarea digitală a autorităților administrației publice centrale. În acest sens, au fost create: Portalul de Date Guvernamentale „date.gov.md” (2011), semnătura digitală mobilă (2012), M-Cloud (2012), MPass (2013), MPay (2013), MSign (2013), e-Visa (2014), MConnect (2014), MPower (2020) etc.

Programul Național de Modernizare a Serviciilor Guvernamentale 2014-2016, Planul de acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021 și Proiectul de Modernizare a Serviciilor Guvernamentale 2018-2023, au oferit o alternativă formatului anterior de prestare a serviciilor publice, fiind mai calitativă prin reducerea timpului prestării serviciilor, eliminării riscurilor de corupție, prin excluderea contactului dintre solicitant și prestator și economisind timpul solicitanților serviciilor publice.

Proiectele care au fost implementate de către guvernul Republicii Moldova, au facilitat crearea unei infrastructuri digitale naționale și au dus, atât la optimizarea lucrului funcționarilor publici, cât și la îmbunătățirea serviciilor publice.

Pe lângă toate beneficiile enorme pe care le-a adus digitalizarea serviciilor în sectorul public, aceste tehnologii noi, aduc cu ele și riscuri la securitatea statului și cetățenilor acestuia. În acest sens e oportun de a analiza ce este securitatea cibernetică, care sunt riscurile securității cibernetice și care sunt metodele de protecție a acestei dimensiuni a vieții noastre.

„Ciber-” este un prefix derivat din cuvântul cibernetică care a dobândit sensul general de „prin utilizarea unui calculator”. Este, de asemenea, folosit ca sinonim – „relativ cu spațiul cibernetic”. Spațiul cibernetic înseamnă fuziunea tuturor rețelelor de comunicații, bazelor de date și surselor de informații într-o pătură vastă, interconectată și diversificată de schimb electronic. Astfel, se creează un „ecosistem de rețea”, un loc care nu face parte din lumea normală, fizică. Este virtual și imaterial, un „mediu bioelectronic care este literalmente universal: există oriunde există fire telefonice, cabluri coaxiale, linii de fibră optică sau unde electromagnetice” [1]. Spațiul cibernetic nu este doar virtual, ci se bazează și pe realitatea fizică, o „geografie reală” formată din servere, cabluri, calculatoare, sateliți etc. [7]. Inevitabil, amenințările la adresa securității transmise prin spațiile cibernetice depind de structuri și procese care sunt formate în spațiul cibernetic, noul mediu de interacțiune umană.

Comunitatea politică internațională a recunoscut importanța spațiului cibernetic și potențialele amenințări cibernetice care subminează securitatea statelor și creează instabilitate în relațiile internaționale. De exemplu, în 2010, secretarul general al Națiunilor Unite a transmis Adunării Generale Raportul Grupului de experți guvernamentali în domeniul informației și Telecomunicațiilor în contextul securității internaționale. Raportul afirmă că „statele dezvoltă tehnologiile informaționale ca instrumente de bunăstare și inteligență, în scop politic.” Raportul continuă cu evaluări și recomandări a experților. Cuvintele „securitate cibernetică” și „spațiu cibernetic”, nu apar nicăieri în text. Cuvintele care sunt utilizate în mod convențional sunt „tehnologia informației și comunicațiilor”.

Potrivit concepției securității informaționale a Republicii Moldova, asigurarea securității informaționale este definită ca stare de protecție a resurselor informaționale, precum și a persoanei, societății și statului, în spațiul informațional, iar spațiul informațional, la rândul său, este divizat în digital, cibernetic și mediatic [3].

În Republica Moldova, securitatea cibernetică, în esența sa, este parte componentă a concepției securității informaționale care, la rândul său, este parte componentă a strategiei naționale de apărare, definită în documentele strategice privind securitatea națională [4], accentuând nu doar componenta sa defensivă, de apărare, ci și pe cea ofensivă, orientată spre combaterea unor dificultăți, lichidarea unor situații neconvenabile. Securitatea cibernetică este abordată la nivel de cadru comunitar în majoritatea țărilor Uniunii Europene (UE) în baza directivelor europene și a recomandărilor ENISA (European Union Agency for Network and Information Security).

Astfel, securitatea cibernetică este practica de a apăra calculatoarele, serverele, dispozitivele mobile, sistemele electronice, rețelele și datele de atacuri rău intenționate.

Factorul informației a fost considerat un aspect semnificativ al puterii, diplomației și conflictelor armate de foarte mult timp. Începând cu anii 1990, însă, rolul informației în relațiile internaționale și securitate s-a diversificat, iar importanța sa pentru problemele politice a crescut, mai ales datorită proliferării tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) în toate aspectele vieții în societățile contemporane. Capacitatea de a stăpâni generarea, managementul, utilizarea, dar și manipularea informațiilor a devenit o resursă de putere dorită, deoarece controlul asupra cunoștințelor, credințelor și ideilor este din ce în ce mai mult privit ca o completare a controlului asupra resurselor tangibile precum forțele militare, materiile prime și capacitatea economică productivă [6].

Potrivit ghidului de securitate cibernetică pentru funcționarii publici [2], elaborat de către Centrul de răspuns la incidente cibernetice CERT-GOV-MD din cadrul I.P. „Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică”, cele mai întâlnite tipuri de amenințări asupra securității cibernetice sunt:

- **PHISHING.** Phishing-ul este o formă de înșelăciune în mediul online care constă în folosirea unor tehnici de manipulare a identității unor persoane/organizații pentru obținerea unor avantaje materiale sau informații confidențiale. Atacatorii folosesc diverse tehnici de social engineering pentru a determina victimele să dezvăluie date de autentificare. Țintele cele mai întâlnite sunt site-urile instituțiilor financiare, precum băncile. Alte ținte sunt reprezentate de serviciile de plată online, rețelele de socializare, furnizorii de servicii de internet, organizațiile non-profit, servicii de coletărie sau site-urile unor sectoare guvernamentale

- **SPAM:** mesaje electronice nesolicitate, de cele mai multe ori cu caracter comercial, de publicitate pentru produse și servicii dubioase, folosite de industria emarketingului și de proprietarii de site-uri cu un conținut indecent. Mesajele spam sunt trimise cu ajutorul unor calculatoare infectate cu troieni, care fac parte dintr-un botnet (o rețea de calculatoare compromise utilizate pentru trimiterea de spam sau atacuri asupra unor site-uri pe internet, fără știrea posesorilor calculatoarelor respective). Mesajele spam, deși nu sunt un program malițios în sine, pot include atașamente care conțin astfel de programe, sau trimit utilizatorii către pagini de internet periculoase pentru siguranța sistemului.

- **VIRUȘI:** virușii informatici sunt programe care se autocopiază pe sistemul compromis, fără știrea utilizatorului. Virusul va infecta astfel componente ale sistemului de operare sau alte programe informatice.

- **VIERMI:** programe care se pot auto-replica. Acestea folosesc rețeaua de calculatoare pentru ași trimite propriile copii pe alte noduri (calculatoare din rețea), reușind să facă acest lucru fără intervenția vreunui utilizator. Spre deosebire de un virus informatic, un vierme informatic nu are nevoie să fie atașat la un program existent. Viermii provoacă daune rețelei, chiar și prin simplul fapt că ocupă bandă, pe când virușii corup sau modifică aproape întotdeauna fișiere de pe computerul țintă.

- **TROIENI:** aceste programe se prezintă sub forma unor programe legitime, care, în realitate, sunt create cu scopul de a fura date confidențiale, sau de a permite unor utilizatori sau programe neautorizate accesul la sistemul infectat.

- **SPYWARE:** o categorie de software malițios, atașate de obicei la programe gratuite (jocuri, programe de schimbat fișiere, programe de video chat etc.), care captează pe ascuns date de marketing (prin analiza site-urilor pe care le vizitează utilizatorul, de exemplu de modă, pantofi, cluburi de tenis, ș.a.m.d.) și le folosesc apoi pentru a transmite utilizatorului reclame corespunzătoare, dar nesolicitate.

- **ADWARE:** orice program care afișează reclame la rularea acestuia, reclame care pot fi afișate ca bannere în fereastra programului, sau de tip pop-up (care deschide ferestre noi cu reclame, deasupra tuturor ferestrelor). Unele programe adware pot fi considerate o formă de spyware care nu colectează date de marketing, ci doar transmit reclame.

- **ROOTKIT:** un rootkit este o colecție de utilitare proiectate să mențină controlul sau accesul la calculator. După instalare, rootkit-ul utilizează funcții ale sistemului de operare pentru a se “ascunde” astfel încât să rămână nedetectat. Rootkit-urile au fost utilizate mai întâi în Unix, dar sunt folosite în prezent și în Linux, Windows și alte sisteme de operare. Acestea pot fi folosite în scopuri legale, dar sunt cunoscute în general pentru utilizarea lor în scopuri malițioase.

- **HACKER:** o persoană care pătrunde în calculatoare (fără acordul proprietarului), de obicei prin accesarea controalelor administrative.

Viteza remarcabilă a schimbării în lumea cibernetică – hardware, software, interconectivitatea, structurile sociale, culturale și economice noi – face esențială evaluarea noilor amenințări apărute ca urmare a schimbărilor în spațiul cibernetic. Pentru a înțelege potențialele problemele, în special pe cele de scară largă, este necesar mai mult decât simpla identificare a potențialelor vulnerabilități. Este necesară o examinare a tuturor elementelor necesare unui atac, pe lângă luarea în considerare a proceselor de prevenire, atenuare și recuperare. Riscurile trebuie evaluate în mod corespunzător și apoi gestionate.

Populația de utilizatori de internet va continua să crească, cei mai noi sosiți vor fi inițial mai puțin calificați pentru utilizarea computerului și, prin urmare, mai vulnerabili la amenințările de securitate. Vor fi chiar mai multe computere conectate la internet, care vor deveni victime ale atacurilor sau vor deveni intermediari involuntari în atacurile asupra altor calculatoare. Hardware și software de calculator vor deveni și mai complexe și acest lucru va face mai dificilă depanarea defectelor.

Întreprinderile și guvernul vor continua să-și dorească ca economia să devină mai eficientă prin utilizarea spațiului cibernetic, astfel încât să accelereze procesul prin care cât mai multe tranzacții și servicii să fie executate prin intermediul spațiului cibernetic.

Tehnologiile de securitate preventivă și detectivă nu vor oferi protecție împotriva tuturor amenințărilor, vor fi necesare eforturi considerabile pentru a atenua pierderile și pentru a le recupera.

În ceea ce privește atacurile cibernetice, singura caracteristică copleșitoare este că de cele mai multe ori va fi imposibil să fie constatat identitatea atacatorului. Acesta înseamnă că o doctrină de apărare bazată pe descurajare nu va funcționa. De fapt, trebuie să ne focusăm pe rezistență, astfel încât, atunci când atacurile reușesc, societatea să se poată recupera cât mai rapid.

Indiferent dacă un singur eveniment de securitate cibernetică se poate transforma sau nu într-un șoc global, este imperativ, ca guvernarea să creeze o politică pentru atenuarea impactului unor astfel de evenimente asupra propriilor cetățeni.

Cea mai eficientă acțiune imediată care poate fi întreprinsă, este îmbunătățirea standardelor securității propriilor sisteme informatice critice. Prin achiziționarea și operarea unor sisteme mai sigure, care va reduce riscul eșecului propriilor servicii critice. De asemenea, e necesară stimularea companiilor, furnizorilor de servicii de internet și altor companii pentru a crea produse mai sigure care pot fi vândute în sectorului privat. Statul, în calitate de cumpărător la scară largă, este într-o situație puternică, într-o poziție de a refuza să cumpere noi produse software și sisteme de operare până când nu va fi convins că a avut loc testarea amănunțită a acestora, astfel încât să asigure un nivel maxim de securitate cibernetică.

Literatura de specialitate consemnează șapte mecanisme de asigurare a eficienței securității sistemelor informaționale:

1. *Securitatea fizică* se referă la controlul accesului fizic în sistem și se va concretiza sub diverse moduri: de la împrejmuiri ale amplasamentelor și uși, la lacăte și sisteme de alarmă, inclusiv crearea cadrului de intervenție în cazuri de urgență.

2. *Securitatea personalului* presupune selecția, urmărirea, autorizarea și supravegherea angajaților.

3. *Criptarea informațiilor importante* înseamnă protejarea datelor comunicate la distanță, făcându-le neinteligibile pentru orice alte persoane decât cele autorizate a le recepționa.

4. *Studierea tehnicilor specializate ale intrușilor* astfel încât echipamentele acestora să nu poată pătrunde în configurația sistemului.

5. *Suprimarea radiațiilor compromițătoare* este o operațiune necesară pentru că echipamentele folosite în centrele de prelucrare automată a datelor produc radiații acustice și electromagnetice, care pot fi interceptate și analizate. Este cazul consolelor, imprimantelor, cablurilor de legătură, al echipamentelor de vizualizare ș.a.

6. *Securitatea liniilor de comunicație* se referă la garantarea comunicării corecte pe liniile care interconectează componentele sistemului, astfel încât intrușii să nu le poată penetra.

Securitatea sistemelor de prelucrare automată a datelor se ocupă de protejarea datelor din sistem împotriva accesului neautorizat, prin prisma autorizării utilizatorilor și a protejării datelor, stabilindu-se reguli foarte precise de folosire a lor.

În aceeași ordine de idei, e necesar de urmat următoarele principii în orice mediu de lucru:

- *Confidențialitatea* se concretizează în oferirea condițiilor de păstrare în conformitate cu restricțiile legale descrise de utilizatori și proiectanți. Numai persoanele autorizate pot accesa datele sistemului, luându-se măsuri de prevenire a accesului neautorizat;

- *Integritatea*, ceea ce înseamnă că ele trebuie să fie păstrate în forma originală. Datele nu trebuie să fie modificate prin consultare sau pe căi ilegale, nici accidental. De asemenea, ele nu trebuie să fie expuse pericolului distrugerii involuntare. Integritatea este o măsură a corectitudinii datelor și a asigurării încrederii în ele;

- *Accesibilitatea* se referă la asigurarea accesului la date, pentru cei autorizați, în orice moment [5].

În acest sens, măsurile de securitate promovate de către Centrul de răspuns la incidente cibernetice CERT-GOV-MD din cadrul I.P. „Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică” sunt următoarele [2]:

Pentru protejarea împotriva amenințărilor Spyware, utilizatorii sunt sfătuiți să raporteze cazurile de activitate suspicioasă pe stațiile de lucru, cum ar fi, apariția excesivă a ferestrelor de tip pop-up, performanța extrem de slabă a computer-ului sau un browser de Internet extrem de lent, care ar putea fi redirectat către site-uri nelegitime sau nedorite, precum cele pornografice sau cele de pariuri online.

În astfel de cazuri e necesară adresarea pentru asistență Departamentului IT, și raportarea suspiciunii că stația de lucru a fost infectată cu spyware. Programele de tip spyware sunt scrise cu scopuri malițioase. Ele se pot afișa extrem de simplu, ca niște ferestre de tip pop-up extrem de enervante, care au menirea să distragă atenția sau să atragă către site-uri malițioase. Totodată, pot fi software-uri care înregistrează obiceiurile din browser-ul pe care este folosit pentru navigarea pe Internet sau chiar intrările de la tastatură (keylogger), cu intenția de a capta credențiale de acces sau parole.

Pentru protejarea de spyware, este necesar de urmat următoarele sfaturi propuse de către Centrul de răspuns la incidente cibernetice CERT-GOV-MD din cadrul I.P. „Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică”:

- De evitat accesarea site-urilor necunoscute și frecventarea celor de încredere;
- Evitarea descărcărilor deliberate de software de pe Internet pe stația de lucru, indiferent cât de productiv sau interesant pare. Chiar și inofensivele bare de instrumente sau utilități pot conține spyware;

- Atenție sporită la programe de tip file-sharing, care nu trebuie folosite la birou;
- Evitarea oricăror site-uri dubioase, inclusiv pornografie, jocuri de noroc, hacking sau alte site-uri suspicioase/ne-convenționale. În orice caz, funcționarii publici nu ar trebui să viziteze astfel de site-uri în desfășurarea atribuțiilor de serviciu;

- Oricând apare o fereastră pop-up nedorită sau neașteptată, trebuie închisă imediat apăsând pe semnul X din partea dreaptă sus a ferestrei. Niciodată nu trebuie dat click pe orice buton afișat, chiar dacă afișează mesajul “CANCEL” sau “CLOSE” pe fereastra în sine. Aceste butoane pot avea în spate o comandă pentru descărcare nedorită de spyware;

- Suspiciune sporită în momentul în care numeroase ferestre pop-up încep să se afișeze pe ecranul computer-ului, sau dacă performanța sistemului este sesizabil afectată. Din acel moment este probabilă opțiunea infectării cu spyware și apare necesitatea informării departamentului IT.

Multe din incidentele de tip Scam vin sub forma unui avertisment despre un virus care poate să ‘șteargă hard disk-ul’ sau un mesaj similar. Mesajul cere să contactăm toate persoanele din agenda subiectului pentru a-i avertiza. Aceste farse sunt extrem de comune, astfel că furnizorii de software antivirus au creat pagini web care raportează și urmăresc ultimele astfel de încercări. Una dintre escrocheriile cele mai cunoscute și propagate via e-mail (SCAM) este cea care folosește mesajul ‘You can be a millionaire’ (Poți deveni milionar). Prin retransmiterea acestor e-mail-uri altor persoane, utilizatorul este convins că va primi o anumită sumă de bani pentru fiecare mesaj transmis. Au existat foarte multe persoane care au căzut pradă acestei scheme. Autorii acestui tip de e-mail caută adesea notorietate prin transmiterea mesajului lor, la

cât mai mulți utilizatori. O modalitate simplă de a sesiza o farsă sau înșelătorie este includerea unui atașament. La fel cum siteuri de încredere nu vor cere informații cu caracter personal prin e-mail, persoane de încredere sau instituții nu vă vor transmite printr-un atașament care trebuie folosit ‘pentru eliminarea fișierelor infectate. Așadar, este foarte important să nu fie deschis niciodată un atașament de la un expeditor necunoscut sau un atașament care nu este cunoscut.

Pentru protejarea împotriva atacului de tip phishing, este necesar de a fi informat despre acest tip de atac, în acest sens există multiple strategii care pot fi utilizate pentru a recunoaște acest tip de escrocherii.

- Din moment ce persoana realizează faptul că astfel de escrocherii de tip phishing există în lumea virtuală, scepticismul cu privire la conținutul fiecărui email pe care persoanele le primesc.

- Este o modalitate foarte bună de a descoperi o înșelătorie. Spre exemplu, în cazul în care o adresă web este afișată sub această formă (<http://172.168.15.100/ebay/account/>), atunci putem fi siguri că site-ul pe care urmează să îl accesăm nu este unul legitim. Chiar dacă Ebay este parte a adresei afișate, după cum putem observa, prima parte conține caractere numerice aranjate sub forma unei adrese IP. Acesta este un indiciu clar că ceva nu este în regulă;

- Site-urile corporațiilor, de regulă sunt atent securizate și folosesc pagini web criptate de fiecare dată când clienților li se cere să trimită informații cu caracter personal. În bara de navigare a browserului utilizat, e necesar de a verifica dacă adresa pe care persoana dorește să o acceseze începe cu ‘https://’. Litera ‘s’ reprezintă unul din semnele că această conexiune este securizată și vine din engleză de la termenul de ‘security/secure’;

- Majoritatea email-urilor sau website-urilor venite din partea corporațiilor au un aspect profesional. Phishing-urile încearcă să păcălească, copiind aspectul acestora. Pentru a detecta diferențele, în text deseori sunt greșeli gramaticale, de ortografie sau chiar greșeli de design cu privire la aspectul site-ului.

În concluzie, pe lângă capital și oameni, informația este o valoare importantă pentru dezvoltarea oricărei societăți. Pentru a proteja această resursă importantă, orice persoană care interacționează cu calculatorul poate să întreprindă măsurile enumerate mai sus. Mai mult, e necesar ca fiecare funcționar public, în contextul digitalizării sectorului public, să fie instruit cu privire la modalitatea corectă de navigare în spațiul cibernetic.

Luând în vedere faptul că cel mai vulnerabil element în asigurarea securității cibernetice îl reprezintă omul, e necesar ca fiecare cetățean al țării noastre care are acces la spațiul cibernetic, să fie informat despre modul în care urmează să navigheze în siguranță acest areal virtual.

BIBLIOGRAFIE

1. DYSON, E., GILDER, G., KEYWORTH, G., TOFFLER, A., Cyberspace and the American Dream: A Magna Carta for the Knowledge Age, *The Information Society* 12/3, 1996, pp. 295–308.
2. Ghid de securitate cibernetică pentru funcționari publici, 2018. <https://stisc.gov.md/sites/default/files/ghiduri/GHID%20de%20securitate%20cibernetica%20pentru%20functionarii%20publici.pdf>
3. Legea Republicii Moldova nr. 299 din 21.12.2017 privind aprobarea Concepției securității informaționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 48-57 art. 122 din 16.02.2018. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105660&lang=ro
4. National Cyber Security Strategies. Setting the course for national efforts to strengthen security in cyberspace. European Network and Information Security Agency (ENISA): Mai 2012. <https://www.enisa.europa.eu/publications/cyber-security-strategies-paper>
5. OPREA D. Protecția și Securitatea sistemelor informaționale. Iași, 2017.
6. ROTHKOPF, D. J. Cyberpolitik: The Changing Nature of Power in the Information Age, *Journal of International Affairs*, 51/2, 1998, pp. 325–60.

7. SUTEANU, C. Complexity, Science and the Public: The Geography of a New Interpretation, *Theory, Culture & Society*, 22/5, 2005, pp. 113–40.

CZU: 355.02(478):327(4)
DOI: 10.5281/zenodo.6832972

**SECURITATEA MILITARĂ A REPUBLICII MOLDOVA
ÎN CONTEXTUL AMPLIFICĂRII RISCURILOR ȘI AMENINȚĂRIILOR DE
SECURITATE ÎN REGIUNEA SUD-EST EUROPEANĂ**

Serghei SPRINCEAN

Republica Moldova, Chișinău
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
secretar științific, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar
e-mail: sprinceans@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-7411-9958

Tudor PAȘCAN

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
masterand
e-mail: tudorpascan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4888-5632

Military security is the implementation of military policy and characterizes the state of realization of a country's national interest in the military domain and is a guarantee of its defense against military threats and external aggression. Ensuring the military security of the Republic of Moldova is impossible without consolidating the global and regional stability, as well as without maintaining the defense capacity at the level that would allow the prevention of military conflicts and the response of any form of external aggression. The Republic of Moldova is strengthening its security, with NATO support, and international cooperation, based on innovation, research, capacity building, and the exchange of knowledge, in order to ensure human security and respond to emerging security challenges.

Keywords: security risk, criminality, security strategy, culture of security, human security

Securitatea militară reprezintă implementarea politicii militare și caracterizează starea de realizare a interesului național al unei țări în domeniul militar și o garanție a apărării acesteia în fața amenințărilor militare și a agresiunii externe. De aceea, asigurarea securității militare a Republicii Moldova este imposibilă fără consolidarea stabilității globale și regionale, precum și fără menținerea capacității de apărare la nivelul care să permită prevenirea conflictelor militare și răspunsul oricărei forme de agresiune externă [1, p. 130]. Amenințările la adresa securității militare și a intereselor naționale ale Republicii Moldova impun un nivel înalt al capacității de apărare militară, îmbunătățirea tuturor parametrilor calitativi ai acestuia. Locul și rolul sectorului militar în structura organelor militare și securitatea națională a unei țări se află în permanentă schimbare, importanța acestuia crescând permanent, contribuind la transferul problemei de modernizare a sectorului militar, în cadrul armatei și sistemul național de securitate, de la programele departamentale la cele naționale, având importanța națională. Societatea nu numai că are dreptul, dar are și datoria de a se apăra, de a-și proteja propriile interese și securitatea

corespunzătoare [2, p. 93]. De aceea, concentrarea eforturilor țării și societății devine extrem de actuală, în vederea scoaterii în evidență a organismului militar la un asemenea nivel, la care să devină posibilă capacitatea acestuia de a apăra eficient interesele naționale ale Republicii Moldova. Pentru a putea formula mai clar riscurile și amenințările la adresa securității militare a Republicii Moldova, vom face o revizuirea riscurilor și pericolelor cu caracter militar la adresa statului în ultimul deceniu [3, p. 68].

B. Buzan afirmă că securitatea colectivităților umane este afectată de cinci sectoare principale: militar, politic, economic, societal și de mediu [4, p. 31]. Astfel, securitatea militară, conform lui B. Buzan, privește interacțiunea dublă a capacităților de ofensivă și defensivă armată și percepția statelor despre intenția celuilalt. I. Naval susține că riscurile de securitate trebuie privite mai profund, depășind cadrul îngust al riscurilor militare. Luându-le în calcul, ar trebui să ne orientăm spre problemele stringente: actele teroriste, pierderea surselor de aprovizionare cu materie primă și, în special, de energie, modificarea fluxurilor migratoare sau presiuni demografice neacceptate [5, p. 199].

Paradigma mediului contemporan de securitate internațională, pe parcursul ultimului deceniu, a devenit una transformată în așa fel, încât a impus în dezbateri mai multe puncte de vedere privind viitorul ordinii internaționale, a sistemului internațional de securitate colectivă, precum și a modalității de asigurare a securității naționale de către statele naționale. În cadrul procesului de globalizare mondială, arealul european și Republica Moldova nu sunt excepții [6, p. 375]. Regretabil, viziunea strategică a anilor '90 privind dezvoltarea și consolidarea unui spațiu internațional stabil de securitate colectivă internațională, de la Vancouver până la Vladivostok, pe principul securității cooperative, nu a fost posibil să fie implementat [7, p. 4].

În cadrul mediului internațional de astăzi, multitudinea evenimentelor de tip criza din Siria și din bazinul Mării Mediterane, anexarea Crimeii și conflictul militar în estul Ucrainei, cu efectele tensiunilor militare ridicate în bazinul Mării Negre, conflictul militar recent dintre Azerbaidjan și Armenia, în regiunea Karabah-ul de Munte, lansarea unor noi strategii de tip hibrid, pentru destabilizarea statelor naționale cu metode asimetrice ale tehnologiilor informaționale și evoluția pandemiei COVID-19, impun statele naționale și organizațiile internaționale ale securității colective să reevalueze și să dezvolte strategii preventive și măsuri de contracarare noi pentru a răspunde provocărilor apărute [7, p. 4].

O actualitate majoră capătă problema găsirii noilor soluții de asigurare a securității naționale în scopul consolidării independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării, fundamentate pe un stat de drept cu valori democratice, orientate la bunăstarea populației.

Pentru a putea formula mai clar riscurile și amenințările la adresa securității naționale a Republicii Moldova și a securității militare a Republicii Moldova am analizat Proiectul strategiei securității naționale a Republicii Moldova, cât și am utilizat un șir de publicații tematice pe problem de Securitate ale Republicii Moldova. Analizând gradul de cercetare al tematicii date, ajungem la concluzia că acest domeniu se află într-o dezvoltare continuă și se considera importanta continuității studiilor în acest domeniu și accentuat în domeniul securității militare a țării noastre.

Astfel, ca și pentru majoritatea țărilor est-europene, calea Republicii Moldova spre o societate deschisă și o economie competitivă, mai ales din aspectele ei de democratizare, dezvoltarea pieței și de securitate, a arătat a fi puternic dependentă de riscurile și amenințările de securitate. Insecuritatea și instabilitatea au rămas printre cele mai importante obstacole pe calea stabilizării democrației Republicii Moldova, ceea ce a condus la persistența unor efecte sociale deosebit de nefaste pentru populație, pentru stat și societatea civilă în ansamblu. Amplasarea geografică este foarte importantă pentru securitatea națională a Republicii Moldova. Țara se află la intersecția a trei zone geopolitice: Sud-est-europeană, Central-europeană și Euroasiatică [8, p. 44].

În Strategia Națională de Apărare, adoptată de Parlament în 2018, se menționează că „...prin poziționarea sa geografică, Republica Moldova este parte integrantă a arhitecturii de securitate a bazinului Mării Negre – zonă de interes pentru un șir de actori regionali și

internaționali puternici. Securitatea în zona menționată este influențată de existența axei de conflicte înghețate (regiunile Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia și Karabah-ul de Munte), precum și a conflictelor curente (Ucraina). Prin prisma aspirațiilor de integrare în spațiul cultural, economic și social european, Republica Moldova urmează să consolideze, să dezvolte și să modernizeze sistemul național de securitate și apărare, ținând cont de evoluțiile mediului de securitate”. O nouă viziune asupra politicii de securitate și apărare ar fi trebuit să includă câteva elemente fundamentale, care au fost fie că atenuate, fie că ignorate sau chiar ascunse și reinterpretate în documentele strategice de securitate și apărare elaborate anterior. Aceste elemente se referă la:

- Clarificarea și statuarea identității naționale a cetățenilor Republicii Moldova, modul cum derivă din aceasta noțiunile de interese naționale, valorile comune, istoria și moștenirea populației etc. În cazul acestui element/factor nu există astăzi soluții durabile și nu există o finalitate politică clară (modificarea, de exemplu, a art. 13 din Constituție cu referire la limba de stat).

- Definirea noțiunii constituționale de neutralitate. Ultimele documente care au fost în vigoare mai mulți ani – Concepția și Strategia Republicii Moldova tratează în mod eronat construcția securității de la ideea centrală a neutralității, înțelegând greșit drept soluție de securitate și de la nevoia de a obținere cunoașterea acestei neutralități (în sens de garanții), precum și de la ideea lipsei necesității forțelor armate cu altă destinație decât operațiuni internaționale sau stoparea inamicului, până la intervenția comunității internaționale. Timpul a demonstrat cu prisosință că ambele idei sunt atât eronate, cât și depășite. Astfel, neutralitatea, chiar recunoscută, nu poate ține loc de soluție de securitate, pentru că respectarea ei ține de nevoia directă a unui actor major sau altul, după cum a arătat-o istoria. Mai mult, există deja trupe străine pe teritoriul Republicii Moldova care nu vor fi îndepărtate de neutralitatea recunoscută, iar existența lor reală este incompatibilă cu modelul ideal ce se încearcă a fi utilizat. Și încă, punând neutralitatea în prim planul strategiei de securitate înseamnă o supra valorizare a acestui aspect ce riscă să continue să fie limitativ în condițiile nevoii de asigurarea reală a apărării teritoriului, chiar și numai a celui aflat sub controlul autorităților legitime de la Chișinău.

- Statutul de neutralitate permanentă rămâne piatra nodală și o permanență a arhitecturii de securitate a Republicii Moldova. Totuși, acest statut nu reflectă nici realitatea de pe teren, nici nu reprezintă o formulă consacrată internațional, nici nu are o explicare concretă. De aici, un set de confuzii ce s-au perpetuat de la Constituția RM, din 1994, până la Concepția de Securitate Națională, din 2008 și la toate celelalte documente ale Republicii Moldova, inclusiv la unele documente de poziție în materie de politică externă. Dar mai este aici și un alt aspect, complet ignorat de documentele strategice emise: reintegrarea teritorială ar trebui să fie urmată de o integrare a instituțiilor de forță din regiunea separatistă în structurile de forțe legitime ale Republicii Moldova. Cum se va face aceasta, cu ce resurse și mijloace, pe baza cărei experiențe și expertize, în ce interval de timp, cu ce destinație a elementelor ce vor fi reduse din spațiul structurilor de forță separatiste, acest lucru nu a fost inclus nici în Concepția sau Strategia de Securitate Națională, nici în celelalte documente. Din contra, impresia creată de aceste documente este “uitarea” acestui element fundamental și a amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților aferente acestei situații, ori a planificării costurilor și programelor necesare realizării lui, a finanțării capabilităților aferente dezideratului real al reintegrării.

- O altă problemă este definirea clară și explicită a caracterului și calității parteneriatelor externe în domeniul securității și apărării, a angajamentelor reciproce în vederea realizării lor practice. Aceasta se referă, în primul rând, la relațiile cu NATO, UE, SUA, România. În cazul NATO, situația e clară - nu se poate promova o politică de aderare la organizație, nu pot fi întreprinse demersuri oficiale atâta timp cât există prevederea constituțională de neutralitate permanentă, care prin definiție exclude aderarea. Totodată, există multiple căi, forme și posibilități de intensificare și largire a dimensiunii de cooperare în interesul și al Republicii Moldova, și al sistemului de securitate colectivă. În cazul UE, nu există prevederi care ar împiedica atât politicile de aderare a Republicii Moldova la UE, cât și ancorarea țării noastre în

toate formele de cooperare în cadrul Politicii Comune de Securitate și Apărare a UE. Parteneriatele cu SUA și România sunt definitorii pentru transformarea Armatei Naționale, a trupelor de carabinieri și ai instituțiilor din sectorul de securitate și apărare în instituții complet interoperabile cu cele euro-atlantice și parte a unui complex comun de apărare colectivă [9].

Colaborarea atât cu țările membre NATO, cât și cu cele partenere din cadrul sectorului militar și civil, are loc prin intermediul mecanismului Programului "Parteneriat pentru Pace" (PfP/PpP). Astfel, cooperarea de aproape 30 de ani cu NATO, a contribuit la reformarea sectorului de securitate și continuă să întărească reziliența nu numai în domeniul militar, dar și politic, chiar și societal. Republica Moldova beneficiază de sprijinul NATO în continuarea procesului de reformă a armatei și a creării unei forțe militare moderne, mobile și eficiente sub raportul costurilor. La momentul actual, procesul de reformare și modernizare a sectorului de securitate și apărare este ghidat de instrumente și inițiative oferite de NATO, așa ca Planul Individual de Acțiuni în cadrul Parteneriatului (IPAP), Procesul de Planificare și Analiză a Parteneriatului (PARP), Inițiativa de Consolidare a Capacității de Apărare (DCBI), Programul de consolidare a integrității în sectorul de securitate și apărare (Building Integrity Initiative, BI) și altele. Republica Moldova a obținut o serie de avantaje, precum consolidarea capacității de răspuns la riscurile interne și externe în adesa securității, întărirea rezilienței informaționale, identificarea soluțiilor prin intermediul proiectelor din domeniul științei și planificării în situații de urgență și excepționale, sporirea cooperării interguvernamentale la nivel legislativ, executiv și al societății civile, asistență în sectorul economic, fortificarea instituțiilor, respectarea drepturilor omului, combaterea corupției și crimei transfrontaliere, asigurarea securității umane și altele [10, p. 185]. Concepția securității umane a fost generat, în principal, de necesitatea redimensionării conceptului de securitate prin accentuarea rolului deosebit al individului uman în procesul de asigurare a securității, o altă sursă de bază în procesul său de apariție și fundamentare a constat în necesitatea găsirii unor soluții viabile la criza globală contemporană și la criza domeniului de apărare și promovare a drepturilor omului, prin inițierea redimensionării elementului securitar [11, p. 479].

Drept rezultat al implementării IPAP, *Republica Moldova a devenit compatibilă cu statele-membre ale NATO nu numai sub aspect politic, dar și militar*, deoarece unul dintre obiectivele IPAP este de a asigura interoperabilitatea forțelor noastre armate cu cele ale Alianței. Din 2014, în cadrul Inițiativei de Interoperabilitate a Parteneriatului, Moldova a participat la Platforma de Interoperabilitate, care reunește aliații împreună cu 23 de parteneri selectați, ce contribuie activ la operațiunile NATO.

Astfel, a sporit capacitatea Republicii Moldova de a contribui, alături de NATO și statele-membre, la combaterea terorismului internațional, la neproliferarea armelor, la prevenirea și lichidarea situațiilor civile de urgență. Moldova se transformă, treptat, într-un partener mai credibil, *capabil să contribuie la consolidarea securității internaționale și regionale*. Alianța continuă să ofere sprijin Republicii Moldova în vederea creării unei forțe militare moderne, echipată corespunzător, mobilă și eficientă sub raportul costurilor de întreținere. Militarii Armatei Naționale au participat la peste 120 de exerciții militare în cadrul PpP, având posibilitatea să-și testeze capacitățile profesionale. Rezultatul palpabil al IPAP este prezența militarilor armatei naționale în Kosovo (misiunea KFOR). Aceasta denotă că militarii armatei naționale sunt interoperabili cu cei din NATO și pot executa misiuni comune. Prin participarea la exercițiile multinaționale, Republica Moldova dezvoltă abilitatea forțelor de menținere a păcii, în vederea colaborării cu forțele altor țări, în special, în operațiunile de gestionare a crizelor și de menținere a păcii.

Totodată, beneficiind de consultanță din partea experților NATO, Republica Moldova a adoptat o serie de documente strategice: Strategia Națională a Apărării și Strategia Militară a Republicii Moldova, necesare stabilirii obiectivelor strategice în domeniul apărării, căilor de atingere a obiectivelor stabilite și planificarea resurselor necesare în acest scop. Adoptarea strategiilor a completat setul de documente de politici și acte normative pentru funcționarea armonioasă a Sistemului de Apărare al Republicii Moldova.

În același context, Republica Moldova lucrează în comun cu NATO pentru asigurarea transparenței în domeniul planificării cheltuielilor militare, a bugetului pentru apărare și în ceea ce privește asigurarea controlului democratic asupra Forțelor Armate. Consolidarea Capacităților de Apărare - Ajutorul de Consolidare a Capacităților de Apărare și Securitate Aferentă (DCBI) – i-a fost oferit Republicii Moldova la summit-ul din Țara Galilor, în 2014. Inițiativa de Consolidare a Capacității de Apărare (DCBI) este parte componentă a eforturilor Alianței de a proiecta securitate și stabilitate la scară internațională și de a preveni conflicte, *contribuind astfel la reziliența în domeniul apărării Republicii Moldova*.

Programul de Consolidare a Capacității de Apărare al Republicii Moldova reprezintă un interes național prioritar în contextul ultimelor schimbări geopolitice care au loc în regiune, impunând întreprinderea măsurilor necesare pentru consolidarea sectorului de securitate și apărare.

Pachetul DCBI răspunde solicitării guvernului de a ajuta la procesul de transformare a apărării, a întări și moderniza forțele armate ale Republicii Moldova și a reforma structurile sale naționale de securitate și oferă un program de consiliere și asistență în sprijinul reformelor Republicii Moldova în domeniul apărării, inclusiv prin elaborarea de documente strategice și identificarea structurii de forțe optime și capabilitățile militare necesare. De asemenea, Programul se axează pe revizuirea riscurilor și pericolelor cu caracter militar la adresa statului, revizuirea și modificarea cadrului legislativ și normativ la nivel strategic, evaluarea structurii de comandă și control și a capabilităților existente, estimarea dezvoltării economice [12].

Securitatea, în cel mai vast sens, ca preocupare umană tradițională, atât la nivel individual, cât și, mai ales, la nivel macrosocial, denotă un vădit caracter reactiv. Preocuparea pentru securitate ca fenomen și ca stare de echilibru sistemic durabil al societății apare concomitent cu conștientizarea pericolelor și / sau a amenințărilor din partea diferitor tipuri, de origine fie intrasistemică sau extrasistemică, provocate de diverse erori și inexactități ce țin de sistematizarea, coagularea ideatică sau articularea scopului, metodelor și căilor sau instrumentelor la care se recurge în vederea atingerii obiectivului vizat. Cu suportul NATO, Republica Moldova își consolidează securitatea și cooperarea internațională, bazată pe inovare, cercetare, dezvoltarea capacităților, precum și schimbul de cunoștințe, cu scopul de a asigura securitatea umană și de a răspunde la provocările emergente de securitate. Atât statele membre NATO, cât și propriu-zis Alianța, continuă să ofere sprijin Republicii Moldova în vederea creării unei forțe militare moderne, echipată corespunzător, mobilă și eficientă. Scopul cooperării complexe îl constituie interoperabilitatea deplină a acestor forțe cu unitățile militare ale statelor aliate și parteneri, consolidarea societății civile și a mass-mediei, dar și sprijinirea autorităților publice și a funcționarilor publici.

BIBLIOGRAFIE

1. SPRINCEAN, S. *Provocări la adresa securității umane în condițiile globalizării*. În: Mediul strategic de securitate: tendințe și provocări. Materiale conferinței științifice internaționale. 18 mai 2017. / Red. șt. R. Grosu. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”. 2018, p. 128-135.
2. SPRINCEAN, S. *Securitatea umană și bioetica. Monografie*. Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”. 2017, 304 p.
3. SPRINCEAN, S. *Reconceptualizarea riscurilor securitare la adresa sănătății publice în contextul pandemiei COVID-19*. În: “Combaterea știrilor false în condițiile provocărilor de securitate – COVID 19”. Institutul Național de Informații și Securitate “Bogdan, Întemeietorul Moldovei”. Materialele Mesei rotunde cu participare internațională, 20 mai 2020 / coord. D. Hârbu-Bencheci. Chișinău: SIS al RM (Tipogr. „Garamont Studio”), 2020, p. 65-76.
4. BUZAN, B. *Popoarele, statele și teama*. Chișinău: Cartier, 2000. 386 p.

5. NAVAL, I. *Regiunea Mării Negre din perspectiva diplomației hidrocarburilor*. În: Moldova pe calea democrației și stabilității: din spațiul post-sovietic în lumea valorilor democratice. Chișinău: Cartier, 2005. p. 195-206.
6. SPRINCEAN, S. *Noi riscuri și amenințări la adresa siguranței persoanei în epoca intensificării biopericolelor globale*. În: Știința în nordul Republicii Moldova: probleme, realizări, perspective. Conferința științifică națională cu participare internațională. Ediția a 4-a, 26-27 iunie 2020 / colegiul redacțional: Valeriu Capcea (coordonator) [et al.]. Bălți: Tipogr. „Indigou Color”, 2020, p. 372-378.
7. *Masa rotundă “Promovarea rezilienței în domeniul securității prin cercetare”*, desfășurată la 14 decembrie 2021, în format online, organizată de Centrul de Informare și Documentare privind NATO în parteneriat cu Oficiul de Legătură NATO din Republica Moldova și Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. Disponibil: https://infocenter.md/wp-content/uploads/2021/12/Studiu_Securitatea-si-Rezilienta.pdf (accesat la 09.05.2022).
8. CIBOTARU, V. *Cartografierea sistemului de securitate și apărare a Republicii Moldova și valorificarea rezilienței în acest sector*. Disponibil: <https://infocenter.md/wp-content/uploads/2022/01/CARTOGRAFIERA-SISTEMULUI-DE-SECURITATE-%C8%98I-AP%C4%82RARE.docx.pdf> (accesat la 10.05.2022).
9. JOSANU, Yu. *Riscuri și amenințări în adresa securității Republicii Moldova*. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european. Program rezumate la Conferința științifică internațională a AȘM. Chișinău: Știința, 2010. p. 14-15.
10. SPRINCEAN, S. *Securitatea umană în contextul pericolelor și amenințărilor contemporane*. În: Conferința națională cu participare internațională "Știința în nordul Republicii Moldova. realizări, probleme, perspective", 25-26 sept. 2015, Bălți / col. red.: Capcea Valeriu [et al.]. Bălți: S. n. (Tipogr. "Indigou Color"). 2015. p.184-188.
11. SPRINCEAN, S. *Politica securității umane în Republica Moldova în contextul provocărilor și oportunităților mediului regional de securitate*. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european. / red. șt. Valeriu Cușnir. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). Subcap. 5.2. 2019. p. 477-497.
12. MÂRZAC, E.; NEGRU, A. *Parteneriatele NATO: oportunități și beneficii pentru consolidarea rezilienței în sectorul de securitate al Republicii Moldova*. Disponibil: https://infocenter.md/wp-content/uploads/2021/12/Studiu_Securitatea-si-Rezilienta.pdf (accesat la 01.05.2022).

CZU: 620.91(478)

DOI: 10.5281/zenodo.6835419

VALORIFICAREA ENERGIEI REGENERABILE CA PREMISĂ A CONSOLIDĂRII SECURITĂȚII ENERGETICE A REPUBLICII MOLDOVA

Andrei FORTUNA

Republica Moldova, Chișinău

Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

doctor în științe istorice

e-mail: andreifor@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4181-0152

Doina ROMANESCU

Republica Moldova, Chișinău

The title of the article represents a field of research based on the approach of the renewable energy sources. It is multidisciplinary and is a part of the national and international energy policy, through the transfer and implementation of the latest technologies in energy engineering, with the primary goal of obtaining high-performance solutions and ensuring unlimited availability of local and national energy resources. The main objective of this project is the capitalization of renewable energy sources, which guarantees real premises for achieving the strategic objectives of increasing security in energy supply, based on diversification of sources and reducing the share of energy imports, sustainable development of the energy sector and environmental protection. Renewable energy sources can contribute primarily to meeting the current electricity needs in disadvantaged rural areas.

Keywords: renewable sources, energy security, environment, economy, safety, development.

Securitatea energetică este o parte integrantă a securității economice și reprezintă un ansamblu de măsuri orientate în direcția consolidării complexului energetic prin diversificarea surselor, extinderea rețelelor de transportare și distribuție a energiei și resurselor energetice, precum și dezvoltării capacităților de generare amplasate pe teritoriul țării.

Sursele regenerabile dețin un potențial energetic important și oferă disponibilități nelimitate de utilizare a acestora atât pe plan local cât și național. Valorificarea surselor regenerabile de energie se realizează pe baza a trei premise importante conferite de acestea, și anume, accesibilitate, disponibilitate și acceptabilitate. Sursele regenerabile de energie asigură creșterea siguranței în alimentarea cu energie și limitarea importului de resurse energetice, în condițiile unei dezvoltări economice durabile. Aceste cerințe pot fi realizate în context național, prin implementarea unor politici de conservare a energiei, creșterea eficienței energetice cât și valorificarea surselor regenerabile. Oportunitatea implementării strategiei de valorificare a surselor regenerabile de energie pe termen mediu și lung în Republica Moldova oferă cadrul corespunzător pentru adoptarea unor decizii privind alternativele energetice.

În condițiile meteogeografice din Republica Moldova, în balanța energetică pe termen mediu și lung se iau în considerare următoarele tipuri de surse regenerabile de energie: energia solară, energia eoliană, hidroenergia și biomasa. Potențialul acestor resurse se evaluează la 4,0-106 106 t.c.c. și utilizarea acestui potențial poate contribui la micșorarea importului de resurse energetice. Caracteristic pentru energetica Republicii Moldova este lipsa resurselor energetice proprii, cu excepția unor resurse modeste de biomasă și hidroenergetice valorificate la hidrocentralele de la Dubăsari și Costești. În ceea ce privește resursele eoliene, conform studiului de fezabilitate realizat de cercetători autohtoni, pe teritoriul republicii există suficiente zone cu vânturi favorabile pentru funcționarea eficientă a instalațiilor eoliene. Conform aceluiași studiu, Republica Moldova este la început de cale în ceea ce privește utilizarea energiei solare (în Moldova sunt cca. 140 de instalații cu o suprafață totală de 280 m² m²) [1].

În ceea ce privește cadrul legislativ în domeniul resurselor regenerabile, în 2007 a fost aprobată Legea cu privire la energia regenerabilă, obiectul căreia îl constituie cadrul juridic de funcționare a sectorului energiei regenerabile, raporturile sociale și economice care se constituie în procesul valorificării surselor regenerabile de energie, modalitățile de organizare a producerii și comercializării energiei și combustibilului regenerabil. Energiile regenerabile sunt considerate ce provin din surse care fie că se regenerează de la sine în scurt timp, fie sunt surse practic inepuizabile. Astfel, energia luminii solare, a vânturilor, a apelor curgătoare, a proceselor biologice pot fi captate utilizând diferite procedee [2].

Sursele de energie nereînnoibile se referă la energiile generate prin arderea combustibililor fosili, așa cum ar fi spre exemplu petrolul, cărbunele și gazele naturale. Aceste resurse sunt, în chip evident, limitate la existența zăcămintelor respective și sunt considerate în general neregenerabile. Dintre sursele regenerabile de energie fac parte:

- energia eoliană, uzual exprimat – energia vântului
- energia solară
- energie potențial osmotică
- energie geotermică, energie câștigată din căldura de adâncime a Pământului
- energie de biomasă: biodiesel, bioetanol, biogaz.

Astfel toate aceste forme de energie pot servi la generarea curentului electric, producerea de apă caldă etc. Actualmente ele sunt în mod inegal valorificate, dar există o tendință certă și concretă care arată că se investește insistent în această, relativ nouă, ramură energetică. Exploatarea surselor regenerabile este un instrument eficient pentru a alimenta creșterea economică, crea oportunități noi de angajare, îmbunătăți bunăstarea umană și contribui la un viitor climatic sigur. Analiza IRENA sugerează că locurile de muncă în sectorul energiei regenerabile din lume ar putea crește de la 10,3 milioane în 2017 la 23,6 milioane până în 2030 și la 28,8 milioane până în 2050. Necesarul de energie primară a Republicii Moldova a crescut în medie cu 1-2% pe an în perioada 2010-2017, atingând 2.939 kilotone de echivalent petrol (ktoe). Consumul de combustibili fosili (cărbune și gaze naturale) a scăzut treptat în această perioadă, în timp ce ponderile energiei electrice și biomasei au continuat să crească. De asemenea, țara a cunoscut o utilizare tot mai mare a produselor petroliere, în creștere cu 17,2%, de la 776 ktoe în 2010 la 937 ktoe în 2017 (NBS, 2018). Consumul final de energie în 2017 a fost 2.671 ktoe, echivalent cu aproximativ 90% din aprovizionarea cu energie primară. Sectorul rezidențial consumă cea mai mare pondere de energie finală, la 50%, în timp ce sectorul industrial consumă doar 8% întrucât industria nu joacă un rol semnificativ în țară. Republica Moldova este slab înzestrată cu resurse de energie din combustibili fosili și depinde foarte mult de energia importată, sub formă de gaze naturale, produse petroliere și energie electrică. Aproape 70% din aprovizionarea cu energie primară, 2.012 ktoe din totalul de 2.939 ktoe, se importă din țările învecinate. Astfel, țara este vulnerabilă în fața riscurilor ce pot surveni în urma întreruperii aprovizionării cu energie. Aproape întregul volum de gaze naturale este importat din Federația Rusă. Aproximativ 44% din acest combustibil este utilizat pentru a produce energie electrică și căldură, în timp ce 28% este utilizat în sectorul rezidențial. Consumul de gaze naturale a scăzut în ultimul deceniu: până în 2017, acesta a scăzut cu 13% față de nivelurile din 2010 sau 30% față de nivelurile din 2005 (NBS, 2012 și NBS, 2018). Între timp, importurile de produse petroliere a crescut în 2017 la 809.272 tone, din care 70% a fost motorină, 21% benzină și 9% gaz petrolier lichefiat. Aprovizionarea cu produse petroliere este mai diversificată, cu toate acestea, importurile provenind în special din România, Federația Rusă și Belarus (ANRE, 2018) [2].

Aprobată în luna decembrie 2018, Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2030 stabilește acele priorități sectoriale pe termen de lungă durată ale țării având drept ca scop îmbunătățirea calității vieții cetățenilor. Obiectivul strategiei este de a concentra politica publică pe problemele, interesele și aspirațiile populației. Documentul include acei patru piloni ai dezvoltării durabile: o economie durabilă și favorabilă incluziunii, capitalul uman și social, instituții oneste și eficiente și un mediu sănătos. În acest context, s-au stabilit zece obiective de dezvoltare durabilă la nivel național, printre care: garantarea unei educații de calitate, asigurarea guvernării eficiente, îmbunătățirea accesului populației la infrastructură și îmbunătățirea condițiilor de muncă. [3]

Sistemul energetic

De regulă, toată producția națională de energie electrică din Republica Moldova acoperă mai puțin de 20% din cerere și este furnizată de centralele locale de cogenerare, o centrală hidroelectrică (fără pompaj) și alte instalații de energie regenerabilă care sunt de mici dimensiuni. În prezent, doi actori domină piața și furnizează energie electrică, la tarife aprobate de ANRE. Aceștia sunt ÎCS RED Union Fenosa SA și SA Furnizarea Energiei Electrice Nord,

creată ca urmare a separării distribuirii activităților de furnizare de către SA RED Nord și SA RED Nord-Vest. Capacitățile naționale de producere a energiei se ridică la 383 Megawatt8 (MW) și sunt produse numai de centrale de cogenerare pe gaze naturale, reprezentând 86% din capacitatea instalată totală Iarna, variația tipică a sarcinii sistemului energetic moldovenesc (numai malul drept al Nistrului) se află între o sarcină de bază minimă de 330-370 MW și o sarcină maximă de vârf de 700-760 MW, în timp ce vara se află între o valoare minimă de 260 MW și maximă de 610 MW (MEI, 2017). Șapte centrale suplimentare de cogenerare deținute de rafinării de zahăr cu o capacitate instalată totală de 98 MW sunt disponibile pe o perioadă limitată de timp pe parcursul anului. Pentru ambele maluri ale Nistrului poate ajunge până la 1.100 MW (Moldelectrica, 2018). Din cauza capacității insuficiente de producere și a particularităților sistemului energetic (centrale de cogenerare orientate pe acoperirea cererii de căldură și centralele hidroelectrice de mici dimensiuni cu hidrologie vulnerabilă), Republica Moldova nu are centrale care să poată oferi rezerve primare, secundare și terțiare. Astfel drept consecință, aceasta trebuie să se bazeze pe Ucraina, inclusiv pentru controlul frecvenței. Deși MGRES ar putea furniza anumite rezerve suplimentare, până în prezent, un asemenea acord nu a fost încheiat [2].

Infrastructura de transport a energiei electrice

Infrastructura actuală a rețelei de energie moldovenești a fost construită, în principal, în timpul perioadei sovietice, ca parte a unui sistem comun optimizat cu Uniunea Sovietică și țările învecinate: Bulgaria, Ungaria și România. După dezmembrarea Uniunii Sovietice, toate țările din regiune și-au reproiectat sistemele de energie electrică. În timp ce Bulgaria, Ungaria și România au decis să-și sincronizeze rețelele cu sistemul vestic (fosta UCTE, actual ENTSO-E), Republica Moldova și Ucraina s-au alăturat sistemului estic (IPS). Fiind cea mai mică țară din regiune, Republica Moldova a fost afectată semnificativ de dezmembrarea sistemului regional de electricitate și, în consecință, a moștenit o rețea care este întreținută necorespunzător. În special aceasta folosește interconexiunile sale cu Ucraina pentru a asigura rezervele necesare și pentru a echilibra sistemul energetic. Aceasta include șapte linii de 330 kilovolți (kV) și 11 linii de 110 kV [2].

Sursele de energie regenerabilă au crescut la niveluri fără precedent în ultimul deceniu, în fiecare an stabilindu-se noi recorduri. De asemenea, un număr tot mai mare de țări s-au angajat la aceste dezvoltări. În 2016, cel puțin 176 țări aveau obiective privind energia regenerabilă (IRENA, IEA și REN21, 2018). Cele mai spectaculoase schimbări s-au produs în sectorul energiei, unde, începând cu 2012, sursele regenerabile au depășit combustibilii tradiționali la creșterile capacităților globale noi anuale din producția de energie electrică (IRENA, 2018). Până la sfârșitul anului 2018, capacitatea instalată globală a surselor regenerabile era de 2.179 gigawați (GW) reprezentând peste 29% din capacitatea totală globală de generare a energiei. Volumul principal al acestei capacități regenerabile provenea din energia hidroelectrică (53%), urmat de energia eoliană (23%) și energia solară, în special energia fotovoltaică solară (PV), la aproape 18%. Între 2010 și 2017, capacitatea instalată globală a energiei fotovoltaice solare a crescut aproape de zece ori, iar energia eoliană terestră de aproape trei ori (IRENA, 2018).

Astfel, în prezent, argumentul comercial al surselor regenerabile este mai puternic ca niciodată, tot mai multe tehnologii realizând reduceri spectaculoase ale costurilor. Într-adevăr, costurile medii ale energiei fotovoltaice solare la nivel de utilități și ale energiei eoliene terestre au scăzut cu 73% și respectiv 22%, între 2010 și 2017 (IRENA, 2018). În sectorul energiei, cea mai utilizată tehnologie de energie regenerabilă este energia eoliană, cu o capacitate instalată de 27 MW, urmată de centralele de cogenerare pe biogaz și aproape 4 MW în energia fotovoltaică solară. De asemenea, Republica Moldova are o centrală hidroelectrică de 16 MW, construită la sfârșitul anilor '70. [2] Exploatarea surselor regenerabile exceptând energia hidroelectrică, s-a dezvoltat treptat începând cu anul 2012, însă creșterea a accelerat semnificativ în 2016. Acest lucru s-a datorat investitorilor care doreau să obțină sprijin înainte de intrarea în vigoare a legii noi privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile în martie 2018.

Energia eoliana

O sursă inepuizabilă de energie este cea a vântului (eoliană), care poate fi folosită atât la producerea energiei electrice, cât și la morărit. În 1901 în Basarabia existau 6208 mori de vânt [4]. În anii 50 ai secolului trecut, în Moldova funcționau cca. 350 instalații electrice eoliene cu viteză redusă tip „Romaniță”, care au funcționat destul de eficient până în anii 60, fiind substituite prin pompe electrice. Totuși, în prezent, energia eoliană nu este valorificată. [1], [4], [5]

Se consideră rentabilă valorificarea energiei eoliene în cazul în care viteza medie a vântului este de 4-5 m/sec, iar în Moldova această viteză este de 3-5 m/sec. Din acest considerent, putem spune că Republica Moldova are un potențial de energie eoliană relativ mare. De asemenea, din studiul de fezabilitate privind implementarea în R. Moldova a energiei eoliene [6], se arată că pe parcursul anilor 1990-1999 viteza preponderentă a vântului a fost cuprinsă între 3-7 m/sec, viteză la care majoritatea aerogeneratoarelor moderne pot funcționa. În cadrul laboratorului de Surse Regenerabile de Energie a Centrului Universitar a Universității Tehnice a Moldovei, se efectuează diverse studii care oferă analiza potențialului surselor de energie regenerabilă din Republica Moldova și metodele de valorificate ale acestora. În acest sens, a fost elaborată harta potențialului energetic eolian al R. Moldova care poate servi drept reper pentru evidențierea și aprecierea viitoarelor amplasamente a aerogeneratoarelor [1], [6].

Conform aceluiași studiu, în Republica Moldova sunt condiții favorabile de transport și acces fără mari cheltuieli la rețeaua electrică publică, ceea ce permite diminuarea la crearea centralelor eoliene. Conform hărții disponibile în acest studiu, sunt evidențiate următoarele teritorii de perspectivă pentru amplasarea aerogeneratoarelor: înălțimile Tigheciului, înălțimile Nistrene, colinele Ciulucului, înălțimile podișului central al Moldovei precum și o bună parte din teritoriul deluros din județele Cahul și Taraclia.

Folosirea instalațiilor eoliene pentru producerea energiei electrice este cea mai efektivă modalitate de utilizare a energiei vântului. Alte studii [7] în domeniu arată că distribuția anuală a radiației solare și vitezei vântului pe teritoriul Republicii Moldova este favorabilă utilizării instalațiilor eoliene în calitate de surse autonome de energie electrică. Experții în domeniu de asemenea au realizat și analiza cost-beneficiu în ceea ce privește utilizarea energiei eoliene. Potrivit calculului de prefazăibilitate [8] a unei eventuale centrale eoliene, se demonstrează că la tarifele actuale pentru energia electrică, producerea energiei electrice eoliene nu este rentabilă. Însă dacă includem în tariful de livrare și costul subvențiilor, atunci energia eoliană concurează cu cea fosilă. O eventuală centrală eoliană cu puterea instalată de 2 MW va produce anual circa 5,15 mln kWh energie electrică. La un tarif stabilit de livrare a energiei electrice către rețelele de distribuție de 0,055 €/kW (0,85 MDL), termenul de recuperare a investițiilor se estimează la 7,4 ani, iar rentabilitatea producerii energiei electrice eoliene va fi de 12%. Energia eoliană va oferi consumatorilor din Republica Moldova o mică independență față de importul de energie electrică și agenții energetici. Un alt efect social ar fi cel de sensibilizare a opiniei publice cu privire la ocrotirea mediului ambiant și utilizarea rațională a resurselor energetice. De asemenea, energia eoliană va crea și locuri de muncă [1].

La momentul actual pe teritoriul R. Moldova sunt în jur de 70 de instalații de aerogeneratoare majoritatea din ele fiind procurate la mâna adouă din cauza costurilor prea mari. O turbină aerogeneratoare poate ajunge până la 4 milioane de euro.

Potrivit estimărilor Asociației Europene de Energie Eoliană, de regulă, o capacitate de energie eoliană de 1MW creează locuri de muncă pentru 15-19 persoane. [9] Pe lângă aceasta, înlocuind o parte din energia electrică produsă la centralele termoelectrice cu energie produsă de vânt, se va reduce importul anual de combustibili fosili cu 282 mii tone de combustibil fosil convențional, ceea ce se va influența de o manieră pozitivă gradul de securitate energetică a statului, după părerea autorilor studiului „Energie regenerabilă. Studiu de fezabilitate” [1].

Bioenergia

Republica Moldova este cunoscută ca o țară agricolă cu un potențial semnificativ al biomasei. Astfel, bioenergia este cea mai populară sursă de energie regenerabilă din țară și rămâne o prioritate pentru guvern. Cu toate acestea, aproape toată biomasa este utilizată într-un

mod tradițional ca lemn de foc fiind consumată, de obicei, în scopuri de încălzire, în special în comunitățile rurale. În 2010, potențialul anual al biomasei solide a fost evaluat la 21.042 terajouli sau 503 ktoe (PNUD, 2010). Această cifră, suficientă să acopere 18% din nevoile energetice naționale, pare să nu mai fie precisă. În 2017, consumul total de biomasă a fost de 733 ktoe. (NBS, 2018). Peleții și brichetele, arse în cazane sau sobe de înaltă eficiență, reprezintă de la 3 până la 5% din utilizarea biomasei, conform Agenției pentru Eficiență Energetică. În același timp, în sectorul energetic au avut loc până acum doar dezvoltări nesemnificative a căror capacitate instalată este de aproximativ 6 MW [2].

Evaluarea gradului de pregătire privind valorificarea energiei regenerabile: Republica Moldova, Agenția Internațională pentru energie regenerabilă, Abu Dhabi. De asemenea, abia recent au fost inițiate acțiuni pentru promovarea utilizării biocombustibililor lichizi în transport. Dacă e să facem o investigație privind potențialul și capacitățile Republicii Moldova de a produce energie în baza biomasei, atunci evidențiem mai multe segmente. În ceea ce privește dejecțiile animaliere, atunci menționăm faptul că în Moldova gospodăriile țărănești sunt acelea care dețin cel mai mare număr de capete de animale și păsări, care mai mult de jumătate de an se află pe înaș și în afara gospodăriei țărănești. Astfel, s-a considerat că numai o treime din an se acumulează dejecții animaliere. În baza unor calcule, astfel se poate conta la o recuperare efectivă de biogaz în instalații anaerobe de numai 19116 m³/an biogaz.

Referitor la apele industriale uzate, cu mare încărcătură organică, constatăm că în prezent din fabricile ce sunt în funcțiune, potențialul de recuperare a biogazului în aceste ape uzate, prevăzându-se tratarea anaerobă numai a nămolurilor rezultate din epurarea mecano-biologică aerobă, este în volum de 40260 m³/zi sau 14695 mii m³/an. Pentru aceasta sunt necesare aproximativ 40 fermentatoare a câte 1000 m³ fiecare. Totodată, în Republica Moldova funcționează 38 de stații de epurare mecano-biologică, unde în prezent s-a redus cu 1/3 debitul de nămol. Dar, și în aceste condiții, putem conta pe o producere de 60000 m³/zi de biogaz sau 21900 mii m³/an [1], [10].

Deșeurile menajere, care în mediul urban se acumulează în total pe republică 700 mii tone pe an, din care este posibil de recuperat cca 3125 mii m³/an de biogaz. Dar, prin procesul „Valorga” (des utilizat în Olanda și Franța) – ce constă într-o fermentare anaerobă în stare lichidă – putem recupera cca 69300 mii m³/an de biogaz [10].

În ceea ce privește eficiența economică a investițiilor capitale, ele se determină în funcție raportul dintre valoarea efectului economic, din care scădem cheltuielile de exploatare și deservire a instalațiilor, și volumul investițiilor capitale, care asigură efectul dat. Astfel, conform unor calcule ale experților de la Universitatea Tehnică din Moldova, s-a constatat că durata recuperării investițiilor pentru instalațiile cu capacitatea de 250 m³ este de 11 ani, pentru capacitatea de 750 m³ – 6 ani, pentru cele de 1500 m³ – 4 ani. ^[10] Un avantaj al implementării tehnologiei de tratare anaerobă a deșeurilor agrozootehnice, precum și a nămolurilor de la stațiile municipale de epurare a apelor uzate și în cadrul întreprinderilor de prelucrare a producției agricole, ar constitui eliberarea și recultivarea suprafețelor de pământ destul de mari ocupate pentru depozitarea acestora, la prevenirea eroziunii solurilor, la protecția mediului ambiant [1]. La momentul de față, potențialul disponibil de biomasă ce este folosit la producerea de căldură care constituie 186 mii tep/an, iar alte 206 mii tep/an sunt încă nevalorificate. Conform unor estimări, la un efort suplimentar ar putea fi mărită producția de biomasă cu 196 tep. În așa fel, potențialul de biomasă în țară posibil de a fi dezvoltat și folosit în scopuri energetice în termen mediu ar constitui cca 615 mii tep/an [1].

Există oportunități de a spori esențial utilizarea biomasei, însă fără o finanțare suplimentară nu este posibil să se înregistreze progrese în direcția producerii biogazului din deșeuri. Orice sprijin financiar pentru instalațiile de producere a bioenergiei ar trebui să se acorde, ținându-se cont de eficiența acestora, de valoarea adăugată pentru comunitățile rurale și celelalte avantaje economice și ecologice oferite de instalațiile în cauză. Astfel, Republica Moldova trebuie să profite din plin de parteneriatul cu Banca Mondială și Fondul Ecologic Global în cadrul unui proiect-pilot, care ar promova folosirea energiei renovabile din deșeuri

agricole. Acesta este un prim pas la aplicarea astfel de tehnologii, neutre la emisiile gazelor cu efect de seră și totalmente nouă pentru Republica Moldova, care ar putea fi implementat cu succes și pe viitor.

Energia solara

Republica Moldova este situată într-o zonă cu flux moderat de energie solară, în care numărul anual de ore cu soare este de aproximativ 2200 ore. În țara noastră sunt condiții extrem de favorabile pentru folosirea energiei solare: fluxul mediu anual de energie solară pe 1 m² pe suprafața orizontală constituie cca 4650MJ sau 1280 kWh (1,1 Gcal); în cazul utilizării depline a radiației solare de pe 1 m² și substituind combustibilul organic, putem economisi cel puțin 0,15 tone de combustibil convențional pe an. Sistemele de încălzire solară pot deveni realitate dacă vor fi create colectoare ieftine și eficiente de energie solară și acumulate sezoniere de căldură, ce ar permite acumularea energiei solare în perioada caldă și livrarea ei în perioada rece [1].

În Republica Moldova sistemele cu acumulate sezoniere de căldură ar putea fi aplicate în baza bazinelor naturale de apă cu izolare termică variabilă și câmp de conductoare, care ar transforma energia solară în căldură. Totuși, cea mai mare răspândire o au instalațiile heliotermice. În Republica Moldova pe parcursul unei zile însorite o astfel de instalație asigură încălzirea a 50-100 litri de apă la temperatura 15-20°C până la 45-100°C. Acest tip de instalații rămâne a fi un transformator predominant de energie solară în Republica Moldova. Durata de exploatare eficientă a instalațiilor de încălzire a apei constituie circa 7 luni: în perioada 15 martie - 15 octombrie, astfel se poate face posibil asigurarea minimului necesar de apă caldă în aceste luni. Implementarea în Republica Moldova a instalațiilor de uscare a fructelor, legumelor și plantelor medicinale ar permite nu doar economisirea surselor fosile de energie, dar și evitarea pierderilor de fructe și legume datorită conservării rapide la locul de producere. Cu cât este mai mare durata de exploatare a instalației de încălzire a apei pe parcursul unui an, cu atât mai mare va fi rentabilitatea. O altă practică este utilizarea energiei solare pentru încălzirea încăperilor, serelor, uscătoarelor. Serele solare cu instalații de acumulare a căldurii pot funcționa în condițiile Republicii Moldova anul întreg, astfel asigurând o economisire de 60% de combustibil [1]. Cele mai dezvoltate tehnologii de conversie a energiei solare și mai pe larg folosite sunt: conversia termică și fotovoltaică. Conform primei tehnologii, energia solară se transformă în energie termică cu ajutorul captatorului cu efect de seră. În cazul celei de-a doua tehnologii - energia solară se transformă în energie electrică cu ajutorul celulelor sau modulelor fotovoltaice. Menționăm aici că un metru pătrat de captator solar asigură cu apă caldă o persoană pe o perioadă de 6-7 luni. În condițiile climatice ale Moldovei, se pot acoperi circa 65% din necesarul anual de apă caldă utilizând energia solară. Ca instalațiile solare pentru încălzirea apei să fie atractive din punct de vedere economic, trebuie ca costul unui m² instalat să nu depășească 75 USD. În prezent, prețurile la instalațiile de producție autohtonă sunt de trei ori mai mari, iar a celor de import, și mai mari. Utilizarea surselor de energie regenerabilă, inclusiv cea solară, permite diversificarea surselor de aprovizionare cu energie, substituirea combustibililor fosili pe care Moldova îi importă. Mai mult ca atât, acestea sunt surse de energie pure din punct de vedere ecologic și contribuie la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră [11].

În ultimii ani Republica Moldova a cunoscut o dezvoltare limitată a energiei fotovoltaice solare. Pe parcursul ultimilor cinci ani au fost implementate doar puțin peste 50 de proiecte mici, în special energie solară pe acoperișuri, cu o capacitate cumulată de aproximativ 4 MW. Energia fotovoltaică solară ar putea furniza până la 4,5 GW capacitate, cu toate acestea, peste 20% din aceasta (1 GW) a fost considerată deja competitivă din punct de vedere al costurilor încă în anul 2016. Acest lucru înseamnă că tehnologia înregistra un LCOE sub 90 EUR/MWh, doar că erau necesare condiții financiare atractive. Restul de 80% ar deveni competitiv din punct de vedere al costurilor până în 2030 (IRENA et al., 2017). Sectorul public rămâne lider în utilizarea energiei solare pentru producția de apă caldă [2].

Prin Proiectul Energie și Biomasă în Moldova, 30 de instituții publice au beneficiat de instalarea încălzitoarelor de apă pe bază de energie solară, acestea suplimentând cazanele existente pe biomasă. Încă 15 proiecte din sectorul public au fost sprijinite financiar de Fondul

pentru Eficiență Energetică. Instalarea încălzitoarelor de apă pe bază de energie solară, în special în instituțiile publice cu cerere mare de apă caldă, cum ar fi spitalele și grădinițele, a furnizat economii de resurse financiare; astfel, sectorul public joacă un rol exemplar în promovarea exploatării la scară mai largă a potențialului de încălzire a apei cu energie solară. [2]

Energia hidroelectrică

În ciuda numărului mare de râuri, Republica Moldova are o singură centrală hidroelectrică cu rezervor, cu o capacitate de 16 MW aflată pe râul Prut, al doilea cel mai important râu din țară. În plus, sunt în funcțiune 254 kilowați (kW) din instalațiile hidroelectrice mici (ANRE, 2017). Cele mai bune zone pentru dezvoltare se află pe bazinele de recepție ale Nistrului, Prutului și Dunării, potențialul total al țării fiind estimat la 3,36 terawatt-ore pe an. Așa cum a preconizat Strategia Energetică 2020, pentru râul Răut, din apropierea satului Tribujeni din raionul Orhei, au fost planificate câteva mini-stații hidroelectrice cu o capacitate totală de 1,2 MW (UNECE, 2009). [2]

Energia geotermală

Potențialul resurselor de energie geotermală al Republicii Moldova a fost cercetat în mod necorespunzător, fără a exista vreo estimare cuantificată și exhaustivă. Cu toate acestea, țara are o disponibilitate semnificativă a potențialului de energie geotermală cu entalpie redusă, în special în partea sudică a țării, care poate fi utilizată la scară largă pentru pompele de căldură. Interesul guvernului față de această tehnologie este limitat, neexistând acțiuni preconizate în Planul Național de Acțiune pentru Energie Regenerabilă. Cu toate acestea, Agenția pentru Eficiență Energetică, a identificat patru instalații geotermale operaționale, cu o capacitate instalată totală de 142 kW (EEA, 2016) [2].

Finanțarea energiei regenerabile

Majoritatea proiectelor de energie regenerabilă din Republica Moldova sunt finanțate de băncile multilaterale de dezvoltare sau de agențiile bilaterale de dezvoltare sau au fost finanțate de sectorul privat din surse proprii. Printre exemple ale surselor de finanțare se numără: BERD, Banca Europeană pentru Investiții (BEI) și grupul Băncii Mondiale, dar și Agenția Suedeză pentru Cooperare și Dezvoltare Internațională și Agenția Japoneză de Cooperare Internațională (AJCI). Finanțarea din partea sectorului privat a fost utilizată, în special, pentru energia generată din biogaz și energia solară. Deși câțiva dintre acești parteneri au oferit subvenții pentru produsele financiare dezvoltate în colaborare cu băncile comerciale locale, alții au creat linii de credit pentru a sprijini atât sursele regenerabile, cât și eficiența energetică. De exemplu, instrumentele de finanțare ale BERD, implementate împreună cu BCR Chișinău, Moldova Agroindbank, Moldindconbank, ProCredit Bank și MobiasBanca, includ:

- MoSEEFF – Unitatea de finanțare a energiei durabile din Moldova. Cu un buget total de 42 milioane euro, aceasta a avut drept scop sprijinirea utilizării surselor regenerabile de către societățile locale. Energia solară a fost una dintre zonele de interes și s-a implementat o gamă diversă de proiecte prin program, de la o centrală electrică pe acoperiș de 100 kW instalată pe un depozit agricol, la un parc fotovoltaic de 500 kW instalată pe terenul unui producător de covoare.
- MoREEFF – Unitatea de finanțare a resurselor energetice rezidențiale din Moldova. Aceasta a avut un buget total de 35 milioane euro și a vizat sectorul rezidențial în perioada 2012-2017. În plus, Republica Moldova este unul dintre beneficiarii Fondului Verde pentru Climă (FVC) programul BERD pentru Unitățile de Finanțare a Resurselor Energetice Durabile. Acesta a fost stabilit pentru a direcționa 1,4 miliarde USD la unitățile de finanțare cu instituțiile financiare locale din Armenia, Egipt, Georgia, Iordania, Republica Moldova, Mongolia, Maroc, Serbia, Tadjikistan și Tunisia, pentru a sprijini proiectele de energie regenerabilă, de eficiență energetică și măsurile de adaptare la schimbările climatice (GCF, 2017).

Concluzii

În ultimii ani, Republica Moldova și-a intensificat eforturile de dezvoltare a surselor de energie regenerabilă. Activitățile care s-au desfășurat timp de un deceniu pentru a dezvolta sectorul biocombustibililor solizi, precum și adoptarea recentă a noilor scheme de sprijin pentru energie electrică regenerabilă, au contribuit semnificativ la interesul tot mai mare al comunității

de afaceri. Cu toate acestea, sunt necesare eforturi suplimentare pentru a consolida sectorul. Secțiunile de mai jos subliniază provocările principale care împiedică exploatarea mai accelerată a energiei regenerabile și acțiunile recomandate aferente pentru a le aborda. Acestea au fost identificate printr-un proces de consultanță cu mai multe persoane interesante împreună cu implementarea RRA. Adoptarea unui obiectiv de energie regenerabilă pentru 2030 având în vedere că obiectivul de 17% de energie consumată din surse regenerabile până în 2020 a fost deja depășit, acesta nu oferă previzibilitate pe termen lung și nici nu reflectă viziunea țării privind dezvoltarea sectorului energetic. Faptul că ponderea actuală de surse regenerabile (27,8%) a fost atinsă în special prin revizia datelor privind consumul de biomasă adaugă un alt nivel de nesiguranță. Deși creșterea capacității pieței date cu 168 MW pentru anii următori a captat interesul mai multor investitori, aceasta poate fi considerată drept o stimulare unică și mai puțin un element al unei strategii solide. Prin urmare, activitățile în curs întreprinse de Ministerul Economiei și Infrastructurii, precum și discuțiile din cadrul Comunității Energetice, sunt întreprinse în vederea stabilirii unui nou obiectiv de energie regenerabilă pentru anul 2030. Analiza regională inițiată recent de IRENA pentru țările din Europa Centrală și de Sud-Est, inclusiv Republica Moldova, poate contribui la aceste eforturi și poate ajuta la identificarea unor tehnologii rentabile pentru exploatarea surselor regenerabile din sectoarele energiei electrice și a consumului final de energie. Strategia pe termen lung pentru promovarea și valorificarea surselor de energie regenerabilă ar putea pune accentul și pe rolul important pe care l-ar putea juca producerea distribuită în consolidarea sistemului energetic național. Realizarea unui studiu de modelare a costurilor de producție chiar dacă energia regenerabilă devine tot mai competitivă din punct de vedere al costurilor la nivel mondial, aceasta nu este încă pregătită să joace un rol foarte important în sistemul energetic al Republicii Moldova. Dintr-o perspectivă tehnică, anumite cercetări indică faptul că sistemul ar putea absorbi aproximativ 1 GW de surse regenerabile, un nivel aproape egal cu sarcina maximă, care atinge 1.100 MW. Cu toate acestea, utilizarea tot mai frecventă a tehnologiilor fotovoltaice solare și ale energiei eoliene ar prezenta o nouă provocare, întrucât țara se bazează complet pe Ucraina pentru a echilibra producția acestora. Așadar, un studiu de modelare a costurilor de producție ar permite determinarea constrângerilor operaționale ce ar putea provoca sistări ale energiei electrice necesare pentru satisfacerea cererii. Acest studiu, inclusiv justificarea economică, ar permite investigarea mai multor scenarii pentru mixul de producere al energiei, inclusiv cele care propun cote mai mari pentru surse regenerabile, precum și orice alte politici și particularități. Modelarea acoperă în mod normal un an, cu o rezoluție temporală mai mare pentru a furniza mai multe informații privind impactul costului operațional, și are drept scop asigurarea faptului că sarcina sistemului este furnizată în întregime și în cel mai economic mod. De asemenea, analiza ar aborda problema serviciilor auxiliare și echilibrarea acestora, care devin tot mai importante odată cu exploatarea surselor regenerabile intermitente și disponibilitatea tot mai mare a producerii distribuite. Rezultatele ar ajuta la creșterea încrederii printre factorii de decizie politici, operatorii de sistem și investitorii, precum și la identificarea celei mai costeficiente opțiuni privind echilibrarea sistemului. Studiul ar trebui să ia în considerare eforturile permanente pentru a asigura interconectarea și operarea asincronă cu România, preconizate în următorii patru - cinci ani, precum și planurile guvernelor Republicii Moldova și Ucrainei de a asigura operarea sincronă cu ENTSO-E, pe termen lung. Pentru a sprijini țările în evaluarea flexibilității sistemelor energetice, IRENA și Centrul de Cercetări Tehnice VTT din Finlanda au dezvoltat FlexTool. Acesta analizează nu doar conceptul tradițional al flexibilității (privind, de exemplu, producția flexibilă de energie termică și hidrologică cu capacitate mare de intensificare și timp foarte mic al pornirii), dar și alte tehnologii inovatoare care îmbogățesc conceptul flexibilității. Acestea includ cererea flexibilă, stocarea energiei și cuplarea sectorului. FlexTool este capabil atât să analizeze operațiunile sistemului folosind incrementarea temporală care reprezintă provocări ale lumii reale (o oră sau mai puțin în cazul variabilității VRE) și realizarea analizelor pe termen lung și propunerea soluțiilor posibile de flexibilitate într-un sistem viitor ipotetic cu pătrundere mare a energiei regenerabile variabile (IRENA, 2018). Pentru asigurarea securității energetice a Republicii

Moldova este necesar de diversificat atât sursele, cât și căile de furnizare ale resurselor energetice. Ajungem la concluzia că identificarea unor alternative pentru resursele energetice existente pe teritoriul Republicii Moldova sunt disponibile surse de energie regenerabilă precum: energia solară, eoliană, hidroelectrică, biomasa etc. Considerăm că utilizarea acestui potențial poate contribui la micșorarea importului de resurse energetice. În baza studiului, constatăm că există posibilitatea privind cercetarea și valorificarea surselor noi de energie cu asimilarea potențialului lor pentru dezvoltarea energiei, astfel că:

- 1) în 2007 a fost aprobată Legea cu privire la energia regenerabilă, obiectul căreia îl constituie cadrul juridic de funcționare a sectorului energiei regenerabile;
- 2) pe teritoriul republicii există destule zone cu vânturi favorabile pentru funcționarea eficientă a instalațiilor eoliene;
- 3) în Republica Moldova sunt posibilități și oportunități de a spori esențial transformarea biomasei în energie, însă, fără o finanțare suplimentară, nu este posibil să se înregistreze progrese în acest sens. În acest context, considerăm că este necesar ca Republica Moldova să facă față dependenței complete a țării de importul de resurse energetice printr-o abordare integrată, constând în diversificarea mixului de energie și diversificarea surselor și rutelor de alimentare cu energie importată. În ceea ce privește identificarea unor alternative pentru resursele energetice existente și valorificarea resurselor energetice regenerabile, recomandăm Guvernului Republicii Moldova să contribuie substanțial la:
 - 1) valorificarea din plin a parteneriatului cu Banca Mondială și Fondul Ecologic Global în cadrul unui proiect-pilot, care ar promova folosirea energiei renovabile din deșeuri agricole;
 - 2) valorificarea energiei eoliene în baza hărții potențialului energetic eolian al Republicii Moldova;
 - 3) investirea în cercetările științifice ale Centrului Univesitar „Energie Plus” al UTM, colectivul căruia a realizat deja, pe lângă alte proiecte, o turbină eoliană construită pentru alimentarea cu energie electrică a consumatorilor individuali;
 - 4) crearea sistemelor de încălzire solară prin crearea colectoarelor ieftine și eficiente de energie solară și acumulate sezoniere de căldură;
 - 5) utilizarea instalațiilor de uscare a fructelor, legumelor și plantelor.

BIBLIOGRAFIE

1. BALTAG, A., BALTAG, D. Securitatea energetică a Republicii Moldova: alternative viabile / Inst. pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) “Viitorul”. 2009 (Politici Publice ; Nr 3).
2. (IRENA 2019) Evaluarea gradului de pregătire privind valorificarea energiei regenerabile: Republica Moldova, Agenția Internațională pentru energie regenerabilă, Abu Dhabi.
3. Lege Nr. 160 din 12.07.2007 energiei regenerabile, publicat în Monitorul Oficial Nr. 127-130, art Nr :550.
4. MATCU, M., SOCHIRCA, V. ”Geografia umană a Republicii Moldova. Manual pentru clasa a IX-a”, Chișinău 2003.
5. ERMURATSCHI, V. Economia, energetica, conservarea energiei. Chișinău, 2005.
6. TODOS, P., SOBOR, I., UNGUREANU, D., CHICIUC, A., PLESCA, M. Processing Result of Wind Raw Data on the territory of Republic of Moldova, Buletinul Institutului Politehnic din Iași, tom XLVIII (LII), fasc. 5C, p. 301-307. Iași, România, 2002.
7. GUTU, C., GUTU, A., CHIORSAC, M. Sistemele electrogeneratoare hibride helio-eoliene în condițiile Republicii Moldova, referat.
8. SOBOR, I. ”Este energia regenerabilă mai scumpă ?” Conferința Internațională de energie din Moldova, Chișinău 2005.
9. UNGUREANU, D. Potențialul și căile de utilizare a energiei biomasei în Republica Moldova, Universitatea Tehnică din Moldova.

10. Aspecte ale utilizării Surselor Regenerabile de Energie în Republica Moldova.
http://www.energyplus.utm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=53&lang=ro&showall=1

CZU: 338.2(478)
DOI: 10.5281/zenodo.6835461

MECANISMELE DE GARANTARE A SECURITĂȚII ÎN SECTORUL ECONOMIC

Mihail SORBALA

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
doctor în drept, lector universitar
e-mail: msorbala@ulim.md
ORCID ID: 0000-0002-4055-6914

Victor ERHAN

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
masterand
e-mail: victor.erhan98@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7622-2169

Current categories of threats and dangers to contemporary societies require a thorough analysis of the basic concepts of the security phenomenon in the light of new challenges. Security is a state of being out of any danger, a sense of confidence and peace, economic security as a recent economic category has recently begun to be used in the autochthonous economic literature. Ensuring economic security is one of the most important functions of the state, so that this problem has never existed by itself, but has always been a derivative of the tasks of economic growth in every stage of society's development. The specific content of the issue of economic security varies according to the prevailing conditions in a given period. The state bodies, through its structure and functionality, participate directly in ensuring the national security of the Republic of Moldova.

Keywords: economic security, state, national security, danger, challenges, security risks.

Securitatea economică reprezintă o parte componentă indispensabilă a securității naționale. Astfel, acțiunile autorităților administrației publice centrale este necesar să fie orientate spre crearea unor condiții interne și externe, care să asigure independența economiei naționale, dar și o creștere economică durabilă, cât și satisfacerea necesităților statului și ale cetățenilor, precum combaterea sărăciei, și nu în ultimul rând competitivitatea pe piețele externe [11, p. 52].

Însă, actualele categorii de amenințări și pericole la adresa societăților contemporane impun analiza minuțioasă a conceptelor de bază ale fenomenului securității prin prisma noilor provocări asupra acestuia. Securitatea este o stare de a fi înafara oricărui pericol, sentiment de încredere și de liniște, securitate economică ca o categorie economică recentă a început să fie utilizată în literatura economică autohtonă la începutul sec. XX [5, p. 84], iar cu referire la statul nostru, ca rezultat al semnării Declarației de independență al Republicii Moldova la 27 august 1991 [10].

Asigurarea securității economice este una dintre cele mai importante funcții ale statului, astfel încât această problemă nu a existat niciodată de la sine, ci a fost întotdeauna un derivat al sarcinilor creșterii economice în fiecare etapă a dezvoltării societății. Conținutul specific al problemei securității economice variază în funcție de condițiile predominante într-o anumită perioadă. Organele statale prin structura și funcționalitatea sa participă direct la asigurarea securității naționale a Republicii Moldova.

Securitatea economică este unul dintre criteriile principale a securității naționale. Asigurarea securității naționale este stabilirea condițiilor pentru dezvoltarea democratică a națiunii și a statului în ansamblu prin protecția și apărarea statului, independența, integritatea sa teritorială și ordinea constituțională [5, p. 84]. Prin urmare, provocările moderne pentru dezvoltarea lumii economice și sistemelor economice la nivel macro și micro dovedesc relevanța tot mai mare a asigurării securității economice a acestora prin transformarea puterilor. Relevant, este căci practica țărilor europene demonstrează că schimbările moderne ale puterii tind spre procese de descentralizare. Totuși, descentralizarea puterii, ca orice fenomen, are manifestări pozitive și negative pentru dezvoltarea sistemului economic la diferite niveluri.

Problemele contemporane de securitate economică care preocupă societatea la această etapă includ balanța comercială între state, impactul investițiilor străine asupra economiei unei națiuni și stabilitatea legii între guvern și industrie pentru a efectua cercetări și dezvoltare crucială pentru securitatea națională. Securitatea economică reprezintă o stare a economiei naționale, care după structura și volumul său este suficientă pentru menținerea statutului de stat independent, și anume prin independența lui de presiuni politice, militare și economice externe, asigurarea dezvoltării social-economice pe lângă asigurarea sănătății populației, asigurarea nivelului legal de venituri, asigurarea bunăstării majorității populației în corespundere cu standardele țărilor civilizate.

Trebuie de evidențiat că dreptul securității economice nu este o ramură de sine stătătoare a dreptului național, deoarece la momentul introducerii de către exegeții domeniului științei economice a termenului de securitatea economică aceste relații sociale erau reglementate de către ramurile de drept deja formate, precum dreptul administrativ și dreptul civil. Posibilitățile statului de a proteja persoanele, întreprinderile economice, regionale și interesele economice ale țării sunt deosebit de importante pentru realizarea dezvoltării durabile la nivel național și internațional. Amenințările economice presupun existența și acțiunea forțelor și factorilor reali sau potențiali care pot deveni destabilizatoare față de personalitate, sistemul social sau natural, în aplicarea prejudiciului, perturbării sau distrugere totale. Ele se pot manifesta în forme diferite, în special ca intenții ostile intenționate și acțiuni ale unor subiecți împotriva altora, amenințând existența oamenilor prin acțiuni iresponsabile, riscuri, provocări, dezastre naturale, provocând pagube naturii și societății [7, p. 68]. Dezvoltarea securității economice a țării este un proces complex și compus. Prin urmare, acesta va fi realizat doar dacă va fi luată în considerare nu numai dinamica creșterii economice, ci toate aspectele care o vizează.

Problema asigurării securității țării, inclusiv a securității economice, este una cheie, care este determinată de interesele naționale pe termen lung ale țării, acestea constau în creșterea competitivității economiei și a creșterii economice. Relevanța semnificativă a studiului condițiilor și mecanismelor pentru a asigura securitatea economică se dobândește prin efectuarea unei analize complexe [13, p. 1].

Prin esența sa securitatea economică ar putea fi capacitatea unui stat de a obține prin producție sau comerț echitabil acele bunuri și servicii de care are nevoie pentru a-și păstra securitatea națională. Studiile de securitate economică s-ar concentra, prin urmare, asupra modului privind politica în care un stat utilizează mecanismele economice pentru a menține integritatea teritorială, a satisface cerințele cetățenilor pentru bunuri și servicii, a păstra independența politică și culturală și pentru a obține libertatea de amenințarea unui atac militar străin.

Toate ființele umane au nevoie de un sentiment de siguranță, pentru a oferi un sentiment de apartenență, un sentiment de stabilitate și un sentiment de direcție. Oamenii cărora le lipsește

securitatea de bază în ei înșiși, în familiile lor, la locul de muncă și în comunitatea lor tind să devină iresponsabilă din punct de vedere social. Ei tind să se comporte oportunist și ei tind să-și piardă simțul moderației. Mai mult, perioadele și zonele de insecuritate în masă au generat întotdeauna intoleranță, extremism și violență [8, p. 30]. Perspectivile științifice în domeniul securității economice au prezentat o posibilă generalitate la nivel de țară, aceasta fiind determinată de mai mulți factori precum ar fi resursele naturale, nivelul de trai al cetățenilor, dezvoltarea economică a țării și locul acesteia la nivel global.

Conceptul de securitate economică este împărțit în cinci părți. Respectiv, patru dintre ele sunt formate din principalii factori care influențează securitatea economică a unei țări: nivelul de dezvoltare economică (investițional, industrial, științific și tehnic, economic internațional, financiar și energetic), nivelul de trai (alimente, demografic, de securitate socială și de aplicare a legii), amenințări interne și externe. În sens larg, securitatea economică este capacitatea oamenilor de a-și satisface nevoile în mod constant. Este conectat la conceptul de bunăstare economică și, de asemenea, la noțiunea de stat social modern, prin care o entitate guvernamentală care se angajează să ofere garanții de bază întru asigurarea securității cetățenilor săi. A cincea parte a conceptului de securitate economică a țării este bazată pe formarea securității economice care la rândul ei se bazează pe caracteristicile și particularitățile individuale ale entității, precum setarea pragurilor pentru indicatorii de evaluare, alegerea celei mai adecvate metode de securitate economică, asigurarea unor măsuri eficiente împotriva corupției și criminalității economice, optimizarea securității economice prin abolirea concurenței neloiale și a monopolurilor [6, p. 1].

Securitatea economică este un sistem care include anumite componente și în același timp acționează ca un subsistem. O importantă caracteristică a securității economice determinată de natura sa sistemică care presupune mai mulți vectori. Natura multi-vectorială a securității economice se datorează faptului că subiecții săi sunt întreprinderi, comunități, precum și anumite industrii, grupuri de industrii, teritorii, regiuni și statul în ansamblu. Un aspect important pentru a crește eficacitatea măsurilor care vizează asigurarea securității economice este de a stabili o relație strânsă între acestea, pentru a crea un mecanism bine structurat [1, p. 37].

Dacă să ne referim la amenințările la care poate fi supusă securitatea economică acestea pot fi rezultatul unor schimbări în exterior sau mediul intern al statului, care duc la modificări nedorite și la apariția unui pericol. Clasificând amenințările pe diverse temeuri, ele fac distincția internă și externă, cu potențial și real, create intenționat și apărute spontan, direct, adică direct care provoacă schimbări negative în subiectul securității, și indirect, care duce la astfel de modificări prin cauzalitate intermediară. Aceste mecanisme funcționează numai în anumite condiții suplimentare, generând schimbări nedorite la intervale scurte și îndepărtate, ale căror manifestări negative vor apărea după o perioadă suficient de lungă după apariția amenințării, adică materializarea schimbării corespunzătoare în mediul subiectului de securitate, care apar la intervale nedeterminate de timp [14, p. 3].

La nivel național, securitatea economică se referă la capacitatea unei țări de a-și urmări propriile obiective de dezvoltare pentru economia sa și este adesea legată în mod explicit de securitatea națională. Aceasta cuprinde preocupări ample cu privire la balanța comercială, impactul investițiilor străine pe piețele naționale și parteneriatele public-privat. Securitatea economică este, de asemenea, legată de conceptul de stat a bunăstării, care este angajat să ofere protecții de bază pentru bunăstarea cetățenilor săi ca o modalitate de a se proteja împotriva riscurilor care pot surveni drept urmare a unor procese spontane.

Economia națională a Republicii Moldova este influențată, în principal, de modul de funcționare a diferitelor ramuri care o compun. Până la începutul anilor '90 ai secolului trecut, economia națională a țării se caracteriza prin sistemul centralizat birocratic de conducere a activității economice, prin proprietatea colectivă, ruptă de cei care produceau, factori negativi care au determinat rămânerea în urmă a dezvoltării economiei naționale [2, p. 4].

Protecția securității financiare a subiecților de diferite niveluri poate fi realizată de reprezentanți ai autorităților legislative, executive și judiciare, diferitelor partide, organizații și

mișcări civice, structuri de afaceri specializate și mass-media. Banca Națională ar trebui să joace un rol special în asigurarea securității financiare a statului, deoarece îi este încredințată prin lege, în primul rând, sarcina de a dezvolta și implementa politica monetară a statului, precum și modalitățile de a menține un nivel sigur de funcționare a sistemului bancar intern.

De fiecare dată când spectrul economic are nevoie de noi tehnici acestea pot fi realizate doar prin intermediul normelor juridice care sancționează și reglementează prezentele tehnici. Majoritatea guvernelor încearcă să păstreze securitatea economică prin rețele de siguranță socială care garantează protecții minime pentru cetățeni. Cu toate acestea, există adesea disparități în ceea ce privește modul în care este trăită instabilitatea economică în cadrul unei populații. Raporturile dintre drept și economie devin și mai strânse din momentul intervenției directe a statului în economie. Totuși, aceste intervenții nu vizează doar domeniile energiei, transporturilor, mai multe decizii ce țin de antreprenoriat depind de putere (relațiile de muncă, prețurile, serviciile). Izolarea proceselor de creare a normelor și principiilor de reglementare în domeniul dreptului și economiei ar putea crea o impresie falsă și incompletă asupra realităților sociale [4, p. 24-25]. Un rol deosebit pe piața financiară și, implicit, în economia Republicii Moldova revine sistemului bancar, condus de către Banca Națională a Moldovei, a cărei activitate este reglementată de Legea Republicii Moldova nr. 548 din 21.07.1995, cu privire la Banca Națională a Moldovei [9].

Economia națională a Republicii Moldova este o realitate obiectivă, care este în continuă transformare, scopul de bază al acesteia fiind integrarea în Uniunea Europeană. Pentru realizarea acestui scop statul prin organele și mecanismele sale urmează să ocrotească valorile fundamentale ale societății, care trebuie să beneficieze de un sprijin juridico-penal [3, p. 413-414].

Mai mult ca atât putem învidia că economia națională a unei țări este influențată de sistemul relațiilor socio-economice. Însă, cu toate acestea, ca obiect al ocrotirii penale, relațiile sociale de proprietate nu trebuie confundate cu relațiile sociale economice.

Astfel, în dezvoltarea aserțiunilor date, este a sublinia faptul că obiectul juridic generic al infracțiunilor economice este constituit din relațiile sociale economice, bazate pe următoarele principii de desfășurare a activității economice: libertatea activității economice, exercitarea activității economice în temeiuri legale, concurența loială a subiectelor activității economice, buna-credință a subiectelor activității economice, interzicerea formelor vădit infracționale ale conduitei subiectelor activității economice [2, p. 6-7].

Obiectului juridic special al infracțiunilor economice îl reprezintă relațiile sociale ce vizează anumite valori care derivă din economia națională a Republicii Moldova, relațiile speciale referitoare la încrederea publică în autenticitatea banilor sau a titlurilor de valoare, relațiile sociale ce țin de încrederea publică în autenticitatea cardurilor sau a altor cartele de plată, relațiile sociale privitoare la obținerea legală a creditului, relațiile sociale referitoare la acordarea legală a creditului, relațiile sociale ce țin de utilizarea conform destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau externe garantate de stat, ș.a [2, p. 7].

Reieșind din faptul că sectorul dat se află într-o strânsă interdependență cu alte sectoare de bază, prin care se formează economia națională a Republicii Moldova și, prin faptul că infracțiunile economice aduc un prejudiciu înalt intereselor și dezvoltării durabile a țării, statul prin organele sale de aplicare a forței coercitive acordă un interes sporit în scopul combaterii și aplicării unor pedepse dure infractorilor. Nu trecem cu vederea, fără a conștientiza și astfel pornind de la faptul că fenomenul corupției afectează grav securitatea economică a statului, lezează drepturile omului, subminează structurile statale și progresul social, ceea ce periclitează securitatea națională a Republicii Moldova, iar de obligația instituțiilor publice abilitate este de a continua abordarea luptei împotriva corupției la nivel strategic. Acest fenomen trebuie ținut sub un control riguros și diminuat atât prin aplicarea unor măsuri de prevenire a factorilor criminogeni și de înlăturare a condițiilor care generează acest flagel, cât și prin depistarea nemijlocită a actelor de corupție, prin tragerea la răspundere juridică a vinovaților, în temeiul legii, prin mediatizarea cazurilor de corupție combătute [11, p. 54].

Pregnant este că potrivit strategiei naționale a Republicii Moldova, întru asigurarea securității economice statul își propune un set de obiectivele pe dimensiunea economică care au scopul asigurării stabilității macroeconomice prin menținerea unor indici reduși ai inflației, deficitului bugetar și datoriei externe a statului, asigurării competitivității economiei naționale în vederea majorării ponderii produselor și serviciilor autohtone exportate, inclusiv prin demonopolizarea pieței de export a Republicii Moldova și diminuarea dependenței unilaterale a acesteia de spațiul post-sovietic, atragerii investițiilor în economia națională prin dezvoltarea unui mediu de afaceri atractiv, stimulator și predictibil, crearea unui mediu concurențial sănătos și diminuarea economiei tenebre, asigurarea securității energetice prin diversificarea surselor și căilor de aprovizionare, precum și sporirea rolului Republicii Moldova de coridor de tranzit al energiei, inclusiv prin construcția unor noi linii de interconexiune și conectarea la sistemele energetice europene [12].

Concluzie. În rezultatul studiului întreprins sub forma unui articol, având ca temă subiectul luat în vizor cu genericul „Mecanismele de garantare a securității în sectorului economic”, venim cu un spectru larg de constatări și considerăm oportun ca în termeni proximi statul să recurgă la modelarea și adoptarea unei politici și a unei concepții în domeniul securității financiare a statului, și anume prin reglementarea juridică a scopurilor, obiectivelor și sarcinilor în domeniul securității financiare care ar fi reflectate în conținutul unei strategii, adoptarea unui plan de acțiuni bine stabilite în vederea asigurării securității economico-financiare a statului, determinare prin text de lege a noțiunii, esenței și periodicității de revizuire a riscurilor și amenințărilor la adresa securității financiare a Republicii Moldova. La fel pentru a opri flagelul infracțional din sectorul economic, propunem introducerea unor pedepse mult mai dure în ceea ce ține de deposedarea statului de bani publici și crearea mai multor organe specializate în diferite instituții compuse din juriști-economiști, care prin conlucrarea sa să identifice și să probeze vinovăția infractorilor, din motiv că cele mai multe probleme în cadrul urmăririi penale a infracțiunilor economice apare la acumularea probatoriului care să indice direct asupra făptuitorului.

Înviderabil este faptul că fără securitate economică de bază, oamenii nu pot planifica viitorul lor sau al copiilor lor. Lipsa de securitate va afecta calitatea vieții oamenilor și va diminua inovația și încrederea în instituții. Anxietățile financiare și sentimentele de insecuritate economică au multe alte rezultate negative, cum ar fi prelungirea perioadei de timp în care victimele abuzului domestic vor rămâne cu un abuzator. În lipsa securității economice, oamenii nu pot planifica viitorul lor sau al copiilor lor. Lipsa securității dăunează calității vieții oamenilor și contribuie la stagnarea procesului inovației, mai mult decât atât încrederea în instituțiile statului se reduce semnificativ. Însă, sentimentul de insecuritate economică, pe termen lung formează un șir de elemente negative, iar în cazul în care nu sunt întreprinse careva măsuri impun statul spre a adopta o politică de dependență financiară de fonduri externe, companii de creditare sau împrumuturi de la alte state, care într-un final se soldează și cu o dependență politică.

BIBLIOGRAFIE

1. AREFIEVA, O., TULCHYNSKA, S., POPELO, O., AREFIEV S., TKACHENKO, T., *The Economic Security System in the Conditions of the Powers Transformation*, 2021, <https://www.koreascience.or.kr/article/JAKO202123563867608.pdf?fbclid=IwAR2wrFYyk2K40FCiO7tf8RC5lt9psK0ttKlbVwnNWaZbxG3E9O8u61W109A>, p. 37.
2. BRÎNZA, S., STATI, V., *Drept penal. Partea Specială*. Vol II. Chișinău: F.E.-P „Tipogr. Centrală”, 2011, p. 1324.
3. BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V., GROSU, V., ȚURCANU, I., *Drept penal. Partea Specială*. Vol II. Chișinău: Cartier, 2005, p. 804.

4. CAUIA, A., *Dreptul securității economice – subramură a dreptului securității naționale*. În: Studii Juridice Universitare, nr. 1-2, 2019, p. 24-25.
5. ČERNIUS, G., KREMER-MATYŠKEVIČ, I., *Country's economic security concept: theoretical insights*, 2015, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16031/WOE_KremerMaty%C5%A1kevi%C4%8D.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR2YzUuRk7-4goqOIpGWpN7rul4qRKS6ru-m_IYQWAj_62tmYwhQHEBBnNU.
6. MOLLENKAMP, D. T. *Economic security*, 2022, <https://www.investopedia.com/economic-security-5213404>, p. 1.
7. DANILIUC A., *Securitatea economică a Republicii Moldova: amenințări și perspective*, În: Vector European, nr. 1, 2018, p. 67-70.
8. INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Economic security for a better world*, Geneva, 2004, https://www.socialprotection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action?ressourceId=8670&fbclid=IwAR0MIKZL17SE_mqhoavYgE2qN5tJneA_Qkcpth1sAJ2mtrWFQiYBgNUV4gE.
9. Legea Republicii Moldova nr. 548 din 21.07.1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 56-57 din 12.10.1995. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=66550&lang=ro
10. Legea Republicii Moldova nr. 691 din 27.08.1991 privind Declarația de independență a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 11-12 din 30.12.1991. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64806&lang=ro
11. PÎNTEA, I., MÎNZARARI, D., ZGHIBARȚA, PATRICIA, CROITORU VASILE, SPÎNU NATALIA, GUȚU SERGIU, MÂRZAC ELENA, *Legislația Republicii Moldova cu privire la Sectorul de Securitate și Apărare Națională*, 2015, https://dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Nov_2015_compendium_complete_v2.pdf
12. *Proiectul strategiei securității naționale a Republicii Moldova, 2016*, <https://www.prezidentie.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf>.
13. ВОЛОДИН, В. М., РОЖКОВА, Л. В. *Механизмы обеспечения экономической безопасности*, 2017, <https://cyberleninka.ru/article/n/mechanizmy-obespecheniya-ekonomicheskoy-bezopasnosti/viewer>.
14. ХУСАИНОВ, Ф. *Механизм обеспечения экономической безопасности общества и государства в процессе создания основ рыночной экономики в России*, Гуманитарные науки, 2008, https://core.ac.uk/download/pdf/197370006.pdf?fbclid=IwAR3Q8wYzP3q8LQo7HwpvowtFu07bAs9kSjfbUx8iwDInMt-ScMdK_KvV8M.

CZU: 316.4(478)

DOI: 10.5281/zenodo.6835568

SECURITATEA UMANĂ ÎN CONTEXTUL CONCEPTULUI DEZVOLTĂRII DURABILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Maria PROCA

Chișinău, Republica Moldova

Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

doctor în științe politice

e-mail: aprodan@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-5104-7058

Cristian MUNTEANU

Chișinău, Republica Moldova

The article deals with the concept of human security, which relates to much more than security from violence and crime. There are many other aspect of human security such as economic, food, environment or health security. Human security can also be used to look into personal, community and political security. There are presented the links between human security and the national security, development and external politics, and also the peace keeping process.

Keywords: *development, human security, national security, violence.*

Securitatea umană are la bază, recunoașterea capacităților și diferitor nevoi ale oamenilor, societății civile dar și a guvernelor. Aplicarea securității umane asigură coerență și atrage îmbunătățirea soluțiilor prin care viața de zi cu zi a oamenilor și a comunităților din care fac parte sunt protejate.

Sfârșitul Războiului Rece a generat un nou context mondial, cu noi variabile a mediului de securitate. Astfel, în prima jumătate a anilor 90, se afirmă conceptul de „human security” – viziune lansată prin intermediul *Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare* [3]. Conceptul dat a pus baza unei noi paradigme de abordare a securității, conform căreia securitatea nu este asociată doar cu protecția statului. Obiectul de referință al noului concept este protejarea individului, ca componentă esențială a existenței unei entități statale. *Omul este considerat ca o valoare supremă, și respectiv dacă individul se află într-o stare de insecuritate, acest fapt vorbește de o vulnerabilitate a statului.* Întrucât, individul reprezintă elementul esențial al oricărei forme de organizare socială, gradul de securitate al acestuia se reflectă prin însăși securitatea comunității din care face parte.

Elementele securității umane pot include orice, de la catastrofe naturale pînă la organizarea sistemului de sănătate al unei țări, ideea principală însă constă în aceea de a proteja viața umană la nivelul ei de bază [13, p.30]. Cert este că acestea sunt extrem de importante pentru viața omului, indiferent de țara unde locuiește. Conform viziunii ONU societatea contemporană trebuie să treacă printr-un proces de transfer al accentului pus pe securitatea teritorială a statului *la cea a indivizilor.*

Securitatea umană este o combinație a amenințărilor asociate nivelului de dezvoltare economică a statului, sănătății, securității alimentare, personale, ecologice pînă la cele ce derivă din război, genocid sau migrație. Într-un sens mai restrâns, securitatea umană înseamnă lipsa violenței și lipsa fricii față de ziua de mâine. Securitatea umană are ca obiective eliberarea persoanei umane de frică și nevoi, precum și dezvoltarea ființei umane, îmbunătățirea calității vieții sale prin dezvoltare durabilă a societății. Acest fapt presupune *eliberarea de frică* - apărarea persoanei de factorii de surpriză (*violenta fizică, cataclisme naturale, conflicte inter-etnice, etc.*) ce dăunează vieții cotidiene și *eliberarea de nevoi* - eliberarea de amenințările gen, foamete, boli, etc. a cetățeanului. Eliberarea de frică și nevoi reprezintă ideea de bază a responsabilității statului față de asigurarea securității individului și dezvoltării acestuia [2].

Definiția securității umane evoluează pe măsura dezvoltării societății, pe măsura diversificării riscurilor și amenințărilor asimetrice la care asistăm în zilele noastre [2].

Din punct de vedere al obiectivelor: securitatea umană servește atât unui scop analitic cât și unui cadru de programe. Programarea completează și îmbogățește mecanismele prin care obiectivele de dezvoltare durabilă sunt atinse. Aceste tipuri de programe se dezvoltă alături de oameni, făcându-i pe aceștia să își descopere nevoile, precum și vulnerabilitățile, astfel încât politicile și acțiunile pe care sunt bazate să ducă la câștiguri în ceea ce privește dezvoltarea durabilă.

Conform Comisiei pentru Securitatea Umană a ONU, paradigma securității este asociată unei dinamici duble, respectiv:

- în primul rând este necesară ca și răspuns la *complexitatea amenințărilor legate de securitate*, acestea fiind printre altele, cele legate de: *sărăcia cronică, violența etnică, schimbările climatice, terorismul internațional, pandemiile, terorismul, recesiunile economice și financiare*;

- în al doilea rând este necesară ca și *abordare neconvențională a amenințărilor* la adresa securității umane [2].

Facându-se conexiunile necesare, este relevantă relația de triangulație dintre pace, securitate, dezvoltare și drepturile omului, stabilindu-se astfel legătura indispensabilă dintre acestea. Securitatea umană de asemenea poate veni în sprijinul Organizației Națiunilor Unite, în vederea sprijinirii acesteia pentru facilitarea acțiunilor integrate și promovarea soluțiilor care au ca și grup țintă și sunt concentrate pe oameni.

Reieșind din faptul, că consecințele insecurităților sociale sunt multiple, securitatea umană *este definită ca un concept interdisciplinar și multisectorial cu următoarele caracteristici*:

- *centrat pe oameni*;
- *multisectorial* - este necesară coerența între diferite intervenții pentru a evita daunele negative;
- *cuprinzător* - abordează toată sfera de siguranță a omului, recunoaște caracterul multidimensional al amenințărilor de securitate și interdependențele acestora;
- *specific contextului* - soluționarea nesiguranțelor oamenilor necesită întotdeauna specificații raportate la timp și context;
- *orientat spre prevenție* – o componentă distinctă a securității umane o constituie prevenirea timpurie orientată spre minimizarea impactului insecurității, și generarea soluțiilor pe termen lung, cu incidență asupra fortificării capacităților umane de prevenție.

Securitatea națională nu mai este privită ca o problemă predominant militară, ci ca un *proces care implică pe lângă componenta de apărare toate problemele societății: economice, ecologice, de sănătate, ordine publică și nu în ultimul timp de educație*. Adică, de rând cu amenințările clasice la securitatea unui stat cum ar fi: conflictele militare terorismul, migrația internațională, etc., în viața cotidiană individul se confruntă cu un șir de pericole ce-i afectează securitatea de genul: foamete, epidemii, poluarea atmosferei, catastrofe naturale, instabilitate politică în țară, etc..

Aceste pericole ar putea fi prevenite dacă s-ar asigura un standard de viață, fapt ce presupune o interdependență dintre securitatea umană și calitatea vieții. *Calitatea vieții este, în același timp, indicatorul care confirmă eficiența și performanța efortului de protejare a securității naționale*.

O înaltă securitate umană, cere o bună calitate a vieții [10]. Securitatea umană și dezvoltarea durabilă, întăresc cadrele deja existente și ajută la depășirea anumitor obstacole, prin combinarea instrumentelor existente în vederea accelerării demersurilor și utilizarea cât mai eficientă a resurselor care există.

Securitatea umană și dezvoltarea durabilă

Asigurarea securității prin garantarea bunăstării, pune accentul pe obiectivele de dezvoltare, cu asumarea de către stat a anumitor responsabilități față de cetățeni, privind asigurarea bunăstării și calității vieții. Or, apărarea intereselor vitale ale individului prin asigurarea unei dezvoltări durabile a societății, este implicit o identificare și prevenire a unor riscuri potențiale la adresa securității naționale.

Dezvoltarea umană este legată de următoarele deziderate:

- realizarea unei șanse egale pentru toți;
- responsabilizarea generației actuale pentru a asigura existența și prosperitatea generațiilor;
- investiții mai mari în resursele umane în vederea maximizării potențialului uman.

Dar este de la sine înțeles că dezvoltarea umanității este astăzi imposibilă fără asigurarea unei securități umane adecvate.

Securitatea umană înseamnă și faptul că oamenii își pot exercita opțiunile în siguranță și libertate și pe de altă parte, că beneficiile atinse prin trudă vor fi protejate la nivel statal de politicile adoptate: sociale, economice, politice.

Astfel este normal ca noțiunea de securitate umană să fie legată strâns de cea de dezvoltare durabilă, datorită în principal următoarelor *caracteristici*:

- securitatea umană este comună tuturor, amenințările existente precum încălcarea flagrantă a drepturilor omului, creșterea criminalității organizate și a celei transfrontaliere, problema drogurilor naturale și sintetice, poluarea aerului a apei și cea marină precum și șomajul;
- interdependența componentelor securității umane și a celor ale dezvoltării durabile;
- existența multor fenomene care pot afecta populații întregi, nelimitate de granițe.

Dintre acestea, cele mai importante sunt: *terorismul global, poluarea râurilor și a mărilor, traficul de droguri, foametea și epidemiile*;

- Măsurile preventive sunt preferabile celor post-eveniment, din toate punctele de vedere: al pierderilor umane, financiare, etc;
- Securitatea are legătură directă cu modul în care omul este integrat în societate, de libertate de exprimare și posibilitățile de dezvoltare ale acestuia.

Conceptele „dezvoltare durabilă” și „securitate umană” sunt înrudite, interdependente, dar nu identice.

Desigur, între dezvoltarea umană și securitatea umană există o interconexiune: *progresul dintr-un domeniu extinde posibilitățile pentru progresul celuilalt, și vice versa* [6].

Asigurarea securității prin garantarea bunăstării, pune accentul pe obiectivele de dezvoltare, cu asumarea de către stat a anumitor responsabilități față de cetățeni, privind asigurarea bunăstării și calității vieții. Suportul sustenabil provenit din zona economică poate menține stabilitatea socială, securitatea individuală inclusiv [1]. Mai mult ca atât, dezvoltarea umană este văzută și din punctul de vedere al unui mecanism non-convențional de prevenire ori contracarare a pericolelor ce pot afecta securitatea persoanei.

Protecția socială are ca obiectiv nu crearea unei stări cronice de dependență a celor în nevoie, ci reintegrarea lor în viața normală prin stimularea forțelor active, formarea responsabilității, creșterii capacităților lor de a face față acestor probleme, a scăderii perioadelor de criză prin mobilizarea eforturilor proprii.

De aici, formată și dezvoltată în condițiile unei piețe libere a serviciilor sociale, ținând cont atât de nevoile, cât și de resursele beneficiarilor, în sens general, protecția socială reprezintă un set de măsuri orientat spre asigurarea unui anumit nivel de bunăstare și securitate socială pentru întreaga populație și, în mod special, pentru anumite grupuri sociale.

În acest sens, politica protecției sociale poate să fie plasată și acționa atât la nivelul întregii colectivități, la nivelul diferitelor categorii de solicitanți, cât și la nivel personal.

Într-un stat democratic și anume în Republica Moldova, protecția socială reprezintă un element fundamental al politicului statal, deoarece prin punerea în aplicare, *se realizează prevenirea, diminuarea sau înlăturarea consecințelor unor evenimente considerate ca riscuri sociale, asupra nivelului de trai al populației*.

Sporirea interesului față de promovarea și respectarea dreptului protecției sociale a fost înregistrată datorită reformei sistemului de protecție socială în Moldova. Normele juridice ale dreptului protecției sociale servesc ca un indicator al politicii sociale de stat, fiind menite să reacționeze adecvat la toate riscurile sociale, apariția cărora este condiționată în ultimul timp și de situația economică dificilă în care s-au pomenit o parte din membrii societății noastre.

Asigurarea socială constituie instrumentul fundamental al protecției populației de riscurile sociale: *bătrânețe, boală, pierderea parțială, temporară sau totală a capacității de muncă, șomaj, fiind un sistem de alocații bănești care permit compensarea tipurilor de bază ale veniturilor din motive obiective*.

Analiza societății riscului ne demonstrează că, realitățile contemporane conțin un număr mare de riscuri sociale neprevăzute care nu sunt recunoscute pe scară largă, însă afectează siguranța persoanei, respectiv se cer a deveni o prioritate pe agenda oricărui stat.

Statele au nevoie de strategii și mecanisme cu care ar putea să influențeze sursele generatoare de riscuri sociale, deoarece fără un astfel de mecanism, sistemul de protecție socială, în special cel de asistență socială și asigurare socială, nu va putea face față necesității victimelor riscurilor sociale.

Asistența socială, la fel, ca și *securitatea umană* are ca obiectiv de bază protejarea indivizilor de consecințele riscurilor sociale, indiferent de sursa acestora.

Indici specifici de securitate și de dezvoltare

Indicele de securitate umană este prescurtat prin acronimul HSI, iar indicele de dezvoltare umană prin HDI. Întrebarea fundamentală care se pune atunci când vorbim de securitate umană și securitate națională este următoarea: cât de bine trăiesc oamenii acasă, în comunitățile locale, în țara lor și în lume și cât de durabilă este această securitate: putem asigura generațiilor care vin după noi același nivel [4].

Au fost realizate studii referitoare la HSI pentru un număr de 232 de țări.

Acest indice este legat de un alt indice la fel de important: HDI - Indicele de dezvoltare umană.

Conform unor autori, schimbările majore care se produc în societate sunt destul de rare și acestea se datorează în principal impactului devastator al dezastrelor naturale și al războaielor.

HSI a rezultat ca un indice de dezvoltare pe o perioadă de 25 de ani. Prima versiune a fost publicată în anul 2008, iar versiunea a doua a fost realizată în anul 2010. După anii 1990 s-a constatat că Indicele HDI nu a putut rezolva două probleme importante, și anume: lipsa de date pentru toate zonele geografice și o mai slabă reprezentare a dezvoltării economice, a mediului și a situației sociale a oamenilor.

Astfel a apărut indicele HSI, care ține cont de următoare date :

a) Date de natură economică:

- PIB/ul pe cap de locuitor;
- egalitatea distribuției banilor (*se duc banii numai la unii oameni, sau la un număr mai mare de oameni*);
- buna guvernare economico-financiară;

b) Date despre mediu:

- vulnerabilități referitoare la mediul înconjurător;
- protecția mediului înconjurător (*calitatea apei și a aerului*);
- sustenabilitate.

c) Date de natură socială:

- sănătatea și educația;
- protecția diversității;
- modul de guvernare, inclusiv lupta împotriva corupției;
- securitatea alimentară [4].

Este evident că în acest context al teoriei securității umane, primordialitatea respectului pentru interesele individului uman în fața intereselor societății în general, corespunde în mod prioritar, cu configurația domeniului politic de mâine, strâns legat de nivelul personal al adoptării deciziilor cu extensie largă în sfera politicului, precum și de conceptul de autonomie atât individuală cât și colectivă. Interesele individuale, protecția persoanei și interesul public pentru bunăstarea fiecărei.

Cu toate acestea, teoria și practica securității umane ca domeniu suprauman și universal, încearcă să extrapoleze specificul și calitățile umane.

În concordanță cu aceste tendințe, interesele înguste ale individului, prioritatea acestora față de cele colective care vin să sprijine bunăstarea individuală, capătă noi valențe în care individul, deși continuă să reprezinte un interes sporit din perspectiva modelelor securitare din socium, totuși este privit ca parte componentă de neînlocuit, ca cel mai valoros element al

biosferei, interesele sale fiind complementare în acest fel cu cele ale vieții în genere și cu cele ale vietăților din mediu.

Accesul tot mai facil și disponibilitatea nelimitată de a utiliza biotehnologiile moderne, inclusiv pe acele de nivel nano, situează elitele politice implicate în lupta pentru putere sau în procesul de exercitare a ei, pe o treaptă socială superioară.

În contextul trendului care determină evoluția luptei politice și a actorilor politici implicați, se poate cu ușurință de presupus și prognozat ca discrepanța dintre elitele politice și restul populației va crește într-atât de mult încât o eventuală segregare a societății umane în două categorii calitativ diferite din punct de vedere genotipic și fenotipic este ireversibilă.

Există suficiente probe în istoria politică modernă când conducătorii de state (*mai ales în cele mai puțin democratice, autoritare și totalitare*), beneficiau de ultimele elaborări ale științei și industriei biomedicale, care păreau miraculoase pentru populația de rând.

Totodată se putea recurge la diverse modalități inacceptabile de exploatare a unui număr enorm de persoane neinformate, invocându-se secretul de stat, în procesul de testare și experimentare a acestor remedii etc.

Potrivit „**Proiectul strategiei securității naționale a Republicii Moldova**”, sunt stipulate „*Obiective pe dimensiunea socială*” și „*Obiective pe dimensiunea apărării naționale*”.

Obiectivele pe dimensiunea socială reprezintă promovarea reîntoarcerii și reintegrarea lucrătorilor migranți prin susținerea cetățenilor reveniți, consolidarea legăturilor cu diaspora și crearea oportunităților investiționale și majorarea ratei de înlocuire a salariului pierdut cu pensia prin instituirea pensiei de bază pentru beneficiarii de pensii pentru limita de vîrstă.

Reieșind din aceste obiective pe care și le-a pus Republica Moldova, subînțelegem un eventual ajutor din partea statului în ceea ce privește dezvoltarea relațiilor internaționale și promovarea persoanelor, fapt ce sporește dezvoltarea de durată pe teritoriul național a unei vieți sociale favorabile și stabile.

Obiectivele pe dimensiunea apărării naționale reprezintă că Republica Moldova va concentra eforturile sale strategice pentru apărarea și securitatea cetățenilor săi și a teritoriului național. În acest sens, sunt necesare atât dezvoltarea capacităților de răspuns la noile provocări ale mediului de securitate, cât și pregătirea populației și a teritoriului pentru apărare. Dezvoltarea și modernizarea capacității de reacție la evoluția riscurilor și amenințărilor mediului actual de securitate.

Prin aceste obiective, Republica Moldova concomitent cu creșterea nivelului de securitate a cetățenilor statului, va spori nivelul de siguranță a fiecăruia chiar și într-o perioadă de criză. Odată cu sentimentul de siguranță a cetățenilor, încrederea în stat crește, astfel acest sentiment predispune persoana să continue activitatea sa pe teritoriul țării, prin urmare sporește dezvoltarea durabilă a societății în prezent cât și următoarelor generații.

Securitatea statului ține de ideea menținerii funcționalității statului și a instituțiilor sale, a apărării suveranității și integrității teritoriale, a regimului constituțional. Respectiv, dacă pericolele la adresa Republicii Moldova, amenință însăși existența și supraviețuirea sa, acestea se transformă în amenințări la securitatea națională.

Transferul de accent în conceptul de securitate națională de la stat la cetățean a fost condiționat de fenomenul de globalizare, plus un șir de factori ce au apărut după sfârșitul Războiului Rece, ca de exemplu, dezastrele ecologice, terorismul, diverse maladii care afectează viața cetățeanului, migrația.

Securitatea umană identifică anume acele medii de insecuritate cu referire la persoană. În acest context apare întrebarea cine este acel furnizor de securitate pentru cetățean, ori *cui revine obligațiunea de a asigura securitatea persoanei în Republica Moldova*.

Concluzii. Termenul de securitate umană nu este pe deplin răspândit în limbajul și modul de gândire al tuturor organizațiilor internaționale, astfel încât să înlocuiască unele lacune care se regăsesc în definițiile clasice ale sintagmei de securitate națională.

În domeniul relațiilor internaționale, în învățământ, în studiile realizate de anumiți autori și în domeniul politic continuă să predomine paradigma legată de protecția și securitatea statală.

Dezbaterile tot mai accentuate din mediul academic, din ONG-uri și din structurile guvernamentale legate de securitatea umană pun în prim plan acest concept din ce în ce mai mult.

Dinamica mediului de securitate internațional, conflictele asimetrice care amenință zone din ce în ce mai extinse, fenomenul cu totul ieșit din comun a migrației iregulare care tinde să zguduie din temelii atât și teritoriul național, fac ca acest concept al securității umane să capete noi valențe, iar modul de evoluție viitoare a societății umane va depinde de modul în care generațiile de azi vor fi capabile să apere valorile fundamentale ale democrației și libertății Republicii Moldova.

Problemele și situațiile ce conțin amenințări și riscuri potențiale semnificative la adresa securității cetățenilor statului, inoculează opiniei publice, factorilor de decizie, o nouă atitudine și abordare la un cu totul alt grad de vigilență și preocupare pentru problema priorității intereselor publice în fața celor individuale.

Problemele menționate nu pot fi soluționate pe deplin și fără echivoc prin referință doar la condiția contemporană a societății față de unele condiții nefavorabile pentru o dezvoltare favorabilă în Republica Moldova. Schimbările politice pe plan și internațional nu ar trebui să influențeze atât de negativ asupra activităților sociale a cetățenilor unui stat, pentru prevenirea acestor vulnerabilități, statul în dezvoltarea sa trebuie să construiască un sistem de rezervă care va funcționa pentru cetățeni ci nu împotriva lor.

La fel relațiile politice a unui stat cu altul trebuie construite diplomatic, fără apartenență la neplăcerile individuale ale politicianului, în vederea susținerii personale a fiecărui cetățean și pentru o dezvoltare durabilă a generațiilor viitoare.

BIBLIOGRAFIE

1. Aspecte ale securității moderne. <https://studiidesecuritate.files.wordpress.com>
2. BUZAN, B., VAEVER O., DE WILDE J. Securitatea. Un nou cadru de analiză. Editura: CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, 306 p.
3. GHIGA L., ZULEA M. Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese. Iași, 2007, p.89-90.
4. Go global quickly with international PEO. <http://www.humansecurityindex.org>.
5. Human Security in Theory and Practice., <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf> p.7-11.
6. HUSSERL, Ed. Criza umanității europene și filosofia. București: Paideia. 2003. 153p.
7. MATEI, V. Infrastructura strategică și securitatea națională. București, 2013, p.25.
8. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, Transmitted to the General Assembly as an Annex to document A/42/427 - Development and International Co-operation: Environment, New York, 1987.
9. ROȘCA, Al. Problematika civilizațională în contextul globalizării. // Probleme regionale în contextul proceselor de globalizare. Simposion internațional. Chișinău: ASEM. 2002. p. 228-230.
10. Securitatea umană, concept integrativ al securității. <https://andreivocila.wordpress.com/2010/09/26/securitatea-umana-concept-integrativ-al-securitatii/>
11. SPRINCEAN, S. Aspecte politice și bioetice ale problematicei biosecurității. // Revista de Filozofie, Sociologie și Științe politice. Chișinău, Nr. 3, 2010, p. 112-122.
12. SPRINCEAN, S. Rolul bioetizării sociopolitice în procesul de asigurare a securității globale. În: Revista Studia Securitatis, Sibiu, România.
13. АТАНЕСЯН, А. В. „Безопасность человека" Концептуальные подходы и локальные измерения (на примере Армении) // Человек. Сообщество. Управление. 2014, nr.4, p.30 / chsu.kubsu.ru, 2014_1_Atanasyan.

SECURITATEA ECOLOGICĂ - O CONDIȚIE OBLIGATORIE PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ

Natalia PUTINA

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

doctor, conferențiar universitar

e-mail: nataliaputina@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-3607-4103

Cristina TERENTII

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

masterand

e-mail: cristina_terentii@mail.ru

ORCID ID: 0000-0001-6464-9552

The connections between environment and national security have become more pronounced, requiring an integrated approach due to the wide-ranging implications ecological risks have on multiple key-domains. Along with the evolution of the security concept, natural environment components have also turned into threat multipliers, characterized by their potential to generate conflicts and crises at national, regional or even global levels.

This article examines how the Moldovan state must ensure the proper management of resources, which implies the direct responsibility of the state for the health of the population and should be a political priority and a condition for the economic prosperity of the country, with a direct impact on national security.

Keywords: *environment, sustainable development, ecological security, ecological risks.*

Bunăstarea populației implică asigurarea unor condiții de securitate multidimensională, care să nu se limiteze doar la elemente din sfera militară, ci să includă aspecte de ordin politic, economic, social sau ecologic. Această perspectivă alternativă asupra securității a fost fundamentată și dezvoltată de Barry Buzan, reprezentantul Școlii de gândire de la Copenhaga [15].

În acest articol, vom prezenta modul în care problemele ecologice, alături de amenințările de același tip: degradarea mediului, sărăcia, migrația populației, crima organizată sunt amenințări la fel de importante ca cele de tip militar și politic.

Securitatea ecologică reprezintă una din componențele de bază ce fac referire la asigurarea securității generale a statului ce contribuie la dezvoltarea durabilă, gestionând efectele asupra securității naționale și regionale ale diverselor forme de modificări ale mediului ce pot fi atât naturale cât și generate de activitatea umană, accentul fiind pus pe modificarea mediului care alimentează sau intensifică forme de conflict. Securitatea ecologică a fost privită de către mai mulți autori ca un domeniu mai puțin important al securității. Prima semnalare a consecințelor degradării mediului ambiant a fost realizată cu ocazia Conferinței ONU asupra Mediului Uman din 1972 de către Lester R. Brown, cercetător american, care avertiza că epuizarea resurselor naturale și degradarea mediului reprezintă o amenințare la adresa securității naționale de o

magnitudine suficientă pentru a impune redefinirea securității naționale a statelor. Cu toate acestea, Daniel Deudney, confirma la începutul anilor 1990 nevoia urgentă a unei agende de securitate ecologică, susținând că „apelul la securitatea națională pentru a crește atenția acordată problemelor ecologice subordonează interesele și valorile ecologice mentalității securității naționale, care este, în principiu, incapabilă să înțeleagă mesajul central al mișcării ecologiste; în plus, securitatea națională trebuie redefinită în societatea postindustrială” [8, p. 461-476].

Printre cei mai importanți teoreticieni ai securității mediului se remarcă membrii echipei de la Universitatea din Toronto, conduși de Thomas Homer Dixon, care au încercat, la începutul anilor '90, să dea dezbaterei despre mediu o tentă riguroasă, plecând de la ideea potrivit căreia penuria (scarcity) resurselor ar putea genera conflicte deschise, ceea ce ar presupune că absența apei sau chiar a terenurilor agricole ar putea provoca conflicte interne sau conflicte cu alte state în cazul migrației; studiile au fost realizate în Rwanda (pentru pământ) și în Orientul Mijlociu (pentru apă). Dintr-o perspectivă mai nuanțată, Norman Myers (1989) susține că legătura dintre mediu (pierderea diversității, eroziunea solurilor, schimbările climatice) și securitate este atât de complexă încât impune un nou mod de gândire, iar consecințele crizelor globale de mediu vor fi atât de importante încât protejarea mediului global va trebui să intre în sfera securității naționale [11].

În definirea securității ecologice există câteva moduri de a defini securitatea ecologică. Prima abordare a securității ecologice este *naturo-centrică*. Aici conceptul este legat de menținerea unei asocieri optimale de micro-nivel și între organisme și ecosistemul lor la micro-nivel. Această abordare se axează mai mult pe acțiuni și politici ce țin de protecția drepturilor animalelor, analiza cadrului juridic privind natura și mediul înconjurător, precum și relația esențial dintre om și natură.

Explicația umano-centrică a securității ecologice acordă oamenilor un rol important din perspectiva că ei sunt controlorii și utilizatorii dominanți în natură. Respectiv, din această poziție problemele centale ale securității ecologice devin sustenabilitatea, utilizarea rațională a resurselor naturale, calamitățile de mediu și problemele refugiaților pe aceste motive, națiunile în conflicte legate de problemele de mediu etc. Deasemenea, această abordare pune accentul pe importanța organizațiilor și cum ele impactează securitatea ecologică prin procesul de elaborare de politici ecologice și crearea cadrului juridic de protecție a mediului [6, p.87].

Un discurs de securitate ecologică este unul care se orientează către reziliența ecosistemelor înseși, aceasta permițând, la rândul său, protecția celor mai vulnerabili în timp, spațiu și specii. Reziliența este definită în termeni de capacitatea ecosistemelor de a susține viața și de a-și păstra structura și funcția organizațională în fața perturbărilor și schimbărilor [3].

Acțiunile urgente de atenuare sunt prioritare în acest discurs, dar cu un anumit spațiu de adaptare pentru a ajuta la conservarea funcționalității ecosistemelor. Toți actorii cu capacitatea de a genera un prejudiciu evitabil au responsabilitatea în ceea ce privește agenția, în funcție de capacitatea și contribuția lor la problemă. Și, deși susține principii largi, un astfel de discurs trebuie definit în termeni de angajament față de dialog, reflexivitate și umilință: funcționalitatea ecosistemului este prea complexă pentru relatări extrem de prescriptive; principiile universale trebuie reconciliate cu cunoștințele, înțelegerea și valorile locale; iar reflexivitatea este în mod clar în mod necesar să prevină ca acest discurs să devină o ortodoxie represivă sau mizantropică. Ceea ce vorbim aici, în cele din urmă, este un set de principii care ar putea fi apărute ca o bază adecvată pentru ca actorii să privească și să abordeze relația schimbărilor climatice-securitate, cu acțiunile pe care aceasta le încurajează neapărat specifice contextului [12].

Dat fiind că din ce în ce mai multe țări înțeleg că ignorarea specificului național în procesul de programare și implementare a acțiunilor de protecție și conservare a mediului ambiant poate avea consecințe deosebit de grave, în aceste condiții trebuie să se plece de la ideea că securitatea ecologică la nivel planetar nu se poate realiza decât prin acțiunile fiecărui stat în parte, conectate între ele ca într-un puzzle ce conduce la diminuarea încălzirii globale și evitarea

altor riscuri rezultate dintr-o poluare lăsată să acționeze necontrolat cu efecte negative asupra securității mediului înconjurător [10, p.111].

Asigurarea securității ecologice se realizează printr-o multitudine de componente atât de natură antropogenă, cât și de origine naturală. Prin urmare, securitatea ecologică, în mare parte, este determinată și de starea componentelor mediului înconjurător, cum ar fi: poluarea, diminuarea fertilității solului, încălzirea globală, care luate în ansamblu reprezintă pericole ecologice la adresa securității naționale și internaționale.

Strategiile de securitate națională implementate în diverse țări înscriu, de cele mai multe ori, printre factorii de risc la adresa securității naționale, deteriorarea mediului ambiant, prin nerespectarea normelor ecologice. Problema mediului ambiant a devenit în prezent cu atât mai sensibilă, de importanță cardinală, în toate straturile societății, inclusiv în rândurile clasei politice, cu cât au început să se accentueze dezechilibrele ecologice, ceea ce a generat așa-numita „criză ecologică”. Și aceasta, ca urmare a faptului că în natură, nu numai în interiorul unei țări, ci și în statele vecine, se produc fenomene care perturbă grav relația om-natură. Deșertizarea, poluarea aerului, a apei și a terenului, dispariția pădurilor și a speciilor numeroase de animale, distrugerea patrimoniului genetic, subțierea stratului de ozon și efectul de seră, ploile acide, intensificarea uraganelor, încălzirea planetei etc. sunt doar câteva din fenomenele pe care omenirea începe să le conștientizeze [9, p.108].

Există o serie de moduri diferite în care schimbările de mediu în general, și schimbările climatice în special, ar putea fi și au fost legate. Cel mai puternic și proeminent dintre aceste discursuri este cel al „securității naționale”, cu accent aici pe posibilitatea ca schimbările climatice să submineze suveranitatea sau integritatea teritorială a statului-națiune. O astfel de viziune și-a găsit drumul în strategiile de securitate națională din întreaga lume, a fost promovată de grupurile de gândire orientate spre politici publice (în special în SUA) și a obținut un loc proeminent în dezbaterile academice [14].

Prin urmare, prezența riscurilor ecologice și riscurilor climaterice, duc incontestabil la periclitarea unor dimensiuni de securitate, motiv pentru care, dimensiunea ecologică a securității trebuie analizată prin prisma efectelor pe care le poate genera, precum afectarea biodiversității, distrugerea pădurilor, stocarea, păstrarea și depozitarea în condiții de minimă siguranță a pesticidelor inutilizabile în agricultură, efectele nocive asupra mediului în gestionarea deșeurilor menajere, accentuarea poluării și a schimbărilor climatice. Urmează a fi luate în considerare atât prejudiciile aduse mediului înconjurător de către individ, cu impact asupra securității, cât și provocările și riscurile induse de mediul înconjurător societăților.

Degradarea mediului înconjurător reprezintă o amenințare majoră pentru agenda de dezvoltare a Republicii Moldova, care continuă să fie extrem de expusă la problemele de mediu, mai ales din cauza dependenței sale sporite de sectorul agricol, precum și de deficitul și supraexploatarea resurselor naturale. Costul economic al degradării mediului și al schimbărilor climatice este considerabil. În plus, poluarea apei și a aerului au efecte semnificative asupra sănătății. Capacitatea limitată a sectorului de mediu de a promova protecția mediului și de a raporta la agenda de dezvoltare face ca domeniul să nu fie finanțat suficient și priorizat. De asemenea, protecția mediului nu este percepută ca fiind un motor important al creșterii economice. Este necesară scoaterea în evidență în continuare a beneficiilor protecției mediului, precum și a legăturilor dintre dezvoltarea economică și guvernarea mediului [13].

Potrivit *Strategiei de mediu a Republicii Moldova pentru anii 2014-2023*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 301/2014, protecția mediului constituie o problemă de o importanță globală, care trebuie să devină o prioritate națională, deoarece vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății. Existența unui mediu curat contribuie incontestabil la asigurarea drepturilor fundamentale ale omului prevăzute de Constituția Republicii Moldova: dreptul la viață și dreptul la sănătatea fizică și morală. Aceasta implică păstrarea calității principalelor componente ale mediului (a aerului, apei, solului, florei și faunei), în condițiile unei dezvoltări durabile [2] .

Dintre pericolele care amenință mediul, cele mai grele, indiscutabil, sunt legate de posibilitatea apariției războiului nuclear sau conflictului militar mai mic, dar cu folosirea armelor de distrugere în masă. Unele aspecte ale problemelor păcii și securității au relația directă cu concepția dezvoltării durabile, mai mult, au pentru ea, o importanță primordială. O serie de factori influențează legăturile dintre problemele ecologice, sărăcie și securitate. Iată unele: lipsa unei politici cuvenite în domeniul dezvoltării economice, tendințe negative în economia internațională, raporturi inechitabile în țările multirasiale și multinaționale și încordare în legătură cu creșterea populației [5, p.25].

Reformele social-economice de mari proporții și cele politice din ultimii ani au adus schimbări organizatorice în structura funcțională a tuturor sferelor de activitate în Republica Moldova. Aceste schimbări au avut influență, în deplină măsură, și asupra problemei vizând asigurarea securității populației, a valorilor ei materiale și culturale de stărilor generate de situații excepționale, condiționate de o catastrofă ecologică, calamitate naturală sau o avarie cu caracter tehnogen. Problemele protecției populației de factorii periculoși și nocivi ai avariilor tehnogene, catastrofelor și calamităților naturale ocupă un loc de frunte în lista problemelor protecției civile [4, p.24].

În conformitate cu prevederile art. 21 alin. (1) din Legea nr.1515/1993 *privind protecția mediului înconjurător*, evaluarea impactului asupra mediului, evaluarea strategică de mediu și expertiza ecologică de stat sunt mecanisme de asigurare a protecției mediului efectuate la etapele inițiale de planificare a activităților în scopul:

a) identificării prealabile a efectelor directe sau indirecte pe care le pot avea unele proiecte publice sau private ori unele genuri de activitate planificată asupra mediului și sănătății populației și corespunderii caracteristicilor acestor activități legislației, normelor și standardelor de mediu în vigoare;

b) prevenirii și minimizării impactului asupra mediului și sănătății populației prin elaborarea măsurilor pentru protecția mediului care trebuie respectate, în cazul realizării proiectului, sau prin interzicerea demarării activităților planificate, în cazul încălcării cerințelor de mediu;

c) elaborării și asigurării unui cadru normativ clar și aplicabil în domeniul mediului [1].

Cu ajutorul acestor mecanisme legiuitorul moldav impune respectarea standardelor, normativelor și limitelor admisibile de folosire a resurselor naturale și energiei, de aplicare a factorilor chimici, fizici și biologici asupra componentelor mediului, de emisii și deversări nocive, de depozitare a deșeurilor provenite din activitățile economice.

Scopul principal al evaluării mediului este prevenirea și minimizarea impactului negativ, și maximizarea celui pozitiv asupra mediului ce pot fi generate de activitățile economice planificate și cele existente, cât și de deciziile strategice înainte ca acestea să fie implementate [7, p. 172].

În luna septembrie 2015, Republica Moldova s-a angajat să implementeze Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a Organizației Națiunilor Unite împreună cu alte 192 țări. Urmare acestui angajament, Guvernul Republicii Moldova a constituit Consiliul Național de Coordonare pentru Dezvoltare Durabilă în vederea implementării la nivel național a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Acest organ permanent supraveghează adaptarea, integrarea și implementarea Agendei 2030 și a obiectivelor sale.

Proiectul „Moldova 2030” include zece obiective de dezvoltare durabilă pe care Republica Moldova urmează să le atingă până în anul 2030, printre care eficientizarea utilizării resurselor și dezvoltarea ecologică durabilă. Spre deosebire de anii precedenți, accentul nu mai este pus pe dezvoltarea economică, dar pe oameni. Drept rezultat, strategia oferă un cadru global pentru implementarea atât a Agendei 2030, cât și a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană.

Conceptul de dezvoltare durabilă se bazează pe interdependența a trei componente, economie – echitate – ecologie, sau teoria celor trei „e” (Raportul Brundtland, 1987), care stabilește un set de valori în jurul cărora ar trebui planificat procesul de schimbare. Cei trei „e”

au fost recunoscuți prin Agenda 21, un plan de acțiune al Organizației Națiunilor Unite privind dezvoltarea durabilă și au fost esențiali în operaționalizarea principiului integrării, al cărui scop urmărește includerea elementelor ce țin de protecția mediului în toate celelalte domenii și politici publice [16].

Modul de acțiune preventiv în domeniul securității ecologice trebuie să cuprindă întreg sistemul de legături, și anume: instabilitatea economico-financiară, conflictele pe resurse (energie, apă, alimentare), aprovizionarea cu energie/gaze, criminalitatea organizată, fenomenul radicalizării, riscuri la infrastructura critică, migrația populației, amenințări la adresa securității alimentare, răspândirea pandemiilor, deteriorarea calității apei și reducerea resurselor de apă.

Statul moldav trebuie să asigure gestionarea corectă a resurselor, ceea ce implică responsabilitatea directă a statului pentru sănătatea populației și ar trebui să reprezinte o prioritate politică și o condiție pentru prosperitatea economică a țării, cu impact direct asupra securității naționale.

Referitor la impactul problematicilor de mediu, care pot afecta în mod direct securitatea fizică și economică, putem evidenția accelerarea riscurilor și amenințărilor cum ar fi: precipitații provocate de eroziunea solului, degradarea calității apelor sau distrugerea surselor de aprovizionare cu apă, răspândirea unor noi boli, degradarea capacității de aprovizionare cu energie, distrugerea agriculturii, noi „cauze” de conflict armat, amplificarea abuzurilor și crimelor.

Pentru a contribui la micșorarea riscurilor legate de situația ecologică din țară este necesar, în primul rând, de a mări gradul de conștientizare a importanței dezvoltării durabile în rândul factorilor de decizie și a societății. În al doilea rând, este necesar de a spori utilizarea responsabilă a resurselor, prin schimbarea modului în care folosim, producem și consumăm. În al treilea rând, este necesar de a pune accent pe dezvoltarea educației ecologice și promovarea mai multor locuri de muncă în acest domeniu.

În afară de reglementarea mai eficientă și impunerea mai strictă a legii, este nevoie de modificat instrumentele economice existente pentru a obține o independență mai pronunțată a creșterii economice de presiunile exercitate asupra mediului. Anularea multiplelor scutiri impozitare ar putea spori veniturile din impozitele de mediu. Sistemul de plăți pentru emisiile poluante rămâne inefficient, însă, situația poate fi ameliorată prin alinierea lor la practicile internaționale reușite, în special în domeniul accizelor la carburanții pentru automobile. Efectul plăților pentru poluare poate fi considerabil îmbunătățit dacă acestea vor fi impuse doar unui număr limitat de surse majore de poluare, emisiile cărora pot fi ușor măsurate.

În timpul mai multor dezbateri din cadrul Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, au fost depuse eforturi pentru a lega schimbările climatice de securitatea internațională. Accentul a fost pus pe posibilitatea ca schimbările climatice să submineze stabilitatea internațională sau să provoace fundamentele unei societăți internaționale. Natura amenințării climatice este posibilă să contribuie la crize umanitare de amploare, strămutarea populației și chiar conflicte internaționale.

BIBLIOGRAFIE

1. *Legea nr.1515/1993 privind protecția mediului înconjurător.* În: Monitorul Oficial, nr. 10 art. 283 din 30.10.1993.
2. *Hotărârea Guvernului nr. 301 din 24.04.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia.* În: Monitorul Oficial, nr. 104-109, art. 308 din 06.05.2014.
3. NEIL A., BROWN K., WATERS J. *Resilience.* În: John Dryzek, Richard Norgaard and David Schlosberg eds., *The Oxford Handbook of Climate Change and Society*, Oxford: Oxford UP, 2011.

4. AȘEVȘCHI, V. *Concepția actuală privind securitatea ecologică a Republicii Moldova armonizată cu legislația UE în domeniu*. În: Revistă științifică de educație, spiritualitate și cultură ecologică, nr.13, p.24, Universitatea USPEE „Constantin Stere”, 2015.
5. BEJAN, V. *Dreptul și securitatea mediului*. Institutul de Criminologie. Note de curs, Chișinău, 2013, p.25.
6. CHERRY, W. A. *Comments: What is a Ecological Security?*, În: *Peace Research*, vol. 27, no. 2, 1995, pp. 87–89, <http://www.jstor.org/stable/23607609> (accesat la 10.05.2022).
7. COJOCARU, M. *Sistemul național de evaluare de mediu: starea actuală, provocări și direcții de dezvoltare*. În: Buletinul AȘM. Științele vieții. Nr. 2(329) 2016, p.172.
8. DEUDNEY, D. *The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security*. In: *Millenium: Journal of International Studies*, nr. 19, 1990, p. 461-476.
9. GALIN-CORINI, V. *Securitatea ecologică a statelor în condițiile globalizării*. Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM, 2010, p.108.
10. GALIN-CORINI, V. *Securitatea ecologică în context național și internațional*. Iași, România, 2011, p.111.
11. LEAUA, A. *Provocări de mediu la adresa securității naționale - calitatea și gestionarea resurselor de apă*. Annals of the University of Bucharest / Political science series, 2012, 14 (1), 103. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-389525>.
12. MACDONALD, M. *Ecological Security*. În: *E-International Relations*, 2016, https://www.e-ir.info/2015/11/28/ecological-security/#xd_co_f=YTU1ZWVmYzAtNTlhNS00N2VILWJmMmQtZjE0YmUzYTZiNDdl~, <http://www.jstor.org/stable/23607609> (accesat la 10.05.2022).
13. *Oportunitatea de transformare ecologică a Moldovei*. Raportul Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova, 2020, https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/climate_environment_energy/green-transformation-moldova.html (accesat la 01.05.2022).
14. BZORSKA, M. *Measuring the Effectiveness of Arms Embargoes*. În: *Peace Economics, Peace Science, and Public Policy*, 2008, vol. 14, issue 2, 1-34. https://econpapers.repec.org/article/bpjpepspp/v_3a14_3ay_3a2008_3ai_3a2_3an_3a2.htm, (accesat la 03.05.2022).
15. *Securitatea ecologică, o condiție pentru dezvoltarea durabilă*. În Revista Inteligence, 14 decembrie 2020, <https://intelligence.sri.ro/securitatea-ecologica-o-conditie-pentru-dezvoltarea-durabila/> (accesat la 02.05.2022).

CZU: 316.42:008

DOI: 10.5281/zenodo.6835621

DILEMA IDENTITĂȚII CULTURALE ÎN ERA GLOBALIZĂRII: FACTORI DE RISC ASUPRA SECURITĂȚII CULTURALE

Victoria BEVZIUC

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

doctor, lector universitar

e-mail: victoriabevziuc@yahoo.ro

ORCID ID: - 0000-0001-9189-641X

Sergiu BÎLBA

Republica Moldova, Chișinău

The phenomenon of the globalization of societies has been thoroughly researched over the last years. Nonetheless, these studies don't cover the whole subject and mostly pay attention to the economic and financial domains giving a lot less credit to the social and cultural components. In this study, our primary goal is to highlight the degree to which the phenomenon of globalization tends to alter the culture and cultural identity of existing societies. Defining the cultural identity, as a means of pointing out separate individuals belonging to a certain culture, while also a differentiating factor between, represents a key element for preserving and enlarging the specter of national cultural values.

Key words: globalization, culture, cultural identity, influence.

Termenul globalizare a apărut pentru prima dată la începutul secolului al XX-lea (înlocuind termenul francez - mondializare, introdus anterior de către economistul francez François Perroux), și a dezvoltat semnificația actuală în a doua jumătate a secolului XX, intrând în uzul popular în anii [1]. Deși fenomenul globalizării la scară largă a început la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, acesta a determinat o expansiune rapidă a conectivității economiilor și culturilor lumii în viitorul apropiat [2].

Încă de la apariția sa, conceptul de globalizare a generat mai multe definiții și interpretări, care pretind a fi cele mai obiective. Însă, reieșind din caracterul complex al conceptului, multe cercetări, articole și discuții rămân adesea concentrate pe un singur aspect al globalizării.

Astfel, Anthony Giddens susținea că: „*Globalizarea poate fi astfel definită ca intensificarea lumii, relațiilor sociale care leagă localitățile îndepărtate în așa fel încât întâmplările locale să fie modelate de evenimente care au loc la mulți kilometri distanță și invers*” [3]. În 1992 Roland Robertson, profesor de sociologie la Universitatea din Aberdeen și un scriitor timpuriu în domeniu, a descris globalizarea drept „*compresia lumii și intensificarea conștiinței lumii în ansamblu*” [4].

O altă definiție a globalizării îi aparține lui David Jonathan Andrew Held și a co-scriitorilor săi, presupunând „*transformarea în organizarea spațială a relațiilor și tranzacțiilor sociale - evaluată în termeni de extensie, intensitate, viteză și impact - generând fluxuri transcontinentale sau interregionale*” a fost numită „*probabil cea mai citată definiție*” [5].

Actualitatea temei abordate constă în faptul că, până la moment termenul „Globalizare” nu are o definiție clară, sau cel puțin acceptată la scară largă. Aceasta se mai datorează și faptului că, în mare parte, cercetările la capitolul dat sunt efectuate pe domenii înguste, în special domeniul economic, politic, dar mai puțin social, sau cultural.

În același timp, rezultatele studiilor efectuate până la moment nu ne oferă o poziție clară față de subiectul abordat – este acest fenomen unul benefic pentru întreaga societate mondială, sau nu.

Referindu-ne la globalizarea culturală, este necesar de identificat aria de acoperire a acestui fenomen, întru evitarea anumitor neclarități. Așadar - cultura reprezintă combinația dintre cunoștințele omului, convingerile și normele pe care le adoptă societatea, cărei acesta îi aparține și pe care le transmite ulterior viitoarelor generații. Este acel factor principal de socializare care reglementează diverse sfere ale interacțiunii între oameni, începând cu comunicarea zi de zi și până la funcționarea celor mai complicate mecanisme.

- Identitatea culturală presupune ansamblul de particularități ale unei culturi sau grup, care permit indivizilor să se identifice ca membri ai acestora, dar și să se diferențieze de alte grupuri culturale.

Prin urmare „Globalizarea culturală” presupune procesul de interconectare a acestor convingeri și norme, omogenizarea procesului de interacțiune între oameni. Globalizarea culturală se referă la transmiterea de idei, semnificații și valori în întreaga lume în așa fel încât să extindă și să intensifice relațiile sociale [6]. Acest proces este marcat de consumul comun de culturi care s-au răspândit prin intermediul călătoriilor în alte țări, mass-media și rețelele de socializare. Deducem că schimbul cultural se produce o dată cu participarea la relații sociale extinse care depășesc frontierele naționale. Astfel, globalizarea culturală presupune formarea unor norme, viziuni și cunoștințe generale cu care oamenii își asociază identitățile culturale individuale și colective.

În acest sens, înainte de a purcede la enumerarea factorilor de risc, este important să evidențiem avantajele globalizării la capitolul abordat și astfel, putem menționa mai multe aspecte, cum ar fi:

- Transmiterea de idei, semnificații și valori în întreaga lume, extinderea și intensificarea relațiilor sociale.
- Formarea unor norme, viziuni și cunoștințe generale cu care oamenii își asociază identitățile culturale individuale și colective.
- Participarea la relații sociale extinse, care depășesc frontierele naționale.
- Consumul comun de culturi.

Prin urmare, în calitate de efecte pozitive ale globalizării pot fi enumerate:

- Promovarea valorilor general-umane în toate țările lumii, ca consecință a globalizării culturale. Aici pot fi evidențiate valori ca - viața umană, respectarea drepturilor și libertăților omului, egalitatea în drepturi, pacea, egalitatea de gen ș.a. Chiar dacă acest fapt atinge parțial identitatea unor culturi contemporane, trebuie să înțelegem că acesta este unul din cele mai importante avantaje ale globalizării culturale. Plasarea „individului” în centrul atenției, specifică societăților democratice și promovarea drepturilor și libertăților omului în întreaga lume, poate influența revizuirea viziunilor (prezente în unele societăți totalitariste) și salva multe vieți omenești.

- Progresul tehnico-științific. Actualmente sunt efectuate foarte multe cercetări științifice pe diverse domenii (medicină, fizică, astronomie, agricultură, tehnică), iar rezultatele acestora pot fi utilizate în beneficiul comunității internaționale:

- ✓ Elaborarea de mecanisme eficiente de tratament împotriva diferitor boli, efectuarea operațiilor complicate, inclusiv și de transplant de organe, care duc la salvarea multor vieți omenești.

- ✓ Invențiile la capitolul unelte și mecanisme, unități de tehnică, care au ca efect facilitarea muncii oamenilor și obținerea unor rezultate mult mai mari atât în industrie cit și în agricultură; apariția oportunităților de a călători în siguranță; apariția posibilității de studiere a cosmosului etc. La fel, acest lucru permite obținerea unor rezultate (produse) de aceeași calitate, indiferent de locul unde au fost produse, inclusiv și facilitarea transportării acestora în siguranță.

- ✓ Dezvoltarea ansamblului de tehnici informatice presupune oportunitatea de comunicare și transmitere de informații indiferent unde ne-am afla noi, sau destinatarul. Această opțiune permite oamenilor să mențină relații de prietenie, de colegialitate, să întrețină afaceri de la distanță, sau chiar să muncească/studieze de la distanță.

- Răspândirea elementelor culturale. La capitolul dat se fac referințe la extinderea oportunităților de recreație (muzică, dans), care s-au infiltrat în viața noastră și care ne fac să petrecem timpul liber într-o formă mai distractivă. Aici mă refer la răspândirea culturii „pop”, sau mai nou „K-pop”, răspândită, în special prin intermediul televiziunii și rețelelor de socializare. Astfel muzica și dansul, care au apărut într-o regiune, s-a răspândit în toată lumea datorită aprecierii de către reprezentanții altor culturi.

- Promovarea sportului și a educației fizice. Promovarea, la nivel internațional a diferitor tipuri de sport (fotbal, volei, tenis, arte marțiale), duce la diversificarea activităților oamenilor în toată lumea, chiar dacă sunt părți componente a diferitor culturi. În consecință, am concluziona că este vorba de promovarea unui mod de viață sănătos, organizarea competițiilor

(ștafete, campionate, turnee) la nivel național, regional și internațional și interacțiunea dintre oameni, prin intermediul elementului comun – sportul.

În contextul celor menționate, este important să evidențiem impactul acestui proces asupra identității culturale. Astfel, potrivit studiului „Identitate culturală: delimitări conceptuale” semnat de Tatiana Comendant și Ana Mitriuc - în lumea contemporană globalizată, caracterizată printr-o creștere a contactelor interculturale, identitatea culturală este, în mod constant, reprezentată, negociată, conservată și disputată prin prisma practicilor comunicative. Aceasta se manifestă, în esență, prin specificul cunoștințelor asimilate de oameni, prin acțiunea lor pentru conservarea unor obiceiuri și promovarea valorilor spirituale, prin comportamentul de consum al respectivelor creații, unele dintre acestea fiind difuzate și prin sistemul instituțiilor culturale.[7]

Adrian Otovescu, în lucrarea sa *Conservarea identității culturale în mediile de emigranți din Europa* oferă patru tipuri de identitate culturală: *individuală, culturală de grup, regională și națională*. La fel, acesta menționează că - identitatea culturală este identitatea împărtășită de membrii aceleiași culturi. Conceptul de identitate culturală poate fi circumscris prin invocarea atât a dinamicii culturale, cât și a individului ce încearcă să țină pasul cu această dialectică. Astfel, identitatea culturală ține, în cea mai mare parte, de alegerea proprie a fiecărei persoane, care trebuie să fie liberă de a se recunoaște în valorile, tradițiile unei comunități determinate și a le împărtăși. [8]

Prin urmare, interacțiunea dintre diferite culturi, în calitate de fenomen inevitabil și contribuția la dezvoltarea identității culturale depinde atât de fiecare individ separat, cât și de întreaga societate, compusă din acești indivizi. Acest lucru se poate întâmpla, desigur, în condiția în care, în procesul de interacțiune, o cultură nu le asimilează definitiv pe celelalte.

În pofida tuturor punctelor forte pe care le prezintă procesul de globalizare, nu putem nega și impactul, mai puțin favorabil a acestui proces asupra identității culturale a societăților. Acest lucru se întâmplă, în special datorită inegalității în dezvoltare a societăților. Astfel, interconectarea culturală, în mod ideal presupune preluarea reciprocă a cunoștințelor, convingerilor, normelor, într-o astfel de măsură încât să asigure dezvoltarea tuturor societăților aflate într-o astfel de relație. Totuși, datorită acestei inegalități în dezvoltare culturală a societăților, avem de afaceri cu efectul de „invazie” a culturii unor societăți, iar în unele cazuri chiar asimilarea altora mai puțin dezvoltate. În acest sens, este de menționat influența culturală occidentală, după căderea „Lagărului Socialist” de la începutul anilor 1990, compus din țările cu orientare politică socialistă, prietenoase URSS-ului. La fel, pentru moment, este evidentă influența culturală a societăților asiatice (China, Japonia, Coreea de Sud) și care se manifestă pe mai multe domenii.

Prin urmare, este vorba de unele efecte asupra culturii noastre, care au o influență mai puțin benefică:

- Scăderea unicității culturii comunităților odată izolate. Afectarea negativă a identității naționale, ca urmare a suprapunerii culturilor țărilor dezvoltate pe cele din țările în curs de dezvoltare, printr-o uriașă presiune comercială și media. Astfel, unele societăți care, din anumite motive au fost izolate de restul lumii o perioadă îndelungată riscă să fie asimilate din punct de vedere cultural, iar ca urmare să dispară ca identitate culturală. În acest sens, drept exemplu clasic, poate fi adusă situația populației aborigene din America de Nord și din Australia.

- Influența asupra limbilor vorbite în societăți, sau chiar dispariția unor limbi minoritare. Dezvoltarea rapidă a societăților occidentale au impus, în procesul de comunicare inter-sociale utilizarea multor neologisme, în special din limbile vorbite în aceste societăți (Engleza, Franceza, Germana), care, la rândul său duc la scoaterea din uz a multor termeni din limbile locale (arhaisme). La fel, studiarea limbilor străine, cum ar fi Engleza, Franceza, Germana, sau mai nou Chineza, Japoneza, Coreeana, pentru a avea o comunicare cât mai mare cu toată lumea, duce inevitabil la dispariția unor limbi minoritare, ca rezultat al lipsei de utilizare pe parcursul existenței mai multor generații. În acest sens, în comunicarea de azi putem observa că folosim mai multe neologisme decât cuvinte autohtone.

- Modificarea sau dispariția tradițiilor indigene. Pe parcursul desfășurării procesului de globalizare culturală, foarte multe din tradițiile locale sunt afectate sau chiar înlocuite cu altele, care vin din exterior și care sunt promovate cu vehemență. Astfel, dacă ar fi să ne referim la societatea noastră, în ziua de azi suntem dispuși să marcăm ziua îndrăgostiților la 14 februarie de st.Valentine's Day și mai puțin la 24 februarie de Dragobete, la fel ne mascăm și sărbătorim la 31 octombrie Halloween-ul sau Sărbătoarea tuturor Sfinților – caracteristică Țărilor Occidentale unde predomină religia Creștină Catolică și Protestantă. Nu putem lăsa în umbră nici „Anul Nou Chinezesc”, care în ultima perioadă s-a infiltrat în rândurile evenimentelor tradiționale sărbătorite în țara noastră. În schimb puțini din conaționalii noștri ar putea, în ziua de azi, să ne vorbească despre Paparudă, Drăgaică sau Caloian.

- Promovarea elementelor de creație artistică a altor societăți în defavoarea celor tradiționale. Mai multe practici culturale, inclusiv muzica tradițională, se văd nevoite să cedeze, sau să sufere modificări în procesul de fuziune a tradițiilor. Astfel, pentru a putea fi atractivă, sau pentru a nu fi supusă riscului de a fi înlocuită cu cea occidentală, sau asiatică, muzica tradițională este nevoită să împrumute multe elemente străine. Acest lucru duce inevitabil și la renunțarea la instrumentele muzicale tradiționale.

Concluzii. În procesul de dezvoltare, de la o perioadă la alta, fiecare cultură își adaugă unele caracteristici noi, dar și le pierde pe altele, care ies din uz. Astfel, cultura se află într-o permanentă schimbare și prin urmare, pentru a avea o cultură bogată în viitor, este necesar de a contribui la dezvoltarea acesteia, deoarece o societate privată de identitate culturală este o societate privată de existență în viitor.

Așa cum menționa și Mahatma Gandhi „*Nici o cultură nu poate trăi dacă încearcă să fie exclusivistă*” prin urmare nu poate fi negată și importanța relației de interacțiune între culturi, care în mod inevitabil duce la dezvoltare. Totuși diferențele culturale sunt acelea care ne identifică ca societate, națiune, popor și astfel, păstrarea acestei identități culturale și ocrotirea culturii naționale rămâne a fi o preocupare primordială.

În acest context, este important de întreprins mai multe acțiuni:

- Evidențierea rolului identificării culturale a fiecărei persoane, care face parte din societate,
- Amplificarea rolului educației în spiritul cunoștințelor, convingerilor, credințelor tradiționale,
- Intensificarea rolului statului în promovarea politicilor de protecție și dezvoltare a valorilor culturale autohtone.

-

BIBLIOGRAFIE

1. FRANK, ANDRE GUNDER ReOrient: Economia globală în epoca asiatică. Berkeley: University of California Press, 1998. ISBN 978-0-520-21474-3.
2. JAMES, P., STEGER, MANFRED B. „O genealogie a globalizării: cariera unui concept”. Globalizări. 11 (4): 417–34, 2014. DOI:10.1080/14747731.2014.951186. S2CID 18739651.
3. Giddens, A. Consecințele modernității. Cambridge: Polity Press, 1990. p. 64. ISBN 0-7456-0793-4. OCLC 22305142.
4. ROBERTSON, R. Globalizare: teorie socială și cultură globală (Reprint. Ed.). Londra: Înțelept, 1992. ISBN 978-0-8039-8187-4. OCLC 28634687.
5. DHL Global Connectedness Index 2014 (PDF). DHL. 11 martie 2014. Arhivat din originalul (PDF) la 2 februarie 2015. Adus 31 martie 2015.
6. JAMES, PAUL. Globalism, naționalism, tribalism. Londra: Sage Publications. Arhivat din original la 29 aprilie 2020. Adus 20 decembrie 2017.
7. COMENDANT, T., MITRIUC, A. Identitate culturală: delimitări conceptuale. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/237-242_13.pdf

8. OTOVESCU, A. Conservarea identității culturale în mediile de imigranți români din Europa. București: Ed. Muzeului Național al Literaturii Române, 2013. (Col. Aula Magna). ISBN 978-973-167-179-6.

CZU: 342.8:305

DOI: 10.5281/zenodo.6835640

STRATEGII ELECTORALE DE ASIGURARE A ECHILIBRULUI DE GEN ÎN POLITICĂ

Mariana IAȚCO

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

doctor în științe politice, conferențiar universitar

email: iatsco44@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2247-9561

Maria CEBAN

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

masterandă

email: cebanmariea88@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2498-2171

The perspective is not an element to be added, it must be included in all aspects and concepts related to security. Gender mainstreaming means planning missions and tasks, creating strategies and policies, taking into account both the needs of women and the needs of men, based on an analysis of situations where these needs differ. The analysis of the situation in the Republic of Moldova on the issue of equality between women and men highlights the fact that the most problematic issues over the years were empowering women in the political, economic, social and domestic violence. Thus, although some progress has been made in recent years, such as: increasing the number of decision-making positions, opening up citizens to support women in politics and decision-making, including gender mainstreaming in some sectoral policies, increasing information and awareness-raising, improving specialist skills. in the field, etc., some barriers still persist.

Keywords: gender, security, politics, equality, governance, rule, human right, international norm, opportunities, discrimination.

Egalitatea de gen este o condiție umană, dar lumea noastră se confruntă cu un decalaj persistent în ceea ce privește accesul la oportunități și puterea de luare a deciziilor pentru femei și bărbați. La nivel global, femeile au mai puține oportunități de participare economică decât bărbații, mai puțin acces la învățământul de bază și superior, riscuri mai mari de sănătate și siguranță și o reprezentare politică mai redusă. Garantarea drepturilor femeilor și oferirea oportunităților de a-și atinge întregul potențial este critică nu numai pentru atingerea egalității de gen, ci și pentru îndeplinirea unei game largi de obiective internaționale de dezvoltare.

Dezbaterea privind participarea și rolul femeilor în afacerile externe și securitatea internațională este una actuală și relevantă și este ridicată cu o frecvență tot mai mare atât la nivel național, cât și internațional [1, p.160]. În special, se acordă o atenție tot mai mare

dezechilibrelor în reprezentarea femeilor în conducere și în alte poziții cheie în domeniul politicii externe și de securitate, precum și asupra numărului tot mai mare de dovezi cu privire la efectul pozitiv al includerii femeilor în mai multe domenii cheie de politică externă și de securitate.

Egalitatea de gen este o normă internațională care stipulează dreptul egal al femeilor și bărbaților la oportunități și resurse, indiferent de sexul lor sau de sexul cu care s-au născut. În contextul sectorului de securitate, aceasta înseamnă că femeile și bărbații au șanse egale de a participa la furnizarea, gestionarea și supravegherea securității și că nevoile de securitate ale femeilor, bărbaților, fetelor și băieților sunt abordate în mod egal.

Egalitatea de gen este o încercare de a aplica necesitățile bărbaților și femeilor în contexte sociale diferite. Scopul egalității de gen este de a extinde opțiunile și oportunitățile și de a elimina barierele și limitările bazate pe gen, dar modul în care este atins acest obiectiv poate diferi foarte mult între contexte [2, p.33]. Egalitatea de gen este reflectată în mod constant în legislația națională și este o normă stabilită la nivel internațional. Egalitatea de gen nu necesită punerea persoanelor în poziții pentru care nu sunt calificați pentru a obține un echilibru 50:50 între bărbați și femei în sectorul de securitate. Instituțiile de securitate eficiente implică în mod semnificativ atât femeile, cât și bărbații. Acest lucru le permite să furnizeze servicii de securitate care pot satisface nevoile ambelor sexe, făcându-le mai eficiente. Operațional, egalitatea de gen permite instituțiilor din sectorul de securitate să identifice și să răspundă nevoilor de securitate ale întreaga populație în loc să deservească numai o parte din ea. Aceasta include determinarea diferiților factori de risc pentru comiterea infracțiunilor sau victimizarea în rândul bărbaților, femeilor, băieților și fetelor. În trecut, securitatea a fost definită într-un sens mai restrâns, în ceea ce privește securitatea externă și internă a statului [3, p.53].

În prezent, conceptul este înțeles în sens mai larg, utilizând necesitățile oamenilor drept punct de pornire – o abordare consacrată în conceptul de „securitate umană” adoptat în Rezoluția 66/290 a Adunării Generale a ONU din 2012. În mod similar, prestarea serviciilor juridice trebuie să fie bazată pe drepturile omului. Întrucât ambele abordări încep de la persoană, este esențial să se înțeleagă modul în care genul afectează necesitățile juridice și de securitate ale acesteia. Termenul de guvernanta a sectorului de securitate descrie influența oficială și neoficială a tuturor structurilor, instituțiilor și actorilor implicați în prestarea, gestionarea și supravegherea securității și justiției la nivelurile național și local.

O bună GSS(guvernanta sectorului de securitate) înseamnă aplicarea principiilor de bună guvernare în cadrul sectorului de securitate și justiție al unui stat. Pe scurt, aceasta înseamnă că instituțiile din sectorul de securitate și justiție (furnizorii) oferă servicii de securitate și justiție ca un bun public, prin politici și practici transparente și în cadrul unei guvernante democratice care respectă drepturile omului și statul de drept [4, p.42]. Dat fiind faptul că sectorul de securitate și justiție trebuie să satisfacă necesitățile tuturor categoriilor sociale fără discriminare, egalitatea de gen reprezintă un element central al principiilor unei bune GSS, după cum urmează.

- Responsabilitatea: există așteptări clare pentru furnizarea securității, iar autoritățile independente supraveghează dacă aceste așteptări sunt satisfăcute, iar în caz contrar impun sancțiuni. Sectorul de securitate și justiție trebuie să fie responsabil pentru respectarea nevoilor diferite ale tuturor categoriilor de populație.

- Transparență: informația este în mod gratuit disponibilă și accesibilă pentru cei care vor fi afectați de decizii și implementarea acestora. Transparența permite evaluarea clară a faptului dacă sectorul de securitate și justiție protejează în mod corespunzător interesele diverse ale tuturor categoriilor populației [5, p.16]. Egalitatea de gen este esențială pentru transparență, deoarece asigurarea faptului că atât bărbații, cât și femeile din cadrul organismelor de asigurare a securității, de management și de supraveghere (inclusiv publicul uneori) au acces egal la informații poate ajuta la asigurarea faptului că deciziile sunt luate în mod imparțial, receptiv și în conformitate cu legile relevante și politici.

- Stat de drept: toate persoanele și instituțiile, inclusiv statul, sunt supuse legilor publice, aplicate în mod imparțial și coerent, cu normele și standardele internaționale și naționale pentru

drepturile omului. Acesta necesită egalitate în accesul la justiție pentru toate femeile, bărbații, băieții, fetele și cei/cele cu alte identități de gen. Statul de drept cere egalitatea de gen.

- Participarea: Orice persoană din orice mediu social are oportunitatea de a participa în procesul de luare a deciziilor și prestarea serviciilor în mod gratuit, echitabil și incluziv, fie direct, fie prin intermediul instituțiilor reprezentative legitime [6, p.34].

- Receptivitatea: instituțiile sunt receptive la diferite necesități de securitate ale tuturor categoriilor populației și își realizează misiunile în spiritul unei culturi a serviciului și fără discriminare. Instituțiile din sectorul de securitate receptive sunt sensibile la nevoile de securitate ale populației și demonstrează o cultură a serviciului. Fără egalitatea de gen, reacția este imposibilă, deoarece asigurarea securității se poate baza pe stereotipuri de gen sau pe o cultură a valorilor și comportamentelor masculinizate care pot duce la hărțuire și discriminare. Egalitatea de gen permite sectorului de securitate să aibă un interes proactiv în a răspunde nevoilor specifice și în schimbare ale femeilor, bărbaților, fetelor și băieților

- Eficacitatea: instituțiile își realizează rolurile, responsabilitățile și misiunile lor respective la un înalt nivel profesional, conform necesităților diverse ale tuturor categoriilor populației [7, p.22].

- Eficiența: instituțiile utilizează în cel mai bun mod resursele publice în realizarea rolurilor, responsabilităților și misiunilor ce le revin. Acest lucru nu este posibil fără egalitatea de gen, deoarece utilizarea eficientă a resurselor umane include utilizarea pe deplin a capacităților și expertizei atât a femeilor, cât și a bărbaților și asigurarea menținerii investițiilor în capitalul uman (prin păstrarea, promovarea și dezvoltarea profesională sensibile la gen) și nu pierderea. pentru lipsa infrastructurii de politici (de exemplu, condiții de muncă favorabile familiei) sau un mediu discriminatoriu la locul de muncă (din cauza hărțuirii sexuale și bazate pe gen)

Respectarea fiecărui dintre principiile date este o parte a obligației primordiale a statului de a realiza egalitatea de gen: accesul egal al femeilor, bărbaților și celor de alte identități de gen la oportunități și resurse. În mod special, obținerea receptivității, eficacității, participării și imparțialității și conformitatea cu standardele drepturilor omului cuprinse de statul de drept necesită ca sectorul de securitate și justiție să aplice în mod activ o perspectivă de gen în vederea promovării egalității de gen. Spre exemplu, furnizorii de securitate și justiție trebuie să întreprindă acțiuni pentru a satisface nevoile diferite de securitate ale tuturor persoanelor fizice și să se asigure că participarea în cadrul sectorului de securitate și justiție nu se limitează din cauza genului, orientării sexuale sau identității de gen a unei persoane .

Egalitatea de gen este esențială pentru a face participarea liberă, echitabilă și incluzivă, deoarece bărbații tind să fie foarte suprarепresentați în instituțiile din sectorul de securitate și în organismele de decizie legate de securitate, inclusiv parlamentele și comitetele de securitate . Instituțiile din sectorul de securitate receptive sunt sensibile la nevoile de securitate ale populației și demonstrează o cultură a serviciului [8, p.70]. Fără egalitatea de gen, reacția este imposibilă, deoarece asigurarea securității se poate baza pe stereotipuri de gen sau pe o cultură a valorilor și comportamentelor masculinizate care pot duce la hărțuire și discriminare. Egalitatea de gen permite sectorului de securitate să aibă un interes proactiv în a răspunde nevoilor specifice și în schimbare ale femeilor, bărbaților, fetelor și băieților. Egalitatea de gen este esențială pentru statul de drept, deoarece face parte din normele și standardele internaționale și naționale privind drepturile omului și pentru că toți bărbații, femeile, fetele și băieții trebuie să fie protejați în mod egal și să fie responsabili în fața legii și a proceselor de justiție. Inegalitatea de gen contribuie la proasta guvernare a sectorului de securitate. Acest lucru poate duce la o gamă largă de probleme pentru indivizi, comunități și sectorul însuși, contribuind potențial la instabilitate politică și socio-economică, subdezvoltare și niveluri ridicate de violență structurală și instituțională și criminalitate. Inegalitatea de gen provoacă probleme instituționale pentru sectorul de securitate [9, p.65]

Egalitatea la locul de muncă subminează eficacitatea asigurării securității prin hărțuirea și discriminarea sexuală și bazată pe gen; un mediu de lucru ostil pentru unii angajați, în special pentru femei; și eșecul de a reprezenta diversitatea comunității. În plus, un sector de securitate

care nu utilizează pe deplin capacitățile de resurse umane ale tuturor angajaților săi – bărbați și femei – își limitează propria capacitate de a fi eficace și eficient din punct de vedere instituțional și operațional. Inegalitatea de gen compromite asigurarea securității și amenință securitatea populației. Furnizorii din sectorul de securitate care răspund doar unei părți a populației îi lasă pe ceilalți membri ai societății vulnerabili la amenințările de securitate. Crearea riscurilor de securitate pentru un grup poate contribui la o instabilitate mai largă, neliniște și uneori conflicte în cadrul populației. Inegalitatea de gen contribuie la instabilitatea politică, economică și socială. Un sector de securitate care nu are controlul civil democratic și nu este reprezentativ, receptiv, eficient sau responsabil, poate deveni un mecanism de sprijin pentru un regim autoritar. Grupurile și/sau liderii puternici pot folosi sectorul de securitate pentru a subjuga părți din populație și pentru a le impune înțelegerea, printre altele, a rolurilor de gen adecvate. În aceste circumstanțe, inegalitatea de gen contribuie la perpetuarea impunității, corupției și încălcărilor drepturilor omului care pun în pericol procesele democratice, dezvoltarea economică și stabilitatea socială.

În anul 2006, prin adoptarea Legii privind asigurarea egalității de șanse între bărbați și femei, Republica Moldova a început promovarea egalității de gen și asigurarea echității sociale între femei și bărbați. În anul 2010 a fost adoptat primul Program Național de Asigurare a Egalității de Gen, fiind urmat de mai multe legi privind asigurarea egalității de gen în toate sferele:

- Legea privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați (2006);
- Legea cu privire la asigurarea egalității (2012);
- Legea cu privire la publicitate (1997);
- Legea nr. 71 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (2016), prin care sunt introduse prevederi ce țin de concediu paternal, cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe la elaborarea listelor de candidați și publicitate sexistă ;
- Legea presei (1994);
- Codul muncii (2003);
- Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și Planul de acțiuni privind implementarea acesteia (2017);
- Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pe anii 2018-2023 și Planul de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia (2018);
- Programul național de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitatea pentru anii 2018-2021 și Planul de acțiuni cu privire la punerea în aplicare a acestuia (2018).

Luând în considerație că femeile și bărbații au experiențe de viață diferite, ambele genuri trebuie să participe în procesul de luare a deciziilor în mod echitabil, așa încât nevoile tuturor să se regăsească în politicile elaborate și implementate [10, p.60]. Identificarea constrângerilor și oportunităților participării femeilor în procesele de luare a deciziilor începe cu înțelegerea statutului reprezentării femeilor în cadrul partidelor politice.

Barierile la nivel de partid constituie obstacole care împiedică femeile să se implice și să influențeze în mod activ platformele politice din cadrul partidelor și, în general, punerea în aplicare a reformelor care vizează promovarea egalității de gen. Tradițional, partidele politice promovau pe liste bărbați, femeile rămânând fie în afara listelor, fie pe ultimele poziții ale listelor. Introducerea cotelor este un mecanism de asigurarea a promovării și participării femeilor în procesele decizionale. Importanța implicării femeilor în activități de menținere a păcii a fost recunoscută la nivel internațional, inclusiv prin adoptarea Rezoluția 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitate. Numeroase studii și experiențe arată că participarea activă a femeilor în misiuni de pacificare contribuie la soluționarea eficientă a conflictelor și la păstrarea păcii.

Deși legislația Republicii Moldova garantează reprezentarea și implicarea echitabilă a femeilor și a bărbaților în domeniul securității și păcii, datele statistice arată că ponderea

femeilor în acest domeniu rămâne la cote minime. Mai mult decât atât, existența stereotipurilor privind rolul femeii în sectorul de securitate și apărare contribuie la menținerea percepției că acesta este un domeniu masculin. În sectorul de securitate și justiție, instituțiile fundamentale dispun și sunt conduse, de obicei, de personal format în mare parte din bărbați.

Noțiunile despre ce înseamnă să fii un bun soldat, ofițer de poliție și așa mai departe sunt deseori legate de convingeri specifice referitoare la ceea ce „înseamnă să fii bărbat”. Acest fapt este reflectat în culturile instituționale care pot fi puternic „masculinizate”. Totuși, ceea ce este considerat drept comportament „adecvat masculin” poate varia în diferite părți ale unei instituții – în cadrul unor roluri, poate fi apreciat comportamentul agresiv, bazat pe emoții, în timp ce în altele raționalitatea calculată poate părea mai „bărbătească”. În urma creșterii numărului de femei din cadrul instituțiilor sectorului justiției și securității din ultimele decenii, este important să examinăm trăsăturile atât feminine, cât și masculine [11, p.87].

În urma creșterii numărului de femei din cadrul instituțiilor sectorului justiției și securității din ultimele decenii, este important să examinăm trăsăturile atât feminine, cât și masculine. Eforturile de promovare a perspectivei de gen și a egalității de gen în sectorul securității și justiției, ca și în alte sectoare, au fost adesea întâmpinate cu scepticism, indiferență, rezistență pasivă și activă și încercări de a submina procesul. Abordarea problemelor legate de gen și dinamica de gen a puterii poate pune la îndoială convingerile sau identitățile personale, precum și privilegiile și pozițiile de putere – ceea ce poate fi incomod.

Numeroase studii și experiențe arată că participarea activă a femeilor în misiuni de pacificare contribuie la soluționarea eficientă a conflictelor și la păstrarea păcii. Deși legislația Republicii Moldova garantează reprezentarea și implicarea echitabilă a femeilor și a bărbaților în domeniul securității și păcii, datele statistice arată că ponderea femeilor în acest domeniu rămâne la cote minime. Mai mult decât atât, existența stereotipurilor privind rolul femeii în sectorul de securitate și apărare contribuie la menținerea percepției că acesta este un domeniu masculinizat.

Importanța strategică a asigurării egalității de gen în Republica Moldova reiese atât din angajamentele internaționale ale statului, cât și din nevoile naționale privind consolidarea unei societăți echitabile în contextul dezvoltării sustenabile. Integrarea egalității de gen la nivel național reprezintă un proces continuu de perfecționare a activităților de planificare strategică, realizare a acțiunilor, evaluare și monitorizare a impactului asupra beneficiarilor femei, bărbați, fete și băieți.

Analiza situației din Republica Moldova cu privire la tematica egalității între femei și bărbați scoate în evidență faptul că cele mai problematice aspecte sunt: abilitarea femeilor în domeniile politic, economic, social și violența în familie. În scopul redresării situației, Guvernul, societatea civilă și partenerii de dezvoltare au realizat și susținut multiple inițiative și proiecte de promovare a egalității între femei și bărbați [12, p.43]. Pe parcursul ultimilor ani au fost înregistrate anumite progrese: sporirea numărului de femei în poziții decizionale, deschiderea cetățenilor pentru susținerea femeilor în politică și funcții decizionale, includerea dimensiunii de gen în unele politici sectoriale, creșterea gradului de informare și sensibilizare, precum și îmbunătățirea competențelor specialiștilor din domeniu etc.

Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 a avut drept scop cultivarea respectului față de rolul legii în realizarea protecției drepturilor omului, asigurării valorilor unui stat de drept, creșterii economice și durabilității societății în general. Egalitatea între femei și bărbați înseamnă drepturi, oportunități și responsabilități egale pentru fiecare femeie și bărbat în toate sferele vieții publice și private. Acest principiu este încorporat în toate tratatele internaționale din domeniul drepturilor omului și consfințit în Legea supremă a țării. Programele guvernamentale reprezintă expresia clară de implicare, promovare și susținere a egalității între femei și bărbați, demonstrând astfel și

angajamentele asumate în plan internațional pentru promovarea și respectarea principiului democrației [13, p.30].

Cadrul normativ care formează baza politicilor în domeniul egalității de gen din Republica Moldova s-a elaborat în conformitate cu documente internaționale de referință, la care statul este parte: Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), Convenția asupra drepturilor politice ale femeii (1952), Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1966), Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (1979), Declarația și Platforma de Acțiune de la Beijing (1995), convențiile relevante ale Organizației Internaționale a Muncii, Obiectivele de dezvoltare durabilă. La Summitul privind Dezvoltarea Durabilă din data de 25 septembrie 2015, statele-membre ale Organizației Națiunilor Unite (în continuare – ONU) au adoptat Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030, care include un set de 17 Obiective de dezvoltare durabilă pentru a pune capăt sărăciei, a lupta cu inegalitatea și injustiția și a soluționa problemele ce țin de schimbările climatice până în anul 2030.

Obiectivul 5 se referă în mod explicit la dimensiunea de gen, iar celelalte includ transversal perspectiva de gen în domenii precum sărăcia, sănătatea, schimbările climatice, infrastructura, securitatea alimentară, ocuparea forței de muncă, gestionarea durabilă a resurselor naturale, creșterea economică, accesul la justiție.

În contextul aderării și alinierii Republicii Moldova la documentele menționate, la nivelul forurilor legislative și executive au fost realizate acțiuni strategice de racordare a cadrului normativ existent la standardele internaționale, europene și regionale în domeniul egalității de gen [14, p.41]. La nivel național, domeniul de asigurare a egalității între femei și bărbați a fost substanțial îmbunătățit în ultimele decenii prin:

- 1) adoptarea legii-cadru – Legea nr. 5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați și a legislației aferente domeniului, ce vizează prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, violența în familie, asigurarea egalității;

- 2) aprobarea planurilor de acțiuni și a unui document de politici – Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015, precum și realizarea abordării complexe de asigurare a egalității între femei și bărbați în documentele de politici aprobate pe domeniile sănătate, antreprenoriat, educație, angajare în câmpul muncii, administrație publică locală;

- 3) fortificarea mecanismului instituțional prin instituirea Comisiei guvernamentale pentru egalitate între femei și bărbați;

- 4) consolidarea Direcției politici de asigurare a egalității între femei și bărbați în cadrul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, care elaborează și promovează politicile din domeniu și asigură lucrările de secretariat ale Comisiei guvernamentale pentru egalitate între femei și bărbați;

- 5) crearea unităților gender din ministere și alte autorități administrative centrale, care monitorizează respectarea legislației în domeniu;

- 6) instituirea grupurilor coordonatoare în domeniul gender, cu statut de organ consultativ și coordonator, constituit din unități gender ale subdiviziunilor ce dețin competențe de elaborare, promovare și monitorizare a politicilor în domeniul de activitate al autorității publice centrale de specialitate. [14, p.20].

Inegalitatea dintre femei și bărbați în Moldova s-a mărit în ultimul an. Calcularea noilor valori pentru ariile cheie ale Indexului Egalității de Gen în 2021, a evidențiat o diminuare a nivelului mediu al egalității între femei și bărbați. În 2021, Indexul se echivalează cu 59 de puncte din maximum 100, ceea ce e cu un punct mai mic decât în anul precedent.

Jumătate dintre ariile Indexului au înregistrat scăderi ale valorilor. Declinul observat pentru ariile Accesul la resurse, Educația și Piața muncii reprezintă motivul de bază ce a

determinat tendința negativă a Indexului Egalității de Gen în Moldova în anul 2021. Astfel, specificul acestor arii vin să evidențieze manifestarea inechităților în ambele direcții, atât asupra femeilor, cât și a bărbaților. În cazul femeilor, impactul negativ fiind mai semnificativ, dat fiind faptul că, două dintre cele mai importante domenii ce ar contribui la independența financiară a femeilor – Piața muncii și Accesul la resurse - stagnează și chiar se agravează din perspectiva inechităților de gen. Ultimele date oferite de Biroul Național de Statistică (BNS), arată o retragere a femeilor din rândul persoanelor ocupate. Astfel, în 2019, inegalitatea de gen în ocupare era de 7,7pp (rata de ocupare a femeilor – 36,5%, a bărbaților – 44,2%), ceea ce e cu 1pp mai mult decât în anul precedent. Totodată, Indexul a permis să evidențiem o accentuare a dependenței femeilor de prestațiile sociale – aceasta reprezentând, în 2019, 24,1% din veniturile total disponibile ale femeilor (16,2% în cazul bărbaților). În comparație cu anii precedenți, ponderea prestației sociale din veniturile totale ale femeilor înregistrează cea mai mare valoare. În contextul dat, apar semne de întrebare cu privire la eficacitatea și complexitatea politicilor de reconciliere a vieții profesionale cu cea personală.

În ultimii ani se observă o tendință pozitivă în rândul celor ce consideră că femeile pot fi implicate în procesul decizional.[15, p.10]. Datele sondajelor de opinie desfășurate la comanda CPD în ultimii ani, arată o tendință progresivă în sensul percepțiilor acestora cu privire la oportunitățile egale ale femeilor și a bărbaților de a fi implicați în politică. Dacă în 2018, ponderea celor care susțineau afirmația că femeile nu au ce căuta în politică era de circa 30%, atunci la 4 ani distanță, procentul dat s-a micșorat considerabil – 16,6% . Pe de o parte, micșorarea ponderii date reprezintă un progres în depășirea unor stereotipuri de gen cu privire la participarea echitabilă a genurilor în politică. Pe de altă parte, nu trebuie de neglijat că, în anul 2021, încă mai sunt 16% dintre populație care continuă să se conducă după unele percepții perimate, bărbații fiind preponderent mai mulți în această categorie . Tot în rândul celor mai reticenți în a încuraja și promova femeile în funcții de decizie se aliniază și persoanele cu un nivel scăzut de educație și cele cu un nivel economic mai redus. În acest context, măsurile întreprinse de autorități în scopul educării societății în asigurarea oportunităților egale de gen ar trebui să țină seama în mod prioritar spre aceste categorii. Intervenția respectivă va contribui la diminuarea perpetuării unor stereotipuri de gen care au efecte directe asupra șanselor femeilor de a accede în politicul mare și de a avea o reprezentare mai bună de gen în legislativ [16, p.29].

Unul dintre obiectivele privind profesionalizarea instituțiilor de securitate și apărare reprezintă sporirea participării Republicii Moldova la misiunile și operațiunile de menținere a păcii și de gestionare a crizelor. Participarea activă a femeilor în inițiativele de pace reprezintă, la nivel internațional, un element central în eficientizarea rezolvării conflictelor și consolidarea păcii. Reprezentarea egală a femeilor și bărbaților în sectorul de securitate și apărare este garantată de prevederile constituționale și legale la nivel național. De asemenea, există instrumente și norme internaționale privind perspectiva de gen, care necesită o abordare sensibilă în contextul sectorului de securitate și apărare.

Egalitatea de gen este relevantă în fiecare context, deoarece inegalitatea de gen este prezentă în toate țările, culturile și contextele. Inegalitatea de gen se referă la tratament inegal și acces la resurse, oportunități și autonomie bazate pe gen și se întâmplă în fiecare țară din lume. Inegalitatea de gen există deoarece rolurile de gen atribuite femeilor și fetelor sunt asociate cu mai puțină putere și resurse decât rolurile de gen atribuite bărbaților și băieților. Deși femeile și fetele sunt cel mai adesea dezavantajate și/sau afectate de inegalitatea de gen, bărbații și băieții se confruntă, de asemenea, cu dezavantaje și prejudicii ca urmare a rolurilor de gen. De exemplu, în timp ce violența domestică și sexuală afectează în mod disproporționat femeile și fetele, bărbaților și băieților le poate fi dificil să caute sau să acceseze sprijin dacă sunt victime ale violenței, din cauza așteptărilor socio-culturale că se pot apăra – sau nu pot fi victime ale

violentei. anumite tipuri de violență. Prin urmare, genul este un factor important în determinarea formelor particulare de insecuritate pe care o persoană le poate experimenta, precum și a rolurilor pe care oamenii le pot îndeplini în calitate de furnizori de securitate și de autori de violență.

Genul nu este singurul aspect al identității sociale care afectează securitatea. Alți factori, cum ar fi etnia, vârsta, statutul socio-economic, capacitatea, orientarea sexuală, identitatea de gen și religia, determină, de asemenea, modul în care indivizii și grupurile experimentează securitatea. A acorda prioritate egalității de gen nu înseamnă neglijarea diversității: recunoașterea modului în care genul afectează securitatea evidențiază modul în care o serie de factori sociali pot avea un efect direct sau indirect asupra securității. De exemplu, în cazul vârstei, deoarece există o distincție universal acceptată între copilărie și maturitate, există și o distincție între rolurile de gen atribuite femeilor și bărbaților, și fetelor și băieților. Astfel, genul, în combinație cu alți factori sociali care se intersectează, constituie un determinant important al securității, precum și al drepturilor și accesului la resurse. Stabilirea egalității de gen în sectorul securității poate ajuta la îmbunătățirea furnizării, gestionării și supravegherii serviciilor de securitate prin creșterea gradului de conștientizare și a altor tipuri de factori sociali.

BIBLIOGRAFIE

1. ALBU, N. Dimensiunea de gen în sectorul de securitate și apărare. Modulul III: Abordarea integratoare a egalității de gen în sectorul de apărare. Manual. Chișinău: Tipogr. „Elan Poligraf” – 2017. – 160 p.
2. ALLISON, J. Petrozziello. Gen în mișcare: Abordarea legăturii dintre migrație și dezvoltare din perspectiva de gen. Manual de formare. Centrul de instruire UN Women din Santo Domingo. UNWomen. 2013. 33p.
3. VAILEANU, C. Rusu V., Cantarji V. Ghidul utilizatorului statisticii de gen. Chișinău: PNUD, UNIFEM, 2008.
http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Gender/Gen_Guide_2008.pdf
4. SEGUINO, S. Financing for Gender Equality: Reframing and Prioritizing Public Expenditures to Promote Gender Equality, 2013.
http://www.genderbudgets.org/index.php?option=com_joomdoc&view=documents&path=suggested-readings/seguino-s-paper&Itemid=587
5. STEVENS, I., LAMOEN I. Manual on Gender Mainstreaming at Universities. Equal Opportunities at Universities. Towards a Gender Mainstreaming Approach, 2001. Leuven/Apeldoorn: Garant-Uitgevers. Disponibil: <http://www.ec.europa.eu/social/main>.
6. Towards an enabling Macroeconomic Environment.
<http://progress.unwomen.org/en/2015/pdf/ch4.pdf>
7. Centrul European de resurse pentru egalitatea de gen. <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>
8. A practical guide to integrating the gender perspective into a policy/programming cycle.
<http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>
9. Platforma OECD privind egalitatea de gen.
<http://www.oecd.org/gender/governance/toolkit/government/>
10. Platforma OECD privind egalitatea de gen.
<http://www.oecd.org/gender/governance/toolkit/public-administration/>
11. Indexul integrării dimensiunii de gen în politicile publice. Platforma progen.
http://progen.md/files/5331_raportanalizapoliticperspectivagen.pdf

12. Indexul Egalitatii de Gen 2019: Care este nivelul de egalitate dintre femei și bărbați? Disponibil: http://progen.md/files/1421_indexul_egalitatii_de_gen_2019_final.pdf
13. BAURCIULU A., CASIAN A., PETROIA A. Bugetare sensibilă la gen. Ghid pentru APL. Chișinău, 2018. Disponibil: <http://moldova.unwomen.org/ro/biblioteca-digitala/publicatii/2018/07/bugetarea-sensibila-la-gen---ghid-apl>
14. BOCIOC, F., DIMITRIU, D., TEȘIU, R., VĂILEANU, C. Gender mainstreaming: metode și instrumente. Ghid practic pentru abordarea integratoare a egalității de gen, București, CPE 2004.
<http://www.serviciilocale.md/download.php?file=cHVibGljL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yNzYxMDRfbWRfZ2hpZF9nbS5wZGY>
15. Raport Inegalitățile în R. Moldova: provocări și oportunități. 26.05.2017. Disponibil: <https://egalitatedegen.md/biblioteca/institutii-si-proceduri-pentru-promovarea-egalitatii-de-gen/>
16. Indexul integrării dimensiunii de gen în politicile publice 2013–2016. Disponibil: <http://www.progen.md/index.php?pag=n&opa=view&id=415&tip=publicatii&start=10&l=>

Sesiune de comunicări științifice

Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul securității internaționale

CZU: 327.8(494)

DOI: 10.5281/zenodo.6836911

EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIE DE ANALIZĂ A AMENINȚĂRILOR ȘI RISCURILOR CU CARACTER NON-MILITAR: CAZUL ELVEȚIEI

Ruslana GROSU

Republica Moldova, Chișinău

Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

doctor în științe politice

e-mail: ruslana.grosu@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4871-737X

Eduard CARAUȘ

Republica Moldova, Chișinău

Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

masterand

e-mail: eduard.caraus@igc.gov.md

ORCID ID: 0000-0002-8461-3984

The topicality and necessity of such a study lies in strengthening a generally accepted view of the non-military characteristics of risks and threats in order to elucidate the experience of a state with traditions in their analysis, prevention and management. Some researchers have deepened the studies on the non-military nature of risks and threats, by conceptualizing some abstract ideas about them, defining and operationalizing the concepts, outlining their observable dimensions. It is characteristic for our area to borrow the experiences of the European states in this sphere; therefore, we chose to present the experience of Switzerland, which could prove useful to be taken over by the Republic of Moldova.

This study is based on research conducted in Switzerland, and the methods used there can be easily adapted to risk assessment in other countries and other areas of interest. The comprehensive risk analysis presented in this study can serve as a starting point for a national policy agenda to ensure that stability is maintained beyond the realm of traditional security policy through intelligible and transparent methods. The subject of security frequently addressed in studies of small states is the inherent vulnerability of such actors in traditional terms of military security and the ways in which they can try to compensate for it: from harmlessness or neutrality to close reliance on a national or institutional guarantor. This agenda has been adapted for most small states, and development policies have been a platform for solutions, including the link between development support and good governance.

Keyword: security, analysis, threats, risks, state, transnational.

Subiectul legat de securitate, abordat frecvent în studiile despre statele mici, îl reprezintă vulnerabilitatea intrinsecă a unor astfel de actori în termenii tradiționali de securitate militară și modalitățile în care aceștia pot încerca să o compenseze: de la inofensivitate sau neutralitate, până la subordonare unui garant național sau instituțional. În literatura de specialitate între anii '70-'80 ai sec. XX, problematica statelor mici în materie de securitate includea, pe de o parte,

amenințările umane neconvenționale, cum ar fi sabotajul, rebeliunile interne, loviturile de stat, șantajul politic, care ar putea proveni din elemente teroriste, extremiste sau criminale ca și din alte state; iar pe de altă parte, vulnerabilitățile sociale, economice și de mediu în fața forțelor naturale și a globalizării. [1] Această agendă a fost adaptată pentru majoritatea statelor mici, iar politicile în sfera dezvoltării au constituit o platformă, unde se căutau soluții, inclusiv acea corelare dintre sprijinul pentru dezvoltare și buna guvernare. În ultimele decenii ale sex. XX, totuși, marginalizarea relativă a amenințărilor militare tradiționale de tip *hard* a devenit un obiectiv comun pentru toate regiunile lumii, indiferent de nivelul de dezvoltare a acestora.

Relații cauzale, repere teoretice și metodologice

Dacă abordăm conceptul de securitate pe dimensiunea militară, atunci în jurul unui focus restrâns și exclusiv asupra securității militare naționale s-au articulat o serie de idei conceptualizate deja în conținutul noțiunii de securitate. Constatăm că la începutul anilor '90 aceasta a dobândit o formă mai extinsă și mai profundă, pe măsură ce acele două fenomene s-au combinat. Pe de o parte, prăbușirea URSS (singura putere capabilă să amenințe existențial Occidentul) a pus capăt unei confruntări de lungă durată și a făcut posibilă reorientarea securității naționale de la un accent strict pe forță către o agendă mai largă, incluzând domeniul economic, social și cel al mediului [2, p. 702] Pe de altă parte, forțele susținătoare a globalizării și interdependenței au început să erodeze prevalența amenințărilor militare tradiționale între superputeri, dând mai multă vizibilitate conflictelor intrastatale suprimate anterior din emisfera sudică [3]. Concomitent, gradul de permeabilitate tot mai mare a frontierelor naționale a internaționalizat amenințările locale sau regionale la adresa securității (de la crima organizată, separatism și extremism religios la crize economice și epidemii) și a extins câmpul de acțiune al actorilor nestatali, cum ar fi: rețelele criminale transnaționale și grupurile teroriste. În general, obiectul de referință al securității în relațiile internaționale s-a schimbat și aprofundat, cuprinzând nu doar state, ci și indivizi, și regiuni. Astfel, noi tipuri de pericole și actori au început să genereze amenințări la adresa securității internaționale, ocupând tot mai mult spațiu pe agenda securității globale.

Aceste noi realități au alimentat dezbaterile în rândul cercetătorilor cu privire la necesitatea reconceptualizării securității [4; 5; 6] și au accentuat diferența dintre cei care au rămas fideli agendei militare în perioada post-războiului rece și cei care s-au preocupat de extinderea conceptului de securitate luând în calcul noi amenințări și actori [7, p. 156, 187]. Primul curent numit cel al „tradiționaliștilor” au pledat pentru o conceptualizare a securității în termeni militari, centrați pe stat, definind, în mod restrâns, studiile internaționale de securitate ca „studiul amenințării, utilizării și controlului forței militare” [6, p. 212]. Cel de-al doilea curent, cunoscut pentru postulatele sale în sprijinul extinderii și aprofundării, a stabilit o agendă de securitate mai largă, cuprinzând teoria securitizării, studii critice de securitate și securitatea umană, care schimbă atenția de la afacerile militare la amenințările non-militare și de la stat la indivizi. [2, p. 702]. Ei susțin că noile amenințări economice, de mediu și sociale pun în pericol viața indivizilor mai mult decât supraviețuirea statelor.

Unii cercetători au aprofundat studiile privind caracterul non-militar al riscurilor și amenințărilor, prin conceptualizarea unor idei abstracte despre acestea, definirea și operaționalizarea conceptelor, fiindu-le conturate dimensiunile observabile. În această categorie au fost trecute și problemele de *securitate transnațională*, definite ca amenințări cu caracter non-militar ce traversează granițele și fie amenință integritatea politică și socială a unui stat, sănătatea locuitorilor acestuia, fie apar ca provocări-cheie la adresa securității în domeniul relațiilor internaționale. Printre exemplele de amenințări transnaționale majore figurează criminalitatea transnațională, terorismul, traficul de arme, traficul de persoane, traficul ilegal de droguri, migrarea internă, bolile infecțioase și degradarea mediului [8, p. 37]. Este important de subliniat că aceste amenințări nu constituie neapărat provocări directe la adresa suveranității teritoriale, ci mai degrabă în adresa autorităților statului. Cauzele variază, cum ar fi distribuția neuniformă a veniturilor, epuizarea resurselor naturale, erodarea granițelor, pan-ideologia și politica identității și statele în declin. Toate acestea amenință cu consecințe distincte pentru țintele lor principale,

care ar putea fi siguranța individuală, autoritatea de stat (legitimitatea) și/sau granițele teritoriale (recunoscute internațional).

Incursiunea respectivă a fost necesară de a prezenta o viziune general acceptată la nivel internațional privind caracterul non-militar al riscurilor și amenințărilor pentru a elucida experiența unui stat cu tradiții în analiza, prevenirea și gestionarea acestora. Pentru zona noastră este caracteristică împrumutarea experiențelor statelor europene în această sferă, de aceea, am ales să prezentăm experiența Elveției, care s-ar putea dovedi utilă de preluat și de către Republica Moldova.

Studiul respectiv se bazează pe cercetări efectuate în Elveția, iar metodele folosite acolo pot fi adaptate cu ușurință la evaluarea riscurilor din alte țări și la alte domenii de interes. Deoarece posibilitatea unui conflict armat direct intern sau extern a fost evaluată ca fiind de nivel scăzut pentru Elveția de la sfârșitul războiului rece, analizele au fost și continuă să fie focusate pe spectrul amenințărilor non-militare.

Modelul experiențial elvețian

În acest sens, un exemplu elocvent îl reprezintă Proiectul *Comprehensive Risk Analysis Switzerland* lansat în 1991, acesta constituind o inițiativă a Parlamentului elvețian. Parlamentul a delegat Guvernul Elveției să efectueze o analiză și o evaluare permanentă a riscurilor pentru utilizarea cât mai eficient posibilă a resurselor naționale. În anul 1992, unei echipe interdepartamentale de proiect, formată din reprezentanți ai tuturor oficiilor federale interesate, i-a fost încredințată misiunea de a pregăti un studiu comparativ asupra riscurilor, pentru a evalua vulnerabilitățile Elveției și prezenta posibile soluții pentru utilizarea resurselor disponibile, Fostul Oficiu Central al Apărării Generale fiind delegat să gestioneze și coordoneze proiectul.

Există multe abordări pentru protejarea și planificarea securității, iar experiența acumulată a arătat că, în funcție de probleme, de complexitatea sistemului și de tipul, amploarea și identificarea anterioară a riscurilor, există diferite modalități de sporire a nivelului securității. Sunt posibile cel puțin trei abordări diferite: (a) abordarea empirică; (b) abordarea orientată pe măsură; și (c) abordarea orientată spre risc. Primele două abordări sunt utilizate în metode mai tradiționale de planificare a securității. Abordarea orientată spre risc se bazează mai mult pe procesele analitice și, prin urmare, este aplicată în principal pentru situații noi și deosebit de complexe [9].

Idea de bază a abordării orientate spre risc este că riscurile aferente tuturor incidentelor sau evoluțiilor posibile sunt evaluate sistematic și cantitativ în funcție de frecvența și impactul așteptat. Definirea riscurilor ce ar putea pune în pericol structurile naționale de bază ale țării și mijloacele de trai ale populației permite o evaluare cuprinzătoare și comparativă a factorilor de securitate. Aceasta a fost baza metodologică pentru proiectul *Comprehensive Risk Analysis Switzerland*: scopul a fost de a forma o imagine cât mai obiectivă, prin elaborarea de scenarii în care să fie descris întregul spectru de riscuri și evoluții posibile și să fie estimate cantitativ impactul și frecvența așteptate ale acestora.

Un dialog sistematic privind riscurile naționale colective elvețiene a început în 1993. Procesul a implicat reprezentanți ai tuturor autorităților federale relevante și experți din sectoarele administrativ, politic, de cercetare și de afaceri. În 1993-1994, administrația federală, sprijinită de experți externi, a efectuat o investigație cuprinzătoare a riscurilor în care peste 200 de riscuri au fost identificate și evaluate ca fiind amenințări existențiale la adresa Elveției. Pentru a stabili semnificația scenariilor pentru politica de securitate a Elveției, a fost necesar mai întâi să se estimeze măsura în care acestea ar putea afecta obiectivele politicii de securitate. Acest lucru a fost evaluat în primul rând în termeni de „impact” (ținând cont de experiențe, politici, resurse, măsuri) și de „probabilitate”. Prin corelarea acestor două elemente, gradul de risc în ceea ce privește impactul așteptat asupra obiectivelor politicii de securitate ar putea fi stabilit pentru fiecare scenariu.

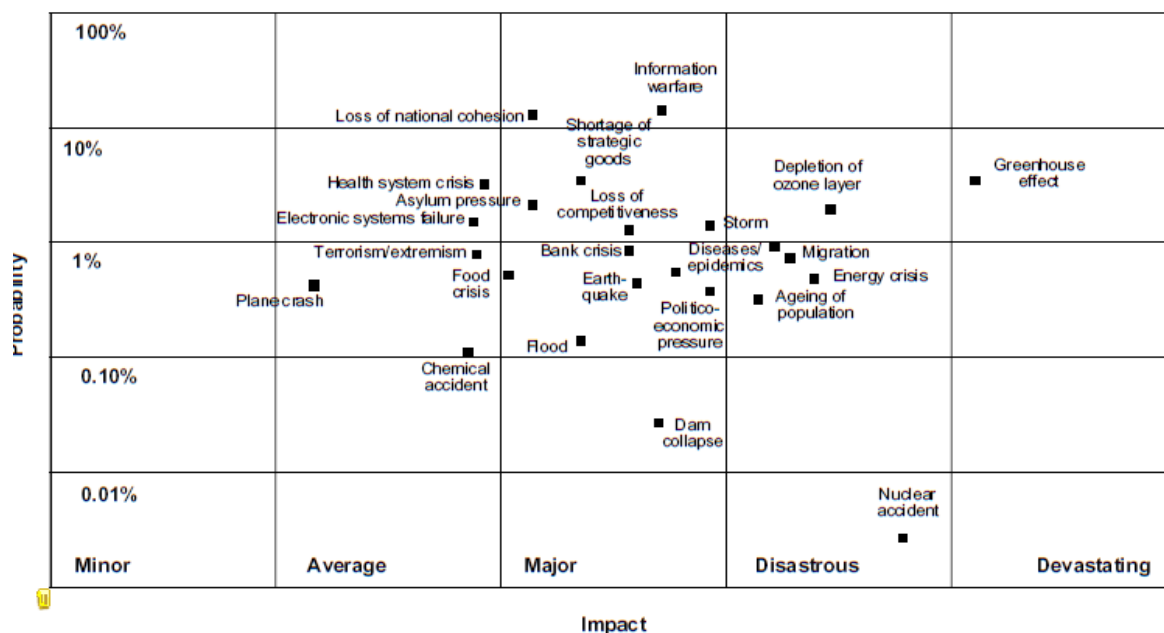

Fig. 1. Sursa: Dr. Herbert Braun, *The non-military threat spectrum*, Switzerland.

Toate scenariile din cadrul unui grup de risc au fost selectate astfel încât să combine un nivel ridicat de daune cu o probabilitate considerabilă de apariție. Nu au fost incluse scenarii din cel mai nefavorabil caz. Scenariile nu au fost elaborate ca să ofere previziuni, ci mai degrabă exemple de posibile evenimente viitoare, construind o imagine de ansamblu a riscurilor, definită în termeni de impact asupra Elveției în 1993. De atunci, imaginea de ansamblu a fost actualizată și completată, iar o revizuire totală a situației generale de risc pentru Elveția a fost efectuată în 1998 [10], deoarece noile evoluții au făcut necesară luarea în considerare a noilor riscuri pentru politica de securitate a Elveției.

Pentru a descrie diferite impacte ale scenariilor, au fost definiți patru indicatori simplificați. Definițiile lor sunt strâns legate de obiectivele politicii de securitate ale Elveției. Ele descriu impacturile posibile asupra populației, economiei, mediului și vieții politice [11].

1. Indicatorul „populație” măsoară numărul de persoane afectate fizic și include decese, răniți și evacuați, precum și persoanele care au nevoie de ajutor.

2. Indicatorul „economie” măsoară deteriorarea eficienței și prosperității economiei, precum și posibilele daune aduse infrastructurii critice și reducerea aprovizionării cu resurse importante.

3. Pentru indicatorul „mediu natural” principalii factori evaluați sunt gravitatea și durata deteriorării aduse elementelor vitale (sol, apă și aer). Pentru ca evaluarea daunelor să fie cât mai simplă posibil, impactul este măsurat în kilometri pătrați.

4. Indicatorul „politică” măsoară afectarea libertății politice de acțiune a cetățenilor și autorităților. Acesta descrie măsura (măsurată în zile-persoană) în care cetățenii elvețieni sunt împiedicați parțial sau total să își exercite drepturile democratice fundamentale (adică libertatea de mișcare, libertatea de exprimare etc.). De asemenea, descrie consecințele unui scenariu în sens politic (adică noi legi care urmează să fie elaborate, votate, aplicate). Acest indicator poate fi văzut ca reflectând gradul în care Elveția ar rămâne capabilă să funcționeze ca stat democratic. Utilizarea indicatorului „politică” este unică în acest context. Abordările tradiționale de analiză a riscurilor utilizate de bănci și companii de asigurări tind să măsoare prejudiciu politic sub aspectul pierderii financiare. În modelul de evaluare utilizat pentru studiul elvețian, indicatorul se referă la măsura în care libertatea personală de acțiune și suveranitatea sunt pierdute și, prin urmare, riscul general pentru democrație. Figura 1 prezintă o imagine de ansamblu asupra

situației de risc non-militare din Elveția în anul 2000. Ea arată impactul și probabilitatea celor mai relevanți factori de risc pe o scară logaritmică; adică mărimea fiecărei trepte corespunde unei clasificări decimale. Cu cât mai departe în dreapta figurii este plasat un risc, cu atât efectele sale sunt mai devastatoare și cu cât acesta apare mai aproape de vârf, cu atât scenariul respectiv este mai probabil.

Menționăm că facem abstracție de o analiză detaliată a rezultatelor cantitative în cadrul acestui studiu [12], dar figura arată clar că multe riscuri și provocări ar putea avea un impact puternic asupra societății în diferite domenii. Unele scenarii sunt de natura accidentelor, în timp ce altele reprezintă evoluții pe termen lung. Datorită metodei alese, toți acești factori sunt comparabili și pot deveni obiecte ale unei politici de securitate cuprinzătoare. Trebuie luate în considerare și alte criterii. Pentru a decide cu privire la alocările excepționale de resurse, intervalul de timp al unui scenariu este important, inclusiv informații despre timpul posibil de alertă înainte ca evenimentele dintr-un scenariu să aibă loc. De asemenea, trebuie să se cunoască mai multe despre resursele speciale alocate pentru a face față riscului și timpul de recuperare așteptat. Severitatea impactului unui scenariu asupra obiectivelor politicii de securitate nu poate fi considerată singura bază pentru planificare. Indiferent dacă un scenariu are loc o dată la 10 ani sau o dată la 1000 de ani este important pentru orice evaluare [9].

În toamna anului 1999, Departamentul Federal Elvețian de Apărare, Protecție Civilă și Sport (DDPS), a decis să plaseze proiectul *Comprehensive Risk Analysis Switzerland* într-un context academic și, de asemenea, să-l internaționalizeze, în conformitate cu Raportul Elvețian de Politică Externă 2000 [9]. Prin urmare, proiectul a fost transferat către Centrul pentru Studii de Securitate și Cercetare a Conflictelor din cadrul Institutului Federal Elvețian de Tehnologie din Zurich. Plasarea proiectului într-un context academic a subliniat dorința de a-și concentra conținutul pe o analiză cuprinzătoare a riscurilor, care a avut două implicații majore: în primul rând, că a fost elucidat un spectru larg de riscuri și pericole contemporane; și în al doilea rând, că caracterizarea și analiza pericolelor trebuia să se bazeze pe o abordare holistică, încorporând atât aspecte din științele naturale, cât și din științele sociale, cum ar fi percepția, acceptabilitatea și comunicarea riscurilor.

Principalul grup-țintă pentru continuarea proiectului în reprezentau analiștii și cercetătorii în domeniul politicilor de securitate naționale și subnaționale. Deși expertiza pe care proiectul își propune să o dezvolte se referă în primul rând la autoritățile administrative elvețiene, rețeaua de contacte include reprezentanți ai tuturor entităților interesate și care interferează cu proiectul, adică cei din sectoarele administrativ, de afaceri și de cercetare, precum și ale societății în general. S-au stabilit contacte strânse cu guvernele din Austria, Norvegia, Suedia și alte state. Proiectul a scos clar în evidență obiectivul privind cooperarea internațională ca mijloc de control al noilor riscuri de securitate. O atenție deosebită a fost acordată activităților de analiză preventivă a riscurilor ale unei serii de organizații internaționale implicate în politica de securitate (de exemplu, Națiunile Unite, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa și Uniunea Europeană). Printre participanții la proiect se numărau autorități federale elvețiene și parteneri internaționali [9].

Starea actuală și tendințele din spectrul de amenințări non-militare. Interconectarea riscurilor.

Orice încercare de a identifica, analiza și evalua riscurile necesită o abordare interdisciplinară. Nu este suficient să luăm în considerare riscurile izolate: este important să fie prezentată imaginea de ansamblu; adică riscul trebuie privit ca un fenomen holistic. Acest lucru este de o importanță deosebită pentru Elveția, o țară care este foarte integrată atât la nivel național, cât și internațional, datorită locației sale geografice, standardelor sale economice și tehnologice ridicate și compoziției sale sociale. Infrastructura națională critică, cum ar fi centralele nucleare, spitalele, rețelele de informații și telecomunicații; infrastructura de transport și rezervoarele constituie un sistem complex, interdependent. Astfel, grevele destul de mici împotriva, de exemplu, infrastructurii de transport pot provoca o reacție în lanț greu de estimat sau de prezis. Aceste dinamici nu au fost suficient luate în considerare sau înțelese.

După ce rezultatele anchetei au fost analizate și au avut loc discuții aprofundate, au fost definite nouă grupuri de risc, fiecare cu trei până la patru scenarii, pentru a descrie „situația de risc” pentru Elveția: (a) catastrofe naturale, (b) riscuri tehnologice, (c) destabilizarea sistemului ecologic, (d) criza aprovizionării cu energie, alimente și bunuri strategice, (e) criza economică, (f) demografie și sistemul de sănătate, (g) migrație și integrare, (h) crize în sistemul politic și social și (i) criza de securitate internă (fig. 2).

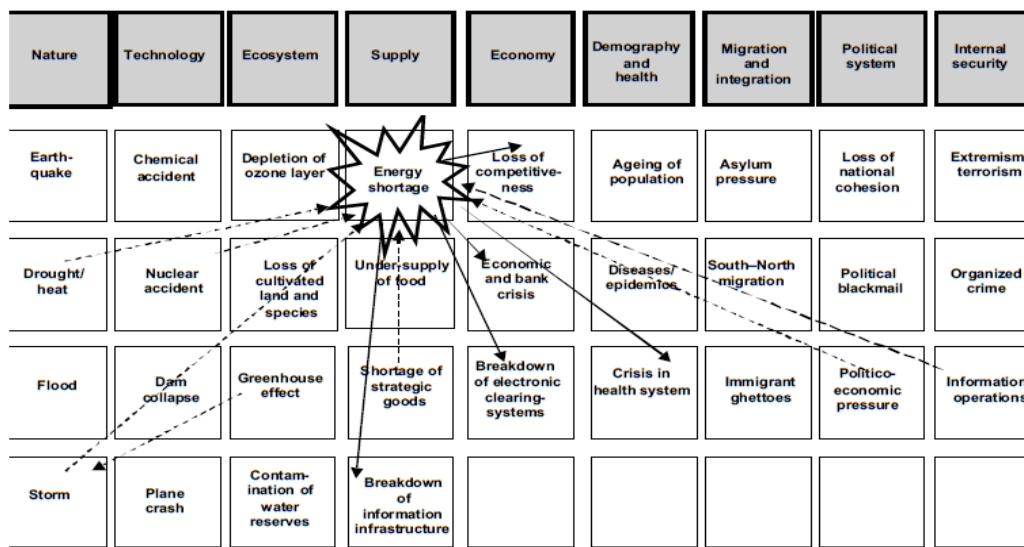

Fig. 2. Sursa: Dr. Herbert Braun, *The non-military threat spectrum, Switzerland*.

În timp ce proiectul *Comprehensive Risk Analysis Elveția* a confirmat ceea ce se știa deja, totuși a scos în evidență și lucruri noi. Considerațiile privind interconectivitatea scenariilor prezintă un interes deosebit. Datorită interacțiunilor lor, chiar și scenariile cu o probabilitate aparent scăzută de apariție pot pune în pericol obiective politice de securitate. Un bun exemplu de interconectivitate dintre scenarii este prezentat în figura 2, care ilustrează posibile noi surse de deficit de energie și impactul acestuia asupra altor părți ale economiei. Deoarece rețeaua de electricitate este foarte conectată în toată Europa, pierderea unei legături în rețea înseamnă că celelalte puncte trebuie să suporte imediat o sarcină mai mare, fapt care cauzează căderi de tensiune sau pane electrice. Această „reacție în lanț” poate fi declanșată de un accident sau de un atac planificat, de exemplu, asupra sistemului de control bazat pe computer. Scenariul interconectat în domeniul energiei prezintă un interes deosebit pentru Elveția, deoarece este dependentă de importul de energie. Toate aspectele acestui scenariu au fost discutate într-un grup de specialiști în domeniu și au fost organizate evenimente la nivel național, unde problema a fost abordată de experți în cadrul unor ateliere speciale [13].

O evaluare similară ar trebui elaborată în viitor pentru toate scenariile cu o probabilitate mare și un impact major sau catastrofal. Cadrul din figura 2 poate fi folosit ca matrice morfologică pentru identificarea reacțiilor periculoase în lanț și a „efectului domino”.

Un alt scenariu interesant și extrem de interconectat este îmbătrânirea populației. Îmbătrânirea are loc în țările în curs de dezvoltare, precum și în țările cu venituri mai mari. Schimbările substanțiale pe termen lung în structura de vârstă a unei populații vor duce la efecte majore și multiple asupra structurilor familiale, piețelor muncii, sistemelor educaționale și de sănătate și, într-o țară cu democrație directă, precum Elveția, vor influența, de asemenea, procesul politic. Implicațiile îmbătrânirii populației sunt profunde și omniprezente. Problemele viitoare ale securității sociale și ale serviciului public de sănătate sunt cele mai semnificative: se poate aștepta o creștere redusă, deoarece mai puțini angajați în câmpul muncii trebuie să susțină mai mulți pensionari; presiunea fiscală va ridica la fileu probleme de alocare echitabilă a resurselor între generații; amploarea și caracterul relațiilor internaționale la fel pot suferi niște metamorfoze [9].

Aceste exemple arată că, într-o politică de securitate orientată spre viitor, amenințările individuale nu trebuie luate în considerare izolat. Societățile moderne par, de obicei, incapabile să-și concentreze atenția asupra mai multor probleme în același timp, iar prioritățile în politica de securitate întotdeauna sunt dominate de un laitmotiv. Terorismul, statele furnizoare de insecuritate și armele de distrugere în masă sunt exemplele actuale cele mai elocvente.

Rigori pentru asigurarea securității statului și a cetățenilor

Modul în care sunt definite scenariile riscă inevitabil să dea mai multă pondere experienței trecute decât factorilor de incertitudine. Evaluările unor situații specifice au tendința de a subestima evoluțiile insidioase pe termen lung, cum ar fi schimbările climatice sau dezvoltarea populației. În estimarea lor, o simplă extrapolare a condițiilor prezente în viitor nu este suficientă. Pe lângă factorul de interconectare, se pune problema capacității generale a sistemului. Astfel, în legătură cu riscurile ecologice, economice și sociale, „efectul fluture” al teoriei haosului și „efectul de înclinare” al sistemelor naturale, în care un sistem complex își schimbă comportamentul în mod fundamental, trebuie de asemenea luat în considerare. [9] De fapt paleta completă a riscurilor la adresa securității naționale Elveției este ilustrată în funcție de domenii și de instituția care evaluează riscurile și amenințările la adresa securității. Serviciul Federal de Informații folosește un instrument „radar” pe diverse situații pentru a descrie amenințările la adresa securității Elveției. Unele documente conțin versiuni simplificate a acestui „radar” de situații, fără date confidențiale, iar Raportul pe 2020 asupra Securității Elveției, care este o versiune publică, enumeră amenințările ce intră în responsabilitățile Serviciului Federal de Informații, cu adăugarea subiectelor „migrație” și „crimă organizată”, acestea fiind relevante pentru politica de securitate [14, p. 15].

Cultura analizei riscurilor și consultanța în acest domeniu reprezintă o verigă forte în Elveția [15], deoarece un stat trebuie să aibă un grad adecvat de pregătire, dar costurile trebuie menținute cât mai mici posibil. Autoritățile politice decid asupra punctelor principale și asupra priorităților și, în acest sens, trebuie să țină cont de faptul că eficiența instrumentelor strategice rezultă din interacțiunea dintre diferite resurse. Tipul și volumul capacităților necesare la un moment dat și cerințele trebuie stabilite pentru anumite intervale de timp și coordonare și pot fi deduse din analiza riscului privind amenințările existențiale. Menționăm că următorii trei factori sunt deosebit de importanți.

1. *Consecințele evenimentelor* determină capacitățile necesare pentru a le face față în ceea ce privește sprijinul personalului, gestionarea financiară și materială a pagubelor precum și eventuala despăgubire.

2. *Succesiunea evenimentelor* determină timpul probabil de avertizare, viteza cu care trebuie mobilizate resursele și perioada în care trebuie să fie disponibile aceste resurse.

3. *Zona de proveniență* a evenimentului afectează deciziile privind posibila necesitate de coordonare națională și internațională.

De la analiza de risc la o strategie optimă

Analize asupra riscurilor asupra celor cinci domenii vitale sunt realizate anual, iar rezultatele sunt expuse în circuit deschis [16]. Experții consideră că, în viitor, costurile generale ale dezvoltării demografice, sistemul de securitate socială, migrația, politica de securitate etc. va crește continuu, la fel ca și costurile catastrofelor naturale și a celor provocate de om. Marile companii de asigurări se gândesc deja să refuze să acopere riscurile excesive în regiuni periculoase. Disponibilitatea oamenilor de a plăti impozite mai mari pe venit continuă să scadă, iar partidele politice care promit să reducă impozitele câștigă alegerile. Extrapolând din aceste evoluții se poate observa că în viitorul nu prea îndepărtat responsabilitățile complexe ale sistemului vor depăși limitele capacității de reparații.

Concluzii. Cele mai multe încercări la nivel internațional de a identifica și monitoriza factorii de risc au fost aplicate regiunilor aflate în criză și statelor disfuncționale, în care violența armată era predominantă. Chiar și în aceste cazuri, totuși, originile conflictului se găsesc în neajustări în multe alte domenii vitale. În mod similar, daunele aduse de conflicte statelor, poporului și resurselor acestora sunt adesea amplificate sau chiar multiplicare prin efectele sale

de propagare în alte dimensiuni ale securității umane, unde poate fi mai de durată și dificil de reparat. În discuțiile dintre experții și cercetătorii elvețieni despre o alocare optimă a resurselor pe baza analizei riscului, definiția obiectivă a riscului s-a dovedit a fi din ce în ce mai mult înlocuită de preocuparea în ce măsură societatea este pregătită să trăiască cu acest risc. Mai mulți cercetători au ajuns la concluzia că evaluarea riscului în abordare științifică diferă astfel de abordarea sa din perspectivă politică sau economică. Întrebarea asupra modului de optimizare a utilizării resurselor pentru reducerea riscului nu poate primi un răspuns doar într-un mod științific obiectiv, ci trebuie abordată și în discursul politico-moral, ambele aspecte fiind importante și complementare.

Amintind despre acele domenii vitale, riscurile tehnologice mereu vor însoți progresul tehnico-științific, care va genera noi provocări la adresa securității naționale de un caracter și amploare incerte. Într-o eră a progresului tehnologic sporit, riscurile tehnologice devin din ce în ce mai evidente și cresc teama de noi accidente nucleare. Destabilizarea sistemului ecologic la fel este o problemă pusă pe tapet, deoarece există pericolul ca eforturile susținute de protejare și conservare a mediului să fie amânate în mod repetat în favoarea dezvoltării și succeselor pe termen scurt. Resursele regenerabile sunt utilizate mai rapid decât pot fi regenerate, iar cele neregenerabile sunt utilizate într-un ritm care nu ia în considerare nevoile generațiilor viitoare. Elveția este o țară cu resurse naturale proprii foarte modeste și fără acces direct la mare, ceea ce o face deosebit de vulnerabilă la întreruperea aprovizionării cu materii prime. O întrerupere a furnizării de energie ar afecta considerabil întreaga țară, având în vedere interdependențele puternice ale economiei cu întreaga societate. Menținerea și promovarea competitivității economice și prosperitatea prezintă un interes vital pentru statele industrializate de astăzi. Îmbătrânirea populației constituie o problemă serioasă pentru societatea din Elveția, iar impactul acestei transformări va fi resimțită în fiecare domeniu al vieții, inclusiv creșterea economică, piețele muncii, impozitare, transfer de proprietate, sănătate, componența familiei, locuințe și migrațiune. Fluxul migrațional în creștere este rezultatul economic, fisura socială și ecologică dintre țările sărace și cele bogate și a tensiunilor între regiunile instabile și stabile din punct de vedere politic.

Analiza cuprinzătoare a riscurilor prezentată în acest studiu poate servi drept un punct de pornire a unui program de politici naționale pentru a asigura menținerea stabilității dincolo de domeniul politicii tradiționale de securitate grație unor metode inteligibile și transparente.

BIBLIOGRAFIE

1. BAILES, A. J. Non-military security challenges for small states: a framework for policy analysis. 2011. <https://www.semanticscholar.org/paper/NON-MILITARY-SECURITY-CHALLENGES-FOR-SMALL-STATES%3A-Bailes/2453b06d9d7117915d5b2dcc9ec90da19b76bcb0# citing-papers>. (accesat la 30.03.2022).
2. BARKAWI, T. From War to Security: Security Studies, the Wider Agenda and the Fate of the Study of War. În: *Millennium*, 2011; 39 (3), p. 702.
3. KRAHMANN, E. Security Governance and Networks: New Theoretical Perspectives in Transatlantic Security. În: *Cambridge Review of International Affairs*, 2005, 18(1), 15–30.
4. BUZAN, B., WÆVER, O. de WILDE, Jaap. *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998. 239 p.
5. KRAUSE, K., WILLIAMS, M. (eds.). *Critical Security Studies*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997. 408 p.
6. WALT, S. M. The Renaissance of Security Studies. În: *International Studies Quarterly* 35, 1991, June, no. 2, p. 211–239.
7. BUZAN, B., Hansen, L. *The evolution of international security studies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, p. 156, 187.

8. FJÄDER, Ch. O. National security in a hyper-connected World. În: MASYS, Anthony J. Exploring the security landscape: non-traditional security challenges. Leicester: University of Leicester, 2016, p. 37.
9. BRAUN, H. The non-military threat spectrum. <https://www.sipri.org/yearbook/2003/essay2>. (accesat la 12.04.2022).
10. http://www.isn.ethz.ch/crn/basics/process/documents/CaseStudySwitzerland_777KB.pdf. Profile Switzerland (as of 1999), p. 9. (accesat la 12.04.2022).
11. BRAUN, H. Comprehensive Risk Analysis Switzerland - a project as basis for the further development of Swiss security policy', ed. C. Löfstrand, Civil beredskap: risk, kris, säkerhet och sårbarhet i samhället [Civil defence: risk, crisis, security and vulnerability in society], Samanställning av ÖCB:s forskardagar 1997 (Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB): Stockholm, 1998), pp. 64–73.
12. http://www.isn.ethz.ch/crn/basics/process/documents/CaseStudySwitzerland_777KB.pdf. Profile Switzerland (as of 1999), p. 9. (accesat la 12.04.2022).
13. <https://www.thebci.org/news/threats-risks-made-in-switzerland.html>. (accesat la 10.04.2022).
14. Switzerland's security 2020, p. 15.
15. <https://www.news.admin.ch/news/message/attachments/63415.pdf>. (accesat la 19.04.2022).
16. <https://www.abc-amega.com/articles/country-risk-switzerland/>;
<https://www.theirm.org/join-our-community/regional-groups/switzerland/>. (accesat la 29.04.2022).
17. https://www.allianz-trade.com/en_CA/resources/country-reports/Switzerland.html. (accesat la 26.04.2022).

CZU: 327.51

DOI: 10.5281/zenodo.6836924

CONCEPTUL DE „SOFT POWER” ÎN DISCURSUL STRATEGIC NATO

Mihai CERNENCU

Republica Moldova, Chişinău
Universitatea Liberă Internaţională din Moldova
doctor în istorie, conferenţiar universitar
e-mail: mcernencu@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-0483-7903

Alexandru TOPOLENCO

Republica Moldova, Chişinău
Universitatea Liberă Internaţională din Moldova
doctorand
email: topolenco.alexandru@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8842-2173

The purpose of the paper is highlighted by the desire to analyze the role of "Soft Power" tools and public diplomacy policies in shaping NATO's strategic discourse in the context of the current security environment in terms of both offline and online space. The list of challenges and threats to NATO also includes international terrorism, inappropriate use of new technologies, regional crises and disputes, proliferation of weapons, illegal immigration, etc. From what has

been studied in previous chapters, we also summarize the fact that the Alliance considers itself a politico-military cohesion, a selectivity of states involved in defending Euro-Atlantic values and interests, constantly adapting its response to any threat.

Keywords: Soft Power, public diplomacy, NATO, globalization, NATO's strategic discourse, security environment.

Relațiile internaționale au suferit importante schimbări în ultimele decenii, însă cele mai importante sunt și vor rămâne cele referitoare la principiile de organizare. Abordarea „Soft Power” poate fi categorizată ca fiind una din cele mai importante schimbări. Odată ce tot mai multe state vor recurge la diplomația publică, culturală, digitală și alte tehnici adiacente conceptului „Soft Power”, atunci competiția mondială va intra într-o cu totul nouă eră.

Deja se observă diminuarea rolului militar în afacerile externe, însă această schimbare nu va implica nicidecum sfârșitul utilizării armamentului ca unealtă în relațiile internaționale, ci mai degrabă o recalibrare a rolurilor. De asemenea, pentru a utiliza eficient mecanismele ce definesc conceptul de „Soft Power” va fi nevoie de o tot mai profesionalizată aripă de informare, iar aici, reformele și noile strategii adoptate de intelligence-ul mondial sunt făcute și întreprinse în exact acest sens.

Actuala reechilibrare globală trebuie citită ca fiind un apel urgent la acțiune pentru lideri, diplomați și factorii de decizie externă. Fără îndoială, cei însărcinați cu modelarea politicii externe a națiunii lor trebuie să fie pregătiți pentru perioadele de incertitudine care urmează.

Pe măsură ce statele lucrează pentru a înțelege contextul în schimbarea rapidă și pentru a ajusta strategiile în consecință, resursele și instrumentele „Soft Power” de care dispun guvernele vor fi o parte critică a instrumentelor de politică externă necesare în viitor.

Acele țări care sunt cele mai capabile să folosească „puterea moale” pentru a facilita colaborarea pozitivă vor fi mai bine plasate pentru a face față incertitudinii și instabilității geopolitice actuale, și în cele din urmă, vor modela evenimentele globale.

Comunicarea nu este doar ceea ce se spune. Imaginile, acțiunile și politicile au toate un efect de informare. Factorii de decizie trebuie să recunoască importanța integrării comunicării în planificare încă de la început și să fie sprijiniți și instruiți în mod adecvat de către practicieni în comunicare cu experiență.

- 1) Poziția și prezența forțelor militare pot obține efecte informaționale strategice, cum ar fi descurajarea, asigurarea sau perturbarea;
- 2) Când un guvern advers nu reacționează la acuzațiile de activitate ostilă sau perturbatoare, aceasta poate implica intenție ostilă, mai ales atunci când tăcerea este folosită în mod deliberat pentru a crește incertitudinea și confuzia;
- 3) Răspunsurile de mare profil, cum ar fi investigațiile formale asupra activităților ostile, pot trimite o declarație politică puternică și pot consolida rezistența prin descurajarea influenței maligne.

În contextul actualului mediu de securitate ca urmare a curentului Război din Ucraina, observăm că Organizația Tratatului Atlanticului de Nord este o parte constantă a narativei promovate în mediului informațional actual. Narativele false promovate de campanii de dezinformare devin din ce în ce mai frecvente ca urmare a evoluției evenimentelor. Instrumentele „Soft Power” și politicile diplomației publice și digitale sunt atribute indispensabile din arsenalul NATO în lupta împotriva dezinformării cu care sa ciocnit. Actualitatea temei este argumentată irefutabil prin prisma capacității „Soft Power” de a obține rezultatul dorit prin atracție și persuasiune, mai degrabă decât prin constrângere.

În cursul ultimilor ani, discuțiile, dezbaterile și evenimentele politice mondiale au avut în vizor retrospectivile istorice și perspectivele de dezvoltare ale NATO, având ca repere revizuirea angajamentului Alianței în raport cu mediul de securitate complex, provocările de natură militară, hibridă sau teroristă cu care se confruntă organizația, actualizarea parteneriatelor, lansarea noilor oportunități de dialog și adaptarea diplomației publice la noile direcții de acțiune [2].

Șapte decenii reprezintă o perioadă în care NATO a demonstrat că poate fi o prezență consolidată în lume, un bun manager al crizelor, realizându-și cu succes sarcinile fundamentale în asigurarea securității bazată pe principiul cooperării. În toți acești ani, NATO a experimentat o gamă variată de concepte strategice, însă cel actual vizează postura sa defensivă și concentrarea puterilor asupra comunicării strategice, componentă a diplomației publice.

Cea mai nouă metodă aplicată de NATO este conceptul de „soft power”, determinând adoptarea unui nou comportament în activitățile pe care le întreprinde și le promovează. Dacă în istorie forțele militare sau „hard power” erau văzute ca fiind un instrument unic ce poate măsura succesul unui stat, atunci în secolul XXI, politica externă și relațiile dintre actorii internaționali nu se mai stabilesc pe câmpurile de luptă, ci prin influențarea subtilă a unui stat de a merge în direcția dorită. Pentru a înțelege diferența dintre puterea coercitivă și cea defensivă, urmează să studiez cele mai recente evenimente și evoluția comportamentelor actorilor internaționali în atingerea scopurilor propuse.

Activitățile de diplomație publică sunt orientate spre captarea atenției auditoriului străin, spre influențarea valorilor și preconcepțiilor adversarilor. Menită să contribuie la înfăptuirea politicii externe, la obținerea admirației din partea publicului străin și la stabilirea unor noi parteneriate, diplomația publică este un imperativ pentru instituțiile actuale într-un mediu internațional competitiv și complex. Instrumentele de „soft power”, comunicarea strategică, diplomația publică și digitală, platformele virtuale sunt elemente cu impact decisiv atunci când o organizație își dorește consolidarea opiniei publice mondiale.

În mediul informațional global de astăzi, este evident că NATO trebuie să-și consolideze instrumentele și abordările de comunicare, să ia în considerare auditoriul larg și să-și dezvolte stabilirea agendei în funcție de provocările și oportunitățile actuale de comunicare.

Diplomația publică se bazează pe abilitatea actorilor statali și non-statali de a explica pe înțelesul publicului larg valorile sale. Aceasta se conturează în special prin prisma instrumentelor „Soft Power” cum ar fi cultura, arta și desigur mass-media, acestea permit să existe comunicare eficientă dintre actorii internaționali și auditoriul larg [3].

Fiind o organizație larg asociată cu problemele de securitate și apărare, este important să înțelegem modul în care NATO reacționează la evoluțiile tendințelor diplomatice de astăzi prin diplomația publică și activitățile de comunicare. În acest moment, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), a cărei rațiune și continuitate este pusă sub semnul întrebării, a suferit o schimbare în sens ideologic, strategic și organizatoric. Deși rațiunea ei de a fi și continuitatea sunt cercetate, această organizație a fost un cadru care urmărește satisfacerea nevoii de securitate a noii ordini mondiale. Cu toate acestea, natura juridică a operațiunilor NATO desfășurate în afara domeniului său de aplicare a fost în special obiect de critici. În același sens, imaginea bună a NATO pe arena internațională a început să dispară din următoarele motive: creșterea pierderilor civile cu operațiunile NATO, viziunea dominantă că organizația acționează pentru introducerea și implementarea obiectivelor strategice ale SUA, operațiunile de lungă durată și numeroasele morți ale soldaților NATO în diferite conflicte. Această problemă are nevoie urgent de o soluționare, deoarece pierderea credibilității organizațiilor internaționale le poate duce cu timpul la nefuncționalitate și la dezintegrare pe termen lung [5].

În această lume în schimbare, care a fost modelată de revoluțiile comunicării și informaționale, cel mai eficient instrument de a crea o imagine pozitivă, de a reînnoi o imagine, de a asigura prestigiul și credibilitatea sau de a comunica un mesaj publicului străin este diplomația publică. Prin urmare, acordarea importanței diplomației publice și executarea unei strategii eficiente în acest sens sunt destul de importante pentru viitorul Alianței. Scopul acestui studiu este de a expune problema de imagine a NATO cu publicul statelor membre și statelor nemembre și de a discuta despre diplomația publică care trebuie urmată pentru a rezolva această problemă.

Continuând discuția noastră despre diplomație în era digitală, are loc o explozie de comentarii cu privire la implicațiile erei digitale pentru diplomație, opiniile „ciber-utopienilor” concurând cu cele ale „ciber-realiștilor”. În timp ce pasionații de tehnologie par să nu vadă decât

merite în utilizarea instrumentelor digitale pentru diplomație, scepticii persistenți subliniază că nu este nimic nou sub soare. Susținem că înțelegerea noastră despre diplomația digitală este puțin probabil să beneficieze din partea fie a entuziaștilor, fie a ludiților. Valurile anterioare de schimbări tehnologice servesc ca reamintiri că tehnologia nu este atât de mult un motor al schimbării în politica internațională, așa cum s-a sugerat uneori. În acest sens, ne putem gândi, de exemplu, la dezbaterile în jurul așa-numitului „efect CNN” din anii 1990 sau, mai recent, la așa-numita primăvară arabă. Răspunsuri simpliste la probleme complexe care susțin că dialogul internațional a devenit „revoluționat” de schimbările tehnologice au servit drept istorie imediată, dar merită o privire mai atentă.

Discuțiile actuale despre diplomație în era digitală sunt adesea caracterizate prin concentrarea lor asupra impactului rețelelor sociale. Dar concentrarea doar pe media digitală nu face dreptate complexității subiectului, chiar dacă o „nouă” perspectivă media asupra schimbării în diplomație are multe de oferit. În primul rând, este evident modul în care rețelele sociale sunt folosite în scopuri publicitare de către liderii politici, care sunt acum clasăți în funcție de numărul lor de urmăritori pe Twitter. Mai fundamental, rețelele sociale pot fi utilizate strategic, și anume în sprijinul politicilor specifice și, într-un sens mai larg, a funcțiilor cheie ale diplomației și ale ministerului de externe, cum ar fi negocierea, colectarea de informații și furnizarea de asistență consulară cetățenilor din străinătate [8].

Diplomația digitală a redus efectiv controlul exclusiv pe care statele îl dețin asupra politicii și a creat o platformă pentru ca oamenii să își exprime opinii direct și în timp real. Crearea unei platforme globale prin diplomația digitală a mutat rețeaua diplomației de la hârtie și lumea reală la o rețea virtuală de conexiuni digitale. Barierele fizice din calea luării deciziilor au dispărut, ducând la accesul mai ușor la informații și au creat structuri virtuale pentru implementare.

În plus, diplomația digitală a accelerat diseminarea informațiilor, în special în timpul diferitelor crize. Cu toate acestea, această răspândire incredibil de instantanee a informațiilor nu discriminează acuratețea, ceea ce are un impact asupra consecințelor și manipulării acesteia. Acest lucru a devenit deosebit de evident în timpul COVID-19 (focar de coronavirus), deoarece mai multe țări au folosit rețelele sociale pentru a comunica cu cetățenii și lumea, deoarece mulți sunt puși în carantină. În plus, diplomația digitală a permis, de asemenea, furnizarea de servicii diplomatice mai rapid și mai rentabil pentru propriii cetățeni, precum și pentru cei din alte țări, ceea ce a permis ambasadelor să devină mai eficiente, lucrând mai rapid cu mai puțini oameni. Deși există multe beneficii pentru diplomația digitală, aceasta vine cu o multitudine de riscuri, care includ scurgeri de informații, hacking și anonimatul utilizatorului.

Este prea devreme pentru a înțelege efectul complet al diplomației digitale în ultimul deceniu asupra relațiilor internaționale, dar este foarte clar că progresul tehnologiei a dus la un grad de digitalizare care a transformat fața diplomației moderne [5].

Divizia de Diplomație Publică a NATO lucrează activ pentru a consolida imaginea publică a Alianței, promovând înțelegerea, încrederea și sprijinul pentru Alianță. Face acest lucru contribuind la un proces continuu de dezbateri internațională în materie de securitate și de proiectare a politicilor, printr-o varietate de programe interpersonale și digitale în NATO și țările partenere.

Cosponsorizarea pentru conferințe, seminarii, workshop-uri, evenimente publice și alte activități relevante de diplomație publică, cum ar fi proiecte digitale, multimedia sau online, pe probleme legate de pace și securitate, este disponibilă sub formă de granturi discreționare din partea Diviziei de Diplomație Publică a NATO. De obicei, beneficiarii acestor granturi sunt organizațiile neguvernamentale (ONG-uri), universitățile, grupurile de reflecție și alte organizații relevante ale societății civile [2].

NATO și „Social Media”: utilizarea rețelilor de socializare în sectorul de securitate și apărare. Ascensiunea social media este una dintre cele mai recente și de anvergură manifestări ale revoluției informatice și comunicațiilor digitale care a marcat începutul erei postindustriale (adică, era informației) cu câteva decenii în urmă. Proliferarea rețelilor sociale în ultimii ani a fost cu adevărat extraordinară – facilitată de creșterea rapidă a dispozitivelor mobile cu acces la

internet (smartphoanele). Protestatarii din țările NATO folosesc în mod obișnuit rețelele de socializare. Campania Occupy Wall Street din New York în 2011 și protestele din parcul Gezi din Istanbul în 2013 sunt două exemple. În acest din urmă caz, Twitter a fost atât de eficient încât guvernul turc a dezactivat temporar serviciul pentru utilizatorii turci în timpul demonstrațiilor. Tot în Turcia, rețelele de socializare au jucat un rol esențial în înfrângerea tentativei de lovitură de stat din iulie 2016: președintele Recep Tayyip Erdogan și-a difuzat discursul către națiune folosind o aplicație FaceTime pe smartphone-ul său. Mesajul său prin care îndeamnă oamenii să iasă în stradă a fost difuzat rapid prin Twitter, Facebook, WhatsApp și alte canale sociale [6,7,8].

Este din ce în ce mai înțeles că provocările revoluției social media pentru securitatea națională și internațională sunt complexe și necesită eforturile combinate ale autorităților internaționale, regionale și naționale și ale sectorului privat, precum și ale grupărilor sub și transnaționale de activiști individuali. NATO a luat câțiva pași pentru a încorpora dimensiunea social media în activitățile sale, în special atunci când vine vorba de sensibilizarea publicului. NATO are peste 1,2 milioane de urmăritori pe Facebook și peste 400.000 pe Twitter. Secretarul general al NATO, SACEUR și alți înalți oficiali au folosit rețelele de socializare, unii mai activ decât alții. În primăvara anului 2015, NATO a lansat campania We Are NATO online pentru a „explica misiunea de bază a NATO de a garanta libertatea și securitatea”. Secretarul general adjunct al NATO pentru diplomatie publică, Tacan Ildem, a explicat că campania urmărește să educe și să informeze tinerele generații din statele membre NATO, precum și din întreaga lume despre rolul NATO în securitatea globală. Potrivit broșurii NATO privind politica de afaceri publice militare, personalului NATO li se reamintește să fie precaut în timpul utilizării rețelelor sociale și „să se sfătuiască cu lanțul lor de comandă înainte de a publica informații și imagini legate de NATO pe internet”. În septembrie 2014, SHAPE a adoptat o directivă privind rețelele de socializare care identifică cele mai bune practici pentru utilizarea rețelelor sociale pentru a spori angajamentul NATO cu publicul cheie în timpul operațiunilor militare și pe timp de pace.

De la conflictul Rusia-Ucraina, NATO și-a intensificat capacitățile de comunicare și și-a consolidat Divizia de Diplomatie Publică. A sporit asistența publică pentru sensibilizarea țărilor partenere, cum ar fi Ucraina și Georgia. Site-ul web al NATO „Relațiile NATO-Rusia: faptele” folosește fapte pentru a dezminți miturile promovate de Kremlin cu privire la probleme precum extinderea NATO sau presupusa amenințare NATO la adresa Rusiei. În ianuarie 2014, mai multe națiuni aliate au făcut un pas semnificativ când au înființat un Centru de excelență al comunicațiilor strategice NATO la Riga, Letonia. Centrul a produs o serie de studii de vârf care indică modul în care NATO și membrii săi pot contracara activitățile cibernetice ostile și perturbatoare, instrument de evaluare a mediului care vizează înțelegerea scopurilor și metodelor folosite de adversari în spațiul informațional [2].

NATO începe, de asemenea, să încorporeze operațiuni de informare deschise prin intermediul rețelelor sociale în exercițiile militare: în timpul Trident Juncture 2015, participanții s-au instruit despre cum să producă rapid volume mari de conținut pro-NATO prin conturi oficiale de pe rețelele sociale pentru a contracara mesajele anti-NATO. În timpul acestui exercițiu s-a stabilit că sentimentul anti-NATO a scăzut treptat pe măsură ce mesajele vocilor pro-NATO (în limbile locale) au crescut. Trebuie subliniat, în acest moment, doctrina NATO nu prevede utilizarea operațiunilor de informare ascunse, cum ar fi utilizarea de identități false, „boți” și „trolling”, împotriva publicului țintă și, în plus, operațiunile psihologice în general nu pot decât să fie utilizat în contextul unei operațiuni militare declarate de Consiliul Nord-Atlantic (NATO Strategic Communication, 2016). Ca orice invenție tehnologică majoră, explozia rețelelor sociale prezintă atât provocări, cât și oportunități. Actorii nestatali ostili și statele autoritare agresive au demonstrat o capacitate și o dorință remarcabile de a exploata acest nou mediu pentru a-și urmări agenda. Răspunsul comunității euro-atlantice de până acum poate fi descris ca întâmplător, necoordonat și nehotărât. Într-o anumită măsură, acest lucru are de-a face cu constrângerile etice și juridice legate de societățile democratice. Cu toate acestea, există o serie

de pași pe care națiunile euro-atlantice ar trebui să ia în considerare serios pentru a se adapta mai bine la noile realități ale erei informației.

Mediul informațional de astăzi, caracterizat printr-un ciclu de știri 24/7, creșterea site-urilor de rețele sociale și interconexiunea audiențelor în și dincolo de teritoriul națiunilor NATO, afectează direct modul în care acțiunile NATO sunt percepute de publicul cheie. Această percepție este întotdeauna relevantă și poate avea un efect direct asupra succesului operațiunilor și politicilor NATO. NATO trebuie să utilizeze diverse canale, inclusiv mass-media tradițională, mass-media bazată pe internet și implicarea publicului, pentru a crește gradul de conștientizare, înțelegere și sprijin pentru deciziile și operațiunile sale. Acest lucru necesită o abordare instituțională coerentă, coordonarea eforturilor cu țările NATO și între toți actorii relevanți și coerența cu politicile, procedurile și principiile convenite ale NATO [5]. Populația, și în special generația tânără, trebuie să fie învățată să fie precaută cu privire la manipularea pe rețelele de socializare. Sunt dezvoltate tehnici pentru a recunoaște folosirea trolilor și a „boților”, iar aceste tehnici ar trebui să fie distribuite pe scară largă – asemănătoare cu cele implementate în școlile primare suedeze, unde eforturile de îmbunătățire a competenței digitale includ și învățarea copiilor cum să facă diferența între sursele de încredere și cele nesigure. . În ceea ce privește protejarea procesului electoral, guvernele, partidele politice și comisiile electorale ar trebui să studieze cele mai bune practici, cum ar fi abordarea folosită de noul președinte al Franței, Emmanuel Macron, a cărui echipă tehnică calificată a zădărnicit încercările Kremlinului de a-și dăuna campaniei. Utilizatorii rețelelor sociale ar trebui, de asemenea, să fie familiarizați cu cele mai bune practici, inclusiv cu măsurile de securitate pentru a-și proteja informațiile private. Școlile și mass-media ar trebui să promoveze valoarea unei dezbateri autentice, bazate pe fapte și a gândirii critice, să încurajeze utilizatorii rețelelor sociale să iasă din bulele lor virtuale, să-și extindă interacțiunile pe rețelele sociale și să se angajeze în schimburi constructive cu oameni care au opinii diferite.

În cultivarea unei imagini pozitive, NATO este pioner, acest domeniu reprezintă un imperativ pentru Alianță, întrucât atractivitatea instituțională poate „achiziționa” mai mulți aliați, care la rândul lor vor contribui la consolidarea securității și apărării euroatlantice. În acest scop, membrii aliați caută să selecteze și să coordoneze activități și programe de diplomatie publică, în vederea realizării priorităților politicii externe. Opinia publică, atât cea internă, cât și externă este monitorizată constant prin intermediul platformelor online. Suportul națiunilor străine este obținut prin comunicare la toate nivelurile, iar diplomația publică a NATO este utilizată într-un mod coerent pentru ca mesajele organizației să ajungă la un public cât mai larg și mai divers.

Atingerea obiectivelor politicii externe se realizează prin utilizarea tuturor canalelor diplomatice și prin implicarea actorilor nonstatali, abilitați să promoveze discursul strategic NATO, care se bazează pe valori precum: libertatea, securitatea, prosperitatea și democrația. Preocupările constante ale NATO de promovare a imaginii în exterior sunt nutrite de amenințările de dinafară, generate de următoarele fenomene: știrile false, propaganda, manipularea și dezinformarea. În speranța de a submina sau de a preîntâmpina aceste amenințări la adresa NATO, Alianța identifică tehnici de diplomatie digitală, îmbunătățindu-și identitatea prin intermediul rețelelor sociale (Facebook, Instagram, Youtube Twitter etc.). Totodată, orice activitate de diplomatie digitală urmărește comunicare strategică, accentele fiind puse pe modelarea și diseminarea mesajelor către publicul țintă, fiind urmărit și procesul de recepționare și nivelul de satisfacție a opiniei publice. Inițierea programelor de ajutor, de asistență sau de colaborare consolidează comunicarea NATO cu publicul străin și aprofundează relațiile dintre membrii aliați cu alte națiuni. Pe această linie, canalele de comunicare și spațiul virtual facilitează schimbarea atitudinilor opiniei publice cu referirea la NATO. Fiind gratuit și deschis, spațiul virtual necesită și protecție, în caz contrar, acesta devine cel mai mare dușman al unei instituții precum este NATO. Riscurile se găsesc în criminalitatea cibernetică, activitate fără granițe care pune în pericol securitatea națiunilor. Din acest deziderat, NATO este preocupată continuu de dezvoltarea unor sisteme de prevenire a infracțiunilor cibernetice și de protejare a datelor.

Unul dintre cele mai eficiente instrumente „soft power” este menținerea dialogului deschis cu publicul prin intermediul platformelor online, deoarece la momentul actual este observată o creștere exorbitantă a interesului publicului pentru mediul virtual. Experiența NATO ne demonstrează că orice tip de activitate poate fi gestionată și virtual. Totuși vulnerabilitățile tehnologiilor informaționale cunosc un asalt fără precedent. În vederea identificării și monitorizării soluțiilor de ultimă generație, NATO creează coaliții atât între membrii aliați, cât și cu entități din afara organizației, pentru a dezvolta varii capacități de reziliență în domeniul cibernetic [8].

În lista provocărilor și amenințărilor la adresa NATO intră și terorismul internațional, utilizarea neadecvată a noilor tehnologii, crizele și disputele regionale, proliferarea armamentului, imigrația ilegală ș.a. Din cele studiate în capitolele anterioare, sintetizăm și faptul că Alianța se consideră o coeziune politico-militară, o colectivitate de state antrenate în apărarea valorilor și intereselor euroatlantice, adaptându-și constant modurile de răspuns împotriva oricărei amenințări.

În final, concluzionăm că discursul strategic al NATO se transformă în dependență de actualitățile mediului internațional, iar explorarea instrumentelor de „soft power” are ca scop consolidarea și extinderea Alianței, prin găsirea suportului unor noi națiuni și prin identificarea de noi parteneri în ideea de a coopera în domeniul apărării și de a modela un mediu internațional securizat, stabil și pașnic.

BIBLIOGRAFIE

1. Digital media management. <http://www.natolibguides.info/mobile/149?p=1461>
2. Communications Office & Public Affairs Contacts. <https://www.act.nato.int/pao>
3. Laity M. NATO and Strategic Communications. https://www.jwc.nato.int/images/stories/threeswords/NATO_STRATCOM_2018.pdf
4. Gallarotti G. Soft Power: what it is, why it's important, and the conditions for its effective use. <https://digitalcollections.wesleyan.edu/object/govtfp-30>
5. Nye J. Public Diplomacy and Soft Power. <https://www.jstor.org/stable/25097996>
6. Pagina oficială a NATO pe Facebook. <https://www.facebook.com/NATO/>
7. Pagina oficială a NATO pe Instagram. <https://www.instagram.com/nato/?hl=ru>
8. Public Diplomacy Division. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69275.htm

CZU: 327.51:327(478)

DOI: 10.5281/zenodo.6836933

COPERAREA NATO PRIN SISTEME DE PARTENERIAT : CAZUL REPUBLICA MOLDOVA-NATO

Rodica PANȚA

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

doctor în istorie, conferențiar universitar

e-mail: mcernencu@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-0483-7903

Filip COJOCARU

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

In this article we approach the bilateral relations between Republic of Moldova and NATO. We analyze the system through which we cooperate with the North Atlantic Alliance and how our cooperation is achieved through partnership. Since the individual action plan of the partnership is implemented, many important reforms have been made for our society but also for the democratic control of the armed forces. I will also mention the establishment of relations between Moldova and NATO, the evolution of cooperation and the future prospects.

Keywords: NATO, security, partnership, armed forces, Individual Action Plan, hybrid threats, cyber threats, cooperation.

După declararea independenței țării noastre, au fost stabilite primele contacte cu Alianța Nord-Atlantică. Pe data de 20 decembrie, 1991, la Bruxelles, a fost organizată adunarea CCNA, acesta a fost creat în urma hotărârii reuniunii la nivel înalt a țărilor membre ale NATO de la Roma din 7-8 noiembrie 1991. Astfel, la prima reuniune a CCNA a participat Ministrul de Externe al Republicii Moldova, în cele din urmă țara noastră a devenit membru al acestui Consiliu. Pe data de 6 ianuarie 1994, atunci când a avut loc reuniunea la nivel înalt a Alianței, la care a fost examinată propunerea americană „Parteneriatul pentru Pace”. Moldova și-a dat interesul de a face parte la acest program.

La Cartierul General al NATO, pe data de 16 martie 1994, a avut loc prima întrevedere a Președintelui Republicii Moldova cu Secretarul General NATO, ulterior a fost semnat documentul-cadru al programului „Parteneriatul pentru Pace”. Pentru a coordona cât mai eficient colaborarea cu NATO, la 16 decembrie 1997 a fost creată Misiunea Republicii Moldova pe lângă NATO. Șeful misiunii este totodată și ambasadorul Republicii Moldova în Regatul Belgiei. La fel în 1997, Moldova și-a intensificat colaborarea cu NATO în domeniul științific.

Colaborarea dar și dialogul politic au continuat prin vizita de lucru a Președintelui Republicii Moldova la Bruxelles (25-27 ianuarie 1998). În cadrul acestei vizite, șeful statului a avut întrevederi cu Secretarul General NATO și cu Secretarul General UEO.

O nouă etapă în dezvoltarea relației Moldova-NATO a constituit vizita de lucru la Chișinău a Secretarului General NATO. Această vizită a avut mai multe scopuri, printre care și evaluarea perspectivelor de colaborarea dintre Moldova și Alianța Nord-Atlantică în cadrul Parteneriatului pentru Pace. La 28 iunie 2001, Președintele Voronin a avut o vizită oficială la Cartierul General NATO unde a semnat un Memorandum de înțelegere cu Organizația NATO pentru Menținere și Aprovizionare (NAMS) privind colaborarea în logistică.

Datorită acestui memorandum, în 2002, a fost creat un fond de afectare special finanțat de țările membre NATO destinat distrugerii unui lot de mine antipersonal și muniții cu termen expirat din dotarea Armatei Naționale, dar și a unei cantități mari de combustibil pentru rachete de timp melanj. Acest proiect a fost implementat de Agenția NATO pentru Menținere și Aprovizionare tehnică (NAMS). Datorită acestui proiect, a fost eliminat un pericol ecologic de proporții și realizate, desigur că înainte de termen, prevederile Convenției de la Ottawa [1] cu privire la interzicerea minelor antipersonal, iar Republica Moldova fiind printre primele state din regiune care a exclus asemenea tip de arme din arsenalele sale. Un alt proiect realizat cu succes și finanțat de NATO a fost distrugerea stocurilor de pesticide interzise și inutilizabile în Republica Moldova. Despre toate aceste proiecte vom vorbi detaliat ulterior.

Din anul 2002, Moldova face parte din Grupul de Cooperare în domeniul Securității în sud-estul Europei (SEEGROUP), parte a Inițiativei sud-europene (SEEI) care reunește în prezent 20 de state membre și 14 parteneri.

La data de 28-29 iunie 2004, o delegație condusă de șeful statului a participat la Summit-ul CPEA/NATO de la Istanbul. Conducerea Alianței a aprobat noua strategie a Parteneriatului Euro-Atlantic care a fost axată pe recentrare și reînnoire acordând prioritate asistenței țărilor care implementează Planurile Individuale de Acțiune, sau crearea instituțiilor de apărare (PAP-DIB), sau de luptă și combatere a terorismului (PAP-T). Acea strategie conținea referințe favorabile la Republica Moldova. În textul final al comunicatului de la sfârșitul Consiliului Nord-Atlantic a fost reiterat angajamentul NATO vis-a-vis de cooperarea cu Republica Moldova.

În 2005, Președintele Republicii Moldova Voronin, a vizitat Cartierul General NATO și a participat la reuniunea NAC. La această reuniune a fost declarată intenția țării noastre de a adopta un Plan Individual de Acțiune a Parteneriatului (IPAP).

Ca rezultat, acest Plan, care a semnat o etapă calitativă, nouă, în cooperarea dintre cele două părți, a fost adoptat de către Consiliul Nord-Atlantic la 19 mai și de Guvernul Republicii Moldova la 24 mai 2006. Acest document s-a axat pe un șir de obiective importante cum ar fi:

- Aprofundarea cooperării Republicii Moldova cu structurile și instituțiile europene și euroatlantice;
- Promovarea reformelor democratice în diverse domenii;
- Reformarea și modernizarea sectorului de securitate și apărare;
- Consolidarea controlului democratic asupra forțelor armate.

Când a avut loc Summit-ul NATO de la București în anul 2008, delegația condusă de Președintele Voronin a participat la lucrările Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic în formatul șefilor de stat și de guvern. Iar în octombrie 2008, Secretarul NATO, Jaap de Hoop Scheffer a efectuat o vizită oficială la Chișinău. Înaltul demnitar a avut întrevederi cu Președintele țării, Viceprim-Ministrul, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene și Ministrul Apărării. Vizita de lucru a mai cuprins o prelegere la Universitatea de Stat din Moldova și o întâlnire cu reprezentanții Centrului de Informare și Documentare privind NATO în Moldova.

Pentru ca IPAP să aibă o eficiență și să fie sustenabil, el mereu se actualizează. Prima actualizare a fost demarată în anul 2009, fiind creată Comisia Națională pentru implementarea IPAP condusă de Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene. Membrii Comisiei au decis că este imperios necesară actualizarea IPAP reieșind din perspectiva realităților existente. Pe data de 20 august, 2010, a intrat în vigoare versiunea actualizată urmare a adoptării acesteia de către Guvern și NATO.

În perioada cuprinsă între 11-13 mai 2011, la Chișinău a avut loc misiunea de evaluare, unde un grup de experți NATO au fost în vizita de documentare la instituțiile naționale responsabile de implementarea IPAP, în vederea evaluării performanțelor obținute axate pe perioada aprilie 2010-aprilie 2011, în domeniile de competență.

Apoi, la Chișinău, în perioada 16-17 iunie 2011, a avut loc reuniunea Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic în formatul sesiunii Grupului Consultativ pentru Politică Atlantică (EAPC/APAG) care a reunit 59 de delegați din partea Secretariatului General al NATO, misiunilor țărilor membre partener și statele membre ale EAPC. Un astfel de eveniment de o asemenea anvergură organizat pentru prima dată în Moldova a demonstrat că țara noastră depune eforturi pentru a implementa IPAP și pentru a demara procesul de reformare a sectorului de apărare.

Pentru a desfășura consultări multilaterale privind implementarea Planului Individual de Acțiune, la 13 iulie 2011, Consiliul Nord-Atlantic s-a convocat în formatul 28+Republica Moldova. Delegația noastră a fost condusă de Ministrul Apărării și Viceprim-ministrul, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene. Apoi, după o serie de dezbateri, NATO a adoptat Raportul final de evaluare a progresului de implementării IPAP de către Republica Moldova.

Colaborarea Republicii Moldova cu NATO nu se limitează doar la aspecte de securitate, colaborarea are loc și în domeniul științific. Începând cu anul 1997, Moldova și-a extins cooperarea cu NATO în domeniul științei. Din acea perioadă, NATO a susținut două proiecte mari ale Academiei de Știință a Moldovei în sumă de 153 mii USD care presupunea accesul Academiei la rețeaua INTERNET, dar și la dezvoltarea în continuare a acesteia. Iar în anul 1999, iarăși cu sprijinul financiar al NATO, a fost finalizat proiectul de creare a rețelei informaționale a Academiei de Știință. Susținerea financiară din partea Alianței a obținut și proiectul Rețeaua informațională a Comunității Politehnice, creat de Academia de Științe și Universitatea Tehnică din Moldova. Cu suportul NATO, a fost creată asociația RENAM care are un scop educativ-informațional. Datorită suportului Alianței, cercetătorii științifici din Moldova au obținut burse în Italia, Canada și alte țări. La fel în domeniul cercetare au fost realizate unele proiecte ce țin de securitatea mediului ambiant, desigur cu suportul financiar al NATO. Mai exact este vorba de managementul apelor râurilor Nistru și Prut, format din crearea unui instrument de testare continuă a nivelului de poluare a celor 2 râuri și de alertă în care acest nivel ar depăși normele admisibile.

Dar, în opinia mea, cea mai mare oportunitate pentru noi e să fim membri ai parteneriatului pentru Pace. Acest program a devenit accesibil pentru noi și pentru țările Europei Orientale, care se pomeniseră într-un vide de securitate la începutul anilor 90, din 16 martie 1994. Despre particularitățile acestui program din care Republica Moldova face parte v-om vorbi în subcapitolele următoare.

În urma programului Individual de Parteneriat între Moldova și NATO au fost realizate o serie de acțiuni în vederea pregătirii participării militarilor moldoveni la operațiunile ONU de menținere a păcii. Pe parcursul a mai multor ani, contingente de genști ai Armatei Naționale au participat la operațiunea internațională umanitară din Irak.

În scopul sporirii nivelului de interoperabilitate practică a țărilor partener, asigurării lor cu bază metodologică, în vederea identificării și evaluării forțelor și capacităților militare, a fost inițiat procesul de Planificare și Analiză (PARP). Moldova a aderat la PARP în anul 1997. Scopul de bază al acestui proces constă în:

- ✓ Stabilirea transparenței;
- ✓ Informarea oficială și veridică;
- ✓ Acordarea de ajutor reciproc dintre Alianță și parteneri în toate aspectele ce țin de domeniile securității și apărării, prin atingerea obiectivelor de interoperabilitate.

Revenind la componenta politico-juridică și la cea instituțională în ceea ce ține de colaborarea cu Alianța Nord-Atlantică, putem afirma, ca un sistem de securitate să fie funcțional trebuie să existe un obiectiv final al politicii de securitate, care, desigur, nu trebuie abordat abstract [6]. Ca sistemul de securitate națională să fie unul de calitate este necesar crearea unui mecanism de elaborare a politici de securitate națională, iar acest mecanism, ulterior, să fie implementat de instituțiile statului.

Dacă e să menționăm cadrul politico-juridic al sistemului național de apărare și securitate atunci evidențiem următoarele acte: [2],

- Constituția Republicii Moldova (1994);
- Concepția de securitate națională (2008);
- Doctrina militară a Republicii Moldova (1995);
- Legea privind organele securității statului (1995);
- Legea securității statului (1995);
- Legea cu privire la apărarea națională (2003), cu modificările aprobate de Parlament la 15.07.2016; [7]
- Concepția reformei militare (2002);
- Strategia securității naționale a Republicii Moldova (2011);
- Analiza strategică a apărării (2011, parțial secretizată); [3], [8]

- Strategia securității energetice (până în 2030);
- Strategia națională de apărare (2018);
- Programul național de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de Secretariate al ONU privind Femeile, Pacea și Securitatea pentru anii 2018-2021.

Articolul 108 din Constituția Republicii Moldova menționează: Forțele armate sunt subordonate exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale. Constituția țării noastre înglobează o multitudine de principii supreme pentru statul nostru și conține o normă care marchează caracterul specific al politicii de securitate și apărare a statului. Norma această reprezintă neutralitatea permanentă a Moldovei și sintagma că Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare al altor state pe teritoriul său, articolul 11 din Constituție. Însă, secesionismul, staționarea ilegală a trupelor străine pe teritoriul nostru, blocajele politice și economice la care este supusă Republica Moldova, a scăzut din valoarea principiului de neutralitate și deschide ușa spre revizuirea acestei doctrine, dat fiind faptul că realitățile impun cu totul o altă abordare.

Dat fiind faptul că situația actuală, atât la nivel național cât și la nivel regional este dinamică, aceasta impune necesitatea de a adopta noi documente strategice și de securitate națională. Ba mai mult, experții din domeniul securității afirmă că este necesar de planificat o politică de securitate de viitor care să includă neapărat și modalitatea de contracarare a războaielor neconvenționale de tip nou (hibrid, proxy, informaționale). Această sarcină nu este doar pentru responsabili din ministere și agențiile guvernamentale, dar și pentru mediul academic, universitar, societatea civilă, mass-media, toți putem să contribuim, prin expertize, analize, experiență, la realizarea strategiei de securitate în viitor.

Vorbind de cadrul instituțional abilitat să promoveze și să implementeze actele normative în ceea ce ține de securitatea națională, putem remarca următoarele categorii:

Instituții de securitate, apărare și ordine publică și subdiviziunile acestora:

- Ministerul Apărării, Academia Militară „Alexandru cel Bun”;
- Armata Națională;
- Ministerul Afacerilor Interne, Inspectoratul General al Poliției, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră, Inspectoratul General de Carabinieri, Inspectoratul General pentru Situații de Urgență, Biroul Migrație și Azil, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, Colegiul Național al Poliției de Frontieră
- Serviciul Vamal;
- Serviciul de Protecție și Pază de Stat;
- Serviciul de Informații și Securitate.
- Instituții din domeniul justiției
- Ministerul Justiției;
- Centrul Național Anticorupție;
- Procuratura Generală.
- Instituții de coordonare a politicilor și cu funcție de negociere a conflictelor
- Cancelaria de Stat, prin intermediul Biroului politici de reintegrare ca parte integrantă;
- Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene.

Deseori autorii din domeniul securității internaționale pun întrebarea oare fundamentul politicii de securitate este bazat pe interesul național?. Unu, politica de securitate națională este o multitudine de concepte sau norme juridice și acțiuni care sunt îndreptate spre promovarea și protejarea intereselor naționale. Orice stat trebuie să-și promoveze interesul său național, fie este la o reuniune internațională, fie la negocieri, fie la o întâlnire oficială. Doi, ideea de interes național este prezentă în definiția securității naționale ca factor care stă la baza oricărui stat. Samuel Huntington [5] a spus: *Un interes național este un bun public care îl preocupă pe toți, sau pe cei mai mulți cetățeni; un*

interes național vital este acel interes pentru care ei sunt gata să-și verse sângele și să-și cheltuiască bogăția pentru a-l apăra. Interesele naționale combină, de regulă, securitatea cu preocupările materiale, pe de o parte, și preocupările morale și etice, pe de altă parte.

O mare oportunitate pentru Republica Moldova este statutul de membru al programului Parteneriatul pentru Pace. Acest program oferă țării noastre posibilitatea de a-și consolida securitatea dar și capacitățile de apărare. PpP ne oferă nouă posibilitatea să aplicăm în practică experiența țărilor NATO și parteneri, ne permite să pregătim cadre calificate în Armata Națională, să instruiem ofițerii în toate domeniile, să folosim schimbul de experiență în timpul exercițiilor militare la care participă Moldova. Un capitol aparte, în pregătirea soldaților noștri, este modalitatea organizării operațiunilor de menținere a păcii.

Procesul de aderare a Moldovei la Parteneriatul pentru Pace poate fi divizat în câteva etape distincte.

1. La 16 martie 1994 a fost semnat Documentul cadru, astfel, Moldova a devenit a 12-a țară semnatară și a 2-a din CSI după Ucraina.

2. Această etapă a fost caracterizată prin redactarea documentului de prezentare, în baza acestuia, în 1995, a fost elaborat Programul Individual de Parteneriat.

În PIP erau stipulate următoarele domenii de colaborare:

- I. Controlul asupra armamentelor și dezarmării;
- II. Protecția civilă;
- III. Prevenirea și soluționarea situațiilor de criză;
- IV. Planificarea și desfășurarea în comun a operațiunilor de menținere a păcii;
- V. Pregătirea cadrelor și alte aspecte de activitate militară.

Pentru ca aceste activități să fie bine coordonate, Ministerul Apărării al Republicii Moldova a delegat un ofițer la Diviziunea Cooperare Militară cu sediul la Mons, Belgia.

Cooperarea Republicii Moldova cu Alianța Nord-Atlantică în cadrul Parteneriatului pentru Pace are loc nu doar în sfera militară, dar și în cea civilă. Țara noastră beneficiază în continuare de sprijinul NATO în vederea realizării procesului de modernizare a armatei și a creării unei forțe eficiente, moderne și capabile să răspundă la multiplele amenințări. NATO susține, la nivel politic, independența și integritatea noastră teritorială.

Un alt element cheie al cooperării este suportul, din partea NATO, în implementarea agendei Femeile, Pacea și Securitatea. Alianța se implică activ în implementarea Rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU privind Femeile, Pacea și Securitatea (1325, 1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2422). Toate aceste rezoluții recunosc impactul negativ al conflictelor asupra femeilor, fetelor și încurajează participarea egală a femeilor la toate nivelurile, pornind de la prevenire și ajungând până la protecția și protejarea acestora în perioada post-conflict.

Rezoluția 1325 are un caracter obligatoriu pentru toate țările membre ONU și nu trebuie să fie ratificată suplimentar. Totodată, această rezoluție este prima care recunoaște impactul conflictelor asupra femeilor și fetelor, ea fiind adoptată la data de 31 octombrie 2000. Iar Moldova fiind membru al ONU este obligată să respecte această rezoluție dar și să o implementeze în practică. Implementarea acesteia a fost inclusă în mai multe documente naționale cum ar fi:

- Planul Individual de Acțiune al Parteneriatului Republica Moldova-NATO pentru anii 2014-2016;
- Programul național de asigurare a egalității de gen;
- Strategia națională pentru asigurarea egalității de gen pentru anii 2017-2021;
- Inițiativa de consolidare a capacităților de apărare;
- IPAP pentru anii 2017-2019.
- IPAP pentru anii 2022-2023 [10]

De asemenea, la data de 6 octombrie 2016, prin intermediul Programului Știință Pacea și Securitatea al NATO, a fost lansat proiectul Planul național al Republicii Moldova de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU, iar scopul acestuia a fost oferirea unui ajutor guvernanților în răspândirea interesului față de domeniul menționat în rezoluție. La nivel guvernamental, pe data de 21 martie 2018 a fost adoptat primul Program național de implementare a Rezoluției 1325 pentru anii 2018-2021, dar și planul de acțiuni privind realizarea în practică a prevederilor programului.

Bunăoară, informarea corectă a publicului și accesul cetățenilor la informație este o altă latură a cooperării Republicii Moldova cu NATO. În conformitate cu prevederile IPAP are loc accesul cetățenilor la informația cu privire la colaborarea între NATO și Republica Moldova. Conform aceluiași prevederi, în anul 2007, la Chișinău, a fost creat Centrul de Informare și Documentare privind NATO în Republica Moldova. Acest Centru a fost inaugurat cu suportul Ambasadei României la Chișinău, a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene și a Diviziei pentru Diplomatie Publică a NATO. CID NATO a devenit, pe parcursul anilor, o platformă de comunicare dar și de expertiză pentru societatea civilă, mediul academic, universitar, instituțiile internaționale, ambasadere acreditate la Chișinău, pe subiecte ce țin de securitate și apărare.

Revenind la articolul 11 din Constituție, apare întrebarea Fiind neutru ești într-o confuzie mare sau într-o siguranță? Acum 30 de ani, când Moldova și-a proclamat independența, guvernanții au decis să introducă statutul de neutralitate permanentă a țării noastre, dar odată cu trecerea anilor Moldova s-a pomenit cu o desconsiderare a acestui statut chiar din partea unei puteri limitrofe. Federația Rusă, în continuare susține forțele militare ale regiunii nerecunoscute din estul țării. Acest lucru, alături de nerecunoașterea internațională a statutului de neutralitate, face ca acest statut să fie mai mult formal decât real. Neutralitatea oferă o protecție slabă a statului, iar în cazul în care un actor internațional va încălca acest statut acesta greu va putea fi învinuit de încălcarea dreptului internațional. Acest fapt reduce din credibilitatea statului și face fragil sistemul nostru de securitate, Moldova, în orice moment se va putea transforma într-un generator de insecuritate în regiune. Iar prezența trupelor străine în stânga Nistrului face ca statutul de neutralitate și mai ales neadmiterea prezenței unor trupe străine pe teritoriul Moldovei, să fie încălcat.

Din spațiul post-sovietic european, doar Republica Moldova și Ucraina nu fac parte dintr-un bloc politic internațional. Totuși, Republica Moldova înțelege necesitatea unei relații bune cu NATO, atât pentru a face parte din comunitatea euro-atlantică, cât și pentru a-și îmbunătăți sistemul de apărare și securitate. Principiul de neutralitate al Moldovei, pe de altă parte, nu exclude principiile de solidaritate la nivel internațional. În așa mod, Moldova face parte din operațiunea de menținere a păcii condusă de NATO în Kosovo. Țara noastră participă la această operațiune datorită faptului că face parte din Parteneriatul pentru Pace, iar în urma participării, soldații noștri asimilează capacități antiteroriste, învață diferite tehnici de luptă și de edificare a unei securități la frontierele statului. Deci, în scopul utilizării a tuturor mecanismelor oferite de umbrela de securitate NATO, este necesară o abordare mai constructivă a parteneriatului cu NATO, să valorificăm toate oportunitățile oferite de Alianță și să învățăm odată și odată lecția că neutralitatea, în condițiile Republicii Moldova, nu oferă o protecție sută la sută.

Vorbind de sistemul de securitate al Moldovei, care este unul pueril deocamdată, trebuie să aducem în discuție și analiză conflictul înghețat din stânga Nistrului, care este o amenințare directă, serioasă la adresa democrației constituționale și fragile a țării noastre. Totuși, această amenințare nu este neapărat militară, mai ales că Rusia, din acest punct de vedere este focusată mai mult pe Ucraina, ea este una de tip hibrid și presupune șantajul prin mijloace politice din partea Federației Ruse. De menționat este faptul că în regiunea estică este prezentă o cantitate mare de muniții, iar exercițiile militare, care sunt

tot mai frecvente, cu participarea unui număr mare de participanți, subminează declarațiile Rusiei cum că această respectă statutul de neutralitate și integritate a Moldovei. Despre ce fel de politici în domeniul descurajării amenințărilor putem vorbi, dacă pentru sectorul de apărare, din PIB, sunt alocate circa 0,3-0,5%? Cu o asemenea abordare autorităților de la Chișinău le va fi extrem de greu să răspundă eficient, în cazul apariției unei situații excepționale. În cazul în care strategia Federației Ruse va avea succes în Ucraina, Republicii Moldova i se va putea reproșa că nu a depus eforturi considerabile pentru a face față unor eventuale escaladări, dat fiind faptul că regiunea din stânga Nistrului este mai bine pregătită din punct de vedere militar. Nu trebuie să uităm și de depozitul cu muniții de la Cobasna, care la fel este o amenințare la adresa securității naționale.

Clasa politică de la Chișinău trebuie să înțeleagă importanța colaborării cu NATO, dar și să știe care este direcția de cooperare în acest sens și unde ne dorim să ajungem. Atunci când pe teritoriul nostru este omniprezent fenomenul separatismului, când sunt prezente trupe străine, când spațiul nostru informațional este bombardat cu știri false și când războiul hibrid deja ne afectează nu poți face față de unul singur la muntele acesta de amenințări. Toate aceste provocări sunt extrem de serioase și greu de contracarat. Singur, un stat, care se confruntă cu atâtea și atâtea probleme, nu va fi capabil, din păcate, să asigure bunăstarea cetățenilor săi.

Când există un scop final dar și mult curaj, este mai ușor să ajungi unde ți-ai dorit, iar atunci când există anumite ezitări, frică, te pomești în situația Republicii Moldova. O problemă serioasă care duce la stagnarea relației de colaborare dintre NATO și Moldova este acel articol 11 din Constituție. În condițiile Republicii Moldova este practic imposibil să fii neutru. Dacă Moldova v-a fi atacată din punct de vedere militar, v-om fi oare noi capabili să îndeplinim prevederile articolului 11? Armata Națională v-a putea, de una singură, să aibă capacitatea de a răspunde atacurilor? Desigur că răspunsul este, cel mai probabil că nu, și atunci vine o altă întrebare, ce e de făcut? Răspunsul este simplu, începerea unui dialog cu NATO în vederea cooperării pe domeniul aderării în viitor a Moldovei în Alianța Nord-Atlantică. Noi suntem o țară mică, dar riscul amenințărilor este unul foarte și foarte mare.

Spre marele meu regret, nu vad o perspectivă reală în ceea ce ține de trecerea la o altă etapă de conlucrare cu NATO. Dar, reiterez, astăzi avem la conducere un partid pro-european, pro-atlantic, acest lucru trebuie să fie exploatat la maximum posibil, ca în 4 ani să avem deja un alt nivel de cooperare cu NATO. Dacă nu, atunci v-o continua să fim un stat generator de insecuritate din regiune. Barry Buzan în cartea sa *Popoarele, Statele și Frica* [8] menționează: O amenințare politică mai directă poate viza indivizii speciali marcați de instituțiile statului. Bătăia în ușă, la miezul nopții, din statele polițienești, este încă imaginea cea mai elocventă a acestei amenințări, dar ea apare și în forme mai puțin pregnante.

BIBLIOGRAFIE

1. Convenția de la Ottawa, Ottawa, 1997.
https://www.apminebanconvention.org/fileadmin/APMBC/text_status/Ottawa_Convention_English.pdf.
2. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind aprobarea Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018-2022: Nr. 134 din 19.07.2018. Publicat: 03.08.2018 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 285-294 art.441.
<https://www.legis.md/cautare/downloadpdf/110013>.
3. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind aprobarea Strategiei Securității naționale a Republicii Moldova: Nr. 153 din 15.07.2011. Publicat: 14.10.2011 în

- Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 170-175 art. 499. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17629&lang=ro.
4. HUNTINGTON, P. S. Ciocnirea Civilizațiilor și Refacerea Ordinii Mondiale. București, 2020.
 5. HUNTINGTON, P. S. The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. Oklahoma, 1991.
 6. KISSINGER, H. Ordinea Mondială. București, 2021.
 7. Legea cu privire la Apărarea Națională: Nr.345 din 25.07.2003. Publicat: 19.09.2003 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 200-2003 art. 775. https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=110393.
 8. Legea cu privire la secretul de stat: Nr. 245 din 27.11.2008. Publicat: 27.02.2009 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 45-46 art.123. https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=112337.
 9. Legea securității statului Republica Moldova: Nr 618 din 31.10.1995. Publicat: 13.02.1997 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 10-11 art. 117. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124125&lang=ro#.
 10. Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO pentru anii 2022-2023. <https://cancelaria.gov.md/ro/content/cu-privire-la-aprobarea-planului-individual-de-actiuni-al-parteneriatului-republica-moldova>.

CZU: 327.5

DOI: 10.5281/zenodo.6836944

RĂZBOIUL HIBRID – AMENINȚARE A SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

Victoria BEVZIUC

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

doctor, lector universitar

e-mail: victoriabevziuc@yahoo.ro

ORCID ID: 0000-0001-9189-641X

Marcel DELEU

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

masterand

e-mail: deleumarcel@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2766-1100

In the 21st century, 2022, when technologies have developed enormously, when we now ended up sending people into space not as scientists but as mere visitors, when in the 18th century Jules Verne wrote "From the Earth to the Moon" and the journey to the moon was a fantasy, The war in Ukraine once again brought to public attention the "hybrid war" term.

In this article I will analyze and try to highlight some elements related to hybrid warfare, namely: the actors involved, the risks, conventional or unconventional methods of fighting, countering, and defense measures.

Keywords: *hybrid warfare, information warfare, cyberattacks, subversive attacks, unconventional military forces, countermeasures, defensive measures, forces involved.*

Războiul mereu a implicat mai multe aspecte decât doar cel militar. Un moment de cumpănă, numit „*război hibrid*”, zguduie liniștea Europei. Folosirea unor trupe militare fără însemne naționale, a unor tactici de luptă asimetrice, dar și a acțiunilor de natură psihologică și mediatică sunt doar câteva dintre caracteristicile specifice acestei forme de conflict, denumită de strategii militare drept război *hibrid*.

Până în prezent nu putem spune că există o definiție unanim acceptată în ceea ce privește războiul hibrid, acesta rămânând încă un concept ce așteaptă completări. În 2010, NATO Military Working Group a oferit următoarea definiție: „*O amenințare hibridă este reprezentată de către orice adversar sau potențial adversar, fie că este vorba atât de un actor statal, non-statal sau grupare teroristă, ce ar deține posibilitatea de a folosi simultan mijloace convenționale și non-convenționale în scopul atingerii obiectivelor proprii*”[1].

Evgheni Mahda, profesor universitar și analist politic ucrainean, în cartea sa „Războiul hibrid” vorbește despre faptul că „*specificul unui război hibrid este că lupta se dă nu pentru teritorii, ci pentru mințile și atitudinile cetățenilor altor state*”[2].

Amenințările hibride sunt furnizate de actori statali și nestatali. Pot fi țări și instituții provocatoare care consideră o amenințare pentru interesele și obiectivele lor adversarii sau concurenții. Gama de metode și activități este largă, inclusiv: influențarea informațiilor; punctele slabe logistice precum conductele de alimentare cu energie; șantajul economic și comercial; subminarea instituțiilor internaționale, făcând regulile ineficiente; terorismul sau nesiguranța crescândă.

Amenințările hibride sunt metode și activități care vizează vulnerabilitățile adversarului. Vulnerabilitățile pot fi create prin multe lucruri, inclusiv memorie istorică, legislație, practici vechi, factori geostrategici, polarizare puternică a societății, dezavantaje tehnologice sau diferențe ideologice. Dacă interesele și obiectivele utilizatorului de metode și activități hibride nu sunt atinse, situația poate escalada într-un război hibrid, unde rolul militar și violența vor crește semnificativ [4].

Puterea și diversitatea amenințărilor și războaielor hibride vor continua să crească, reprezentând o provocare de securitate pentru guverne. Guvernele naționale deja se confruntă cu amenințări hibride, precum lupta pentru influența economică și controlul asupra infrastructurilor critice de ordin economic, monopolizarea infrastructurii de comunicare în masă, atacuri cibernetice, manipularea opiniei publice prin sursele mass-media, modelarea gândirii prin social-media [3, p.5].

În septembrie 1995, Departamentul Apărării al SUA, a publicat prima definiție oficială a războiului informațional: „Războiul informațional reprezintă acțiunile întreprinse pentru a obține superioritatea informațională, prin afectarea informațiilor adversarului, a proceselor și sistemelor informaționale, în paralel cu acțiunile întreprinse pentru a apăra propriile informații, procese și sisteme informaționale” [7, p.8].

Războiul informațional este conflictul specific erei informaționale, desfășurat de către structuri specializate, cu ajutorul sistemelor informaționale inteligente, împotriva unor ținte determinate, și folosește informația ca arma ofensiv-defensivă, pe baza unor principii, norme, reguli, strategii și metodologii de luptă deliberate, în cadrul unor misiuni, atacuri, campanii sau operații care urmăresc cunoașterea, influențarea, dominarea și controlul atitudinilor, comportamentelor, acțiunilor, voinței și deciziilor adversarului sau inamicului.

Războiul informațional poate fi întreprins pe diferite căi:

1. Transmisiile de televiziune și de radio inamice pot fi supuse bruijului.
2. Transmisiile de televiziune și de radio pot fi atacate pentru pretinse campanii de dezinformare.
3. Rețele sau întregul sistem logistic advers poate fi scos din luptă, neeficientizat.
4. Rețelele de comunicație inamice pot fi scoase din luptă sau subminate.

5. Tranzacțiile de acțiuni la burse pot să fie sabotate prin intervenții directe, electronice, sau prin derutante știri senzaționale, fie prin plasări înșelătoare dezinformate [5].

Operațiunile declanșate prin războiul informațional sunt: penetrarea calculatoarelor, spionii umani, sateliții spioni, interceptările, camerele de supraveghere video, războiul electronic, distrugerea fizică a componentelor de comunicații sau a sistemelor energetice, falsificările de documente, managementul percepției, operațiunile psihologice, virușii, viermii, caii troieni, furtul de secrete comerciale, interceptarea datelor personale, contrafacerea de mail-uri [5].

Războiul informațional este un război hibrid care are multiple moduri de a se manifesta și este destul de complex și evoluează odată cu tehnologia. E mult mai ușor acum de purtat acest război informațional pentru că acum canalele de transmitere sunt mult mai numeroase și sunt foarte greu de controlat [5].

Războiul informațional controlează deciziile și modul de elaborare al acestora; paralizează funcționarea structurilor și relațiile dintre acestea; influențează procesele decizionale; vizează structurile decizionale ale domeniului politic, economic, social și militar; blochează fluxul informațional dintre factorii politici de conducere și organismul militar, dintre structurile politice și cele administrative, dintre structurile civile și cele militare, dintre conducere și luptător; controlează mass-media pentru a denatura realitatea și pentru a micșora oportunitățile informării; creează o atmosferă falsă de neliniște sau de prea mare încredere; manipulează informațional lumea; deturneză sau anihilează armele; generează și gestionează crizele informaționale [6].

Informația este o armă foarte valoroasă, cu ajutorul ei se poate manipula, se pot schimba comportamente și acțiuni. Pentru a avea succes este important să cunoști. Odată cu apariția Internetului, posibilitățile de a cunoaște cresc exponențial cu numărul celor care pot cunoaște.

Internetul micșorează distanțele dintre indivizi, dintre civilizații, dintre oameni și statele în care trăiesc.

Războaiele informaționale au multe elemente comune din punct de vedere al obiectivelor urmărite, al mijloacelor și metodelor folosite, al instrumentelor cu ajutorul cărora ele își ating scopul [6].

Atacurile cibernetice și criminalitatea informatică sunt tot mai numeroase și mai sofisticate în întreaga Europă. Se preconizează că această tendință va continua să crească în viitor, date fiind previziunile conform cărora 22,3 miliarde de dispozitive la nivel mondial vor fi conectate la internetul obiectelor până în 2024 [8].

Un atac cibernetic presupune obținerea accesului la anumite resurse informatice în mod fraudulos și exploatarea acestor resurse pentru diverse scopuri ilegite. Un atac cibernetic la nivel statal poate fi folosit pentru destabilizare, poate fi o unealtă dintr-un atac hibrid complex sau poate afecta bunăstarea socială în general.

Din punct de vedere al războiului hibrid, poate fi un atac prin care instituțiile de apărare pierd control asupra unor unelte informatice, timp în care alți operativi ai atacatorului derulează operațiuni la sol.

O primă caracteristică a Războiului hibrid este lipsa declarațiilor formale de război dintre state, ceea ce oferă avantajul oricăror manevre diplomatice și politice. Legile consacrate ale războiului pe plan internațional sunt eludate, ca urmare a faptului că această formă de conflict încă nu a fost codificată ca atare.

Spre deosebire de alte forme de război, în cel hibrid componenta economică (sanctiuni, embargouri, fluctuația dirijată de prețuri, jocurile pieței libere) este foarte importantă.

Propaganda, ce însoțește orice formă de conflict, folosește în cazul celui hibrid îndeosebi mesaje religioase (ortodoxie vs. catolicism) și naționaliste, și nu ideologice. De altfel, propaganda joacă în cadrul războiului hibrid, un rol deloc complementar, ci la fel de important cu cel al forțelor speciale sau al sancțiunilor economice și manevrelor diplomatice.

Asimetria forțelor implicate este o altă caracteristică a acestei forme de conflict, la care participă grupări naționaliste și paramilitare, state cu forțe armate organizate, precum și organizații internaționale.

De notat că, spre deosebire de „războiul total” (așa cum a fost cea de-a doua conflagrație mondială din 1939-1945), obiectivul celor două tabere din „războiul hibrid” nu este anihilarea totală a uneia de către cealaltă, prin angajarea cvasitotală a resurselor umane și materiale naționale, ci doar controlul, dominarea, stăpânirea inamicului [10].

Ucraina duce un război pe două fronturi: unul împotriva soldaților ruși iar celălalt pe Internet.

În ambele cazuri primește ajutor din partea țărilor vestice, iar până acum pare să fi făcut față atacurilor. O parte extrem de importantă a oricărui război o reprezintă informația. Fie că e vorba de o știre transmisă telegrafic, fie de imagini dure ale unui atac sau, uneori, de detalii care pot fi amuzante, informația poate decide cursul unei confruntări armate, spun specialiștii în gestionarea conflictelor. Autoritățile ucrainene par să fi înțeles și aplicat perfect această strategie, de la informațiile publicate pe Facebook, Twitter sau pe grupurile din aplicația de mesagerie Telegram, până la intervențiile extrem de dese ale politicianilor de la Kiev, în frunte cu președintele Volodimir Zelenski.

O altă componentă importantă este securitatea cibernetică, pentru care Ucraina primește sprijin extern și la care s-au raliat inclusiv hackeri care acționează sub umbrela Anonymous [5].

Președintele Ucrainei a înțeles să vorbească prin alte canale, direct prin social media, internet în general, și se adresează direct poporului rus și pare că reușește cumva să ajungă la el. În momentul de față pe ucraineni îi avantajează modul în care se desfășoară acest război informațional.

Se urcă pe acest val de emoție incredibil de mare în favoarea Ucrainei, se generează foarte mult conținut video care se viralizează cel mai ușor. Este partea unei strategii, iar liderii ucraineni se mișcă exemplar din acest punct de vedere.

De cealaltă parte, Putin duce războiul informațional prin dezinformare, prin fake-news, prin controlul asupra televiziunilor, prin cenzură mai exact. Rusia își începe contraatacul și încearcă să blocheze informația cu privire la succesul și solidaritatea pe care o arată poporul ucrainean către prizonierii ruși.

Este vorba de informațiile aruncate în online care nu au legătură cu cele recente și au rol de a decredibiliza. O altă metodă este clonarea unor publicații media care este o practică des folosită de sistemul de propaganda rusesc [5].

În contextul condițiilor de război, este imposibil de verificat veridicitatea declarațiilor părților implicate în conflict.

În urma cercetării temei analizate am dedus următoarele **concluzii**:

1. Războiul hibrid rămâne deci, înainte de toate, un război.
2. Nimeni nu și-a putut închipui că un astfel de război este posibil în zilele noastre, dar în Ucraina e război. Mor oameni. Informațiile oficiale ale ambelor state beligerante indică faptul că pierderile produse inamicului sunt foarte mari (efectiv, armament, tehnică militară).
3. Propaganda de război își face efectul. E și normal pe de o parte, pentru a nu putea da șansă ca inamicul să-și analizeze puterea/forța de lovire/nimicire, e trist pe de altă parte, mulți militari/civili sunt dați dispăruți fără urmă, fără posibilitatea ca familiile celor dispăruți să mai aibă vreo veste de la ei.
4. S-au făcut foarte multe greșeli tactice, de-o parte și de alta, dar de pe urma cărora, Ucraina a avut câștig de cauză în acest război hibrid. La începutul războiului, partea rusă a folosit în mod deschis telefoanele mobile și internetul pentru comunicare între ei sau cu cei de acasă, partea ucraineană folosindu-se de acest avantaj în favoarea lor. Au avut și ucrainenii aceste probleme, dar și-au dat seama la timp și au interzis filmările în direcția militarilor ucraineni, a tehnicii militare și a locului de dislocare.
5. Folosirea dronelor, hărțuirea inamicului și slăbirea lui emoțională sunt noile tactici adoptate de armata ucraineană. Chiar dacă e război, se mai fac și emisiuni televizate sau pe Youtube. Rușii încă n-au fost deconectați de la internetul global, și cu un serviciu de VPN, poți accesa orice site din orice colț al lumii. Alexey Arestovich este vârful de lance al lui Zelensky în

acest război informațional, pe care îl preiau pe rând, toată presa și mass-media scrisă și televizată din lume.

6. O altă metodă de recunoaștere a combatanților ruși, folosită de către ucraineni, este folosirea „inteligenței artificiale”. Softul se numește *Clearview AI*. Acest tip de recunoaștere facială nu este perfect, după cum se spune, dar, odată ce va fi adus la capacitate maximă, va fi foarte căutat.

7. Războaiele hibride sunt războaiele viitorului. Chiar dacă din ce în ce mai multe țări dispun de arma nucleară, tot de războiul informațional se vor folosi pentru a ataca alt stat. Războiul informațional, pe zi ce trece, odată cu tehnologizarea planetei, devine din ce în ce mai invizibil, iar masele de oameni nici nu vor putea să-și de-a seama că sunt controlate.

Ca recomandare, ca o lecție a Ucrainei pentru Moldova, propunem:

1. Investirea și mai mult decât până acum în pregătirea structurilor de forță a statului;
 2. Crearea unui centru unic de combatere a războiului informațional și anume: contracararea atacurilor cibernetice și securizarea spațiului informațional;
 3. „*Poporul care nu vrea să-și hrănească propria armată, va fi forțat să o hrănească pe a altcuiva!*” – Napoleon. Cât de mică, dar Moldova trebuie să aibă armată. Statul trebuie să-și întoarcă fața spre Armata Națională; Profesionalizarea armatei cu trecerea treptată la serviciul militar doar pe bază de contract trebuie să fie o prioritate cu accent imediat;
 4. Lupta cu corupția. Orice cetățean și orice funcționar trebuie să fie conștient de asta. De inițiat o campanie națională cu genericul „*Nu da! Nu lua!*”, de adus la cunoștință tuturor despre riscurile dării/luării mitei, deoarece efectele sunt de toate tipurile, mai ales, pe termen lung;
 5. Educația mass-media (siguranța în mediul online) trebuie introdusă în școli și licee pentru a ști cum să ne informăm corect și pentru a putea să știm cum să facem diferența dintre fake-news (propaganda) și adevăr, la fel, pentru a ne putea proteja în orice alte circumstanțe;
 6. Meritocrația. O să mă întrebați probabil, ce caută acest punct aici, dar, războiul din Ucraina a demonstrat că mulți așa ziși comandanți de oști habar n-aveau cum să conducă cu trupele (lipsa de experiență e altă istorie). Să se promoveze personalul după merite, nu după criterii politice sau alte criterii;
 7. Susținerea independenței presei; susținerea libertății de exprimare (unii propagandiști vor susține că li se îngrădește dreptul la libera exprimare, dar de fapt, propaganda nu are nimic în comun cu libertatea de exprimare);
 8. Consultarea cetățenilor pe diverse probleme/proiecte, conlucrarea (convorbirea) stat – cetățean trebuie să ia o altă față după acest război;
 9. Rezolvarea diferendului transnistrean trebuie să ia o altă față după acest război, pentru că formatul actual, după cum vedem, bate pasul pe loc de 30 de ani;
 10. Adaptarea și adoptarea Strategiei Securității Naționale la rigorile vremii, deoarece deja, această strategie se poate considera învechită;
- Și nu în ultimul rând, grija față de toți cetățenii acestui stat, deoarece ei sunt comoara cea mai de preț a acestei țări. Grija, asta însemnând securitatea socială să fie garantată prin lege fiecărui cetățean al Republicii Moldova, mai ales în această perioadă, deoarece impactul economic al războiului din Ucraina asupra Republicii Moldova este mare, va fi de durată și va avea implicații economice foarte dure.

BIBLIOGRAFIE

1. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_183004.htm (accesat la 04.05.2022).
2. <https://moldova.europalibera.org/a/27738877.html> (accesat la 04.05.2022).
3. V. Sterpu, *Politica națională de securitate a republicii moldova în contextul amenințărilor și războaielor hibride*, Chișinău 2021.
4. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats/> (accesat la 04.05.2022).

5. <https://zupernews.wordpress.com/2022/03/06/razboiul-informational-tactici-de-manipulare-folosite-de-rusia-si-ucraina/> (accesat la 04.05.2022).
6. <file:///C:/Users/Enter%20Next/Desktop/379636026-Razboiul-Informational.pdf> (accesat la 04.05.2022).
7. STRAINU, E. *Războiul informațional*, București 2009.
8. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/cybersecurity/> (accesat la 04.05.2022).
9. <https://romania.europalibera.org/a/expert-atacuri-cibernetice/31687649.html> (accesat la 04.05.2022)
10. <https://historia.ro/sectiune/general/era-putin-si-razboiul-hibrid-576161.html> (accesat la 04.05.2022).

CZU: 327:616-036.21
DOI: 10.5281/zenodo.6836970

COVID-19: IMPLICAȚII PENTRU MEDIUL INTERNAȚIONAL DE SECURITATE

Viorica ȚÎCU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
doctor în istorie, conferențiar universitar
e-mail: mcernencu@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-0483-7903

Tatiana BORDINIUC

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
masterandă
email: t.bordiniuc@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4350-2516

The COVID-19 pandemic is one of the biggest global crises since World War II. At the level of international security, the pandemic seems to have accelerated trends that were already underway: the rise of nationalism against the background of globalization, deepening inequalities in failed or failing states, increasing authoritarian regimes and the risk of military confrontations.

Some authors believe that the international environment will be marked by multipolarity, while others argue that the future belongs to multilateralism, following the new direction of the Biden administration.

In this context, the COVID-19 crisis can be used as an opportunity for socio-economic, geopolitical and defense reset, including accelerating digital transformations, managing climate change and new biological threats.

Keywords: Covid-19, cooperation, confrontation, nationalism, globalization, mask diplomacy, vaccine geopolitics, authoritarianism, multilateralism.

Pandemia COVID-19 este percepută drept una din cele mai profunde crize globale de la al Doilea Război Mondial, care ar putea destabiliza un sistem internațional deja asediat. Din 1945 până în 1991, lumea a fost într-un precar echilibru datorită comportamentelor avute în politica internațională ale celor două superputeri – SUA și URSS [12]. După Războiul Rece a fost adoptat un nou sistem internațional marcat de trei forțe: una geopolitică, una economică și una tehnologică – putere americană, piețe libere și putere informatică. Toate păreau să

conlucreze pentru crearea unei lumi deschise și prospere. Dar tot era o lume plină de crize – dintre care unele aveau să scape de sub control. Războaiele iugoslave, colapsul financiar al Asiei, atacurile din 11 septembrie 2001, criza financiară mondială din 2008 și Covid-19. Toate sunt șocuri asimetrice – lucruri care sunt mici la început, dar ajung să trimită unde seismice în toată lumea [16, p. 18].

COVID-19 a izbucnit într-un peisaj de schimbare: chiar înainte de apariția pandemiei, incertitudinea devenise un element definitoriu al sistemului internațional – de la declinul conducerii americane și intensificarea rivalităților sino – americane la erodarea globală a democrației. UE se confrunta cu aspecte legate de negocierea relațiilor post Brexit cu Regatul Unit, ascensiunea formațiunilor politice de extremă dreapta la conducerea unor state membre, criza refugiaților (tergiversată de aproape cinci ani), amplificată de șantajul Turciei privind deschiderea frontierelor pentru migranții aflați pe teritoriul său, precum și relația din ce în ce mai dificilă cu partenerul strategic american. Totodată, printre principalii factori de (in) securitate pot fi amintiți și „revizionismul” Rusiei, statele eșuate sau în curs de eșuare, „expansionismul” Chinei, provocarea teroristă mereu prezentă, activitățile ostile în domeniul cyber și militarizarea spațiului cosmic [15, p. 173].

La aceste amenințări COVID-19 a adăugat un șoc strategic masiv, subliniind natura imprevizibilă și incertă a mediului contemporan de securitate. Panica totală și blocarea umană fără precedent a generat asocieri cu un război împotriva unui inamic invizibil, modificând fundamental până și modurile în care lumea definește securitatea.

Adevărul este că din perspectivă istorică lumea a trecut prin mai multe pandemii: ciuma bubonică (moartea neagră) din 1346, gripa spaniolă din 1918, gripa rusească din 1957 sau gripa din Hong Kong din 1968. Diferența dintre pandemiile anterioare și pandemia COVID-19 este că aceasta din urmă a fost anticipată, și totuși, prevenirea nu a fost făcută.

În ultimile decenii, epidemiile de SARS, MERS, gripa aviară, gripa porcină și Ebola s-au răspândit rapid și pe scară largă, ceea ce i-a făcut pe mulți experți să avertizeze că este foarte probabil să ne confruntăm în curând cu o epidemie cu adevărat globală [16, p. 16]. În plus, în strategiile militare de apărare și de securitate ale statelor, pandemiile sunt incluse printre amenințări previzibile [9, p. 7].

De ce nu a fost tratat serios acest potențial pericol? Probabil, că în mai toate grilele de analiză de risc și estimările de securitate naționale, amenințarea numită epidemie (sau pandemie) a fost trecută în zona căreia i se acordă întodeauna cea mai mică atenție, și implicit cele mai mici resurse: cea care reunește amenințări cu probabilitate mică și impact relativ redus. Întodeauna, procesele de decizie în materie de securitate se concentrează pe amenințări cu grad mare de probabilitate și impact, apoi pe cele cu probabilitate mare, dar cu impact mic și eventual, dacă rămân resurse (de timp, cunoaștere, umane, financiare), pe cele cu probabilitate mică și impact mare [15, p. 25].

În fața modului iresponsabil în care China a gestionat criza COVID-19 în perioada embrionară și a răspândirii rapide a pandemiei în întreaga lume, s-a remarcat lipsa unei acțiuni globale în timp util din partea marilor actori. Deși pandemia a afectat întreaga lume, guvernele au fost cele care au condus răspunsurile naționale, în timp ce organizațiile internaționale au demonstrat inadecvare.

Pandemia COVID-19 a generat accelerarea și acutizarea unor tendințe, cu implicații majore pentru mediul internațional de securitate.

Consolidarea naționalismului și a polarizării. Efectele pandemiei au fost acelea de a adânci și accelera erodarea echilibrului geopolitic, precum și aspectele definitorii ale ordinii globale [15, p. 44].

Pe fundalul manifestării în cazuri izolate a sprijinului și colaborării la nivel internațional în prima fază a pandemiei, naționalismul și polarizarea au început ascensiunea în multe țări, în special naționalismul exclusiv. Pentru adepții naționalismului „salvator”, globalizarea nu a reprezentat o soluție, ci mai degrabă o „amenințare” [5, p. 30]. Accentul pus pe securitatea

internă a produs repercursiuni asupra percepției fluxurilor migratorii, în special față de migrații care proveneau din zone puternic afectate de virus.

Totodată, concurența pentru provizii medicale limitate și pentru dezvoltarea de vaccinuri demonstrează modul în care preocupările privind sănătatea, economia și securitatea națională ale statelor au intrat în coliziune unele cu altele, generând tendințe izolaționiste și protecționiste. Treptat, naționalismul îngust s-a suprapus peste polarizarea din ce în ce mai evidentă pe axa Beijing – Washington, ca urmare a acuzațiilor repetate aduse regimului comunist chinez [5, p. 30].

Consolidarea autocrațiilor și autoritarismului. Răspunsul în aparență mai eficient al Chinei în gestionarea crizei sanitare a determinat consolidarea tendințelor spre modele politice și instituționale autoritare. Pe lângă statele consacrate din Asia și Orientul Mijlociu, țări precum Turcia, Brazilia, India s-au inspirat de la acest model, cu câțiva aspiranți chiar și în UE. Regimurile autoritare au exploatat pandemia pentru a consolida pozițiile la nivel intern, prin impunerea de noi sisteme de control și supraveghere asupra populațiilor.

Unele țări au folosit pandemia ca pretext pentru a reprima mai sever disidența și a restrânge libertățile civice - tendință atestată în Ungaria și Polonia. Situații similare au avut loc și într-un număr de state din Africa de Vest. În Rusia, pe fundalul crizei COVID-19 au fost adoptate amendamente constituționale cruciale în scopul prelungirii și consolidării regimului autoritar.

Contextul pandemic a creat „condiții” pentru regimurile autoritare de a-și continua politica externă agresivă. În acest sens, guvernul chinez a folosit contextul pandemic pentru a impune legislația privind securitatea națională și pentru reprimarea mișcării pro democratice din Hong Kong. Represiunea și genocidul din Xinjiang și centralizarea autorității în Hong Kong denotă că regimul a devenit mai totalitar.

Adâncirea inegalităților. Pandemia COVID-19 a exacerbât inegalitățile socio-economice la nivel mondial și a afectat în mod disproporționat persoanele cele mai sărace și cele din categoriile cele mai dezavantajate, marginalizate și neprotejate, inclusiv migrații.

În contextul crizei de sănătate și aplicării măsurilor guvernamentale restrictive de distanțare socială în diferite state, António Guterres, Secretarul General al ONU, sublinia că „*pandemia declanșată de COVID-19 s-a transformat rapid într-o criză a drepturilor omului*” prin instituirea și aplicarea măsurilor de distanțare fizică între persoane, care a dus la limitarea sau anularea unor drepturi ale omului, exercitate în mod curent. Guvernele unor state din Orientul Mijlociu, precum Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită și Yemen, au restricționat accesul la informații și libertatea de exprimare, emițând decrete care interziceau tipărirea și distribuirea ziarelor, ca răspuns la pandemia COVID-19.

Consecința economică a pandemiei COVID-19, împreună cu conflictele și vremea extremă, a condus la insecuritatea alimentară la nivel mondial la cel mai înalt punct din ultimul deceniu, amplificând riscul de instabilitate, numărul de persoane care se confruntă cu nivelurile ridicate de insecuritate alimentară acută fiind în creștere [6, p. 4].

În timp ce anumite sectoare și industrii s-au transferat în mediul online, indicând calea către inovații, milioane de muncitori și-au pierdut mijloacele de existență rămânând în pericol. Creșterea fără precedent a șomajului are un impact dramatic asupra mijloacelor de trai, bunăstării și sănătății lucrătorilor și a familiilor acestora. Sectoarele cele mai grav afectate – servicii, ospitalitate, turism și sectorul informal, au angajat femeile în mod disproporționat, care de asemenea au suportat cu greu creșterea sarcinilor de îngrijire și munca neremunerată.

COVID-19 a adus provocări fără precedent în viețile oamenilor, punându-le în pericol sănătatea, resursele economice, libertatea de mișcare și, nu în ultimul rând, relațiile lor sociale [apud 7], a agravat situația umanitară critică a persoanelor vulnerabile, în special în zonele de conflict, în taberele de refugiați și în statele fragile, precum și în rândul comunităților indigene. Totodată, incertitudinea și lipsa capacității oamenilor de a controla viitorul, alături de măsurile de distanțare socială și o listă cumulativă de frustrări au contribuit la crearea unui mediu predispus reacțiilor violente [7].

Lipsa de încredere între cetățeni și reprezentanții instituționali riscă să pună în pericol încercările de combatere a crizei de sănătate, așa cum a făcut Ebola în Guinea, Liberia și Sierra Leone în 2014.

Evidențierea cooperării internaționale eșuate și a confruntărilor hibride

În prima fază, pandemia a relevat o disponibilitate redusă de cooperare internațională, în prima fază. Lipsa de transparență în ceea ce privește reacția inițială a Chinei la epidemia COVID-19 a vizat ascunderea amplitudinii problemei, încercările de manipulare și de nedivulgare a informațiilor, slaba comunicare cu OMS, sunt doar câteva exemple pertinente. Primele reacții guvernamentale, ca răspuns la pandemie s-au limitat la frontiere, protocoale privind circulația, interzicerea exporturilor. În categoria tendințelor preexistente se înscriu și evoluțiile organizațiilor multilaterale supuse criticilor de osificare, birocratizare și, uneori, de ideologizare. Marile instituții multilaterale cu pondere globală, OMS, OMC nu au avut reacții notabile, determinând statele să blocheze călătoriile și comerțul și generând competiția ideologică între democrație și autocrație.

CSONU, care în timpul focarului de Ebola din Africa din 2014 a emis o rezoluție, nu a putut acționa în mod similar din cauza dezacordurilor a două dintre cele cinci puteri permanente cu drept de veto ale sale – SUA și China.

Noutatea crizei declanșată de COVID-19 constă în faptul că este prima pandemie a epocii digitale, pe fundalul dependenței tot mai mare a puterilor globale de tehnologie și internet, atacurile, dezinformarea și manipularea cibernetică nepierzându-și din virulență. În acest sens, sursa pandemiei COVID-19 a devenit cel mai mare spațiu de manevră a războiului informațional. Cu exportul de soft power prin pseudo-ajutoare („diplomația măștilor”) și operațiuni de dezinformare, atât China, cât și Rusia au urmărit exploatarea beneficiilor geostrategice („ruperea” Italiei de Europa, pseudo-ajutorul Chinei și Rusiei când „UE nu face nimic”).

Pe termen mediu, competiția între principalii actori statali asupra dezvoltării unui vaccin a reprezentat un demers similar cursei înarmării nucleare, menit să consolideze poziția pe scena internațională [1]. După dezvoltarea antidoturilor, marile rivalități s-au manifestat prin subminarea produsului competitorului. Confruntarea s-a transferat la nivelul disputelor politice din interiorul statelor, dar mai ales între partide politice cu orientări și finanțări venind din surse distincte (pro-occidentală, pro-rusă sau filo-chineză). Ulterior, condiționările politice ale livrărilor au dublat o adevărată geopolitică a vaccinurilor, axată pe două componente: reafirmarea opțiunilor și confirmarea faliilor de încredere și relaționare, respectiv bătălia pentru spațiile de dispută dintre blocuri [2].

Pe măsură ce pandemia s-a desfășurat, organizațiile internaționale și-au consolidat și diversificat răspunsurile colective pentru dezvoltare și asistență umanitară, COVID-19 transformând sănătatea publică într-un domeniu de înaltă politică. Dezvoltarea vaccinurilor și partajarea acestora a reprezentat nu doar un mecanism de exercitare a solidarității, ci și un instrument de soft power, manifestată de „diplomația vaccinurilor”. Pe de altă parte, realizarea obiectivului strategic al OMS de a pune capăt pandemiei până la mijlocul anului 2022 rămâne în continuare incert, în condițiile în care, continente întregi, precum Africa, nu au atins rata de vaccinare de 75 %.

Criza COVID-19 a accelerat scăderea influenței atât a SUA, cât și a Europei. Chiar dacă devenise clar rolul deosebit al agențiilor multilaterale și al partajării problemelor în astfel de momente, ambivalența americană de lungă durată cu privire la instituțiile de guvernare globală a fost adusă la un nivel cu totul diferit. În apogeul crizei, administrația Trump și-a retras finanțarea OMS, cu toate că devenise clar că nici o țară, chiar și una la fel de puternică ca SUA, nu ar putea face față crizei și ramificațiilor sale din sectorul sanitar, economic și social în mod izolat.

Pandemia COVID-19 a amplificat tensiunile geopolitice, marile puteri jucând pentru influență: China și-a consolidat poziția de superputere alternativă emergentă, iar Rusia a revenit la politica sa tradițională de creare a sferelor de influență pe baza controlului teritorial ale unor

poziții strategice cheie și pe argumentul puterii militare. Totodată, pandemia a determinat schimbări în prioritățile de securitate pentru majoritatea statelor. Pe măsură ce armatele se confruntau cu apeluri din ce în ce mai mari de reducere a bugetelor, au apărut decalaje în ONU privind operațiunile de menținere a păcii și pregătire militară, operațiuni de combatere a terorismului, monitorizarea, verificarea și respectarea controlului armelor. Activitățile cu caracter militar în Africa de Nord, Orientul Mijlociu, zona Mării Negre sau Marea Chinei de Sud sunt doar câteva exemple care atestă că pandemia COVID-19 nu a redus conflictele, tensiunile sau manifestările de proiecție a forței militare.

Creșterea demonstrațiilor civile violente. O mare parte se datorează măsurilor stricte de carantinare luate de statele din jurul lumii, la care se adaugă valurile de atacuri xenofobe și rasiste îndreptate către comunitatea asiatică [7]. La fel ca schimbările climatice, COVID-19 a devenit un nucleu pentru realități alternative. Unii protestatari nu au contestat doar măsurile politice, cum ar fi măștile sau blocajele, ci și au negat însăși existența Covid-19. Curentul de a contesta măsurile restrictive a fost tot mai puternic exprimat în stradă, prin demonstrații violente în state precum Italia, Franța, Germania, Olanda, Spania, Belgia, Canada.

Violențele în creștere s-au manifestat prin proteste deschise sau pe rețelele de socializare, prin manifestări rasiste la adresa lucrătorilor, imigranților și refugiaților de alte naționalități, găzduiți pe perioada pandemiei de anumite state. În India, de exemplu, lucrătorii migranți au protestat pentru a-și solicita achitarea salariilor, și posibilitatea de a se întoarce în țările de origine. În Africa, autoritățile au folosit excesiv forța și au acționat violent în a suprima orice formă de nerespectare a măsurilor pandemice. În primul val al pandemiei, în Nigeria, ca răspuns la demonstrațiile organizate, poliția a ucis mai mulți oameni decât coronavirusul în sine.

Principalele acte de violență au inclus luptele dintre protestatari și forțele de ordine, cât și vandalizarea diferitor proprietăți publice. În unele state, militarizarea carantinei în primul val al pandemiei i-a forțat pe oameni să aleagă între a sta în locuințele lor sau a ieși din casă cu riscul de a fi amendați de poliție. Ca urmare, multe din regulile impuse în următoarele valuri de COVID-19 au fost fie respectate parțial, fie ignorate, sporind confuzia, frustrările și implicit reacțiile agresive ale oamenilor. Agravarea acestor demonstrații a fost provocată și de șomaj, insecuritate socială, precum și respingerea vaccinării obligatorii [7].

Dar nu toate protestele au fost corelate cu pandemia. În cazul SUA, protestele antiizolare au fost urmate de ample mișcări împotriva rasismului, care s-au extins și în alte țări (Australia, Franța, Germania, Japonia, Noua Zeelandă, Portugalia, Regatul Unit). Demonstrațiile masive au atras atenția asupra practicilor abuzive ale poliției, marcând schimbări ulterioare majore în politicile rasiale și de finanțare a forțelor de ordine [7]. Pe de altă parte, în Belarus, suprimarea violentă a protestelor anti-guvernamentale au dus la cea mai drastică reducere a păcii în Europa și a doua cea mai drastică din lume [apud 7].

Impunerea vaccinării obligatorii în unele state și manifestațiile masive anti vaccinare pe parcursul anului 2021 au reprezentat un semnal al limitelor acceptabilităților politicilor publice actuale asociate Covid-19. Totodată, măsurile de lockdown și exploziile de cazuri în state în care procesul de vaccinare era masiv (Israel, Franța) a afectat credibilitatea autorităților și comunității științifice, cu precădere acolo unde era vorba despre criterii negociate politic: acceptarea imunității naturale după boală pentru 180 de zile pentru validarea Certificatului Verde sau admisibilitatea dozei booster. Acest context a fost exacerbă de confruntarea cu multiple crize suprapuse: criza energetică sau cea a prețurilor la produsele energetice, inflația, criza lanțurilor de furnizori, a transporturilor din zonele aglomerate obligatorii de trecere etc., acceptabilitatea politicilor publice devenind critică.

Criza pandemică a generat schimbări profunde, inclusiv de paradigmă, cu precădere în rândul statelor prospere, care au trăit până nu demult cu iluzia (falsă) că au totul sub control. Totuși, COVID-19 are potențialul de a zdruncina structurile de putere globală, într-o lume post pandemică dezordonată și multipolară. Unii autori susțin că ordinea mondială va înceta să fie unipolară sau bipolară și că vor exista noi state sau actori care se vor echilibra reciproc într-o ordine multipolară. Unele dintre aceste state vor juca un rol activ în regiunile lor, în timp ce

alteale vor avea un rol activ în lume. Este de așteptat ca și actorii non-statali să profite din plin în perioada post pandemică de prilejul de a reapărea pe scena globală, cu precădere în regiunile mai puțin dezvoltate.

Scenariile cele mai probabile oscilează între două variante: o lume multipolară, cu rivalități între marile puteri, și cu războaie, cu ambiții și lideri inadecvați, sau un leadership transatlantic, definit de necesitatea coordonării eforturilor globale pe linia statelor occidentale, democratice și organizațiilor care le definesc obiectivele comune. Dintr-o altă perspectivă analitică, nu putem nega procesele derivate (accelerate) de contextul pandemic, cu reverberații pentru mediul internațional de securitate în era post Covid-19.

Globalizarea și naționalismul Efectele pandemiei constau în faptul că paradigma optimistă a globalizării a fost zdruncinată. Dacă înainte de COVID-19 erau promovate efectele pozitive ale globalizării prin prisma solidarității și guvernărilor de succes în probleme precum mediu, climă, drepturile omului și prevenirea conflictelor, criza a generat trecerea în prim-plan a consecințelor negative ale globalizării și a unor astfel de interacțiuni. Unii analiști anticipează schimbări epocale în economia mondială și comerțul internațional: o tendință de deglobalizare caracterizată de creșterea naționalismului și protecționismului și scurtarea lanțurilor de aprovizionare.

Alți autori consideră că globalizarea va rămâne un fenomen definitoriu al peisajului economic și tehnologic al secolului XXI, însă va suferi ajustări esențiale. Vulnerabilitățile delocalizării unor industrii strategice, precum cea farmaceutică, medicală sau dezavantajele lanțurilor de aprovizionare și transport foarte lungi au devenit mai pregnante ca niciodată. Din 2008, agenda politică în multe țări (în special în Occident) a pus accentul pe o mai mare localizare, în era post-pandemică, probabil, această tendință, va fi accelerată.

Activiștii de dreapta și partidele verzi care deja stigmatizau călătoriile aeriene și cereau o retragere împotriva globalizării vor fi încurajați de efectul pozitiv pe care pandemia l-a avut asupra mediului (mult mai puține emisii de carbon, mult mai puțină poluare a aerului și a apei). Chiar și fără presiunea extremei drepte și a activiștilor verzi, multe guverne vor exclude situațiile de dependență comercială, care nu mai sunt acceptabile din punct de vedere politic (exemplu – 97% din antibioticele furnizate în SUA provin din China). Rezultatul cel mai probabil al ajustării globalizării se va afla într-o soluție intermediară – regionalizarea. Succesul UE ca zonă de liber schimb sau ASEAN, sunt cazuri ilustrative ale modului în care regionalizarea poate deveni o versiune redusă a globalizării. Chiar și cele trei state care compun America de Nord fac comerț acum mai mult între ele decât cu China sau UE.

Încă înainte de pandemie, companiile au admis posibilitatea dezvoltării lanțurilor de aprovizionare secundare, care ar permite supraviețuirea unei afaceri dincolo de puterea de decizie a Beijingului. De ani de zile, cu excepția parțială a comerțului direct dintre SUA și China, globalizarea (măsurată prin schimbul de mărfuri) a devenit mai mult intraregională decât interregională. Pandemia COVID-19 doar va accelera această divergență globală, pe măsură ce America de Nord, Europa și Asia se concentrează din ce în ce mai mult pe autosuficiența regională, decât pe lanțurile de aprovizionare globale îndepărtate. În cazul SUA, este posibilă o relocalizare a lanțurilor de aprovizionare din China spre America Latină. O strategie similară ar putea fi aplicată și în UE, cu o posibilă relocalizare a lanțurilor de producție în subregiunea magrebiană (Maroc, Algeria, Tunisia).

Globalizarea în domeniul digital va fi însă accelerată semnificativ, fiind stimulată de noi tehnologii în domeniile serviciilor, culturii, educației online. Interconectarea globală, prin tehnologie, va continua să faciliteze activitățile oamenilor, însă existența acesteia ca element relevant pentru societate, va determina noi reflecții asupra modelelor de guvernare.

Stimularea avansului tehnologic (digitalizarea și informatizarea). Pentru că tot este comparată cu perioadele de război, pandemia va accelera evoluțiile tehnologice și, probabil va determina noi descoperiri științifice. Așa cum în perioada războielor au fost realizate multiple descoperiri utilizate în luptă, dar rapid asimilate în sectorul civil/economic (de la radar până la arma nucleară), similar și evoluțiile tehnologice vor fi stimulate de lucru la distanță, necesitatea crescândă a digitalizării și inovării în domeniul IT.

În spațiul de guvernare, criza COVID-19 a accelerat deja adaptarea proceselor democratice la noile practici și tehnologii – campanii electorale prin platforme virtuale, votul prin corespondență, desfășurarea activității legislative în regim online, ș.a. Practicile adoptate în perioada de „carantină” (munca la distanță, educația online, telemedicina) vor deveni activități normale, adaptându-se la realitățile post Covid-19.

Dinamica evoluțiilor tehnologice va avea în continuare impact semnificativ și în plan militar. Dezvoltarea și folosirea sporită a platformelor militare comandate de la distanță – așa numitele drone aeriene, terestre, marine sau submarine – nu mai este o noutate. Robotizarea sistemelor de luptă este posibilă, în contextul în care SUA, Rusia sau China nu fac un secret din faptul că sunt angajate în dezvoltarea (aplicarea) de rachete hipersonice, care nu vor putea fi interceptate de actualele sisteme de apărare antirachetă. Se va amplifica preocuparea proliferării tehnologiilor anti-satelit, spațiului cibernetic și cel extraatmosferic, recunoscute deja ca domenii operaționale militare.

Creșterea regimurilor autoritare și riscului confruntărilor militare. Este posibil să se dezvolte o creștere a regimurilor autoritare, dictatorii profitând de această pandemie pentru a concentra puterea, exemplul lui Victor Orban, în Ungaria, considerat primul dictator al UE fiind relevant (în aprilie 2022, partidul acestuia a câștigat alegerile parlamentare).

Un cadru de analiză relevant reprezintă perspectivele regimului de la Moscova. Este posibil ca Vladimir Putin să nu supraviețuiască personal perioadei post Covid-19, dar „putinismul” sigur o va face. Sub Putin, Moscova a fost în stare să aibă grijă de clasa ei conducătoare, precum și de oligarhii de nivel național. Criza Covid-19, combinată cu efectele războiului din Ucraina ar putea determina ieșirea lui Putin de pe scena politică. Cu toate acestea, bizuirea tradițională a acestei națiuni pe o conducere puternic centralizată, crează posibilitatea accederii la putere a unei personalități „gen Putin”, Rusia reafirmându-se posibil, într-o manieră la fel de militantă ca anterior în Europa și oriunde altundeva.

Totodată, riscul COVID-19 „justifică” aplicarea tehnologiilor moderne pentru ample campanii de dezinformare și supraveghere aproape totală, precum telefoane inteligente în China, recunoașterea facială în Rusia, roboți de poliție în Tunisia, dronele în India sau brățărilor inteligente în Coreea de Sud. Aceste practici vor fi utilizate și după pandemie, extinzându-se abuziv și pentru spionarea adversarilor politici sau suprimarea disidenței, determinând totodată regândirea modului de operare al serviciilor de informații.

Există o interdependență între creșterea (perpetuarea) regimurilor autoritare și riscul apariției (escaladării) confruntărilor militare, contextul global actual (și regional deopotrivă) confirmând această afirmație. Perpetuarea regimului autoritar de la Moscova în contextul amendamentelor constituționale din 2020 și declanșarea războiului din Ucraina reprezintă cel mai recent exemplu.

Influența tot mai mare a Chinei în regiune (exercițiile militare în apropierea Taiwanului și activitățile aeriene și maritime din jurul unui lanț de insule din Marea Chinei de Est administrate de Japonia), creează premise de izbucnire a unei confruntări militare. Mai mult, în cadrul primului turneu din Asia, președintele Joe Biden și-a declarat angajamentul pentru o posibilă intervenție militară a SUA pentru apărarea Taiwanului, în cazul unui atac al forțelor chineze. Deși Taiwanul, cât și Ucraina sunt diferite în multe privințe, ele sunt adesea comparabile datorită statutului lor de democrații aliniate cu SUA, revendicate de regimuri autoritare din China și Rusia și în același timp ostile Washingtonului.

Creșterea inegalităților (state fragile și eșuate) și noi valuri de migrație în masă

În următorii ani, pe măsură ce efectele pandemiei vor crea dificultăți la nivel global, multe state care prezintă caracteristici de fragilitate riscă să eșueze, cu precădere în Africa. Cauzele sunt multiple și interconectate – de la disparități economice, probleme sociale, corupție și ineficiență politică, până la conflicte externe sau interne și dezastre naturale. Se estimează că aproximativ 1,8 – 2 mlrd. de oameni trăiesc în state fragile, număr preconizat să crească în perioada post pandemică.

În zone mari din Africa Subsahariană, dar și în anumite părți ale Asiei și Americii Latine, milioane de oameni depind zilnic de un venit minim pentru a-și hrăni familiile. Combinația dintre creșterea șomajului și insecuritatea alimentară ar putea declanșa tulburări sociale la scară largă, riscul terorismului, înrădăcinarea autoritarismului sau pericolul exacerbarii conflictelor, urmate de mișcări în masă ale migrației și a refugiaților. Statele mai bogate, care ignoră țările fragile și în declin, riscă să se confrunte cu efecte secundare, reprezentate de noi valuri de migrație în masă în direcția lor, precum cele care au avut loc în Europa în perioada 2015 – 2016.

O posibilă inegalitate este legată și de cibernetizarea muncii, în care cei care pot lucra în fața calculatorului vor fi avantajați, în timp ce lucrătorii cu activități care presupun prezența fizică vor fi lăsați în urmă.

Printre semnele schimbării de paradigmă în contextul crizei COVID-19, cea mai evidentă este dispariția bruscă a ideologiei legate de „ziduri”. Răspândirea virusului în toată lumea a demonstrat că nici un continent nu este o insulă (un spațiu autonom) și, dacă nu se va consolida reziliența regiunilor fragile și afectate de conflicte într-o manieră integrată, efectele ignoranței vor lovi înapoi în granițele statelor dezvoltate.

Mulți autori consideră că lumea trebuie să se pregătească pentru o eră în care pandemiile și amenințările biologice vor fi tot mai frecvente (exemple recente – cazurile de hepatită misterioasă și cele de variolă a maimuței), accentuându-se necesitatea consolidării capacității globale de monitorizare și de răspuns la noi focare de virusuri.

Viitoarele pandemii sunt inevitabile, iar următoarele războaie probabil, vor implica utilizarea biotehnologiei și noilor arme biologice. Sunt state care au investit deja în doctrine, concepte, capacități avansate de biotehnologie. Odată cu explozia progreselor în domeniile comerciale ale ingineriei genetice, biologiei sintetice și disciplinelor conexe, spațiul biologic ar putea deveni al șaselea domeniu de operare al armatei în anii 2030.

Pe de altă parte, există opinii care susțin că în anii următori vom asista la folosirea din ce în ce mai mult a inițiativelor de sănătate de către diferite state, ca mijloc de consolidare a securității, de proiectare a soft power și a influenței pentru îmbunătățirea imaginii internaționale sau sprijinirea obiectivelor tradiționale de politică externă.

Unii autori consideră multipolaritatea va fi noul cadru geopolitic post pandemic, cu rivalități între marile puteri și conflicte militare iminente. Alții, sugerează că orientarea administrației Biden către multilateralism marchează momentul revigorării leadershipului transatlantic pe linia statelor democratice și organizațiilor internaționale (globale și regionale).

Toate scenariile pe termen scurt și mediu depind de maniera în care recesiunea economică cauzată de pandemie (mai nou, și de repercursiunile războiului din Ucraina) va fi gestionată. Similar amenințărilor neconvenționale care au evidențiat nevoia consolidării securității colective, pandemia COVID-19 a readus în discuție necesitatea de a crea sinergii între elementele mediului internațional de securitate, consolidarea rezilienței și a managementului riscurilor, a capacităților instituționale, a comunicării strategice și a infrastructurilor critice, care să permită identificarea și gestionarea cu celeritate a noilor amenințări. În contextul amenințărilor globale în continuă schimbare, intensificarea cooperării internaționale nu mai reprezintă o opțiune, ci o necesitate absolută, iar în cazul organizațiilor multilaterale trebuie să fie o condiție *sine qua non*, întrucât problemele globale necesită soluții globale.

Ne confruntăm cu o schimbare de eră și de paradigmă. Problemele globale aprofundate de pandemie – de la sănătate la economie, climă, digitalizare sau apărare necesită soluții globale și angajament multilateral, criza COVID-19 demonstrând că lumea se află în aceeași „barcă”. Prin urmare, mediul internațional de securitate în anii următori va depinde ca precondiții, de înțelepciunea politică a principalilor actori globali, precum și de viziunea lor strategică.

BIBLIOGRAFIE

1. BIALASIEWICZ, L. Vaccine geopolitics, „big” and „small” and Europe’s challenge. <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/vaccine-geopolitics-big-and-small-and-europes-challenge/>
2. CHIFU, I. Geopolitica, diplomația și confruntarea vaccinurilor: noua arhitectură relațională globală. https://adevarul.ro/international/in-lume/geopolitica-diplomatia-confruntarea-vaccinurilor-noua-arhitectura-relationala-globala-1_602c15235163ec4271101e20/index.html
3. CHIFU, I. Infodemie trilaterală în pandemia de coronavirus: China, Rusia, Iran împotriva Lumii Libere. https://adevarul.ro/international/in-lume/infodemie-trilateral-pandemia-coronavirus-china-rusia-iran-lumii-libere-1_5ea70e405163ec42712fa672/index.html
4. CIMMINO, J., KATZ, R., KROENIG, M., LIPSKY, J., PAVEL, B. A global strategy for shaping in the Post-COVID-19 World. Washington DC, 2020.
5. COSTEA, V. A. Post-pandemie. Perspective și provocări privind inversarea valorilor sociale și politice. Pulsul Geostrategic, nr. 280 (mai-iunie). București, 2020.
6. COVID-19: Potential Implications for International Security Environment – Overview of Issues and Further Reading for Congress. Congressional Research Service, 2021.
7. DOJAN, S. Indicele Global al Păcii în pandemie: violență și instabilitate politică | Cum este afectată democrația. <https://romania.europalibera.org/a/indicele-global-pacii-pandemie-violenta-democratie/31314982.html>
8. Evaluare strategică 2020: Securitatea, între pandemie și competiție. Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. Centrul de Studii Strategice de Apărare și securitate. București, 2021.
9. GARDINI G. L., The world before and after Covid-19. Salamanca-Stockholm, 2020.
10. GAUB, F., BOSWINKEL, L. The geopolitical implications of the COVID-19 pandemic. Belgitum, 2020.
11. GVINERIA, S. Euro-Atlantic security before and after COVID-19, Journal on Baltic Security. Volume 6: Issue 1.
12. HLIHOR, C. Pandemia de COVID-19 și politica internațională. Câteva considerații prin prisma teoriei șocului strategic și geopolitic. <http://revistasferapoliticii.ro/sfera/2021-Special/art08-Hlihor.php>.
13. Impact strategic. Revistă științifică trimestrială. Nr. 2 (75). București, 2020.
14. SCHWAB, K., MALLERET, T. COVID-19: the great reseal. Geneva, 2020.
15. TODERAN, O., CELAC, S., SCUTARU, G. Lumea de mâine. Ce urmează după pandemie? București, 2020.
16. ZAKARIA F. Zece lecții pentru o lume postpandemică. București, 2021.

CZU: 336.747.5:[327+351.86(478)]

DOI: 10.5281/zenodo.6836996

CRIPTOMONEDA CA AMENINȚARE LA ADRESA SECURITĂȚII REGIONALE ȘI NAȚIONALE

Andrei FORTUNA

Republica Moldova, Chișinău

Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

doctor în științe istorice

e-mail: andreifor@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4181-0152

Vlad DIMITRIU

A specific feature of cryptocurrencies is that they are generally not issued by any centralized authority. As such, they are considered by many investors to be immune to attempts at manipulation or government intervention. To create and secure them, virtual currencies use state-of-the-art blockchain.

Blockchain is a technology that, today, is almost impossible to break and / or falsify. Through this "blockchain" as it would be translated into Romanian, cryptocurrency transactions are divided into many small pieces, which are stored and managed by a group of computers. Thus, in order for someone to be able to decode the code of a crypto, they should have access to all the computers that store these small pieces.

Keywords: risk, cyberspace, internet, ethics, cybercrime, cyber terrorism, virtual transactions, blockchain technology, mining farms.

Deși inovarea în domeniul financiar nu este ceva nou, investițiile în tehnologie și ritmul inovării au crescut considerabil, mai ales în ultimii zece ani. Se introduc soluții FinTech care utilizează identificarea digitală aplicațiile mobile, cloud computing-ul, analiza volumelor de date, inteligența artificială, tehnologia blockchain, tehnologia registrelor distribuite etc. Aceste noi tehnologii schimbă sectorul financiar și felul în care utilizatorii și întreprinderile accesează și apelează la aceste servicii, creînd astfel oportunități noi de ușurare a serviciilor la nivel digital, cu implicarea unui număr mic de cetățeni. De asemenea noile tehnologii prezintă mai multe oportunități și provocări cum ar fi riscuri legate de securitatea cibernetică și informațională, aspecte privind protecția datelor, activități în urma folosirii tehnologiei *blockchain*, precum și aspecte privind integritatea aplicațiilor. Regulamentul general privind protecția datelor și însași directiva privind combaterea spălării banilor prevăd garanții fundamentale pentru protecția datelor cu caracter personal și a integrității sistemului financiar, dacă să facem o referire către cel al Uniunii Europene, împotriva spălării banilor și finanțării terorismului.

Inovarea tehnologică a condus la noi tipuri de active financiare cum ar fi criptomonede. Astfel de criptomonede și tehnologia blockchain care stă la baza lor sunt tot mai solicitate și promițătoare pentru infrastructurile financiare. Utilizarea lor prezintă de asemenea riscuri de fraudă, deficiență și vulnerabilități în ceea ce privesc operațiunile, schimburile de criptomonede, tranzacțiile, convertiri etc.

FinTech – inovare bazată pe tehnologie în domeniul serviciilor financiare. Tehnologia blockchain – este tehnologia ce securizează stocarea de criptomonede, tranzacțiile între criptomonede și relațiile informatice.

Creșterea rapidă a valorii criptomonedelor impune de asemenea o mai bună înțelegere a riscurilor și oportunităților asociate utilizării acestora întrucât criptomonedele sunt un fenomen mondial și odată cu utilizarea lor pe scară largă prezintă de asemenea eventuale riscuri legate de stabilitatea financiară globală, integritatea pieței și cu mare importanță cele legate de spălarea banilor și finanțarea terorismului care ar trebui abordate în mod corespunzător.

Ce sunt criptomonedele? *Criptomonedele* sunt un tip de valută digitală care permit procurarea de bunuri și servicii sau utilizarea lor ca formă de investiție. O caracteristică specifică criptomonedelor este aceea că, în general, ele nu sunt emise de nicio autoritate centralizată. Ca atare, sunt considerate de mulți investitori drept imune la tentativele de manipulare sau la intervențiile guvernamentale. Pentru crearea și securizarea lor, valutele virtuale utilizează o tehnologie de ultimă generație, intitulată *blockchain*.

Blockchain este o tehnologie care, în prezent, este aproape imposibil de spart și/ sau de falsificat. Prin intermediul acestui „lanț de blocuri” cum s-ar traduce el în limba română, tranzacțiile cu criptomonede sunt împărțite în foarte multe piese mici, stocate și gestionate de un grup de computere. Astfel, pentru ca cineva să reușească să decodifice codul unui crypto, ar trebui să aibă acces la toate calculatoarele ce stochează aceste mici piese. Ceea ce este aproape imposibil, cel puțin momentan. Criptomona poate fi cumpărată, dar și creată. Procesul de creare a monedei se numește *mining* „minerit”. Participanții în rețea sunt cunoscuți sub numele de mineri. Aceștia verifică, datează tranzacțiile și le partajează într-o bază de date publică, numită blockchain. Activitățile criminale legate de criptomona se concentrează în general în jurul furtului de capital, a utilizării agenților software pentru minerit și a sponsorizării de activități ilicite sau teroriste cu ajutorul criptomonedelor. Anumite țări consideră că utilizarea acestora în activități de pariare este ilegală, iar unele guverne încearcă să le controleze pentru a diminua activitatea infracțională, pentru a proteja consumatorii și pentru a avea un control asupra capitalului.

În prezent există mai bine de 18.000 criptomonede care pot fi tranzacționate public, iar numărul lor continuă să crească. Valoarea totală a pieței crypto este estimată la 2 trilioane dolari

Lista de criptomonede în care vor fi prezentate cele mai importante valute în ceea ce privește capitalizarea lor de piață:[2]

Criptomona	Simbol	Capitalizare
Bitcoin	BTC	780.5 miliarde \$
Ethereum	ETH	370.9 miliarde \$
Tether	USDT	82.6 miliarde \$
Binance Coin	BNB	69.1 miliarde \$
USD Coin	USDC	50.3 miliarde \$
Ripple	XRP	34.9 miliarde \$
Solana	SOL	34.2 miliarde \$
Cardano	ADA	32.45 miliarde \$

Conform datelor Coinmarketcap.com, la data de 14.04.2022 [3]

Despre importanța ce se dă fenomenului “criptomona” în Republica Moldova au menționat mai multe instituții în special Ministerul Economiei și Infrastructurii, Ministerul Justiției, Banca Națională a Moldovei, Inspectoratul General de Poliție, Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor și Serviciul Fiscal de Stat, venind doar cu recomandări privind riscurile la care ne supunem operând în domeniul blockchain și foarte subînțeles despre amploarea fenomenului dat.

Avertismentul BNM. În contextul utilizării tot mai frecvente a unor scheme de monedă virtuală (Bitcoin, Litecoin, Ethereum, precum și altele) atât pe piața internațională, cât și pe piața serviciilor de plată din Republica Moldova, Banca Națională a Moldovei aduce unele precizări cu privire la riscurile asociate: Moneda virtuală este o reprezentare digitală a valorii și nu este emisă sau garantată de către o bancă centrală sau o autoritate publică. Nu este în mod obligatoriu atașată unei monede naționale, dar este utilizată de persoane fizice sau juridice ca alternativă a mijloacelor bănești. Aceasta poate fi transferată, stocată sau tranzacționată în mod electronic. Utilizarea monedelor virtuale nu este reglementată în Republica Moldova. Acestea nu

reprezintă o formă de monedă electronică în sensul Legii nr.114 din 18.05.2012 privind serviciile de plată și moneda electronică [1], iar activitatea privind emiterea și tranzacționarea lor nu este supusă supravegherii de către organul abilitat. Din aceste considerente, utilizatorii monedelor virtuale sunt expuși la o serie de riscuri, cum ar fi riscurile asociate intereselor utilizatorilor:

- fraudarea operațiunii de convertire, comisioane sau curs nefavorabile la efectuarea convertirii, spargerea portmoneelor, pierderea datelor personale, înghețarea sumei de către platforma de schimb la convertirea monedei virtuale în monedă simplă, pierderea sumei în cazul falimentării platformei de schimb, volatilitatea înaltă a cursului la care monedele virtuale ar putea fi schimbate etc.;

- nu este o garanție că moneda virtuală va fi acceptată de comercianți, suma poate fi debitată incorect, în unele cazuri utilizatorul nu poate converti moneda virtuală sau nu poate accesa portmoneul după pierderea cheii private etc.;

Riscuri pentru integritatea sistemului financiar:

- riscurile de spălare a banilor și finanțare a terorismului;
- riscurile referitoare la crime financiare: utilizarea monedelor virtuale pentru vânzarea bunurilor interzise etc.

Banca Națională a Moldovei atenționează utilizatorii serviciilor de plată asupra faptului că monedele virtuale și metodele de schimb aferente nu sunt supuse reglementării pe teritoriul Republica Moldova. Respectiv, fondurile utilizatorilor nu sunt protejate [3]. „Monedele virtuale și metodele de schimb aferente nu sunt supuse reglementării pe teritoriul Republicii Moldova. Respectiv, fondurile utilizatorilor nu sunt protejate. Conform legii, pentru a integra orice valută electronică în economia țării, regulatorul trebuie să o înregistreze. Orice alte cazuri sunt decizii individuale ale persoanelor fizice, care își asumă riscurile legate de criptomonedă. Adică ele nu pot aștepta din partea statului nicio protecție contra escrocilor. În acest caz, persoanele fizice nu pot fi protejate și trebuie să înțeleagă asta”, atenționa și expertul în economie Sergiu Gaibu.

Și dacă să ne referim la regiunile din stînga Nistrului, exista riscuri și temeri și mai mari prin încălcarea și neaplicarea normelor de drept legal. Chișinăul oficial declara că regimul de la Tiraspol este unul neconstitucional care are la baza interese economice de clan și este implicat în crima organizată și trafic de armament. Segmentul financiar nu a rămas neatins în zonă, iar în ianuarie 2018 Tiraspolul a legalizat dobândirea de criptomonede prin adoptarea Legii cu privire la dezvoltarea tehnologiei *blockchain* și crearea tuturor condițiilor favorabile pentru *mining*. La scurt timp alăturându-se și unii investitori externi care și-au exprimat interesul față de acest proiect, apreciind faptul că în stînga Nistrului există toate condițiile pentru *mining*: internet rapid și energie electrică ieftină, lucru confirmat și de către Serviciul de Informații și Securitate privind existența fermelor de criptovalută într-un articol publicat de către realitatea.md [5], iar acest proces nu este coordonat cu autoritățile constituționale de la Chișinău fapt ce îngreunează procesul atât de monitorizare cât și de control asupra segmentului dat. Deși consideră mineritul de criptovalută o amenințare la securitatea statului, autoritățile moldovenești au permis importul de echipament de minerit, iar cele ucrainene funcționarea caselor de schimb de monede crypto; Parchetul pentru Combaterea Crimei Organizate și Cauze Speciale (PCCOCS) a anchetat MegaElektroMontaj - o companie de pe malul stîng al Nistrului, specializată în lucrări electrice, această întreprindere s-a reprofilat de curând, devenind importatoare de echipament de minerit. Într-un dosar penal pentru contrabandă. Acest dosar penal a fost deschis în noiembrie 2020 de către organul de urmărire penală al Serviciului Vamal. Conform Centrului de Investigații Jurnalistice Anticorupție⁷. Fac o remarcă că Banca Națională a Moldovei (BNM) este singura instituție recunoscută la nivel internațional să elibereze licențe băncilor care desfășoară activități pe teritoriul Republicii Moldova iar așa-numitele bănci din regiunea transnistreană nu au solicitat și nu dispun de licența BNM”. În Transnistria nu pot fi utilizate cardurile VISA și MasterCard, iar toți banii din comerțul extern al regiunii trebuie să circule prin BNM, așa cum a menționat instituția într-un comunicat oficial. „Bitcoinul și alte criptomonede pot fi folosite pentru spargerea blocajului bancar asupra Transnistriei” și astfel crescînd temerile că se va răsfrînge negativ asupra economiei Republicii Moldova, știind că BNM nu a reglementat acest fenomen de mining

pe teritoriul țării. În aceste condiții sunt mai multe riscuri decât avantaje, în primul rând în Codul Penal nu sunt prevăzute anumite specificări referitoare spre exemplu la darea/luarea de mită într-o criptomonedă existentă, precum și urmărirea dificilă a tranzacțiilor cu criptomonede la nivel internațional. Potrivit consilierului economic al președintelui Republicii Moldovei, fost expert al Transparency International Moldova, Veaceslav Negruta, platformele virtuale au devenit formule noi de spălare a banilor, folosind tehnologiile noi, including crypto mining. El mai spune că toate aceste facilități sunt plasate exact în regiuni unde nu funcționează nicio lege internă sau internațională. „Transnistria este un astfel de teritoriu, unde există un vacuum de aplicare a legislației conform rigorilor internaționale. Aceleași lucruri sunt valabile pentru anumite regiuni din Ucraina unde sunt plasate facilități de mining crypto”, conchide expertul [6]. Iar de curând președintele ucrainean Volodimir Zelensky, a promulgat legea oficial februarie 2022, care legalizează Bitcoin și alte criptomonede. Speranța este că operațiunile miniere ascunse, schemele fiscale evazive și alte activități crypto „în umbră” vor scădea acum, în timp ce inovația va crește și investițiile străine vor fi tot mai atractive în țară.

„Dezvoltarea unei noi industrii va permite atragerea de investiții transparente și va consolida imaginea țării noastre ca stat cu înaltă tehnologie”, a comentat Mykhailo Fedorov, viceprim-ministrul Ucrainei pentru transformare digitală, despre proiectul de lege.

Identificarea unor soluții privind acest fenomen necontrolat până la capăt devine tot mai actual, deoarece există o serie de riscuri majore atât asupra securității economice cât și în general asupra securității naționale. Fluctuație mare a prețurilor spre exemplu, în data de 20.02.2021, valoarea unui Bitcoin era de aproape 57.500 \$, în vreme ce astăzi, 14.04.2022 este de sub 40.500 \$. Deci nu există o siguranță pentru viitor în cazul investițiilor majore. Viitor totuși nesigur. Nici un expert nu poate spune exact cum va evolua piața criptomonedelor. Evident, este foarte populară în prezent, dar nu avem garanția că la anul cererea va fi la fel de mare. Nu sunt asigurate. O parte rea a criptomonedelor este aceea că nu sunt asigurate de nici un bun. Cel puțin acțiunile sunt estimate în funcție de valoarea de piață a unei companii, pe când prețul monedelor este dat strict de cererea de pe piață.

Tot ce înseamnă tranzacții de criptomonede sunt nedetectabile. Un dezavantaj al blockchain-ului este acela că nicio tranzacție nu poate fi urmărită, fapt pentru care multe infracțiuni au loc în prezent pe segmentul de criptomonede.

Consider că pentru a preveni anumite riscuri în procesul de tranzacționare și de mining a criptomonedelor, autoritățile centrale împreună cu Fondul Monetar Internațional ar trebui să propună un proiect de modificări legislative care să includă acordarea de licențe bancilor comerciale, testarea conformității pentru a vedea dacă acest lucru va funcționa și reglementările de control împotriva spălării banilor și finanțării terorismului pentru actorii implicați în piața criptomonedelor. Un factor pozitiv asupra economiei Republicii Moldova poate fi și crearea propriei criptomonede digitale acceptată și reglementată de către BNM, care ar putea fi nu doar ca mai ușor de controlat, dar și cu o mai bună eficiență. Prin intermediul acestei lucrări am încercat pe cât de posibil să ofer o înțelegere cât mai bună asupra acestui nou element și bineînțeles să creez posibilitatea unui demers teoretic al implementării criptomonedelor în Republica Moldova, într-un context în care în data de 11 noiembrie 2021 Parlamentul a adoptat primul pachet legislative pentru digitalizarea economiei. În concluzie șansa criptomonedelor de a fi acceptate de către stat sunt destul de mari, iar dacă s-ar face acest nou pas, ar revoluționa comerțul online și ar facilita cu mult unele tranzacții. La nivel internațional nu ar mai exista bariere, taxele aferente transferurilor de bani virtuali ar fi 0 și securitatea informației cu privire la tranzacții ar fi de nepătruns. Dacă se va reuși introducerea criptomonedelor ca formă bănească în întreprinderi fraudele online ar fi aproape de 0, iar o obțiune în plus ar fi că multe persoane și-ar putea realiza venituri substanțiale pe acest segment, deoarece criptomonedele funcționează doar pe bază de portofel electronic și nu pot fi stocate în altă parte. După cum putem observa lumea tinde spre o tranzacție a banilor fizici în bani virtuali, monede virtuale, motivul fiind securitatea ridicată și accesibilitatea, în realitate este mult mai ușor a gestiona banii dintr-un portmoneu electronic decât dintr-un portmoneu fizic. Bancnotele se deteriorează și au o durată de existență

scurtă, de aceea noua metodă previne astfel de întâmplări și absolut toți banii pot fi gestionați prin intermediul aplicațiilor. În perspectiva utilității pentru Republica Moldova digitalizarea pieței cu ajutorul criptomonedelor trebuie mai întâi privită prin percepția publică în care un concept nou deseori este unul negativ, publicul larg este rezervat cu privire la noile metode de investiții și folosirea noilor tehnologii. Ca primă etapă a investiției publicul are nevoie de dovezi ale succesului sau eșecului în orice domeniu a criptomonedelor ca parte de investiții, tranzacții, achitări online etc. Pentru integrarea criptomonedelor va fi nevoie de diverse moduri de recunoaștere inclusiv scopul utilizării acestora cum ar fi: recunoașterea după cost a criptomonedelor și înregistrarea lor conform „IRFS Accounting for crypto-assets”, valoarea justă, cu scopul de a oferi o imagine reală în situații financiare anuale, alegerea unui segment specific prin care sa fie obținute criptomonedele.

Criptomonedele pot fi obținute prin 3 căi: achiziția de criptomonede, minarea (*mining*) de criptomonede și comercializarea bunurilor sau prestarea de servicii în schimbul criptomonedelor. În prezent finanțarea și gestionarea banilor personali, comoditatea și timpul sunt lucruri extrem de importante.

BIBLIOGRAFIE

1. Legea cu privire la serviciile de plată și moneda electronica nr. 114 din 18.05.2012 *Publicată în Monitorul Oficial nr.193-197, art. 661 din 14.09.2012, în vigoare din 14.09.2013.*
2. BERCEA, A. Tot ce trebuie să știi despre criptomonede – un ghid al investitorului începător. Publicat 14.04.2022. <https://financer.com/ro/criptomonedele> (accesat 14.04.2022).
3. Prețul criptomonedelor de astăzi în funcție de capitalizarea pieței. Autor CoinMarketCap. [Coinmarketcap.com](https://coinmarketcap.com) (accesat 14.04.2022).
4. Moneda virtuală și riscuri asociate. Autor comunicat BNM. Publicat 10.07.2017. <https://www.bnm.md/ro/content/moneda-virtuala-si-riscuri-asociate> (accesat 14.04.2022)
5. BEREGOI, P. Confirmat de SIS. În Transnistria se dezvoltă ferme de criptovalută. Publicat 21.11.2021 <https://realitatea.md/confirmat-de-sis-in-transnistria-se-dezvolta-ferme-de-criptovaluta-cunoastem-inca-din-perioada-incipienta/> (accesat la 14.04.2022).
6. GULCA, I., NECȘUȚU, M., VELYCHKO, L., SABLONSKI, N., POPA, V. Industria de mining din Donbas și Transnistria: între finanțarea terorismului și spălare de bani. Publicat 21.01.2021. <https://investigatii.md/ro/investigatii/economic/industria-de-mining-din-donbas-si-transnistria-intre-finantarea-terorismului-si-spalare-de-bani> (accesat 14.04.2022).
7. GULCA, I. O fermă din Transnistria, investigată de PCCOCS pentru contraband de echipament de minerit Bitcoin. Publicat 19.02.2021. <https://anticoruptie.md/ro/dosare-de-coruptie/o-firma-din-transnistria-investigata-de-pccocs-pentru-contrabanda-cu-echipament-de-minerit-bitcoin> (accesat 14.04.2022).
8. Primul pachet legislativ pentru digitalizarea economiei adoptat. Comunicat de presă. Publicat 11.11.2021. <https://consecn.gov.md/en/2021/11/11/first-legislative-package-to-digitalise-the-economy-adopted/> (accesat 14.04.2022).

CZU: 314.745.22(477)

DOI: 10.5281/zenodo.6837036

CRIZA REFUGIAȚILOR DIN UCRAINA: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII

Mihai CERNENCU

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
doctor în istorie, conferențiar universitar
e-mail: mcernencu@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-0483-7903

Șabnam-Cristina PAKNEHAD

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
asistent universitar
e-mail: cpaknehad@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-6613-4795

*This article begins by differentiating the notions of **migrant** and **refugee**. Then, it is examined the exceptional situation that began on February 24, 2022. One of the two neighboring states of the Republic of Moldova – Ukraine – is passing through an extremely difficult situation for more than 3 months. It is a violation of human rights, with millions of persons abandoning their country and leaving behind home, work, school, dreams and life, which will never be the same again. Also, there are presented the key players in this mission to help the refugees, as well as the host community, which has been very open.*

Keywords: asylum, asylum seeker, refugee, migration, crisis, Ukraine, human rights, protection, UNHCR, country of origin, host community

*„...Tot ce era mai rău s-a abătut asupra noastră.
De multe ori au fost bombe, artilerie, rachete și atacuri.
Copiii noștri erau foarte speriați...”*

(Natalia, 35 de ani, contabil, a fugit din orașul Mykolaiv la 16 martie 2022)

Migranții și refugiații își găsesc un loc mai mult decât prielnic pe continentul european mulțumită amplasării acestuia pe hartă și autorității în ceea ce privește altruismul și deschiderea în contextul diverselor conflicte, al schimbărilor climatice și al sărăciei.

În permanență oamenii au avut, mai mult sau mai puțin, posibilitatea de a circula dintr-un loc în altul. Astăzi această posibilitate a devenit și mai accesibilă. Dreptul la liberă circulație a fost recunoscut atunci când a fost adoptată Declarația Universală a Drepturilor Omului la 10.12.1948 de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite, în articolul 13 al căreia sunt menționate că: „1. Orice persoană are dreptul de a circula în mod liber și de a-și alege reședința în interiorul granițelor unui stat. 2. Orice persoană are dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv a sa, și de a reveni în țara sa” [2].

Majoritatea consideră că migranții și refugiații reprezintă aceeași categorie de persoane, ceea ce este absolut eronat. Pentru a face diferență dintre un *migrant* și *refugiat*, trebuie de specificat că, **migrantul** pleacă undeva (spre exemplu pentru reunificarea familiei, la muncă, la studii, pentru deschiderea unei afaceri), însă **refugiatul** fuge de ceva.

Conform Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM) „marea majoritate a oamenilor continuă să trăiască în țările în care s-au născut – doar unul din 30 este migrant”, iar „estimarea globală actuală este că în 2020 se numărau aproximativ 281 de milioane de migranți internaționali în lume, ceea ce echivalează cu 3,6% din populația globală” [9].

Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR) a estimat că, „până la jumătatea anului 2021, pentru prima dată în istoria înregistrată, numărul persoanelor strămutate forțat este de 84 de milioane” [5], ceea ce reprezintă ceva peste 1% din populația Terrei. Însă azi, după titlul prezentei lucrări, această cifră a crescut și mai mult. Sarcina primordială a UNHCR este de a oferi protecție și de a găsi soluții durabile pentru refugiați. Mandatul UNHCR se extinde și asupra solicitanților de azil care au depus sau intenționează să

depună cerere în vederea obținerii azilului, persoanelor returnate, apatrizilor și persoanelor strămutate intern.

Refugiații reprezintă un grup specific de persoane care s-a văzut nevoit să „ceară ajutor” în afara țării sale, Republica Moldova fiind una dintre statele-gazdă. Cel mai recent exemplu este criza refugiaților din Ucraina – o temă arhi actuală, întrucât 24 februarie 2022 poate fi considerată, într-adevăr, ziua care a schimbat pentru totdeauna atât istoria Ucrainei, cât și istoria Republicii Moldova.

Autoarea acestui articol a folosit, preponderent, surse bibliografice din Internet, întrucât datele privind această temă se modifică zilnic și trebuie urmărite în permanență. *„Se consideră că peste 14 milioane de oameni și-au părăsit casele de la invadarea Ucrainei de către Rusia, a anunțat Organizația Națiunilor Unite (ONU). Peste 6 milioane au plecat în țările vecine, în timp ce 8 milioane sunt strămutate în interiorul țării sfâșiate de război”*[3].

„În momentul în care statul nu-și îndeplinește obligația de a asigura protecția cetățeanului sau rezidentului său, care este nevoit să-și părăsească țara, responsabilitatea primară a protecției refugiaților revine statelor de primire, potrivit obligațiilor asumate în temeiul Convenției ONU din 1951 privind statutul refugiaților și/sau instrumentelor juridice regionale complementare la care sunt parte” [1].

„Nici o țară nu ar trebui lăsată singură să răspundă unui imens aflux de refugiați” [8]
Filippo Grandi, Înalț Comisar al UNHCR.

În afara războaielor și/sau conflictelor, să mai vedem din ce cauze fug refugiații și anume:

- pentru că se tem că în țara de origine o să-și piardă viața;
- pentru că sunt discriminați și persecutați pe motive de apartenență religioasă, politică, etnică, rasială, la un grup social;
- pentru că sunt abuzați fizic, psihic, sexual.

Acum să ne axăm mai mult pe Republica Moldova. Persoana care a evadat țara sa și a ajuns aici, poate să depună cerere la Biroul Migrație și Azil (BMA) și va primi document de solicitant de azil. Dacă după ceva timp, se reușește să se demonstreze că aceasta, într-adevăr, a fugit din țara sa pentru unul din motivele menționate anterior, atunci ea poate primi una din formele de protecție, conform Legii nr. 270 din 18.12.2008: **statut de refugiat, protecție umanitară, protecție temporară, sau azil politic**. Azilul politic se diferențiază de celelalte forme de protecție prin faptul că se oferă *„în cazuri excepționale, persoanelor care au deținut funcții politice, diplomatice sau de interes public în alte state sau organisme internaționale, persoanele care au demonstrat un deosebit atașament, respect și interes pentru Republica Moldova, alte personalități marcante, care sunt persecutate în țara de origine – art. 27 alin. (1)* [4]. Azilul politic poate fi acordat doar de către Președintele Republicii Moldova.

În decembrie 2021 au fost înregistrați 76 de solicitanți de azil, iar la finele lunii mai 2022 *„de către BMA au fost preluate 7.673 cereri de azil”*[7], adică de 100 de ori mai multe cereri decât 6 luni în urmă.

Beneficiarii de protecție internațională sunt aproape egalați în drepturi cu cetățenii Republicii Moldova, doar că nu au dreptul:

- la vot;
- să-și înainteze candidatura ca politician;
- să facă armata.

Solicitanții de azil au, evident, mai puține drepturi, precum:

- ▶ de ședere și de a nu fi returnat sau expulzat până la soluționarea cererii sale de azil;
- ▶ de a i se asigura gratuit interpret;
- ▶ la asistența juridică;
- ▶ de a i se proteja datele cu caracter personal;
- ▶ la document de identitate;
- ▶ de acces la învățământul obligatoriu;
- ▶ de a munci;
- ▶ la asistența medicală primară și de urgență;

- de a fi acomodat în Centrul de Cazare Temporară.

La momentul scrierii acestui articol, „pe teritoriul Republicii Moldova continuă să se afle peste 83.800 refugiați din Ucraina, dintre care circa 44.500 sunt minori” [6].

„De notat că 482 de refugiați și-au găsit un loc de muncă, iar 1.135 de angajatori și-au arătat deschiderea față de cetățenii din Ucraina, oferind 2.163 de locuri de muncă vacante. Totodată, 283 de cetățeni ucraineni sunt înregistrați în subdiviziunile teritoriale ale Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă pentru a beneficia de suport la angajare” [6].

În Republica Moldova, UNHCR are două organizații neguvernamentale ce sunt partenere de mai bine de două decenii. Cu ce se ocupă aceste organizații?

Centrul de Drept al Avocaților (CDA) acordă asistență juridică și servicii de traducere, atât tete-à-tete, cât și în traducerea documentelor necesare la prezentarea în instanța de judecată.

Centrul de Caritate pentru Refugiați (CCR) înglobează multe activități, după cum urmează:

- asistența socială;
- consilierea și angajarea în câmpul muncii;
- studierea limbii române;
- asistența educațională;
- orientarea culturală;
- creșterea gradului de conștientizare;
- naturalizarea;
- fundraising-ul.

Și CCR, și CDA și-au adus aportul în această situație excepțională, fiind primele organizații care au început să lucreze intensiv la frontieră, în Chișinău și în alte raioane ale țării în strânsă colaborare cu UNHCR.

Locuitorii Republicii Moldova s-au arătat a fi extrem de receptivi și ospitalieri mare. Este foarte îmbucurător faptul că mii și mii de localnici au ajutat și continuă să ajute persoanele care au fost nevoite să-și părăsească țara și care nu știu dacă cândva vor mai putea să se întoarcă acasă.

Concluzii. Republica Moldova se întâmpină pentru dată în istoria existenței sale ca stat independent cu așa criză.

De la începutul acesteia și până acum multe organizații internaționale își aduc suportul financiar refugiaților din Ucraina, dar și localnicilor care îi găzduiesc, precum OIM, Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite (UNICEF), Programul Alimentar Mondial (WFP), Caritas, Catholic Relief Services (CRS), Agenția pentru Cooperare Tehnică și Dezvoltare (ACTED), People In Need (PIN), Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA), Helvetas ș.a.

UNHCR și-a deschis temporar oficiu în Chișinău pentru a ameliora situația actuală de urgență și, împreună cu CCR și CDA reprezintă o punte de legătură între instituțiile de stat și comunitatea refugiaților. UNHCR face tot posibilul pentru a salva această nemaiîntâlnită situație pentru țara noastră. Aici lucrează persoane care își cunosc meseria foarte bine, de la care ai ce învăța și care au participat la diverse situații de urgență, Ucraina-Moldova fiind nici pe departe prima în cariera lor.

„... 54.029 de persoane refugiate au primit ajutorul financiar lunar din partea UNHCR, dintre care 27.449 de persoane au beneficiat de a doua tranșă de asistență financiară. În paralel cu suportul acordat refugiaților, circa 10.500 de familii gazdă din Moldova au primit alocația unică din partea WFP” [6].

Soluții se vor mai găsi cu timpul, dar cel mai important este că Republica Moldova nu a fost lăsată de una singură la nevoie și că localnicii s-au demonstrat a fi oameni cu suflet mare.

BIBLIOGRAFIE

1. VERGATTI, C. N. *Statutul juridic al refugiaților*, București, Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2009, p. 14.
2. *Declarația universală a drepturilor omului*. <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/romanian-romana> (accesat la 12.05.2022).
3. *How many Ukrainian refugees are there and where have they gone?* <https://www.bbc.com/news/world-60555472> (accesat la 11.05.2022).
4. *Legea privind azilul în Republica Moldova*: nr. 270 din 18.12.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2009, nr. 53-54 art. 145, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130910&lang=ro# (accesat la 01.05.2022).
5. *Refugee Council of Australia*. <https://www.refugeecouncil.org.au/how-many-refugees/> (accesat la 11.05.2022).
6. *Site-ul oficial al Guvernului Republicii Moldova*. <https://cancelaria.gov.md/ro/content/guvernul-republicii-moldova-impreuna-cu-partenerii-sai-isi-consolideaza-raspunsul-la-criza> (accesat la 09.05.2022).
7. *Site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Interne*. <https://www.mai.gov.md/ro/main-page> (accesat la 09.05.2022).
8. *Statele încheie o înțelegere istorică pentru refugiați*. Publicat la 21 dec. 2018 <https://www.unhcr.org/ro/5177-statele-incheie-o-intelegere-istorica-pentru-refugiati.html> (accesat la 17.05.2022).
9. *World migration report 2022*. <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> (accesat la 12.05.2022).

Sesiune de comunicări științifice

Parametrii securității naționale a Republicii Moldova

CZU: 343.359.2

DOI: 10.5281/zenodo.6837053

ELUDAREA LEGISLAȚIEI FISCALE CU EFECTE INTERNAȚIONALE

Alexandru ARMEANIC

Doctor în drept, conferențiar universitar
Universitatea de Stat de Educație fizică și Sport
e-mail: aarmenic@mail.ru
ORCID ID: 0000-0002-4466-8884

Andrei NASTAS

Doctor în drept, conferențiar universitar
Universitatea de Stat de Educație fizică și Sport
e-mail: ady_bax@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0003-2715-6577

The evasion of tax legislation with international effects is based on three components: the phenomenon of money laundering; the phenomenon of tax evasion and the phenomenon of evasion through tax havens (Off Shore Zones). The phenomenon of money laundering, ie the legalization of financial means obtained through illegal means, appeared with organized crime and the shadow economy. The genesis of tax evasion is inextricably linked to the state and its emergence and have evolved with economic and social development, and evasion of obligations has been, is and remains a daily concern of those who are going to pay them. Tax havens offer opportunities for offshore companies to minimize tax obligations.

Keywords: crime, money laundering, tax evasion, tax havens, organized crime, tax liability, tax revenue minimization, tax evasion.

Eludarea legislației fiscale cu efecte internaționale are la bază trei elemente componente:

- A) Fenomenul spălării banilor;
- B) Fenomenul evaziunii fiscale;
- C) Fenomenul eludării prin intermediul paradisurilor fiscale (Zonele Off Shore)

A) Fenomenul spălării banilor, adică a legalizării mijloacelor financiare obținute pe căi ilegale, a apărut odată cu crima organizată și economia tenebră. Termenul de spălare a banilor a apărut la începutul secolului trecut în Statele Unite (Chicago), când acolo se dezvoltă vertiginos economia subterană, dezvoltare provocată de către legea antialcool. În acea perioadă Statele Unite au cunoscut o perfecționare a activității clanurilor mafiotice de familie, în majoritatea cazurilor de proveniență siciliană și a gangsterilor. Termenul de spălare a banilor are reputația de a proveni din 1920, când oamenii ca Al Capone Bugsy Moran au deschis spălătorii în Chicago pentru a-și spăla „banii murdari”. În zilele noastre, acestui scop îi servesc restaurantele fastfood, cazinourile și alte societăți care au la bază activități de consum. Aceștia au inventat atunci o metodă ingenioasă pentru a legaliza mijloacele financiare provenite pe căi ilegale; realizând-o prin intermediul curățătoriilor chimice. Țara practic fusese împânzită de curățătorii chimice și spălătorii, care pe lângă ocupația menită se implicau și în procesul spălării banilor. De aici provine și termenul de spălare a banilor murdari, în engleză money laundering, care erau legalizați prin intermediul spălătoriilor sau a curățătoriilor chimice. Însă în ultimul timp grupările criminale își manifestă talentul inventiv din ce în ce mai bine și anume de la spălătorii și

curățătorii au trecut la pizzerii mai apoi la cazinouri și tot așa mai departe își manifestă caracterul lor inventiv.

Anume termenul de spălare a banilor (money laundering) pentru prima dată a fost folosit prin anii '80 ai secolului XX, în SUA și era subînțeles ca un proces de transformare a banilor obținuți din urma narcobusinessului în surse obținute pe căi legale.

Însă au fost propuse mai multe înțelesuri a acestui termen. În acest sens comisia prezidențială a SUA pe criminalitatea organizată în 1984 a folosit următoarea definiție a termenului de spălare a banilor: „Spălarea banilor – proces, în urma căruia se ascunde existența, sursei ilegale sau folosirea ilegală a venitului, după care, aceste venituri mascându-se în așa fel, încât să pară că au o proveniență legală”

Treptat acest fenomen capătă o răspândire tot mai largă în întreaga lume lucru care a impus statele lumii să recurgă la adoptarea unor reglementări privind combaterea fenomenului de spălare a banilor și crearea unor organisme internaționale ce vor avea drept sarcină contracararea fenomenului dat.

În acest sens putem afirma, că convenția de la Viena este una dintre primele surse ale dreptului european care a definit termenul de spălare a banilor [1].

Potrivit Convenției Vieneze adoptată la 19 decembrie 1988, termenul de spălare a banilor definit în art.3 ar presupune:

- convertirea sau transmiterea proprietății, dacă se știe că așa proprietate este obținută în rezultatul unei sau unor infracțiuni, sau în rezultatul participării la așa încălcare sau încălcării, în scopul ascunderii sursei ilegale sau în scopul acordării de ajutor oricărui participant la comiterea de așa gen de încălcare sau încălcării cu aceia ca ea să poată să se exoneraze de la răspundere pentru faptele sale.

- ascunderea caracterului real, al sursei, locului aflării, metodei de administrare, de schimbare a locului, a drepturilor reale în relație cu proprietatea sau apartenența sa, dacă se cunoaște că această proprietate a fost dobândită în rezultatul încălcării sau încălcărilor de lege drept rezultat a participării la așa încălcări.

- dobândirea, posesia sau folosirea proprietății, dacă în momentul obținerii era cunoscut faptul că această proprietate a fost obținută în urma săvârșirii încălcărilor

- sau încălcării de drept sau ca rezultat a participării la așa încălcare sau încălcări.

- participarea, coparticiparea sau intrarea într-o înțelegere infracțională ce are ca scop săvârșirea oricăror infracțiuni, ce sunt menționate mai sus, atentarea la săvârșirea unei astfel de infracțiuni, precum și acordarea de ajutor, instigarea, complicitatea sau consultarea în cadrul săvârșirii acestor infracțiuni.

Convenția de la Viena a ONU din 1988 a recunoscut în calitate de infracțiune „spălarea banilor”, obținuți din circulația substanțelor narcotice. În același timp dezvoltarea criminalității organizate a adus la creșterea venitului organizațiilor criminale, obținute din alte sfere ale activității infracționale. O parte a acestor venituri se supun pericolului de spălare a banilor și investirii lor în economia legală [2].

Spre deosebire de Convenția de la Viena din 1988, Convenția Consiliului Europei Nr. 141, din 8 noiembrie 1990 a recunoscut în calitate de infracțiune, acțiunile legate de spălarea banilor, nu doar din faptele infracționale legate de narcobusiness ci și din alte genuri de infracțiuni, așa dar: „spălarea mijloacelor financiare sau a altor venituri – este un proces, în mersul căruia mijloacele obținute drept urmare a activității ilegale, adică în urma diferitor încălcări de lege, se includ, se transferă sau se trec prin sistemul financiar – creditar, sau pe baza lor se procură alte bunuri, sau fie se folosesc sub o altă formă ce este inclusă în activitatea economică și ca urmare se restituie proprietarului într-o altă formă „reconstituită”, pentru crearea unei aparențe legale, pentru a ascunde subiectul ce a inițiat și sau primit venitul dat, precum și sursa ilegală a acestor mijloace .

Din cele expuse mai sus putem concluziona că deși au fost date mai multe definiții a noțiunii de spălare a banilor, în principiu ele nu se deosebesc esențial, deosebirea constând doar în faptul că unele noțiuni determină sursa spălării banilor ca fiind provenită dintr-un singur gen

de infracțiuni iar altele din mai multe genuri cum ar fi de exemplu Convenția de la Viena din 1988 care ar fi acea sursă ce determină sursa dintr-un gen de infracțiuni, iar Convenția Consiliului Europei ar lărgi domeniul de proveniență a sursei mijloacelor bănești sau a bunurilor ilicite, însă un lucru este cert că spălarea banilor reprezintă o activitate de a disimula proveniența, natura, dispoziția, mișcarea sau proprietarul fondurilor provenite din activitatea infracțională, incluzând mișcarea sau convertibilitatea prin procedee electronice de transmitere, cu scopul de a da acestor fonduri aspectul că sunt rezultate din activității legale.

Este de menționat faptul că o importanță deosebită în lupta contra spălătorilor de bani o reprezintă depistarea și raportarea imediată a operațiunilor financiare ce pot fi recunoscute suspecte de spălare a banilor, atât la nivel național, cât și a nivel internațional.

Spre regret, în multe cazuri specialiștii în domeniul financiar bancar [3, p. 211], evită aprofundarea studiului despre modul în care pot fi recunoscute operațiunile financiare ce au drept scop spălarea banilor, considerând că această activitate are un caracter de anchetă și nu ar fi compatibilă cu atribuțiile lor curente.

Fiecare operațiune de spălare a banilor murdari are un mod propriu de desfășurare, care depinde de instituția bancară sau financiară pe care o folosește, de rigurozitatea normelor procedurale adoptate de aceasta, de sumele efectiv implicate și în bună măsură de experiența și capacitatea intelectuală a persoanelor implicate.

Ca regulă generală, caracterul suspect al unei operațiuni bancare decurge din modul neobișnuit în care aceasta se produce, raportat la criteriile de eficiență economică, practica bancară și activitățile curente ale unui client.

În mod curent, cele mai des utilizate servicii bancare sunt cele pentru deschiderea unor conturi, constituirea unor depozite, obținerea unor împrumuturi, servicii de transfer de fonduri, schimburile valutare, emiterea de cecuri, etc. Alături de aceste servicii ce pot fi considerate tradiționale, dar care pot fi prestate și prin metode noi, bazate pe sistemul informatic, băncile mai oferă casete pentru păstrarea valorilor, seifuri, dar și consultanță în afaceri, etc.

În măsura în care tranzacțiile sunt incompatibile cu ce se știe despre client, cu afacerile normale sau cu activitățile personale, cu afacerile normale pentru un anumit tip de cont, se abat de la criteriile de eficiență economică, pot fi puse sub semnul întrebării, cu privire la adevărul lor scop.

Prin urmare, primul pas în recunoașterea tranzacțiilor suspecte de spălare de bani este de a ști suficient despre afacerea clientului pentru a recunoaște că o tranzacție sau o serie de tranzacții sunt neobișnuite [4, p. 73].

Pentru a veni în sprijinul personalului propriu, unele asociații profesionale, în special din domeniul bancar, au elaborat unele note orientative sau ghiduri de recunoaștere a tranzacțiilor suspecte. În anumite țări, cum sunt Italia, acestea au caracter normativ, fiind date sub autoritatea Băncii Centrale din Italia. Emiterea acestor ghiduri, pe lângă partea lor pozitivă, are și una negativă, în sensul că, dacă un anumit tip de tranzacție nu face parte din lista cuprinsă în ghid, ea nu este raportată, deși poate să conțină elemente cu privire la spălarea banilor.

Totuși cel mai frecvent sunt utilizate serviciile unor societăți intermediare în operații de comerț internațional care asigură anonimatul investitorului, precum și persoane sau asociații interpose în schimbul unor importante comisioane.

B) *Fenomenul evaziunii fiscale* Geneza evaziunii fiscale este indisolubil legată de stat și apariția lui. Dea lungul istoriei, formele ei de manifestare au evoluat odată cu dezvoltarea economico-socială. Iar sustragerea de la plata obligațiilor a fost, este și rămâne o preocupare cotidiană a celor care urmează să le plătească.

Multitudinea obligațiilor pe care legile fiscale le impun contribuabililor ca și, sau mai ales, povara acestor obligații au făcut să stimuleze, în toate timpurile, ingeniozitatea contribuabililor în a inventa diverse procedee de eludare a obligațiilor fiscale. Ori evaziunea fiscală a fost întotdeauna în special activă și ingenioasă pentru motivul că fiscul lovind indivizii în averea lor, îi atinge în cel mai sensibil interes: interesul bănesc.

Evaziunea fiscală este unul dintre capitolele cele mai puțin studiate și mai puțin abordate atât de teoreticieni, cât și de tehnicienii în materia fiscală, însă mult abordat, de subiecții impuși la plata impozitelor. Cu toate acestea, în pofida a tot ce scrie despre cauzele, modalitățile, amploarea, controlul sau sancțiunile privitoare la evaziunea fiscală, cuvintele care desemnează acest fenomen sunt imprecise, iar domeniul pe care-l exploatează este incert.

Această imprecizie provine de la diversitatea cuvintelor folosite pentru a desemna mai mult sau mai puțin același fenomen - neîndeplinirea voită de către contribuabili a obligațiilor lor fiscale legale. Dacă se vorbește într-adevăr de fraudă, se vorbește în aceeași măsură de fraudă legală sau legitimă, de fraudă ilegală, de abuzul dreptului de a fugi din fața impozitului; de libertatea alegerii căii celei mai puțin impozante sau subestimare fiscală, fraudă la lege sau economie subterană. Confuzia terminologică este, de altfel, cu atât mai importantă, cu cât cuvintele au sensuri diferite de la autor la autor. Totuși, cel mai des, fraudă fiscală desemnează, în stricto sensu, o infracțiune la lege și se distinge de evaziunea fiscală care s-ar putea defini și ca o utilizare abilă posibilităților oferite de lege. Deși există însă unele cazuri, când unii autori asimilează cele două noțiuni, egalându-le.

Astfel, evaziunea fiscală reprezintă o rezultantă logică a defectelor și inadvertențelor unei legislații imperfecte și rău asimilate, a metodelor și modalităților defectuoase de aplicare, precum și neprevederii și nerespectării legiuitorului a cărui fiscalitate excesivă este tot așa de vinovată ca și cei pe care îi provoacă prin aceasta la evaziune.

Ca atare, evaziunea este o noțiune foarte dificilă de precizat, în plus, nu există o definiție legală a fraudei fiscale. Alături de aceste concepții "integraționiste" despre evaziune și concepția care distinge net evaziunea de fraudă și se bazează în general pe criteriul legalității, spre deosebire de fraudă, evaziunea constă într-un mijloc legal, chiar legitim de a scăpa de impozit. În cadrul acesteia, nuanțele o pot separa în două forme: Prima care este legitimă, constă în abținerea de a realiza actul generator al impozitului. A doua, mai aproape de abilitatea contribuabilului de a exploata lacunele legislației și care se situează la jumătatea drumului dintre evaziunea legală și fraudă.

Trebuie de subliniat, că în rândul autorilor care se ocupă de evaziunea fiscală, cel mai frecvent sens, utilizat al evaziunii fiscale este cel de-al doilea menționat aici - arta evitării de a cădea în câmpul de atracție al legii fiscale.

Distincția dintre evaziune fiscală legală și fraudă are o natură pur academică și nu introduce distincții de procedură sau de decizie la nivelul Inspectoratului Fiscal, decât cel mult în ceea ce privește măsura aplicării de penalizări subiectului economic cu comportament evazionist.

C) *Fenomenul eludării prin intermediul paradisurilor fiscale (Zonele Off Shore)*. Rădăcinile istorice ale paradisului fiscal le identificăm în Grecia antică, unde, pentru a scăpa de taxa de 2% asupra importurilor și exporturilor, comercianții se mută în insulele învecinate marelui oraș, aflate în exteriorul acestuia. În Evul Mediu, în urma negocierilor hanseatice, orașul Londra este scutit de toate impozitele. Între secolele XVI și XVII, Flandra constituia un adevărat paradis fiscal, deoarece în porturile sale comercianții aveau un minim de restricții. În 1889 a doua bancă ca mărime din Canada, Bank of Nova Scotia, și-a deschis o agenție în Caraibe și în Jamaica pentru a permite clienților să beneficieze de avantajele fiscale și financiare în operațiuni de comerț internațional. După al doilea Război Mondial importanța paradisurilor fiscale a crescut. Printre alții, americanii - specialiști în societăți multinaționale - au avut cele mai mari motive. Ei aveau în vedere diminuarea prețului de transfer a profitului între societățile fiice străine și societatea mamă prin mijloacele evaziunii fiscale. Beneficiile astfel neimpozitate, au servit la reinvestirea și înnoirea mijloacelor de producție.

Termenul de „paradis fiscal” include toate acele state care au impozitul pe profit zero sau nesemnificativ pentru activități comerciale sau bancare și se referă la țările în care există trusturi *off shore* și în care nivelul general al taxelor și impozitelor este foarte redus sau „paradis fiscal” poate fi numită țara, sau orice teritoriu din interiorul unui stat, în care se aplică o altă legislație fiscală, mult mai permisivă decât în restul teritoriilor (sau teritoriului statului respectiv), secretul asupra tranzacțiilor comerciale și bancare, secretul identității acționarilor companiilor, protecția

patrimoniului etc.”. Practic acestea sunt țări în care își desfășoară preponderent activitatea firme cu capital străin, iar sucursalele respective sunt conduse de către cetățeni ai țării “adoptive”. O firmă off-shore este înregistrată într-o țară în care de fapt nu desfășoară nici un fel de activități economice, astfel încât toate veniturile fiind obținute în întregime din afara granițelor. Paradisul fiscal este un loc unde anumite taxe sunt fie percepute la un nivel scăzut, fie nu sunt percepute deloc. Această politică încurajează indivizii și firmele bogate să investească în zone, care altfel ar fi trecute cu vederea.

Acestea pot oferi profitabilitate maximă pentru afacerile derulate de firme sau persoane pe teritoriul acestora, avantaje fiscale, reducerea impozitelor, confidențialitate, diversificarea investițiilor, impozite foarte mici sau deloc, pot acorda avantaje speciale în ceea ce privește impozitele pentru anumite persoane sau tranzacții, garantează împotriva exproprierii, asigură un tratament egal de către guvern și un control guvernamental minim, stabilitate politică și economică, libertatea importului.

La nivel european s-a observat că o piedică importantă în depistarea tranzacțiilor ilegale și un mijloc la care criminalitatea economico-financiară apelează cu succes pentru a împiedica verificările organelor de control fiscal îl constituie sistemul bancar. Paradisurile fiscale și regimurile fiscale preferențiale considerate nocive, erodează bazele impunerii în alte țări și încrederea cetățeanului în eficiența sistemelor fiscale în general.

Datorită presiunii internaționale, unele dintre țările considerate paradisuri fiscale au făcut modificări legislative de natură a înlătura sintagma de „paradis fiscal” aplicată statelor respective.

Utilizarea paradisurilor fiscale le-a oferit americanilor pe lângă o impozitare mică și mijlocul de a deveni competitivi, fiind acum pe picior de egalitate cu firmele concurente a căror legislație națională le ofereau numeroase facilități fiscale.

Roger Brunet ne oferă o definiție a paradisurilor fiscale: *numim paradis fiscal un teritoriu în care persoanele fizice și societățile comerciale consideră că sunt mai puțin punționate fiscal decât în altă parte.*

Paradisurile fiscale oferă posibilitatea unor evaziuni foarte fine, puse la cale mai ales de instituții foarte respectabile.

Anglo-saxonii utilizează termenul „Tax Heavens” care în mod literar semnifică „port fiscal”. Omul de afaceri este comparat cu un marinar care își caută refugiul. El traversează marea legislațiilor fiscale și furtunile sale care sunt controalele și taxele asupra semnelor exterioare ale legislațiilor, după aceea poposind în paradisul fiscal care este portul.

În lumea afacerilor este evident că se caută a se face uz de avantajele fiscale pe care le reprezintă diferitele legislații fiscale în diferitele țări ale lumii ceea ce permite o fiscalitate mai mică pentru afacerea respectivă.

Legislația fiscală a unor state, în general mici, este foarte favorabilă întreprinzătorului, permițând inițierea în special a unor persoane juridice, care apoi, beneficiind de fiscalitatea redusă a țării de înregistrare, să-și desfășoare activitatea în alte state unde fiscalitatea este mult mai impunătoare.

Un om de afaceri „călător fiscal” poate fi o persoană fizică sau juridică, iar avantajele găsite în anumite state care constituie din acest punct de vedere un paradis fiscal, diferă foarte mult în funcție de calitatea în care activează, în asemenea paradis fiscal putând fi foarte avantajos pentru o persoană fizică și fără nici un fel de interes pentru o persoană juridică și invers.

În ziua de astăzi există mai mult de 40 de regiuni care oferă companiilor off-shore avantaje considerabile. Aceste paradisuri fiscale tradiționale sunt situate pe arhipelaguri (ex. Insulele Virgine Britanice), în republici insulare (ex. Republica Nauri, Cipru) sau țări mici (ex. Panama, Luxemburg). Legislația acestor țări sau teritorii, încurajează investitorii străini în înființarea companiilor off shore pe teritoriul respectiv. În toate paradisurile fiscale avantajele fiscale au o bază legală ce încurajează investițiile de capital.

Scopul principal al constituirii companiilor off shore în paradisurile fiscale este de a reduce impozitele și de a beneficia de avantajele fiscale directe sau indirecte. Contabilitatea companiilor off-shore nu este foarte complicată, datorită faptului că o asemenea companie nu are proprietăți reale sau bunuri tangibile și nu desfășoară tranzacții în numerar, și operațiunile efectuate prin contul bancar al societății constituie majoritatea activității acesteia. Țările în care funcționează companiile off-shore au un sistem fiscal foarte relaxat, cu extrem de puține reguli și cu un slab control al instituțiilor statului în lupta împotriva reciclării fondurilor.

Aproape toate țările impun un anumit nivel de protecție pentru informațiile bancare și comerciale, dar cele mai multe dintre ele nu vor ocroti aceste informații în cazul unei anchete legitime desfășurate de organele de aplicare a legii dintr-o țară străină.

Totuși, unele țări considerate paradisuri fiscale vor refuza aproape întotdeauna să-și încalce propriile legi cu privire la secretul bancar, chiar și atunci când ar putea fi vorba despre o încălcare a legilor unei alte țări.

Trebuie recunoscut dreptul oricărui contribuabil de a evita pe căi legitime plata impozitelor, ceea ce presupune deseori recurgerea la paradisurile fiscale, dar în același timp aceste paradisuri fiscale pot fi folosite pentru efectuarea unor operațiuni care implică evaziune fiscală. Paradisurile se împart în cinci tipuri: se poate alege aici domiciliul fiscal, locul de instalare a bazei de lucru, se poate trăi aici, se pot câștiga bani sau se poate obține cetățenia. Aceste țări se adresează fie persoanelor fizice, fie persoanelor juridice, fie ambelor în același timp. Statele considerate ca fiind paradisuri fiscale constituie un refugiu pentru toate tipurile de societăți cu scopul de a permite beneficiarilor să reducă și respectiv chiar să suprimă în totalitate taxele la care sunt supuși, în deplina legalitate și de-o manieră practic imposibil de controlat de către serviciile fiscale din țara de origine.

Paradisuri fiscale, recunoscute pentru jurisdicții cu sisteme de comunicații eficiente, ce permit procurarea facilă a documentelor de transport, sunt: Cipru, Hong Kong, Bahamas, Barbados, Insulele Cayman, Costa Rica, Jersey, Luxemburg, Malta, Mauritius, Panama etc. Nu e necesar ca zonele de înmatriculare să dispună de facilități de stocare, având în vedere că, în operațiunile de acest gen, nu este neapărat necesar ca bunurile/mărfurile să treacă prin țara de înregistrare a companiei. În situația unor operațiuni comerciale cu agenți economici din Uniunea Europeană (implicând înregistrarea de TVA), cele mai potrivite jurisdicții sunt Insula Man și Gibraltar.

Analiza de mai sus a arătat că paradisurile fiscale oferă posibilități companiilor offshore de minimizare obligativităților fiscale. În acest context, pentru a minimiza utilizarea paradisurilor fiscale pentru practicarea evaziunii fiscale și spălarea banilor, în legislație trebuie introduse diferite limite. În acest sens, ar putea fi foarte util de cercetat practica internațională a reglării contra-offshore.

BIBLIOGRAFIE

1. Convenția Europeană privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor, provenite din activitatea infracțională de la Strasburg din 8 noiembrie 1990.
2. Convenția ONU privind traficul ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, Viena din 19 decembrie 1988.
3. Revista Finanțe publice și contabilitate, nr. 3/2003, nr. 1/2002, editată de Ministerul Finanțelor Publice al României.
4. POPA Ș., CUCU A. *Economia subterană și spălarea banilor*. București: Ed. Expert, 2000.

SECURITATEA REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA

Angela COLAȚCHI

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
doctor, conferențiar universitar
e-mail: colatchi@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0001-5692-872X

Loredana PETREA

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
masterandă
e-mail: loredanapetrea18@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0075-0242

Nicolae MIHAILOV

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
masterand
e-mail: nicolae.mihailov@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3068-4656

The strategy is a medium-term political and legal act that allows the Government to adapt, in the light of internal and external developments, the national security policy, to identify the specific segments of the national security system that need to be reformed and to determine a realistic plan. implementation of reforms. The strategy takes into account the comprehensive approach to national security, its multidimensional and interdependent character, determined by the state of affairs in the political, military and public order fields in the country, as well as the economic, social, ecological, energy, etc. situation.

With the start of the war in Ukraine, many concerns have arisen in the Western press about the Republic of Moldova and whether that concern would be part of Putin's next move. In this context, the war brings into question two of the main challenges for our country: dependence on Russian gas and the Transnistrian separatist region, supported by the Russian Federation.

The state of war between these two states involved influences in all respects, both psychologically, socially and economically, and is also a security threat to our country.

Keywords: *strategy, security, neutrality, war, vulnerability, gas.*

Strategia securității naționale reprezintă un concept complex care definește ansamblul acțiunilor ce necesită a fi întreprinse de către autoritățile competente ale Republicii Moldova, în vederea stabilirii unui mediu unde cetățenii noștri ar putea trăi în securitate și prosperitate.

Republica Moldova este un stat european cu legături istorice adânci cu acest continent. În același timp, evenimentele care au avut loc de-a lungul anilor au determinat parcursul statului nostru și au făcut din Republica Moldova o țară diferită din punct de vedere cultural și etnic. Prin

conlucrare și împărtășire de scopuri comune, putem atinge un nivel satisfăcător de securitate și prosperitate pentru toată populația țării. Această strategie recunoaște provocările-cheie pe care trebuie să le depășească pentru a asigura securitatea.

Spre deosebire de timpurile când securitatea statului nostru se baza pe puterea militară, astăzi securitatea națională se bazează pe o temă centrală care este compusă din valorile statului de drept, buna guvernare și instituțiile puternice care există pentru a servi poporul, nu un grup select. Trebuie să urmăm această direcție cu o precizie fără de compromis. În caz contrar, vom trăi într-un mediu de insecuritate de care beneficiază minoritatea în defavoarea majorității. Realizarea prezentei Strategii, va cere să schimbăm practicile negative care sunt aplicate de decenii. Aceste modificări nu alcătuiesc doar o stringență critică, dar își găsesc baza morală și legală în principiile democratice ale Constituției Republicii Moldova. Ele sunt necesare poporului și țării noastre. Trebuie să devenim un stat al poporului, guvernat de popor și pentru popor. Nu pot exista compromise în calea realizării acestor cerințe [2].

În linii generale Strategia securității naționale are drept scop orientarea instituțiilor statului asupra modalității de realizare a funcțiilor lor potrivit Constituției Republicii Moldova. Strategia se focusează asupra fortificării securității naționale prin menținerea stabilității și continuității statului, asigurând justiția, progresul social și elementele esențiale ale siguranței și bunăstării cetățenilor.

Scopul Strategiei este de a ghida Republica Moldova și organele sale de stat într-o direcție consecventă pentru ca acestea să poată acționa la cele mai înalte niveluri de eficiență. Republica Moldova a ajuns într-un punct critic în dezvoltarea sa ca stat modern, resimțindu-se necesitatea stringentă de a întreprinde anumite acțiuni drastice în stabilirea unui stat de drept eficient și a unei bune guvernări. Această Strategie va configura și impulsiona aceste acțiuni [2].

Republica Moldova este un stat european suveran, care respectă principiile democrației și trebuie să își realizeze rolul în mediul de securitate european pentru asigurarea realizării intereselor sale naționale. Această Strategie urmează principiile, valorile generale, obiectivele și liniile directorii de bază stabilite de Constituția Republicii Moldova. Conceptul strategic identifică drept primordială responsabilitatea colectivă pentru securitatea și apărarea noastră. În calitate de membri ai comunității internaționale, e necesar să colaborăm strâns cu partenerii ale căror interese se aliniază cu ale noastre.

Trebuie, de asemenea, să ne asumăm faptul că poziția de membru al comunității internaționale semnifică adoptarea și aplicarea normelor dreptului internațional. În vederea apărării națiunii noastre, e necesar să fie stabilite capacitățile de a reacționa la orice amenințare la adresa intereselor naționale. Orice pericol, fie de ordin intern sau extern, este amplificat de vulnerabilitățile interne care limitează capacitățile statului de reacție.

În continuarea acestui concept, trebuie să recunoaștem că provocările interne reprezentau cea mai mare amenințare la adresa securității naționale. Or, Strategia adoptă o orientare strategică ce acordă prioritate afacerilor interne.

Odată cu începerea războiului din Ucraina, în presa occidentală au apărut multe preocupări cu privire la Republica Moldova și dacă aceste preocupări ar fi parte din următoarea mișcare a lui Putin. În acest context, războiul aduce în discuție două dintre principalele provocări pentru țara noastră: dependența de gazul rusesc și regiunea separatistă transnistreană, susținută de Federația Rusă [3].

Regiunea separatistă, localizată la est de Nistru și la hotar cu Ucraina, are propria sa monedă, capitală, folosește limba rusă în calitate de limbă oficială și a dezvoltat legături politice și economice cu Rusia. De asemenea, regiunea unde autoritățile moldovenești nu dețin controlul teritorial găzduiește aproximativ 1.500 de soldați ruși, cunoscuți drept „pacificatori”, iar la Cobasna se află cel mai mare depozit de muniții din Europa de Est. Având în vedere că proiectul Novorossiya a președintelui Putin include Donețk, Luhansk, Harkov, Dnepropetrovsk, Zaporizhia, Herson, Mikolaiv și Odesa, acesta ar fi interesat să facă legătura între regiunea Donbas și regiunea transnistreană prin Herson, Mykolayiv și Odesa.

Amintim că principalul aliat militar și politic al Transnistriei este considerată de drept Federația Rusă. În Transnistria staționează trupe rusești – forțele de menținere a păcii și Grupul Operativ al Forțelor Armate ruse. Este vorba, mai simplu, de fosta Armată generală a 14-a, care se află pe pământ transnistrean de pe timpurile sovietice. Rusia nu dispune de prea mulți aliați în Europa de astăzi, iată de ce, în ciuda statutului său nerecunoscut, Transnistria este valoroasă pentru Moscova. Între Rusia și Transnistria au fost și rămân încă divergențe în diverse subiecte, totuși, în majoritatea cazurilor, și la negocieri, și în cadrul Comisiei Unificate de Control, ba chiar și în alte structuri Moscova susține în mare parte Tiraspolul. Atunci când se fac afirmații despre orientarea pro-rusească a politicii Transnistriei, acestea au o explicație din punct de vedere logic, și nu doar din punctul de vedere al mentalității: ostașii ruși protejează regiunea, iar gazul rusesc care este furnizat fără întrerupere în acești 18 ani asigură funcționarea industriei noastre, este baza piramidei noastre economice [4].

Este necesar de remarcat că pentru regiunea transnistriană este importantă de asemenea și Ucraina. Această țară are o frontieră comună cu noi și ne asigură spatele. În plus, suntem deschiși pentru mărfurile ucrainene. Intrați în orice magazin alimentar și veți vedea acolo, în primul rând, nu produse moldovenești și adesea nici chiar produse transnistrene, ci anume produse ucrainene. Sunt aici și diverse băuturi, și produse lactate, și bomboane și alte articole delicioase, haine și încălțăminte, adică necesarul pentru fiecare. Mai este știut bine faptul că prețurile pentru acestea produse sunt mult mai mici decât pe piața Republicii Moldova, astfel întreprinzătorii care activează pe teritoriul transnistriei operează în ultimii anii cu vânzări cu livrare în celelalte localități ale Moldovei. Cu toate acestea, ori în circumstanțele războiului care are loc pe teritoriul Ucrainei este afectată în proporții mari activitatea atât a business-ului mic cât și mare de pe teritoriul Transnistriei. Plus la toate, faptul că Rusia influențează în mare parte activitățile economice, politice, militare de pe teritoriul Transnistriei se crează o situație de nesiguranță îngrijorare a Ucrainei în raport cu spațiul transnistrian. În acest context, Republica Moldova se găsește într-o situație de alertă față mișcările părții ruse, ucrainene și a evenimentelor ce se desfășoară pe teritoriul Transnistriei.

În timpul războiului din anul 1992, Ucraina a adăpostit în câteva zile la hotarul dintre lunile iunie și iulie până la 100 mii de refugiați din Transnistria, le-a oferit alimente și condiții de viață. În anul 2022, potrivit datelor oferite de așa-numitul minister de Interne, în prezent, în regiunea transnistreană se înregistrează un număr de peste 23.000 de ucraineni. În centrele de refugiați din Transnistria sunt cazate 1.581 de persoane. Totodată, în punctele de reședințe temporare se află 439 de refugiați, dintre care 18 sunt copii. Însă, prin R. Moldova au trecut deja peste 360.000 de refugiați, rămânând în țară în jur de 102.000, dintre care circa 49.000 de copii.

În ceea ce privește a doua vulnerabilitate, și anume dependența de gazul rusesc, menționăm că Moldova este una din numeroasele țări europene, dependente în mare măsură sau integral de importul de gaze naturale și cu un nivel redus sau lipsă de flexibilitate la gaze (producere locală și/sau depozitare subterană), dar în același timp, Moldova este una din cele cinci țări europene, din care 2 sunt membre UE (Bulgaria și Finlanda) și 3 din CEn (Moldova, Bosnia & Herțegovina și Macedonia), dependente în cea mai mare măsură de o singură sursă (Rusia) și rută de aprovizionare cu gaze naturale.

La fel, în Europa de Est, aprovizionarea cu energie este o problemă delicată și geopolitică: cel mai mare furnizor de gaze din regiune, Federația Rusă, joacă un rol cheie și exploatează dependențe și face presiuni asupra țărilor în adaptarea politicilor favorabile Kremlinului.

Ne amintim că anul trecut, în octombrie 2021, guvernul Republicii Moldova a fost nevoit să declare stare de urgență după ce anul acesta expirase un contract de gaz cu compania rusă de gaze Gazprom și un nou contract oferit de Gazprom includea o creștere de trei ori a prețului, deoarece Moldova nu dorea să-și slăbească legăturile cu Uniunea Europeană. Guvernul Republicii Moldova nu a putut plăti acest preț, iar acordul negociat, pentru care Republica Moldova a primit un angajament de 60 de milioane de euro în ajutor de la UE, dezvăluie cea mai mare vulnerabilitate a Moldovei – poziția mai puternică a Rusiei față de Moldova în acest sens.

Deci, pentru Moldova, securitatea energetică este unul dintre ingredientele principale pentru securitatea națională. Cu cât Moldova se va conecta mai devreme la alți furnizori de gaze și energie electrică, cu atât va avea mai multă pârgie în negocierile pe subiectul transnistrean, bineînțeles dacă va mai rămâne actual în contextual avansării invaziei ruse pe teritoriul Ucrainei. Pe de altă parte, în opinia mai multor experți, în comparație cu Ucraina țara noastră nu are o importanță semnificativă pentru Rusia, nici din punct de vedere geopolitic, nici din punct de vedere al resurselor pe care le deține. În timp ce Moscova a recunoscut independența regiunilor separatiste, autoproclamata Republică Populară Donețk și Republica Populară Lugansk din estul Ucrainei, nu a făcut-o în cazul Transnistriei. Acest război este un mare prilej pentru așa-zisele structuri transnistrene să ceară recunoașterea statutului lor de la Moscova.

Având în vedere constrângerile internaționale fără precedent pe care o simte acum Rusia și pentru că războiul din Ucraina durează mai mult decât se aștepta; observăm un interes relativ scăzut al Moscovei pentru Transnistria decât cel manifestat în 2014, unde mulți erau îngrijorați că Transnistria va fi următoarea după Crimeea și Donbas.

Evident este faptul că situația din Moldova depinde de rezultatul războiului din Ucraina. Având în vedere agresiunea militară rusă în Ucraina, alertele de securitate sunt ridicate pentru populația moldovenească. Pentru moment, pare a fi că doar obținerea rapidă a statutului de candidat la UE ar putea oferi anumite garanții de securitate pentru Moldova.

Și aici evidențiem efortul Republicii Moldova de îndeplinire a angajamentelor asumate în contextual planului de asociere. Mai mult, în regim alert Moldova a îndeplinit chestionarul Comisiei Europene cu privire la cererea de aderare la Uniunea Europeană. Astfel, completarea de către Republica Moldova a chestionarului din partea Comisiei Europene este un pas important în procesul de integrare europeană a țării noastre, iar cererea de aderare care a fost transmisă pe 4 martie poate fi privită și din perspectiva unei noi abordări a UE față de țările de Parteneriatul Estic.

Astfel, într-o rezoluție adoptată la 4 mai 2022, Parlamentul European a salutat cererea Republicii Moldova de aderare la UE, afirmând că țara se află pe calea cea bună în ceea ce privește adoptarea reformelor esențiale.

Textul afirmă că Republica Moldova a fost afectată în mod disproporționat de războiul rusesc din Ucraina vecină. Acest lucru se datorează în principal sosirii a peste 450.000 de refugiați ucraineni de la începutul invaziei – dintre care aproape 100.000 rămân în Republica Moldova – dar și din cauza diminuării schimburilor comerciale și a creșterii prețurilor la energie și transport.

În acest scop, eurodeputații au solicitat UE să ofere mai mult sprijin țării, și anume prin intermediul unei noi asistențe macrofinanciare, al unor măsuri suplimentare de liberalizare a transporturilor și a comerțului și al unui sprijin continuu pentru gestionarea refugiaților și în scopuri umanitare.

În contextul războiului Rusiei împotriva Ucrainei, Parlamentul a salutat cererea oficială a Republicii Moldova de aderare la UE depusă pe 3 martie 2022 și afirmă că UE ar trebui să îi acorde statutul de țară candidată, în conformitate cu articolul 49 din TUE și „pe baza meritelor”. Între timp, Uniunea Europeană și Republica Moldova a trebuit să își continue eforturile de integrare a țării pe piața unică a UE și de consolidare a cooperării sectoriale.

Eurodeputații au solicitat Comisiei Europene să finalizeze rapid evaluarea cererii și să ofere Republicii Moldova asistență deplină pe durata acestui proces. Aceștia au afirmat că, fără a anticipa conținutul avizului Comisiei, autoritățile moldovene se află, fără îndoială, pe calea cea bună prin adoptarea unor reforme-cheie, în special în ceea ce privește democrația, statul de drept și drepturile omului.

Rezoluția își exprimă, de asemenea, profunda îngrijorare cu privire la evoluțiile recente de pe teritoriul regiunii Transnistria, care a înregistrat o serie de „incidente de securitate” în luna aprilie, considerate de eurodeputați drept acte provocatoare periculoase într-o situație de securitate extrem de volatilă. Aceștia reiterează, de asemenea, sprijinul Parlamentului pentru o „soluționare politică cuprinzătoare, pașnică și durabilă a conflictului transnistrean”, și anume

bazată pe suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova în cadrul frontierelor sale recunoscute la nivel internațional, precum și pe retragerea forțelor rusești staționate acolo.

Parlamentul subliniază că este inacceptabil ca Rusia să folosească aprovizionarea cu gaze ca armă pentru a exercita presiuni politice asupra Republicii Moldova, pentru a influența traiectoria politică și orientarea geopolitică a țării, în special după recenta instalare a guvernului pro-vest al țării. Deputații solicită Comisiei și țărilor UE să sprijine Moldova în asigurarea independenței sale energetice, a conectivității, a diversificării și a eficienței sale energetice, precum și în accelerarea dezvoltării surselor regenerabile de energie [5].

Războiul ruso-ucrainean continua în condițiile când planul Putin al unui război fulger a eșuat. Ucraina a ales să nu fie o țintă ușoară pentru armata rusă. Strategia de anulare în primele zile ale invaziei ruse a centrelor de comandă ucrainene, distrugerea aviației și apărării anti-aeriene, ocuparea rapidă a marilor orașe și, în final, înlocuirea conducerii țării cu una loială Kremlinului, a fost dată peste cap de eroismul ucrainenilor. Armata rusă, atât de mult elogiata de propaganda oficială a Moscovei, în realitate nu face față unui război al tehnologiilor militare avansate, are un moral scăzut și este bună doar pentru bombardamentul distrugător al cartierelor de locuit din orașele ucrainene, acțiuni pasibile de a fi catalogate ca crime de război.

Blitzkriegul rus în Ucraina s-a prefăcut într-un război de uzură. Însă aceasta nu înseamnă că Putin este hotărât să cedeze, iar complicațiile tot mai mari ale invaziei, după părerea mai multor experți, îl fac și mai neașteptat în reacțiile sale. Dimpotrivă, liderul rus cu o putere politică autocrată, nu mai poate da înapoi, așa că, pe măsură ce războiul devine mai dificil și pierderile cresc, el este tot mai presat să arate realizări reale în fața opiniei publice din Rusia. În războiul din Ucraina la mezin este scos destinul politic al lui Putin. Deci, orice scenariu de pacificare a Ucrainei cu siguranță va fi unul extrem de complicat, toate detaliile căruia sunt imposibil de anticipat la ora actuală.

La moment toată lumea se consumă în predicții despre capacitatea Ucrainei de a riposta invaziei ruse în timp, precum și despre capacitatea armatei ruse de a susține un război de durată la cote majore. Între timp, costul pe care îl plătește Ucraina este enorm. Multe orașe ucrainene devin ruine. Victimele războiului se cifrează la zeci de mii, iar numărul refugiaților la milioane. În mod obiectiv situația în Ucraina evoluează spre soluția păcii. Însă problema constă în cât timp și în ce condiții va fi încheiată pacea. Tot mai mult în rândul experților occidentali se conturează părerea că atacul ordonat asupra Ucrainei a zdruncinat din temelii vechea ordine mondială și asistăm la începutul unui nou Război Rece. Nimeni nu riscă să formuleze o ipoteză definită asupra cum va arăta Europa în viitor. Există prea multe variabile. În primul rând, depinde de ce se va întâmpla în Ucraina. Pentru Republica Moldova este vital dacă Ucraina va păstra controlul asupra Odesei, excluzând în acest fel joncțiunea armatei ruse cu Transnistria [5].

În raport cu agresiunea militară rusă asupra Ucrainei, Chișinăul oficial a ocupat o poziție de susținere a integrității teritoriale a statului vecin. În același timp, atitudinea Chișinăului în această perioadă s-a manifestat printr-o prudență excesivă de a nu irita Moscova și a nu oferi motive pentru escaladarea pericolului militar din Transnistria. Prin aceasta se explică neaderarea Republicii Moldova la programul internațional de sancțiuni împotriva Moscovei, fapt ce a deranjat Kievul. De aici, în perspectiva soluției de pace în Ucraina, poziția politică și diplomatică a Chișinăului se arată a fi ambiguă, fără doza necesară de implicare.

Chișinăul se declară îngrijorat în legătură cu tensiunile de la granița ucraineano-rusă și susține că o eventuală escaladare ar fi dramatică pentru Moldova. Expertul militar ucrainean Mykhailo Samus susține că, în cazul unei invazii asupra Ucrainei, Rusia va folosi inclusiv propriile trupe dislocate în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, unde s-ar afla un număr foarte mare de angajați ai serviciilor secrete ruse. Mykhailo Samus crede că Rusia își va folosi forțele militare și serviciile secrete din regiunea transnistreană în special pentru atacuri asupra regiunii Odessa. „Sunt sigur că ei (militarii ruși din regiunea transnistreană – n.red.) vor fi folosiți în special în orașele mari, pentru a crea haos, pentru a distruge infrastructura de bază și pentru a crea panică în Odessa și în regiunile din apropiere”, a precizat expertul militar ucrainean, într-un interviu apărut în presa de la Chișinău.

În contextul tensiunilor din regiune, președintele moldovean, Maia Sandu, a reamintit că prezența trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova este în contradicție cu Legea Supremă și cu prevederea de neutralitate a Republicii Moldova și a reiterat că autoritățile de la Chișinău vor continua să ceară cu insistență Rusiei retragerea acestora.

Nu în ultimul rând, este de apreciat că autoritățile Republicii Moldova au condamnat din prima zi invazia rusă asupra Ucrainei și au deschis țara pentru sute de mii de ucraineni care au fugit din calea rachetelor lansate de armata de ocupație a Rusiei. Totuși, Chișinăul nu s-a alăturat sancțiunilor internaționale împotriva Rusiei deși aceasta i-a atras critici și acuzații în plan intern și extern că ar finanța (prin achiziții de gaze, de exemplu), involuntar, războiul rus.

Argumentul ezitării invocat de Maia Sandu este că „Moldova are multiple vulnerabilități, atât în planul securității, cât și economic” și că aderarea la pachetul de sancțiuni internaționale împotriva Rusiei ar funcționa contra Moldovei: „Sigur că trebuie să facem totul ca acest război să se oprească, dar sunt anumite lucruri pe care suntem obligați să le asigurăm cetățenilor noștri. Să lăsăm țara fără resurse energetice, să vedem aici o destabilizare a situației, nu ar ajuta pe nimeni, nici Republica Moldova, nici Ucraina și nici partenerii din Occident”, a explicat președinta Republicii Moldova.

Totuși, cu excepția resurselor energetice (gazul rusesc tranzitează Ucraina), operațiunile de import-export între Moldova și Rusia, dar și cu Belarus sunt oricum blocate din cauza războiului din Ucraina. Și asta pentru că transportul de mărfuri prin Ucraina spre Rusia și Belarus a încetat din motive de securitate. Moldova încearcă să se reorienteze rapid spre alți furnizori, pentru a acoperi deficitul de aproape 20% apărut la unele mărfuri importate din Est prin Ucraina.

De asemenea, războiul din Ucraina a dat peste cap evoluțiile economice din țară, întrucât volumul investițiilor s-a redus drastic.

În contextul celor expuse supra, în circumstanțele războiului și a vulnerabilităților Republicii Moldova remarcăm că lupta pe care o are acum țara noastră și anume cea de păstrare a neutralității teritoriale pe de o parte, a acordării sprijinului necesar Ucrainei prin asigurarea tranzitului cetățenilor ucraineni sau a oferirii cazării celor care vor să rămână pe teritoriul Republicii Moldova, și pe de altă parte a menținerii relațiilor de colaborare cu Rusia în vederea furnizării de către acestea a necesarului de gaze, este una deloc ușoară, iar autoritățile de la Chișinău întreprind toate măsurile necesare.

Neutralitatea rămâne un concept-cheie, consacrat de principalele documente ce vizează sistemul de securitate al Republicii Moldova. Just e faptul că neutralitatea, și în momentul când este recunoscută oficial, nu poate ține loc de soluție de securitate, pentru că respectarea ei depinde de nevoia directă a unui sau altui actor major. Însă renunțarea la acest concept necesită și mai multe costuri decât păstrarea ei. În fond, criza din Ucraina a impus în regiune logica „minimizării costurilor”, excluzând-o pe cea a „maximizării beneficiilor”. Respectiv, drept opțiuni de securitate, urmează să fie alese acele orientări strategice, care nu conduc la agravarea situației.

BIBLIOGRAFIE

1. Hotărâre cu privire la aprobarea proiectului de hotărâre a Parlamentului pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia în anii 2017-2021 .

https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr18_109.pdf

2. Proiectul Strategiei securității naționale a Republicii Moldova.
<https://www.presedinte.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf> (accesat la 12.04.2022).

3. Moldova în contextul războiului din Ucraina. Două vulnerabilități ale țării noastre pentru ce își face griji presa internațională. <https://agora.md/stiri/99870/opinie-moldova-in-contextul-razboiului-din-ucraina-doua-vulnerabilitati-ale-tarii-noastre-pentru-ce-isi-face-griji-presa-internationala> (accesat la 12.04.2022).
4. Moldova–Transnistria: Eforturi comune pentru un viitor prosper. Procesul de negocieri, Chisinau, 2009.
<https://patrir.ro/wp-content/uploads/2019/03/Moldova-Transdnistria-Working-Together-for-a-Prosperous-Future-Negotiation-Process-eBook-romanian.pdf> (accesat la 12.04.2022).
- 5 PE: UE trebuie să acorde Republicii Moldova statutul de țară candidată la aderare.
<https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20220429IPR28232/pe-ue-trebuie-sa-acorde-republicii-moldova-statutul-de-tara-candidata>
6. Republica Moldova în perspectiva pacificării Ucrainei. Op-Ed de Anatol Țăranu Citește mai mult: https://www.ipn.md/ro/republica-moldova-in-perspectiva-pacificarii-ucrainei-op-ed-de-7978_1088563.html#ixzz7YiQSTqTp (accesat la 12.04.2022).
https://www.ipn.md/ro/republica-moldova-in-perspectiva-pacificarii-ucrainei-op-ed-de-7978_1088563.html
7. HOTĂRÂRE Nr. HP134/2018 din 19.07.2018 pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018–2022 Publicat la 03.08.2018 în MONITORUL OFICIAL Nr. 285-294 art. 441.
8. SACA, V. Rolul securității naționale în asigurarea interesului național. Conferința științifico-practică națională „Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică” Chișinău, 8 septembrie 2020.
9. Ce înseamnă războiul din Ucraina pentru Republica Moldova: între riscul de a deveni următoarea țintă a Rusiei și șansa de a se orienta definitiv către Occident
<https://www.veridica.ro/ro/analize/ce-inseamna-razboiul-din-ucraina-pentru-republica-moldova-intre-riscul-de-a-deveni-urmatoarea-tinta-a-rusiei-si-sansa-de-a-se-orienta-definitiv-catre-occident> (accesat la 01.05.2022).
10. Strategia de Securitate a UE
https://www.academia.edu/4037623/Strategia_de_securitate_a_UE (accesat la 11.05.2022).

CZU: [355.02+351.86](478)
DOI: 10.5281/zenodo.6837259

SECURITATEA MILITARĂ CA DEMENSIUNE A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Tatiana BUSUNCIAN

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale

doctor în politologie, conferențiar universitar

e-mail: busuncian@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0242-8863

Tatiana NAZARCIUC

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

Inspectoratul General al Poliției de Frontieră, Ministerul Afacerilor Interne

In the context of external challenges exacerbation and incessant social crisis, continuously observed in the Republic of Moldova since the proclamation of state independence, the national security ensuring issue in the military field is of high actuality. The effectiveness and full operational capacity of the state security and defense sector constitute a vital element for sustainable development of the state and, accordingly, for growth of population welfare and socio-economic environment. In this study the authors identify that presently becomes extremely significant the concentration of state and society efforts to consolidate the military body to achieve the level at which the capacity to effectively defend the national interests of the Republic of Moldova becomes possible. Synchronizing the process of reforming defense and security sectors through institutional and conceptual approach would lead to the improvement of the military security system to prevent increasingly complex threats and perils.

Keywords: military security, national security, military structures, military, security institutions.

Începutul secolului XXI este marcat atât de creșterea în amploare a procesului de globalizare, cât și de câteva direcții imprimare de noile caracteristici ale mediului internațional de securitate, ce se înscriu în această tendință, precum: declanșarea unui nou val de largire a spațiului euro-atlantic și a Uniunii Europene; asumarea de către NATO și UE a noi roluri, ce decurg și din sporirea numărului de membri; afirmarea luptei împotriva terorismului ca principal obiectiv al agendei tuturor instituțiilor și organizațiilor internaționale de securitate; extinderea zonei de acțiune a instituțiilor și organizațiilor internaționale de securitate în afara „frontierelor” lor inițiale; restrângerea capacităților militare din vechile zone de conflict, redirectionarea lor spre alte spații și desemnarea rolurilor de stabilizare și menținere a păcii altor instituții și organizații internaționale de securitate; reafirmarea rolului unor instituții și organizații de securitate aflate, până acum, pe planul doi în materie de activitate și afirmare la nivel internațional. Pe lângă urmărirea acestor procese, pe agenda relațiilor internaționale un loc principal este ocupat de problemele de securitate. Nu este vorba numai despre terorism, ci și despre sărăcie, șomaj, crimă organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă, migrație ilegală, dezastre ecologice și competiție acerbă pentru resurse naturale. Este posibil ca, în următorii ani, multe dintre aceste probleme ce nu țin cont de granițe să se acutizeze, însoțind procesul de globalizare.

Putem afirma cu certitudine că, la începutul secolului al XXI, pericolele și amenințările la adresa securității tind să devină din ce în ce mai difuze, puțin predictibile și multidimensionale. Spre deosebire de amenințările militare tradiționale ce emană de la un adversar cunoscut, acestea nu pot fi contracarate nici prin creșterea cheltuielilor militare sau desfășurarea de trupe și nici prin închiderea granițelor. Războiul din Ucraina, acțiunile militare și informativ-subversive, precum și de diversiune, potențialul extinderii zonei de instabilitate de pe teritoriul Ucrainei au influență asupra unor elemente, grupuri cu atitudini extremiste din Republica Moldova și mențin riscul extinderii conflictului transnistrean. Provocările, riscurile și amenințările produse de războiul din Ucraina limitează accesul Republicii Moldova la mecanismele de intervenție și asigurare integrată a securității spațiului regional și internațional. Din aceste motive, a crescut nevoia de cooperare regională și internațională, multe dintre pericolele și amenințările menționate neputând fi rezolvate în cadrul tradițional al securității naționale

Doctrina militară a Republicii Moldova este determinată de politica ei externă și internă, de neutralitatea permanentă proclamată constituțional, care poartă un caracter exclusiv defensiv și are la bază priorități în domeniul politic și militar. Scopul principal al

politicii militare este asigurarea securității militare a poporului și statului, prevenirea războaielor și conflictelor armate prin mijloace de drept internațional. Securitatea militară a Republicii Moldova presupune ca forțele armate naționale să aibă o structură optimă, precum și caracteristici cantitative și calitative capabile să neutralizeze sau să prevină pericolul militar prin elementul de descurajare. Astfel, Republica Moldova modernă are nevoie de o armată care să aibă toate capacitățile de a răspunde adecvat amenințărilor moderne într-o lume în schimbare și de a garanta securitatea și integritatea teritorială a țării în orice scenariu. În condițiile creșterii provocărilor externe și ale crizei sociale cronice din societatea moldovenească de la proclamarea independenței de stat încoace, devine deosebit de actuală asigurarea securității naționale a statului într-un domeniu atât de specific cum este cel militar. Problema securității militare a Republicii Moldova este reflectată, în ultimul timp, nu numai în lucrări științifice, ci și elaborări teoretice ale autorilor autohtoni și ale celor străini.

Republica Moldova continuă să se afle într-o situație incertă în fața riscurilor și amenințărilor militare tradiționale. Totodată, este necesar să constatăm că actualitatea problemei dezbătute este determinată, în primul rând, de factori de natură obiectivă. Pericolele de bază la adresa intereselor naționale ale Republicii Moldova în domeniul militar se mențin în continuare. Ele devin dinamice, unele poartă un caracter asimetric, iar o altă parte interferează cu alte pericole, care nu sunt propriu-zis „militare”. Acest lucru demonstrează creșterea rolului organismului militar în procesul de realizare a obiectivelor de politică externă a statului, obligația lui de a apăra societatea de agresiunea externă prin orice mijloace, inclusiv prin cele militare. În plus, organismul militar rămâne în continuare garantul stabilității orânduirii de stat și a securității sociale în fața atentatelor din partea grupărilor extremiste și separatiste. În așa mod, problema asigurării securității militare a Republicii Moldova este actuală nu doar în sine, ci și în corelare cu determinarea locului și rolului ei în cadrul organismului militar.

Eficacitatea și funcționalitatea deplină a sectorului securității și apărării naționale al unui stat reprezintă un element vital al dezvoltării stabile a statului și, corespunzător, al creșterii în ascendență a bunăstării populației și mediului social-economic. În Republica Moldova, sectorul de apărare are la bază un sistem de interacțiune mixt cu pilonul principal – Armata Națională. Fundamentele conceptuale ale sectorului de apărare sunt stipulate în Legea cu privire la apărarea națională [6]. Acest document politico-juridic reglementează structura, conducerea, sistemul și modalitatea de planificare a apărării și are menirea să ghideze toți factorii de decizie cu atribuții în sectorul de securitate și apărare.

Toate aceste aspecte ale conținutului securității naționale, precum și dinamica modificărilor amenințărilor și pericolelor în acest domeniu, ar trebui reflectate adecvat în Concepția Securității Naționale [7] și Doctrina Militară a Republicii Moldova [4]. Documentele politice, cum ar fi Strategia Securității Naționale [5], Strategia Națională de Apărare [10] și Strategia Militară [5] servesc drept repere pentru Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Apărării, autoritățile publice și instituțiile abilitate ce asigură securitatea militară prin prioritizarea aspectelor politicii de apărare și alocarea corespunzătoare a resurselor în procesul de planificare a acesteia. Într-un astfel de cadru normativ, planificarea și asigurarea securității militare ar trebui să fie procese sistemice și sincronizate. Însă, evaluând critic situația creată în sectorul de securitate și apărare pe parcursul mai multor ani, se evidențiază o problemă conceptuală care nu permite o astfel de concluzie. Din punctul de vedere al apărării intereselor naționale pentru Republica Moldova rămâne relevantă implementarea cooperării militaro-politice pe arena internațională, pe baza unor condiții reciproc avantajoase, reciproc acceptabile. În acest caz, principalele priorități sunt neutralitatea politică și menținerea stabilității politice, buna vecinătate și paritatea militaro-strategică în regiune. Astfel, forțele armate sunt destinate asigurării securității militare și îndeplinesc misiuni, cum ar fi apărarea independenței, integrității și suveranității Republicii Moldova, participarea în operații internaționale de pacificare, sprijinul autorităților civile în situații de criză.

Este de menționat și faptul că Doctrina Militară a Republicii Moldova a stabilit principii exclusiv defensive ale politicii militare și a determinat ca priorități „menținerea capacității de

apărare a statului la nivelul care asigură securitatea militară; întărirea măsurilor de încredere, extinderea colaborării militare reciproc avantajoase, etc”. Pentru a realiza aceste obiective, Doctrina a stabilit drept prioritate „crearea unui potențial militar, suficient pentru asigurarea securității militare a statului” [8].

Contextul internațional și regional de securitate și apărare actuală al Republicii Moldova presupune nevoia existenței unei armate naționale puternice, combative, pro-active, atractive, bine echipată cu tehnică modernă în dotare, cu un efectiv militar consolidat tehnic, iar prezența trupelor paramilitare în stânga Nistrului, inclusiv a contingentului armatei ruse și armamentului depozitat la Cobasna, un argument de primă importanță al nevoii consolidării unei armate naționale, în toată plenitudinea structurilor sale clasice. În condițiile actuale și avansării amenințărilor hibride și de război, Republica Moldova fiind un stat mic, nu poate de sine stătător să se opună riscurilor și amenințărilor la adresa securității sale. Impactul acțiunilor inacceptabile ale Federației Ruse asupra securității și stabilității regionale pot afecta securitatea Republicii Moldova, precum și apariția unor consecințe severe asupra securității regionale. Prin aceste acțiuni Federația Rusă încalcă flagrant angajamentele asumate la nivel internațional.

Un alt aspect al securității naționale este lupta împotriva corupției care constituie o cultură întreagă în Republica Moldova. Corupția este una dintre problemele mari de securitate a Republicii Moldova, procesul de democratizare a Republicii Moldova a scos în evidență un șir întreg de probleme care anterior au fost parțial conservate, parțial „cultivate” de către fostul regim sovietic. Corupția este o problemă de securitate la nivel global, fiind considerată problemă majoră de mai mult timp, dar recunoscută drept o provocare de securitate internațională de prim nivel în ultimul timp, ajungându-se la momentul actual să se susțină cu glas tare că corupția încalcă flagrant dreptul fundamental al omului. Studiile actuale pun în evidență informații importante privind legătura criminalității transnaționale organizate și corupției drept amenințări majore la adresa stabilității politice, securității umane, democrației și dezvoltării economice [2].

În multitudinea tipurilor de corupție cum ar fi corupția profesională, economică sau criminalitatea economico-financiară sau de afaceri, în corupția politică se includ diferite activități ca finanțarea ilegală a campaniilor electorale, promovarea cu precădere în funcții guvernamentale a unor persoane exclusiv pe criterii politice, astfel, agravându-se amenințările, riscurile și vulnerabilitățile la adresa securității naționale, regionale și internaționale.

Corupția reprezintă o amenințare majoră pentru democrație, pentru supremația legii, echitatea socială și justiție, subminează principiile unei administrații eficiente și credibilitatea cetățenilor în instituțiile statului, pune în pericol economia de piață și stabilitatea instituțiilor statului.

În condițiile contemporane sunt mai mulți factori cu efecte pentru securitatea militară din Republica Moldova, însă unii dintre aceștia trebuie luați în calcul ca fiind prioritari. Primul este evoluția războiului din Ucraina, care poate eventual produce efecte asupra dezvoltării Republicii Moldova din punct de vedere strategic, creând un mediu favorabil sau o platformă de destabilizare din partea de est a Republicii Moldova. Al doilea factor, indirect legat de evoluția primului factor, este procesul soluționării conflictului transnistrean, cu elementul staționării trupelor și depozitului de muniții din Cobasna al Federației Ruse și autoproclematei republici transnistrene, ce reprezintă o dilema de securitate clasică (militară) și nu poate fi ignorată din punct de vedere militar. Al treilea factor reprezintă instabilitatea politică internă, care cu regret a polarizat societatea. Acest factor are potențialul de a produce o dezbinare ideologică în societate, amplificând vulnerabilitatea socială, care poate fi exploatată de propagandă prin radicalizarea forțelor politice. În întregime, astfel de procese au potențialul să producă o radicalizare socială și un război civil, care în lipsa rezilienței statului poate produce o dependență asimetrică de alți actori internaționali și, potențial, o suveranitate redusă. Al patrulea factor este corupția profundă în mai multe sectoare ale societății, ce diminuează legitimitatea instituțiilor de stat și reprezintă un risc înalt pentru instituțiile ce asigură ordinea publică. Prin efect cumulativ, acești factori pot eventual exploata vulnerabilitățile Republicii Moldova prin metoda *Proxy*. Adepții acestei

metode exploatează vulnerabilitățile statului (națiunii) pentru a spori artificial riscul materializării amenințărilor în favoarea sa [9].

În dezvoltarea Forțelor Armate ale Republicii Moldova, cu pilonul principal Armata Națională, au fost mai multe etape care reprezentau puncte de re-evaluare și ajustare a securității militare. Doi factori cu efecte esențiale pentru modernizarea sectorului de securitate au reprezentat procesul aprofundării cooperării în cadrul Programului Parteneriat pentru Pace (PfP) cu NATO și lansarea cooperării cu UE. În cadrul primei platforme, Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO cu multiple inițiative, unele dintre ele fiind Evaluarea Strategică a Apărării și Inițiativa Dezvoltării Capabilităților de Apărare, au ajutat factorii de decizie să identifice lacunele în procesul planificării apărării și, corespunzător, să lanseze procesul de modernizare în cadrul Forțelor Armate. În a doua platformă, Planul de Asociere Republica Moldova-UE, autoritățile au avut oportunitatea să analizeze cele mai progresive practici ale bunei guvernări și controlului democratic asupra sectorului de securitate și apărare. Însă, timpul a demonstrat că aceste două mecanisme nu au reușit să valorifice potențialul cooperării. Cauza acestui defect sistemic este o problemă de tipul centrului de gravitate în cadrul planificării apărării din reacția cronic întârziată și lipsa ghidărilor timpurii din partea conducerii sectorului de securitate și apărare privind evoluția mediului de securitate internațional, care produce efecte diferite asupra securității naționale. Aceasta, în întregime, creează o stare de ambiguitate în procesul de planificare a apărării și, ca rezultat, lacune în procesul de asigurare a securității militare ce pot fi simțite în crizele potențiale de viitor.

Cauza acestor crize constă în existența anumitor factori: (1) conducerea sectorului de securitate și apărare se realizează în baza principiului dualismului politic. Președintele statului este comandant suprem și președinte al Consiliului Suprem de Securitate, fiind ales direct de popor, cu împuterniciri limitate în condițiile republicii parlamentare. Guvernul, în condițiile republicii parlamentare, având suport politic direct, conduce cu sectorul de securitate și apărare, însă nu poate conduce procesul de evaluare a amenințărilor și analiză a riscurilor, corespunzător, nu poate elabora și aproba ghidările strategice. Aceste disensiuni pot fi eliminate numai prin asigurarea suportului coaliției politice către guvernare, care ar susține președintele și guvernul în întregime. Însă practica vieții politice din Republica Moldova a demonstrat că astfel de situații sunt foarte rare. În majoritatea cazurilor, disensiunile politice în procesul conducerii dualiste tergiversează procesul de planificare a apărării, creând o stare de ambiguitate în acest sector. Al doilea factor, procesul planificării apărării asigurat prin legea cu privire la apărarea națională [6], cu regret, nu stipulează un algoritm tehnic cu responsabilități și termeni stabiliți între toți factorii de decizie și instituțiile abilitate în asigurarea apărării, ceea ce afectează securitatea militară prin starea de incertitudine speculativă sau condiționată de conjunctură politică. Al treilea, statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova, stipulat în articolul 11 al Constituției, creează o percepție eronată în mediul politicului privind imposibilitatea implicării statului în diferite configurații ale securității colective internaționale, confundând această prevedere juridică cu obligațiunea neparticipării la alianțe militare, conform prevederilor Convenției de la Haga din 1907, care nu corespunde totalmente conceptelor de apărare colectivă sau apărare comunitară. Prin urmare, conducerea sectorului de apărare are incertitudini privind posibilitatea proiectării securității militare, în coordonare cu alte instituții/configurații ai securității colective, cooperative sau comunitare internaționale.

Valoarea practică a interesului național poate fi relaționată cu necesitatea de a dezvolta cultura strategică și modelarea/remodelarea comportamentului politic în conformitate cu interesele de securitate. Mai mult, ideea culturii strategice este în strânsă legătură cu noțiunile de cultură politică și de cultură militară, aici, în mare parte, iese în evidență faptul că armata în sistemul de securitate moldovenesc are o valoare neînsemnată sau chiar simbolică. Conform Barometrului Opiniei Publice din 2020, 45,7% din respondenți au încredere în armată [1]. Totuși, aceasta este subestimată în Republica Moldova atât de autorități, cât și de cetățeni, din perspectiva capacității de apărare, dovadă fiind subfinanțarea cronică, dar și lipsa de discuții publice pe teme asimilate domeniului.

În fine, securitatea militară în Republica Moldova a trecut prin mai multe etape de dezvoltare și provocări. Pe parcursul etapei recente s-a creat o stare de ambiguitate în cadrul sectorului de apărare națională privind direcția de dezvoltare clară în condițiile lipsei la nivel strategic a sincronizării adecvate între mecanismul de analiză a mediului de securitate internațional cu ghidări strategice și, corespunzător, mecanismul clar de primire a deciziilor privind aprobarea priorităților și fondurilor în procesul planificării apărării naționale. În acest context, studiul în cauză, înaintază următoarele **recomandări**:

- Revizuirea mediului de securitate internațional prin elaborarea și aprobarea unui nou document de evaluare a amenințărilor și analiză a riscurilor și vulnerabilităților în scopul elaborării și aprobării unei noi Strategii de Securitate Națională.

- Readaptarea Strategiei de Apărare Națională conform prevederilor Strategiei noi de Securitate Națională, corespunzător, acest element se va reflecta și asupra strategiei militare și altor strategii sectoriale cu atribuții în insecuritatea militară.

- Elaborarea și adoptarea unui mecanism tehnic, în calitate de anexă a Legii privind apărarea națională și unul tehnic la nivel de Guvern, care ar stipula clar responsabilitățile și termenii tuturor instituțiilor abilitate în procesul de planificare a apărării naționale. Acest mecanism ar putea fi numit "Algoritmul procesului de planificare a apărării", care ar exclude posibilitatea interpretării flexibile a acțiunilor instituțiilor abilitate în stat.

- Elaborarea și adoptarea de către Guvern a Metodologiei aprobării priorităților dezvoltării și alocării fondurilor în sectorul de apărare, ce ar exclude interpretările speculative privind selectarea direcțiilor de dezvoltare în cadrul sectorului de apărare, sincronizate cu fondurile alocate.

- Lansarea unui proces de revizuire a apărării naționale, care va reflecta mai obiectiv punctele forte și slabe ale sectorului și va prezenta recomandări actualizate privind necesitățile de reformare, optimizare și modernizare.

- Crearea unei platforme unice de expertiză oferită de societatea civilă și mediul academic va fi o valoare adăugată în procesul legitimării acțiunilor guvernării în sectorul apărării. Totodată, această platformă va prezenta viziuni alternative sau de suport în procesul de reformă și supraveghere a proceselor de dezvoltare a sectorului de apărare, precum și critici constructive privind acțiunile subiective sau eronate ale guvernării. Un astfel de mecanism va servi și ca element de suport în timpul crizelor politice potențiale și a unor atacuri de tip hibrid asupra sectorului de apărare națională, precum și va spori transparența proceselor decizionale în acest segment al statului.

- Elaborarea unui concept de politici comune de securitate și apărare la nivel internațional, în vederea optimizării combaterii corupției, care ar viza crearea bazelor de date comune și a unui sistem instituționalizat de contacte pentru îmbunătățirea și dezvoltarea unei noi dimensiuni de colaborare în cadrul coalițiilor multinaționale; reformarea serviciilor din domeniu prin depolitizarea instituțională; elaborarea și implementarea unui concept modern de reformare; implementarea modificărilor legislative și instituționale, îmbunătățirea sistemului de perfecționare și management al personalului, în conformitate cu standardele internaționale.

- În cadrul globalizării actuale procesele integraționiste internaționale oferă o gamă largă de platforme și concepte privind asigurarea securității naționale prin conceptele securității colective, securității cooperative sau comunitare. Astfel, se recomandă să fie identificate oportunitățile internaționale care ar reprezenta un suport pentru Republica Moldova în sporirea eficacității sectorului de securitate și apărare. Evident că aspectul statutului de neutralitate permanentă va fi luat în calcul în procesele juridice conform dreptului internațional.

Concluzii. Modernizarea efectivă, pe bază de cooperare internațională (multilaterală și bilaterală), a Armatei Naționale, în baza unor programe multianuale distincte pentru modernizarea care ar trebui să vizeze nu doar misiunile noi și tradiționale ale militarilor, dar și teme practic inexistente în spațiul public, cum ar fi: a) structura și componența Armatei Naționale; b) dislocarea și condițiile de cazare și de trai al miliarilor în termen și pe contract; c) dotarea armatei cu armament și tehnică militară, corespunderea acestora standardelor

internaționale; d) amplificarea capacităților de instruire și exerciții de luptă a efectivelor militare; e) dezvoltarea interoperabilității militarilor din armata națională, a trupelor de carabinieri, subdiviziunilor speciale din cadrul sistemului penitenciar și Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova; f) statutul militarului, locul și rolul militarilor în societate; g) drepturile și obligațiile constituționale ale cetățenilor cu privire la apărare, valorile naționale și cele europene; h) participarea militarilor moldoveni în operațiuni și misiuni de menținere a păcii peste hotare.

Republica Moldova va continua să modernizeze armata, împreună cu sistemul ei de securitate. Modernizarea presupune actualizarea documentelor conceptuale, urmată de ajustarea cadrului instituțional, dotarea în conformitate cu stadiul actual al progresului, inclusiv tehnologic, precum și adaptarea la cerințele contemporane pentru a fi competitive la nivel regional și internațional. De asemenea, este importantă promovarea politicii externe a statului prin intermediul armatei naționale, prin depunerea eforturilor, pentru furnizarea resurselor proprii și, totodată, pentru consolidarea cooperării cu partenerii externi și organizațiile internaționale majore (ONU, OSCE, UE și NATO), pentru obținerea suportului necesar în vederea menținerii, dezvoltării, modernizării și profesionalizării sectorului, capacităților de apărare și de alertă timpurie. Republica Moldova și-a demonstrat calitatea de partener de încredere la asigurarea stabilității și a păcii la nivel regional și internațional prin participarea la misiuni de menținere a păcii sub egida ONU, NATO și UE. În legătură cu situația complexă din regiune, necesitatea reformei strategice a sistemului de apărare este inevitabilă, cu atât mai mult că avem un suport important din partea partenerii externi în eforturile de reformare a Armatei Naționale. Un rol important îl are și societatea civilă care ar trebui mai activ să contribuie la asigurarea securității naționale, regionale și internaționale prin dezvoltarea culturii de securitate și apărare și promovarea intereselor și obiectivelor securității și apărării naționale.

BIBLIOGRAFIE

1. Barometrul de opinie publică. Octombrie 2020, p. 36. https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/10/BOP_10.2020.pdf
2. BUSUNCIAN, T. Corruption – a major threat to national and international security. În: Eastern Europe Regional Studies, Coord. V. Teosa. Chisinau, 2017, pp. 9-13. ISBN 978-9975-71-954-4, <http://psage.tsu.ge/index.php/Easternstudies/article/view/62/pdf>
3. Hotărârea Guvernului nr. 961 din 03.10.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.410-415 din 02.11.2018.
4. Hotărârea Parlamentului Nr. 482 din 06.06.1995 privind Doctrina militară a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 038 din 14.07.1995 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306988>
5. Hotărârea Parlamentului Nr. 153 din 15-07-2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 170-175 din 14-10-2011
6. Legea Parlamentului cu privire la apărarea națională, Nr. 345 din 25-07-2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 200-203 din 19-09-2003. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110393&lang=ro#
7. Legea Parlamentului privind aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova Nr. 112 din 22-05-2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 97-98 din 03-06-2008. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=24400&lang=ro
8. Legislația Republicii Moldova cu privire la sectorul de securitate și apărare națională. https://dcf.ch/sites/default/files/publications/documents/Nov_2015_compendium_complete_v2.pdf (accesat la 22.04.2022).

9. Politica de securitate națională a Republicii Moldova: premise pentru o nouă strategie. Discussion paper. Chișinău, 2021, pag. 32-35 https://infocenter.md/wp-content/uploads/2021/09/Discussion_Paper_PSN.pdf (accesat la 22.04.2022).
10. Strategia Națională de Apărare. <https://www.army.md/img/userfiles/doconline/sna.pdf> (accesat la 11.04.2022).

CZU: 351.86(478):314.745.22

DOI: 10.5281/zenodo.6837298

SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN CONTEXTUL CRIZEI REFUGIAȚILOR

Angela COLAȚCHI

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

doctor, conferențiar universitar

e-mail: colatchi@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0001-5692-872X

Ecaterina DONOAGA

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

masterandă

e-mail: ecaterina.morari@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0001-5692-872X

Cătălin LÎSÎI

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”C. Stere”

doctorand

e-mail: lisii.catalin@gmail.com

ORCID-ID: 0000-0001-9880-2076

In recent a few months, migration is a serious threat to the stability and prosperity of the Republic of Moldova. Now, the Republic of Moldova is the scene of political debates about the future of the community, the need to revise the fundamental agreements under which supra-state institutions operate. The crisis in which the Republic of Moldova is located has also been aggravated by the waves of refugees. The study addresses systemic migration, assessing the challenges and threats to Republic of Moldova security as an actor in international relations of every citizen. The author points out that this type of migration is caused by the invasion of Russia on Ukraine. In closing, the author mentions that refugees should be treated carefully because marginalization and discrimination could deprive them of the possibility of social integration in the society of the destination country for those who wish and do their utmost to do so.

Keywords: *refugees, security, Republic of Moldova, crisis.*

Republica Moldova se află într-o perioadă de nesiguranță generală în ceea ce privește securitatea țării. Evoluțiile sociale, economice, politice și militare care au loc pe plan național, regional și global au o influență profundă asupra nivelului de securitate și bunăstare al țării, dar și al cetățenilor. Este o părere exprimată de mai mulți experți în domeniu.

În prezent Republica Moldova se confruntă cu o multitudine de vulnerabilități, care la momentul actual sunt subiecți de dezbatere și discuții. Fiind afectată de criza pandemică și evident de cea energetică, Republica Moldova a primit următorul așa numit test de rezistență a crizei refugiaților care a avut loc în urma invaziei Rusiei asupra Ucrainei.

Cu toate acestea, este de marcat faptul că, Republica Moldova este dezavantajată din mai multe puncte de vedere, cum ar fi cel politic, economic, cât și cel al securității statului. Rapoartele furnizate de ONU arată că Republica Moldova, de rând cu Polonia, a primit cel mai mare număr de refugiați pe cap de locuitor. Deși cifrele sunt comparabile, sarcina pusă asupra acestor state, precum și capacitatea lor de reacție nu poate fi echivalată. Polonia, are un PIB pe cap de locuitor de aproape 5 ori mai mare ca al Republicii Moldova. În plus, fiind o țară membră UE și NATO, poate mobiliza resurse și utiliza mecanisme oferite la nivelul acestor comunități. Guvernul Moldovei a dat dovadă de leadership în gestionarea crizei refugiaților, mobilizând toate resursele disponibile.

Au fost puse în funcțiune sisteme de gestionare a fluxului de refugiați, coridoarele verzi pentru facilitarea tranzitării teritoriului țării, transport terestru și aerian etc. Aceste măsuri vin să micșoreze presiunea asupra sistemului social, însă, confruntate cu realitățile curente, autoritățile au ajuns la limita propriilor capacități. În timp ce continuă să răspundă acestor provocări, Guvernul face apel la ajutor din partea comunității internaționale. Este crucial ca, în aceste momente de dificultate, eforturile țării să fie completate și asistate de partenerii europeni, agențiile ONU și alte agenții internaționale. Pentru fortificarea sistemului de securitate a țării, începând cu anul 2014, în Republica Moldova a fost instituită Inițiativa de consolidare a capacității de apărare și securitate conexă (DCBI). Aceasta vine să consolideze angajamentul NATO față de parteneri și ajută la stabilitatea proiectelor, oferind sprijin națiunilor care solicită de la NATO asistență pentru capacitățile de apărare.

În această ordine de idei, Republica Moldova suferă modificări majore prin transformarea mediului de securitate, regional și internațional. Instabilitatea politică, conflictele regionale dar și alte probleme de ordin intern sunt amenințări contemporane. Strategiile de securitate nu mai pot fi gândite în termeni statici, limitate la anumite teritorii ori regiuni pentru că amenințarea unui teritoriu poate veni de pe oricare alt teritoriu, indiferent de vecinătate. Etichetarea oricărei probleme ca amenințare la adresa securității are implicații semnificative în ceea ce privește legile, normele, politicile și procedurile care vin justificate ca răspuns.

Gestionarea celor 100 de mii de persoane care continuă să rămână pe teritoriul Republicii Moldova se poate transforma într-un exercițiu pe termen lung. Dacă războiul din Ucraina se va întinde pe o perioadă nedeterminată, pe lângă asigurarea cu hrană, adăpost și servicii de prim ajutor, autoritățile trebuie să gândească un mecanism de integrare în societate a acestor oameni. Asigurarea accesului la locuri de muncă, educație și asistență medicală trebuie să fie adresate în mod prioritar. Acest exercițiu ar putea fi complicat pentru Republica Moldova, dar în același timp poate servi o fereastră de oportunitate. Pe de o parte, este în interesul statului ca refugiații să fie integrați și să dobândească cât mai rapid independentă financiară, reducând astfel presiunea asupra sistemului social. Totodată, asta ar putea servi o oportunitate pentru piața muncii, de a suplini golul cauzat de migrația masivă a populației băștinașe.

Potrivit surselor actuale, fluxul de refugiați a generat o puternică mișcare de consolidare și fiind dovada unor acțiuni corect întreprinse de către autoritățile locale, care din primele clipe și-au impus forțele pentru a oferi celor ce au traversat frontierele țării noastre, fie în scop de tranzit, fie în scopul de a cere azil politic. Acțiunile Guvernului și ale Comisiei pentru Situații Excepționale nu au depășit limitele mandatului atribuit de către Parlament. Gestionarea în regim de urgență a fluxului migrațional și adaptarea sau crearea instrumentelor și organismelor care să realizeze acest obiectiv, precum și gestionarea amenințărilor ce vizau securitatea națională și securitatea energetică a Republicii Moldova au fost posibile printr-o serie de derogări, completări și adaptări ale cadrului normativ pe care Comisia pentru Situații Excepționale.

Cu toate acestea, războiul asupra Ucrainei, început la 24 februarie 2022, este în continua desfășurare, iar prognoze clare sau predicții pertinente care să indice ameliorarea situației nu

exista în prezent. Negocierile inițiate între părțile aflate în război nu au produs rezultate sau dinamici pozitive, astfel alimentându-se o incertitudine generală cu privire la evoluția stării de lucruri. În aceste condiții este posibilă și probabila degenerarea rapidă a situației și producerea unor evenimente care să afecteze, suplimentar, în mod grav, securitatea în regiune, dar și securitatea națională, ce include inclusiv securitatea energetică a Republicii Moldova. Potrivit informațiilor disponibile, războiul continuă în mai multe regiuni ale statului vecin, în prezent atestându-se o intensificare a luptelor în estul Ucrainei. De asemenea, persista riscuri reale de acțiuni militare vizând mai multe localități din partea de sud, precum și în regiunea Odessa care se afla în imediata apropiere a frontierei terestre între Republica Moldova și Ucraina.

Analiza situației de la frontiera de stat a Republicii Moldova, efectuată de către Ministerul Afacerilor Interne constată în prezent un flux de refugiați mai scăzut comparativ cu cel înregistrat de la începutul războiului. Cu toate acestea, oamenii continua să traverseze frontiera pe segmentul moldo-ucrainean în căutarea unui adăpost sigur. În eventualitatea unei escaladări a situației în Ucraina, numărul persoanelor refugiate ar putea crește, iar un grad de pregătire adecvat pentru gestionarea acestor fluxuri este necesar să fie menținut la nivel.

Activitățile Comisiei pentru Situații Excepționale și Dispozițiile rezultate au avut drept temei Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război și vizează situația legată de securitatea regională și pericolul la adresa securității naționale. Derogările efectuate de la cadrul legal în cadrul CSE au fost aplicate proporțional, transparent, prin implicarea consultativă a instituțiilor de resort, organizațiilor principale în scopul gestionării eficiente și a depășirii situației de urgență. Astfel, au fost instituite centre temporare pentru trierea refugiaților, centre de plasament temporar al refugiaților, au fost mobilizate resurse de transport, servicii sociale și medicale, dar și au fost alocate fondurile necesare pentru acoperirea cheltuielilor aferente acestor procese.

Așadar, Republica Moldova a întreprins o serie de mecanisme de sprijin a refugiaților, cum ar fi: intrarea și șederea pe teritoriul Republicii Moldova sau tranzitarea acestuia a persoanelor refugiate din Ucraina, facilitând inclusiv obținerea protecției statului, asigurarea hranei, cazării, accesul la serviciile medicale și angajarea în muncă, respectiv crearea și gestionarea centrelor temporare; asigurarea accesului gratuit la educație a copiilor refugiaților din Ucraina, inclusiv pentru tinerii refugiați înscriși la programele de studii superioare; a devenit operațional Centrul Unic de Gestionare a Crizei, structură care va coordona asistența efectuată de Guvern, organizații internaționale, inițiativa privată și voluntari. Subliniez, în context, că astăzi toți copii refugiaților au acces în grădinițele, școlile primare, gimnaziile și liceele din țară; facilitarea tranzitării frontierei de stat și intrarea în Republica Moldova a mijloacelor de transport, simplificând procedurile și termenele ce vizează obținerea cărții verzi; cooperarea cu statele membre ale Uniunii Europene sau cu autoritățile altor state pentru gestionarea fluxului de migranți și pentru asigurarea unor culoare umanitare; înființarea și gestionarea unor linii telefonice gratuite destinate problemelor refugiaților din Ucraina, prin intermediul cărora și cetățenii RM au beneficiat de informații suplimentare referitoare la posibilitatea de a ajuta autoritățile sau persoanele refugiate; instituirea unor derogări de la cadrul legal în domeniul ajutoarelor umanitare, pentru ca Guvernul să poată recepționa, depozita, gestiona și distribui aceste ajutoare umanitare, fiind stabilită și o procedura simplificată de import.

Până în prezent, la solicitarea de asistență a Republicii Moldova, prin intermediul Mecanismului de protecție civilă a Uniunii Europene a fost propusă sau deja oferită asistență umanitară de către mai multe state membre ale UE. Din partea Austriei, asistență umanitară importantă Republicii Moldova pentru a putea face față fluxului mare de refugiați din Ucraina, care include: corturi gonflabile, seturi de igienă, saci de dormit, perne, paturi de tabără. Ajutor din partea Belgiei, generatoare, corturi, kit-uri pentru igienă personală transmise Inspectoratului pentru Situații de Urgență; Croația: oferă refugiaților ucraineni din Moldova ajutor umanitar în valoare de 240.000 de euro, care include corturi, paturi, păaturi, măști chirurgicale, mănuși din latex și 5 generatoare; Franța: prin intermediul Centrului de Criză și Asistență al Ministerului pentru Europa și afaceri externe a oferit asistență umanitară cu un volum de 40 de tone pentru

acomodarea refugiaților din Ucraina, în valoare de peste 300.000 de Euro (corturi, paturi de campanie, saltele gonflabile, perne gonflabile, fețe de pernă, huse de saltea, păături termice, saci de dormit, chituri sanitare, măști chirurgicale). Primul ajutor umanitar oferit de Statele Unite ale Americii pentru gestionarea crizei refugiaților din țara noastră a fost recepționat de IGSU. Vorbim despre patru generatoare electrice și 208 paturi în valoare de peste 100 de mii de dolari.

Dacă e să analizăm modul în care Republica Moldova a gestionat criza refugiaților, este de menționat faptul că, fluxul ridicat de persoane din Ucraina spre hotarele Republicii Moldova pe segmentul moldo-ucrainean, a testat capacitățile de reacție a angajaților de la frontiera de stat, reprezentând o presiune rară precedent. În acest mod, la frontiera de stat moldo-ucraineană toate punctele de trecere cu statut internațional și interstatal (21 internaționale și 5 interstatale), activează în continuare în regim intens, înregistrându-se un flux stabil de traversări.

Excepție în continuare sunt punctele de trecere de pe segmentul central - activitatea cărora este sistată de către autoritățile ucrainene. În procesul de gestionare a evenimentelor la frontiera de stat și a proceselor migraționale activate imediat după declanșarea acțiunilor militare pe scara largă pe teritoriul Ucrainei, s-a constatat o creștere de 6,5 ori a fluxului de persoane la frontiera de stat cu Ucraina, iar cel la frontiera de stat cu România pe sensul de ieșire din Republica Moldova de 3 ori.

De asemenea, la adresa securității naționale un risc sporit îl prezintă faptul că, împreună cu fluxul de persoane care intra pe teritoriul Republicii Moldova au fost documentate mai multe tentative de intrare a persoanelor aflate în căutare, a armelor, munițiilor, precum și a unor sume importante de mijloace bănești, care le au asupra lor persoanele străine. La fel, un număr impunător de mijloace de transport aparținând refugiaților din Ucraina circula actualmente pe teritoriul țării. În prezent pe teritoriul țării se află 12 659 de unități de transport. Cea mai mare presiune asupra traficului rutier este pusă în municipiul Chișinău și suburbiile acestuia. A crescut numărul de accidente rutiere cu implicarea automobilelor cu numere străine, precum și numărul incidentelor de ordine publică în care sunt vizate persoane străine.

În situația actuală, Guvernul are nevoie și în continuare de pârgii și instrumente care să permită luarea deciziilor rapide și eficiente, care în condiții de normalitate nu pot fi adoptate. Acest aspect vizează procedurile de recepționare a ajutoarelor umanitare, de alocare a mijloacelor financiare, de simplificare a mai multor procese aferente gestionării eficiente a crizei refugiaților etc.

De altfel, în această gestionare a crizei este un moment important cum ar fi comunicarea și informarea corectă a populației, fapt ce întărește și reduce riscul unei dezinformări în masă. Comunicare pe timp de criză este un instrument vital pentru orice instituție responsabilă de gestionarea acesteia. Scopul trebuie să fie furnizarea informației exacte, bazate pe dovezi, în timp util, regulate și transparente în toate etapele crizei. Acest lucru ajută publicul să își adapteze corespunzător comportamentul, să participe în mod semnificativ la deciziile care îl pot afecta și să sprijine identificarea lacunelor care pot exista în răspunsul statului. Când vorbim despre asigurarea accesului larg a publicului la informații, trebuie să se ia în considerare mijloacele de comunicare potrivite pentru fiecare dintre grupuri. Statul, ca actor principal în gestionarea crizei, are rolul esențial să furnizeze informații corecte și cuprinzătoare cu privire la cauzele și efectele crizei și la ceea ce se face pentru atenuarea acesteia. O comunicare transparentă și livrată la timp contribuie la consolidarea rezilienței tuturor celor vizati.

Războiul din Ucraina reprezintă în mod clar cea mai gravă criză de securitate de după cel de-al doilea război mondial. Exodul populației ucrainene este de o amploare fără precedent. Republica Moldova, deși a răspuns remarcabil de rapid la aceste provocări, se află într-o situație extrem de vulnerabilă. Economia Republicii Moldova a suferit recent o recesiune, urmată de criza energetică. Atitudinea favorabilă a autorităților și cetățenilor Republicii Moldova de a oferi în continuare asistență refugiaților din Ucraina, se lovește de capacitățile limitate ale bugetului public. Fără un ajutor generos din extern, Moldova nu va face față. E timpul ca comunitatea internațională, să răspundă solidar și neîntârziat la apelul de ajutor al Guvernului Republicii

Moldova. Fiecare zi în întârziere slăbește securitatea regională. Iar odată cu agravarea situației umanitare, sociale și economice, se creează premise pentru un potențial focar de instabilitate.

BIBLIOGRAFIE

1. Anexa nr. 1 - Comisia pentru Situatii Exceptionale a Republicii Moldova. Dispoziția nr. 15 din 20 aprilie 2022.
2. Comentariu Criza Refugiaților- ipis.md. <https://www.ipis.md/en/2022/03/16/criza-refugiatilor-test-de-rezistenta-pentru-republica-moldova/> (accesat la 13.04.2022).
3. Comentariu cu referire la criza refugiaților- Victoria Olari Op-Ed (2022) https://www.ipis.md/wp-content/uploads/2022/03/Comentariu_criza-refugiatilor.pdf (accesat la 13.04.2022).
4. Securitatea sporită a frontierei prin parteneriatul între MAI și Agenția Europeană FRONTEX. <https://border.gov.md/securitatea-sporita-frontierei-prin-parteneriatul-intre-mai-si-agentia-europeana-frontex>. (accesat la 22.04.2022).
5. Mai multe alternative de transport pentru refugiații ucraineni care vor să ajungă în țările UE. <https://cancelaria.gov.md/ro/content/mai-multe-alternative-de-transport-pentru-refugiatii-ucraineni-care-vor-sa-ajunga-tarile-ue> (accesat la 13.04.2022).

CZU: 323(478):327

DOI: 10.5281/zenodo.6837328

SOLUȚIONAREA CONFLICTULUI TRANSNISTREAN DIN PERSPECTIVA RELĂȚIILOR REPUBLICII MOLDOVA CU STATELE VECINE

Victor SACA

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

doctor habilitat, profesor universitar

e-mail: vtsaca@hotmail.com

ORCID-ID: 0000-0002-7765-3208

Vlad NEPOLIUC

Republica Moldova, Chișinău

Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

Universitatea de Stat din Moldova

masterand

e-mail: nepoliucvlad@gmail.com

ORCID-ID: 0000-0001-8863-382X

The Republic of Moldova faces one of the worst problems for the integrity of contemporary states, the presence of a frozen conflict on the territory of the state. We must emphasize that this problem is a negative part of the country's image in the system of international relations, which sometimes triggers reverse processes in the establishment and development of multilateral and bilateral relations. It is obvious that the government in Chisinau and the Transnistrian leadership need to be involved in solving this major problem for the companies on the left and right of the Dniester.

Keywords: state, frozen conflict, Transnistrian leadership, territorial integrity.

Republica Moldova se confruntă cu una din cele mai grave probleme pentru integritatea statelor contemporane, prezența unui conflict înghețat pe teritoriul statului. Trebuie să subliniem că această problemă reprezintă o parte negativă a imaginii țării în cadrul sistemului de relații internaționale, ceea ce uneori declanșează procese inverse în stabilirea și dezvoltarea relațiilor multilaterale și bilaterale. Este evident că în soluționarea acestei probleme majore pentru societățile din stânga și dreapta Nistrului este necesar să se implice guvernul de la Chișinău și conducerea transnistreană.

Procesul de negociere a conflictului Transnistrean reprezintă un întreg scenariu politic, care are foarte multe derivate și foarte multe aspecte ce decurg după interesele altor părți indirect implicate în soluționarea acestui conflict. La ora actuală totalitatea de strategii, mecanisme folosite în cadrul negocierilor privind soluționarea conflictului din stânga Nistrului rămân a fi inaplicabile, din cauza intereselor subiecților cu interese majore privind teritoriul dat.

Este important de remarcat faptul că pentru perspectivele de soluționare trebuie analizați subiecții cu interese în regiune, poziția statelor vecine, poziția comunității internaționale. Republica Moldova are nevoie de un cadru legal bine determinat pentru inițierea corectă a tuturor propunerilor conducerii din stânga Nistrului în vederea determinării unui curs echitabil privind soluționarea conflictului transnistrean.

Evoluția, caracterul și particularitățile conflictului transnistrean.

Republica Moldova odată ce își recapătă independența, devine membru al O.N.U. în ziua de 2 martie 1992 [13]. La 1 martie 1992, cazaci și gardiști înarmați ocupă secția raională de poliție Dubăsari, luând ostatici 34 de polițiști. Liderii separatiști de la Tiraspol, susținuți de Armata a 14-a a Rusiei, declanșează acțiuni militare împotriva organelor constituționale ale puterii de stat care marchează începutul conflictului armat. Formațiunile paramilitare ajutate de reprezentanți ai Armatei a 14-a, încep, la 6 martie, minarea unor poziții din zona de conflict (terenuri agricole, barajul hidrocentralei electrice de la Dubăsari, podurile de peste Nistru, trei din care au fost distruse). Din batalionul de ingineri de geniu nr. 66 situat în satul Parcani, gardiștii au scos, fără nici un obstacol, peste 1000 de pistoale automate Kalașnikov, 1,5 milioane de cartușe, 20 de aruncătoare de grenade, alt armament. Regimentul de infanterie motorizată nr. 59 a dat separatiștilor un camion de tipul Kamaz, încărcat cu pistole-automat, 3 camioane de tipul ZIL, încărcate cu cartușe și altă muniție [7, p. 9].

În lunile martie-aprilie 1992, militarii ruși au furnizat separatiștilor tehnică blindată. Le-a fost pus la dispoziție întregul arsenal tehnic al brigăzii de ingineri de geniu de la Dubăsari. Pe pozițiile gardiștilor, lângă satul Cocieri, au apărut la 26 aprilie, 8 transportoare și autotractoare blindate. În ziua de 4 mai, au fost aduse de la Odesa la Dubăsari 6 amfibii [7, p.10]. Moscova adoptă la mijlocul lunii mai 1992, decizia privind implicarea directă a unităților Armatei a 14-a în conflictul de pe Nistru. Generalul Graciov, ministrul apărării al Rusiei a transmis comandantului Armatei a 14-a, generalului Netcacev, următoarea dispoziție: „în legătură cu agravarea situației în Transnistria și avându-se în vedere că acest pământ rusesc trebuie să-l apărăm pe toate căile și cu toate metodele accesibile, vi se cere:

- să completați din rezervele pentru mobilizare toate unitățile militare ale Armatei 14, dislocate în Transnistria;
- să treceți în stare deplină de luptă toate unitățile de luptă ale Armatei a 14-a;
- să deblocați toate unitățile militare”[5, p. 60]

Din regiunea Rostov a Rusiei vin cca. 1.000 de cazaci și diverși mercenari, care participă la lupte de partea separatiștilor. Forțele paramilitare ocupă la 7 mai 1992 stația de retranslare a radiodifuziunii moldovenesti, aflată în partea stângă a Nistrului. La 19 mai, comandantul Armatei a 14-a emite ordinul de pregătire a tehnicii de război pentru acțiuni pe teren. Ofițerii și subofițerii ruși participă la înarmarea formațiunilor paramilitare din Tiraspol, Râbnîța, Bender (Tighina) și din alte localități. Din garnizoana Tiraspol în zona luptelor au fost trimise zeci de tancuri, mașini blindate, aruncătoare de mine, tunuri antitank [7, p. 16]

Comisariatele militare de la Est de Nistru efectuează mobilizarea recruților pentru Armata a 14-a. În unitățile și subunitățile armatei se formează grupuri de mobilizare din

rândurile rezerviștilor. În toate regimentele diviziei de infanterie nr.59 se formează câte o companie de tancuri, completată cu rezerviști din Transnistria. Președintele autoproclamatei rmn - Igor Smirnov a semnat la 21 mai 1992 un decret [3, p. 2] privind trecerea tuturor unităților Armatei a 14-a sub jurisdicția R.M.N. Sosind la Tiraspol, la 24 mai, adjunctul comandantului suprem al forțelor armate ale C.S.I., generalul Stolearov, declară liderilor separatiști că Transnistria și Armata a 14-a reprezintă interesele geopolitice ale Rusiei în această zonă și că Rusia a întreținut permanent legături strânse cu liderii autoproclamatei Republici Nistrene. Încurajate de Moscova, formațiunile de gardiști ale separatiștilor organizează o provocare la Bender (Tighina), încălcând înțelegerea convenită anterior de încetare a focului. Sediul poliției din acest oraș este atacat de gardiști și supus unui tir masiv cu diverse mijloace moderne de război. Autoritățile de la Chișinău, la solicitarea poliției, introduc în oraș forțe suplimentare ale trupelor Ministerului de Interne și Armatei Naționale.

Ca răspuns la aceste acțiuni legitime ale structurilor de forță ale Republicii Moldova, unitățile Armatei a 14-a a Federației Ruse participă, în perioada 19 iunie-7 iulie 1992, la lupte de partea separatiștilor pe întreg spațiul de război. În acest scop sunt utilizate tancuri, artilerie grea, alte mijloace moderne de război, inclusiv instalații Grad M21, care au fost interzise de tratatele internaționale [4, p. 1]

La 7 iulie 1992, în localitatea Limanscoe din Ucraina, reprezentanții militari ai Rusiei, Republicii Moldova și republicii moldovenești nistrene, în prezența comandantului Armatei a 14-a, convin asupra încetării imediate a focului și retragerii de pe poziții a tehnicii militare grele. Însă, gardiștii și cazacii continuau să încalce, fățiș și sistematic, acordul. În seara zilei de 15 iulie a fost atacat postul de la Varnița, asupra căruia s-au lansat mine de la baza din Parcani. În noaptea de 17/18 iulie așa zisele detașamente de autoapărare a Transnistriei au deschis foc din automate și mitraliere asupra unui autobuz sanitar, sosit la Bender (Tighina) pentru a transporta la spital polițiștii și voluntarii răniți. În urma unor demersuri diplomatice mai ample, inclusiv vizita vicepreședintelui Ruțkoi și a ministrului rus al securității statului, Barannikov, la Chișinău și la Tiraspol, se redactează la Moscova și se aprobă la Tiraspol, de către separatiști, proiectul de convenție între Rusia și Republica Moldova privind principiile de pacificare a zonei.

Conflictul s-a finalizat odată cu convenția încheiată între Boris Elțin și Mircea Snegur la 21 iulie 1992 [10]. Prin acest acord s-a înființat o Comisie Unificată de Control, formată din reprezentanți ai Chișinăului, Tiraspolului, Federației Ruse și OSCE, care era însărcinată cu deținerea controlului efectiv asupra zonei de securitate, adică asupra localităților în care s-au desfășurat confruntări armate violente. Scopurile Comisiei au fost să identifice și să soluționeze potențialele conflicte, diferende care ar apărea între conducerea din stânga Nistrului și guvernul central al Republicii Moldova. Comisia funcționa prin consens, ceea ce conferea Federației Ruse o pîrghie majoră de influențare a deciziilor. Din acest motiv, Moldova nu a putut obține eliminarea forțelor armate transnistrene ce se aflau în zona de securitate, teoretic sub controlul exclusiv al forțelor de menținere a păcii.

Memorandumul Primakov a fost un act impus de către Federația Rusă și după mai multe ezitări, Chișinăul a semnat (prin președintele Petru Lucinschi) la 8 mai 1997 un memorandum pregătit de experții ruși. Documentul prevedea (memorandumul Primakov) introducerea noțiunii incerte de „stat comun”, care într-un fel sau altul definea cadrul relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol. Statul comun însemna frontieră comună, spațiu economic și juridic comun, spațiu comun de apărare, spațiu social comun, setul de instrumente veridice pentru a controla și mai departe mijloacele de presiune asupra Republicii Moldova în regiune.

Kremlinul, periodic, readuce în atenție problema fie sub forma unor analize efectuate de oameni apropiați președintelui Vladimir Putin, fie prin planuri concrete supuse oficial atenției publice atât din Occident, cât și din Est – cum ar fi planul propus în noiembrie 2003 de un membru al staff-ului președintelui rus, Dimitri Kozak. **Planul Kozak** la fel propunea părților implicate în procesul de soluționare a conflictului analiza posibilității federalizării Republicii Moldova. Planul numit „Principii de Bază ale Structurii de Stat a Statului Unificat” este un

proiect de constituție pentru viitoarea federație moldoveană și a fost propus direct Moldovei, fără acordul OSCE, ceea ce a păstrat și intensificat problema în cadrul CSI [2].

Trebuie să realizăm că eșecul adoptării Memorandumului Kozak nu a însemnat și sfârșitul inițiativelor rusești în problema Transnistriei, astfel urmând **propunerea Belkovski** [11, p. 10]. În iunie 2004 directorul Institutului pentru Strategie Națională al Rusiei, Stanislav Belkovski, venea cu propunerea ca, în schimbul recunoașterii independenței Transnistriei, Rusia să accepte reunificarea Basarabiei cu România. Planul rusesc, aparent favorabil României, cuprindea mai multe capcane, ceea ce a pus în gardă autorităților actorilor vizați. Dacă ar fi fost acceptat, Planul Belkovski crea probleme României, în drumul său spre integrarea europeană, prin integrarea bruscă a unui teritoriu instabil din punct de vedere geostrategic.

Planul Poroșenko viza recunoașterea Sovietului Suprem al Transnistriei ca legitim în urma unor alegeri gândite pentru desfășurare în octombrie sau noiembrie 2005 și prin care, probabil, se speră ca liderii rezultați să fie pro-ucraineni. De asemenea, planul propunea statut de egalitate între Moldova și Transnistria ca părți semnatare ale unui acord alături de Rusia, Ucraina și OSCE. Aceiași trei actori urmau să fie puteri garante ale aplicării acordului, ceea ce excludea din nou România din formatul rezolvării conflictului și forma un condominium protector Rusia-Ucraina. Pe de altă parte, planul propunea un comitet de conciliere ca arbitru constituțional și legal între Chișinău și Tiraspol în perioada de după acord, comitet compus din Rusia, Ucraina și OSCE.

O altă etapă la capitolul evoluția reglementării conflictului transnistrean este reprezentată de propunerea la 22 iulie 2005 a strategiei celor „3D”: democratizare, demilitarizare, decriminalizare [2, p. 18]. Prin această lege, Transnistria este definită ca o entitate autonomă specială, parte inalienabilă a Moldovei. Statutul special va fi negociat după formarea unor structuri alese democratic și după ce Federația Rusă își va retrage trupele și armamentul, totodată marcînd finalul intereselor politico-economice și teritoriale în regiune. Transnistria va avea dreptul să își conducă propriile relații economice și umanitare externe în dialogul cu alte state.

Radojko Bogojević, reprezentantul special al OSCE pentru reglementarea transnistreană a declarat că „necesitatea continuării în 2015 a negocierilor în formatul 5+2 este prioritară în procesul de reglementare a conflictului din stînga Nistrului” [12]. Din aceste considerente trebuie să remarcăm că dialogul care are loc la capitolul soluționării conflictului transnistrean trebuie să fie activ, să fie implicați atât reprezentanții conducerii din stînga, cât și dreapta Nistrului, să aibă o capacitate de a monitoriza corect situația internă cât factorii de influență, pentru a deduce un cadru legal al unor negocieri de succes.

În concluzie putem menționa faptul, că din punct de vedere istoric conflictului Transnistrean i s-au acordat nivele semnificative în cadrul analizelor. Planurile de soluționare a conflictului Transnistrean au suferit de cele mai multe ori eșecuri totale, dar nu trebuie să aruncăm în umbră importanța acestora, și abilitatea acestora de a oferi un anumit cadru bine determinat de perspective și abordări coerente a celor ce s-a realizat și ce urmează să se realizeze.

II. Pozițiile statelor vecine în procesul de soluționare a conflictului transnistrean.

Soluționarea conflictului transnistrean reprezintă o problemă majoră în regiune, pe de o parte UE nu are nevoie de un dezechilibru la frontierele sale, pe altă parte Federația Rusă în așa mod poate să influențeze și să își impună interesele în cadrul sistemului de relații internaționale. Este important de remarcat faptul că în conjunctura internațională actuală reglementarea conflictului din stînga Nistrului este mult mai complicată, deoarece subiecții direct și indirect vizați în negocierile diplomatice sunt implicați în stabilirea păcii din regiunile de est ale Ucrainei. Complicitatea problemei este reprezentată și de problemele economice interne ale statelor UE, care este un observator activ în cadrul negocierilor, ceea ce la moment devine un impediment pentru a fi implicat și în problemele altor state.

Toate aceste aspecte actualmente reprezintă o adevărată barieră în aprecierea corectă a situației în regiune, determinarea unor mecanisme de reglementare și aplicarea acestora în vederea stabilirii unui succes final. Formatul 5+2 la ora actuală se consideră cea mai sigură modalitate de dialog dintre subiecții participanți la dialog, ceea ce este confirmat și discuțiile

care au avut loc la Kiev în perioada 5-6 decembrie 2013 a Consiliului de Miniștri al OSCE [1] Adoptarea declarației privind continuarea procesului de negocieri în formatul 5+2 reprezintă o nouă etapă în vederea identificării celor mai eficiente strategii practice pentru reglementarea conflictului. Discuțiile au fost axate pe elaborarea statutului special al Transnistriei, garantarea drepturilor și libertăților cetățenilor din regiune, determinarea unei soluții viabile, echitabile care nu ar intra în contradicție cu integritatea teritorială a Republicii Moldova.

Dialogul actual necesită o aprofundare și o analiză mult mai largă a tuturor componentelor și derivatelor, deoarece interesele Republicii Moldova în regiune nu sunt atât de evidente precum cele ale României sau Ucrainei, care și ne sunt vecini. Republica Moldova fiind înconjurată de acești doi subiecți are nevoie de o susținere mult mai avansată în acest sens și de un nivel de implicare al acestora mult mai eficient și evident. Atât timp cât România și Ucraina vor sta și vor privi mersul negocierilor în așteptarea unor câștiguri, Republica Moldova va examina și reexamina diverse posibilități ale unor eventuale scenarii de reglementare a conflictului fără de succes.

Ucraina este unul din vecinii Republicii Moldova care are interese directe în reglementarea conflictului transnistrean, deoarece între cele două state se află porțiunea de 422 km [9] controlați de către așa numitele autorități din stânga Nistrului. Trebuie să remarcăm faptul că Transnistria nu are ieșire la mare ceea ce o determină ca toate ieșirile în ceea ce privește importurile și exporturile să le realizeze pe teritoriul Ucrainei. Analizând acest aspect geografic trebuie să remarcăm că pentru Republica Moldova și Ucraina conflictul transnistrean reprezintă un impediment în dezvoltarea unui cadru legal din punct de vedere al controlului frontierelor. Un alt aspect în ceea ce privește rolul Ucrainei și necesitatea de implicare a acesteia în dialogul dintre conducerea de la Chișinău și autoritățile din stânga Nistrului îl reprezintă factorul etnic, deoarece până în anul 1940 regiunea dată a fost parte componentă a Ucrainei, iar 1/3 din populație se defineau a fi ucraineni [14, p. 33].

România vecinul hotarului vestic, reprezintă actualmente pentru Republica Moldova un suport în ceea ce privește realizarea politicii externe, aici desigur subliniind susținerea acordată la capitolul integrare europeană. Interesele Republicii Moldova și a României nu au fost permanent aceleași, iar unele perioade istorice înregistrează o bulversare a relațiilor și o răcire a dialogului bilateral dintre aceste două state. Trebuie să subliniem că problemele ce țin de relațiile dintre acești doi subiecți ai relațiilor internaționale sunt diverse și pe alocuri destul de anevoioase în soluționarea acestora. Una din cele mai vizibile și mai complicate reprezintă problema nesemnării Tratatului de bază dintre Republica Moldova și România. În pofida caracterului specific al relațiilor moldo-române și a vecinătății teritoriale a României și Republicii Moldova, până în prezent nu există un Tratat de bază (de bună vecinătate și cooperare) dintre aceste două țări. Această problemă marcând profund relațiile dintre cele două state, pe alocuri intensificând diferențele sociale. Interesele României în Republica Moldova încep a fi observate odată cu declararea independenței celei din urmă, astfel că de la începutul anilor '90 și până în prezent dezbaterile la capitolul interesele statului român dincolo de Prut sunt evidente atât la capitolul politic, cât și economic, social, cultural, etnic etc. Reglementarea problemei transnistriene reprezintă pentru România un important mijloc de siguranță regională, mecanism pentru implimentarea intereselor naționale, deoarece atât timp cât problema din stânga Nistrului persistă apropierea de Chișinău este imposibilă. Transnistria rămâne a fi impedimentul principal privind dialogul sigur cu conducerea moldovenească în ceea ce privește vectorul european, stabilirea unei poziții în ceea ce privește „unirea cu România”, stabilirea unor relații de supunere a celor de peste Prut. Este important de remarcat faptul că aceste aspecte sunt evidențiate în diverse perioade istorice, deoarece relațiile-bilaterale moldo-române nu au fost permanent sigure. Adoptarea Constituției Republicii Moldova în anul 1994 [6] a determinat un moment tensionat pentru relațiile dintre cele două state vecine, din două motive:

- stabilirea identității și a națiunii de moldoveni, catalogat prin caracterul istoric al acestui teritoriu, și a valorilor cetățenilor;
- stabilirea limbii de stat ca moldovenească.

Analizând și poziția Federației Ruse în ceea ce privește soluționarea conflictului transnistrean putem remarca la fel și așa-numitul Memorandum Kozak [2]. Memorandumul Kozak propunea modificarea formei de organizare statală a Republicii Moldova, dintr-un stat unitar într-un stat federativ, în care subiecți ai federației urmau să fie- Republica Moldovenească Nistreană și Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia - care urmau să joace un rol central în raport cu teritoriului Republicii Federale Moldova. Republica Moldovenească Nistreană trebuia să primească drept de veto asupra tuturor reformelor noului stat federativ astfel în mare parte având capacitatea de blocare a tuturor legilor care ar intra în contradicție cu propriile interese. Versiunea finală a Memorandumului Kozak prevedea staționarea trupelor ruse pe teritoriul viitoarei Republici Federative Moldova până la demilitarizarea completă a statului. De fapt, modelul de organizare statală propus în Memorandumul Kozak reprezenta o confederație. Acest memorandum remarcăm că era un acord bine gândit de către conducerea Kremlinului pentru a putea și mai departe să-și mențină influența în zonă, implimentând propriile interese și menținând controlul asupra Guvernului de la Chișinău. Această premisă era una destul de importantă pentru blocarea capacității statului de a determina vectorul politicii externe, în condițiile în care putea oscila între est și vest, cu tendința de integrare euro-atlantică.

La fel și Uniunea Europeană ar putea contribui considerabil la întărirea securității în regiune prin schimbarea misiunii de pacificare și transformarea acesteia în una de observatori civili internaționali. Implicarea ar acorda o notă de internaționalizare a conflictului mult mai eficientă și mult mai viabilă pentru negocierile diplomatice a conflictului. Totodată Uniunea ar trebui să asigure Moldova că aceasta va beneficia pe deplin de suportul politic și financiar al UE în procesul de apropiere de UE, la fel cum Moldova ar trebui să-și maximalizeze eforturile pentru a-și îndeplini angajamentele față de comunitate, ceea ce la momentul actual este mult prea mic de nivelul necesar. Aceste acțiuni coroborate cu o mai bună comunicare între Guvernul Republicii Moldova și statele membre ale Uniunii Europene ar putea aduce acel mecanism care ar da posibilitate perspectivei europene și reglementării transnistrene să nu se excludă reciproc, ci din contra să transforme integrarea europeană într-un catalizator pentru reintegrarea țării și desăvârșirea independenței conform normelor dreptului internațional.

În concluzie putem remarca faptul că, conflictul transnistrean este perceput nu atât ca o luptă a puterii centrale și a regiunilor separatiste de frontieră, dar ca rezultatul acelor aspirații agresive îndreptate spre divizarea teritorială a Republicii Moldova, slăbirea suveranității țării, proces activ susținut de Rusia, iar în ultimii ani, și de către România. Trebuie de remarcat faptul că, conflictul dintre Guvernul Republicii Moldova și regiunea separatistă este, în esență un conflict politico-teritorial internațional și este rezultatul acțiunilor neconstituționale de uzurpare a puterii în raioanele de pe malul stîng al Nistrului. Aceste și multe alte aspecte cunoscute fiind, ar permite în esență reglementarea urgentă a conflictului, cu depistarea acelor mecanisme și strategii clare pentru ambele părți.

III. Situația actuală a conflictului transnistrean și perspectivele de soluționare.

Conflictul transnistrean rămâne a fi o derivată a intereselor naționale a Federației Ruse în regiune, remarcând centrul de putere al acestuia din perioada sovietică. Principala contradicție dintre elitele de la Chișinău și Tiraspol a fost atitudinea diametral opusă față de colapsul URSS [15]. În acest context putem afirma că au fost posibile de creat două platforme sigure pentru dezbinarea societăților, prima fiind promotoare a unirii imediate cu România, a doua fiind de părerea includerii în cadrul Rusiei, iar o a treia poziție mult prea slabă din punct vedere spiritual la acel moment reprezintă ideologia creării și consolidării unui nou stat independent și suveran, integru din punct de vedere teritorial, Republica Moldova. Etapele diverse ale conflictului transnistrean analizate prin prisma formatelor de negociere, soluțiile adecvate și optime atât pentru Chișinău, cât și pentru Tiraspol, rămân a fi prestabilite de elitele politice de pe ambele maluri ale Nistrului prin implicarea directă a Federației Ruse. Reglementarea acestui diferend ține mai mult de capacitatea autorităților moldovenești de a conștientiza faptul că trebuie să adopte o nouă poziție vizavi de situația creată și trebuie să recunoască că Rusia este principalul

actor în acest scenariu cu conținut conflictual, prin urmare studierea problemei transnistriene trebuie realizată în mod unic și extins.

Perspectivile de soluționare a conflictului depind de interacțiunea unui șir de factori interni și externi. Societatea moldovenească s-a pomenit incapabilă să creeze un precedent de formare, prin intermediul alegerilor democratice, a unui guvern necorupt și competent să elaboreze și să îndeplinească programul de reunificare a țării. Conform unui sondaj de opinie realizat pe malul stâng al Nistrului demonstrează în mod echivoc atitudinea negativă a a majorității populației (75%) față de ideea federalizării a Moldovei și chiar atribuirea acestei regiuni unui „statut juridic special [8, p. 89]. Toate instrumentele care au fost folosite pe parcursul timpului în vederea soluționării conflictului transnistrean au avut un efect de retrogradare, de mizare pe acele aspecte avantajoase altor părți.

Pe parcursul evoluției soluționării problemei din Transnistria s-a remarcat faptul că procesul de negociere a jucat un rol considerabil, luând diferite forme: formatul „4”- Moldova, Rusia, Ucraina și România, apoi a urmat formatul „5”- Moldova, Transnistria, Rusia, Ucraina și OSCE, mai tâziu procesul de negociere a decurs în formatul „1+1”- între Chișinău și Tiraspol, nu a fost de lungă durată, fiind urmat de formatul cel mai cunoscut „5+2”-la acei cinci, se mai adaugă SUA și UE, a căror rol a fost unul apreciabil. Trebuie să specificăm faptul că în cadrul acestor negocieri au fost adoptate diverse tipuri și strategii de soluționare a problemei în cauză. Un exemplu elocvent este „Memorandumul Kozak”, care reprezenta un instrument politico-diplomatic rusesc ce ar fi contribuit la lezarea suveranității și integrității statale moldovenești. Dar din fericire, autoritățile de la Chișinău au conștientizat acest lucru evitând crearea unei situații catastrofale pentru existența Republicii Moldova.

În concluzie putem menționa că discuțiile propuse de părțile implicate în conflict, în prezent sunt destul de fortificatorii, deoarece reprezintă anumite modele efective de soluționare a conflictului transnistrean. Considerăm că acest conflict poate și este binevenit de a fi soluționat pe cale pașnică, prin, și cu ajutorul negocierilor, pentru a nu pune în pericol securitatea și pacea pe ambele maluri ale Nistrului. Securitatea în regiune la fel e una din principalele aspecte pentru un mediu internațional stabil, iar echilibrarea intereselor părților implicate pe marginea acestei probleme ar defini un model și un mecanism de soluționare a diferendului efectiv și corespunzător cerințelor dreptului internațional. Trebuie să subliniem că importanța dialogului dintre cele două maluri trebuie să fie susținut și încurajat la niveluri diferite, pentru un succes atât calitativ, cât și cantitativ.

Concluzii. Dialogul dintre cele două maluri trebuie să fie adecvat situației din cadrul mediului internațional actual, încadrat preponderent în limita normelor dreptului internațional. Cadrul legal trebuie să fie conceput atât de Guvernul de la Chișinău, cât și de autoritățile de la Tiraspol ca unul sigur și cu un impuls pozitiv asupra securității în regiune.

Strategiile și mecanismele folosite în cadrul negocierilor diplomatice la moment nu sunt suficiente pentru stabilirea unui consens în dialogul bilateral. Este necesară implicarea mult mai activă a subiecților importanți în cadrul dialogului pe marginea problemei transnistrene. Ucraina și România rămân a fi în prezent subiecții cu un grad de implicare foarte mic, ceea ce reprezintă un imbold de presiune a Federației Ruse în regiune. Securitatea în regiune este în mare parte influențată actualmente de conflictul din Transnistria, ceea ce se răsfrânge negativ nu numai asupra Republicii Moldova dar și a vecinilor săi. „Gaura economică” reprezintă un pol extrem pentru UE, aflându-se la hotarul estic, regiunea dată reprezintă un focar de instabilitate pentru următoarele valuri de aderare.

Odată ce toate metodele folosite în cadrul negocierilor diplomatice au avut eșec este necesară identificarea altor pârgii, altor căi de soluționare a problemei date. Monitorizarea corectă a propunerilor și planurilor, prin identificarea punctelor forte și slabe, va permite stabilirea unui cadru bine pus la punct în ceea ce privește definirea unor modele corespunzătoare intereselor naționale. Formatul de negocieri 5+2 a înregistrat foarte puține succese, periodic discuțiile intrând în impas. În aceste condiții este necesar de stabilit și de realizat un alt model de dialog prin implicarea altor subiecți sau forțe din exterior. Odată ce unor participanți nu le

reuşeşte identificarea celor mai pozitive aspecte pe marginea reglementării conflictului dat, ar fi necesare unele modificări ale formatului. În aceste condiții Republica Moldova ar putea intensifica dialogul bilateral cu Transnistria, pentru a defini prioritățile și obiectivele celor două părți fără implicarea factorilor de presiune. Cu toate că condițiile actuale sunt extremizate în acest sens, totuși ar fi necesar un impuls pentru salvagardarea integrității teritoriale a țării, iar folosirea diverselor mijloace în dialogul dintre cele două maluri reprezintă singurul mijloc posibil de identificare a unui plan de soluționare pașnică.

În final subliniem că situația actuală alături de premisele soluționării conflictului transnistrean sunt slab evidențiate, iar în vederea impulsivării acestui aspect este necesară modificarea formatului de negocieri și stabilirea unor sarcini clare atât pentru Chișinău, cât și pentru Tiraspol. Pentru următoarele etape în soluționarea conflictului cel mai eficace model ar fi acel în care nota teoretică ar fi susținută într-o mai mare parte de cea aplicativă, iar interesele părților terțe nu ar fi atât de pronunțate pe parcurs. Stabilirea liniilor de reglementare ar trebui realizate în baza unor propuneri și soluții clare și evidente, cu o notă mult mai înaltă la capitolul mecanisme și strategii folosite în dialogul dintre cele două părți implicate direct.

BIBLIOGRAFIE

1. A fost adoptată Declarația cu privire la negocierile în formatul 5+2 <http://unimedia.info/stiri/a-fost-a-adoptata-declaratia-cu-privire-la-negocierile-in-formatul-5-2-69289.html> (accesat la 28.05.2022).
2. APARECE, G. Soluționarea conflictului transnistrean. Caracteristică succintă a procesului de negocieri. Chișinău : IPP, 2009, p. 20. http://ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/Aparece_ROM.pdf (accesat la 19.04.2022).
3. Aspectul militar în soluționarea conflictului din zona de Est a Republicii Moldova <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=162&year=&page=2> (accesat la 19.04.2022).
4. Conflicte înghețate și uitate în statele post-sovietice: geneza, politica, economia și perspectivele de soluționare <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=162&year=&page=1> (accesat la 19.04.2022).
5. Conflictul din Transnistria: adevărul așa cum a fost el: Materialele Conferinței științifice – practice “Interesele de stat și rolul organelor de interne în asigurarea ordinii constituționale, drepturilor și libertăților omului în raioanele de Est ale RM”: Chișinău 12 – 13 ianuarie 1993. - Chisinau: Logos, 1996.
6. Constituția Republicii Moldova. http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731 (accesat la 28.05.2022).
7. Gorelova E, Șelari G. Costurile conflictului transnistrean și beneficiile soluționării lui. Chișinău: CISR, 2009, p.9.
8. NANTOI, O. Originile și perspectivele soluționării conflictului transnistrean. În: Moldova-Transnistria-eforturi comune pentru un viitor prosper. Procesul de negocieri. Chișinău: Cu drag, 2009, p.69.
9. NANTOI, O. Rolul Ucrainei în soluționarea conflictului transnistrean. http://www.ipp.md/public/files/publication/Ukraine_ro.pdf (accesat la 28.05.2022).
10. PĂDUREANU, C. Transnistria, bomba cu ceas lăsată de Boris Elțin. <http://www.timpul.md/articol/transnistria-bomba-cu-ceas-lasata-de-boris-eltin--39426.html> (accesat la 19.04.2022).
11. Raport de analiză politică. Evoluția unui conflict înghețat și perspectivele de soluționare, p.10.
12. Reprezentantul OSCE în Republica Moldova: Negocierile în formatul „5+2”, prioritare în conflictul transnistrean. <http://www.jurnal.md/ro/politic/2015/2/11/reprezentantul-osce-in-rm-negocierile-in-formatul-5-2-prioritare-in-conflictul-transnistrean/> (accesat la 19.04.2022).

13. Republica Moldova în cadrul ONU. <http://www.mfa.gov.md/onu-md/> (accesat la 19.04.2022).
14. SEREBREAN, O. Transnistria. Geopolitică și geoistorie. În: Magazin Istoric, 2003, nr.9, p.33.
15. ȚVEATKOV, N., SACA, V., BAIBUS, M. Rolul arbitrilor în sistenu relațiilor politice de conflict și de consens în spațiul post-sovietic: cazul Transnistriei. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică), nr.3 (XXXIV). Chișinău: USM, 2006, p. 97.

CZU: 323(478)

DOI: 10.5281/zenodo.6837362

INSTRUMENTE DE SECURITATE APLICABILE SOLUȚIONĂRII CONFLICTULUI TRANSNISTREAN: EVOLUȚIE ȘI TRANSFORMARE

Victor JUC

Republica Moldova, Chișinău

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău, Republica Moldova

doctor habilitat, profesor universitar

e-mail: juc.victor@gmail.com

ORCID-ID: 0000-0002-4413-2940

Irina BOȚA

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

masterandă

e-mail: irinabota29@gmail.com

ORCID-ID: 0000-0003-4863-6449

Renata COZONAC

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

doctorandă

e-mail: bookchamber.md@gmail.com

ORCID-ID: 0000-0002-2233-6352

The Republic of Moldova as an independent state was formed as a result of a dramatic event in the twentieth century - the dismemberment of the Soviet Union, which existed only 70 years due to the functionality of several factors, one consisting of the violent nature of the totalitarian political regime. The Soviet Union being a multiethnic state, it incorporated in its composition several peoples and ethnic groups, which suffered many misfortunes, with millions of victims, and experienced a complex decline, political, socio-economic and cultural.

The collapse of the Soviet state generated armed conflicts, provoked by the union center, one of which is the conflict in the eastern districts of the Republic of Moldova, called Transnistrian and characterized by armed confrontations during the active period of March-July 1992. The main goal of the Russian Federation is to -keep the political and geopolitical influence in this area, called post-Soviet, of Europe, taking over and developing the imperialist expansionist tendencies.

Keywords: Republic of Moldova, transnistrian conflict, national state, integrity.

Statul independent Republica Moldova s-a format ca urmare a unui eveniment dramatic din secolul XX – dezmembrarea Uniunii Sovietice, care a existat doar 70 de ani datorită funcționalității mai multor factori, unul constând în caracterul violent al regimului politic de tip totalitar. Uniunea Sovietică fiind un stat multiethnic, a încorporat în componența sa mai multe popoare și etnii, care au avut de suferit numeroase nenorociri, cu milioane de victime, și au cunoscut un declin complex, de ordin politic, social-economic și cultural.

Prăbușirea statului sovietic a generat conflicte armate, provocate de centrul unional, unul dintre care este conflictul din raioanele de est ale Republicii Moldova, numit transnistrean și caracterizat de confruntări armate în perioada activă din martie-iulie 1992. Scopul principal al Federației Ruse constă în a-și păstra influența politică și geopolitică în acest areal, numit postsovietic, al Europei, preluând și dezvoltând tendințele imperiale expansioniste.

Începutul conflictului transnistrean s-a manifestat deschis în vara anului 1989, atunci când s-a cristalizat confruntarea a două tendințe de dezvoltare social-politică a republicii unionale: radicală și conservatoare. Coordonata radicală a fost reprezentată de curentul național și democratic, care s-a constituit în Mișcarea Democratică. Această orientare se baza pe sprijinul etnicilor români – moldovenii care au fost supuși unui proces de profundă deznăționalizare prin intermediul politicii de rusificare. Curentul conservator a fost reprezentat de o parte a grupurilor/minorităților etnice și de nomenclatura comunistă, tendință care a fost exprimată politic de Mișcarea internaționalistă din Moldova, denumită „interfront” [10, p. 4], care se pronunța pentru păstrarea modelului sovietic, ignorând într-o mare măsură particularitățile etno-culturale specifice poporului autohton, făcând ca în viața culturală-spirituală să domine limba rusă și istoria străinilor, în special a rușilor, motiv pentru care interfrontul dorea păstrarea Moldovei sovietice în componența Uniunii Sovietice.

Astfel, cele două tendințe ale politicii de restructurare în Moldova sovietică s-au manifestat prin grevele lingvistice din anul 1989. Vom nota că încercările Interfrontului de a modifica regimul politic au întâmpinat indignarea majorității populației din republică și drept urmare, s-a desfășurat mitingul de amploare deosebită (27 august 1989, Chișinău), denumit „Marea Adunare Națională”: aproximativ 300 mii de oameni din toată țara s-au adunat pentru a susține proiectele de lege privind acordarea de statut oficial a limbii române și trecerea ei la grafia limbii latină.

Aprobarea legislației lingvistice și a însemnelor național-statale (drapelul de stat și stema de stat), declararea suveranității și a independenței Republicii Moldova au fost tratate de autoritățile tiraspolene și reprezentanții complexului militar-industrial unional ca fiind acțiuni de românizare forțată și formă de discriminare a minorităților etnice.

Logica și obiectivele forțelor proimperiale erau următoarele: în contextul agravării conflictului politic din raioanele de est ale Republicii Moldova, grupurile și minoritățile etnice vor solicita „ajutorul frățesc” al Federației Ruse, în condițiile că Republica Moldova a fost percepută ca zonă de interes special pentru Rusia. Din punct de vedere economic, poziția Federației Ruse a fost redusă de la o putere regională, cu mari dificultăți la capitolul dezvoltare social-economică.

Toamna anului 1991 a fost o perioadă de consolidare a regimurilor separatiste de pe teritoriul suveran al Republicii Moldova, a conducere nu reușea să facă față amenințării privind integritatea sa teritorială [10, p. 4]. Guvernul Republicii Moldova a fost privat de dreptul de a exercita jurisdicția sa pe o parte din teritoriul suveran, manifestându-se o strânsă coordonare dintre liderii separatiști din raioanele de sud (Găgăuzia) și din raioanele de est (autoritățile tiraspolene), adică cei care acționau în strânsă legătură și cu autoritățile militare sovietice de la Bolgrad.

Separatiștii tiraspoleni au înfăptuit o lovitură de stat la nivel local, acaparând clădirile comitetului executiv raional Dubăsari, a procuraturii și judecătoriei, au blocat clădirea poliției. Începând din toamna anului 1991, Republica Moldova a fost atrasă într-un conflict armat de caracter politic. La 2 martie 1992, a început faza activă a conflictului armat, războiul de pe Nistru

a provocat pierderi însemnate, cele mai grele fiind cele omenești. Unele estimări denotă că în această perioadă și-au pierdut viața circa 1000 de persoane, peste 2000 au fost rănite, iar numărul refugiaților au fost de aproximativ 110 000 de oameni. Pierderile materiale ale republicii au constituit circa 12 miliarde ruble.

La 21 iulie 1992, la Moscova, a fost semnat Acordul „Cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova”. Documentul semnat de către președinții Mircea Snegur și Boris Elțin, denumit oficial „Convenția cu privire la principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, prevedea încetarea imediată a focului, crearea unei „zone de securitate”, constituirea unor forțe de menținere a păcii din militari ai Rusiei, Republicii Moldova și regimului tiraspolean. Primul Președinte al Republicii Moldova a precizat să prin semnarea acestui act, Federația Rusă și-a recunoscut calitatea de stat agresor [1].

Documentul trebuia să fie unul decisiv, conflictul trebuia să fie reglementat, iar cele două maluri reîntregite [8]. Constatăm că zona de securitate creată în scopul de a despărți forțele aflate în conflict, nu este una demilitarizată și nici sigură, atestându-se încălcarea frecventă a Acordului moldo-rus din 1992, singurul document cu putere juridică în zona de securitate din setul întreg de documente semnate în cadrul procesului de negocieri. În cadrul acestui act, urma să fie asigurate nu doar pacea, dar și libertatea de circulație, care să creeze condiții necesare pentru desfășurarea pașnică a procesului de reglementare politică a conflictului.

Din punct de vedere al consecințelor juridice și politice, elementul vulnerabil și contradictoriu al Acordului este crearea unui mecanism instituțional (departamental) de îndeplinire a sarcinilor documentului (prevederilor articolului 2).

În ceea ce privește „grupurile de observatori militari” și împuternicirile acestora, Acordul face doar o singură referință: deși au fost create aceste grupuri la momentul încheierii documentului în conformitate cu „înțelegerile anterioare, inclusiv cvadripartide”, vor fi utilizate de către Comisie în activitățile sale, iar Acordul semnat doar fixează faptul existenței acestor împuterniciri, astfel propagând selectiv acțiunea sa nu doar asupra evenimentelor viitoare, ci și anterioare [3].

O greșeală semnificativă a Acordului din punct de vedere juridic este lipsa unei definiții clare și precise a părților. Există un șir de părți specificate în Acord: „părțile în conflict” (art. 1), „părțile participante la îndeplinirea prezentului Acord” (alin. (2) al art. 1), „trei părți, participante la reglementare” (alin. (1) al art. 1), „părțile” (art. 6, 7, 8), „părțile contractante” (art. 8). Se formează situația când responsabilitatea pentru îndeplinirea Acordului cade pe umerii diverselor părți implicate, cu o configurație permanent schimbătoare. În același timp, soarta Acordului din 21 iulie 1992, în conformitate cu prevederile sale, este hotărâtă de către „părți” și „părțile contractante”, în sensul de probabilitate mare: Republica Moldova și Federația Rusă.

Câteva neclarități apar din cauza prevederilor privind unitățile Armatei a 14-a a forțelor armate ale Federației Ruse înscrise nu prea organic în conținutul documentului (art. 4). Incontestabil rămâne faptul stabilirii de către Acord a corelației juridice dintre obiectul nemijlocit al înțelegerilor atinse și prezența Armatei a 14-a în regiunea transnistreană.

Cauza principală a lipsei de progres în procesul de reglementare a problemei transnistrene o constituie poziția obstrucționistă și intransigentă a liderilor secesioniști de la Tiraspol. Aceste „marionete rusești de la Tiraspol”, după cum a afirmat analistul politic Oazu Nantoi, aflându-se la masa de negocieri au o singură obligațiune: să spună doar „nu”, iar formatul de negocieri pentalateral este o capcană pentru Republica Moldova din simplul motiv că acest format este unul formal – din anul 2000 și până în prezent nu s-a obținut nici o decizie pozitivă pentru Republica Moldova.

Vom sublinia că problematica transnistreană a fost negociată la 28 aprilie 1994, declarația semnată de președintele Mircea Snegur și liderul autorităților nerecunoscute de la Tiraspol, Igor Smirnov, fiind primul act în care s-a consemnat necesitatea definirii statului juridic al raioanelor de est și de a elabora un program etapizat de constituire și realizare a relațiilor juridico-statale.

La începutul anului 1993, Sovietul Suprem al nerecunoscutei republici moldovenești nistrene a adoptat rezoluția nr. 276 „Cu privire la formarea Confederației Republicii Moldova”. În conformitate cu aceasta, autoritățile nerecunoscute ale regiunii transnistrene acceptau să fie parte a Moldovei doar în cadrul unei confederații formată din două state independente cu statut egal – republica moldovenească nistreană și Republica Moldova. Ulterior, în procesul de negociere a statutului regiunii transnistrene, Tiraspolul a insistat asupra egalității statutului său cu cel al Chișinăului în cadrul statului moldovenesc [4]. Conform art. 110 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova: „Localităților din stînga Nistrului le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică” [5].

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa a fost mediatorul principal în căutarea soluțiilor conflictului transnistrean, pronunțându-se pentru acordarea regiunii transnistrene a unui statut special cu împuterniciri de autoguvernare. Relațiile dintre autoritățile constituționale și cele tiraspolene urma a fi determinată de competențele distribuite între centru și regiune: competențele raioanelor din stînga Nistrului se refereau la administrația regiunii, legislație regională, buget, simboluri regionale (folosite alături de cele de stat), educație și cultură [4].

Alt document menit să contribuie la identificarea soluțiilor pentru reglementarea conflictului, denumit și „Memorandumul Primakov”, semnat la 8 mai 1997, de către președintele Republicii Moldova, Petru Lucinschi, și liderul tiraspolean, Igor Smirnov, cu medierea Federației Ruse, Ucrainei și OSCE. Potrivit clauzei finale a Memorandumului, relațiile dintre Republica Moldova și administrația tiraspoleană vor fi dezvoltate în cadrul unui stat comun, în interiorul granițelor fostei RSS Moldovenești. Federația Rusă și Ucraina au declarat disponibilitatea de a deveni garanți ai respectării statutului raioanelor de est, precum și a prevederilor Memorandumului. Părțile se angajau să susțină stabilirea raporturilor juridice comune: coordonarea deciziilor reciproce în privind delimitarea frontierei administrative, protejarea securității reciproce, participarea administrației tiraspolene în procesul de realizare a politicii externe a Republicii Moldova. De asemenea, Memorandumul a dat dreptul administrației de a efectua în mod independent activități economice externe, deși mai târziu aceste prevederi ale Memorandumului au constituit „mărul discordiei” între cele două părți [6].

Vom preciza că în anul 1996, președintele Mircea Snegur refuzase să pună semnătură pe document pe care îl considera „o cedare a Chișinăului în fața grupului separatist tiraspolean”. Însă ulterior, președintele Petru Lucinschi a făcut acest demers, afirmând că nu este un document decisiv, ci unul care deblochează negocierile. Părțile au stabilit să creeze două grupuri de experți, care vor pregăti documentul de bază privind statutul juridic al transnistriei și, respectiv, se vor ocupa de ameliorarea situației economice. Președintele propunea să fie lichidate posturile vamale și de grăniceri de pe Nistru, Tiraspolul urma să asigure condiții de studiere în baza grafiei latine pentru elevii care doresc acest lucru și să transfere cazul I. Ilașcu către Procuratura Generală a Republicii Moldova [2]. În anul 1999 urma să constituie începutul rezolvării principalei probleme și anume, elaborarea documentelor privind statutul special al raioanelor de est și a garanțiilor respectării viitorului statut.

Eforturile de elaborare a conceptului de „stat comun” urmau să continue și în anul 2000 cu un proiect nou de reglementare a conflictului transnistrean – Acord cu privire la bazele relațiilor între Republica Moldova și Transnistria, numit „proiect Primakov”. Din cauza omiterii spațiului comun din domeniul apărării, proiectul a fost respins atât la Chișinău, cât și Tiraspol [9, p. 46].

Un alt act de dialog dintre autoritățile constituționale și administrația tiraspoleană a fost reluat în următorul an. La 16 februarie 2001, la Harkov, s-a pus accent pe unul dintre principiile privind problematica transnistreană și anume, păstrarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

La 15 mai 2001, președintele Vladimir Voronin a emis un decret cu privire la soluționarea conflictului transnistrean. Însă un proiect privind regiunea transnistreană a fost respins, argumentul principal fiind că documentul contravine înțelegerilor Memorandumului din

8 mai 1997. Proiectul menționează despre „statul comun”, dar include particularități ale statului unitar, iar autoritățile tiraspolene vin cu un proiect propriu [11, p. 502], procesul negocierii între părți fiind întrerupt.

Data fiind situație creată, Republica Moldova a decis să recurgă la negocieri directe cu Federația Rusă, însă este propus al memorandum, numit „Memorandumul Kozak” [12, p. 129]. Acest proiect urma să transforme Republica Moldova într-o federație asimetrică sub denumirea „Republica Federativă Moldova”. Relațiile dintre centrul federal și subiecții autonomi erau reglementate de trei tipuri de competențe – ale federației, ale subiecților autonomi și mixte.

Memorandumul Kozak conținea mai multe carențe, care practic subminau suveranitatea Republicii Moldova și anume: în conformitate cu articolele 9 și 10, cei doi subiecți autonomi – republica moldovenească nistreană și formațiunea teritorial-autonomă Găgăuzia – urmau să obțină pârgăhii de a bloca orice acțiune decizională a autorităților centrale. Inițial, președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin a acceptat semnarea acestui proiect, dar sub presiunea străzii și a reticenței statelor și instituțiilor occidentale, a refuzat să-l semneze. Respingerea în noiembrie 2003 a Memorandumului Kozak de către Republica Moldova a însemnat, practic, sfârșitul negocierilor privind statutul regiunii transnistrene pentru o perioadă nedeterminată [4].

Anul 2005 devine semnificativ prin adoptarea Legii cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) [7]. Formatul „5+2” s-a aflat, practic, într-o paralizie până anul 2012. Ulterior, s-au reînceput negocierile, dar nu prin prisma factorul politic, ci a grupului de lucru, ancorat mai mult pe discutarea politicilor, pe probleme de securitate economică, pe asigurare socială, prin intermediul anumitor proiecte din partea Uniunii Europene și, în special, a Organizației Națiunilor Unite. La 17-18 aprilie 2012 au avut loc reuniunile la Viena, unde au fost stabilite principiile și procedurile procesului de negocieri pentru realizarea politicii propuse de autoritățile constituționale: probleme socio-economice; juridice și umanitare, apărarea drepturilor omului; reglementarea generală a conflictului, inclusiv aspecte politice, instituționale și de securitate [9]. Aspectul important în negocieri care rămâne a fi evitată este schimbarea misiunii de pacificare de pe Nistru din una militară, în una civilă.

Însăși formatul de existență, de dezvoltare socială a raioanelor de est este același din perioada Uniunii Sovietice. Este susținută nu doar economia regiunii de către Federația Rusă, politica de apărare și securitate a regimului separatist este sprijinită financiar din mai multe surse. Conform datelor oficiale din 2018 ale autorităților separatiste, 20,7 % din toate cheltuielile din regiunea transnistreană sunt dedicate sectorului de apărare, securității și ordinii publice (circa 31,6 % sunt alocate pentru apărare și 68,4% pentru securitate și ordine publică)

În concluzie subliniem că statul independent Republica Moldova rămâne a fi în continuare vulnerabil în fața amenințărilor și riscurilor. Pentru consolidarea instituțională și a securității este nevoie de susținere internațională și acțiuni concrete atât din partea instituțiilor statului, cât și a întregii societăți.

BIBLIOGRAFIE

1. Asociația Avocaților Orașului New York, *Dezghețarea unui conflict înghețat: Aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova*, Comitetul Special pentru Afaceri Europene, Misiunea Moldova (https://statistica.gov.md/publications/137/ro/Raport_Transnistria_Meyer_rom.pdf).
2. BASIUL, V. 1997: *De sărăcie, autobuze de „turiști” migrau spre țări străine*, Radio Europa Liberă Moldova, 2016 (<https://moldova.europalibera.org/a/27901952.html>).
3. CERBA, V. *Analiza juridică și consecințele semnării Acordului moldo-rus din 1992 de încetare a focului la Nistru: Probleme existente în procesul de reglementare a deferendului transnistrean*, Legea și viața, 2016.

- (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/4_11_%20Analiza%20juridica%20si%20consecintele%20semnarii%20acordului%20moldo-rus%20din%201992%20de%20incetare%20a%20focului%20la%20Nistru.pdf).
4. CIOBANU, N. *Provocările conflictului transnistrean pentru securitatea națională și vectorul de dezvoltare european al Republicii Moldova*, Academia de Administrare Publică (<http://aap.gov.md/files/publicatii/ri+/articole/19/3.pdf>).
 5. Constituția Republicii Moldova, p. 97.
(https://presedinte.md/app/webroot/Constitutia_RM/Constitutia_RM_RO.pdf)
 6. Memorandumul de la Moscova din 1997
(https://www.wikiwand.com/ro/Memorandumul_de_la_Moscova_din_1997).
 7. Legea nr. 173 din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria)
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16014&lang=ro
 8. TĂBĂRANU, I. *INFOGRAFIC: Acordul de încetare a focului din 1992, ce am semnat și cu ce ne-am ales*.
<https://zonadesecuritate.md/infografic-acordul-de-incetare-a-focului-din-1992-ce-am-semnat-si-cu-ce-ne-am-ales/>
 9. TĂBĂRȚĂ, I. *Evaluarea diacronică a documentelor semnate de Chișinău în procesul de reglementare a problematicii transnistrene*, IDIS „Viitorul”, Chișinău, 2018.
 10. ȚĂRANU, A., GRIBINCEA, M. *Conflictul transnistrean, Culegere de documente și materiale*, Vol. I (1989-1993).
 11. Проект Приднестровской Молдавской Республики. 2001 г. Țăranu A., Gribincea M. *Conflictul transnistrean. Culegere de documente și materiale (1989- 2012)*, Volumul II (1994 - 2002), Editura Lexon-Prim, Chișinău, 2013, p. 502.
 12. Меморандум об основных принципах государственного устройства объединенного государства, 16 ноября 2003 г. Anatol Țăranu, Mihai Gribincea. *Conflictul transnistrean. Culegere de documente și materiale. (1989 - 2012). Volumul - III (2003 - 2006)*. Editura Lexon-Prim, Chișinău, 2014, p. 129.

CZU: 327.5:351.86(478)

DOI: 10.5281/zenodo.6837415

CONFLICTELE ÎNGHEȚATE DIN SPAȚIUL POST-SOVIETIC: REPERCURSIUNI ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE A STATELOR IMPLICATE

Marcel BENCHECI

Republica Moldova, Chișinău
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
doctor în științe politice, cercetător științific superior
e-mail: marcelbencечи@mail.ru
ORCID-ID: 0000-0002-6619-5299

Dumitru BORODA

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”
masterand
e-mail: dimmma@gmail.com
ORCID-ID: 0000-0003-1432-4244

Eduard CERNEȚCHI

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

masterand

e-mail: edward.cernetsky@gmail.com

ORCID-ID: 0000-0001-7299-3281

Alexander KURTSKHALIA

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”C. Stere”

doctorand

e-mail: A.kurtskhaliya@gmail.com

ORCID-ID: 0000-0002-3832-2406

Developments related to the dispute settlement process in the Republic of Moldova and Georgia highlight quite clearly the support of separatism by the Russian Federation, which has, in fact, a triple status: a state that encouraged the outbreak of separatism and which actually controls separatist regions in terms of military, economic, financial, etc.; mediator in the negotiation process and guarantor of the agreements reached; directly interested in the final way of resolving the conflict.

Keywords: frozen conflicts, national security, state, separatism.

Evoluțiile legate de procesul de reglementare a diferendelor din Republica Moldova și Georgia pun în evidență destul de clar susținerea separatismului de către Federația Rusă, care are, de fapt, un statut triplu: de stat care a încurajat izbucnirea separatismului și care controlează, în realitate, regiunile separatiste sub aspect militar, economic, financiar etc.; de mediator în procesul de negocieri și de garant al acordurilor atinse; de parte interesată direct de modalitatea finală a soluționării conflictului.

Chestiunea privind jurisdicția aplicabilă în raport cu membrii forțelor armate ale Federației Ruse care staționează pe teritoriul Republicii Moldova este una actuală pentru dreptul internațional public.

Dat fiind că principiul egalității suverane a statelor este unul din principiile fundamentale în dreptul internațional public, fiecare stat își păstrează dreptul să-și exercite jurisdicția în raport de persoane și de bunuri situate pe teritoriul țării sau în afara acestuia [60]. În aceste condiții, o soluție unică nu poate exista, asemenea situații fiind reglementate prin acorduri internaționale, inclusiv bilaterale și multilaterale. Acordurile internaționale pot prevedea aplicarea jurisdicției statului în anumite condiții, cerințele de predare și extrădare a persoanelor, instituirea unor Comisii de Anchetă sau de Conciliere în scopul reglementării situațiilor conflictuale etc.

Aspecte teoretice. Unul din criteriile ce caracterizează statul ca subiect de drept internațional este exercitarea jurisdicției în raport de bunuri și persoane. Este evident că în lipsa exercitării de către stat a supremației teritoriale, nu poate fi exercitată nici jurisdicția asupra teritoriului.

În doctrina juridică de specialitate, prin supremația teritorială se înțelege împuternicirile statului în exercitarea puterii depline și exclusive în limitele teritoriului de stat. Supremația teritorială este prevăzută și garantată atât prin legislația internă a statului, cât și prin normele dreptului internațional [23].

Deplinăitatea suveranității teritoriale a unui stat se exprimă prin aceea că în propriul teritoriu fiecare stat este în măsură să determine întinderea și natura competențelor sale, să reglementeze raporturile sociale în cele mai variate domenii, să-și impună autoritatea sa asupra întregului mecanism social și să dispună asupra resurselor și bogăției naționale [47].

În raporturile de drept internațional, teritoriul statului este un element de o deosebită importanță, întrucât vizează o valoare fundamentală pentru existența însăși a statelor. Alături de populație, teritoriul constituie una din premisele materiale ale existenței statului. Asupra teritoriului său statul își exercită pe deplin și în mod exclusiv suveranitatea și acționează în vederea realizării sarcinilor și funcțiilor sale, celelalte state fiind obligate să nu aducă atingere integrității teritoriale [36].

Un element important al supremației teritoriale ține de aplicarea jurisdicției extrateritoriale, conform căreia jurisdicția statului asupra cetățenilor săi se extinde și în spațiile internaționale. În baza acestui principiu, efectele unor legi ale statului se răsfrâng asupra cetățenilor săi și a apatrizilor care locuiesc permanent în acest stat, în perioada când ei se află în străinătate. Aceasta se referă chiar și la ramurile coercitive de drept, precum dreptul penal și dreptul contravențional.

Un alt principiu al jurisdicției extrateritoriale, destul de larg răspândit, este principiul apărării. În baza lui, statul este în drept să tragă la răspundere penală persoane, ce nu sunt cetățeni ai săi, pentru comiterea infracțiunilor în afara teritoriului, dar care sunt îndreptate împotriva intereselor statului sau a cetățenilor săi [21]. Jurisdicția penală extrateritorială poate fi exercitată și în baza principiului universalității, potrivit căruia orice stat este în drept să atragă la răspundere penală persoana ce a săvârșit în afara teritoriului de stat o infracțiune prevăzută de dreptul internațional [58].

Deplinătatea și exclusivitatea suveranității teritoriale nu exclud, însă, ca un stat, prin propria voință și în condiții stabilite prin acorduri internaționale, să permită altor state și cetățenilor acestora accesul pe propriul teritoriu și unele drepturi în folosirea acestuia, în general pe bază de reciprocitate. Astfel, statele își acordă reciproc dreptul de tranzit al mijloacelor de transport feroviare, rutiere, aeriene, maritime sau fluviale, dreptul de a efectua schimburi economice și de a face afaceri, dreptul de a utiliza în anumite limite instalațiile sau fondurile acestora etc.

De asemenea, în cadrul cooperării internaționale statele se pot angaja să se abțină pe propriul teritoriu de la anumite activități, cum ar fi amplasarea unor categorii de arme, efectuarea unor mișcări de trupe sau a unor aplicații militare [1, p. 125], ori de la construirea unor instalații care ar dăuna mediului înconjurător și ar produce prejudicii și altor state, de a introduce restricții în ce privește desfășurarea unor activități sau de a se supune în cadrul dreptului lor de a legisla unor condiții și limite stabilite prin convențiile internaționale la care sunt parte [17, p. 22].

Cazul militarului din contingentul forțelor armate ale Federației Ruse situate în zona de conflict a Republicii Moldova. Această succintă analiză a modului de exercitare a jurisdicției de către state ne permite să constatăm că în unele situații poate apărea concurența de jurisdicții. Este și cazul militarului din contingentul forțelor armate ale Federației Ruse, amplasate în zona de conflict din Transnistria, implicat în incidentul ce a avut loc la 1 ianuarie 2012 pe podul din orașelul Vadul lui Vodă (Republica Moldova), care a dus la moartea unui tânăr moldovean.

Soldatul rus l-a împușcat pe tânăr la punctul de control aflat într-o zonă de securitate care era sub controlul și comanda soldaților ruși. Punctul de control era situat în zona de securitate stabilită prin Acordul din 1992 cu privire la încheierea conflictului militar în regiunea transnistreană și se afla sub comanda militarilor ruși.

Cauza respectivă (*Pisari v. the Republic of Moldova and Russia*) a fost examinată de Curtea Europeană care a stabilit că nici Federația Rusă, nici Republica Moldova nu își disputaseră jurisdicția în speță. Atunci când militarii unui stat sunt trimiși pe teritoriul altui stat, forța extrateritorială pe care o folosesc poate extinde jurisdicția statului asupra acțiunilor militarilor săi [15]. În acest context, Federația Rusă are dreptul la aplicarea jurisdicției personale față de militar, dat fiind că el deține cetățenia rusă, iar Republica Moldova are dreptul la aplicarea jurisdicției teritoriale, dat fiind că incidentul a avut loc pe teritoriul Republicii Moldova. Doar că Republica Moldova poate aplica jurisdicția sa în condițiile în care ar avea acces la această persoană, fie că este reținut de autoritățile moldovenești, fie că este extrădat la

solicitarea Republicii Moldova de pe teritoriul unui stat cu care avem un asemenea acord semnat. Ce ține de Federația Rusă, este evident că ea nu-l va extrăda, dat fiind că unul din principiile dreptului constituțional prevede neadmiterea extrădării propriilor cetățeni. Acest principiu este unul universal și nu necesită o descriere detaliată.

Pe de altă parte, reclamanții - părinții tânărului - au considerat că autoritățile moldovenești nu fuseseră responsabile de moartea fiului lor și făcuseră tot ceea ce putuseră în mod rezonabil să investigheze decesul acestuia. Prin urmare, nu mai doreau să dea curs cererii lor împotriva Republicii Moldova. În final, Curtea a acceptat această dorință a reclamanților și a decis să radieze de pe rolul său capătul de cerere îndreptat împotriva Republicii Moldova.

Practica ne dovedește că membrii forțelor armate fac parte din categoria persoanelor care cel mai des comit infracțiuni, inclusiv grave. În condițiile în care Republica Moldova *de facto* nu exercită jurisdicția în raport cu membrii contingentului militar al Federației Ruse, în egală măsură că și în raport cu persoanele ce comit infracțiuni pe teritoriul din stânga Nistrului, teritoriu ce se află în afara jurisdicției Chișinăului, apare întrebarea logică care ar fi soluția respectivă.

Expunându-ne opinia, considerăm că pot exista următoarele soluții. Ce ține de persoanele care comit infracțiuni pe teritoriul din stânga Nistrului, soluția ar fi pornirea dosarelor penale și darea în căutare internațională a acestora, în așa fel limitându-le spațiul de circulație. În plus, subliniem că pentru anumite categorii de infracțiuni comise inclusiv pe teritoriul Republicii Moldova, precum crimele de război, crimele contra umanității, genocidul și actele de tortură, nu poate fi aplicat termenul de prescripție.

Referitor la exercitarea jurisdicției față de membrii contingentului militar al Federației Ruse, constatăm că soluția juridică în cazul dat era adresarea autorităților Republicii Moldova către structurile competente din Federația Rusă privind instituirea unui grup de lucru și examinarea cazului prin prezentarea probelor respective. În condițiile în care fapta comisă întrunea condițiile unei componente de infracțiune conform legislațiilor ambelor state (dubla incriminare), persoana în cauză trebuia judecată de autoritățile ruse. În caz contrar, rămânea aceeași soluție – pornirea dosarului penal și darea în căutare internațională a persoanei în cauză. Aceasta este soluția ideală, dar cu regret, în practică lucrurile au stat altfel.

În doctrina de specialitate a fost expusă opinia că imposibilitatea aplicării jurisdicției statului în propriul teritoriu față de militarii străini nu este condiționată de legalitatea staționării forțelor armate străine [40, p. 121]. În situația unei ocupații armate se aplică dreptul internațional și în practică, este evident că în raport cu militarii respectivi se aplică jurisdicția propriului stat. În condițiile staționării forțelor armate străine în baza unui acord, de regulă prevederile convenționale stabilesc ferm faptul că membrii forțelor armate respective cad sub jurisdicția propriului stat.

Prezintă interes faptul că în cazul Republicii Moldova nu putem vorbi despre aplicabilitatea unui regim al ocupației în sensul clasic, dat fiind că staționarea forțelor ruse din start au reprezentat efectele destrămării ex-URSS, iar ulterior nu a fost semnat nici un document cu caracter juridic (care ar produce efecte juridice internaționale) între Republica Moldova și Federația Rusă, care ar prevedea retragerea forțelor armate ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv termenii acestei retrageri.

Forțele armate străine ce se află pe teritoriul statului în lipsa acordului acestuia, conform doctrinei tradiționale a dreptului internațional, se bucură de imunitate și exteritorialitate. În cazul ocupației militare aceste forțe nu sunt supuse jurisdicției statului ocupat, ele se află sub jurisdicția statului ocupant, care trebuie să aplice prevederile Convenției de la Haga cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru [5].

În alte situații, militarii forțelor armate inamice ce se află în străinătate, în principiu, se bucură de imunitate în raport cu faptele comise în calitate oficială. Însă, domeniul de aplicare a acestei imunități este foarte limitat, deoarece majoritatea infracțiunilor comise de militarii străini sunt considerate crime de război, în raport cu care imunitatea lipsește.

Omorul populației civile a părții adverse, distrugerea și jefuirea bunurilor ei sunt considerate drept infracțiuni, prevăzute de Convenția IV de la Geneva [4]. Imunitatea pentru asemenea infracțiuni există doar în cazurile în care militarul străin fură bunul ce aparține altui militar străin. Evident, că asemenea statut special nu poate să nu influențeze dreptul internațional și imunitatea de stat *ratione materiae* în raport cu crimele de război, a crimelor contra umanității și a genocidului. Reiese că statutul special pe care-l posedă forțele armate străine nu are nici o tangență cu urmărirea penală exercitată de Curtea Penală Internațională.

Obligația de a urmări persoanele ce au comis infracțiuni sau au aplicat torturi nu poate fi respinsă în baza unui acord bilateral între statele participante la Convențiile contra torturii sau la Convențiile de la Geneva. Totodată, în raport cu obligațiile prevăzute de acordurile vamale sunt admise unele devieri din partea ambelor părți. Iată de ce, acordurile privind statutul forțelor armate, ce stabilesc imunități inexistente anterior în raport cu torturile și crimele de război, încalcă obligațiile participanților la asemenea acorduri, conform convențiilor menționate. Cele expuse sunt aplicabile și în raport cu Convenția cu privire la genocide.

Trebuie să recunoaștem că nu doar Republica Moldova se ciocnește cu o asemenea problemă. Practica statelor ne demonstrează că în majoritatea cazurilor (nu este doar vorba despre state cu regimuri autoritare, în egală măsură această regulă se aplică și statelor cu un nivel înalt de democrație, cum sunt SUA, Marea Britanie, Franța, Canada etc.) persoanelor ce au comis încălcări grave în cadrul unor conflicte armate sau operațiuni de menținere a păcii li se aplică pedeapsa în mod formal. În unele cazuri sunt ignorate normele *jus cogens*, care constituie „nucleul” dreptului internațional umanitar. Problema rezidă în faptul că deseori, asemenea situații sunt soluționate reieșind din considerente politice, de aceea și nivelul de aplicabilitate a normelor de drept în mare parte depinde de factorul politic.

Aspecte privind aplicarea normelor dreptului internațional umanitar în soluționarea conflictului transnistrean. Conceptul de drept internațional umanitar are o mulțime de substitute, inițial, el intrând în limbajul de specialitate sub denumirea de „Law of war” („Droit de la guerre”; „Kriegsrecht”), cu două accepții: *jus ad bellum*, expresie care desemnează regulile referitoare la condițiile în care un stat putea recurge la folosirea forței armate și *jus in bello*, adică ansamblul de norme aplicabile în raporturile dintre părțile aflate în conflict armat [25].

Odată cu crearea, în 1863, a Comitetului Internațional al Crucii Roșii, care și-a asumat misiunea de a stimula codificarea normelor de protecție a persoanelor scoase din luptă și a celor care nu iau parte directă la război, precum și a bunurilor cu caracter civil, *jus in bello* se divide în două ramuri – Dreptul Războiului și Dreptul Umanitar [26]. Conferințele de codificare de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX au consacrat dreptul războiului în formula „legile și obiceiurile războiului”. Ulterior, ultima mare codificare din 1977 a reunit cele două ramuri – Dreptul războiului și Dreptul umanitar – într-un nou concept: „Dreptul Internațional Umanitar al conflictelor armate”, aceasta fiind denumirea oficială.

Luând în considerație că dreptul internațional umanitar se aplică numai pe timp de conflict armat, în mod prioritar ar trebui să elucidăm faptul dacă există un conflict armat în regiunea transnistreană. În acest scop, recurgem la definiția formulată de către Camera de Apel a Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPIY) în cauza Prosecutor vs Tadić [30] care stabilește că, „un conflict armat există ori de câte ori suntem în prezența folosirii forței armate între state sau a unei violențe prelungite între autoritățile guvernamentale și grupuri armate organizate sau între astfel de grupuri în interiorul unui stat”.

Deși conflictul transnistrean ar putea fi considerat a fi unul înghețat, așa cum ostilitățile au încetat în anul 1992, definiția din Decizia Tadić pare să includă conflictul dintre Republica Moldova și Transnistria ca „un conflict armat”, deoarece a existat un conflict armat prelungit între o autoritate guvernamentală (Republica Moldova) și un grup armat organizat (Transnistria), dar o soluționare pașnică nu a fost încă realizată.

Ar sugera oare acest lucru că dreptul internațional umanitar ar trebui să se aplice în regiunea transnistreană, așa cum se arată în definiția Tadić, că dreptul internațional umanitar se

extinde și pe timp de pace? Dincolo de încetarea ostilităților, până la încheierea păcii? sau până când o soluționare pașnică se realizează?

Deși au existat o serie de inițiative care au încercat să aducă pacea în Transnistria, acestea au eșuat, și trupele rusești sunt încă prezente în regiune într-o capacitate de menținere a păcii. Transnistria a întreprins o inițiativă de consolidare a statalității, neavând în același timp nici o recunoaștere din partea comunității internaționale, ca și stat, și șanse mici de a obține o astfel de recunoaștere. În cazul retragerii trupelor rusești de menținere a păcii, o revenire la conflict ar putea fi posibilă. Prin urmare, conchidem că o situație de conflict armat a existat și continuă să existe în regiunea transnistreană și că ar trebui să se aplice dreptul internațional umanitar.

În cele ce urmează, este necesar să determinăm categorisirea acestui conflict și, dacă implicarea Federației Ruse are vreun impact asupra acestei categorisiri, pentru a vedea amploarea potențială de aplicare a dreptului internațional umanitar în regiune.

Subliniem că URSS a fost parte la Convențiile de la Geneva din 1949 [6], inclusiv la Protocoalele Adiționale I și II din 1977 [31], iar Republica Moldova este stat-parte prin succesiune, în corespundere cu dispozițiile Hotărârii Guvernului R.M. nr.442 din 17.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului privind mecanismul de încheiere, aplicare și încetare a tratatelor internaționale [19].

În ultimii ani, au existat o serie de apeluri pentru modificarea dreptului internațional umanitar prin abandonarea diviziunii dintre conflictele armate internaționale și neinternaționale, dar clasificarea respectivă mai rămâne încă în vigoare. În legătură cu aceasta, întrebarea este dacă implicarea Federației Ruse a transformat conflictul transnistrean într-un conflict armat internațional, declanșând astfel potențialul de aplicare a întregului corpus de drept internațional umanitar.

Este cu atât mai important ca un regim juridic, și în special un regim juridic expansiv, să fie efectiv aplicat în cazuri cum ar fi Transnistria, deoarece, așa cum această teritoriu este un stat *de facto*, nu există obligații și posibilitatea de a aplica standardele și normele internaționale, lăsând populația din Transnistria lipsită de protecție juridică internațională [28, p. 63].

Regimul de drept internațional umanitar oferă un anumit nivel de protecție pentru populație, prescriind crimele de război, cum ar fi violul, omorul și tortura, protejând bunurile civile, și oferind o opțiune pentru urmărirea penală a infractorilor prezumați. Cu toate acestea, după cum am menționat mai sus, nivelul potențial de protecție depinde de clasificarea conflictului.

Deși adeseori este susținut faptul că situația din Transnistria este folosită ca un instrument al politicii Federației Rusiei în „vecinătatea apropiată”, examinarea detaliată a conflictului este necesară pentru a stabili în ce măsură Federația Rusă a fost implicată în planificarea și dirijarea conducerii din Transnistria. Această problemă, precum și existența în continuare a stării *de facto* a Transnistriei, a fost abordată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) în cauza Ilașcu și alții vs Moldova și Federația Rusă [2], Curtea a examinat problema în scopul de a determina dacă implicarea Rusiei în conflict a fost suficient pentru a aduce conflictul sub jurisdicția Rusiei. Această cauză examinată de CEDO este principala sursă de informații cu privire la implicarea Federației Ruse în conflictul transnistrean.

În hotărârea sa, Curtea a considerat că: „Federația Rusă este responsabilă de actele ilegale comise de către separatiștii transnistreni, ținând cont de sprijinul politic și militar acordat pentru a ajuta instituirea regimului separatist și participarea a personalului militar rus la lupte. Acționând astfel, autoritățile ruse au contribuit atât militar, cât și politic la el crearea unui regim separatist în regiunea Transnistriei, care face parte din teritoriul Republicii Moldova”. Curtea, de asemenea, a remarcat faptul că, chiar și după Acordul de încetare a focului în iulie 1992, Federația Rusă a continuat să sprijine militar, politic și economic regimul separatist Transnistrean, „permițându-i astfel să supraviețuiască, întărindu-se și obținând o anumită cantitate de autonomie vis-à-vis de Moldova”. În acest mod, CEDO a stabilit o puternică legătură între Federația Rusă și autoritățile de la Tiraspol, vorbind de o „influență decisivă” și chiar despre o „autoritate eficace”.

Specificul aplicării normelor dreptului internațional în contextul conflictului teritorial din Abhazia și Osetia de Sud.

În literatura de specialitate, majoritatea autorilor au considerat că teritoriile disputate din Europa de Est sunt produsul direct al politicii fostei Uniuni Sovietice de schimbare treptată a frontierelor statale pentru a dejuca eventualele tentative separatiste și a asigura unitatea URSS [35].

Conform Legii URSS din 3 aprilie 1990 „Cu privire la procedura de soluționare a problemelor apărute în legătură cu ieșirea republicilor unionale din componența URSS” [52], popoarele republicilor autonome și entităților autonome au avut dreptul să decidă în mod independent dacă să rămână în componența URSS, ridicând problema statutului lor juridic. Entitățile statale separate din componența URSS puteau fi considerate noi state numai dacă erau luate în considerație interesele tuturor popoarelor din cadrul URSS și după respectarea procedurii care să asigure fiecărei națiuni dreptul la alegerea apartenenței statale.

Fără ca dispozițiile Legii URSS din 3 aprilie 1990 să fie respectate, dezmembrarea Uniunii Sovietice a dus la conflicte complexe în fostele republici sovietice, care nu au fost încă soluționate și continuă să provoace tensiuni între Federația Rusă și vecinii săi. Drept exemplu, sunt conflictele din Osetia de Sud și Abhazia care au degenerat în conflicte violente, purificare etnică și tensiuni grave în relațiile dintre Federația Rusă și Georgia.

Autoproclamarea independenței de către Osetiei de Sud și Abhaziei a declanșat dezbateri științifice cu privire la aplicabilitatea dreptului la autodeterminare, inclusiv dreptul la secesiune. Autodeterminarea și secesiunea constituie chestiuni fundamentale ale dreptului internațional public. În legătură cu aceasta, unii cercetători (C. Walter, A. Ungern-Sternberg etc.) au menționat că dreptul la autodeterminare și chiar la secesiune de care beneficiază popoarele și grupurile etnice, se află în conflict direct cu suveranitatea și integritatea teritorială a statelor [45, p. 293]. Alți cercetători au afirmat că dreptul statelor la integritatea teritorială ar putea să nu fie absolut și necalificat, deoarece „dezvoltarea dreptului internațional al drepturilor omului a limitat în multe privințe conceptul de suveranitate a statului” [43, p. 21]. Această abordare introduce ideea de secesiune corectivă – un set de condiții care ar putea justifica secesiunea unui popor sau unui grup etnic din statul său părinte ca un „remediu de ultimă instanță” [24, p. 67].

Doctrina secesiunii ca „remediu de ultimă instanță” a fost invocată de multe state care au recunoscut Kosovo. În mod similar, Federația Rusă a preluat doctrina secesiunii ca remediu pentru a justifica recunoașterea independenței Osetiei de Sud și Abhaziei după încheierea conflictului armat cu Georgia din anul 2008. Astfel, Osetia de Sud și Abhazia *de jure* rămân parte din Georgia, deși Georgia nu are controlul efectiv asupra acestor republici autoprocimate. O situație similară există în Republica Moldova, în legătură cu autoprocimata republică Transnistria.

Din perspectiva științelor politice, aceste conflicte sunt etichetate ca „conflicte înghețate” prin care se înțelege că deși ostilitățile militare au încetat, soluții pentru rezolvarea acestor conflicte nu au fost găsite. Prin prisma dreptului internațional, „conflicte înghețate” indică pretențiile de suveranitate concurente asupra unui anumit teritoriu și o posibilă ciocnire a diferitelor norme de drept internațional, în care un grup invocă dreptul la autodeterminare, în timp ce statul mamă solicită respectarea integrității teritoriale a statelor. Prin urmare, ca și în cazul Transnistriei, Osetia de Sud și Abhazia pretind că au nu doar dreptul la autodeterminare, ci și dreptul la secesiune, prin separare teritorială de Georgia. Atât Osetia de Sud, cât și Abhazia își bazează pretențiile pe acuzații de discriminare și încălcări masive ale drepturilor omului comise de Georgia, temeiuri care constituie baza dreptului la secesiune ca „remediu de ultimă instanță”.

În prezent, majoritatea populației cvasi-statelor din Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud au statutul de cetățeni ruși și în conformitate cu prevederile Constituției Federației Ruse, cetățenii țării au dreptul la protecție în cazul încălcării drepturilor lor constituționale, inclusiv atunci când locuiesc pe teritoriul cvasi-statelor nerecunoscute. Luând în considerare acest fapt, în doctrina din Federația Rusă [55, p. 17] s-a propus soluția ca conflictele emergente de cetățenie ale populației cu jurisdicție legală pe teritoriile Georgiei și Republicii Moldova să fie soluționate

atât pe baza unor acorduri interstatale privind protecția drepturilor și a intereselor legitime ale cetățenilor, cât și pe baza unui model de act normativ, dezvoltat la nivelul structurilor ONU.

Osetia de Sud și-a declarat independența față de Republica Socialistă Sovietică Georgia în anul 1991. Guvernul Georgiei a răspuns prin desființarea autonomiei Osetiei de Sud și a încercat să-și reimpună controlul asupra regiunii prin forță. Escaladarea crizei a dus la războiul din Osetia, perioada anilor 1991-1992 și la luptele din anul 2004, respectiv 2008.

Pe 10 noiembrie 1989, Sesiunea a XII-a a Consiliului Deputaților Poporului din Regiunea Autonomă a Osetiei de Sud a decis să transforme această regiune în Republica Autonomă din cadrul Republicii Sovietice Socialiste Georgia. Ca răspuns, Prezidiumul Sovietului Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Georgia a declarat această decizie ca neconstituțională [37, p. 75].

Peste un an, la 20 septembrie 1990, Consiliul Deputaților din Osetia de Sud a adoptat Declarația Suveranității de Stat prin care s-a decis formarea Republicii Sovietice Democratice Osetia de Sud în componența URSS, iar la 28 noiembrie 1990 entitatea statală a fost redenumită în Republica Sovietică Osetia de Sud. În consecință, la 11 decembrie 1990, Consiliul Suprem al Republicii Georgia, prezidat de Z. Gam-Sakhurdia, a adoptat Legea „Cu privire la Abolirea Regiunii Autonome Osetiei de Sud” [53, p. 25].

Din acest punct de vedere, în doctrina juridică din Federația Rusă au fost expuse opinii critice, și anume, că adoptarea Legii „Cu privire la Abolirea Regiunii Autonome Osetia de Sud” a fost contrară dispozițiilor art.3 al Legii URSS din 26 aprilie 1990 „Cu privire la delimitarea puterilor între URSS și subiecții federației” [51], care stabilea că „teritoriul unei republici unionale, republici autonome sau a unei entități autonome nu poate fi schimbat fără acordul acestora”, iar alin.(2) al articolului 6 din această lege atribuia jurisdicției exclusive a Uniunii Sovietice „admiterea în URSS a noilor republici unionale, aprobarea formării unor noi republici autonome și aprobarea modificărilor în statutul republicilor autonome existente, în statutul regiunilor autonome și a districtelor autonome”.

După destrămarea URSS (anul 1991), Consiliul Suprem al Osetiei de Sud a desemnat desfășurarea unui referendum privind independența și aderarea regiunii la Federația Rusă. În timpul referendumului din 19 ianuarie 1992, majoritatea participanților au votat în favoarea independenței și a aderării la Rusia. Astfel că la 29 mai 1992, Consiliul Suprem al Republicii Osetia de Sud a proclamat independența și crearea unui stat independent – Osetiei de Sud [20]. La rândul ei, Federația Rusă a recunoscut imediat independența Osetiei de Sud, declarându-și deschis și public hotărârea de a susține autoritățile *de facto* ale acestor teritorii pe plan politic, financiar și militar.

În perioada 1992-1996 Osetia de Sud și-a format propriile structuri de stat, în special Ministerul Afacerilor Interne și departamentele militare. Deși nerecunoscută în plan internațional, republica avea Constituție și Parlament, iar în anul 1996 a fost formată instituția prezidențială. Primele alegeri prezidențiale în Osetia de Sud au avut loc la 10 noiembrie 1996 [12].

Contrar tuturor acordurilor de soluționare pașnică a conflictului georgian-osetian, în noaptea de 8 august 2008, între forțele georgiene și cele ale Osetiei de Sud au existat conflicte militare. În conflictul militar au fost implicate și forțele ruse de menținere a păcii. În rezultatul tratativelor purtate între Georgia, Federația Rusă și instituțiile Uniunii Europene, au fost aprobate șase principii pentru soluționarea conflictului dintre Georgia și Osetia de Sud: 1) nerecurgerea la folosirea forței; 2) încetarea definitivă a ostilităților; 3) accesul liber la ajutorul umanitar; 4) retragerea forțelor armate ale Georgiei din perimetrul de conflict; 5) menținerea forțelor armate de menținere a păcii ale Federației Ruse pe linia de izbucnire a ostilităților până la crearea mecanismelor internaționale; 6) inițierea unor discuții cu caracter internațional privind viitorul statut al Osetiei de Sud și Abhaziei, precum și modalități de asigurare a securității durabile în aceste regiuni.

La 26 august 2008, președintele Federației Ruse a semnat Decretul nr.1261 „Cu privire la recunoașterea Republicii Osetia de Sud”. În Decret era indicat că recunoașterea este bazată pe voința poporului din Osetia de Sud. Totodată, în sarcina Ministerul rus al Afacerilor Externe a

fost pusă obligația de a organiza negocieri cu administrația Osetiei de Sud în vederea stabilirii relațiilor diplomatice de cooperare și asistență reciprocă.

Deși normele dreptului internațional protejează integritatea teritorială a Georgiei, au existat state care nu au ținut cont de cadrul legal internațional. Astfel, pe 5 septembrie 2008, Republica Nicaragua a recunoscut independența Osetiei de Sud și a devenit prima țară din America Latină care a manifestat un asemenea gest. Mai apoi, la 10 septembrie 2009 președintele venezuelean Hugo Chavez a anunțat că Venezuela recunoaște independența Osetiei de Sud și Abhaziei. În același context, liderii unor state, precum Armenia, Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan și Uzbekistan au condamnat acțiunile Georgiei în Osetia de Sud și au susținut acțiunile Federației Rusiei la summitul Organizației Tratatului de Securitate Colectivă de la Moscova.

Pe de altă parte, la 1 septembrie 2008, Uniunea Europeană a condamnat recunoașterea unilaterală a Abhaziei și a Osetiei de Sud de către Federația Rusă, declarând că această decizie este inacceptabilă și a cerut tuturor statelor să nu recunoască independența republicilor autoproclamate.

Din perspectiva cercetării științifice pe care o efectuăm, acțiunile militare dintre forțele georgiene și cele ale Osetiei de Sud necesită a fi evaluate prin prisma dreptului internațional. Astfel, cercetătorii ruși au ajuns la concluzia că acțiunile Georgiei au fost ilegale. Drept argument s-a invocat că în 1992 și 1994 Georgia a încheiat un acord internațional cu participarea Osetiei de Sud și a Federației Ruse, potrivit căruia părțile s-au angajat să rezolve toate problemele contestate exclusiv prin mijloace pașnice, fără a utiliza forța sau amenințarea cu folosirea acesteia. Georgia, prin încălcarea acordului și a principiilor juridice internaționale privind nefolosirea forței și amenințarea cu forța, a comis un act de agresiune împotriva Osetiei de Sud [56, p. 45].

Majoritatea autorilor ruși sunt de opinia că la data de 8 august 2008, Georgia a atacat Osetia de Sud și forțele ruse de menținere a păcii. S-a menționat că Federația Rusă a fost obligată să-și folosească dreptul inerent la autoapărare, consacrat în art.51 din Carta ONU. Utilizarea forței de către partea rusă a avut ca scop protejarea contingentului rus de menținere a păcii, care își îndeplinea funcțiile în Osetia de Sud în conformitate cu dispozițiile unui mandat internațional, de acțiunile ilegale ale Georgiei. Prin urmare, cercetătorii ruși au considerat că intervenția Georgiei a fost un act de agresiune, iar Federația Rusă avea dreptul la autoapărare. Cât privește Osetia de Sud, aceasta și-a asigurat securitatea în baza dreptului la autodeterminare prin separare și formare a unui stat independent. Georgia a apelat la principiul integrității teritoriale, în timp ce Osetia de Sud a apelat la dreptul popoarelor la autodeterminare. Georgia, ca urmare a atacului armat asupra Osetiei de Sud, a încălcat principiile dreptului internațional, și anume: interzicerea utilizării forței sau amenințarea cu forța, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, autodeterminarea popoarelor.

Conform Declarației privind principiile dreptului internațional privind relațiile amicale și cooperarea între state în conformitate cu Carta ONU, în virtutea principiului egalității de drepturi și al autodeterminării popoarelor consacrate în Carta ONU, toate popoarele au dreptul de a stabili liber în afara statutului lor politic și să-și exercite dezvoltarea economică, socială și culturală și fiecare stat trebuie să respecte acest drept în conformitate cu prevederile Cartei. Crearea unui stat suveran și independent, libera aderare sau asociere cu un stat independent sau stabilirea oricărui alt statut prin libera determinare ca popor, sunt forme ale exercitării de către acest popor a dreptului la autodeterminare.

În doctrina dreptului internațional se disting teoriile constitutive și declarative ale recunoașterii statale. Conform teoriei constitutive, personalitatea juridică internațională a unui stat depinde de recunoașterea sa de către alte state. Teoria declarativă susține că un nou stat dobândește personalitate juridică datorită faptului existenței sale [13, p. 87].

Articolul 1 din Convenția de la Montevideo privind drepturile și obligațiile statelor din 1933 prevede că un stat, ca subiect al dreptului internațional, trebuie să aibă următoarele

caracteristici: populația rezidentă, teritoriu, guvernare și capacitatea de a intra în relații cu alte state.

Opiniile doctrinare din Federația Rusă indică asupra faptului că Osetia de Sud îndeplinește toate criteriile de statalitate. Recunoașterea Osetiei de Sud s-a bazat pe normele dreptului internațional și a permis în mod legal să fie realizat dreptul persoanelor la autodeterminare sub forma creării unui nou stat independent [56, p. 59]. Mai mult decât atât, s-a invocat că realizarea legitimă de către poporul Osetiei de Sud a dreptului la autodeterminare și controlul propriu al teritoriului lor confirmă personalitatea juridică internațională, indiferent de recunoașterea de către alte state. Pentru a exercita personalitate juridică internațională, este suficientă recunoașterea din partea unui subiect al relațiilor internaționale [54, p. 62].

În viziunea cercetătorului rus R. Shepenko [57, p. 63], recunoscând independența Osetiei de Sud și a Abhaziei, Federația Rusă s-a referit la precedentul Kosovo, chiar dacă Uniunea Europeană nu recunoaște secesiunea provinciei Kosovo din Serbia ca precedent pentru alte teritorii, considerând că acest caz este excepțional și unic. Cu toate acestea, situația din Osetia de Sud este de asemenea unică, ca orice alt caz al unui nou stat care apare pe arena internațională.

Abhazia. Spre deosebire de Osetia de Sud, în perioada Uniunii Sovietice Abhazia a beneficiat de autonomie în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Georgia. În pofida acestui fapt, între ambele jurisdicții au existat conflicte cu caracter etnic. Tensiunile etnice au culminat cu războiul din Abhazia din 1992-1993 și independența *de facto* a Abhaziei. În pofida acordului de încetare a focului din 1994 și a multor ani de negocieri, diferendul rămâne nerezolvat.

Punctul de referință în ceea ce privește desfășurarea conflictului din Georgia este Raportul misiunii internaționale independente de informare privind conflictul din Georgia din septembrie 2009, condusă de Heidi Tagliavini. Raportul a clarificat faptul că Guvernul georgian condus de Mihail Saakașvili a început războiul în data de 7 august 2008, când forțele georgiene au atacat și capturat orașului Tskhinvali din Osetia de Sud, dar a precizat că „un conflict violent era deja în toi în Osetia de Sud” și că ofensiva georgiană nu era „adecvată” ca răspuns la atacurile premergătoare războiului.

Până în prezent, statutul teritoriilor Osetia de Sud și Abhazia rămâne o chestiune în litigiu. Prin Propunerea de rezoluție depusă pe baza declarației Vicepreședintei Comisiei/Înaltă Reprezentantă a Uniunii Europene pentru afaceri externe și politica de securitate depusă în conformitate cu articolul 123 alineatul (2) din Regulamentul de procedură referitoare la teritoriile georgiene ocupate la zece ani de la invazia rusă (2018/2741(RSP)) [14], s-a menționat că Organizația Națiunilor Unite și majoritatea guvernelor lumii consideră aceste teritorii o parte din Georgia, în timp ce Rusia și alte patru state membre ale ONU recunosc republicile Osetia de Sud și Abhazia. Întrucât ambele republici depind foarte mult de Rusia din punct de vedere economic, politic și militar, o soluție durabilă la conflictele din această regiune se poate găsi numai dacă se garantează dreptul populației din Abhazia și Osetia de Sud de a-și determina viitorul și de a-și apăra identitatea națională.

În dreptul internațional, cadrul juridic de reglementare a relațiilor privind conflictul teritorial din Georgia se bazează pe Acordul de încetare a focului din 12 august 2008, mediat de UE și semnat de Georgia și de Federația Rusă, precum și Acordul de implementare din 8 septembrie 2008 [29, p. 8]. Alte acte internaționale în domeniu sunt: Rezoluția din 21 ianuarie 2016 referitoare la acordurile de asociere/zonă de liber schimb aprofundat și cuprinzător cu Georgia, Republica Moldova și Ucraina, Rezoluția din 13 decembrie 2017 referitoare la Raportul anual referitor la punerea în aplicare a politicii externe și de securitate comune [33], Recomandarea din 15 noiembrie 2017 adresată Consiliului, Comisiei și SEAE privind Parteneriatul Estic, în perioada premergătoare reuniunii la nivel înalt din noiembrie 2017 [32].

În temeiul actelor sus-menționate, UE susține categoric suveranitatea și integritatea teritorială a Georgiei în interiorul granițelor sale recunoscute internațional, iar prin Propunerea de rezoluție depusă pe baza declarației Vicepreședintei Comisiei/Înaltă Reprezentantă a Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, UE a indicat ferm că la zece ani de la izbucnirea conflictului ruso-georgian și invazia Georgiei de către Rusia, Federația Rusă continuă ocupația

ilegală și încearcă să anexeze *de facto* regiunile georgiene Abhazia și Ținvali/Osetia de Sud, încălcând dreptul internațional și sistemul internațional bazat pe norme. În plus, UE a indicat că la zece ani după războiul dintre Rusia și Georgia, Federația Rusă continuă să-și încalce obligațiile internaționale și refuză să pună în aplicare acordul de încetare a focului din 12 august 2008, mediat de UE.

Subliniem faptul că în anul 2017, Rusia și Georgia au constituit un comitet mixt condus de ministrul adjunct de externe al Rusiei și reprezentantul special al prim-ministrului Georgiei pentru relațiile cu Rusia. Începând cu anul 2018, relațiile economice și contactele interpersonale cu Federația Rusă s-au intensificat, statul rus devenind cel de-al doilea partener comercial al Georgiei.

Cu referire la perspectivele de soluționare a conflictului transnistrean, suntem de părere că acest conflict, în realitate, înglobează două diferențe distincte: unul – care vizează cazul de separatism de pe teritoriul Republicii Moldova (diferență dintre Republica Moldova și autoritățile din Transnistria) și altul – care se referă la dislocarea ilegală a bazei militare a Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova (diferență dintre Republica Moldova și Federația Rusă).

Faptul că un regim juridic internațional, în special un regim juridic expansiv, poate fi considerat a fi aplicabil în regiunile Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud este cu atât mai semnificativ, având în vedere statutul regiunilor ca și state *de facto* care nu au obligații și posibilitate de a aplica standardele și normele internaționale, lăsând populația din regiune lipsită de orice protecție juridică internațională. Suntem de opinie că regimul de drept internațional umanitar ar oferi un anumit nivel de protecție pentru populație, prescriind crimele de război, cum ar fi violul, omorul și tortura, protejând bunurile civile și oferind o opțiune pentru urmărirea penală a infractorilor prezumați.

BIBLIOGRAFIE

1. BJÖRGVINSSON, D. The intersection of international law and domestic law: a theoretical and practical analysis. Cheltenham: Edward Elgar Pub. Ltd, 2015, p.112.
2. CANEFE, N. International Criminal Law and Limits of Universal Jurisdiction in the Global South: A Critical Discussion on Crimes Against Humanity, PhD Dissertations, Toronto, 2018, p.93.
3. Cauza Ilașcu și alții vs. Moldova și Rusia, App. No. 48787/99 (E.C.H.R., July 8, 2004), par.59. [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTII%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTII%20(ro).pdf) (accessed at 07.05.2019).
4. Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, Geneva, 12 August 1949, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf (accessed at 18.05.2019).
5. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?action=openDocument&documentId=4D47F92DF3966A7EC12563CD002D6788> (accessed at 14.05.2019).
6. Convenția I pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie semnată la 12 august 1949 la Geneva. În: Tratatate internaționale (Drept umanitar). Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p.9-34.
7. Convenția II pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate maritime semnată la 12 august 1949 la Geneva. În: Tratatate internaționale (Drept umanitar). Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p.34-55.
8. Convenția III cu privire la tratamentul prizonierilor de război semnată la 12 august 1949 la Geneva. În: Tratatate internaționale (Drept umanitar). Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p.55-123.

9. Convenția IV cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război semnată la 12 august 1949 la Geneva. În: *Tratate internaționale (Drept umanitar)*. Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p.123-184.
10. Convenția nr.1948 din 09.12.1948 pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 260A (III) din 09.12.1948. *Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte*, 1998, nr.1, p.14-20.
11. Convenția nr.1984 din 10.12.1984 împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. În: *Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte*, 1995, nr.1, p.34-41.
12. CUESTAS-ZAMORA, E. J. Fragmentación de la República de Georgia: perspectivas jurídicas de la separación de Abjasia y Osetia del Sur en Derecho Internacional Público. În: *Revista Colombiana de Derecho Internacional*, 2015, no.26, p.168.
13. DISTEFANO, G. *Fundamentals of Public International Law. A Sketch of the International Legal Order*. Brill: Nijhoff, 2019, p.35.
14. European Parliament resolution on Georgia's breakaway regions 10 years after the war with Russia, B8-0279/2018.
15. Extra-territorial jurisdiction of States Parties to the European Convention on Human Rights, *Pisari v. the Republic of Moldova and Russia*, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Extra-territorial_jurisdiction_ENG.pdf (accesat 12.05.2019).
16. GERRITS, A., BADER, M. Russian patronage over Abkhazia and South Ossetia: implications for conflict resolution. În: *East European Politics (The Netherlands)*, 2016, Vol.32, Issue 3, p.299.
17. GUYOMAR, M. Territorial Belonging – Inclusion and Exclusion from State Territories. În: *European Review of Public Law (Greece)*, 2017, Vol.29, No.1 (103), p.22.
18. HOCH, T., KOPEČEK, V., BAAR, V. Civil society and conflict transformation in *de facto* States: the case of Abkhazia // *Problems of Post-Communism (USA)*, 2017, no.64(6), p.335.
19. Hotărârea Guvernului R. M. nr. 442 din 17.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului privind mecanismul de încheiere, aplicare și încetare a tratatelor internaționale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.190-196.
20. KHASANOV, A. A. International legal aspects of recognition of South Ossetia. În: *Review of comparative analysis of foreign legislation and jurisprudence (Russian Federation)*, 2018, no.1, p.141.
21. KJELDGAARD-PEDERSEN, A. *The International Legal Personality of the Individual*. Oxford: University Press, 2018, p.23.
22. KOPEČEK, V., HOCH, T., BAAR, V. De Facto States and Democracy: The Case of Abkhazia. În: *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 2016, no. 32, p.99.
23. KOSKENNIEMI, M., RECH, W., FONSECA, M. J. *International law and empire: historical explorations*. Oxford: Oxford University Press, 2017, p.76.
24. LAURINAVIČIŪTĖN, L., BIEKŠA, L. The Relevance of Remedial Secession in the Post-Soviet „Frozen Conflicts”. În: *International Comparative Jurisprudence (Lithuania)*, 2015, Volume 1, Issue 1, p.67.
25. LIEBLICH, E. On the Continuous and Concurrent Application of *ad Bellum* and *in Bello* Proportionality. În: *Case Western Reserve Journal of International Law (USD)*, 2016, Vol. 48, Issue 1-2, p.275.
26. LIEBLICH, E. The Facilitative Function of Jus in Bello. În: *European Journal of International Law (USD)*, 2019, Vol. 30, Issue 1, p.322.
27. LOTT, A. The Tagliavini Report Revisited: Jus ad Bellum and the Legality of the Russian Intervention in Georgia. În: *Utrecht Journal of International and European Law (The Netherlands)*, 2012, no.28(74), p.6-7.

28. O'REILLY, K., HIGGINS, N. The Role of the Russian Federation in the Pridnestrovian Conflict: an International Humanitarian Law Perspective. În: Irish Studies in International Affairs (Ireland), 2008, vol. 19, p.63.
29. PHILLIPS, D. Implementation review: six-point ceasefire agreement between Russia and Georgia. Institute for the Study of Human Rights, Columbia University, August, 2011, p.8-14.
30. Prosecutor vs Tadić, Appeal Chamber Decision, (Case No. IT-94-1-A), 14 December 1995, Tadić Jurisdiction Decision. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40277f504.html> (accessed at 15.10.2019).
31. Protocolul I Adițional la Convențiile de la Geneva din 1949 referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale semnat la 10 iulie 1977. În: Tratatate internaționale (Drept umanitar). Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p.184-253; Protocolul II Adițional la Convențiile de la Geneva din 1949 referitor la protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional semnat la 10 iulie 1977. În: Tratatate internaționale (Drept umanitar). Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p.253-263.
32. Recomandarea din 15 noiembrie 2017 adresată Consiliului, Comisiei și SEAE privind Parteneriatul Estic, în perioada premergătoare reuniunii la nivel înalt din noiembrie 2017. Texte adoptate, P8_TA(2017)0440. http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0440_RO.html?redirect (accesat la 22.03.2022).
33. Rezoluția din 13 decembrie 2017 referitoare la Raportul anual referitor la punerea în aplicare a politicii externe și de securitate comune. Texte adoptate, P8_TA(2017)0493, http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0493_RO.html (accesat la 22.03.2022).
34. Rezoluția din 21 ianuarie 2016 referitoare la acordurile de asociere/zonle de liber schimb aprofundat și cuprinzător cu Georgia, Republica Moldova și Ucraina. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. C 11 din 21.01.2016.
35. RIEGL, M., DOBOŠ, B. Unrecognized states and secession in the 21st century. Cham: Springer, 2017, p.65.
36. RYNGAERT, C. Jurisdiction in International Law. Second Edition. Oxford: University Press, 2015, p.112.
37. SAPAROV, A. From Conflict to Autonomy in the Caucasus: The Soviet Union and the Making of Abkhazia, South Ossetia and Nagorno Karabakh. London: Routledge, 2015, p.75.
38. SASSÒLI, M. International humanitarian law: rules, controversies, and solutions to problems arising in warfare. Northampton: Edward Elgar Pub., 2019, p.118.
39. SCHUETT, R., STIRK, P. The Concept of the State in International Relations Philosophy, Sovereignty and Cosmopolitanism. Edinburgh: University Press, 2015, p.56.
40. SHAW-MALCOLM, N. The International Law of Territory. Oxford: University Press, 2018, p.121.
41. SHELTON, D. International law and domestic legal systems: incorporation, transformation and persuasion. Oxford: University Press, 2011, p. 99.
42. TAGLIAVINI, H. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report of the Council of the European Union, Brussels, Volume I-III, September 2009, p.11.
43. VOLK, Ch. The Problem of Sovereignty in Globalized Times. În: Law, Culture and the Humanities (USA), 2019, no.2, p.21.
44. VORONOVICI, A. Internationalist Separatism and the Political Use of „Historical Statehood” in the Unrecognized Republics of Transnistria and Donbass. În: Problems of Post-Communism (USA), May 2019, p.15.
45. WALTER, C., UNGERN-STERMBERG, A. Self-determination and secession in international law. Oxford: University Press, 2014, p.293.
46. WILLMOTT, D. Removing the distinction between international and non-international armed conflict in the Rome Statute of the International Criminal Court. În: Melbourne Journal of International Law (Australia), 2004, nr.5, p.34.

47. WOJTYCZEK K. Territory and the Principle of Territoriality in Public International Law. În: European Review of Public Law (Greece), 2017, Volume 29, No.1 (103), p.27.
48. ДЗИДЗОЕВ, В. Д. Абхазия и Южная Осетия – суверенные, демократические, правовые молодые государства южного кавказа: политико-правовые аспекты. În: Вестник Владикавказского научного центра (Республика Северная Осетия), 2017, по.3, р.19.
49. ДЗИДЗОЕВ, В. Д. Суверенитет Абхазии и Южной Осетии: историко-правовое обоснование. În: Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени К. Л. Хетагурова, 2015, но.2, с.93.
50. ДЗИДЗОЕВ, В. Д. Осетинская интеграция: сторонники и противники. În: Вестник Владикавказского научного центра, 2016, nr.1, р.29.
51. Закон СССР от 26 апреля 1990 г. № 1457-I „О разграничении полномочий между Союзом ССР и субъектами Федерации”. În: Ведомости Съезда Народных Депутатов и Верховного Совета СССР, 1990, №19.
52. Закон СССР от 3 апреля 1990 года № 1409-I „О порядке решения вопросов, связанных с выходом союзной республики из СССР”. În: Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР, 1990, №15.
53. Конфликты в Абхазии и Южной Осетии: документы 1989-2006 гг. / сост. и коммент. М.А. ВОЛХОНСКИЙ, В.А. ЗАХАРОВ, Н.Ю. СИЛАЕВ. Москва, 2008, с.25-26.
54. КУЗЬМИН, А.В. Государства de facto: внутреннее законодательство о международном праве и внешних сношениях. În: Theory and Practice of the restoration of rights, 2015, nr.2, р.62.
55. ЛИТВИНЕНКО, В. Т. Политические процессы становления государственности Абхазии, Южной Осетии и Приднестровья в контексте обеспечения безопасности граждан России, проживающих в этих республиках. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора политических наук, Москва, 2010, р.17.
56. ПЛИЕВ, С. М. Теоретические аспекты государства в политической системе общества в контексте создания новой государственности на примере Южной Осетии // Представительная власть – XXI век. 2018, №7-8, с.59.
57. ШЕПЕНКО, Р. А. Реализация принципа самоопределения народов и налоговое право: опыт Грузии // Российский журнал правовых исследований. 2017, № 2 (11), р.64.
58. LUBAN, D., O’SULLIVAN, J., STEWART, D. International and Transnational Criminal Law, 3rd Edition. London: Wolters Kluwer, 2018, p.39.

CZU: 351.86:004

DOI: 10.5281/zenodo.6837548

APLICAȚIILE INFORMATICE ȘI ROLUL ACESTORA ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE, ORDINII PUBLICE ȘI INVESTIGĂRII INFRAȚIUNILOR

Francisco TALMACI

Chișinău, Republica Moldova

Școala Doctorală în Drept, Științe Politice

și Administrative a Consorțiului instituțiilor de învățământ ASEM și USPEE

doctorand

director adjunct al I.P. “Agenția Servicii Publice”,

e-mail: franciscotalmaci@gmail.com

ORCID-ID: 0000-0001-9030-9092

Modern information technologies have a significant role in the analysis of information and are successfully used in the analytical activity of the subdivisions specialized in ensuring national security, public order, and crime investigation. Software applications provide quick access to powerful sources of information from the global Internet network, databases of public and private institutions, as well as complex tools for ensuring national security, public order, prevention and combating crime.

Keywords: *software applications, analysis, investigation, security, public order, crime.*

În procesul de asigurare a securității naționale, ordinii publice și investigării infracțiunilor, un rol semnificativ prezintă aplicațiile software, care oferă soluții de căutare, înregistrare, prelucrare și păstrare a datelor despre fapte și persoane, din diverse surse informaționale. Pe parcursul anilor, aplicațiile software utilizate de analiștii de informații au evoluat în concordanță cu evoluția științifică și tehnologică a societății. Dacă inițial, analiza informațiilor era realizată utilizând hârtia și creionul, în prezent analiștii de informații beneficiază de produse software, care în mare măsură dezvoltă procesele analitice realizate la început rudimentar, la scară redusă, însă pe seturi mari de date și cu posibilități de reprezentare vizuală foarte performante.

Experții români în domeniul analizei de informații Cofan S.M. și Băloi A.M., atribuie aplicațiile software utilizate în activitatea analitică la categoria de instrumente, care sunt utilizate de analiștii de informații, precum: „...matematica, statistica, excel, access, geomedia professional, GPS, hartă, ANB, iBase, Palantir, hârtie, creion, PC etc.” [1, p.53]. Totodată, autoarea Cofan S.M. consideră: „...oricât de sofisticate ar fi produsele software utilizate de analiști, gândirea și capacitatea analitică a omului nu poate fi înlocuită. Produsele software vor rămâne instrumente de lucru, mai mult sau mai puțin performante, măiestria analistului în interpretarea rezultatelor date de software, formularea de ipoteze și concluzii fiind cea care face diferența dintre un produs analitic bun sau slab, util sau inutil în activitatea beneficiarilor” [2, p.75].

Cu referire la acest subiect, autorul rus Shcherbakov A. menționează că sistemele informaționale moderne sunt doar instrumente, care nu dispun de rațiune umană și, respectiv, nu pot adopta decizii, având doar sarcina de a susține adoptarea acestora. Analistul de informații, în calitate de utilizator al sistemelor informaționale, aflându-se fizic în exteriorul acestora, poate comunica cu calculatorul prin intermediari, care sunt *aplicațiile software*. Anume prin intermediul aplicațiilor software, omul poate vizualiza elementele pasive ale lumii computerizate, care sunt datele. Fiabilitatea informațiilor și, prin urmare, deciziile și concluziile la care s-a ajuns, depind direct de proprietățile calculatorului și sistemului informațional, care nu întotdeauna este ușor de utilizat sau chiar poate fi ostil omului [3, p.3].

Profesorul scoțian Fraser J., cu referire la aplicațiile software utilizate în asigurarea securității naționale, ordinii publice și combaterii criminalității consideră că un factor cheie în utilizarea tehnologiei specializate este completarea cunoștințelor între fiecare parte implicată în procesul de elaborare și respectiv, utilizare a tehnologiilor informaționale, care trebuie să cunoască scopul utilizării pentru a lucra împreună în mod eficient. În opinia autorului menționat: „...în multe cazuri, cei care furnizează soluția tehnologică, nu înțeleg prea bine semnificația circumstanțelor în care se va aplica tehnologia, iar soluția rezolvării acestei situații este dezvoltarea unui set de activități operaționale comune, care să răspundă așteptărilor părților interesate” [4, p.381].

La modul clasic, considerăm că aplicațiile software utilizate de analiștii de informații în domeniul asigurării securității naționale, ordinii publice și combaterii criminalității pot fi clasificate în trei categorii generale și anume: ***aplicații software de analiză a datelor, aplicații software de analiză statistică și aplicații software de vizualizare a datelor.***

De asemenea, este necesar de menționat că o serie de aplicații software au fost elaborate și/sau adaptate pentru activitatea agenților de aplicare a legii, structurilor polițienești și de combatere a criminalității, cu scop de analiză a datelor referitoare la infracțiuni, de realizare a măsurilor organizatorice și tactice cu privire la prevenirea și combaterea infracțiunilor. Agențiile

de aplicare a legii utilizează aplicațiile software de analiză a criminalității pentru a efectua evaluări și prognoze cu privire la nivelul infracțiunilor și contravențiilor, care ulterior se folosesc pentru a repartiza în mod corespunzător resursele umane și administrative, pentru a organiza investigațiile și a gestiona corect informația. Totodată, aplicațiile software de analiză a crimelor și asigurare a securității, oferă suport în importul și analiza datelor, ajutând agențiile de aplicare a legii să asigure ordinea și securitatea publică, să identifice tendințele criminalității și apoi să folosească informațiile respective pentru a elabora strategii de activitate.

Programele analitice oferă posibilitatea de import a informațiilor, care sunt transformate în date statistice, spațiale și temporale, analize și rapoarte informative. Software-ul de analiză este de obicei utilizat împreună cu alte programe computerizate pentru mai multe sarcini, inclusiv pentru gestionarea informațiilor ce conțin înregistrări cu privire la incidente și infracțiuni, importul de date referitoare la infracțiuni din mai multe surse, realizarea rapoartelor analitice privind situația criminogenă, efectuarea analizelor și prognozelor cu privire la criminalitate și riscuri de securitate.

Cu referire la principalele aplicații software utilizate de analiști de informații în analiza crimelor, riscurilor de securitate națională și amenințărilor la ordinea publică, putem menționa:

- **Accurint Crime Analysis** [5], care este o aplicație online securizată pentru schimbul de date despre criminalitate, analiza modelelor, cartografierea infracțiunilor, analiza criminalității și amenințărilor la ordinea și securitatea publică, raportarea rezultatelor;

- **IBM i2 COPLINK, IBM i2 COPLINK Detect și IBM i2 COPLINK Premium** [6], constituie aplicații software care consolidează datele polițienești și ajută la planificarea, cât și realizarea acțiunilor tactice. Utilizatorii își pot salva istoricul căutării și pot organiza investigații, astfel încât să poată genera rapoarte. Totodată, aceste platforme oferă oportunități de investigație organizând și oferind acces tactic, strategic și la nivel de comandă la volume mari de date;

- **Digital Investigator™** [7], este o aplicație bazată pe browser pentru gestionarea informațiilor și poate realiza sarcini pe care sistemele tradiționale de gestionare a înregistrărilor nu le pot include, oferă instrumentele necesare pentru analiza și investigarea infracțiunilor. Digital Investigator™ oferă soluții de integrare și filtrare a informațiilor din mass-media și social media, pe care le transferă automat în fluxuri de informații, utile pentru activitatea de prevenire și combatere a infracțiunilor, prevenirii riscurilor și incidentelor de securitate națională;

- **Beyond 20/20 Crime Insight** [8], este o aplicație care oferă instrumente pentru agențiile de prevenire și combatere a infracțiunilor să colecteze și să valideze transmiterea de date despre infracțiuni. Crime Insight este o aplicație care gestionează baze de date, cu instrumente pentru procesarea și gestionarea fișierelor, în scop de elaborare a rapoartelor de analiză;

- **Chorus Analyze** [9], este o aplicație care poate analiza diferite tipuri de date, inclusiv date de comunicații, descărcări de pe dispozitive, telefoane, date din trafic, recunoaștere automată a numerelor de înmatriculare, date despre tranzacții financiare, chat web. De asemenea, aplicația este compatibilă cu produsele companiei IBM, prin urmare datele analizate și descărcate din Chorus Analyze, pot fi importate în Analyst's Notebook, pentru a crea cronologii și diagrame relaționale;

- **CommandCentral Analytics** [10], este o platformă de raportare analitică, care îmbunătățește capacitatea agenției de aplicare a legii de a preveni și combate infracțiuni, preveni riscurile și incidentele de securitate națională, utilizând informații din baze pe date. Aplicația poate identifica rapid conexiunile care nu sunt vizibile și poate oferi posibilitatea de a vizualiza în mod intuitiv datele analizate în formă de grafice liniare, diagrame, hărți, pentru a facilita oferirea de informații detaliate;

- **Forensic Explorer™, FEX CLI™, FEX Triage™, FEX Imager™, Mount Image Pro™** [11], sunt aplicații software de analiză criminalistică potrivite pentru ofițerii de investigații, urmărire penală și experții criminaliști. Aceste aplicații combină o tehnologie avansată de sortare, filtrare, căutare de cuvinte cheie, recuperare de date, procesează rapid volume mari de date, realizează activități de investigare complexă, realizează rapoarte detaliate. Totodată,

aplicațiile execută și sarcinile standard de cercetare criminalistică, inclusiv analiza semnăturii și alte tipuri de expertize;

- **Intergraph InSight Explorer** [12] este o aplicație de analiză și mapare a criminalității bazată pe datele din rețeaua Internet, destinată agențiilor de aplicare a legii. Intergraph InSight Explorer oferă suport informațional agențiilor de intelligence și de combatere a criminalității să descopere, să analizeze și să vizualizeze date complete despre infracțiuni și riscuri de securitate națională;

- **Verisk Crime Analytics** [13], este o aplicație pentru combaterea criminalității prin schimbul de informații și analize avansate, care dispune de instrumente analitice de gestionare a datelor, fiind analizate riscurile de comitere a infracțiunilor;

- **Visallo** [14], este aplicația software care poate sprijini analiștii de informații și ofițerii de investigații să descopere, să vizualizeze și să înțeleagă relații complexe ascunse în cantități masive de date, indiferent de sursa sau formatul acestora. Acest soft este elaborat pentru profesioniști în depistarea fraudelor, aplicarea legii, dispune de instrumente de vizualizare a datelor ușor de utilizat și oferă algoritmi de analiză a informațiilor, care îmbunătățesc experiența și intuiția unui investigator în adoptarea deciziilor tactice și procesuale;

- **Produsele GeoMedia** [15], sunt aplicații software de management GIS (*Sistem Informațional Geografic*) [16], ce permit agregarea datelor provenite din diverse surse și analiza simultană a acestora în vederea extragerii de informații clare și utilizabile. GeoMedia permite accesul simultan la datele spațiale în aproape orice format și unificarea acestora într-o hartă unică pentru eficiență sporită în procesarea, analiza, prezentarea și utilizarea în comun a acestora;

- **Palantir Law Enforcement** [17], este o aplicație care permite analiștilor explorarea datelor din surse concurente și vizualizarea datelor prin import în hărți grafice. Palantir Law Enforcement dispune de o interfață intuitivă, care permite oricărui agent de aplicare a legii, procuror, ofițer de investigații sau urmărire penală să acceseze rapid toate informațiile disponibile într-un singur loc;

- **Maltego** [18], este un software de analiză a informațiilor utilizat în domeniul prevenirii și combaterii criminalității și analizei de intelligence. Maltego se concentrează pe descoperirea datelor din surse deschise și vizualizarea informațiilor într-un format grafic, adecvat pentru analiza legăturilor și extragerea datelor. Obiectivul de bază al aplicației este analiza relațiilor sociale, paginilor web, domeniilor Internet și afilierea acestora cu date din rețele sociale online precum Twitter și Facebook, etc.

Astfel, aplicațiile software descrise sunt utilizate cu succes în prevenirea și combaterea diferitor genuri de infracțiuni, în asigurarea securității naționale și menținerea ordinii publice, iar unele din acestea sunt adaptate și utilizate eficient în prevenirea și combaterea infracțiunilor de corupție. Totodată, reieșind din analiza rapoartelor de activitate ale instituțiilor de drept, publicate pe paginile instituționale și altor surse deschise, în continuare vor fi prezentate unele din aplicațiile software, utilizate cu succes de către analiștii de informație din organele de drept din Republica Moldova, iar la acest compartiment putem menționa:

- **Aplicațiile Microsoft 365 (Word, Excel, PowerPoint)** [19], care sunt produse software foarte accesibile și deosebit de valoroase în munca analistului. Cu ajutorul aplicației Microsoft Excel pot fi evidențiate evoluții și tendințe ale fenomenului corupției, profilări ale problemei și ale țintei, pot fi efectuate comparații, de asemenea se pot analiza numeroase funcții statistice, matematice, logice pentru a procesa datele brute colectate la nivelul instituției sau din alte surse. În același timp cu ajutorul aplicației Microsoft PowerPoint, pot fi prezentate rezultatele analizelor de informații pentru destinatarii finali;

- **Aplicațiile i2 ale companiei IBM** [20], constituie un software computerizat bazat pe SQL-server, conceput în linii mari pentru a generaliza analiza și a transmite relații probabilistice, precum și vizualiza în timp real schimbul de informații. Acest software constituie un set de diferite programe compatibile, care îndeplinesc funcțiile specifice corespunzătoare în toate etapele investigării și analizei infracțiunilor, fiind utilizate cu succes în analiza și investigarea

corupției. Linia de produse analitice I2 este reprezentată de 11 elemente principale care pot rezolva marea majoritate a problemelor analitice atât individual, cât și în diferite combinații, care sunt:

1) **Analyst's Notebook**, fiind un element cheie al platformei analitice, care constituie locul de muncă al analistului de informații și care permite analiza vizuală și prelucrarea datelor;

2) **i2 Analyst's Notebook Connector for Esri**, este aceeași platformă a Analyst's Notebook cu suport pentru cardurile de sistem, care poate oferi analiza în timp și integrarea cu funcțiile geospațiale GIS;

3) **Analyst's Workstation**, este o soluție completă de analiză a datelor, care include un instrument de analiză vizuală și unele module separate pentru interacțiunea cu bazele de date;

4) **IBM iBase** este un sistem de gestiune a bazelor de date specializat pe obiecte, fiind o soluție completă pentru procesare și stocare, delimitând nivelul de acces la informații și date;

5) **IBM iBase IntelliShare**, este un modul web specializat pentru iBase, care permite accesul independent la datele stocate în iBase;

6) **IBM i2 iXv Visualizer (Information Exchange Visualizer)**, contribuie la funcționarea mai rapidă a aplicațiilor existente și a proiectelor web, asigură de asemenea accesul la documentele de la utilizatorii Analyst's Notebook;

7) **IBM i2 iBridge** este un produs software opțional, care permite analistului să folosească bazele de date existente ca surse de date, sporind viteza și eficiența activității analitice;

8) **IBM i2 iXa Search Services (Information Exchange for Analysis)** este un serviciu de căutare inovator, care crește productivitatea grupului analitic prin automatizarea și accelerarea procesului complex de cercetare, îmbogățire și comparare a datelor;

9) **IBM i2 Text Chart** este cea mai rapidă modalitate de extragere, structurare, vizualizare și stocare a informațiilor în documente text. Cu ajutorul acestei aplicații se pot descărca materiale din rapoarte zilnice despre incidente de securitate și infracțiuni, precum și informații din cauze penale, acțiuni de investigații, operațiuni ale agențiilor de aplicare a legii;

10) **IBM i2 Chart Reader** este un produs software conceput pentru a vizualiza documente create cu Analyst's Notebook, care permite analiștilor să partajeze informații cu cei care nu au acces la Notebook IBM i2 Analyst;

11) **i2 Pattern Tracer**, analizează rapid volume mari de înregistrări ale apelurilor telefonice și tranzacții pentru a identifica grupuri de apeluri și pentru a descoperi participanții cheie.

- **Aplicația IBM SPSS Statistics** [21], este o platformă software statistică puternică, care oferă un set complex de funcții ce permit analistului să extragă informații acționabile din datele din gestiune. Cu ajutorul SPSS Statistics pot fi soluționate probleme complexe de cercetare, analizate seturi mari de date, cu proceduri statistice avansate, care ajută la asigurarea unor decizii de calitate;

- **Aplicația goCASE** [22], constituie un sistem integrat de informații de investigare și urmărire penală a cazurilor, care a fost dezvoltat de Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate, ca instrument integrat de gestionare și analiză a cazurilor pentru agențiile de aplicare a legii, investigare și urmărire penală. Acest soft este utilizat eficient în analiza infracțiunilor, totodată, aplicația goCASE poate fi utilizată și în prevenirea și combaterea spălării banilor [23].

În concluzie, constatăm că tehnologiile informaționale și aplicațiile de analiză a datelor, constituie elemente importante în activitatea analiștilor de informații din domeniul serviciilor de intelligence, menținerii ordinii publice și investigării infracțiunilor. Aplicațiile software oferă posibilitatea colectării informațiilor analitice din surse diferite și sunt esențiale în analiza riscurilor de securitate națională, menținerii ordinii publice și investigațiilor complexe cu privire la infracțiuni, totodată acestea permit păstrarea unor volume de date importante, care ulterior pot fi utilizate în calitate de probe în procesul penal. În același timp, putem afirma că potențialul

informativ al evidențelor criminalistice și criminologice a fost puțin cercetat din punctul de vedere al conceptului de integrare al acestora cu platformele analitice ale serviciilor de intelligence și organelor de drept, fiind necesare noi abordări științifico-practice în scopul dezvoltării unor algoritmi și aplicații software, capabile să inter-relaționeze simultan cu aceste sisteme informaționale.

BIBLIOGRAFIE

1. COFAN, S.M. Analiza informațiilor, Manual, Editura MAI, București, 2014.
2. COFAN, S.M. Analiza informațiilor, Manual, Editura MAI, București, 2014.
3. ЩЕРБАКОВ, А. Интернет – аналитика, Поиск и оценка информации в web-ресурсах, Практическое пособие, Москва, Книжный мир, 2012.
4. NEWBURN, T., WILLIAMSON, T., WRIGHT A. Handbook of Criminal Investigation, Willan, 2007.
5. <http://www accurint.com/workstation/> (accesat la 05.04.2022).
6. <https://www-01.ibm.com/common/ssi/cgi-bin/ssialias?htmlfid=897/ENUS215-275&infotype=AN&subtype=CA>(accesat la 21.04.2022).
7. <https://www.unisys.com/offerings/industry-solutions/public-sector-industry-solutions/justice-law-enforcement-and-border-security-solutions/digital-investigator> (accesat la 17.04.2022).
8. <https://www.beyond2020.com/crime-insight> (accesat la 05.04.2022).
9. <https://chorusintel.com/products/analyse> (accesat la 12.04.2022).
10. https://www.motorolasolutions.com/en_us/products (accesat la 02.03.2022).
11. <https://getdataforensics.com/product/forensic-explorer-fex> (accesat la 05.04.2022).
12. www.hexagonsafetyinfrastructure.com (accesat la 24.04.2022).
13. www.verisk.com (accesat la 05.04.2022).
14. <https://www.visallo.com> (accesat la 11.04.2022).
15. <http://www.ingr.ro/ro/rk-geomedia-NC00.html> (accesat la 16.03.2022).
16. <https://www.esri.ro/ro-ro/what-is-gis/overview> (accesat la 05.04.2022).
17. <https://www.palantir.com> (accesat la 05.04.2022).
18. <https://www.maltego.com/products> (accesat la 23.04.2022).
19. <https://www.microsoft.com/ro-ro/microsoft-365/excel> (accesat la 01.04.2022).
20. <https://www.ibm.com/us-en> (accesat la 05.04.2022).
21. <https://www.ibm.com/ro-en/products/spss-statistics> (accesat la 05.04.2022).
22. <http://gocase.unodc.org/gocase/en/about-gocase.html> (accesat la 18.04.2022).
23. <http://spcsb.cna.md/storage/reports/October2019/fyu2UwpDpM7VrjDCaXLI.pdf> (accesat la 05.04.2022).